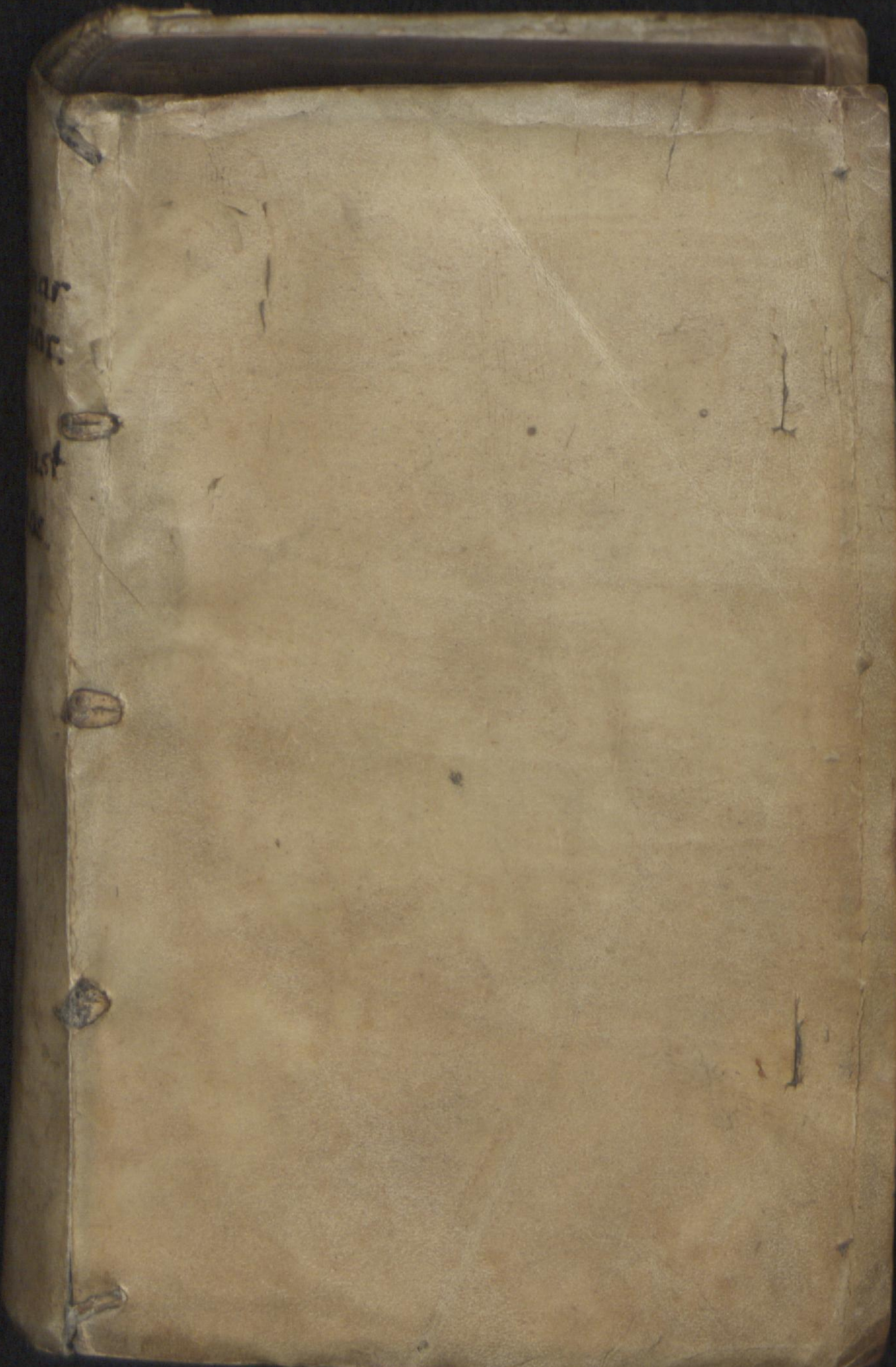

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

L.N. 883.

LN 883

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

15 86

Miserere mei Deus

Fridericus ab Holbergs.

in Holbergs et Rögnerh.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

B. 28 4 B.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

POSTILLA SEV ENARRATIO EVANGELIORVM, QVAE IN DOMINICIS DIEBVS, ET IN FEſtis Sanctorum, vſitatè in Eccleſijs Dei proponuntur, in gratiam piorum Miniſtrorum Euangelij conſcripta,

per

NICOLAVM HEMMINGIVM.

PRÆFIXA EST EIVSDEM COMMONEfactio ad Miniſtros Verbi, de perpetuo Eccleſiæ Chriſti conſenſu in doctrina & vero cultu Dei, ne opinionū varietate, & ſectarum multitudine offenſi, vel confeſſionem abijciant, vel ſegnius officium faciant.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,
M. D. LXXX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

2785716
K

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV CHRISTI, IN INCLYTIS REgnis *Daniæ ac Noruegiæ, ſuis fratribus in Chriſto dilectis, gratiam, miſericordiam, & pacem, à Deo patre, & Domino noſtro IESV CHRISTO, optat Nicolaus Hemmingius, miniſter Euangelij in Academia Haffnienſi.*

PRODEST inprimis obſeruare, chariſsimi fratres, perpetuum Catholicæ Eccleſiæ Chriſti conſenſum in doctrina & vero Dei cultu: præſertim in hac maxima opinionum varietate, quæ facit, vt multi non peſſimi angantur animis, dubitantes, cuinam cœtui ſe ſocios adiungant. Nam dum alij alium magiſtrum iactant (de cuius ſapiētia & pietate gloriātur non ſine aliorum contemtu, quos tāquam ex alto deſpiciunt) fit, vt cœco iudicio pro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pro eo affectu, quo quenquam illis aut
fauere intelligunt, aut aduerſari, eiuſe-
ruditionem & pietatem æſtimēt. Hinc
naſcuntur ſimultates, ſiniſtræ ſuſpicio-
nes, odia, iurgia, vindictæ cupiditas: Qui
bus ſurſum deorſum omnia miſcētur:
Ex qua re duplex incommodū (vt alia
taceam) naſcitur. Nam & Euangelij ho-
ſtes in ſua pertinacia impietateq́; con-
firmantur, & infirmiores ac imperitio-
res, qui magis propenſi ad amplexan-
dam veritatem erant, non parum per-
turbantur, fluctuantes & incerti, qui-
bus ſe potiſſimum partibus adiungant.
Inter quos non pauci quaſi nihil certi
de tota religione tradi ſtatuíue poſsit,
non modò de omnibus eius partibus,
ſed etiam de omnibus religionibus du
bitare incipiunt. Hîc noſtrū officium
eſt, fratres dilecti, & precibus noſtris &
admonitionibus iuuare infirmos, ne
hac turba & colluuione opinionum of
fenſi, ruant præcipites in certum inte-
ritum. Huic malo potiſſimum mede-
tur perpetua Catholicæ Eccleſiæ con-
ſenſus in doctrina & vero Dei cultu ob-

ſeruatio. Vt enim vnus eſt tantũ Deus:
ita & vna, æterna, conſtans & minime
fallax Dei veritas, vna religio vera, vna
fides, vna recte viuendi regula, & vna
Chriſti Eccleſia, quæ ſola verum colen-
di Deum modum nouit. Huius Eccle-
ſiæ qui non eſt ciuis, gratia & ſalute ex-
cidit, quantumuis magnos ſe habere
magiſtros gloriatur Contrà, qui in hoc
cœtu Deum ſpiritu & veritate colit, gra
tiæ & ſalutis hæres eſt, etiãſi bubulcum
magiſtrum habeat. Non enim hæc res
pendet ab hominis vel dignitate, vel
indignitate: ſed à magiſterio ſpiritus
Chriſti, qui ſuum purum verbum & ſin
cerum nobis vitæ & ſalutis regulam eſ-
ſe voluit. In quo verbo & cultu verbo
tradito, ſummꝰ fuit omniũ ſanctorum
Patriarcharum ante diluuium & poſt
diluuium, Prophetarum, Apoſtolo-
rum, atque adeò omnium piorũ con-
ſenſus: quorum doctrinam & cultum ſi
nos vere retineamus, poſſumus iure in
Chriſto gloriari, quod ſimus ciues Ec-
cleſiæ IESV CHRISTI, etiãſi totus mun-
dus nos exoſos habeat, & tanquam hæ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

reticos execretur. Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo conſenſu nonnulla dicere, vt certo nobis cõſtet, an in eo conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui, cum iactant ſuos magiſtros (quos Patres vocãt) ferro & igne curſum doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ intercludere conantur. In huius argumenti tractatione multa ſanè concurrunt, quæ huc tanquam ad ſcopum collimant. Hic enim neceſſario quæritur, quiſnam ſit ortus veræ religionis: quæ certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Satan veram religionem oppugnare ſoleat: denique, qua prudentia pij aduerſus Satanæ inſidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi Parentes fécerũt, ſinamus nos πιθαναλογίαις à fontibus ſalutis ad ciſternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio, attingendum non eſſet, niſi tantus fuiſſet olim, & hodie eſſet homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

num & Diabolorum furor, quòd auſi
ſint religiones inſtituere pro cœco ſuæ
rationis ſenſu, quas ferro & igne tuētur,
ac eam religionem, quæ à ſolo Deo eſt,
perſequuntur, vt vaticinum compro-
bent, quod editum fuit de ſemine ſer-
pētis morſuro calcaneum Seminis mu
lieris. His multo rectius iudicauit pro-
phanus Socrates, qui cum apud Xeno-
phontem interrogaretur, quænā eſſet
vera religio, reſpondit, eam eſſe, quam
ipſe Deus inſtituit. Nam cum Domi-
nus clare apud Prophetam dicit, ſe ab-
ominari doctrinā & cultus hominum,
extra omnem controuerſiam ſit nobis,
quod vera atque perpetuo conſtans re-
ligio ab ipſo æterno Deo ortū habeat.
Apollo Pythius ab Athenienſibus inter
rogatus, quas potiſſimum religiones te
nerēt, reſpondit, eas, quæ eſſent in mo-
re maiorum. Cum rurſus obijcerent,
morem maiorum ſæpe mutatum eſſe,
ait, optimum ſequendum. Nam, vt ait
Heſiodus, νόμος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad eun-
dem modum hodie aduerſarij antiqui
tatem iactant, autoris veræ religionis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nomine ſuppreſſo, qui potius cum Socrate reſpondere, quàm cum impuro Dęmone deberent. Nam vt Satan: ita & illi antiquitatis autoritate ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt, antiquiſſimã religionem optimam eſſe, modo ab optimo DEO ortum habeat, & non ab antiquo ſerpente, qui à principio ſuã religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuexerat. Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Satan refertur. Prior illa antiquitatum omnium longe vetuſtiſſima eſt, vt quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetuſtiſſima antiquitate prodijt veritas DEI, qua docetur, quęnam ſit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent veluti perpetua quædam & authentica ſigilla veritatis diuinæ. Poſterior eſt, quæ principium habuit, & finem habitura eſt: Ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & Impietas. Vtraque hæc antiquitas habet ſuos propagatores veluti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

luti Patriarchas quoſdã, quos poſterio res Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent Patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanquam ad extremam ancoram confugiunt. Nos quoque Patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingẽs eſt diſcrimẽ. Nos enim eos Patres profitemur, quià Deo acceptam religionem fideliter tra diderunt poſteris, vt ſunt Patriarchæ, ſancti Reges, Prophetæ, Chriſtus ipſe et Apoſtoli, hos ſolos Patres veneramur, à quorum ſententia diſcedere, ſalute excidere iudicamus. De Patribus, qui tempora Apoſtolorum ſecuti ſunt, iudicamus iuxta regulam Ambroſij: Nos noua omnia, quæ Chriſtus non do cuit, iure damnamus: quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabi le iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit: iſti autem, vt fucum fa ciant ſimplicioribus, interrogandum eſſe dicunt de ſemitis antiquis, non eſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſe limites antiquos tranſgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores noſtri. Quod ſi id minime licere in agrorum finibus certum eſt, quanto minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verùm nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebãtur ſancti Patriarchæ & Apoſtoli: à quibus apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerunt ſancti martyres (inter quos primum locum obtinet ſanctus Abel) denique quos filius Dei ſuo precioſo ſanguine ſtatuit, non tranſgredimur: ſed intra illos manemus conſtantes. At fines, quos antiquus ſerpens cum ſua ſobole fixit, tranſgredimur, intra quos non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur veram ad Deum, qui antiquus dierum denominatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit, & eam antiquiſſimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq́; referre. Quare vt conſtantiſſima eſt ſemper: Ita ſui perpetuo ſimilis exiſtit.

Sed quænam illa eſt ſibi perpetuo conſtans religio, quæ eius ſumma, quæ

partes?

partes? vox Dei & ſignũ voci additum verã religionis & cultus Dei normam præſcribit. Semper enim Deo in more fuit, ſuam voluntatẽ verbo, & externo aliquo ſigno hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, vt ad mentem tranſmittatur, idem ſignum oculis aſpiciendũ proponit, vt veluti per feneſtras lux quædam in animum transfundatur: vt vox & ſignum ſit duplex verbum, vocale & aſpectabile, quorum finis & ſcopus vnus eſt: ſed ſigni interpretatio ſemper è verbo ſolo petenda eſt. Hæc qualia ſunt, quinque tempora, quibus Deus præcipue ſuam vocem ſonuit & ſigna edidit, apertiſſime docebunt: vt ſunt ſtatus ante lapſum, tẽpus promiſſæ reparationis: tempus repetitæ promiſsionis: tempus reipublicæ Moſaicæ: ac denique tempus completæ promiſſionis, exhibito Ieſu Chriſto Domino noſtro. Hiſce quinq; temporibus eandem fuiſſe religionem & ſibi per omnia conſtantem, voce Dei & ſignis diuinis eſt oſtendendum.

Ante lapſum quando Adam ornatus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

natus erat imagine Dei, Deus homini
& verbum tradiderat & ſignum. Ver-
bum requirebat noticiam Dei, & obe-
dientiam erga ipſum: prohibebat ne
quid tentaret homo contra Dei inter-
dictum ſub comminatione pœnæ: ha-
bebat etiam verbum promiſſionem
immortalitatis, quam promiſſionem
fide amplectebatur Adam: Et arbor vi-
tæ, vt aſpectabile verbum, idem per o-
culos in mentem transfudit. Quæ om-
nia eò ſpectabant, vt Adam imaginem
Dei tanquam in ſpeculo repræſentans,
Deum perpetuo coleret & celebraret.
Ex his conſtat, quod vera religio ante
lapſum hominis fuerit purus cultus
Dei iuxta Dei verbum, cuius regula e-
rat verbum & ſignum. Partes fuerunt
agnitio Dei, fides promiſſæ immorta-
litatis, obedientia erga Deum, interi-
or & exterior. Finis, repræſentare ima-
ginem Dei, ac eum prædicare & cele-
brare. Et fuit in eo ſtatu cultus Dei per-
fectiſſimus, qualis eſt futurus poſt reſur-
rectionem, niſi quod tum non quidem
ſubſtantia, ſed gradibus futurus eſt mul

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

to plenior. Hic cultus Dei, qualis eſt primo homini prescriptus, à nobis etiã poſt lapſum requiritur. Neque vlla mutatio facta eſt in cultus ratione: Sed horribilis deprauatio ſecuta eſt in toto humano genere poſt lapſum primorum Parentum, vt hunc cultum plenè præſtare, imo ne ipſum incoare poſſit quiſquam, niſi ad arborem vitæ, quæ eſt Ieſus Chriſtus, ei acceſſus patefactus fuerit.

Lapſo igitur genere humano in primis Parentibus, Deus rurſus ſuam volũtatem patefecit verbo & ſigno: vnde diſcitur, quo cultu poſt lapſum voluerit coli. Verbo reprehendit tranſgreſſionem ſui mandati: verbo promiſſionem edidit de Meſſia, qui homo factus ſolueret lytron pro reatu Adæ, & reſtitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat. Signum adiecit verbo, quod erat veluti aſpectabilis quædam concio de Meſſia. Hoc autem ſignum erat mactatio & oblatio pecorum & frugũ terræ. Ex his ſequitur, quod poſt lapſum Deus requirat omnino ſimilem

cultum

cultum cum eo, qui fuit ante lapſum, licet ſuis gradibus eam perfectionem non habeat, quam ante lapſum habuit. Requirit enim hic Deus agnitionē ſui, requirit agnitionem noſtri peccati, requirit agnitionem Chriſti, qui eſt loco arboris vitæ, quæ erat in Paradiſo: requirit fidē Meſſiæ, requirit ex fide obedientiam, vt paulatim magis magisq́; in homine reparetur imago Dei per Chriſtum, hoc eſt, vt in mente refulgeat firma DEI noticia: in anima ſanctitas: & omnibus viribus obedientia ex præſcripto verbi præſtanda. Hæc breuiter verbo & ſigno indicantur in principio Moſis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκῶντες, vt Platonis verbis vtar: Melius & ſolidius erudiebantur breuibus Aphoriſmis & Symbolis, quàm nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cum Theologis, tum Philoſophis cōmunis & familiaris, vt id quod breuibus Aphoriſmis proponerent, idem certis ſignificarent ſymbolis. Lapſo homine hic Aphoriſmus propoſitus voce Dei eſt: Se-

men

men mulieris conteret caput ſerpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem ſignificabat, fuit oblatio diuinitus Patribus commendata.

Abel itaque cum ſuas offerret victimas, in Aphoriſmum propoſitum reſpiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primùm mortem victimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: vnde haud dubie ingens dolor in animo eius excitatus eſt. Deinde intuens ſanguinem victimæ, admonebatur factæ promiſſionis de Meſſia: cuius merito & interceſſione placari iram DEI iuxta promiſſionē ſtatuit, vnde & conſolatio in corde nata eſt, & fides, qua Deo acceptus fuit per Ieſum Chriſtum. Hac fide iuſtificatus ſola, veram ſanctitatem iuxta vocem Dei meditatus eſt, Deum prædicans & laudans propter iuſticiam & miſericordiam. Atque ita Abel, imagine Dei in ſe quodãmodo reparata, verum cultum Deo præſtitit, quem cultum poſtea morte ſua confirmauit. Nam cum Cain frater & hypo-

citra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

crita ipſum à confeſſione promiſſi Seminis & vero cultu auocare ſtuderet, potius mortem oppetere voluit, quàm in impium fratris decretum conſentire, ſignificans hac ſua conſtantia, quòd is demum vere Deum colat, qui obedientiam erga Deum, & Chriſti confeſſionem omnibus rebus mundi, atque adeò vitæ ipſi, qua nihil homini carius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo verbo & ſigno, primis parentibus poſt lapſum tradito, apparet, quod eadẽ religio fuerit eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quędam circumſtantiæ externæ acceſſerunt propter deprauationem naturæ, & promiſsionem reparationis: tamen ſubſtantia cultus Dei eadem manebat, atq; ad eundem finem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit perexigua, vſque ad diluuium, hoc eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Cain poſteritas carnaliter promiſsionem intelligens, perſecuta eſt veram Eccleſiam: ſibi Eccleſiæ titulum vſurpauit: verum cultum Dei in

prop ha

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

prophanam hypocriſin & ſuperſtitio-
nem commutauit. Porro cum hypo-
criſin & ſuperſtitionem cum alijs hor-
rendis ſceleribus diluuio puniuiſſet Do
minus , Nohæ verbo & ſymbolo ve-
rum Dei cultum iterum commendat:
Non nouum quidem,ſed prorſus eun-
dem , quem ab initio inſtituerat. Ve-
rùm cum hunc hypocriſi & ſuperſtitio-
ne Iaphet, & Cham tyrannide profli-
gaſſet, mãſit in ſola familia Patriarchæ
Sem. Is enim recte intelligens promiſ-
ſionem & eius Symbolum,Deum ex fi-
de coluit eiq́; obediuit , quemadmo-
dũ Abel & Nohe fecerũt. Etſi autem &
verbum & Symbolum traditum pri-
mis Parentibus, Nohe & Sem retinue-
runt: tamen propter nouum euentum
nouum Symbolum acceſſit. Nam cum
Deus impium mundum diluuio perdi
diſſet propter defectionem à vero & pu
ro cultu Dei,promiſit Nohæ & eius po-
ſteritati , ſe poſtea mundũ diluuio non
perditurum. Huic promiſſioni ſymbo-
lum , nempe arcum cœleſtem,adiecit,
qui erat promiſſionis quoddam μνημό-

σημον. Arcum itaque qui in nubibus apparere ſolet, verbi ſui nota inſcripſit Deus, vt quaſi ſigillo promiſſum illud ſuum ratum fore confirmaret, quo ſe non ſolùm Deum Nohæ, eiuſq́; poſteritatis, cuius ſe in fidem cliẽtelamq́; contulerant, futurum receperat: verum etiam ſe deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur ſymbolum intuens Nohe & Sem, exẽplo ſancti Abelis, Deo verum & ſpiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas vſque ad tempora Moſis, qua ætate idem cultus & voce Dei & nouo ſymbolo Patriarchis eſt commendatus. Nam decreſcente iam ſapientia, quæ fuit in primis parentibus, vt verbo clariori, ita ſymbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propoſitum fuit hoc: Benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additum erat Circumciſio genitalis membri in maſculis. Vt ergo verbo docuit, vtrumque cultum requiſiuit: Ita ſymbolo idem fecit, quod erat dctori-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

næ & cultus ſigillum. Cum enim ait: Be
nedicentur in ſemine tuo, tria apertiſſi
me inſinuat: quorum primum eſt repe
titio accuſationis totius generis huma-
ni propter peccatum & defectionem à
DEO. Nam cum promittit benedictio
nem, ſignificat eos in maledictione hæ
rere, quæ maledictio peruaſit in homi
nes omnes cum peccato. Alterum eſt
repetitio promiſſionis ſeminis & bene
ficiorum eius, quod Adamo dictum
erat ſub his verbis: Semen mulieris
conteret caput ſerpentis. Id quod hic
ſignificantiori voce benedictionis ex-
primitur. Nam benedictionis voce ſi-
gnificatur fauor Dei, reconciliatio, re-
miſsio peccatorum, & iuſticia propter
Chriſtum, quemadmodum Paulus Mo
ſis interpres exponit. Tertium eſt indi-
catio noſtræ imbecillitatis, quòd no-
ſtris viribus non poſſimus benedictio-
nem nanciſci: ſed oportere nos eam
obtinere fide in ſemen promiſſum.
Hanc fidē Abrahæ ſecuta eſt obedien
tia in tota eius vita, iuxta præceptum:
ambula corā me & eſto perfectꝰ, quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

obedientiam ſanctus Patriarcha declarauit victima filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga Deum, ex eo apparet, quod potius voluerit vnigenitum filium Iſaac, quem genuerat in ſenectute, cui tam magnificæ promiſſiones erant factæ, ad mãdatũ Dei mactare, quã ab obedientia erga Deum recedere. Symbolum vero additum à verbo interpretationem mutuari debet. Nihil enim aliud Symbolum eſt, quam aſpectabile verbum. Tria proinde ſymbolum ponit ob oculos: nempe natiuitatem noſtram carnalem eſſe corruptã: Deinde promiſſum eſſe ſemen, per quod natura reparabitur: tũ circumciſione carnis ſignificari circumciſionem cordis, qua amputatur ignorantia Dei, affectuum impuritas, & cordis contumacia: vt nouus homo naſcatur, geſtans imaginem Dei, in vera ſanctitate & iuſticia. Ecce quàm apte quadrant hæc cum prioribus. Vox quidem mutatur, ſed ſignificatio manet. Hæc in verbo & in ſymbolo varietas humanæ imbecillitati ſeruit, & ignorantiæ noſtræ

mede-

medetur: non aliquam nouam colendi DEVM rationem præſcribit, quemadmodum carnale ſemen Abrahæ autumauit. Nam quemadmodum Caitnitæ hypocriſin, reiecto puro intellectu verbi & ſymboli, amplexati, perſecuti ſunt Abelem & imitatores fidei ipſius: Ita Iſmaelitæ in litera circũciſionis hærentes, ſpiritu neglecto, perſecuti ſunt veros filios Abrahæ: ex quo factum eſt, quod verus cultus apud pauciſſimos remanſerit. Nam cum exularent in Aegypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo Patriarcha Iacob, verum cultum retinuit, qui cum poſt eius mortem tantum non extinctus eſſet, Deus, nato Moſe in Aegypto, & agente iam 80. annum, à promiſſione facta Abrahæ 340. anno, verbum iterum promiſſionis repetit: multa addit ſigna, & vt conſeruaretur cultus verus, erexit regnum & ſacerdotium. Tametſi autem idem verbum & idem ſignum Moſi commendat, quod ante Patriarchis commendarat: tamen longiores conciones & plura inſuper ſigna adhibet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

prout eius ętatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eundem ſcopum collimabant, & eundem cultum Dei ſpiritualem hominibus cõmendabant. Nam in deſerto (vt prætercam rubum ardentem, & columnas ignis & nubis) Man, Petra, & Serpens æneus, vt ſymbola doctrinæ & cultus Dei proponebãtur: quæ tria ſignificabant Chriſtum olim promiſſum. Man enim, Paulo interprete, ſignificabat cibum ſpiritualem, quo noui homines, per Chriſtum facti, aluntur in Chriſti regno. Petra figurabat potum ſpiritualem, quo credentes reficiuntur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chriſtum ſuſpendendum in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſerpentem ęneum typus erat fidei, qua homines iuſtificati & viuificati coram Deo ambulãt, & ad perfectionem aſpirant. Verũ poſtquam populus in terram promiſſam, quæ typus erat cœleſtis patrię, introductus erat, plura adhuc ſigna veluti aſpectabiles conciones ei propoſitæ ſunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ex quibus pauca quædam attingã: nam omnia perſequi inſtituta breuitas non permittit. Tota quidem reſpub. ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat iram Patris iuxta promiſsionem primam, & ſuo regno deſtruit regnum Diaboli, peccatum & mortem: & vtroque reparat imaginẽ Dei in homine, ad quam homo erat creatus, vt ita rurſus ornatus imagine Dei, vera obedientia ipſum colat ac celebret.

Ceremoniæ multæ ſunt additæ, quarum ſpiritualis ſignificatio primã promiſſionem explicat, ac cultum Dei ſpiritualem commendat. Verum quia multæ ſunt, paucas easque illuſtriores eligam, & breuiter excutiam. Sacerdotis ornatus, annua oblatio ſummi ſacerdotis, arca fœderis, agnus phaſe, ſanguinis aſperſio, baptiſma, quotidianæ oblationes, ſingularem habuere rerum ſpiritualium ſignificationem, quæ omnes dulces habent meditationes de Mediatoris conditionibus & piorũ officio. Sacerdos ſummus laminam in fron-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

in fronte & veſtes mundas geſtauit. Lamina aurea diuinitatem Chriſti ſignificabat: veſtis vero munda humanitatem, ſed mundam & puram ab omni peccato. Quòd autem ſacerdos ſemel in anno intrauit in Sancta Sanctorum, typus fuit Sacerdotis Chriſti, qui vna oblatione conſummaret ſanctificandos. Hoc aperte Exod. 28. indicatur, vbi Dominus ait: vt ſit ei placatus Dominus. Deinde veſtes Sacerdotis figurant ſanctitatem, qua ornatos vult eſſe ſuos ſacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Moſis interpres exponit, cum ait: Sacerdotes tui induātur iuſticia, & ſancti tui exultēt. Arca fœderis ſignificat populum Dei, cum quo expreſſo verbo pactum fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis, quæ tegebantur in arca lamina aurea: qua re nihil aliud ſignificatum fuit, quam quod habet prima promiſſio, Semen mulieris conteret caput ſerpētis, niſi quod ſymbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propiciatorium. Hoc eſt

Chriſtus

Chriſtus,qui eſt propiciatio pro pecca-
tis noſtris, tegit in Eccleſia peccata ho-
minum , aduerſus iram & horrendum
iudicium Dei,quid quæſo hoc eſt aliud,
quam ſemen mulieris conteret caput
ſerpentis? Ita hunc typum explicat Mo-
ſi interpres Paulus Rom.3.Iuſtificamur
gratis per illius gratiam, per redempti-
onem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quē pro-
poſuit Deus propiciatorium per fidem
in ſanguine eius. Vt enim Pontifex He-
bræorū ſolebat ſemel ſingulo quoque
anno propiciatoriū imbuere ſanguine
cum in Sācta ſanctorū ingrederetur: Ita
ſummus noſter pontifex Ieſus Chriſtus
ſemel obtulit ſe Patri pro peccatis mū-
di, & æternam redemtionem reperit.
Agnus Phaſe habuit etiam ſignifica-
tionem ſymbolicam, qua prima pro-
miſsio veluti viuis coloribus depinge-
batur: cuius typū explicat Paulus,cum
ait:Et Phaſe noſtrum immolatus eſt
Chriſtus.Quod autem iſte agnus de gre
ge ſumebatur,innuebat Chriſtum car-
nem noſtram aſſumſiſſe, & infirmita-
tes carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nobiſcum ſimiliter tentatum abſque peccato, vt nos quoque cœleſtes, qui terreni, ſpirituales, qui carnales ſumus, redderet. Quod autem de Agno dicitur: Immolabitq́; eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael, ſignificatur non propter vnum & alterum obijſſe Chriſtum: ſed propter Eccleſiam, hoc eſt, propter totum corpus ſcriptorum in libro vitæ. Sanguinis aſperſio apertam habet ſignificationem. Symbolum enim fuit ſanguinis Chriſti, effuſi in ara crucis, quo aſperſæ conſcientiæ noſtræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epiſtolæ ad Hebræos pie explicat. Eodem pertinent baptiſmata & quotidianæ oblationes. Figurabant enim hæc in genere cùm purgationem illam, qua Chriſtus abluit & emundat nos ob omni iniquitate, tum ſanctitatem veram, qua credentes ornantur, vt iam imaginem Dei repræſentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hæc legis typica fuerunt ſymbolicæ interpretationes primę promiſsionis, quas qui intellexerunt cum

Adam

Adam,Abele,Seth,Enoch,Noha,Abra
ham,&c.verũ cultum & ſpiritualē Deo
exhibuerũt,non diſsimilem quo ad ſub
ſtantiam cultus attinet, ſed omnino ſi-
milem,imo eundem. Sed quid hic fit?
Sicut Cainitæ promiſsionē carnaliter
intellexerunt,& ex ſymbolo addito fece
runt cultũ per ſe: ita hic maxima pars Iu
dæorum,omiſſo ſpiritu,literã admirata
eſt, cultũ Dei poſuerũt in iſtis externis
ritibus ſine fide: quem errorē taxat gra-
uiſsime Dominus apud Prophetã, vbi
ait: Quo mihi multitudinem victima-
rum veſtrarũ, dicit Dominus? & paulo
poſt: Ne offeratis vltra ſacrificia fruſtra,
incenſum abominatio eſt mihi. Et huiꝰ
rei cauſſam mox ſubiũgit, cũ ait: Iniqui
ſunt cœtus veſtri,calendas veſtras & ſo-
lēnitates veſtras odit anima mea. His
verbis ſignificat Deus, non ita ſe inſtitu
iſſe ceremonias,quaſi eas vt cultũ requi
reret ſpiritualē, ſed vt in ijs populus ſe
ad pietatē exerceret: obfirmaretq; fidē
ſuam,magisq; ac magis ſeſe in puro cul
tu Dei contineret. Verum vt natura ſu-
perſtitioſi ſunt homines, maxima pars

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

per hypocriſin abducta eſt à vero ceremoniarum vſu, ac in earũ obſeruatione proram & puppim, vt aiunt, ſuæ ſalutis collocarunt, quorum errorem miſsi Prophetæ, cum arguerent, rapti ſunt ad ſupplicia tanquam in legem Dei blaſphemi. Ex his patet, ſummũ fuiſſe conſenſum ipſorum, qui in repub. Moſis vixerunt, cum in doctrina, tũ in cultu cum ſanctis Patribus ante diluuium & poſt diluuium, vſque ad vocationem Moſis & à Moſe vſq; ad Chriſtum. Quid enim hic requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Chriſtum, inuocationem, ſanctitatem, obedientiam, & alias virtutes, quę ad reparandam imaginem Dei in nobis tanquam partes requiruntur? Reſtat poſtrema ætas, qua λόγος æternus iuxta vaticinia aſſumſit ſemen mulieris, hoc eſt, naturam humanam, vt contereret caput ſerpentis, hoc eſt, vt Iohãnes interpretatur, deſtrueret opera Diaboli. Hic Moſis & Prophetarum interpres & cõpletor, eundem cultum Dei iam fere collapſum verbo & ſymbolis reſtituit, iuſsit prædicari pœ

nitentiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nitentiã & remiſsionem peccatorum, credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat Spiritu ſancto, excitat in ijs motus congruentes legi & volũtati Dei: breuiter, reparat imaginem Dei, ad quam primꝰ homo conditus erat, iubet vt ita luceat lumen noſtrum, vt glorificetur Pater noſter cœleſtis. Hunc eundem cultum ſuis diſcipulis conmmendat, quem ipſi voce & vita docuerunt & expreſſerunt. Verum vt perpetuo hunc cultum conſeruaret Eccleſia, verbum certum tradidit, ac verbo duo externa veluti ſigilla appoſuit, Baptiſmum & cœnam Domini. Verbum primam promiſsionem clarius interpretatur. Signa ſunt aſpectabiles quædam conciones, quæ idem quod verbum docent & offerunt. Sed quid fit? Vt olim Cainitæ, Camitæ & Pſeudoiſraelitæ verbum corruperunt, & ei carnali ſua ſtulticia humana ſomnia aſſuebant: ita hypocritæ à verbo deficientes, in hac poſtrema mũdi ætate, cultũ Dei conſpurcarunt, donec hære ticorum furijs & regno Antichriſti doctrina rurſus ferè cum veris cultibus, ſa-

cramentis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cramentis partim conſpurcatis humanis traditionibus, partim mutilatis obruta ſit. Cæterum ante 40. fere annos excitatus Propheta Dei beatus Lutherus, reſtituit doctrinam & cultum veterem, quem & primi noſtri Parentes acceperant à Deo, & Chriſtus ſuæ Eccleſiæ commēdarat. Atque hunc verum & perpetuum cultum Dei eſſe, quem noſtra Eccleſia hodie tuetur, clariſsime intelligitis, qui ipſum ad normam Patriarcharum & Eccleſiæ Apoſtolicæ refert. Sed quid nobis accidit? Idem ſane quod primis parentibus, quod Abrahamitis, quod Eccleſiæ Apoſtolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & verum cultum Dei abolendum: atque id noſtra ętate furioſius agit, quia nouit exiguum ſibi reſtare tempus, quo liceat ei in Eccleſiam Chriſti ſæuire. Quibus autem technis iſte aduerſarius Chriſti ad delendam ſinceram doctrinam & verum cultum vtatur, res ipſa hodie palam loquitur. Primum enim regnum, illudq́; ampliſſimum nempe Turcicum erexit, quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

it, quod palam blaſphemat nomē Chriſti. Deinde aliud regnum, quod Papatum vocant, ſtatuit: quod etſi non profitetur ſe palam aduerſari Chriſto: ſingulari tamen dolo & fraude regnum, Chriſti inuadit: doctrinam corrumpit: ſacramenta contaminat, breuiter, verum cultum Dei peruertit. Papa enim miniſterij titulo primatum aſſecutus, omne ſuperſtitionis & Idolatrię genus in mundum inuexit, adeo vt poſt natos homines nulla vnquam ſit audita violentior intolerabiliorq; tyrãnis, nullumq; extiterit idolomanię genus, quo grauior irrogata ſit maieſtati diuinę iniuria, & quo Chriſtianorũ hominũ mētes, ꝓdigioſius ſint faſcinatę. Poſteaquã autem hac ex parte ſuas fraudes deprenſas cognouit Satan, non agit inducias, ſed ſuæ impietatis miniſtros conquirit, quales ſunt Libertini, Anabaptiſtæ, Seruetiani, Antinomi & alij, qui doctrinam repurgatam & ſacramenta rurſus ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At vero cum hiſce ſuis conatibus animaduertit ſe non poſſe curſum Euangelij,

& puri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& puri cultus Dei impedire, aggreditur alia via, qua inteſtinis diſsidijs diſtrahat ac hoſtiliter inter ſe committat illos ipſos, quos animaduertit ſeriam præ cæteris meditari Eccleſiæ ac veræ religionis reſtitutionem, ne ſcilicet coniunctis ſtudijs & conſilijs hoc tam præclarum opus vnanimes moliātur. Præterea ſubinde quoſdam è caſtris Chriſti exturbat, qui Apoſtatæ facti, grauiſsimum damnum Eccleſiæ inferunt: inter quos ſunt, qui nouam rationē conciliandi odium puræ doctrinæ apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligūt enim antinomias in dictis eorū, quorum opera Deus eſt vſus in hac extrema ſenecta mundi ad repurgandam ſuam Eccleſiam: cum tamē in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus Dei poſſint vllam veram Antilogiam monſtrare, vtut ſe in mille formas Protei iſti transforment. His machinamentis Satanæ videmus effectum eſſe, quod obſtinati ſint facti confirmatiores in ſua ſuperſtitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte ſuccumbant, cum

piorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

piorum omnium ingenti dolore: & niſi Chriſtus accelerauerit ſuũ aduentum, metuendum eſt, ne rurſus ſuperioribus tenebris plerique inuoluantur. Quid nobis quæſo hîc faciendum eſt, fratres? Cauendæ ſunt inſidiæ Satanæ: reſpiciẽdum eſt ad exempla maiorum, Abel, Abrahæ, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum: horum cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos adiũgamus: non turbemur multitudine hoſtium: non moueat nos numerus transfugarum: non frangamur animo in cruce & ærũnis, quas pios perferre in hoc mundo neceſſe eſt: Non tantum reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ, quæ in hac vita humili iacet contemta: ſed etiam intueamur Chriſtum triumphantem, qui eos, quos conformes ſibi facit in hac vita, olim beata immortalitatis gloria donaturus eſt, modò conſtantes perſeuerauerint vſque ad finem. Memi nerimus grauiſſimæ ſententiæ Chriſti: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quod vobis (inquit) dico, omnibus dico. Tentat mundus: ſollicitat

caro: turbant hæreticorum agmina: offendunt doctrinæ & morum ſcãdala: futiles ſuperborum hominũ rixæ moleſtant: aduerſus hęc omnia præſidium tutiſſimum eſt inuocatio Dei. Non enim fruſtra dicit Salomon: Turris fortiſſima nomen Domini, ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur. In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiam Propheticam & Apoſtolicam, & muniamus animos noſtros aduerſus Mahometicas & Papiſticas idolomanias & hæreticorum ἐνοχλήσεις: ſæpe cogitemus quàm firmis & immotis fundamentis nitatur Eccleſiæ perpetua doctrina, & conſtans Eccleſiæ Catholicæ cultus: veniant vobis in mentem patefactiones diuinæ, quibus ipſe DEVS ſuam voluntatem hominibus patefecit, quando locutus eſt cum ſanctis Patriarchis & Prophetis: quam ſuam voluntatem multis ſtupendis miraculis confirmauit, cùm in veteri, tum in nouo teſtamento: aſpiciamus dulciſsimum conſenſum Moſis, Prophetarũ, Chriſti, Apoſtolorum in doctrina & cultu: incitemur ad confeſſio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

feſſionem exemplo tot Martyrum, qui cum Abel protomartyre doctrinã cœleſtem ſuo ſanguine confirmarunt: abſtineamus à futilibus diſputationibus, quibus vinculum pacis, quod eſt dilectio, ſoluitur, & magis piæ vitæ ſtudeamus, quàm argutis & inutilibus diſputationibus, ex quibus quid mali ortum ſit in Eccleſia, non ſine magno dolore animi cogito. Etſi autem in his regnis eſt ſumma (ſit Deo gratia) adhuc tranquillitas, & in omnibus Eccleſijs pius conſenſus: tamen pietas ſuadet, vt afficiamur eorum calamitate, qui hodie affliguntur propter quorundam intempeſtiuas rixas, quibus multorum principum, & aliorum animi vulnerantur. Verũ cùm his malis mederi non poſſumus, confugiamus ad illum, qui ſolus poteſt omnia. Orate igitur cum tota Eccleſia Chriſti ęternũ Deum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſibi Eccleſiam in hac vita colligat, & in ea puritatem doctrinæ, & verum cultum conſeruet: vt ipſum vere colamus, & in omni æternitate celebremus ac diligamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Orate, vt gubernet ſuo ſpiritu regem Dominum noſtrum clemētiſſimum, D. Fridericum eius nominis ſecūdum, qui vt Patri ſanctiſſimo in regnum ſucceſſit: ita paternarum virtutum hæres exiſtit veriſſimus: non ſolùm iuſticiæ & æquitatis amantiſſimus Princeps, verum etiam Eccleſiarum ſcholarumque fautor & patronus optimus, imo nutricius fideliſſimus. Orate, vt Chriſtus ſuo ſpiritu regat regni Conſiliarios, & alios nobiles & gubernatores Eccleſiarū, politiarum, ſcholarum, & Oeconomiarum, addatq; ipſis animum, gloriam Dei, veram doctrinam, & honeſtatem diſciplinæ conſeruandi, vt tranquillam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Orate pro omnibus regni ſtatibus, vt omnes dulci concordia coaleſcāt, & alij alios ſubleuent, vt maiores cogitent, inferiores cohæredes regni Dei ſecū futuros: vt inferiores ſuperioribus obediāt in Domino, vt Paulus præcipit: vt ita dulciſſima harmonia ordinum in hoc regno conſtituta, pacifice & tranquille viuamus.

Orate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Orate, aduerſus hoſtes Regis & regni. Orate, vt Chriſtus impetus Satanæ reprimat, ac largiatur Eccleſię doctores & paſtores in vera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo exẽplo piæ vitæ gloriam Dei illuſtrent: quo tandẽ plene omnes retecta facie gloriã Domini, vt in ſpeculo conſpicientes, in eandem imaginem transformentur à gloria in gloriam, ſicut à Domini ſpiritu, Amen.

Iam reliquum eſt, vt nonnihil dicam de meo conſilio, cur videlicet has in Euangelica Dominicalia enarrationes ediderim in lucẽ. Ante quatuordecim annos priuatim domeſticis meis diſcipulis dictaui quædã ſcholia in Euãgelia Dominicalia, quo eorũ ſtudia hac mea opella nõnihil iuuarẽ, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis diſcipulis dictata erant, multis communicãtur: & dum animaduerti iſta auidè à multis expeti, ea nonnihil ante ſexennium auxi: Iam vero piorũ quorundam paſtorũ preces me impulerunt, vt publicarem & in lucẽ emitterem. Quare cũ hic labor totus deſtinatus ſit pijs

Euangelij miniſtris, mihi viſum eſt ſub nomine veſtro, cariſſimi fratres, hunc meum laborē in lucē emittere. Quod ſi quis fructꝰ ad vos inde peruenerit, Deo gratias agite, & me Deo veſtris cōmendate precibus. Hoc vnū ſtudioſè curaui, vt doctrinam Catholicæ Eccleſiæ pure próponerem, quam & ſchola Vitebergenſis vltra XL. annos & adhuc ſincere tuetur, & præſtātiſſimi viri huius Scholæ profeſſores: D. Iohannes Maccabæus Alphinas: D. Petrus Palladius: D. Iohannes Seningius: D. Olaus Chryſoſtomus (qui omnes iam in Domino quieſcunt, expectantes plenā liberationem per aduentū filij Dei) tradiderunt. In hoc conſenſu perſiſtimus & nos, qui illis in officio ſucceſſimus in hac ſchola: & ſerio oramus Deum, vt in hoc cōſenſu viuamꝰ & moriamur. Nō enim dubitamus, quin hic ſit cōſenſus perpetuus Eccleſiæ Dei, ſicuti ſupra ſatis oſtēdimꝰ. Oro Deū Patrē Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt nos ſuo Spiritu coniūgat, vt vnū in ipſo ſimꝰ. Bene & feliciter in Chriſto valete. Hafniæ 30. Martij, An. à Chriſto nato 1561.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA PRI-
MA ADVENTVS,

Matthæi 21.

CVm appropinquaſſent Hieroſolymis, & veniſſent Bethphage ad montẽ Oliuarum, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos, dicẽs eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis Aſinã alligatam, & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & confeſtim emittet eos. Hoc autẽ totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſupra Aſinum, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pullum filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut pręceperat illis IESVS. Et adduxerunt Aſinam & pullum, & impoſuerũt ſuper illos veſtimẽta ſua, & eum ſuper illa collocarunt. Plurima autẽ turba ſtrauerũt veſtimenta ſua in via: Alij verò cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via. Porrò, turbæ quæ præcedebant, & quæ ſequebãtur, clamabant dicentes: Hoſanna Filio Dauid, benedictus qui venit in nomine DOMINI, Hoſanna in altiſsimis.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de aduentu Domini feſtum ſit omnium primum ordine, quod in Eccleſia celebratur, operæ precium eſt, vt admoneamur, quæ in ſingulis feſtis ſpectãda ſint, ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quàm par eſt, eadem celebremus non ſine multorum ſcandalo. Sunt autem in vniuerſum tria in ſingulis feſtis conſideranda: Hiſtoria, quæ feſti fundamentum eſt: beneficium, cuius Hiſtoria meminit: & feſti verus legitimusq́; vſus. Vt enim hiſtoria mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriam confirmat hiſtoria, fidem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat, quæ Deum pro accepto beneficio celebrat mente, voce, confeſsione, & moribus: in qua gratitudine verus feſti vſus conſpicitur.

Hæc tria omnibus feſtis accõmodanda ſunt. Quare

cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cùm hoc feſtum ſit inſtitutum de Aduentu Domini, hiſtoria Aduentus, quæ ad conceptionē, natiuitatem, doctrinā & facta Chriſti, præcipuos articulos noſtri Symboli, pertinet, diſcenda eſt, beneficium Dei, quod eſt per Sacrificium expiatorium ſaluare perditam ouem, & recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda eſt, vt inde mentis gratitudo naſcatur, qua Deum, qui filium dare dignatus eſt, mēte, voce, confeßione & moribus celebremus. Porrò vt nobis præſens feſtum reddatur cùm in Dei gloriam tùm in noſtri inſtructionem vtilius, tres locos ordine tractabo, qui ſunt:

I. De aduentu Domini.
II. Deſcriptio Regis Chriſti & eius Regni.
III. De ciuibus huius Regis, eorum officio, atq; adeò de vero vſu & ſalutari meditatione Aduentus Domini.

DE PRIMO.

Quò magis & certius erudiamur in Dei laudem, & noſtri ſalutarem inſtructionem de Aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſex circumſtantias cum diuo Bernardo pēſandas in eo præponamus, quæ ſunt: Quis ſit qui veniat: Vnde: quo: ad quid: quando: & quà.

I. Venit ſecundū Gabrielis teſtimonium altißimi Filius, æqualis altißimo patri in vera dignitate. Hinc diſcamus quanta ſit eius Maieſtas, dignitas & potentia. Venit Semen mulieris, verus homo de ſemine Abra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, & teſtimonia Apoſtolorum: minor Patre in vera humanitate. Ex quo diſcamus, qua naturæ ſocietate nobis coniunctus ſit: vt ad eum accedere nō pertimeſcamus. Venit ergo Chriſtus, qui idem Deus eſt verus, & homo verus, vna perſona in duabus naturis ſubſiſtens, qui & poteſt ſaluare, quia Deus: & vult, quia naturam noſtram aſſumſit, vt pro nobis victima fieret.

II. Vnde venit? cœlo venit, è ſinu Patris venit, qui omnia implet, & vbique inuiſibiliter adeſt: venit & in vtero virginis, conceptus Spiritus ſancti opera, nutritur ſanguine virginis, naſcitur, educatur, circumciditur, &c.

III. Quo venit? in mundū venit, qui per ipſum factus eſt, in propria venit, & ſui eum non receperūt, venit in inferiores partes terræ. Atq; hoc eſt ſine controuerſia magnum illud myſterium, de quo Apoſtolus 1. Tim. 3. Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus in gloriam.

IIII. Ad quid venit? Cauſſas Aduentus Domini in mundum, vox Dei prænunciat: Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: verba & facta aduenientis Domini comprobant: Apoſtolica teſtantur præconia: ac omnium ſanctorum læta confitetur Eccleſia.

Vox Dei ad Serpentem fuit, Gen. 1. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apoſtolus explicans ait: Chriſtus apparuit, vt deſtruat opera Diaboli. Hu-

ius vocis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ius vocis ſententiam ſæpe ſanctis patribus idem Deus inculcauit, & potiſsimum Abrahamo dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergo intelligitur, quòd propter duo aduenerit Chriſtus: Primũ, vt deſtrueret opera Diaboli. Alterũ, vt benedictionem adduceret ſuper filios Abrahæ, hoc eſt, ſuper omnes, qui Chriſtum fide receperint, ſicuti Abraham fecit. Nam cum Adam ſe, & totam poſteritatem, ſuo lapſu regno Satanæ mancipaſſet, ac in maledictionem commeritam conieciſſet, requirebat iuſticia Dei, vt aut commeritas pœnas lueremus, aut ſatisfaceret aliquis in genere humano iuſticiæ Dei: verùm cum nulla finita potentia potuit Diabolum ſuperare, & Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana ſua ſede, venit in mundum, fit homo, noſtram cauſam in ſe recipit, deſtruit regnum Diaboli, ac iram Patris placat, factus pro nobis victima & ſacerdos.

Hoc ipſum multi figurãt typi: vt ſacrificia patrum, agnus phaſe, aſperſio ſanguinis vaccæ rufæ ſuper populum, atque adeo Arca fœderis, totum ſacrificium Aaronicum cum omnibus ſuis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipſas cauſas Aduentus Domini conſentientibus ſuffragijs clamant: vt Eſaiæ 53. Verè languores noſtros tulit, & dolores noſtros portauit, ipſe vulneratus eſt propter præuaricationes noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras. Dominus coniecit in illum iniquitates omnium noſtrum. Huiuſmodi ſunt plurima teſtimonia Prophetarum, quæ breuitatis cauſſa omitto.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Verba & facta Chriſti aduenientis idem comprobant: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos refocillabo. Itẽ: Qui credit in me non peribit, ſed vitam æternam habebit. Item: Pro ijs ſanctifico meipſum, hoc eſt, me hoſtiam Deo Patri offero pro ipſorum peccatis expiandis: quod non ſolum multa miracula, quæ fecit, quibusq́; opera Diaboli deſtruxit, conuincunt, verumetiam mors ipſa, & eam ſecuta glorioſa victoria.

Apoſtolica teſtimonia quis poteſt numerare? Paulus dixit: Mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtri. Idem ſcribit: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Iohãnes Baptiſta clamat: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes Apoſtolus: Ieſus Chriſtus purgat nos ab omni iniquitate noſtra. Idem ſummam beneficiorum Chriſti complectens, ſcribit: Chriſtus apparuit, vt deſtruat opera Diaboli.

Denique vniuerſa Chriſti Eccleſia has ipſas Aduentus Chriſti cauſas læta per Spirirum Chriſti confitetur, ita canens: Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem, non horruiſti virginis vterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuiſti credentibus regna cœlorum, &c.

¶ Verùm ſi de tempore quæris, reſpondet Apoſtolus Paulus: Poſtquam venit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factũ ſub Lege, vt eos qui erant legi ſubnoxij redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergo nec ſerius, nec

tardius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tardius quàm venire debuit. De hoc aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ, Iacob, & Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis Domini.

Vnum reſtat, via videlicet per quam venit: & hæc quoque diligenter requirenda, vt poſſimus recta ei occurere. Sicut itaq; ad operandam ſalutem noſtram venit ſemel in carne viſibilis: ita quotidie ad ſaluandas animas ſingulorum vbicunque eius verbum cogitatur, legitur, prædicatur, in ſpiritu venit, & inuiſibilis: imo illic ſemper adeſt, iuxta promiſſionem: Ero vobiſcum vſq; ad conſummationem ſeculi. Atque tum rurſus apparebit viſibilis iudex viuorum & mortuorum, vt qui ipſum antea aſpernabantur medicum & ſaluatorem, tum ſentient iudicem, & ſuorum ſcelerum vindicem iuſtiſſimum: de quo aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu Domini breuiter dictum ſit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quem continet textus Euangelij, habet deſcriptionem Regis Chriſti, atque eius regni, quæ deſcriptio confirmatur Zachariæ teſtimonio, quod adducit Euangeliſta, vt ſciamus hanc pompam non temerè inſtitutam: Sed ex voluntate Dei & conſilio arcano Trinitatis longè antea prænunciatam fuiſſe. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Chriſti, & eius regni. PRIMVM enim hæc Chriſti pompa equitantis in Ieruſalem, diſcrimen facit inter Chriſtum regem; & mundi reges, eorumq; diuerſa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

diuerſa regna. Satis enim arguit hæc contēta pompa quod Chriſtus nec mundanus Rex ſit, nec regni eius adminiſtratio ſit mundana: Nam Reges mundi, vt à ſuis magnifici æſtimentur, ſplendide ornantur: ita regnorum mundanorum adminiſtratio ſplendorem & magnificum requirit apparatum. SECVNDO docet hæc hiſtoria, quod ſub hac vili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cum ait, Soluite & adducite mihi. Item: Dominus his opus habet. Item: Confeſtim dimittet eos, ſignificat Chriſtus Rex noſter, ſe diuina ſua virtute omnia, quæ vult, efficere poſſe: atque adeo hominum corda & voluntates in ſua habere manu.

Etſi igitur regnum Chriſti in hoc mundo apparet contemtibile: Tamen ſi Regis potentiam & diuinitatem reſpicis, nihil eo auguſtius, nihil potentius, nihil denique glorioſius.

Porro vaticinium Prophetæ tria continet, primum exhortationem ad Eccleſiam iam deiectam & plane conſternatam: Lætare, inquit, & exulta filia Sion. Hinc docemur, quod ad deiectos & cōſternatos, planeq́; contritos ſpiritu pertineat Euangelium. Deinde continet hoc vaticinium mandatum Dei, vt huic regi homagium præſtemus, quemadmodum ſecundus quoque Pſalmus hortatur, cum ait: Oſculamini filium. TERTIO, continet hoc vaticinium deſcriptionem perſonæ Chriſti, nimirum quod ſit Rex Eccleſiæ promiſſus: Ecce, ait, Rex tuus venit: ac ſi diceret, hic eſt tandem ille promiſſus Rex, de quo tot extant teſtimonia, qui reſtituet regnum Dei, quod Dia-

bolus

bolus inuaſit, ac peccato perdidit. Hunc regem manſuetum & mitem eſſe dicit, vt eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum: ſed potius plena cum fiducia accedamus, petamúsque ab eo promiſſam ſalutem. Quod autem eum pauperem eſſe prædicat, id ad præſentis vitæ conditionem referendum eſt: Quia ideo pauper eſſe voluit, vt nos Spiritu pauperes ditet & æternum beet.

De tertio.

Huius Regis ciues ſub perſona diſcipulorum Chriſti & turbæ deſcribuntur, quos nos imitari debemus, modò inter ciues regni Chriſti cenſeri velimus. Primùm itaque cum diſcipulis Chriſto adducamus Aſinum: hoc eſt, nos, quibus miniſterium verbi demandatum eſt, omnia, quæ nobis præcepta ſunt, in gloriam Chriſti & eius regni propagationem faciemus. Deinde veſtimenta noſtra ſternemus ſuper Aſinam: id quod tum demum faciemus, quando facultates noſtras ad conſeruationem miniſterij conferemus. Ramos quoque cædemus de arboribus, & obijciemus Chriſto: hoc eſt, Chriſtum prædicabimus, & agnoſcemus perpetuum Regem: cuius regnum perpetuo inſtar palmæ florere optabimus, vt nullis operibus ærumnarum huius mũdi ſuccumbat. Clamabimus Hoſanna: hoc eſt, ex fide inuocabimus, & confitebimur hunc Regem, certi quod eius regnum ſit benedictum in excelſis.

Hinc iam breuiter colligamus, quis ſit verus vſus, & ſalutaris meditatio huius feſti de ſalutari CHRISTI Aduentu. Primum itaque ſtudeamus vt hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vt hic Rex ad nos veniat: Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accerſitur, ſola fide retinetur, puro cultu delectatur. Deinde admoneamur gratitudiuis, vt ipſum mente, voce, confeßione, & moribus celebremus: qui noſtra cauſſa ad nos venit: qui factus homo dedit ſeipſum pro peccatis noſtris, vt eriperet nos de præſenti ſeculo malo, iuxta voluntatem Dei & Patris noſtri: Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS, EVANGELIVM *Lucæ 21.*

ERunt ſigna in Sole & Luna & Stellis, & in terris anxietas gentium per deſperationem, reſonāte mari, & fluctu, extabeſcentibus hominibus præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Et

tum

tum videbunt Filium hominis venientem in nube cum poteſtate & gloria magna. His autem fieri incipientibus, ſuſpicite & attollite capita veſtra, quoniam appropinquat redemtio veſtra. Et dicit eis ſimilitudinem: Videte ficum & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernentes, ex vobis ipſis ſcitis, quòd iam inſtet æſtas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, ſcitote, quod inſtet regnum Dei. Amen dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Cauete autem vobis, ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repētina dies illa, tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore, orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

Secundus Adventus ad Judicium

QVemadmodum proximo die Dominico Eccleſia memoriam Aduentus Chriſti in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de ſecundo ipſius aduentu tractat, & pertinet ad Articulum fidei noſtræ, quo mente & ore confitemur eundem Dominũ, qui prius venit, vt eſſet Mediator & Saluator in ſe credenti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

um, venturum ad iudicandum viuos & mortuos: vt illi, qui Chriſtum in hac vita receperunt, & Saluatorem agnouerunt, æterna donentur vita, reſuſcitatis corporibus: & qui eum ſpreuerunt, indulgentes ſuis affectibus in contumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æternùm. Conſtituantur autem huius Euangelicæ lectionis tres loci:

I. De Aduentu Chriſti ad iudicium.

II. Vſus & fructus præmonitionis de eodem Aduentu.

III. Exhortatio Chriſti ad diſcipulos, vt ſint parati ſine impedimentis.

De primo.

Occaſionem huic concioni de Aduentu Chriſti ad iudicium, præbuit colloquium Chriſti & diſcipulorum eius de templo Hieroſolymitano. Nam cum admirarentur diſcipuli ornatum templi, ipſe Dominus reſpondit, fore vt ita vaſtaretur aliquando, ne relinqueretur lapis ſuper lapidem. Hoc audientes diſcipuli, interrogant de tempore. Quibus reſpondens, ſigna quæ præcederent excidium Hieroſolymitanum expoſuit, illos confirmans, ne animum deſponderent propter imminentia mala: hinc occaſione ſumta tranſit ad vniuerſale & ſupremum iudicium, & quæ ſigna illud ſint præceſſura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illuſtriora, primùm circumſtantias quinq;, quas textus complectitur, examinabimus. Deinde ipſum iudicium ex ſcripturis deſcribemus.

Circum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Circumſtantiarũ itaq; prima eſt temporis. Tempus enim monſtrat à ſignis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura ſignorum genera, quæ Aduentus DOMINI ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & ſtellis conſpicitur, quod quale ſit futurum, Marc. 13. cap. his verbis explicat. Sol obtenebrabitur, hoc eſt, erunt frequentes Solis eclipſes: & Luna non dabit ſplendorem ſuum, dum videlicet patitur eclipſin: & ſtellæ cœlo decident, hoc eſt, videbuntur decidere. Huius generis ſigna præterijſſe quàm plurima, hæc noſtra teſtatur ætas. Nunquam enim tot contigere vel Solis vel Lunæ eclipſes.

SECVNDVM ſignum imminentis iudicij, eſt anxietas gentium præ deſperatione, hoc eſt, vt Matthæus & Marcus interpretantur: Inſurget gens contra gentem, & regnum contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis ſignis plenum eſſe mundum, teſtatur hic dies?

TERTII generis ſigna ſunt maris, fluctuum, aëris, tempeſtatum, horrendorum tumultuum, & inuſitatorum quorundam & vehementium ventorum. An non & huius generis ſigna noſtra ætas vidit quàm plurima?

QVARTVM genus ſignorum ex ſecundo & tertio manat, quod eſt extabeſcentia præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: virtutes cœlorũ mouebuntur, hoc eſt, erunt inuſitati aſpectus in cœlo, & in terris terræmotus. Breuiter, Cœlum & terra irati iudicis faciem quodammodo referent, vt peccatores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

iſtis iræ Dei ſignis moti, agant pœnitentiam, & conuertantur ad Dominum.

Hæc ſigna in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores, cum iam emiſerint folia, vos eas cernentes, ex vobis ipſis cognoſcitis, quòd iam prope ſit æſtas: Ita & vos, cum videritis hæc fieri, agnoſcite, quòd propè ſit regnum Dei. Nam hæc ſigna è creaturis omnibus, quæ ſurſum ac deorſum feruntur, erunt veluti præcones, quorum voce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hic in mundo laſciuientes ſuam ipſorum ſalutem neglexerunt, & veluti ebrij Chriſtum ſalutis autorem contemſerunt.

Præter hæc quintuplicia ſigna, quorum textus meminit, ſunt & alia Matth. 24. Marc. 13. 2. Theſſ. 2. Dan. 2. & 7. Apoc. 17. quæ omnia ſunt veluti quædam aſpectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, vt confugiant ad filium ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in quo ſolo ſalus eſt.

SECVNDA circumſtantia eſt, quod is, qui eſt filius Dei & hominis, Ieſus Chriſtus, ſit futurus iudex: Vnde pij & impij habent quod diſcant. Pij quidem, vt ſciant illum futurum iudicem, qui omnibus in ſe credentibus vitam æternam promiſerat addito iureiurando: Amen dico vobis, Omnis qui credit in me non pereat, ſed habeat vitam æternam. Hæc promiſſio iuramento confirmata nequaquam fallere poteſt. Impij verò, vt vel agant pœnitentiam, relicta impiorum colluuie, & ita de ſalute per Chriſtum parta gaudeant, vel meminerint, hunc quem renue-

runt

runt ſaluatorem, adiudicaturum ipſos æternis cruciatibus, vt tum demũ cum ſuo magno malo diſcant, quàm ſit horrendum in manus Dei viuentis incidere.

TERTIA circumſtantia eſt, quod ſit venturus in nube glorioſus & tremendus, non ſeruus, vt antea, ſed Dominus: non iudicandus, ſed iudicaturus: non iam inuitaturus homines ad pœnitentiam, ſed impœnitentes æternis pœnis puniturus: idq́; vt iudex iuſtus.

QVARTA circumſtantia, quòd ſit venturus potens, cum poteſtate & gloria magna, vnde diſcendum, quòd & poßit damnare rebelles, & valeat æterna vita donare credentes.

QVINTA circumſtantia, cauſſam Aduentus Chriſti ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: Appropinquat redemtio veſtra, qua voce Chriſtus indicat, non fore, vt Eccleſia bene in hoc mundo ſit habitura, non enim poteſt antea à natiuitate huius mundi liberari: Ita ſignificat complementum beneficiorum Chriſti erga Eccleſiam, eſſe plenam redemtionem ab omnibus malis: cum qua coniuncta eſt perfecta fruitio æterni Dei cum æterna lætitia. Hæc ergò pertinent ad piorum conſolationem. Verùm, quantum ad impios attinet, iſte dies Aduentus Domini erit dies iræ & calamitatis, non liberationis: caliginis & tenebrarum, non lucis: mœroris, non lætitiæ: exitij, non ſalutis.

Cæterum iudicij forma, Matth. 25. his verbis deſcribitur: Cum autem venerit filius hominis in Maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem Maieſtatis, & congregabuntur apud eum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

omnes gentes, & ſeparabit eas ab inuicem, ſicut Paſtor ſegregat oues ab hædis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, & poſsidete regnum vobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c. & ijs, qui à ſiniſtris erunt, dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi mãducare, &c. Atque ita impij ibunt in ſupplicium ſempiternum: iuſti vero in vitam æternam. Et in Apocal. 20. Sedebit ſuper thronum magnum candidum, à cuius conſpectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & puſilli ſtabunt in conſpectu throni: & tunc aperietur liber vitæ, & libri conſcientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ ſcripta ſunt in libris, ſecundum opera ipſorum: qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum.

Porrò in ſententia Iudicij duo ſpectanda ſunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona opera. Cum dicit: Venite benedicti patris mei, ſignificat eos gratis ſaluari propter Chriſtum, quem fide receperunt. Nam in ſolo Chriſto benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iuſtificantur. Verum cum ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quòd ſint cauſſæ ſalutis: ſed propter alias cauſſas, nempe, quia ſunt teſtimonia veræ fidei & timoris Dei. Deinde, vt compenſatione ærumnarum, quas ferunt in hac vita, propoſita, magis eos ad pie ſancteq́ue viuendum excitet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE SECVNDO.

Cur Chriſtus præmonuerit ſuos de ſuo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: Cùm hæc fieri incipient, ſuſpicite, & attollite capita veſtra. *Hæc omnia ſigna admonebunt nos perpetuæ cuiuſdam pœnitentiæ in hac vita: ſed quid nos facimus? Videmus ceruicibus noſtris imminere diem extremum, nihilomnius pœnitentiam differimus, indulgemus noſtris affectibus: Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid ruſtici? quid deniq; fere omnes? Quis ſeriò de hac Chriſti præmonitione cogitat? pluris facimus prædium ruſticanum, quàm Regnum Dei: imò quis non huius vitæ commoda vel perexigua anteponit ſaluti animæ?*

DE TERTIO.

Quia Chriſtus prævidit, quibus malis mundus eſſet inundaturus ſub ſui Aduentus tempus, exhortationem inſtituit: vt cum vitent, quæ tum maximam mundi partem à ſalute promiſſa excludunt: tum ſe ſtrenuos præbeant milites, qui vigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum, ſub vexillis vnius IeſuChriſti. Quò autem ad vtrumq; ſint paratiores, interponit rationes: nam & diem iſtum repentè ſuperuenturum ait, & iſto pacto eos omnia euaſuros mala, & conſtituendos coram Dei Filio pronunciat.

Ait ergo: Attendite vobis ipſis, ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius mundi. *Hæc ſunt ergo vitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia,*

 ſcilicet,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſcilicet, & prophana, quæ fidem Chriſti extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifeſtiſsimum ſit, eò magis hæc Chriſti exhortatio in conſpectu nobis eſſe debet: ne mundi malis moribus decepti pereamus.

Vigilantia

Deinde, cum ſubiungit Dominus: Vigilate omni tempore deprecantes, *docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui ſuperuentura mala cupiunt effugere.* Requirit *in ſumma fugam malorum, & ardens bonorum ſtudium: vtrunq; coniungit Apoſtolus ad* Titum *ſcribens: Abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiſcentias, ſobrie, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectātes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni* Dei*, cui ſit laus, imperium, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA TERTIA ADVENTVS, EVANGELIVM *Matthæi 11.*

IOHANNES autem cùm audiſſet in carcere facta Chriſti, miſsis duobus diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille qui venturus eſt, an alterum expectamus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite & renunciate Iohanni ea, quæ auditis, & videtis: Cœci viſum recipiunt, & claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt quiſquis nō fuerit offenſus in me. Euntibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

autem illis, cœpit Ieſus dicere turbæ de Io-
hanne: Quid exiſtis in deſertum vt videre-

tis? Num arundinem, quæ agitatur à vento? Age, quid exiſtis vt videretis? num hominem mollibus veſtibus amictum? Ecce qui mollia geſtant, in domibus regum ſunt. Ad quid exiſtis videre? num Prophetam? Certè dico vobis, & excellentiorem Propheta. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus eſt viam tuam ante te.

Enarratio textvs.

HOC *Euangelium deſcribit nobis Regnum Chriſti, illudq́; depingit proprijs ſuis coloribus, quantum ſcilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam ſi eius arcanam vim reſpicis fidei oculis, eſt longè ſplendidiſſimnm & glorioſiſſimum: Hic itaque ſolummodo de eius externa ſpecie* Vera deſcriptio Regni Chriſti.

 agitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

agitur, Præcurſor incarceratur. Vnde monemur, quòd Chriſti Regnum ſub cruce ſit conſtitutum: mittuntur diſcipuli dubitantes, ſed ad Chriſtum ſolum: Chriſtus Rex ipſe inter pauperes, cæcos, ſurdos, leproſos verſatur: Illi curantur & recipiunt lætum ſalutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles, & ſapientes contemnunt. Breuiter, vt hoc Euangelium Regnum Chriſti depingit: ita confirmat Iohannis miniſterium, & Chriſtum verum eſſe Meßiam promiſſum patribus certis indicijs euincit. Verum vberioris doctrinæ cauſſa præſens Euangelium in quatuor locos diſtribuatur. Qui ſunt:

I. *Et ſors, & officium miniſtrorũ verbi indicatur.*
II. *Interrogatio Iohannis.*
III. *Reſponſio Chriſti.*
IIII. *Encomium & laudatio Iohannis.*

De primo.

Iohannes autem, cùm audiſſet in vinculis opera Chriſti, ad ipſum mittit duos de diſcipulis ſuis. *Iohannes vinculis conſtrictus ſortem miniſtrorum verbi exemplo ſuo docet: Et idem diſcipulos ſuos ad Chriſtum mittens verum officium miniſtrorum verbi oſtendit. De vtroq; igitur ordine dicam, ac primum de ſorte eorum in hac vita.*

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accuſat ſcelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet Hiſtoria, Matth. 14. Illic enim narratur, quòd, cùm Iohannes reprehendiſſet Herodem, ac dixiſſet, non licere ipſi habere vxorẽ fratris ſui, coniectus ſit in carcerem,

ac tan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ac tandem ſupplicio capitis affectus. Iſtud præmium retulit ſanctus Baptiſta ab impio Tyranno. Nam quemadmodum Medicus, ſi furioſi hominis vulnus attingit, illudq́; curare conatur, non aliud expectare poteſt, quàm vt furioſus in ſe manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum miniſter verbi, ſi hominis impij & potiſsimum tyranni alicuius pecatum reprehendit, vt agat pœnitentiam, & ſanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quam minas, maledicta, mortem. Quàm autem verum hoc ſit, non ſolum Iohannis exemplum docet: verumetiam totius Eccleſiæ hiſtoria, cum veteris, tum noui Teſtamenti. Hinc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apoſtolorũ perſecutio, Pauli trucidatio, Petri crucifixio, & alia atq; alia aliorũ ſupplicia: quæ nos cõmonefaciunt de ſorte ſanctorũ miniſtrorũ in hac vita. Sed felix eſt Crux, quam Chriſtus præclaram pronunciat: Beata crux, quæ eſt via ad veram & diuturnam victoriam per Chriſtum Ieſum.

Quare non debent miniſtri Euangelij propter perſecutionem ceſſare in officio: ſed Iohannis exemplo incitati, ſtrenue facere officium: quod in his potiſsimum ſitum eſt. PRIMVM, vt prædicent Chriſtum, & monſtrent agnum tollentem peccata mundi. Deinde arguant peccata. Sunt enim organa Spiritus ſancti, qui mundum per ipſos peccati arguit, ſicut in Iohanne videmus. 3. Pia, ſanctaq́; ſua vita miniſteriũ ſuum ornent. 4. Minas mũdi cũ Iohanne contemnãt, parati ad ferenda potius quæuis ſupplicia, quam vt in officio ceſſatores eſſe videantur. 5. Si contigerit eis

in car-

in carcerem mitti, & rapi ad ſupplicia propter officium rite præſtitum, quid hic facient? negabunt Chriſtum? Minimè. Sed ad Chriſtum diſcipulos mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantum poſſunt: ſed potius eũ, qui vt perdere corpus & animam: ita ſaluare vtrunq; poteſt. Hæc ſint breuiter de primo loco dicta.

De secvndo.

Interrogatio Johannis.

Tu es ille qui venturus eſt, an alium expectamus? Huic legationi, & interrogationi occaſionem præbuit error diſcipulorum Iohannis de Meſsia: Illi enim partim externa facie Chriſti offenſi (ſicut apparet ex reſponſione Domini) partim amore Magiſtri decepti, exiſtimabant Ioannem Meſsiam eſſe. Hũc errorem vt adimat diſcipulis ſuis Ioannes, mittit eos ad Chriſtum, vt interrogent illum, ſítne ipſe Meſsias, an alius adhuc ſit expectandus, vtq; iſto pacto, dictis & factis Chriſti plenius erudirentur de Chriſto, quòd ipſe ſit verus Meſsias, & non Iohannes. Non ergo mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum, quod dubitet ipſe de Chriſto: Sed, vt dubitantium diſcipulorum ſaluti conſulat. Diſcamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis ſentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: diſcamus à diſcipulis, obedientiam præſtare ſuperioribus noſtris, & potiſsimum ijs, qui nos recta ad Chriſtum voce & vita mittunt.

Humilitatis [illegible].

De tertio.

Responsio Christi.

Sed quid reſpondet Chriſtus? Euntes renũciate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

te Iohāni, quæ auditis & videtis, Cœci vidēt, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me.

Hoc reſponſum quatuor continet: ſigna indubitatò monſtrantia verum Meßiam: imaginem Eccleſiæ in hac vita: ad quos Euāgelium pertineat: et admonitionem, ne quis offendatur externa facie Chriſti, atque eius Eccleſiæ.

Probatio, quòd ipſe Ieſus ſit verus Meßias, hæc eſt. Quicunq; ſua virtute cœcis viſum præbet, claudis rectè incedendi facultatem, leproſis ſanationem, ſurdis auditum, mortuis vitam, & pauperibus, hoc eſt, contritis & anxijs conſcientijs propter ſenſum peccati, annunciat Euangelium, is abſq; omni dubio verus eſt Meßias. Nam Eſaias ita de Meßia vaticinatur: Puſillanimes confortamini, nolite timere, ecce Deus veſter vltionem adducet retributionis. Deus ipſe veniet & ſaluabit vos. Vnde illum cognoſcamus? Reſpondet Propheta: Tunc aperientur oculi cœcorum: & aures ſurdorum patebunt: & ſaliet, veluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxit me ad Euangelizādum pauperibus, vt mederer cōtritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clauſis apertionem. Cum igitur me videtis, iuxta Prophetarum vaticinia, iſta præſtare mea virtute, cur me non agnoſcitis Meßiam? Atq; ita Chriſtus hac demonſtratione ſe verum Meßi-

am

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

am eſſe conuincit, & ſuum officium eſſe docet, miſeris & afflictis opem ferre.

Secund:

Imago præterea Eccleſiæ, & Regni Chriſti hic conſpicitur contemta coram mundo: auditores Chriſti ſunt pauperes, ægroti & contemti coram mundo. His Chriſtus annunciat ſalutis viam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum ſanabat corporum morbos: ita hodie peccatorum conſciētias peccato vulneratas ſanat, & affert læticiam cordibus ſpiritualem: id quod vere ſentiunt, qui in vera inuocatione vocem Euangelij audiunt.

A similitudine.

Tert:

Cum dicit, Pauperes Euangelizantur, oſtendit, ad quoſnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc eſt, contritos corde ob peccatorum ſuorum fœditatem. Vnde in Pſalmo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Item alius Pſalmus: Qui ſanat contritos corde. Et Eſaias 57. Deus habitat cum contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humilium, & viuificet cor contritorum. Ad eos igitur ſolos pertinet Euangelium, qui ſentiunt ſua peccata, dolent & expaueſcunt iudicium Dei, & abijciunt propoſitum peccandi. Eſt proinde Euangelium læta annunciatio de remiſſione peccatorum, & conſolatio in corde per verbum & Spiritum ſanctum, quæ ad illos ſolos pertinet, qui agunt pœnitentiam & credunt Euangelio, accipiunt remiſſionem peccatorum, donantur iuſticia Chriſti, qua illis imputata, tanquam iuſti apparent in conſpectu Dei, donantur Spiritu ſancto, & iam no

Ad pauperes pertinet Euangelium.

Euangelij definitio.

ua

ua creatura in Chriſto effecti, incipiunt Deo ex fide obedire, & quotidie ſatagunt, vt in omni cognitione & ſenſu abundent, Philippen. 1.

Admonitio Domini: Beatus qui in me offenſus non fuerit, primum ſignificat, Iohannis diſcipulos offenſos fuiſſe in perſona Chriſti. Deinde in genere monet omnes, ne externa facie regni Chriſti offendantur: vt vel non recipiant Euangelium, vel receptum reijciant, quemadmodũ multi omnibus temporibus offenduntur. Cicero ſua ætate adeo offenſus eſt ſeruitute populi Dei, quòd noluerit doctrinam Eccleſiæ recipere. Sua cuiq;, inquit, ciuitati religio Læli eſt, noſtra nobis: ſtantibus Hieroſolymis pacatisq; Iudæis: tamen iſtorum religio ſacrorum, à ſplendore huius imperij, grauitate nominis noſtri, maiorum inſtitutis abhorrebat: nunc vero hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis, quàm chara dijs immortalibus eſſe docuit, quòd eſt victa, quòd elocata, &c.

Hæc quatuor hodie etiam Papiſtæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, inſtituta maiorum, & dominium. Verùm Chriſtus hîc monet, ne iſtis laruis ſinamus nos decipi: ſed potius adiungamus nos puſillo & contemto gregi, qui vocem paſtoris Chriſti audit. Multò enim conſultius eſt cum Noa & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cum maxima & florentiſſima parte mundi perire: Melius eſt cũ vlceroſo Lazaro in ſinu Abrahæ gaudere, quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

De QVARTO.

Encomium Joannis.

Illis abeuntibus cœpit IESVS dicere ad turbas de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum videre? &c. Hoc Iohannis encomium eò pertinet, vt ipſa turba magnifaciat miniſterium Iohannis, ac ipſius voci tanquam cœleſti credat. Coniungit autem Chriſtus in hoc encomio omnia, quæ probum Apoſtolum decent, & commendat illum à quatuor virtutibus. Primùm à conſtantia: Confert enim ipſum rupi immobili, quæ non agitatur à ventis, inſtar arundinis. Num arundinem, quæ agitatur à vento, exiſtis videre? quaſi diceret, nequaquam talis eſt Iohannes: Sed inſtar firmæ rupis potius, quæ nullis tempeſtatibus & fluctibus cedit. Debet ergo verus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à veritate deflectere: id quod, proh dolor, nimis multi faciunt hodie.

1. Constantia

2. Vita non mollis

Deinde commendat Iohannem à vitæ genere: videlicet, quòd agat vitam non mollem, vt adulatores aulici: non ſplendorem quærit, vt qui gratiam hominum venantur: ſed vitam degit, ſuo munere & functione dignam: quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipſum in officio languentem reddit. Hoc in genere etiam ad omnes verbi miniſtros pertinet: vt ita viuant, ne vel mollities in moribus conſpiciatur, vel alijs vanis rebus impediãtur, quo minus officium faciant.

3. Excellent. prophet.

TERTIO, commendat Iohannem ab excellẽtia Prophetiæ: præponit enim ipſum omnibus alijs Prophetis.

QVARTO,

QVARTO, *commendat eum à legatione qua fungitur*: Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. *Eſt ergo Iohannes legatus Meſſiæ & præcurſor, qui regi aduenienti viam parat prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum ſuo quodam modo imitari debent miniſtri Euangelij: debent* CHRISTO *parare viam: debent Chriſto adducere homines: debent vnicam monſtrare ſalutis viam Chriſtum Ieſum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

4 Functio legati.

Quis fuerit Joannes

DOMINICA QVARTA ADVENTVS, EVANGELIVM

Iohan. 1.

HOc eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerant Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes & Leuitas, vt interrogarent eum: Tu

E quis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit: Et confeſſus eſt inquiens: Non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: Non ſum. Es tu Propheta ille? Et reſpondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt reſponſum demus ijs, qui miſerunt nos? Quid dicis de te ipſo? ait: Ego vox clamantis in deſerto: Dirigite viam Domini, ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſsi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei: Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Helias, neque Propheta ille? Reſpondet eis Iohannes dicens: Ego baptizo aqua, ſed in medio veſtrum ſtat, quem vos neſcitis, ipſe eſt, qui cùm me ſequeretur, anteceſsit me, cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, vbi Iohannes baptizabat.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO huius Euangelij hæc fuit: Phariſæi audiuerant, quòd Iohannes inſtitueret nouam docendi rationem, & inueheret ceremonias nouas, idq́ſine autoritate Pontificum: quòd iuberet parare viam Domino: quòd reciperet ad Baptiſma totam Iudæam: quòd clamaret adeſſe promiſſum Regem & Meßiam. His rebus auditis Phariſæi moti, mittunt ad ipſum in deſertum nuncios interroga-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tum, qua autoritate id faciat. Id fecerunt, non quòd
ipſius doctrinæ aures præbere cuperent: ſed potius
ideo, vt Chriſtum, & ipſum perderent: vt lucroſas ce-
remonias retinere poſſent: vtq; ſuam autoritatem,
nulla habita ratione ſalutis populi ſibi commiſsi, reti-
nerent: quorum exemplum ſtrenuè ſatis noſtri Papi-
ſtæ ſibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc eſt, quòd interrogant Iohan-
nem, An ſit Chriſtus: Ille autem, vt verus Chriſti mi-
niſter, Chriſto teſtimonium præbuit, & iuſsit eos di-
rigere viam Domini, ſuam vocationem tacite confir-
mans eſſe diuinam. Docendi gratia, tres ſint loci hu-
ius Euangelij:

I. Teſtimonium Iohannis de Chriſto.

II. Deſcriptio Iohannis, adeoq; omnis pij miniſtri verbi Dei.

III. Quid ſit parare viam Domini.

De primo.

In teſtimonio Iohannis ſex conſideranda ſunt:

I. Qui mittuntur: & cur mittuntur. Mittuntur
autẽ Phariſæi à Phariſæis: ſanctiſsimi in ſpecie, à ſan-
ctiſsimis: qui videbantur ſibi eſſe columnæ Eccleſiæ
Dei: qui habuerunt prærogatiuam ſucceſsionis: qui
titulum Eccleſiæ ſibi ſolis arripuerunt: Sed ecce, qui
capita Eccleſiæ videbantur, hoſtes ſunt Chriſti. Vnde
diſcamus nec titulis, nec ſucceſsionibus: Sed ſoli diui-
næ voci credendum eſſe. Obſeruemus quoque artem
Satanaticam, quam à ſuo Magiſtro didicerãt hi Pha-
riſæi: nõ enim hic interrogant, quòd faueant Chriſto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

aut Iohanni, vt videri volunt: ſed vt perdant vtrunq;, vt ſerpens in Paradiſo fecit.

II. *Cui datur teſtimonium? Chriſto. Qui dat teſtimonium? Iohannes. Hinc duo diſce: Primum, quòd miniſterium verbi debeat hunc ſcopum habere, vt Chriſto perhibeat teſtimonium. Secundum, quòd ars Chriſtiana ſit, contra Satanæ technas pura Chriſti confeßione niti.*

III. *Coram quibus datur teſtimonium? Coram mundo & hoſtibus Chriſti: Vnde diſcendum eſt, quod debeat pius cõfiteri Chriſtum coram toto mundo, cum diſcrimine famæ, rerum, & vitæ: ad quod cùm promißio, tùm comminatio nos inuitabunt. Promißio eſt: Qui confeſſus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo cœleſti. Comminatio: Quemcunq; puduerit mei coram hominibus, eius & me pudebit coram Patre meo cœleſti.*

IIII. *Summa teſtimonij Iohannis de Chriſto hæc eſt, quòd Chriſtus ſit homo, quòd ſit Deus, quòd ſit verus Meßias, remiſſor peccati. Nam cùm dicit,* Ipſe eſt qui poſt me venturus eſt, *indicat ipſius veram humanitatem. Cùm vero addit,* qui ante me fuit, *ipſius diuinitatem fatetur. At cum ait:* Medius autem veſtri ſtetit, quem vos neſcitis, *Reſpondet ad quæſtionem, & Ieſum Meßiam eſſe pronunciat. Baptiſmi lauacrum, concionatur Meßiæ officium eſſe, peccatum remittere.*

Vſus & fructus huius teſtimonij, quòd nos debeamus teſtimonio Iohannis credere, & Chriſtum amplecti,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

plecti, verum peccatorum remiſſorem, qui ſanguine ſuo nos lauit à peccatis: cuius rei efficax ſignum, Baptiſmum nobis contulit: de quo aliâs.

VI. Phariſæi ſunt imago perſonatorum Chriſtianorum, id eſt, Hypocritarum, qui non poſſunt ferre veræ pietatis doctrinam: Sed fingunt ſe pios externis moribus: ſe ſanctiſsimos ſimulant, ſed aliam perſonam intus gerunt. inde eſt, quòd tales hypocritæ dicantur. Nam vt hypocritæ in fabulis ſunt, qui perſonas abſentes habitu & geſtu externo repræſentant: Ita Phariſæi, pietatis abſentis laruam tantum conſpiciendam præbent: Vnde hypocritæ ſunt dicti, vt qui, etſi reuera in corde ſint impij, foris tamen ſanctiſsimi appareant.

Ego ſum vox clamantis in deſerto: PRIMVM Iohannes definit omnes Prophetas, Apoſtolos & miniſtros verbi, quòd ſint vox. SECVNDO, quòd non ſit vox inanis, ſed clamantis, id eſt, prædicantis. TERTIO, in deſerto, id eſt, in mundo vniuerſo. QVARTO, admonentur auditores dignitatis illius vocis. Eſt enim non vox hominis, ſed DEI clamantis, &c. QVINTO, quò Iohannes allegat Eſaiæ teſtimonium. Nihil enim pius concionator afferre debet ſine teſtimonio ſacrarum literarum. Teſtimonium autem præſens deſumtum eſt ex cap. 49. SEXTO, admonentur quoque concionatores, ne Deo tribuant alienam vocem. Qui enim id faciunt, non Dei miniſtri ſunt, ſed Diaboli flagella: quos non ſecus atq; lupos fugere decet.

De tertio.

Parare viam Domino eſt, eodem Iohanne Baptiſta autore, pœnitentiam agere: nec ſine magna cauſſa eſt Iohannes vſus hac figura loquendi, quæ proprie pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus aduenturis via præparari: quo accedere poßint ſine periculo & offendiculo. Hoc ipſe Eſaias exponit, cùm ait: Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragoſa in planiciem. Hæc ſpiritualiter intelligenda ſunt, de impedimentis omnibus interioribus & exterioribus, quæ impediunt, quo minus Rex noſter Chriſtus ad nos veniat. Interiora impedimenta ſunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, ſtulta confidentia, &c. Exteriora impedimenta ſunt, ſcandala omnia, quæ obijcit Satan in doctrina, Sacramento & moribus. Verum, vt breuius dicam, Montes (id eſt, quicquid altum eſt in mundo) deſtruendi ſunt concione legis. Valles, id eſt, qui ſpiritu contriti ſunt, attollendi ſunt prædicatione Euangelij. Sentes, id eſt, mala vita, praui affectus ſunt amputandi noua obedientia, & ſtudio formandi vitam ſecundum verbum Dei: atq; vt id fiat, requiritur primum, vt ſint qui clament in deſerto. Deinde opus eſt ſana doctrina, quæ eſt lucerna præparantium viam. Tum requiritur, vt adueniente Domino, id eſt, lucente in cordibus noſtris gratia Dei, præbeamus nos obſequentes per veram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Chriſto Domino præſtantes. Poſtremo offeramus munera & vitulos labiorum noſtrorum,

rum, id eſt, confeſſionem: idq; mente, voce, confeſſione & moribus.

Verùm, quia hæc intelligi non poſſunt ſine exemplorum appoſitione: breuiter ſententiam Prophetæ & Iohannis declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, hoc eſt, quod ex Eſaia dicit, parate viam Domini. Quomodo id fecit? Montes depreſſit. Nam cum videret multos ex Phariſæis & Saducæis venire ad Baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Nolite dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quod poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor, quæ non fructum bonum facit, excidetur, & in ignem mittetur. Vide hic, quomodo Iohannes mõtes humiliet. PRIMVM, cum vocat eos progeniem viperarum, taxat illorum cor prauum, ſanguinis cupidum, & ingratum. Deinde tollit cauſſam, de qua maxime gloriabantur. Ex eo enim ſuperbiebant, quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodeſſe ait. Nam Deus non eſt perſonarũ acceptor: neq; enim, qui ex carnali ſemine Abrahæ ſunt, mox ſunt filij: ſed qui Abraham imitãtur fide & obedientia, hi ſunt eius filij, quemadmodũ Chriſtus apud Iohãnẽ teſtatur: eos filios Diaboli appellãs, qui ſe filios Abrahæ eſſe gloriabantur. TERTIO cõminationẽ addit niſi reſipiſcãt. Securis, inquit, ad radicẽ arboris poſita eſt: Hoc eſt, vltio diuina nõ procul abeſt, vt omnis arbor mala excidatur, & in ignẽ mittatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Ita & alij miniſtri verbi montes demoliri debent, monſtratis peccatis hominum, ſublata gloriationis materia, & propoſitis pœnis, quæ omnes, qui non conuertuntur, manent. Deinde valles exaltabunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, monſtrato Chriſto, dicens: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit ECCE, *inuitat ad fidem: cum addit*, AGNVS DEI QVI TOLLIT PECCATA MVNDI: *reconciliationis materiam exprimit. Tertiò, ſentes amputat, cum ait*, AGITE FRVCTVS DIGNOS POENITENTIA.

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus. PRIMVM, *montem deiecit, hoc eſt, Hypocriſin in Dauide: qui commiſſo adulterio & homicidio ſecurè vixit, tanquam re bene geſta: Idq; propoſita parabola de duobus viris, quorum vnus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat, niſi vnicam ouem, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, ſimul de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu eius dormiens, eratq; illi ſicut filia. Sed cum peregrinus ad diuitem veniſſet, accepit hanc pauperis ouem diues, & ſuo hoſpiti appoſuit, parcens ſuis. Cùm hoc Dauid audiret, indignatus eſt dicens: Filius mortis eſt qui fecit hoc. Reſpondit Nathan: Tu es ille vir: Vriam Hetheum occidiſti gladio, & vxorem eius accepiſti in vxorē tibi. Ecce ego, ait Dominus, ſuſcitabo aduerſus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatum, tollit materiam gloriationis, ne putet ſe non puniendum, eò quòd Rex ſit: & cōminatur*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

natur illi pœnas. Hic deiectus eſt magnus ille mons, & hypocriſis: verùm, cùm animaduertit Nathan, Dauidem deiectum & iacentem, adeo vt diceret cum magno eiulatu: Ego peccaui Domino: vallem hanc ſubleuat, dicens: Dominus tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Deinde ſentes quoq; amputat, dum propoſita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eundem modum Petrus in Actis, primùm concione legis criſtas Iudæorum deprimit, & montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodeſſe, quòd ſint de poſteritate Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, niſi reſipiſcant. Mox vbi audit eos compunctos corde, & peccati conſcientia deiectos, erigit eos rurſus propoſito Chriſto, in cuius nomen iubet eos baptizari. Deinde quoq; cauet ne ſentes ſuccreſcant, inhortans eos ad pœnitentiam.

Hæc exempla ſunt illuſtria, & ad primi hominis conuerſionem congruunt. Superbit Adam ſecutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primùm Deus proſternit obiurgatione, propoſita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promiſſione ſeminis, quod erat contriturum caput ſerpentis.

Similiter Dominus ſuperbos Phariſæos humiliat, afflictam Magdalenam exaltat, atque ad piam ſanctamq; hortatur vitam, dicens: Fides tua te ſaluam fecit: vade in pace.

Cæterum miniſtri verbi, qui hoc verbo non deprimunt montes, non attollunt valles, nec ſentes amputant, non ſicut Dei, ſed vt Diaboli & ventris mancipia faciunt. Multi quidem in genere declamitant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

contra adulteria, inceſtus, vſuras & alia vicia. Sed pauci ſunt, qui in os crimina obijciunt, vt Iohannes Herodi, Phariſæis & Hypocritis: vt Chriſtus ſuis auditoribus: vt Ambroſius Theodoſio. Quare hoc non faciunt? Partim, quia vere non cogitant cuius vice funguntur: partim, quia metuunt ſuæ vitæ & fortunis. Verum contra hanc cæcitatem & timiditatem opponant vocationis ſuæ mandatum & promiſsionē, qua Chriſtus promiſit ſe affuturum ſuis ſeruis, & ſibi imputat factum, quicquid ipſius fit miniſtris. Præterea, ſe confirmabunt Iohannis & aliorum ſanctorum miniſtrorum conſtantia & exemplo, ſubindeq; Deum precabuntur, vt ſibi animum addat, vt ea facere audeant, quæ ipſius interſint gloriæ, cui honor in ſecula ſeculorum, Amen.

Obmutescunt ministri propter metum fortunarum et Vitæ.

IN FESTO NATIVITATIS CHRISTI, EVANGELIUM *Lucæ. 2.*

EXijt decretum à Cæſare Auguſto, vt cenſeretur totus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrenio. Et ibat omnes, vt profiterentur, in ſuam quiſque ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quod eſſet de domo & familia Dauid: vt profiteretur cum Maria, deſponſata ſibi vxore, quæ erat prægnans. Accidit autem cum eſſent ibi, com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

completi ſunt dies pariendi. Et peperit filium ſuum primogenitum, ac faſcijs eius eum

inuoluit, reclinauitque eum in pręſepi, quòd non eſſet eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, & excubantes excubias nocte, ſuper gregem ſuum: & ecce Angelus Domini aſtitit illis, & claritas Domini circumfulſit illos: & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Ne timeatis. Ecce enim annũcio vobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt vobis hodie Seruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum: Inuenietis infantẽ faſcijs inuolutum poſitum in præſepi. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſsimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona voluntas.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ENARRATIO TEXTVS.

HAEc hiſtoria eſt confirmatio Articuli noſtri Symboli, qui eſt, natus ex Maria virgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam ſanctificat in ijs omnibus, qui hunc Chriſtum fide apprehendunt. Et tametſi hic articulus de natiuitate Chriſti, vel pueris Chriſtianis debet eſſe notiſſimus: Tamen magnas ob cauſas certum ei feſtum ab Eccleſia deputatum eſt: vti nimirum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs explicetur & diſcatur: non tantum vt oblectemur pulcherrima huius Hiſtoriæ narratione: ſed multo magis, vt in conſcientijs confirmandis & erigendis, huius ſummi Articuli vſus conſpiciatur. Non enim ſacræ Hiſtoriæ legendæ ſunt vt humanæ, ſed vt vſum earum perpetuo cogitemus & exerceamus, ad nos docendos, inſtituendos & conſolandos: vtq; per lectionem ſcripturarum ſpem habeamus. Porro locos duos tantum conſtituamus, in quibus plurimi alij, vt patebit, deliteſcunt, & ſunt hi:

I. Hiſtoria Chriſti nati, cum ſuis circumſtantijs & membris.

II. Vſus & praxis huius hiſtoriæ.

DE PRIMO.

I. In Hiſtoria nouem membra conſideremus, quorum primum eſt de tempore. Natus eſt Chriſtus poſt Romam conditam 700. anno, à mundo condito 3952. à Chriſto nato ad hodiernum diem nunc expleti ſunt anni 1580. Sed cur Euangeliſta adeo perſpicuè memi-

meminit temporis, decreti Cæſaris, ducis Cyrenij? Tres ſunt cauſæ. PRIMA, vaticinia Prophetica. Sūt autem vaticinia de venturo Chriſto duplicia. Alia enim ſimpliciter, ſine certi temporis præſcriptione, venturum Meßiam annunciant: qualia ſunt: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item: Benedicentur in Semine tuo omnes gentes. Eſaiæ 7. Ecce virgo concipiet, &c. Dauid: Dixit Dominus Domino meo, &c. Balaam: Ex Iacob orietur ſtella. Alia vaticinia tempus & annum paßionis, & regni Chriſti prædicunt. Iacob: Non auferetur Sceptrum de Iuda, donec veniat Zilo, id eſt, filius eius, ſcilicet mulieris: ac ſi dicat: Semen mulieris, quod eſt promiſſum, vt deſtruat opera Diaboli, tum demum veniet, vbi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit. Cum ergo hic Lucas meminit Auguſti, tributi, & peregrini ducis, ſignificat iamiam adeſſe tempus, in quo naſci Chriſtum oportuerit, iuxta vaticinium Iacob. Daniel quoq; annum crucifigendi Chriſti & reſurgēdi expreßit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quod ab exitu ſermonis, de reducendo populo, & ædificanda Hieruſalem, vſq; ad Chriſtum ducem hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ: poſt hebdomadas vero ſexaginta duas occidetur Chriſtus: & vna hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada ceſſare faciet ſacrificium.

Hîc clarè Daniel prædicit tempus occidendi Chriſti. Sed tria hîc ſunt obſeruanda: Quid hebdomada: Quando incoanda ſupputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hebdomada in hoc loco intelligenda eſt, non de dierum hebdomada, ſed annorum: vt vna hebdomada 7. annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed quando incoanda ſupputatio? Ab exitu ſermonis, hoc eſt, ab eo tempore, quo prædixit Ieremias fore, vt liberaretur populus à captiuitate Babylonica, id eſt, captiuitatis fere anno 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuerſis temporibus geſtas, primum, in 7. hebdomadas: nam per id tempus, hoc eſt, 49. annos manſerunt adhuc Iudæi in captiuitate ſua Babylonica. Deinde in 62. hebdomatibus, hoc eſt, annis 350. inſtaurata fuit Hieruſalem, manſitq́ populus illic. Poſtremò, hebdomada vltima Chriſtus baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro noſtra ſalute paſſus eſt. Paſſus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc ſi conferas cum Hiſtorijs, inuenies Lucam iuxta hanc computationem, tempus naſcentis Chriſti ſignaſſe.

SECVNDA cauſſa, vt Iudæi confundantur, qui adhuc Meſsiam expectant, prorſus deleta iam multis ſeculis politia Moſaica.

TERTIA cauſſa, vt nos ſimus certi, quòd verè ſit natus & exhibitus Chriſtus, quem olim Deus promiſit fore liberatorē generis humani è faucibus ſerpētis.

Secundum de loco: Naſcetur in Bethlehem & in peregrinatione: In Bethlehē quidem, propter vaticinium Micheæ, quod allegat Matthæus cap. 2. ex Micheæ 5. cap. In peregrinatione verò, vt ſignificetur, Eccleſiam Chriſti in hoc mundo in peregrinationibus

manſuram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

manſuram, idq́; non ſine contemtu & perſecutione. Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem ſententiam: Tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: ſui eum non receperunt: ex his conſequitur, Regnum Chriſti non eſſe mundanum.

Tertium de parentibus. Secundum humanitatem naſcitur in coniugio quidem: ſed ex virgine, cuius rei grauiſſimæ cauſſæ ſunt. Prima eſt promiſſio: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item, Ecce virgo prægnans pariet filium. Secunda eſt neceſſitas: Nemo enim natus ſecundum naturæ curſum, eſt ſine labe & peccato. Ergo debuit Meſſias ex virginis ſanguine, ſine ſemine virili per Spiritum ſanctum concipi, vt eſſet purus ab omni labe peccati, ſicut verum Emanuelem Deum & hominem decuit.

QVARTVM, quia Chriſtus verus Deus & verus homo eſt: ex primo capite Iohannis, dicendum eſt de diuinitate Chriſti, & explicandæ circumſtantiæ temporis, modi, rei, loci, facti, cauſſæ. Si itaq; quæris: quando fuit Chriſtus ſecundum diuinitatem? Reſpondet Iohannes: In principio erat verbum, id eſt, verbum fuit ante initium omnium creatarum rerum. Non eſt igitur creatura Chriſtus. Si quæris: quomodo fuit? Reſpondet: Et verbum erat apud Deum: ergo alia perſona eſt à Deo Patre. Si quæris quid fuit? Reſpondet: Et verbum erat Deus: quo dicto ſignificatur, quòd vna ſit eſſentia diuina. Si quæris: quid egit? Reſpondet: Omnia per ipſum facta ſunt. Si quæris: quid agit? Reſpondet: Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si quæris: quò venit?

venit? Reſpondet: In mũdum venit, in ſua venit. Si quæris quomodo venit? Reſpondet: Verbum caro factum eſt. Si quæris cur venit? Reſpondet: Vt daret poteſtatem filios Dei fieri, quotquot in ipſum credunt. Si quæris quando venit? Reſpondet: fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Iohannes, &c. Hæc breuiter meminiſſe de diuinitate Chriſti profuerit.

QVINTVM de cunabulis Chriſti, quæ nihil aliud, quàm mundi contemtum & paupertatem extremam ſignificant, quam paupertatem Chriſtus experiri voluit, vt nos diuites redderet. In hæc cunabula inſpiciant arrogantes, ac deponant faſtum: huc inſpiciant pauperes, ac deſinant deſperare, tanquam ob paupertatem ſpreti. Obſeruandus eſt hic abuſus omnium rerum cõditarum à Deo: Bethlehem ſeruit lucro: Diuerſorium hoſpitibus: Chriſtus Rex in ſtabulum reijcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Eccleſia ſpernitur, dum impij abundant opibus, honoribus & potentia.

SEXTVM de apparitionibus Angelorum: qui primum teſtantur adeſſe Dominum. Secundo, ipſa claritate oſtendũt, qualis ſit Rex recens natus Chriſtus. Tertiò, qualia ſint eius beneficia, & qualis inde Deo reddatur gloria, hymno declarant.

SEPTIMVM de concione Angeli ad paſtores, Nolite timere: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc

vobis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vobis ſignum, Inuenietis infantem pannis inuolutum poſitum in præſepio.

Hæc concio omnium, quævnquam antea in mundo facta ſunt, eſt excellentiſſima, cuius partes ſunt plurimæ.

PRIMA: *Iubent Angeli vt paſtores non timeant: qua re oſtendunt Chriſtum adueniſſe, vt tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod venit in homines maledictio.*

SECVNDA: *concio Euangelij: Annuncio vobis gaudium magnum. Cum magnum dicit, diſtinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus, & debili fundamento nititur. Verum hoc gaudium, quod Angeli annunciant, Magnum dicitur quatuor de cauſſis: Primum propter materiam, quæ magna eſt, nempe reconciliatio noſtri cum* DEO. *Secundò, propter diuturnitatem & ſtabilitatem: perpetuo enim durat & manet conſtans. Tertiò, propterea quòd ad paucos tantum non pertinet: ſed ad omnes, qui hanc annunciationem gaudij fide recipiunt. Quartò, quia ſpirituale eſt, pertinens ad totius hominis ſalutem.*

TERTIA: *cauſſa & materia huius gaudij: Quia, inquit, hodie vobis natus eſt Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus.*

QVARTA: *monſtrat locum. In ciuitate, inquit, Dauid, hoc eſt, Bethlehem.*

QVINTA: *ſignum verbo additur. Ait enim, hoc erit vobis ſignum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, poſitum in præſepio. Hoc ſignum duo facit.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

1. Primùm deducit eos recta ad puerum, ne ipſum quærentes aberrent: Etſi enim omnes matres inuoluunt pannis ſuos infantes, tamen in præſepijs non ponunt.

2. Secundo diſcernit Regnum huius pueri à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum ſplendorem habent: atq; hæ ſunt partes concionis Angelicæ.

Membrum. OCTAVVM de natiuitate Chriſti. Primum reuelatur Paſtoribus. Vnde duo diſcenda ſunt: Vnum, 1. Chriſti regnum non eſſe mundanum. Alterum, 2. Chriſti regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: Pauperes Euangelizantur.

Membrum. NONVM de carmine Angelico, quod eſt: Gloria in excelſis Deo, in terra pax, hominibus bona voluntas. Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, quæ in 1. tribus conſiſtit. Primum enim Deo redditur gloria. 2. 2. 3. Pax fit hominibus. 3. Bona voluntas Dei erga homines declaratur.

1. Primum ergo, cùm Angeli dicunt: Gloria in excelſis Deo: ſignificant quòd nemo poſsit Deo veram gloriam tribuere ſine cognitione Chriſti. Homo enim erat conditus in hunc finem, vt Deo conditori gloriam tribueret: Sed per lapſum primorum parentum factum eſt, vt nec rectè agnouerit Deum, nec glorificauerit. Sed quæris: quid eſt Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud eſt, quàm alicui veram virtutem tribuere. Vt cum rex aliquis iuſte, ſapienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipſi à ſubditis gloria, hoc eſt, ſubditi ipſius facta approbant, ac cum ſingulari beneuolentia ipſum prædicant. Proinde

inde ſimili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoſcuntur & verè ſentiuntur ipſius virtutes, ſapientia, iuſtitia, fortitudo, miſericordia, veritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo conſpicitur, quòd hominem, quem condiderat in ſuam gloriam, reparet rurſus, vt imaginem, quam per peccatum perdiderat, per Filium ſuum, natum ex virgine, recuperet: ac ita gloriam ſapientiæ Deo tribuit.

Iuſtitia peruidetur ex eo, quòd hominem, qui peccauerat, noluerit in gratiam recipere ſine compenſatione iniuriæ. Nam cum aut hominem æternum perire ob ſuum peccatum neceſſe erat, aut aliquem in humano genere ſatisfacere Deo oportebat, qui ſuſtineret pœnas pro toto genere humano, Deus dedit filium, qui aſſumſit humanam naturam, in qua ſatisfecit iuſticiæ Dei. Quare laus iuſticiæ meritò Deo, Chriſto Domino nato, tribuenda eſt.

Fortitudinis commendatio eſt, quòd ſerpentem & eius ſemen, per Chriſtum ſuperauerit, atq; adeo ipſius regnum deleuerit, quantũ quidem ad omnes eos attinet, qni hunc natum Ieſum fide apprehenderint.

Miſericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppreſſum tyrannide Diaboli, & ingentibus ærumnis & calamitatibus, morte, inferno, & damnatione, per filium, & propter filium in gratiam recipiat. Hæc Dei miſericordia omnia opera Dei excedit, quam perpetuo & Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imò Diaboli etiam inuiti agnoſcent.

Veritas in eo pateſit: quod promiſſionum antiqua-

rum memor, exhibeat quod olim promiſit. Lapſis enim in peccatum primis parentibus promiſit Semen mulieris, quod erat contriturũ caput ſerpentis: hanc promiſsionem nunc implet dato filio.

Propter has ergo virtutes, Deo gloria tribuenda eſt: idq́; potiſsimum ab ijs, qui ſentiunt ipſius beneficia. Hæc gloria tum demum ei tribuitur, cùm primum agnoſcimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde, cùm Filium fide amplectimur. Tertio, cùm mente, voce, confeſsione & moribus Deum prædicamus. Quarto, cùm quàm plurimos ad agnitionem Dei inuitamus.

Deinde cùm dicunt Angeli: In terra pax, notatur præcipuum beneficium Chriſti, propter quod in mundum venit, nimirum vt pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax eſt mutuus conſenſus Dei & hominum: Dei quidem recipientis homines in gratiam propter Filium: Hominum verò, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione, ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulciſsimi ſunt fructus: Acceſſus ad Deum, gaudiũ Spiritus, bona conſcientia, lætus de hac vita exitus. Hanc pacem turbant peccata cõtra conſcientiam, ſecuritas, neglectus verbi. Quare non ſecus, quàm peſtes fugiendæ ſunt.

Poſtremo loco addunt: Hominibus bona voluntas, Hoc eſt, poſtquam Deus hominibus per Chriſtum reconciliatus eſt, fauet ipſis, & vera paternaq́; στοργῇ ipſos complectitur, tanquam cariſsimos liberos, quos ſibi adoptatos in Chriſto caros habet. De hoc

De hoc beneplacito etiam loquitur Dauid in Pſalmo 5. Quoniam tu benedices iuſto Domine, ſicut ſcuto beneplacito munis eum. Cùm Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert ſcuto, monſtrat eius verum vſum & fructum. Significat enim, quòd fauor Dei ſit nobis vice clipei, quo munimur aduerſus impugnantium nos tela. Diabolus ſua ignita in nos tela vibrat: ſed hoc ſcuto tuti ſumus. Atq; ita de alijs.

DE SECVNDO.

Vſus duplex eſt: Generalis, qui ex tota hiſtoria petitur, et ſpecialis, qui petitur ex ſingulis partibus. Generalis ergo eſt, vt diſcamus noſtrũ verum Saluatorem Deum & hominẽ ex virgine natũ recipere & amplecti, opponendo eum omnibus miſerijs noſtris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno: certi, quòd hic filius Dei & Mariæ ſit, ſecundum vaticinium Eſaiæ, Nobis natus & nobis datus. Idq; vt ſit iuſticia & ſalus omni in ipſum credenti. Specialis vſus eſt multiplex. PRIMVS, *vt à parentibus Chriſti obedientiam erga magiſtratum diſcamus.* SECVNDVS, *vt à paſtoribus diſcamus obtemperare teſtimonijs de Chriſto, Chriſtum quærere, & redire ad opera vocationis.* TERTIVS, *vt ab Angelis diſcamus, primum annunciare Chriſtum ignotis: vnde omnes pij miniſtri verbi conſolari ſe poterunt in miniſterio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditum eſt. Deinde diſcamus ab Angelis & Paſtoribus confeſſionem huius Chriſti. Poſtremo diſcamus glorificare Deum, & cum Angelis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

canere, Gloria in altiſsimis Deo, cui ſit honos & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FERIA SECVNDA NATIVITATIS CHRISTI,

Euangelium Matth. 23.

ECCE ego mitto ad vos Prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & illorum aliquos occidetis, crucifigetiſque, & illorum nonnullos flagellabitis in Synagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter Templum & Altare. Amen dico vobis: venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſsi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

te miſsi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Dico enim vobis, haudquaquam me videbitis poſthac, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

PRIVSQVAM *accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus eſt, dicam quare ſanctorum feſta in Eccleſia Dei celebrari ſoleant: & quid nobis in exemplo diui Stephani ſpectandum ſit.*

Feſta celebrantur in Eccleſia Dei nõ Ethnico more, ſicuti apud Papiſtas, vt ſanctos patronos & interceſſores inuocemus, id quod nõ poteſt fieri ſine horrendo ſacrilegio & contemtu Filij Dei: Sed ſunt multæ aliæ grauiſsimæ cauſſæ, cur quorundam ſanctorum feſta in Eccleſijs noſtris retineri ſit vtile, & ſunt potiſsimũ ſex.

PRIMA, *vt perpetua hiſtoria Eccleſiæ aſpiciatur, quæ nobis & vitæ regula eſſe debet, & admonitio de prouidentia Dei. Si enim hiſtorias prophanorum hominum, in quibus alicuius virtutis larua apparuit, iucundum eſt legiſſe: multo iucundius erit profecto, eorum hiſtorias legere, in quibus viuæ verarum virtutum icones refulſerunt, vt in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone & alijs multis.* 1. Cauſæ cur Feſta S.mi Eccleſijs ſint celebranda.

SECVNDA, *vt teſtimonia de doctrina, de miniſterio docendi, & de Eccleſia conſiderentur: Sunt* ·2·

enim edita miracula, factæ ſunt mirandæ vocationes ad miniſterium Eccleſiæ, illuſtrata eſt doctrina per vniuerſam Eccleſiam. In his teſtimonijs pulcherrimum eſt videre perpetuum conſenſum veræ Eccleſiæ in ſcriptis Propheticis, Apoſtolicis & in Symbolis, & dijudicare inter veram doctrinã Eccleſiæ & omnium temporum corruptelas, mendacia & impoſturas.

TERTIA, *vt Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd ſe patefecerit, tradiderit doctrinam, oſtenderit præſentiam ſuam in Eccleſia, & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet teſtimonia veræ Eccleſiæ & veri cultus.*

QVARTA, *vt exempla confirment fidem noſtram: Cum legimus ipſos exauditos & adiutos eſſe diuinitus, vt in Pſal. 33. dicitur: Iſte pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, vt & nos inuocantes iuuet. Sic ergo vnuſquiſq; noſtrum ſtatuat, & apud ſe colligat: Magdalenam, Latronem, Paulum pœnitentes recepit in gratiam, non obſtantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant: Igitur & ego ad eundem Dominum confugiam, vt me in gratiam recipiat. Petrum poſt horrendum lapſum venia dignatus eſt: Ergo & ego lapſus non deſperabo. Eſt enim ſemper ſibi conſtans & ſibi ſimilis, nec eſt perſonarum acceptio apud eum.*

QVINTA, *vt pro vocatione ſinguli ſanctorum exempla imitemur: Paulus non fractus eſt perſecutionum mole, ſed conſtanter Euangelium docuit: cuius exemplum imitentur miniſtri verbi. Iohannes non*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

non veritus eſt Herodis minas: quare pius concionator ipſius exemplo diſcat mundi furores contemnere. Abraham ex fide ſanctè inſtituit ſuam domum, in vero timore Dei & inuocatione: ab hoc ergo diſcant omnes pij patresfamilias: & ſic alia exempla accommodentur.

SEXTA, vt Sanctorum dulcis ſit apud nos memoria, & laudetur eorum virtus, quod donis Dei bene vſi ſint, quod ſint domicilia Dei, & teſtes de eo, quod ſint ornati ingentibus virtutibus, quod ſint nobis viua exempla cõuerſionis, fidei, pœnitentiæ, conſtantiæ, patientiæ & aliarum virtutum.

Hæ ſex cauſæ ſunt grauiſsimæ, propter quas & memoria ſanctorum, exemplo veteris Eccleſiæ retinetur, & eorum feſta celebrantur. Quæ cum ita fiant, omnia in gloriam Dei & noſtram ipſorum ſalutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda ſunt, in cuius hiſtoria has circumſtantias cogitemus: Religionem, officium in Eccleſia, defenſionem ſuæ religionis, circumſtantiam in confeſſione, inuocationem Chriſti, conſolationem, & vitæ exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Chriſtianus, vir plenus fide & Spiritu ſancto, plenus gratia & fortitudine. Vbi enim vera fides, ibi Spiritus ſanctus, quo maiora incrementa fides capit, eo magis ſe præſentem teſtatur Spiritus ſanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contra, vbi Spiritus ſanctus non ſentitur efficax, ibi neq; fidem veram adeſſe, manifeſtum eſt. Habemus ergo hic, quod in Ste-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

phano imitemur, nempe fidem efficacem, cui teſtimonium præbet Spiritus ſanctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent, & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus, & ruunt quocunq; cæci affectus eos abripiunt.

Officium Stephani in Eccleſia fuit pauperibus miniſtrare & ſeruare theſaurum Eccleſiæ in vſum ſanctorum pauperum: in quo officio non dubium eſt eum ſedulum fuiſſe. Nam habuit Spiritum ſanctum gubernatorem, veram fidem, & caritatem, agendi regulam. Hunc ergo ſibi proponant pauperum curatores & Diaconi. Primum afferant fidem, ſine qua nulla diligentia, & nullum officium rite fieri poteſt. Deinde in adminiſtratione declarent ſe regi Spiritu ſancto, ne vel durius pauperes excipiant, vel ad gratiam hominum bona diſpenſent, vel torpeant in officio, vel etiam furentur ipſi, vel quod vere pauperũ eſt transferant in alios: ſed omnem fidem in officio præſtent, cogitantes Deum ſuæ adminiſtrationis inſpectorem: ſtatuentes quod membra Chriſti ſint, quorum cura ipſis demandata eſt: vere ſentientes templa Dei eſſe, quibus præfecti ſunt, vtut paupertate, morbis & vlceribus ſcateant.

Quomodo defenderit Religionem quam profeſſus eſt Stephanus, oſtendit 6. & 7. cap. Actorum: Non in periculo abijcit confeſſionem: non diſſimulat, vt multi: ſed conſtans eſt & fortis ſuæ religionis propugnator: nõ ipſum impedit multitudo ſectarum, quæ tum erant plurimæ: non frangitur auctoritate Phariſæorum ac ſummorum virorum in Iudæa, ſed ſectis

ſeſe or-

ſe fortiter opponens, ſolus impetum totius populi ſuſtinet, & longa oratione ſuam religionem defendit: quod exemplum nos quoq; imitemur.

Conſtantia eius in confeßione inde apparet, quod non minis, non excommunicatione, non lapidatione abſterreatur à confeßione: ſed vt inuictus miles, confeßionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propoſitum eſt.

Inuocatio Chriſti, cum iam obrutus lapidibus iacet, oſtendit & fidem, & teſtatur de vera caritate huius viri. Intercedit enim pro ſuis interfectoribus, neq; fruſtra pro illis interceßit. Nam Paulus, qui cuſtos erat veſtium eorum, qui Stephanum lapidabant, poſtea conuerſus eſt.

Conſolatio in hac inuocatione ſentitur: Nam filium Dei, pro quo iſta ſuſtinuit, vidit ſtantem à dextris Dei pro ſe interpellantem, qua conſolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata eſt: hunc ſi nos in noſtra cruce imitemur, vere ſentiemus præſens Dei auxilium, conſolantis nos ſuo ſancto Spiritu.

Exitus vitæ ipſius lætißimus fuit. Nam in hac precatione: Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum, expirauit & obdormiuit in Domino. Atq; ita ipſe curſum conſummauit, fidem ſeruauit, ac iam coronam, vt ſtrenuus victor, cum gloria obtinet. Hunc ergo & nos morituri nobis proponamus.

Nunc textum Euangelij videamus, cuius ſumma eſt: Chriſtus prædicit pericula miniſtrorum verbi, & comminatur pœnas perſecutoribus. Nos docendi cauſa quatuor locos tractabimus, qui ſunt:

Præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

I. *Prædictio perſecutionis miniſtrorum verbi.*
II. *Exaggeratio peccati perſecutorum.*
III. *Comminatio pœnæ.*
IIII. *Exprobratio ingratitudinis eorum, qui Chriſtum inuitantem ſe ad pœnitentiam reſpuunt.*

De primo.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in Synagogis veſtris, et perſequemini de ciuitate in ciuitatem. *Hoc loquitur Chriſtus ad Iudæos, qui tum videbantur ipſa Dei Eccleſia eſſe, & ſignificat, quanta rabie perſequentur aliquando ſuos legatos, Prophetas & Apoſtolos. Mittit quidem Deus ſuum verbum, vt ſaluentur recipientes verbum, eiq́; fidem adhibentes: quod autem inde quidam fiant deteriores, hoc non Deo, ſed maliciæ hominum imputandum eſt, qui Deum trahentem per verbum ſequi nolunt. Cur autem perſequantur impij Apoſtolos, explicat Dominus Matth. 10. vbi ait: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Iohan. 16. Sed venit hora, vt quiſquis vos interfecerit, arbitretur ſe cultum præſtare Deo, & hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem neq; me. Hîc cauſſam ponit, cur impij ita in pios inſaniant, videlicet quòd Deum ignorent: quæ Dei ignoratio facit, vt ipſi parricidæ putent ſe ſacras victimas offerre Deo, cum fideles occidunt. Atq; adeo ruunt ignorãtes Deũ in hypocriſin, ex hypocriſi in* par-

Causæ cur Impij persequantur pios et contra illos insaniant.

parricidiũ, donec compleuerint menſuras ſcelerũ ſuorum. Quid ergo facit Chriſtus? Venit ad ægrotos: illi, vt phrenetici, in Chriſtũ ſe conuertunt, quẽ de medio ſublatũ cupiunt. Monſtrat ille per ſuos morbũ: Illi contrà morbum non agnoſcunt: quare & Medicum contemnunt, & eius legatos perſequuntur.

DE SECVNDO.

Pœna commu-nicantes im-pios.

Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti, &c. *Quàm grauiter peccent perſecutores Eccleſiæ, oſtendit. Dicit enim eos fore reos totius ſanguinis ſanctorum, qui vnquam effuſus eſt, non ſecus atq; ipſi ſua manu omnes pios & ſanctos, atq; adeo ipſum Chriſtum trucidaſſent. Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio eſt, quæ facit pœnas æque graues, & reatum æqualem.*

DE TERTIO.

Comminatio pœnarum.

Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam. *Hæc tametſi proprie dicuntur de perſecutoribus Iudæis: tamen in vniuerſum ad omnes Eccleſiæ perſecutores pertinent: Iuramentum quod interponit Dominus, nos docet duo. Primùm, quòd impij verè aliquando rapiantur ad ſupplicia, vtut diu differri videatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui perſecutionem patiuntur, aliquando glorioſe liberentur, traditis ſuis hoſtibus perpetuis ſupplicijs: Vnde diſcant pij non ſuccenſere impijs perſecutoribus, ſed potius commiſeratione ſuper illorum* *1.* *2.*

certa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

certa damnatione tangi, & pro illis intercedere, vt Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, vt ſupra audiuimus.

De qvarto.

Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, &c. *Hæc verba Chriſti compellantis Hieruſalem primum exprobrationē habent. Deinde affectum Chriſti erga eos declarāt. Tum ſignificant, quòd ſua propria culpa pereant. Poſtremo pœnā comminātur.*

Cùm enim dicit: Quoties volui te congregare, *exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficium recipere voluerint, nec ſuæ ſalutis vllam rationem habuerint, tantum abeſt, vt benefactoris liberalitatē agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodie audiunt Euangeliū, illis eſſet ſimilis: id quod ſanè ſuis declarant fructibus.*

Affectum ſuum erga ipſos declarat Dominus, dum ſe Gallinæ confert, quæ ſuos pullos intime amat, & nihil nō agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Abſit à pijs cordibus, ſentire, Chriſtū apud ſe aliud ſtatuiſſe de Iudæis, voluntate aliqua arcana, quàm quod lacrymis, & ore teſtatus eſt. Nam horrendum eſt, cogitare in Chriſto contradictorias volūtates eſſe, qui ipſe damnat cor duplex. Verè igitur illorum ſalutem voluit, iuxta dictum Prophetæ: Nolo mortem peccatoris, *ſed vt conuertatur & viuat.*

TERTIO *loco, cum ait Dominus,* ET NOLVISTI, *aperte teſtatur Iudæos ſua culpa perijſſe, &*

repu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

repugnaſſe Chriſto ex propria malicia, qui eis ſalutem obtulit. Non dicit, & Deus noluit recipere in gratiam: ſed T V N O L V I S T I. *Quare hinc duo diſcamus: Primum, vt cautiores facti Iudæorum damno, verbo Dei præbeamus aures, & inuitanti Chriſto nos obſequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui ſancto, qui voluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; verbum audientes, ei non obtemperant, pereant ſua culpa, quorum interitus & damnatio non aſcribenda vlli fato, aut voluntati arcanæ Dei, quaſi quorundam ſalutem non vellet.*

QVARTO, cùm ſubiungit: Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. *Hæc pœnæ comminatio, etſi in ſpecie pertinet ad Iudæos perſecutores, quibus vaſtationem minatur religionis, politiarum & Oeconomiarum: in genere tamen ad omnes perſecutores Euangelij pertinet. Comminatur autem illis, vt aliqui ſaltem ex ipſis reſipiſcant. Nam omnes Propheticæ comminationes habent tacitam conditionem, ſcilicet, niſi egeritis pœnitentiam: ſicut in Niniuitis videmus, & Chriſtum audimus conteſtantem, his verbis: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis, Luc.13.*

Simus ergo admoniti hac comminatione, vt nos, modo velimus effugere iram Dei, ſeriam agamus pœnitentiam, & Chriſtum ſaluatorem noſtrum veris gemitibus imploremus, vt nos vera fide & inuocatione conſeruet, cui cum Deo Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor & gloria in ſecula ſeculorum Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

FERIA TERTIA NATIVITATIS DOMINI,

Iohannis 21.

DIcit Ieſus Petro: Sequere me. Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulũ, quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in Cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine, quis eſt ille, qui te tradit? Hunc ergo cùm vidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Ieſus: Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere. Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, quod diſcipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei Ieſus: non moritur: Sed ſi eum velim manere, donec veniã, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quod verum eſt teſtimonium eius.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij eſt: Poſtquam Chriſtus ter interrogaſſet Petrum an ſe amaret, mandat illi vt ſe ſequatur, ſignificans, quòd ſe ſua morte eſſet glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangeliſta aliorũ diſcipulorum ſenſum corrigit, qui male intelligentes verba Domini, putarunt falſo, Iohãnem non moriturum. Poſtremo aſſerit, Euangelium à Iohanne ſcriptũ de Chriſto, verum eſſe. Porro huius Euangelij quatuor conſtituantur loci, qui ſunt:

I. Colloquium Chriſti & Petri, & mandatum Chriſti, vt Petrus ſe ſequatur.

II. Vt vocatio cuique ſua commendatur: Ita damnatur curioſitas.

III. Correctio erroris diſcipulorum orti ex male intellectis verbis Domini.

IIII. Commendatio Euangelij à Iohanne ſcripti.

DE PRIMO.

Et cum hoc dixiſſet, dicit Petro: Sequere me. *Quia Petrus ter negauit Chriſtum, voluit Dominus terna confeſsione eum in ſuum ſtatum & Apoſtolatũ reſtituere. Nam par erat, vt qui toties negaſſet ſuum Dominũ, hac ratione & veluti diſciplina caſtigaretur, ac probaretur, & vt nota fieret eius conuerſio. Tria autem ſunt, quæ hîc cum Petro agit Dominus: Primum ter illum interrogat, an ſe amet: cui Petrus ter quoque reſpondet, vt hac terna confeſsione apud alios ternam negationem ablueret, ac in ſuum ita locum reſtitueretur. Deinde ter commendat illi*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Apoſtolatus officium, dicens: Paſce oues meas, hoc eſt, eſto Apoſtolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis, & ſancta vita, mihi congreges oues. Habemus hic munus Apoſtolatus, adeoq́ omnium miniſtrorum verbi, eſſe paſcere oues Chriſti. Deinde Metaphora ouium ſignificatur, qualiſnam ſit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione ſignatur. Primum ergo quædam de paſcendi ratione: Deinde de ouibus quædam hic dicenda ſunt.

Chriſtus paſcit, & Apoſtoli, alijq́ miniſtri verbi paſcunt: ſed non ſimilis omnium ratio eſt. Chriſtus enim vt Dominus, ouiũ paſtor, Apoſtoli vt ſerui: Chriſtus intus ſuo Spiritu, Apoſtoli externo miniſterio. Nam eos qui feritate morum vrſi aut Leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum ſuum operante: ac ita in ouile Chriſti, hoc eſt, in regnum Chriſti introducunt: idq́ adhibitis clauibus Eccleſiæ Chriſti, à Chriſto vero paſtore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullæ, quàm verbum & fides: verbum adhibet miniſter, fidem ad prædicationem verbi intus adhibet Spiritus CHRISTI. *Nam prædicatio verbi Dei, de peccatorum remiſſione impetranda per Chriſtum vnica clauis eſt ad aperiendum regnum cœlorum. Quòd ſi is, qui audit, adiungat etiam veram fidem, & Euangelio vere adſentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum, & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita eſſe oſtendit legatio Chriſti, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & ſignificãtibus verbis exprimitur cum ait: Euntes prædicate Euangeliũ omni creaturæ:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

turæ: Ecce habes priorem clauem. Verum cum addit: Qui crediderit, ſaluus erit, alteram oſtendit clauem. Sunt ergo hæ duæ claues, verbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum. Verbum applicatur foris per miniſtrum: ſed virtute Spiritus receptum gignit per fidem, qua intratur in ouile Chriſti.

Deinde cum paſtores intromiſerint oues in ouile Chriſti, debent eas paſcere verbo & Sacramentis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc eſt, obiurgationibus reuocabunt: laborantes & ægrotas conſolationibus refocillabũt: & ſemper excubias agent circa gregem ſuum, ne lupi veniant & diſrumpant ouile & diſpergant oues. Hæc omnia commiſit Dominus Petro atq; alijs Apoſtolis, imo omnibus miniſtris Euangelij, quando dixit Petro: Paſce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Chriſto adducunt Apoſtoli? Tres cauſſas potiſſimum inuenio: quarum prima eſt, quod manſuetos eſſe oporteat, qui Chriſto dant nomina. Non enim decet eos, qui in Chriſti familia cenſeri volunt, imitari truculentiam leonum, rapacitatem luporum, aſtutias vulpium, libidinem hircorum, ſordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda cauſſa eſt, quòd quemadmodum oues ſui paſtoris vocem norunt, & alienam refugiunt: Ita pij ſolum Chriſtum doctorem agnoſcent, & eos, qui eius vocem ſonant, audient, & non alios quantumuis magni nominis, imo atiamſi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia cauſſa eſt, quòd quemadmodum oues ſuum paſtorem, quocunque iuerit, ſequuntur: Ita pij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Chriſtum, in vita, in cruce, in gloria ſequi debebunt, ipſius vitam vitæ regulam intuebuntur, ipſius crucem per patientiam, quoties opus eſt, ſuſtinebunt. ac poſtea cuius in cruce ſocij erant, gloriæ quoque erunt participes, quemadmodum Paulus ait: Si cum illo patimur, vna etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergo pij verbi miniſtri diſcant recte paſcere gregem Chriſti. Et oues ſint manſuetæ: audiant ſui paſtoris vnicam vocem: eumq; ſequantur in vita, cruce & gloria.

Tertium, quod agit hîc Chriſtus, eſt quod Petro ſignificat, quali mortis genere ſit Deum glorificaturus, cum ait: Cum eſſes iunior, cingebas te, & ibas quo volebas: cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quo noles. *Significatur his verbis, quod Petrus ob Chriſti confeſſionem debeat aliquando crucis ſupplicium ſubire: quod Irenæus & pleriq; veterum teſtantur Romæ factum eſſe regnante Nerone. Tametſi de hac re iuſta poteſt eſſe dubitatio.*

His ſubiungit Chriſtus mandatum ſuum ad Petrum, & iubet vt ſe ſequatur, non amplius abijciat confeſſionem, ſicut antea, ſed ſtrenue vſq; ad mortem ſe inuictum militem Chriſti præſtet: hoc vnuſquiſque noſtrum ſibi dictum putet.

DE SECVNDO.

Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulum, *quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in Cœna ſuper pectus eius: hunc ergo cum vidiſſet, dicit Petrus Ieſu: Domine, hic autem quid? Cui*

Ieſus:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Ieſus: Si eum velim manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere. Petrus audiens à Domino, quòd eſſet aliquando ſubiturus, Chriſti nomine, durum ſupplicium, non tam quid ſibi faciendum præſcribitur ſpectat, quàm eſt ſolicitus de alijs: eſt quidem paratus ad ferendam crucem Chriſti nomine: ſed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curioſitas, qua ea inueſtigat, quæ ad ſe non ſpectant. Tanta enim hominum imbecillitas eſt, vt ſemper in noſtris aduerſis reſpiciamus ad aliorum felicitatem: quare facimus ipſi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter vellemus, ne alij nobis eſſent feliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verum cùm Dominus hanc curioſitatem taxat in Petro, ſciamus hanc reprehenſionem ad nos quoq; pertinere. Vt autem iſtud in Apoſtolo corrigat, ait: *Quid ad te? me ſequere,* quaſi dicat: Noli reſpicere ad aliorum felicitatem, ſed potius hoc ſpecta, vt tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum impoſuerit. Ita vult Dominus, vt noſtram curemus vocationē in timore Domini: nō vult, vt putemus nos infeliciores eſſe, ſi alij nobis videntur feliciores. Nam quælibet vocatio ſuam habet adiunctam crucem, quæ ferenda eſt æquo animo. Omnes, inquit Paulus, qui volunt piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientur: nemo ergo, modo pius erit, expers crucis erit. Quare curioſitate prophana abiecta, vnuſquiſq; maneat in vocatione, qua vocatus eſt: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli conſilium. Quietos vult nos eſſe, ne inſtar hominum prophanorum in alienis ne-

gotijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodie faciunt. Vult nos propria agere, hoc eſt, vult vnumquemq;, quæ ſuæ vocationis ſunt, curare. Vt autem id fieri poßit, quinq; ſunt in quaq; vocatione ſpectanda. Primum vocatio debet eſſe legitima. Deinde, fides & caritas debent eſſe actionum regulæ in vocatione. Tertio, ſi quid aduerſi in vocatione contigerit, conſolationem petas è conſcientia legitimæ vocationis. Quarto, vocationem ad gloriam Dei & Eccleſiæ Chriſti commodum referes. Poſtremo, quia nihil feliciter in vocatione abſq; benedictione diuina ſuccedit, Deus rogandus eſt, vt manus auxiliatrices adhibeat. Hoc ſi feceris in vero timore Dei, ſenties ſane tuam vocationem non inutilem Eccleſiæ Dei fore.

DE TERTIO.

Exijt inter fratres ſermo, quod diſcipulus ille non moreretur. *Vide quàm facilis eſt in errorem lapſus. Chriſtus dicit: Si eum volo manere, quid ad te? Diſcipuli autem hoc intellexerunt, quaſi ſine conditione dixiſſet: Volo illum manere, & non mori, donec veniam. Hic ergo admonemur diligentiæ in lectione ſacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectamur itaq;, quæ clara & perſpicua ſunt: quæ cum conditione, aut obſcure dicuntur, conferamus cum clarioribus locis: & imploremus Deum, vt nobis det clauem veræ ſcientiæ, quo intelligamus ea ſine errore, quæ noſtræ ſalutis interſunt. à quæſtionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abſtineamus, ſcientes hanc ſimplicita-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

citatem gratam Deo, iuxta dictum: Altiora te ne quæſieris.

DE QVARTO.

Ipſe Euangeliſta claudit ſuum Euangeliũ, dicens: Hic eſt diſcipulus iſte, qui perhibet teſtimonium de his, & ſcribit hæc, & ſcimus, quòd verum eſt teſtimonium eius. *Hæc eſt veluti quædam obſignatio Euangelij à Iohanne ſcripti, cum dicit: Scimus, ſignificat Euangelium eſſe certum, verum & infallibile. Hoc Euangelium vocat teſtimonium, quia de Chriſto & eius beneficijs teſtatur. In quem autem finem ſuum Euangelium ſcripſerit Iohannes, exponit ipſe in fine capitis 20. cum ait: Hæc autem ſcripta ſunt, vt credamus, quòd Ieſus eſt Chriſtus ille Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis per nomen eius. Eſt ergo duplex finis Euangelij: nempe noticia Ieſu Chriſti, & ſalus per fiduciam in ipſum, Cui gloria in ſecula, Amen.*

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS Chriſti, Luc. 2.

ET erant Pater & Mater eius mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic ad ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſignum cui contradicitur. Quin & tuam ipſius animam penetrabit gladius, vt retegan-

tur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer: Hæc proceſſerat in multam ætatem, & vixerat cum viro annis ſeptem à virginitate ſua. Et hæc vidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo ieiunijs ac deprecationibus ſeruiens die ac nocte: & hæc eadem hora ſuperueniens, viciſſim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemtionem Hieroſolymis. Et vt perfecerunt omnia ſecundum Legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth: Puer autem ſuccreſcebat, corroborabaturq; ſpiritu, & implebatur ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium eſt pars rerum geſtarum, die purificationis beatæ virginis in Templo, poſtquam parentes IESV ſecundum legem Moſi obtuliſſent & conſtituiſſent puerum coram Domino. Eſt autem ſumma huius partis, quod Simeon & Anna teſtimonium dent Chriſto, & agnoſcant illum Regem & Meſsiam promiſſum: cui impius quidem mundus ſeſe oppoſiturus eſt in proprium malum: pij vero amplectuntur ipſum ſibi in reſurrectionem & ſalutem. Conſtituamus autem tres locos, qui ſunt:

I. Admiratio parentum Ieſu.
II. Teſtimonium Simeonis et Annæ de Chriſto.
III. Augmentum humanitatis Chriſti.

DE PRIMO.

Parentum Chriſti admiratio oſtendit, quod ratio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus ergo voci Dei credere, eamq; admirari, potius quam abnegare. Admirantur autem quod Deus nunc ſecundum ſuum æternum ac arcanũ conſilium miſerit Meſsiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, & Reges expectauerant: Admirantur teſtimonium Angelicum, admirantur ſenis Simeonis vocem, qua etiam in fide confirmantur ſolidius.

Hæc admiratio ſancta quædam eſt cogitatio, qua reuerenter conſiderant & amplectuntur ſpiritus ſancti vaticinium: vnde magis magisq; in Chriſti cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; propo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Non ſtatim ſunt repudianda quia ratio humana non capit.

nendum eſt. Non mox repudiabimus, quæ ratio non capit: ſed ſancta cum admiratione amplecti debemus diuina oracula: & vt fides noſtra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus deniq; rebus colligemus in maiorem admirationem. Nam ille demum in ſchola Chriſti bene profecit, qui quotidie cum augmento fidei magis magisq; admiratur.

Porro Ioſeph hic dicitur pater Chriſti, eo quod Maria fuerit ei deſponſata, & quod Ioſeph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus eſt vulgo eſſe pater Chriſti. Paulus dicit ad Hebr. quod Chriſtus eſt ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id eſt, ſine patre & ſine matre. Sine patre quidem ſecundum natiuitatem carnalem: Sine matre vero eſt, ſecundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus ſit à Patre ſine matre ab æterno: de qua natiuitate principium Euangelij concionatur, ſicuti nuper audiuimus.

De secvndo.

In teſtimonio Simeonis quatuor conſideranda ſunt. Primum, benedicit eis: quare Simeon declarat ſuum affectum erga Chriſtum & eius regnum, nimirum quod cupiat bene huius noui Regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon conſuetudine ſanctorum Patriarcharum, qui ſolebant ſenes bene precari iunioribus. Eſt enim benedicere Hebraica phraſi nihil aliud, quam felicem ſucceſſum optare ac bona precari. Hinc ſinguli diſcamus, primum Chriſtum confiteri. Deinde eius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

de eius regno bene precari, quod pertinet ad ſecundum præceptum, & ad ſecundam petitionem.

Alterum, quod conſiderandum eſt in teſtimonio Simeonis, eſt vaticinium, quod duo complectitur: Primum, quod Chriſtus ſit futurus multis in ruinam, vt in ipſum impingentes cadant multi & pereant, non ipſius culpa, ſed ipſorum, qui hunc Chriſtum amplecti nolunt. Sed quæret aliquis: Quomodo Chriſtus poſitus ſit in ruinam incredulis, qui iam ſunt perditi? Bis pereunt impij. Primum propria infidelitate ſunt perditi. Deinde, quia oblata ſalute ſe vltro priuant. Perinde enim eſt, ac ſi quis ob furtum eſſet adiudicatus morti ſemel, & deinde regis filium pro ſe intercedentem conſpueret, ſpreta per illum oblata liberatione. Hic merito bis perditus dici poſſet, cum ob proprium furtum, tum quia liberatorem ſuum aſpernaretur in maius ſupplicium. Quamuis ergo omnes impios, qui Chriſti nomen nō audiuerunt, certus manet infidelitatis ſuæ interitus: Tamen illi, qui ſcientes & volentes Chriſtum reſpuunt, ſecundam ruinam ſentient, & grauius punientur. Seruus enim ſciens voluntatem Domini & non faciens, vapulabit plagis pluribus: mitius ergo erit Turcis & Ethnicis in extremo die quam illis, niſi egerint pœnitentiam. Alterum, quod idem Chriſtus ſit futurus reſurrectio multorum in Iſrael, id eſt, liberatio à peccato, donatio iuſtitiæ, reſurrectio à morte, & hæreditas omnium bonorum.

TERTIVM, quod conſiderandum eſt in Simeonis teſtimonio, eſt Apoſtrophe ad virginem matrem

Chriſti,

Chriſti, cui prædicit crucem & perſecutionem, di-cens: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. *Hæc verba etiamſi proprie ad Mariam pertineant: tamen communiter ad totam Eccleſiam, cuius typum geßit, referenda ſunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo: Primum vt hoc Spiritus ſancti oraculo admonita, componeret ſe ad ſuſtinendos triſtes euētus, cum videret filium ſuum male excipi à ſuis, ac tandem in crucem ſuſpendi. Deinde, vt ita munita aduerſus futuros inſultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipſius filius eſſet futurus ſuorum hoſtium victor: hac freta fiducia aſtitit cruci, forti animo ipſius glorioſum triumphum expectans. De inde hæc verba ad Eccleſiam totam pertinent. Hoc enim vaticinio indicatur, quod ipſa Eccleſia ſit in hoc mundo futura ſub cruce, & ſimul exemplo virginis eam errigit.*

QVARTVM, quod in hoc Simeonis teſtimonio conſiderandum eſt, quod Simeon dicit, diſceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua voce ſignificat fore multos, qui aperte ſe declarabunt eſſe hoſtes Chriſti, & rurſus qui Chriſtum confitebuntur vſq; ad extrema pericula & ſanguinis effuſionem. PRIMVM *nos conſoletur aduerſus ſcandalum crucis.* ALTERVM *in nobis fiduciam alat.*

In teſtimonio Annæ duo conſideranda ſunt: Primum proſopographia perſonæ Annæ, quam commendat à Prophetico ſpiritu, id eſt, cognitione rerum ſpiritualium ſeu regni Chriſti à parentibus, ab ætate, à caſtitate, à ſedulitate precandi.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hæc eò pertinet, vt ſanctiſſimæ matronæ maiorem autoritatem concilient, vt plus vni ſanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Phariſæorum & Sacerdotum turbæ, qui hunc CHRISTVM non agnoſcunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quam innumeram impiorum turbam, quæ Euangelium perſequitur. Obſeruemus quoq; hic imaginem Eccleſiæ Chriſti, quæ eſt grex puſillus, non præferens ſplendorem mundi, ſed facem verbi cœleſtis.

Alterum eſt confeſſio Annæ, quæ tria continet.

I. Quòd cum Simeone confitetur Chriſtum, & ſimul melodia aliqua Chriſtum prædicabat: vnde pij diſcant, vt ſe mutuo hortentur ad prædicandas laudes Dei.

II. Docet populum. Ceſſantibus enim Scribis & Phariſæis, mulier ſancta prodit, & loquitur de illo omnibus, qui expectabant redemtionem in Hieruſalem.

III. Apertè Chriſtum λυτρωτὴν & Redemtorem agnoſcit. Intellexit enim iſtum infantem fuiſſe Semen illud promiſſum, quod contriturum eſſet caput ſerpentis, ac ita hominem perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem creſcebat & roborabatur Spiritu, implebaturque ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum. *Hoc eſt, Quemadmodum puer Ieſus ætate progreſſus eſt: Ita diuina natura in ipſo.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ipſo ſe exeruit, ac indies magis magisq; proficiebat ſapientia, & vnà cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verum quia diuinitati nihil poteſt accedere, manifeſtum eſt, hæc ad humanam pertinere naturam: Quemadmodum enim corpore adoleuit paulatim: Ita ſecundum animam indies magis magisq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Chriſto alienum eſt, qui noſtri cauſſa formam ſerui aſſumſit, in qua exinanitus fuit. Nam vt propter nos exinanitus fuit: Ita rurſus paulatim creuit, donec in ſuam gloriam iterum per reſurrectionem ingreſſus eſt. Neq; hoc factum eſt ſine noſtra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideo creuiſſe, vt nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo Filij Dei, vt perpetuis incrementis ſtudeamus, vt indies magis magisq; abundemus in vera Dei cognitione & omni ſenſu: vt & vero iudicio & affectu probemus quæ ſint pia, ſancta & honeſta, & veros fidei fructus quotidie edamus: ſed ita vt dies ſequens præcedentem ſuperet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & ſenſu pietatis, ipſe retrogreditur, ac in eo paulatim extinguitur fides, & ita rurſus in corde ipſius ſepelitur Chriſtus, ac iterum in peccata contra conſcientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim ſapientia ſpirituali ſupra omnes ſuæ ætatis homines profecerat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factū eſt? Factus eſt ſedēs in ſuo regali ſolio paulò languidior: Extinguebatur paulatim ille ar dor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo, dū cōtra Goliad pugnauit

& eum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vicit: & cum in periculis verſabatur quotidie perſequente ipſum Saule. Quid inde factum eſt? Conſpicitur mulier decora & pulcra: affectus excitantur ſine vllo impedimento. Ardor enim ſpiritus iam prorſus friguit: voluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conſcientiam commiſſo adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ ſcelera poſtea per integrum annum hypocriſi texit, etſi ſimulauit quidem pietatem, quæ iam Spiritu Dei abſente exulabat.

Huiuſmodi ſunt multa alia exempla, quæ monent nos, vt puerum Ieſum hic imitemur. Is creuit ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum: nos quoq; creſcamus ſapientia ſalutari, & rogemus fontem ſapientiæ Ieſum, vt de ſua plenitudine nobis largiatur: Ita futurum eſt, vt gratia Dei, quam obtinemus per & propter Chriſtum, ſuper nos maneat. Vt enim gratia Dei ſola facit, vt in donis ſpiritualibus faciamus quotidie progreſſus: Ita retinetur gratia & manet, quando ipſi non torpemus, ſed ſtrenue laboramus, vt gratiam accepiſſe fruſtra non videamur.

Huc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suſcitanda ſunt igitur dona Dei crebris exercitijs, vt indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, Filij & Spiritus ſancti. Cui ſoli Deo ſit honor, gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

DIE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVAN gelium, Luc. 2.

ET poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomen eius IESVS, quod vocatum erat ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum de Circumciſione Domini, tres ob cauſſas in Eccleſia inſtitutum eſt. Quarum prima eſt, vt ſciatur Hiſtoria. Secunda, vt beneficium Dei erga genus humanum, quod Hiſtoria cōmendat, intelligatur. Tertia, vt beneficio diuino recte vtamur, cum in Dei gloriam, tum in noſtram ſalutem & aliorum ædificationem.

Hiſtoria eſt, quod Chriſtus Dominus die octauo à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſua natiuitate carnali, iuxta legem Moſis ſit circumciſus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, ſit inditum, vocatusq́ſit Ieſus.

Beneficium, quod Hiſtoria commendat, eſt, quod pro nobis id factum ſit, quemadmodum Paulus docet: Factus eſt ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret.

Vſus denique in his conſiſtit, vt cognito beneficio, Deo grati ſimus, noſtrā fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & Filij ipſius Ieſu Chriſti ſtudeamus de omnibus bene mereri. Porro, vt hæc nobis informandis de hoc beneficio efficacius ſeruiant, duos locos tractabo, Qui ſunt:

I. *De Circumciſione.*

II. *De ſuauiſſimo nomine Ieſu.*

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumciſione diſtinctius intelligamus doctrinam, hæc ordine nobis explicanda videtur: quomodo Deus ſoleat hominem de ſua inſtituere voluntate: Qualis res fuerit Circumciſio illa carnalis, quæque in illa ſint ſpectanda: vnde conſtabit Sacramentorum cum veteris, tum noui Teſtamenti ratio: Cur Chriſtus ſit circumciſus: & quæ ſit ſpiritualis illa circumciſio, ſine qua ſalus nemini vnquam contigit.

Deus ante lapſum, & poſt lapſum, ante legem, ſub lege, & poſt Chriſtum exhibitum, ſemper ſolitus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

eſt hominem de ſua voluntate duabus inſtituere rebus: vna perceptibili mente, altera, perceptibili ſenſu, vt id, quod menti offertur intelligẽdum, quodammodo ſenſibus externis percipiatur: Ita voluit Deus clementiſsimus humanæ conſulere imbecillitati.

Menti verbum proponit, per quod ſuam voluntatem homini patefecit: ſenſibus ſigna aſpectabilia, quæ idem docent viſibiliter, quod verba ſonant & menti offerunt. Hominem formatum Deus in Paradiſo poſuit, ei verbum ſuæ voluntatis teſtimonium dedit: verbo adiecit duplex ſignum externum, nempe arborem vitæ, & arborem ſcientiæ boni & mali. Poſt lapſum hominis dedit promiſsionem Seminis, cui ſigna externa ſacrificia adiecit. Superato diluuio, promiſsionem voce propoſuit, ac eius ſignum arcum cœleſtem fecit. Abrahamo fit promiſsio Seminis, cui promiſsioni ſignum circumciſionis in perpetuam rei memoriam adiecit. Promiſit liberationem de ſeruitute Aegyptiaca, quam & præſtitit: ſed hanc promiſsionem agno Phaſe obſignauit. Moſi promiſsionem commendauit, ſed addito veluti ſigillo teſtamento ſanguinis vaccæ ruffæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum promittit credentibus vitam æternam, quam promiſsionem duobus auguſtiſsimis Sacramentis, Baptiſmo & Cœna Domini, confirmauit. Breuiter: ſemper ſuo verbo Dominus aliquod externum adijcere teſtimonium ſolet, vt & mente & ſenſu, quaſi palpemus, quæ ſit eius erga nos voluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut ſenſu, aut vtroque ſimul. Verum Deus, vt certiores ſimus de no-

ſtra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſtra ſalute, verbum menti, ſignum externum ſenſibus proponit, & nihil non facit, quod ad noſtram ſalutem facere iudicatur. Atq; ita Deus hominem de ſua voluntate inſtituere ſolet.

Hoc iacto fundamento, qualénam ſignum fuerit circumciſio illa carnalis & aſpectabilis, facile intelligitur, modo verbum, cui hoc ſignum additum eſt, in medium producamus. Nam ſignum nihil aliud eſt, quàm promiſſionis, quæ verbo continetur, efficax quoddam Symbolum & authentica obſignatio.

Quódnam eſt igitur verbum, cui circumciſio additur? Dominus Gen. 17. promiſit, ſe fore Deum Abrahami & Seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promiſſionis, & vt ambulet coram ſe, & ſit perfectus, hoc eſt, vt omnia poſtponat obedientiæ erga ſe, retinens fidem & bonam conſcientiam. Huic promiſſioni & mutuo pacto ipſe Deus externam circumciſionem adiecit, vt in carne Abrahæ teſtimonium eſſet mutui inter Deum & Abrahamum fœderis. Ait enim Dominus: hoc eſt pactum, quod obſeruabitis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te. Circumcidetur inter vos omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos, &c.

Videmus ergo hîc promiſſionem præcedere, mandatum ſigni ſequi, ſignum præſcribi, & fidem promiſſionis, iuxta Pauli rationem, exigi. Vnde colligitur in circumciſione eſſe quatuor: promiſſionem, mandatum Dei, ſignum aſpectabile, & fidem promiſſionis, quam neceſſario requirit promiſſio. Atque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

hæc quatuor in Circumciſione ſunt ſpectanda, quæ in eiuſdem definitione includi debent hoc modo:

Circumciſio carnalis mandata à Deo, eſt reſectio præputij virilis membri, quo Deus ſuum pactum cum homine initum confirmat, & viciſsim homo hoc diuini fauoris teſtimonio confirmatus ſe viua fiducia erigit. Quare Paulus Circumciſionem σφραγίδα, id eſt, ſignaculum iuſticiæ fidei appellat, Rom. 4. Eſt enim veluti externa promiſsionis de gratuito fauore Dei obſignatio: eadem de cauſſa Stephanus in Actis Circumciſionem teſtamentum appellat. Quia ergo promiſsio neceſſario præcedit, & fides ſequitur, quæ in promiſsionem reſpicit, mutuum erit fœdus Circumciſio, Dei quidem promittentis, & hominis fide promiſſam gratiam recipientis, quæ promiſsionis fides ſigno externo confirmatur. Atq; hæc eſt Circumciſionis vera ratio. Iam duo neceſſario adijcienda ſunt: vnum, cur in ſeminali membro illud ſignum eſſe voluerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non duret, cum promiſsio ſit æterna.

Præciſio eius membri, quod eſt genituræ inſtrumentum, ſignificat primum totam naturã noſtram, vt eſt propagata ab Adam, corruptam eſſe. Deinde ſignificat eandem amputandam & reſecandam. Caro enim & ſanguis non poſſunt intrare in regnum cœlorum. Tertio, ſignificabat venturum eſſe Semen promiſſum, quod afferret nouam natiuitatem, qua homines naſcerentur filij Dei. Atq; ita ſi generalem rationem Circumciſionis ſpectes, eſt teſtimonium & obſi-

obſignatio gratiæ, ſi Symbolum, eſt naturæ deprauatæ & mundanæ nota: ſi externam hominum ſocietatem, eſt ſignum ſeu teſſera, quo Eccleſia à prophanis cœtibus diſcernitur.

Sed quare etiam nunc non durat Circumciſio, cùm promiſſio nondum ceſſauit? quia vnum ſignabatur per Circumciſionem exhibendum, quod iam exhibitum eſt: Nempe Semen mulieris, quod eſt Chriſtus Dominus de puriſſimo virginis ſanguine natus. Quare etſi res promiſſa manet: ſignum tamen Circumciſionis mutatũ eſt in Baptiſmum: vt ſicuti Circumciſio figurabat venturum: ita Baptiſmus teſtetur exhibitum Chriſtum. Quare adhuc qui circumcidi vult, Chriſtum venturum expectat, & non credit exhibitum.

Ex his, quæ iam de Circumciſione dixi, facile eſt iudicare, quæ ſit ſacramentorum, cum noui, tum veteris Teſtamenti ratio. Vt enim in Circumciſione quatuor concurrunt: promiſſio, mandatum de ſigno, ſigni vſus, & fides promiſſionis: Ita in omni Sacramẽti ratione eadem concurrere neceſſe eſt: vt Sacramentum diuinum ſit ſignum viſibile, mandatum & inſtitutum à Deo, quo, vt Deus erga hominem ſuam teſtatur promiſſionem: ita homo accipiens ſignum, viciſſim ſuam erga Deum fidem profitetur, eamq; vſu ſigni & cogitatione confirmat. Verum in ſignis ſingulis ſpectanda eſt ſingularis analogia ſignorum ad res ſignatas: vt, aquæ in Baptiſmo analogia ad rem ſignatam hæc eſt, quemadmodum foris hominem abluit ab externis ſordibus: Ita Chriſti ſanguis intus abluit conſcien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

conſcientias noſtras à mortuis operibus. Atque ita de alijs.

Sed cur Chriſtus circumciſus eſt, cum ſit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis ſcribens exponit, cum ait: Quando venit plenitudo tōporis, miſit Deus Filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret. Quare vt natus eſt propter nos: ita & circumciſus: neque voluit Circumciſionē abolere ante ſuam in ara crucis peractam victimam: quare teſtatus eſt, Circumciſionem Sacramentum fuiſſe diuinitus inſtitutum.

Iam pauca adijcienda ſunt de ſpirituali Circumciſione, quæ vocatur in ſcriptura Circumciſio cordis in ſpiritu, non manu facta, quæ ſignificatur per illam externam, vt res inuiſibilis per rem aſpectabilem. De hac præcipit Dominus, Deut. 10. Circumcidite præputium cordis veſtri, & ceruicem veſtram: ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentiſſime hanc ſpiritualem definit Circumciſionem, cum ait: Nos circumciſio ſumus, qui Spiritum Dei colimus, & gloriamur in Chriſto, & non in carne confidentes. In his Pauli verbis ſunt duo ſpectanda: cauſſa, ſeu effectus, ſeu actiua Circumciſio, & paſſiua. Cauſſa eſt ipſe Chriſtus, atque adeo actiua Circumciſio eſt, qua Filius amputat quicquid eſt peccati & maledictionis in nobis, quæ circumciſio ſentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus ſeu paſſiua Circumciſio eſt, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & ſtudent nouæ vitæ, omnibus vitijs, quantum fieri poteſt, amputatis. Verum Pau-

lus optimo ordine diſtribuit effectus: & tres ſtatuit.
1. Vt colamus Deũ ſpiritu. 2. Vt gloriemur in Chriſto.
3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipſos.
Vltimo loco poſitus primus ex ordine conſequentiæ: quem ſecundus ſequitur, & hunc qui in primo loco ponitur.

Proinde nos circũcidere oportet omnia mẽbra cùm interiora, tùm exteriora: Interiora: vt ſunt, mens, cor, voluntas. Mens circumcidenda eſt abiectione erroris, & vera Dei notitia: à corde vicioſi affectus amputari debent: voluntas, conuerſione ad Deum. Exteriora: vt ſunt aures, oculi, labia, mores, &c. vt iam non amplius deprauatæ naturæ obſequium præſtent: ſed Spiritui regenerationis obtemperent.

DE SECVNDO.

Nomina ſolebant imponi pueris in circumciſione, ſicuti nunc baptizatis imponuntur: Tunc quidem, vt eſſent Circumciſionis teſtimonia: nunc vero vt ſint Baptiſmi collati ſigna. Quare quoties noſtra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cum Deo in Baptiſmo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Chriſto impoſitum eſt nomen in Circumciſione, & vocatus eſt IESVS.

Solita autem ſunt imponi infantibus nomina, vel ex arbitrio hominum: idq; nunc ex cognatione, nunc ex virtute clarorum hominum, nunc ex caſu, nunc ex affectu: vel ex mandato Dei: idq; nõ ſine aliqua ſignificatione rei vel præteritæ, vel futuræ. Nam Deus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

qui falli nequit, non fruſtra imponit hominibus nomina.

Cur ergo filius virginis IESVS *eſt nominatus? Propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iuſſu Dei Angelus ait, Matth. 1. Vocabis nomen eius* IESVM, *quia populum ſuum liberabit à peccatis eorum. Ieſus enim Saluator eſt. Angelus adiecit ſaluandi genus, nimirum à peccato: ergo à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergo placat Patrem, reſtituit imaginem Dei, & donat æterna vita credentes. Hæc enim omnia coniuncta ſunt cum peccati condonatione. Verum vt vſum huius nominis* IESV *certiorem teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.*

PRIMA *eſt, quod admoneat nos perditos eſſe ſine hoc Ieſu, id eſt, Saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.*

SECVNDA, *quod monſtret nobis ſalutis fòntem: Nam qui ſaluari vult, hinc hauriat neceſſe eſt. Quare nos fidei in hunc Saluatorem admonemur.*

TERTIA, *quod ſit noſtra conſolatio contra deſperationem, magnitudinem peccati, indignitatem, particularitatem, potentiam & vires Diaboli: hinc hypoſtaſis fidei naſcitur.*

QVARTA *admonet nos obedientiæ, & gratitudinis, ne noſtra culpa ſalute per ipſum parta excidamus. Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DIE EPIPHANIAE DOMINI, EVANGELIVM *Matthæi 2.*

CVM autem natus eſſet IESVS in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce Magi ab Oriente acceſſerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt ille, qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim illius ſtellam in Oriente, & acceſsimus vt adoremus eum. Auditis autem his Herodes Rex turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum vrbs cum illo, & conuocatis omnibus pontificibus, & ſcribis populi, percontatus eſt eos, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es inter principes Iuda: Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui guber-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gubernaturus eſt populũ meum Iſrael. Tum Herodes clam accerſitis Magis accurate perquiſiuit ab illis, quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſsis ire in Bethlehem dixit: Profecti illuc, accuratè inquirite de puero. Vbi vero inueneritis, renũciate mihi, vt & ego veniam & adorem illum. At illi audito rege profecti ſunt: & ecce ſtella, quam viderãt in Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum, in quo erat puer. Cum autem vidiſſent ſtellã gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et ingreſſi domum, inuenerunt puerũ cum Maria matre eius, & proſtrati, adorauerunt illum, & apertis theſauris ſuis obtulerũt ei munera, Aurũ & Thus & Myrrham: & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterentur ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

De apparitione domini

HOC feſtum vocatur in Eccleſia Epiphania Domini, hoc eſt, apparitiones Domini. Poſtquam enim de Aduentu & natiuitate Domini feſta celebrata ſunt ab Eccleſia, viſum fuit ſanctis patribus hoc etiam feſtum addere, vt docerent Eccleſiam de varijs Domini in carne apparitionibus. Quadruplicẽ autem rationem aſsignant, cur hoc feſtum Epiphania vocãt, quarum prima eſt, quod hoc die apparuerit Magis quærentibus Chriſtum ductu ſtellæ. Secunda, quod hoc die reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, apparuerit eius

Apparit: j. *Appar: 2.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

eius gloria in Baptiſmo per teſtimonium Patris de cœlo ſonantis: Hic eſt Filius meus dilectus: & per viſibilem Spiritus ſancti ſuper eum apparitionem. Tertia, quod eodem die elapſo à Baptiſmo anno, apparuerit ipſius gloria in nuptijs, dum vertit aquam in vinum. Quarta, quod 31. ætatis ſuæ anno rurſus apparuerit gloria ipſius, dum quinq; millia hominum ſaturauit panibus ſeptem. Hæ omnes apparitiones eo pertinent, vt et Chriſtum probent verum Meſſiam & Saluatorem in ſe credentium, & in nobis confirment fiduciam: vt certo ſtatuamus nos ſalutem per ipſum conſecuturos. Atq; hæc de ratione feſti, nunc ad ipſum Euangelium accedamus, quod continet Hiſtoriam primi generis apparitionum Chriſti: nimirum quomodo Magis apparuerit, hoc eſt, Ethnicis, vt ſciamus Chriſtum cum ſuis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Eſt autem ſumma huius narrationis Euãgelicæ, quòd Magi venerint Hieroſolymam, quæſitum recens natum regem: Sed cum eum non illic inueniſſent profecti ſint, ſecuti ductum ſtellæ, quæ eos præcedebat, donec venerunt Bethlehem, vbi inuentum puerum honorabant, & offerebant munera: quo facto diuinitus admoniti per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Duos locos in hoc Euãgelio tractabimus, qui ſunt:

I. Hiſtoria cum ſuis circumſtantijs & doctrinis, quæ ſunt plurimæ.

II. Vſus Hiſtoriæ, & ſpiritualis ſignificatio oblationis Magorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE PRIMO.

Præſentis hiſtoriæ circumſtantiæ ſunt multæ, quarum ſingulæ peculiares continent doctrinas & admonitiones.

Nato Chriſto in Bethlehem temporibus Herodis, veniunt Magi ab Oriente, vt adorent recens natum Regem.

Hîc tria veniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus ſignificatur, cum dicitur TEMPORIBVS HERODIS: *ceſſauerat enim ſceptrum à Iuda, & iuxta vaticinia Chriſtus naſci debuit. Hæc collatio vaticiniorum de natiuitate Chriſti & tempore, quo natus eſt, vt confutat Iudæos, qui ipſum adhuc expectant: Ita piorum fidem confirmat, vt certo ſibi perſuadeant hunc ipſum eſſe verum Meßiam, quem Magi quærunt.*

Magorum conditio, quod fuerint non ex Iudæis: ſed ex gentibus: vnde diſcimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem, etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo monentur, vt Chriſtum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia ſignificatur. Eſt enim Magus hebraica vox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & ſacerdotes potißimum ſpectarunt. Vnde Perſæ ſuos reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Chriſtus in præſepi reclinatus iacet contemtus à ſuo populo:

Magi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Magi verò ab Ethnicis oriundi veniunt, vt adorent: quare ſignificatur, quòd etſi regnum Chriſti non ſit de hoc mundo, eſſe tamen regnum magnificum & glorioſum, imò cœleſte, quod multi agnoſcent non offenſi eius externa & humili coram mundo ſpecie.

2.

SECVNDA *circumſtantia eſt, quòd Magi veniant Hieroſolymam, & illic quærant recens natum Chriſtum. Iudæi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq́ commiſſa erant oracula Dei, ſtertunt ſecuri, Chriſtum non quærunt: ſed illi, qui eorum iudicio ad Eccleſiam Dei non pertinebant, quærunt. Sed vbi? In regia ciuitate Hieruſalem: quo cum veniſſent, & nihil de hoc Rege audirent, non parum quaſſata eſt illorum fides: nihilominus tamen ſe ſigno erigunt. Dicunt enim: vidimus eius ſtellam. Didicerant haud dubie ex reliquijs ſcholæ Danielis, quando Chriſtus eſſet naſciturus, talis ſtella tempus naſcentis ſignificarat.*

Iudæi non quærunt prophetias de Chro.

3.

TERTIA *circumſtantia eſt diligenter conſideranda: nam monſtrat qualis rex ſit Chriſtus. Vt enim præſepe, in quo iacuit, arguit regnum ipſius non eſſe de hoc mundo: Ita ſtella de cœlo apparens cœleſtem illum eſſe regem docet. Et quemadmodum præſepe docet ipſum humilem eſſe, in mundi conſpectu: Ita ſtella eius regni Maieſtatem aſpiciendam proponit, in fidei noſtræ profectum, ne cum nobis contemtibilem prauus & malignus gentis ſuæ deſpectus reddat: quæ gens adhuc in ſua ignorantia perſeuerans Chriſtum perſequitur.*

Chriſtus qualis fuerit rex.

Quidam hîc quærunt, qualisnam fuerit ſtella, &

alij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

alij aliud ſentiunt, ſed hoc manifeſtum eſt, quod tribus proprietatibus ab alijs perpetuis ſtellis differat, nempe ſitu, motu & ſplendore. Situs, quod fuerit in infima aëris regione, alioqui certum iter proficiſcentibus monſtrare non potuiſſet. Motus, quod non circulariter mouebatur: ſed recta progreſſa eſt, vt dux viæ non ſecus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de AEgypto proceſſit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ ſtellæ noctu tantum micant, hæc etiam interdiu eluxit. Non ergo fuit naturalis & perpetua ſtella, quales ſunt, quæ in firmamento ſunt. Quid ergo, Cometa ne fuit? Similis quidem Cometæ apparet fuiſſe: ſed Angelum Dei fuiſſe non dubium eſt, quemadmodum Epiphanius teſtatur. Hic enim apparuit in forma ſtellæ, vt & Chriſti regnum oſtenderet cœleſte, & ipſum Chriſtum veram ſtellam & facem prædicaret, qui hominem ſolus à tenebrarum regno in ſuum glorioſum regnum introducit prætenſa ſui verbi face, & illuſtrante ipſius Spiritu corda hominum, vnde Zacharias CHRISTVM appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui ſedent in vmbra mortis. Et Iohannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

QVARTA circumſtantia eſt de Herode, & tota ciuitate Hieruſalem. Herodes turbatur & tota Hieroſolyma cum eo. Herodes metuit Regnum à ſe tranſlatum iri in recens natum Regem. Non enim intellexit Chriſti regnum fore cœleſte, & non de hoc mundo: vnde Eccleſia canit: Hoſtis Herodes quid times, non adimit terreſtria, qui regna dat cœleſtia. Hieroſolymi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſolymitanorum ingratitudo & oſcitantia notatur, qui tædio malorum fracti, abiecerant iam ſpem redemtionis & ſalutis promiſſæ. Potius voluerunt cum impio Herode ſub ſeruitute viuere, quàm nouum Regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea eſt hominum deprauata natura, quod ſatius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quam cum aliquo periculo Chriſtum autorem ſalutis recipere.

QVINTA concilium Herodis & Sacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemtor, iam turbatus, vbi Chriſtus naſceretur, quærit. Nam audita interrogatione Magorum, mox conijcit regem illum, de quo quærunt, Meſſiam eſſe, olim diuinitus promiſſum: ſed quid Sacerdotes? Sincera ex ſcriptura reſpondent, producto in medium Micheæ teſtimonio, qui tamen poſtea ſe furioſe toti ſcripturæ opposuerunt. Scripturam enim magnifaciunt impij, donec ſuis affectibus aduerſari non videtur: ſed quando peccatum accuſat, quando criſtas deprimit, quando mortem & damnationem proponit. quando denique aliquid contra receptos mores, doctrinam, & traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, nō amplius agnoſcitur Chriſtus, iam blaſphemus appellatur. Papiſtæ noſtri hodie fatentur nobiſcum Chriſtum vnigenitum Filium Dei eſſe, aſſumſiſſe naturam humanam, vnam eſſe perſonā ſubſiſtentē in duabus naturis: verum vbi ventum eſt ad Chriſti officium, & dicimus illum eſſe ſolum Ieſum, ſolum Chriſtum, hoc

eſt, ſo-

eſt, ſolum Saluatorem, ſolum Pontificem & interceſſorem, & nemině ſaluari poſſe, niſi qui ſola in illum fide iuſtificatus fuerit: Hic fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non poſſunt ſtare cum hoc Chriſti officio: ideo partim corrumpunt ſcripturas, partim abijciunt, & eos, qui Chriſtum docent ſincere & purè, gladio & igne perſequuntur, quemadmodum Scribæ & Sacerdotes, qui hic primum cum Simeone & Anna ſincere reſponderunt, poſtea tanquam phrenetici fidem Chriſti abiecerunt, & eum cum ſuis miniſtris perſecuti ſunt. Atq; ita non ſatis eſt, ſi Papiſtæ cum ſinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: ſed oportet eſſe in toto fundamento & omnibus fidei articulis conſtantem conſenſum. Non ergo ſcrutemur verba ad eius perditionem, ſicuti Herodes fecit: non negligenter, vt Scribæ & Phariſæi, qui monſtrant quidem viam: ſed quem ipſi non ambulant, qui ſimiles fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cum ædificaſſent, ipſi perierunt: Nohe autem cum ſuis eſt ſaluatus, ſicuti hîc Magi ſaluati ſunt, perditis Scribis & Sacerdotibus. Sed ſcrutemur ſcripturam cum Simeone, Anna, Maria & alijs, qui inde ſalutem adepti ſunt.

Iam paucis Prophetiam Micheæ videamus. Ita enim ait: Et tu Bethlehem in terris Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit Dux, qui paſcet populum meum Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. *Hoc Micheæ teſtimonium multa de Chriſto docet; Primùm, locum natiuitatis eius monſtrat.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſtrat. 2. Eius officium docet, quod eſt Dominatorem agere in Iſrael ad paſcendum populum ſuum. 3. Incarnationem eius, qua verus homo ſit natus, oſtendit. Nam cùm dicit: AB INITIO, indicat incarnationem Chriſti, qui iam ab initio mundi promiſſus fuit, vt ſuo tempore ſecundum carnem naſceretur. 4. Cùm ait, A diebus æternitatis, ſignificat eius diuinam naturam, qua ante conditum mundum fuit. 5. Quòd vna perſona ſit in duabus naturis ſubſiſtens. Cùm enim ait: Egreſſus ſeu egreſsiones eius, nomen plurale ad naturam diuinam & humanam pertinet: Singulare, EIVS, perſonæ vnitatem ſubindicat. Atq; ita videmus Prophetam præcipuos noſtræ fidei articulos coniunxiſſe, qui fuſius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumſtantia eſt de aſtutia Herodis, qui, cum prudenter ſe egiſſe putat, maxime deſipit. Non eſt enim prudentia, non eſt aſtutia, non eſt conſilium aduerſus Dominũ: clam vocat Magos, tanquam vna cum illis natum regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis ſtellæ, quaſi inde certior de Meſſia fieri vellet: iubet vt, cùm inuenerint puerum, ſibi renuncient: ac ſi vna cum ipſis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hîc ſudat vulpes Herodes, ſed conſilium, quod erat in hac re præcipuum, nec ipſe, nec Iudæi ſecuti ſuut. Si honoris gratia per aliquot viros deduxiſſet Magos, facilima ratio fuiſſet ad inueniendum infantem: ſed Deus illorum conſilia infatuauit. Hodie, imò multis annis, quæſiuerũt Papiſtæ perdere religionem: ſed ita Dominus infatuauit illorum con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſilia, quòd ne vnum quidem hominem Lutherum potuerint perdere. Hinc diſcamus quòd Deus ſit cuſtos Eccleſiæ, & conſilia impiorũ perdat iuxta Pſalmum primum.

SEPTIMA *circumſtantia eſt de oblatione Magorum, qui Chriſto inuento, regi Iudæorum, obtulerunt munera, Aurum, Thus, & Myrrham: munera ſane, quorũ illa terra fertilis erat. Hîc duo diſcamus. Primum, quod nos, qui Chriſto homagiũ præſtamus, debemus aliquid de noſtris facultatibus conferre ad conſeruationem miniſterij. Alterum, de prouidentia Dei, qui iſto munere voluit tanquam viatico ad exilium proſpicere puero recens nato, & parẽtibus eius: vnde diſcamus quòd Deus nolit ſuã Eccleſiam deſerere.*

OCTAVA *circumſtantia, quod Magi in ſomnis admoniti, per aliam viam reuerſi ſint in regionem ſuam: quare & Herodes deluſus eſt, & Deus declarauit, quod ſuorum etiam dormientium curam habeat.*

DE SECVNDO.

Singulæ circumſtantiæ huius hiſtoriæ aliquam doctrinam ſuppeditant Eccleſiæ, ſicuti vidimus: nunc autẽ quantum ad vſum generalem attinet, duo diſcamus à Magis: quorum prius eſt, quærere Chriſtum ductu ſtellæ. Alterum, inuento Chriſto munera offerre. Ductum ſtellæ cum ipſis ſequimur, quando nobis lucernam pedibus noſtris, ſolum verbum Dei, proponimus, & eum in verbo ſuo quærimus. Inuento Chriſto

munera

munera offerimus cum Magis, Aurum, Thus & Myrrham, quando Aurum, hoc eſt, puram fidem & caſtam vitam: Thus, id eſt, confeſsionem, inuocationem, gratiarum actionem: Myrrham, id eſt, patientiam ſub cruce & afflictione, exhibemus. Præterea offeremus Mariæ, id eſt, Eccleſiæ Chriſti, & miniſterio verbi, & Ioſeph, id eſt, ijs qui præſunt Eccleſiæ, munera: hoc eſt, promouebimus miniſterium totis viribus & facultatibus, vt quàm optime habeat Eccleſia in hoc mundo per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui gloria in ſecula, Amen.

1. Confeſs:
2. Inuocat:
3. patient:

DOMINICA I. POST EPIPHANIAM, *Luc. 2.*

ET cùm factus eſſet Ieſus annorum duodecim, aſcendētibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatiſque diebus, cùm redirent illi, remanſit

puer Ieſus Hieroſolymis, & non cognoue-
runt parentes eius. Cæterum rati eum eſſe in comitatu, venerunt itinere diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos. Et cùm non inueniſſent eum, reuerſi ſunt Hieroſolymam, quærentes eum. Et accidit, poſt triduum, inuenerunt illum ſedentem in medio Doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis eius, & viſo eo admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum: Filij, cur feciſti nobis ſic? Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid eſt quòd quærebatis me? An neſciebatis, quod in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et illi non intellexerunt ſermonem, quem locutus eſt ipſis, & deſcendit cum eis, venitque Nazareth, eratque ſubditus illis. Mater autem eius conſeruabat verba omnia hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

Christus primo exhibuit Specimen Suae vocationis.

HIC textus pars eſt Hiſtoriæ de geſtis Chriſti, & continet quid egerit duodecimo ſuæ ætatis anno, videlicet, quòd ſpecimen quoddam ſuæ vocationis exhibuerit, diſputando & diſſerendo cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore, quo oblatus ſit in templo, vſque ad duodeci-

mum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mum annum, & quid deinde à 12. ad 30. fere, ſacra Hiſtoria nō meminit, quare id ſcire noſtra non intereſt: ſufficit enim nobis, iſta cognoſcere, quæ Deus voluit patefacere, vt quæ nos erudiūt in Dei cognitione & vera pietate. Illis igitur omiſſis, quæ ocioſi Monachi ſcripſerūt de infantia & puerili ætate Chriſti, Euangelium præſens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explicabimus.

Eſt autem ſumma huius Hiſtoriæ. Chriſtus duodecim annos natus, cū parentibus ſuis in feſto Paſchatos proficiſcitur Hieroſolymam, qui in reditu amiſſus requiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehenſus, defendit ſe ſuperioris mandato, nēpe Dei, quòd oporuerit ſe ipſius negocia curare, atq; ita deſcēdit cum illis, eſt ſubditus, proficit ſapientia, ætate, gratia apud Deum & homines. Summa Euangelij.

I. *Exemplum Ioſeph, Mariæ, & Chriſti, proficiſcentium Hieroſolymam, nobis proponitur.*

II. *Tentatio Mariæ & Ioſeph ex amiſſione Ieſu pueri.*

III. *Cura & officium parentum erga liberos: & liberorum viciſſim obedientia erga parentes.*

IIII. *Profectus Chriſti in ſapientia, ætate & gratia.*

De primo.

Et cum factus eſſet annorum duodecim, aſcēdentibus illis Hieroſolymam ſecundum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

.1. .2. conſuetudinem diei feſti. *Hîc primum quædam de feſtis Iudæorum ſunt admonenda. Deinde exemplum Ioſeph, Mariæ & pueri ſpectandum.*

In veteri teſtam: Deus varia inſtituit feſta.

Deus in veteri teſtamento inſtituit varia & multiplicia feſta, vt populum ſuum de præſtitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in vero Dei cultu contineret: Verum non omnia feſta erant æque ſolennia. Quotidie mane & veſpere fiebant ſacrificia. Singulis ſeptimanis, ſeptima dies celebris erat. Habebant ſinguli menſes peculiare feſtum. Tria præterea ſolennia feſta ſingulis celebrabantur annis.

Oblationes.

Quotidie mane & veſperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti Deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriã promißionem Seminis, in quam fide intuebantur in omnibus ſuis oblationibus. In huius locum Eccleſia ſubſtituit matutinas & veſpertinas preces.

Memoria creationis rerũ.

SEPTIMO *quoq; die hebdomadis memoria celebrabatur creationis rerũ, adhibitis ſacrificijs & gratiarum actione, in cuius locum Eccleſia ſubſtituit diem primum ſeptimanæ, in memoriam ſecundæ creationis, hoc eſt, regenerationis, quæ fit per reſurrectionem Domini, quæ primo die hebdomadis contigit: atq; ideo ab Eccleſia Apoſtolica iſte dies, Dominicus dictus eſt.*

In memoriam Conſeruat: Neomenia.

Singulis menſibus in exordijs menſium, hoc eſt, in Neomenia feſtum celebrabatur in memoriam conſeruationis. Nam cum viderent lunam ſemper ſeruare ordinarios motus & illuminatones, voluit Deus, vt pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur:

rentur:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rentur: atq; ideo hoc feſtum Neomeniorum inſtituit. Hoc feſtū etſi Chriſtianos non obligat: tamē non minus nos gratos eſſe oportet Deo, quā pij Iudæi fuerūt.

Singulis annis tria ſolennia feſta habebant, quæ ſunt, Paſcha, Pentecoſte, Scenopegia. Paſcha erat inſtitutum in memoriam liberationis ab AEgyptiorum ſeruitute: Pentecoſte, in memoriam datæ legis in monte Sina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deſerto quadraginta annis in tabernaculis, vt hac ceremonia reuocarent totum beneficium liberationis ab AEgypto in memoriam. In locum horum triū feſtorū Iudaicorū, ſubſtituit Eccleſia Paſcha in memoriam reſurrectionis Domini, qui nos de ſeruitute Diaboli liberauit: Pentecoſten in memoriam confirmationis Euangelij per viſibilem exhibitionem Spiritus ſancti, & miraculoſa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Chriſti.

Porro in tribus illis ſolennibus & annuis feſtis, debebant omnes maſculini ſexus venire Hieruſalem iuxta legem Moſi: cui legi hic Ioſeph & puer Ieſus ſe ſubijciunt, cum vt legi ſatisfacerent, tum vt ſuo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga miniſterium & pias ceremonias, quas ideo ſeruare pios decet, quia ſunt Pædagogia quædam & diſciplina ad conſeruandam religionem vtilis.

Verùm diſcernendum eſt inter ceremonias diuina autoritate inſtitutas, & eas quæ grauitatis & ordinis cauſſa inſtitutæ ſunt: ad illarum obſeruationem obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Chriſtus, vt baptizemur ſinguli ſemel, vt ſacra ipſius Cœna participemus ſæpe, vt eius verbum aſsidue audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modo abſit contumacia, contemtus & ſcandalum. Quemadmodum igitur hic audimus Mariam, Ioſeph, & puerum Ieſum feſta, ceremonias Iudaicas, ſingulari religione obſeruaſſe: ita nos diſcamus magnifacere ceremonias noſtras, & illis libenter intereſſe, ac alios noſtros bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

Conſumatiſque diebus, cum redirent, remanſit puer in Hieruſalem, &c. *Hic incipit Euangeliſta deſcribere tentationem Mariæ & Ioſeph: in qua tentatione quatuor ſunt circumſtantiæ penſandæ: Prima recitat aliquot occaſiones huius tentationis. Secunda tentationem ipſam & crucem Ioſeph & Mariæ deſcribit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta conſolationem habet.*

PRIMA occaſio indicatur his verbis: Remanſit puer Ieſus in Hieruſalem. *Quare, inquies, non ſignificauit parentibus? Primum, vt ſignificaret ſe non eſſe tãtum Mariæ filium: ſed Dei quoq;, quod plus eſt, ideoq; non tam parentem matrem, quàm æternum Patrem reſpexit. Deinde, vt ſuo exemplo doceat pueros, non expectandum eſſe conſilium parentum, vbi obediẽtia Deo præſtanda agitur: Deo enim plus quam Parentibus debetur. Tertio, vt parentes ſuos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeo omnes qui liberos habent,*

habent, vt diuinitus commiſſum depoſitum obſeruarent diligentius. Quarto, vt ipſi, Maria & Ioſeph, diſciplina hac caſtigatoria admoniti, cogitarent ſerio, qualeſnam ſua natura eſſent: nempe ignaui & ſegnes, non per omnia ſuo ſatisfacientes officio.

SECVNDA *indicatur occaſio, cum dicitur:* Et non cognouerunt parentes eius. *Hic taxatur aperte negligentia parentum Ieſu, quæ negligentia fuit non leue peccatum: vnde nec leuis crux extitit in corde Virginis, ſenſit partem gladij ſuum cor tetigiſſe, cuius duodecimo anno antea mentionem fecerat ſanctus Simeon. Cogitabat tantum theſaurum commiſſum ſibi à Deo, vt illum obſeruaret: contulit ſummam miſeriam cum miſeria Euæ: Nam vt illa genus humanum à Diabolo ſeducta perdidit: Ita virgo exiſtimauit ſe ſua negligentia amiſiſſe mundo promiſſum ſaluatorem.*

TERTIA *occaſio tentationis & crucis indicatur cum dicitur:* Exiſtimantes ipſum eſſe in comitatu, *ex negligentia enim error naſcitur.*

Iam ipſa ſatis dura tentatio & crux ſequitur. Quærentes Ieſum integro triduo, ipſum non inueniunt. Amiſſus non inuenitur inter cognatos: grauis crux. Amiſſus nõ inuenitur inter notos: grauior crux. Quæſitus triduo non inuenitur: grauiſſima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbiſſima cruce mœſtiſſimus Ioſeph, afflictiſſima virgo? Redeunt Hieruſalem, ingrediuntur templum, inueniunt amiſſum inter doctores ſedentem diſputantem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hic rurſus concipiunt conſolationem, & tãquam è tenebris inferni liberantur, viſo puero Ieſu.

Applicatio doctrinæ

Hæc in noſtram doctrinam & conſolationem ſcripta ſunt: non enim aliter nobis accidit in noſtra tentatione & cruce. Amittitur Chriſtus theſaurus noſter precioſus. Quæ occaſio? Negligentia: non audimus verbum, non inuocamus, raro ſacramento Cœnæ vtimur, in nullis denique pietatis ſtudijs nos exercemus. Hanc negligentiam ſequitur error, labimur ex vno peccato in aliud: ex vna hæreſi in aliam. Hinc tandem naſcitur mala conſcientia, quæ parit deſperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus eſt Chriſtus, is ſolus hiſce malis mederi poteſt. At vbi quæſo quærendus eſt? inter cognatos & notos noſtros? nequaquam. Vbi ergo? In ſancta ciuitate Hieruſalem, id eſt, in Eccleſia. Apud quoſnam? Apud eos qui verbum habent. hic vbi amiſſum Chriſtum inueneris, retinendus eſt fide, inuocatione, & ſanctis moribus: ne nos rurſus deſerat, & nos amiſſo Chriſto pereamus, ſicut Iudas fecit.

Negligentia est causa cur amittatur Christus

Vbi Christus quærendus

Apud quos sit quærendus

De tertio.

Quia factum Ioſeph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: ſimiliter factum pueri Ieſu monet de officio puerorum & obedientia erga parentes, de vtroque ideo breuius dicam, quia de ea re ſolet in Catecheſi diligentius doceri.

Quan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Quantum igitur ad parentes attinet, has ſequentes admonitiones neceſſarias eſſe iudico.

PRIMVM cogitent parentes, ſe ideo generare liberos, vt liberi nati ſint ciues Eccleſiæ, ac Deum vnà cum ipſis colant, & vbi ipſi obdormierint in Domino, Dei cultores ſuo loco relinquant. Vtinam non pauci eſſent, qui hoc ſerio cogitarent.

DEINDE ſtatuant ſe omnem operam perdituros, niſi pueros ſuos in timore Domini educauerint, & ſæpe opem diuinam implorauerint, contra tot inſidias, quas diabolus ſtruit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum ſuorum: ſed animaduertunt, quod diuinitus puniantur, quod velint ſuos pueros probos efficere ſine benedictione Domini, quam raro ſerio implorârunt.

TERTIO cogitent, quàm nobilis res ſit puer, quem ipſe Dominus in vtero matris formauit, aluit, in lucē produxit, donauit corpore & anima, vt ipſum Deum archetypum tanquam in tabella referat.

QVARTO ſciant hæc ordine curanda eſſe: Corpori debent nutrimentum, educationem, veſtes & aliquando virgas, vt liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis & ciuilitatis, illa bonam conſcientiam apud Deum obtinent, hæc bonam famam coram hominibus conſequuntur. His enim duabus rebus potiſſimum in hac vita ſtudere debemus. Paulus vtramque complectitur, cùm ait: Parentes educate liberos in diſciplina & correptione Domini. Cōfirmatur Tobiæ facto, qui filium ſuū inſtituēs ait: Omnibus diebus vitæ tuæ mente ha-

beto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

beto Deum, caue ne peccato conſentias. Hîc primum pietatis ſtudium commendat filio: Deinde ne conſentiat peccato, hoc eſt, ne auſcultet eis, qui ſe ad peccandum inuitant. Requirit ergo à filio ſanctam quandam ciuilitatem.

POSTREMO *cogitent parentes, quàm multa cumulent peccata & committant, qui, vt par eſt, non faciunt officium in educandis liberis ſuis. Primum naturæ legẽ violant, quæ omnibus dictat officium ſuum eſſe, pie & honeſte prolem educare. Deinde contra Deum peccant: mandatum enim Dei & autoritatem contemnunt. Is enim cum iubet pie honeſteq; liberos educari, contemtor Dei eſt, qui imperata recuſat. Tertio contra dignitatem ſuam. Deus enim parentes loco quodammodo ſuo vult eſſe, quantum ad externam diſciplinam attinet: ſed hanc dignitatem vilipendunt, qui officium negligunt.*

Hæc peccata multiplices pœnæ ſequuntur ſpirituales & corporales, in ipſis parentibus & in liberis, atque adeo in tota poſteritate.

Iam puerorũ officium erga parentes quale ſit, Ieſu pueri exemplum euidenter docet: adeo vt non magnopere ſit neceſſarium aliunde præcepta petere.

Primum aſcendit Hieruſalem cum parentibus: vnde diſcant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac ſacros cœtus amare, ac reuerenter intereſſe ceremonijs Eccleſiæ.

Deinde diſputat, quærit, audit: hinc noſtri pueri diſcant quærere quæ ignorant, diſputare de dubijs, & audire recta dicentes. Quamuis autem Chriſtus non diſpu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

diſputauit, de quo dubitauit: non quæſiuit, quod ignorauit: nõ audiuit rectius docentes: Tamen exemplum nobis prodeſt. Deberent ergo pueri pij, reuerſi domum, cum parentibus diſputare, ſi quid dubij haberent de rebus auditis, &c.

Præterea Chriſtus parentes, cognatos, notos propter verbum Dei amittit: hinc noſtri quoq; pueri diſcant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere verbum Dei viui, quàm edicta parentum. 3.

Poſtremo, Chriſtus redit cum parentibus, & eſt illis ſubiectus. Hinc pueri noſtri diſcant reuereri parentes, ac eis obtemperare in omnibus quæ pia & honeſta ſunt. Hæ virtutes puerorum, vt habent magnificas promiſsiones de bono ſucceſſu in hac vita: Ita vicia cum his virtutibus pugnantia in pueris habent cõminationes & pœnas grauiſsimas, quæ etiam ad poſteritatem eorum ſe extendunt. Nam vt plurimum nepotes veluti hæreditate accipiunt maiorum vicia. 4.

DE QVARTO.

Quia de quarto loco nonnulla die abhinc octauo dicta ſunt, tantum vnum & alterum verbum dicam. Iuxta diuinam naturam Chriſtus non creſcebat ætate, ſapientia & gratia: ſed iuxta humanam naturam, quam, quia veram aſſumſit, in ea creuit ætate, ſapientia & gratia. Cuius exemplum vtinam imitaremur, vt cum ætate, ſapientia & gratia corã Deo & hominibus accreſceremus. Hoc autẽ vt fiat, donet nobis Chriſtus, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA II. POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM

Iohan. 2.

ET die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem & Ieſus ac diſcipuli eius ad nuptias. Et vbi defeciſſet vinum, dicit mater Ieſu ad eum: Vinum nõ habent. Dicit ei Ieſus: Quid mihi tecum eſt mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius miniſtris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſq; ad ſummum. Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Poſtquam autem guſtaſſet architriclinus aquam in vinum verſam,

neq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

neq; ſciret, vnde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerant aquam, vocat ſponſum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum vinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt. Tu ſeruaſti bonum vinum vſq; ad hoc tempus. Hoc edidit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriã ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium pars eſt hiſtoriæ Chriſti, in qua ſuam gloriam in nuptijs manifeſtam reddidit. Nam vini miraculo, & ſuam naturã diuinam declarat, & officium inſinuat, & veritatem ſuæ doctrinæ, tanquam diuino quodam ſigillo, obſignat. Naturam quidem ſuam diuinam eo declarat, quòd naturam rerum verbo permutat: ad ipſius enim mandatum aqua fit vinum. Officium vero oſtendit, quod imploratus opem fert indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo veluti obſignat. Nam ne quis de certitudine doctrinæ ipſius, quæ cœleſtis eſt, dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ teſtimonium reddit: vnde diſcipuli eius in fide confirmantur.*

Loci autem, quos in hac concione tractabimus, erunt quatuor.

I. *De nuptiarum ſolennitate.*
II. *De ipſo coniugio iam inito & confirmato.*
III. *De præſenti miraculo, cum ſuis circumſtantijs.*
IIII. *De exemplis vitæ, quæ hinc ſumi poßint.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus, hæc ordine dicam. 1. Inter quas perſonas natura & pietas nuptias approbet. 2. Qua via futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis conſenſus, & quorum eſſe debeat. 4. Cur in cœtu Eccleſiæ publico ſtipulationem publicam fieri conueniat. 5. Quale conuiuium nuptiale eſſe deceat.

In perſonis matrimonium ineuntibus ſpectanda ſunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales vires, quæ in coniugio requiruntur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi ſunt à matrimonio, qui ſe inuicem attingunt gradibus conſanguinitatis & affinitatis in Leuitico prohibitis. Præterea etiam violare gradus, à magiſtratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq; ſanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapſus oſtendunt. Abraham cùm ſuo Iſaaco vxorem deligere inſtituit, mandauit procuratori domus ſuæ Eleezer, vt non acciperet filio ſuo de filiabus Cananæorum: ſed abiret ad cognationem ſuam, & inde acciperet vxorem filio ſuo Iſaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat diſpar religio. Hinc enim contentiones, hinc blaſphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Interdictum Pauli eſt, ne ducamus iugum cum infidelibus: quod non ſolum de doctrina intelligendum eſt: ſed de omni vitæ conſuetudine. Qui tetigerit picem, inquit Salomon, coinquinabitur ab ea. Neque enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

enim fieri poteſt, vt qui cum impio conuerſetur, non aliquid labis ipſe etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapſus ex diſpari coniugio ſequuntur, teſtis Salomō eſt, qui prophanarum mulierum conuictu factus eſt idolatra: Teſtis eſt Achab, qui impiæ Iezabelis conſilio adeo furit, quòd Prophetas Dei trucidare non veritus ſit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum poteſt impiæ mulieris malitia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima eſſe nequit, quando parentes diuerſam colunt religionem. Tum enim aut pueri omnino prophani fiunt, omnis religionis contemtores, aut hypocritæ, cùm propter alterum parentum, quod ſentiunt, confiteri non audent.

Quarto requirit in perſonis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cum vel morbo & frigiditate exhauſtæ ſint vires, vel alioqui in natura defectus ſit, vt quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam non fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exempla, pietas & honeſtas. Hæc enim tria ſimul docent, quod non à leuitate, vt ſæpe fit, non inter pocula, nen à libidine incoandus ſit contractus. Abraham petit ſuo filio coniugem, parentes Rebeccæ conſentiunt. Poſtea quæritur puellæ conſenſus, & Iſaac eam in vxorem ducit. Iacob ſeruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs ſolicitat, quorum voluntati accedit virginis pudicus conſenſus. Pietas quoq; idem ſuadet. Nam vt quartum præceptum

præcipit honorari parentes: Ita vult etiam, vt hic honor parentibus deferatur, vt de nuptijs liberorum ſtatuant, vtq́; liberi nihil in hac re tentent cum contumelia parentum. Hoc etiam ipſum omnibus dictat natura, vt honeſta ſit hæc copula, quæ nō niſi per mortem finiri aut diſſolui poteſt.

Poſtquam autem hac via omnia legitimè tentata ſunt, propius rem accedere oportet, & audiendus mutuus contrahentium conſenſus, qui minime coactus eſſe debet, ſed liber, vt neutra pars ſe coactam dicere iure poßit. Quanquam enim à parentibus rectè ſit initium, tamen parentibus non licet inuitos cogere. Nam præterquam quod coactum matrimonium non ſit vere matrimonium, accedit hoc mali, quòd raro in talibus res bene ſuccedat.

Cur autem in cœtu Eccleſiæ ſtipulationem publicè fieri conueniat, quatuor ſunt cauſſæ. 1. Vt ſciant qui contrahunt, hunc ſtatum in Eccleſia locum habere. 2. Vt voce miniſtri inſtituantur futuri coniuges in hoc ſui coniugij auſpicio. 3. Vt teſtis ſit Eccleſia ſtipulationis factæ, ne cum ſcandalo viuant, ac ſi contubernium potius eſſet, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publicè precibus totius Eccleſiæ, quo inceptum matrimonium cedat in gloriam Dei, ipſis in commodum, adeoq́; toti Eccleſiæ in ædificationem per piam in ſancto coniugio conſeruationem.

Reſtat vt de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abeſſe quidq́; adeſſe oporteat, conſiderandum eſt. Abeſſe omnino oportet à Chriſtianis nuptijs, 1. Crapulā. 2. Superbiam. 3. Immodicos ſumtus.

tus .4. Turpes & ſcurriles ſermones, quales ſolent eſſe impudicorum tibicinum. 5. Impedimentum pietatis, ne videlicet eo tempore indulgeant cõuiuio, quando ſacra in templis fiunt, vnde Deus offenditur, proximus ſcandalizatur, & multis eſt occaſio lapſus. Contrà, adeſſe debet, 1. Pietas. 2. Honeſta hilaritas. 3. Sancta colloquia. 4. Crebra vota, vt Deus hunc ſuum ſtatum ſua benedictione ſecundet. Hæc enim legimus in ſanctorum nuptijs fuiſſe vſitata, quare etiam Deus ſua bonitate huiuſmodi nuptias eſt proſecutus.

DE SECVNDO.

Poſtquam iam de nuptijs quædam ſignauimus, breuiter nunc de ipſo inito & confirmato matrimonio nonnulla adijciam, & tantum duo faciam. Primum cauſſas finales coniugij commemorabo. Deinde quibus virtutibus conſuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur, exponam.

Cauſſas finales matrimonij quatuor eſſe omnes pij norunt. Quarum PRIMA eſt mutuum adiutorium. Nam, cum Salomon dicit: Væ ſoli, ſignificat mutuum adiutorium & ſocietatem neceſſariam eſſe, quo melius & tranquillius ærumnas huius vitæ feramus. Propter hanc cauſſam poſſunt contrahere matrimonium ſenes, quorum corpus effœtum eſt, vt gignere non poſſint.

SECVNDA cauſſa, eſt procreatio ſobolis. Vult enim Deus iſto pacto humanum genus ſeruari. Atq; ideo ad primos parentes dixit: Creſcite & multiplicamini, & replete terram.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

TERTIA cauſſa eſt, vt ſit Eccleſia domeſtica, in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate Prophetica ſunt ornati, vt ſuos liberos de Deo & religione doceant, & liberi tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, vt tandem fiant arbores dulciſsimum fructum fidei producentes.

QVARTA cauſſa eſt vitatio ſcortationis in hac corrupta & deprauata natura: ita enim ait Paulus: Propter fornicationẽ vnusquisq; vxorẽ ſuam habeat. Eſt enim coniugium remedium contra impuriſsimum ſcortationis & adulterij ſcelus, in quo multa & horrenda ſcelera concurrunt. Primũ enim contumax violatio legis diuinæ eſt. 2. Legis naturalis eſt peruerſio. 3. Legum ciuilium turpis & fœda tranſgreſsio. 4. Regenerationis cœnum eſt. 5. Plagium eſt horrendum. non enim noſtri iuris ſumus, ſed eius qui ſuo precioſo ſanguine nos redemit. 6. Reſurrectionis dehoneſtamentum eſt. Quid enim fœdius eſt, quam turpiſsimo ſcelere fœdare corpus, quod olim ad æternam reſurget gloriam. 7. Eſt horrenda templi Dei prophanatio, 1. Cor. 6. Cum autem hic tot peccata concurrant, non eſt quod quiſquam manus vltrices Dei ſe euaſurum putet.

Cæterum conſuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hiſce quinq;: Pietate, virtute, mutua ἐπιεικεία, mutuo amore, & vtrinq; ſedulo & piè præſtito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim ſtabilis & firma amicitia eſt, niſi à Deo ortum habeat:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

beat: quare pietatem prælucere neceſſe eſt: cum enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia poſtea faciliora fiunt.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuam oblectationem parit. Hæc enim cum exercetur conſuetudinem vitæ reddit amabilorem.

Mutua ἐπιείκεια, qua æqui boniq; conſulimus alter alterius mores & errores, omnino eſt neceſſaria. Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ niſi mutua condonatione tegantur, horrendi tumultus orientur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & vera virtute facit, vt non nimis acute in aliorum vicia introſpiciamus: ſed multa aut non animaduertimus, aut ſi animaduertimus, amore tegimus: operit enim multitudinem peccatorum caritas.

Officium vtrinq; pie & ſedulo præſtitum iugum leue & ſuaue reddit. Cum enim coniuges ſe mutuo animaduertunt, & vident parem diligentiam in officio, fit & ſuauior conſuetudo, & magis vtrinq; excitantur ad officia præſtanda, vt alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; vbi non adſunt, vitæ conſuetudo omnium acerbiſsima eſt, imò ipſa morte durior. Quare pij dent operam, vt hæ virtutes perpetuo in ſua vita conſpiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occaſionē huic miraculo: nunc ipſum miraculum cum ſuis circumſtantijs videamus. Sunt autem circumſtantiæ plu-

res, vt ſunt tempus, occaſio, interceßio matris, et reſponſio, apparatus miraculi, miraculum ipſum, confirmatio miraculi, vſus & fructus eiuſdem.

Tempus notatur, quòd & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerit, factum ſit, & omnium primum miraculorum, quæ Dominus edidit, fuerit: Tempus igitur monet, vt ſingulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occaſio miraculi quadruplex è textu colligi poteſt: 1. Ipſæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. Matris Ieſu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus vini. 4. Cor virginis ad iuuandum promtißimum.

Deficiente igitur vino, Mater Ieſu ad Filium dicit: Vinum non habent. Cui Ieſus, Quid mihi tecum eſt mulier? nondum venit hora mea. Mater quidem hoc dicit vel commiſerationis cauſa, vel vt Filius opem ferat præſenti neceßitati, quacunq; tandem ratione: ſed Chriſtus matri durius reſpondet: idq; maximas ob cauſas. Non hic dignatur eam matris titulo: ſed mulierem ſimpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum? nondum enim venit hora mea. Dominus hic longius proſpicit: videt enim, quæ ſuperſtitiones aliquando erant orituræ de inuocatione Mariæ virginis. Videt quod, quæ propria eſſent Dei & mediatoris, in illam impie eſſent translaturi. Quare hoc duriori reſponſo perpetuam & grauem doctrinam omnibus ſeculis tradit, ne immodicus ſanctorum cultus ſui officij honorem obſcuret: atq; ideo matrem propriam in vulgarem mulierum ordinem cogit. Non ergo de

cauſa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cauſa leui matrem ita alloquitur: Quid mihi tecum? ſed vt inter ſuum officium & matrem, adeoq; alios ſanctos diſcernat. Non vult partiri officium, quod ſuum eſt proprium, & matri partem attribuere: ſed ſibi ſoli vendicat ſaluatoris officium. Impie ergo ſuperſtitioſi virginem ſalutarunt reginam cœli, aduocatam, vitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atque adeo ſalutem mundi. Nulla enim pars redemtionis Mariæ aſſcribenda eſt. Quod autem addit, nondum venit hora mea, duo inſinuat, nempe ſe nequaquam incogitantia vel torpore ceſſaſſe, & ſibi rem curæ futuram, vbi oportunitas ſe offeret.

Quid hic mater Ieſu? quodcunq; ait miniſtris, dixerit vobis, facite. hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tandem mater bonam ſpem, vt præſenti neceßitati ſuccurrat filius. Quod autem dicit miniſtris: Quicquid iuſſerit vobis facere, facite, nobis ſuppeditat generalem doctrinam in Eccleſia, cuius & typus et membrum eſt beata virgo. Quid ergo Eccleſia hinc diſcit? vt cum beata virgine iubeat miniſtris adeoq; omnibus Chriſtianis, vt Chriſto obtemperent faciendo quicquid ille iuſſerit, vt ut parũ rationi conſentaneum eſſe videatur.

Iam Dominus oblata oportunitate iubet miniſtris, vt hydrias, id eſt, vaſa aquaria ſex, quæ illic erant deſtinata purgationi ſuperſtitioſæ Iudæorum, quarum ſingulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc eſt, omnes ſimul circiter ſex Amer vini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua vſq; ad ſummum: quo facto iubet dari Architriclino. Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

arcana virtute Chriſti, vinum iam erat, quod modo fuit aqua: quod cum guſtaſſet Architriclinus, dicit ſponſo: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tum id quod eſt deterius: Tu autem ſeruaſti bonum vinum vſq; adhuc. Hoc additum eſt ad confirmationem miraculi: teſtatur enim Architriclinus, hoc vinum multo nobilius fuiſſe quam id, quo antea vſi ſunt.

Iam ſequitur vſus & fructus miraculi. Et manifeſtauit (inquit Euangeliſta) gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius. Deſtinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifeſtandæ Chriſti gloriæ, & fidei diſcipulorum confirmandæ. Quæcunq; enim miracula mũdo oſtendit Chriſtus, totidem diuinæ eius gloriæ teſtimonia fuerunt, & totidem doctrinæ ipſius ac fidei in auditoribus obſignationes.

Hic eſt ergo verus vſus miraculorum Chriſti, vt eius gloria illuſtrata, & per illa veluti authentica ſigilla confirmata ipſius doctrina, in ipſum viua fiducia recumbamus. At miracula, quæ vel obſcurant gloriam Chriſti, vel fidem extinguunt, præſtigiæ Diaboli ſunt, à quibus, vt nobis caueamus, monet Dominus Matth. 24. Surgent, inquit, Pſeudochriſti & Pſeudo prophetæ, & dabunt ſigna & magna prodigia: Ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poßit, etiam electi: Ecce prædixi vobis. Nemo ergo credat miraculis, niſi quæ gloriam Chriſti manifeſtant, & veram in ipſum fidem alunt & confirmant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE QVARTO.

Exempla vitæ

Quia in hoc Euangelio multarum perſonarum ſit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis à ſingulis petendum ſit, breuiter oſtendam.

Primum igitur ab omnibus his conuiuis diſcamus exemplum frugalis hilaritatis, modo abſit luxus & inſania: de qua re in primo loco plura dicta ſunt. 1. Conui:

A ſponſo & ſponſa diſcamus Chriſtum recipere in noſtra conuiuia, quod demum fit, quando in timore Dei, & cum gratiarum actione vtimur donis Dei ad honeſtam hilaritatem, & relinquimus domi eos, qui non ſunt inuitati. 2 Spons:

A miraculo diſcant ſpõſus & ſponſa, quod, ſi Chriſtus ab ipſis ad nuptias inuitetur, mutaturus ſit aquam in vinum, hoc eſt, omnia amara in dulcia conuertet, eos proſequetur ſua benedictione, adeo vt nihil ſit ipſis defuturum. 3. Benedic:

A Chriſto diſcamus pro noſtris facultatibus, iuuare ſponſum & ſponſam, hoc eſt, Eccleſiam ornare, quibuſcunq; id tandem poterimus modis. 4. Chri:

A Chriſto rurſus res, quæ in abuſu & ſuperſtitione fuerunt, transferre ad bonum piumq; vſum, vt gloriæ Dei & Eccleſiæ in ædificationem ſeruiant. Hydriæ hîc ſeruierunt ſuperſtitioni Iudaicæ: ſed Chriſtus eis vtitur ad illuſtrandam ſuam gloriam, & ædificationem Eccleſiæ. Ita bona Eccleſiaſtica, quæ olim erant in abuſu, nunc in meliorem vſum conuerti deberent. 5.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

A Maria diſcamus affici aliorum commiſeratione & inopia, & inuocare Deum, vt pauperibus ſua adſit benedictione.

Ab Architriclino diſcamus purgatis mentibus Chriſti facta approbare.

A Miniſtris diſcamus Chriſto iubenti operas obtemperare, & non tam ſpectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Chriſto, Maria & diſcipulis ſimul diſcamus familiaritatem cum hominibus colere, boni conſulere illorum tenuitatem: diſcamus etiam pauperum honeſtas nuptias noſtra præſentia honorare, & facultatibus, cum res poſtulat, iuuare.

Hæc copioſius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non niſi ſemel in anno tractari ſolet. Dixi de ratione nuptiarum, de matrimonio, oſtendi quoque quantum peccatum ſit violatio ſexti præcepti. Expoſui miraculum cum ſuis circumſtantijs, & quid doctrinæ & admonitionis exempla perſonarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini noſtri Ieſu Chriſti det nobis ſuam gratiam, vt hoc miraculo confirmati, Deo Patri, Chriſto, & Spiritui ſancto veram tribuamus gloriam in vero timore Dei & fide, cui ſoli immortali & viuo Deo ſit honor, gloria & imperium in omnia ſecula ſeculorum,

Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM *Matthæi 8.*

CVM deſcendiſſet autem de mõte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus accedens adorauit eum dicens: Domine, ſi velis, potes me mundare: protenſaque manu tetigit illum, dicens: Volo, mundus eſto: ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Ieſus: Vide, ne cui dixeris, ſed abi, oſtende teipſum Sacerdoti, & offer munus, quod iuſsit offerre Moſes in teſtimonium ipſis. Porrò cum ingreſſus fuiſſet Ieſus Capernaum, adijt eum Centurio obſecrans eum, & dicens: Domine, famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter diſcruciatur. Et dicit illi Ieſus: Ego cùm venero medebor illi. Et reſpondens Centurio dixit: Domine,

non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

non ſum idoneus, vt tectum meum ſubeas: Imo tantum dic verbum, & ſanabitur famulus meus. Nam & ego ſum homo alterius poteſtati ſubditus, & habeo ſub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alteri, veni, & venit, & ſeruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cùm audiſſet Ieſus, admiratus eſt, & ait ſequentibus ſe: Amen dico vobis, ne in Iſrael quidem tantum fidei reperi. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venturi ſunt, & accumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, in regno cœlorum: filij vero regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & ſtridor dentium: & dixit Ieſus Centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & ſanatus eſt famulus eius in hora illa.

Summa Euangelij

Enarratio textvs.

HOc *Euangelium proponit nobis affectum Chriſti erga genus humanum, & præcipue erga eos, qui ad ſe in anxietate & cruce confugiunt. Quod enim verbis promiſit, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris: Id hic facto declarat. Nam poſtquam in monte Patris verbum docuiſſet, deſcendit, & opere quod docuit complet, ſuam doctrinam miraculis confirmans. Duo ſiquidē miracula hic edit: verbo ſanat leproſum, mandato abſentem Centurionis filium curat. Horum miraculo-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

raculorum vſus eſt, & vt Chriſtum verum Meſsiam eſſe comprobent, & eundem velle afflictis ſe inuocantibus opem ferre teſtentur, non ſecus atq; huic leproſo & Centurioni ſe inuocantibus opem tulit. Cæterum quo nobis præſentia miracula ad maiorem inſtructionem ſeruiant, quatuor locos tractabo, qui ſunt:

I. Generalis doctrina de omnibus miraculis Chriſti.

II. De leproſo & eius curatione & circumſtantijs.

III. De ethnico Centurione, eius fide, & cura prō famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

De primo.

Quia Euangelica hiſtoria multa miracula Chriſti, quibus ſuam gloriam manifeſtat, doctrinam confirmat, & fidem in auditoribus auget, continet: volō breuem & generalem doctrinam tradere, cuius vſus erit in omnibus particularibus miraculis Chriſti. Cur autem Dominus addat ſuo ſermoni miracula, proximo die Dominico dictum eſt, & iam ſtatim breuiter in principio repetij. Verum vt plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura ſunt excutienda, quæ vt in certum claudantur numerum, quinq; quæſtionibus omnia ſubijciam. Quæ perſona, qui fines, quis modus, & quis vſus, curq; hodie non edantur miracula.

Perſonæ ſunt triplices: Primum morbis & tyrannide Diaboli oppreſſæ. Deinde ſpectatores miraculorum. Poſtremo Chriſtus miracula edens.

Fines ſunt plures. 1. Vt Chriſtus ſuam gloriam manifeſtet.

niſeſtet. 2.Vt doctrinã ſuam obſignet. 3.Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur viſis ipſius ſtupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli deſtruatur. Quæcunq; miracula eduntur contra hos fines, damnantur vt præſtigiæ Diaboli, Matth.24.

Modus varius eſt: nunc enim ſolo verbo edit miracula, vt hic: nunc, vt precium ſuum corporis oſtendat, manum applicat: nunc ad Deum præmiſſa gratiarum actione: nunc ſola virtute ſine verbo, vt aquam in vinum conuertit. Ad hunc modum etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, vt in hoc Euangelio legitur.

Vſus triplex eſt, vt miraculoſe ſanatus non amplius peccet: vt ſpectatores fiduciam de ſanatore concipiant: vtq; nos, qui miracula Domini legimus, de gloria Chriſti, & de doctrina confirmemur, ſimul fidem in ipſum concipiamus, quòd non ſecus erga nos affectus ſit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cæcus plane eſt, qui nulla miracula hodie conſpicit. Eccleſia Chriſti eſt exiguus grex, quem diabolus Rex tenebrarum, & Papa Antichriſtus perſequuntur, & omnes neruos intendunt eo, vt veram Chriſti religionem extinguant: id tamen non poſſunt. Vnum Lutherum totus mundus perſequebatur: ſed pilum de capite ipſius non tetigerunt. Quare miraculoſe ipſum atque adeo puſillum ſuum gregem defendit Deus. Hæc præſentia Dei in Eccleſia ſatis miraculoſa eſt, vt non alia miracula quærere ſit neceſſe. Deinde miracula & virtutes

ſana-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſanationum corporum, & viſibiles donationes Spiritus ſancti ſolummodo in primitiua Eccleſia edebantur, vt in perpetuum in omnem poſteritatem Chriſti gloriam, doctrinam & noſtram fidem confirmarent. Quorum vſus apud nos eſt, vt ſciamus, ea fuiſſe authentica quædã ſigilla, quibus Deus ſuam doctrinam in perpetuum confirmatam & obſignatam voluit.

DE SECVNDO.

In leproſo qui ſanatur, ſpectentur ſex; Infirmitas, perſonæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confeſſio.

Infirmitas leproſi pœna peccati eſt: quare ipſum iræ diuinæ admonet, & iuſti Dei iudicij. Eſt enim omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduerſi nobis in hac vita accidit, veluti concio quædam diuina, qua Deus accuſat peccatum, oſtendit ſuam iram: quam Dei iuſtiſſimam iram cum homo cogitat ſerio, ſine cognitione Chriſti, in deſperationem ruit: vnde ſæpe fit, vt homo vel ſibi manus afferat, vel paulatim tabeſcat dolore. Conſcientia enim peccati nunquam, vel ad momentum vllum, tranquillum ſinit. Hoc vno declaremus exemplo: Oedipus rex Thebanus, orta in ſuo regno peſtilentia, cogitat aliquod atrox ſcelus à ſe vel ſuis perpetratum eſſe. Vocat Tireſiam ſacerdotem: iubet vt ſua augurandi arte monſtret autorem tam atrocis ſceleris, propter ꝙ tota reſpublica adeo graui peſtilentia infeſtetur. Deprehẽdit ergo Oedipus ſeipſum & non alium iſtud graue ſcelus perpetraſſe. Suſtulerat enim de ꝓpria matre, quã ignarus in vxo-

rem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rem duxerat, liberos. Nam puer expoſitus eſt à parentibus, vt interimeretur: ſed paſtor, cui hoc mandatum erat, parcit puero eleganti, qui tandem vir factus, bella geßit pro Thebanis feliciter, & pro re bene geſta ei regnum tradiderunt, & reginam Iocaſtam in vxorem dederunt: ducit ergo ignarus propriam matrem in vxorem. Poſtquam autem hoc peccatum Oedipo innotuit per ſacerdotem, & conſpexit totum regnũ grauißima peſte infeſtari propter ſuum factum, de ira Dei cogitat. Huius cogitatione adigitur in deſperationem. In hac deſperatione primum adimit ſibi oculos, ne hunc ſolem aſpiciat. Deinde cõſcientia ſceleris excarnificatus, magno eiulatu iubet vt aſtantes à ſe diſcedant, ne vel vmbra ſua noceat bonis. Poſtea fugiens à regno, vixit cœcus & mendicus, donec deſperatione abſorptus, perijt. Mater Iocaſta peccati conſcientia impatiens doloris, mox, vbi innotuit culpa, ſibi vitam laqueo finiuit. Adeo horrendum & fœdum malum eſt peccatum, quando homo illud cordis oculis vere intuetur.

Perſonæ leproſæ conditio admodum dura fuit. nam ſeparatim à cœtu populi Dei illum viuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubie multi contabuerunt. nam non ſolum à ſocietate hominum fuerunt excluſi: verumetiam conſolatione per verbi prædicationem deſtituti erant. Præterea quinq; notis erant ab alijs hominibus diſtincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, veſtimentum diſſolutum & diſſectum. Secunda, caput detectum. Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio ſemota ab hominum conſuetudine. Quin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ne. Quinta, publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, vt indignus, qui inter Iſraelitas in populo Dei verſaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leproſi: his malis ſi non acceßiſſet fides in Chriſtum, prorſus dolore fuiſſet extinctus. 5.

Accedit ergo Chriſtum, ~~concipit fidem~~, & tametſi ſenſit ſe damnationem meruiſſe: tamen liberali promißione Chriſti ſe erigit. Audiuerat haud dubie hanc vocem Chriſti: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis. Audiuerat haud dubie à Iohanne de Chriſto: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Leproſus ergo hic cognito medico, ſpem ſanitatis concipit, certa fiducia in Chriſtum recumbens. Tert. Fides

Ex hac fide Chriſtum inuocat: eſt enim fidei germanus fructus inuocatio, vt quæ ſine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Quart. Inuocatio

Verum in inuocatione ſingulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Chriſto leproſus: Domine ſi vis, potes me mundare. Quemadmodum Dauid expulſus regno, cum conditione petijt ſe reſtitui, ſi ita Deo bonum videretur: Ita hic leproſus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit, quæ nobis expediunt, quam nos ipſi. Quint. patientia

Hæc præterea oratio inſigne confeßionis Chriſti exemplum habet. Scribæ & Phariſæi perſequebantur eos, qui Chriſtum confitebantur: ſed hic pauper contemtus leproſus vel frementibus principibus & ſacerdotibus Chriſtum confitetur, ſtatuit Chriſtum omni- Sext. Confessio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

potentem eſſe, adeoq; verum Meſsiam: cuius conſtantem confeſsionem & nos imitari decet.

Iam leproſi huius curatio ſpectanda eſt, in qua plures ſunt circumſtantiæ examinandæ, quarum ſingulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leproſi tangit: promittit alacriter quod petit leproſus: verbo iubet eum mundum eſſe: effectus, hoc eſt, mundatio à lepra, ſequitur continuo: mundato dat triplex præceptum: vt nemini dicat: vt oſtendat ſe ſacerdoti: vt offerat munus ſecundum legem.

Manus extenſio & attactus corporis leproſi immenſæ gratiæ & bonitatis Chriſti ſymbolum fuit, quo facto mirum in modū leproſi fidem auxit. Nam cum videbat Filium Dei nō ſolum non abhorruiſſe inſtar aliorum hominum à ſuo colloquio: Verum etiam ſuam immunditiem manu tetigiſſe, ſingulari Spiritus gaudio eſt perfuſus.

Cum hoc contactu coniungitur promiſsio: Volo. leproſus ait, ſi vis. Chriſtus volo reſpondet. Hinc apud ſe leproſus concluſit, ſe mox ſanatum iri.

Promiſsioni addit, Mundus eſto: *qua voce ſuam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in ſpectatoribus & Hiſtoriæ lectoribus auget: velle enim Chriſti facere eſt: omnia quæ voluit in cœlo & in terra fecit. Hæc Chriſti potentia conſolabitur nos aduerſus potentiam Diaboli, &c.*

Et confeſtim eſt mundata lepra eius. *Hoc ipſum miraculum eſt & beneficium erga leproſum: quo beneficio tanquam ſymbolo quodā notat: quod is paratus ſit ad purgādos omnes à ſua ſpirituali lepra,*

qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

qui ad ipſum fide accedunt.

Mandata ſequuntur, primũ ne leproſus cuiquam dicat: huic mandato zelo quodam prædicandi beneficij Chriſti leproſus non obtemperat, in qua re non parum peccauit. Debebat enim non gratias referre benefactori iuxta ſuum ſenſum: ſed obedientiam potius, qua nullũ aliud Chriſto acceptius eſt ſacrificiũ.

Secundum & tertium mandatum ſequuntur: Vade, oſtende te Sacerdoti, & offer munus tuum in teſtimonium ipſis. *Hoc fecit Chriſtus, vt legi Moſis hoc pacto ſatisfieret, in qua committitur ſacerdotibus iudicium de lepra, vt infectos de cœtu reijciant, & ſanatos recipiãt publico ſuo teſtimonio. Quod autem offerre ſanati iubentur, ideo factum eſt, vt iſta oblatio eſſet ſymbolum gratitudinis illorum, qui ſanitatem adepti eſſent erga Deum.*

Papiſtæ, qui ex hoc loco confeßionem auricularem extruũt, cum enumeratione peccatorum, ſtulti ſunt, & fœde deprauant ſcripturam, eam in alienum ſenſum detorquentes. De confeßione, quam nos retinemus in noſtris Eccleſijs, aliâs dicendum eſt.

DE TERTIO.

Hiſtoria continens beneficium Centurioni exhibitũ, plurimas doctrinas, quas numeris diſtinguam, quo melius teneri poßint, habet.

I. Obſeruanda eſt imago duplicis populi Iudaici & Ethnici. Primum ſanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: vnde docemur, beneficia Chriſti promiſcue ad omnes pertinere: non eſſe diſtinctionem Iudæi & Græci.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Vt enim omnes peccauerunt & egent gloria Dei: Ita omnibus Chriſtus ſuum beneficium offert fide recipiendum.

II. *Diuerſa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergo Chriſtus reſpectum habet præſentis fortunæ, non contemnit pauperem, nõn reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis vero Centurio. in regno ergo Chriſti non habent rationem maiorum ſtẽmata, ſed in Chriſtum fides, qua omnes, ſiue nobiles ſiue ignobiles, Filij Dei naſcuntur. Iudæus erat in mundo contemtus, Centurio aulicus honoratus: ſed ex fide æſtimat Dominus, quis ſit apud ſe honoratior.*

III. *Iam ex circumſtantijs quæramus, qualis fuerit fides Centurionis: quòd Ethnicus fuerit extra populum Dei peculiarem, ſatis humiliat ipſum. Poſſet quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate, ſed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum. Nam vt ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio miſericordiam, iudicium & iuſticiam. Non ergo Centurio ſine pœnitentia accedit Chriſtum, ſed agnita ſua miſeria, opem Chriſti implorat pro famulo, idq́ ex vera fide, quare ipſius etiam caritas erga proximũ declaratur. Cùm autem dicit:* Non ſum dignus, vt intres in domum meam. Item: Tãtum dic vnũ verbum, & ſanabitur puer meus, *& ſe peccatorem fatetur, & Chriſtum diuina natura præditum agnoſcit, in quem & credit. At cùm ſubiungit:* Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, &c. *ſigniſi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gnificat quam facile ſit Chriſto diuina virtute etiam abſentes iuuare ſolo verbo & voluntate, cum ipſe ſit homo ſub aliena poteſtate conſtitutus, poßit famulis præſcribere quæ facienda, & ipſi imperata faciunt.

IIII. Hic quæſtio oritur de aliena fide. Centurio credit, ſed famulus eius ſanatur. vnde certam hanc doctrinam colligimus, quod pÿ ſua fide poßint aliÿs impetrare corporalia beneficia. ſed an aliquis aliena fide ſaluari poßit ſalute æterna, quæſtio apud Chriſtianos nulla eſt. Nam illi ſciunt neminem ſaluari ſine propria fide, quæ quidem acquiri poteſt, cum pÿ pro aliÿs orant, vt Deus ipſis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura ſunt conſideranda. Primum admonitio Chriſti, quæ ad eius humanitatē refertur. Indicat enim affectus humanos, ſed ſine peccato. 2. Iurat ſe non inueniſſe tantam fidem in Iſrael. Iudæi enim non ſolum verbum, verum etiam ſigna requirebant. ſed hic Ethnicus modicum doctrinæ guſtum cum haberet, ſolo verbo eſt contentus. Mariæ fides perfectior erat, ſed ex perfectiori inſtructione, & certioribus & pluribus ſignis. maior igitur eſt Centurionis fides ſecundum aliquam partem, non ſecundum abſolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco, quod oporteat fidem creſcere, & quotidiana incrementa ſumere. 4. Docet hic Chriſtus de vocatione gentium, vt ipſæ cum Abraham, Iſaac & Iacob colligantur in vnam Eccleſiam per fidem in Chriſtum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorum propter ſuam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

6. *incredulitatem, cum interminatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, Vade, fiat tibi vt credidiſti, ſignificat omnia poßibilia credenti, quemadmodum Chriſtus alibi teſtatur. Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA IIII. POST EPIPHANIAM, EVANgelium Matth. 8.

ET cum ingreſſus eſſet Ieſus nauim, ſecuti ſunt eum diſcipuli ſui: & ecce motus magnus factus eſt in mari, adeo vt nauis operiretur à fluctibus, ipſe vero dormiebat. Et accedentes diſcipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine, ſerua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi eſtis, exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit ventos & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Porro homines admirabantur, dicentes: Qualis eſt hic? quia venti quoque & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa Euangelij.

HOC Euangelium rurſus indolem Chriſti nobis ponit ob oculos, quæ eſt ſuis adeſſe in periculis, eosq́ iuuare, ſecundum Pſalmi dictum: Tecum ſum in tribulationibus. Item, Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te, & honorificabis me. Ad eundem modum Apoſtolorum exemplum hic docet, quid in periculis ſit faciendum, videlicet vt cum Apoſtolis Chriſtum noſtra fide excitemus, quo nobis petentibus opem

Quid in periculis faciendum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pem ferat. Hæc eſt autem ſumma Euangelij, quod Chriſtus, periclitantibus diſcipulis in naui præ tempe ſtate ſubito orta, excitatus increpet mare, & vẽtum, vnde tranquillitas magna ſecuta eſt, & admiratio in ſpectatoribus. Locos autẽ tres tractabimus, qui ſunt:

I. Varietas tentationum piorum in hoc mundo.

II. Hiſtoriæ præſentis explicatio cum ſuis circum ſtantijs.

III. Pulcerrima imago Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo.

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, volo breuiter indicare tentationum genera, quibus homines ſolicitantur: idq́ ideo, vt agnitis periculis, quæ nos vndique circumſtant, ſimus vigilantiores, ne tentationibus fracti abijciamus confeßionem ac gratia excidamus. Sicut enim Chriſti diſcipuli inter maris fluctus tentabantur de vita: Ita ſinguli Chriſtiani, omni fere hora ſalutis ſuæ naufragium timere debent.

Tentationum genera ſunt multa: aut enim tentatio Deum autorẽ habet, aut à Diabolo proficiſcitur, aut ab hominibus venit, aut in ipſo qui tentatur cauſam habet, aut res circumſtantes moleſtant.

Deus tentat, vt nobis ipſis reddamur probatiores: non enim tentat, vt ſciat, quem nihil latet: ſed vt ſcire nos faciat, quantũ in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, & in ſignis iræ. In

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Prima: Tentatio in moribus:

~~moribus~~ tentauit Abraham, quando iuſſit eum ma-
ctare filium ſuum vnigenitum Iſaac in holocauſtum.
Verum Abraham obediendo Deo in re adeo dura &
difficili, factus eſt ſibi ipſi probatior, & vidit verum
ſuæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum
omnibus rebus mundi. Sic hodie pij diuinitus tentan-
tur, dum mandatis Dei propoſitis, omnium virtutum
morumq́; regulis certiſſimis probatiores ſibi reddun-
tur per ſpontaneam obedientiam. Ac contra qui ſci-
entes & volentes ruunt in peccata, & ſuccumbunt
tentationi, fiunt rei iræ Dei, donec reſipiſcant.

Secunda: Tentatio in doctrina

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quan-
do permittit Pſeudoprophetas venire, & varia do-
gmata erronea proponere, de quo tentationis genere
loquitur Moſes Deut 13. Si ſurrexreit in medio tui Pro
pheta, aut qui ſomnum ſe vidiſſe dicat, & prædixerit
ſignum atq; portẽtum, & euenerit quod locutus eſt,
& dixerit tibi: Eamus & ſequamur Deos alienos, &
ſeruiamus ijs (hoc eſt, ſi nouum modũ colendi Deum
inſtituat) nõ audies verba Prophetæ illius & ſomnia-
toris, quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam
fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in
tota anima veſtra. Hæc tentatio Deo aſſcribitur, qua
tenus probationis eſt, & non ſeductionis. Ad eundem
modum hodie dat nobis verbum, ſed permittit oriri
hæreſes plurimas, vt eo pacto nos tentet probetq́; an
illum vere ex viua ſinceraq́; fide diligamus. Aliquan-
do in ſignis tentat Dominus, dum in cœlo, terra, ma-
ri, horrenda ſuæ iræ ſigna proponit, quæ ſigna mirum
in mo-

Tertia Tentatio in signis irae

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

in modum piorum animos concutiunt. De hoc tentandi genere loquitur Moſes Exod. 20. Nolite timere, vt enim tentaret vos, venit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis.

Diabolus tentat defectione à doctrina, præſumtione in officio, idolatricis cultibus multis alijs modis: de quibus dicendũ eſt Dominica ſecunda quadrageſimæ.

Homines cum hoſtes, tum amici tentant nos varijs modis, doctrinâ, hypocriſi, exemplo, conſilio, promiſſione, comminatione.

Inuenit etiam homo in ſe ipſo, à quibus tentatur, vt ſunt peccatum hæreditarium. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos ſolicitant, vt aliquid contra Deum tentemus. Tentatur interdum homo à dotibus aut animi aut corporis, quales ſunt pulcritudo, robur, ingenium, artificium, &c. Hoc tentationis genere qui ſuperari nolit, cogitet omnia diuinitus eſſe collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumſtantes ſæpe piorum mentes tentant & perturbant, quarum quædam ante nos ſunt, vt quæ imminent: quædam poſt, vt quæ præterierunt: quædam à dextris, vt quæ iucunda ſunt: quædam à ſiniſtris, vt quæ triſtia exiſtãt. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendum excruciat, infernus os patens habet. Poſt nos ſeu retro à tergo ſunt præterita peccata, quæ conſcientiam hominis cruciant. A dextris ſunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A ſiniſtris ſunt paupertas, probra, contemtus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

grauiſſima, quæ ſuperantur fide, inuocatione, crebris ſuſpirijs ad Deum pro auxilio, morũ innocentia, breuiter, perpetua ſeriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione volui hoc loco dicere, vt nos excitemur ad vigilantiam & precationem, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi hiſtoria ſequentes ſunt conſiderandæ circumſtantiæ.

1. Tentatio fidei. Diſcipuli habent ſecum in naui Dominum, atq; ideo nauigant ſecurius: ſed hæc ſecuritas non ita diuturna fuit: nã tempeſtate orta, nauis fluctibus obruitur: vnde factum eſt, vt qui paulò antea ſecuri nimium fuerunt, iam fluctibus maris deſperabundi obijciantur. Quare nemo nimium fidat ſecundis: ſed in rebus ſecundis metuat.

2. In hoc periculo grauiſſimo Chriſtus dormiuit, cum vt vires laboribus fatigatas ſomno recrearet ac reficeret, tum vt diſcipulorum fidem exploraret, non quod ipſe ſcrutator cordium quicquam ignorarit: ſed vt ipſi ſibi diſcipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormiſſe credendum eſt, vt in diſcipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculſi diſcipuli, Chriſtum vehementius inuocarent, ac in maximo periculo præſens auxilium maioris facerent. Nam ſi Chriſtus vigilaſſet, opem laborantibus, vt in graui periculo, ſua ſponte, ſine diſcipulorum precibus, tuliſſet. Etſi autem omnia, quæ ad noſtram ſunt ſalutem neceſſaria, ex ſua bonitate & paterno erga ſuos affectu dare paratus eſt: non tamen

men

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

men niſi rogatus dare ſolet. Eſt enim oratio ordinarium inſtrumentum ad impetranda omnia, quæ nobis à Deo neceſſaria ſunt: idq́ ea de cauſſa, vt ipſum quidem verum Deum creatorem & fontem omnis boni veneremur, nos vero impotentes creaturas (vt quæ ſine Deo nec quicquam habemus, nec quicquam valemus) agnoſcamus.

3. Praxis fidei hîc conſpicitur. Fides enim non eſt ocioſus aſſenſus aut cogitatio: ſed eſt fortis gigas, qui vicit mundum, vt Iohannes inquit: Hæc eſt victoria, quæ vicit mundum, fides veſtra. vincit quidem fides: ſed per victorem quem poſsidet. Hæc fides habet mundum hoſtem, hoc eſt, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnem. A parte peccati ſtat lex, conſcientia, deſperatio. A parte fidei ſtat Euangelium, ſacrificium Chriſti, certa fiducia. Cùm ergo ſuo fulmine, fumo, igne, vaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudq́ legi opponat.

Cùm ergo lex dicat: Omnis qui non fecerit omnia quæ ſcripta ſunt in libro legis, maledictus eſt, oppone Euangelium: Omnis qui credit in Filium, habet vitam æternam.

Mors cùm minetur mortem, oppone ei mortis victorem Ieſum Chriſtum, qui morti victæ exprobrans ait, vbi mors aculeus tuus? vbi ô inferne victoria tua? idem apud Iohannem ait: Qui credit in me, non guſtabit mortem in æternum: ſed tranſibit à morte ad vitam. Mors igitur homini vtilis eſt: nam eſt tantum tranſitus ad meliorem vitam, tantum abeſt vt pijs formidabilis eſſe debeat.

Dia-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Diabolus quidem accuſat, & magnum catalogum facinorum texit, ſed oppone ipſi Chriſti ſententiam de ipſo, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Et illud Pauli: Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? ſi obijcit nobis iniuſticiam noſtram, reſpondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Pericula ſimiliter peccati nos coarguunt: Sunt enim veluti concio iudicij Dei de peccato. Reſponde, iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit caſtigare: idq́ꝫ in bonum filij.

Caro ſolicitat ad deſperationem: ſed tu carnem ſubijcito ſpiritui, & dic, ipſius iudicium hîc nullũ habere locum: atqꝫ ita mille occurrunt, quæ ſalutem noſtram impedire volunt.

Potuit ergo Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam. Nam ſoli Filij DEI hoc ius habent, alij tenentur captiui ſub peccato, quia ſerui ſunt peccati, vt qui peccatum faciant, illis indulgendo aduerſus Spiritum, imo ſpiritu extincto prorſus. Quicunqꝫ ergo vult peccato, legi, morti, Diabolo, carni, &c. exprobrare, videat an ſentiat veram pœnitentiam, videat an habeat fidem & bonam conſcientiam. Deniqꝫ videat an ita ſit compoſitus, quòd omnia vitæ commoda poſtponat obedientiæ erga Deum, abiecto peccandi propoſito.

Chriſtus duo reprehendit in diſcipulis. Primùm, puſillanimitatem, quia non debebant timere eo præſente:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſente: cuius cum tot miracula vidiſſent, facile didiciſſe potuerunt, eum non perire poſſe, cui Chriſtus præſens adeſt. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum poſſe tantum dormiendo, quantum vigilando, tantum mari, quantum terra, qui terræ erat & maris creator.

5. Vt autem dormiendo declarauit ſe hominem eſſe: ita hic imperando ventis ſe Deum eſſe docet: vtrunque ſeruit fidei noſtræ tenuitati. Humanitas enim voluntatem erga nos, diuinitas vero facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Chriſtus, vt breuiter complectar, hac hiſtoria oſtendit, ſe vere velle ſalutem hominum, & præſertim eorum, qui ſe inuocant. Nam vt vult ſe in periculis à nobis inuocari: ita etiam vult paternum ſuum erga nos affectum, dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria eſt ſuauiſſima: pingitur enim hîc ſors & imago Eccleſiæ. Mare eſt Mundus: Nauis eſt Eccleſia: Ventus eſt Diabolus: pius cœtus credentium diſcipuli ſunt. Chriſtus eſt veritas: Euangelium fides.

Primum hîc obſerua, antequã Chriſtus cum diſcipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum eſt, hoc eſt, mundus ſecurè ſtertit in ſuis peccatis. Verum poſt ingreſſum Chriſti in nauim, excitatur tempeſtas valida, adeò vt nauis videatur obrui. Sed quid? Adeſt

qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Extra Eccle-ſiam non eſt ſalus.

qui imperet mari & ventis Chriſtus Dominus: hinc ergo primum diſcamus, extra hanc nauiculam, id eſt, Eccleſiam non eſſe ſalutem. Verum hîc diligenter ſpectandum, ne hoſtilem nauim pro vera agnoſcamus. Hoſtilis nauis foris quidem eſt ornatior, intus capacior: ſed habet vera nauis ſuum ornatum interius, & multo auguſtiorem habet gubernatorem Spiritum ſanctum, habet naucleros omnes pios, habet verbum Dei, Sacramenta in vero vſu, & obedientiam erga miniſterium: his theſauris contenta eſt hæc nauis in tantis fluctibus.

2. *Obſeruetur quod hæc nauis non verſetur in tranquillo mari: ſed turbetur fluctibus, qui ipſam huc illuc impellunt: quod veriſsimum eſſe ipſa mundi hiſtoria docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio poſuit: verum Diabolus hoſtis filij Dei, mox illam turbauit procellis: poſtea miſerandis modis iactata eſt vſque ad tempora Nohæ: poſt Nohæ ad Abrahamum: inde ad tempora Moſis: tum ad Chriſtum, qui, vt hanc nauim ſaluaret, venit in mundum. Neque adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam cauſa eſt, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Eccleſia mundi opera arguit, hoc eſt, mundi ſapientes ſtulticiæ accuſat: iuſtos peccati reos peragit: diuites nō beat, ſed infelices & miſeros pronunciat, niſi pietas vera diuitijs præſit moderatrix. Atque hoc eſt quod Chriſtus promiſit fore, cum ait: Spiritus ſanctus mundum peccati, iuſticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipſum horrende occidit? Reſpondet Iohannes: Opera eius fuerunt*

bona,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bona, & fratris mala. Quid Nohe? Quid Ieremias? quid Eſaias? quid Chriſtus? denique quid tot ſancti Martyres inde vſque ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere voluerunt, vt renunciatis mundanis concupiſcentijs pie, honeſte, iuſteq; homines in mundo viuerēt. Hanc gratiam mundus ſuis benefactoribus referre ſolet: fluctibus enim vult obruere eos: ſed non ſuccedunt illi omnia ex voto: non poteſt nauiculam hanc funditus perdere: nam ex ſanguine Martyrum noui naſcuntur Martyres.

Diſcamus igitur hanc ſanctam aduerſus ſcandalum perſecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, reſpice ad Chriſtum, qui præſens in naui adeſt. Si paucitas te turbat, reſpice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum mundum totum: ea quæ ſunt optima nunquam placuerunt, niſi pauciſsimis. Eccleſia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rurſus exigua erit, vt videatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & ſceleratis moribus.

Diſcamus proinde in his fluctibus exitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nunquam abeſt: ſed eam Spiritu ſancto, verbo, Sacramentis, diſciplina gubernat: Cui vna cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA V. POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM

Matthæi 13.

ALIAM parabolam propoſuit eis, dicens: Aſsimilatum eſt regnum cœlorum homini ſeminãti bonum ſemen in agro ſuo, ſed dormientibus hominibus, venit illius inimicus, & ſeminauit zizania inter triticũ, abijtque. Cum autem germinaſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt illi: Domine, nonne bonum ſemen ſeminaras in agro tuo, vnde igitur habet zizania? Ille vero dixit illis: Inimicus homo fecit. Serui autem dixerũt illi: Vis igitur abeamus & colligamus ea? At ille dixit, non, ne dum colligatis zizania, eradicetis cum illis ſimul & triticum: ſinite pariter creſcere vtraque vſ-

que ad meſſem, & in tempore meſsis dicam meſſoribus: Colligite primum zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum ea: triticum vero cõgregate in horreũ meum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſionem huic Euangelio præbuerunt auditores Chriſti, quorum alij fuerunt Hypocritæ, qui ſibi tamen non parum placuerunt, quod accenſerentur gregi Chriſti: Alij fuerũt ſinceri & boni: ſed quia viderunt confuſam bonorum cum malis ſimul mixturam, non parum turbabantur illorum mentes. Vt ergo & illos ſuæ hypocriſeos et pœnæ olim ſecuturæ admoneret, & hos, propoſita futura ſeparatione & mercede, ad conſtantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolam. Cuius hic ſenſus eſt, quod bonis mali permiſti eſſe debeant in Eccleſia, donec hic mundus ſteterit, qui in fine ſeculi ſunt à ſe inuicem ſeparandi, vt pijs merces, impijs vero commerita reddatur pœna. Pertinet proinde hoc Euãgelium eò, vt hypocritas terreat, ac propoſita pœna inuitet ad pœnitentiam: & conſoletur pios, eosque ad tolerantiam malorum armet. Porro loci huius Euangelij quatuor ſunt.

I. *Quale ſit regnum Chriſti in hoc mundo.*

II. *De hoſtibus huius regni.*

III. *Oratio diſcipulorum Chriſti contra hoſtes, & cur Deus patiatur hoſtes in Eccleſia.*

IIII. *De pœnis hoſtiũ Chriſti, & præmijs piorum.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE PRIMO.

Regnum cœlorum varia in Scriptura ſignificat. PRIMVM enim cum Iohannes dicit: Agite pœnitentiam: appropinquat enim regnum cœlorum, non eſt aliud regnum cœlorum, quam vitæ nouitas, qua Deus nos inſtaurat in ſpem beatæ immortalitatis. Nam ereptos è ſeruitute peccati & mortis, ſibi nos vendicat, vt in terra peregrinantes cœleſtem vitam iam fide poßideamus. Cum ergo dicit, appropinquat regnum cœlorum, ſignificat reſtitutionē ad beatam vitam, adeoq́; veram & æternam felicitatem in Chriſto proponit. DEINDE ſignificat ipſum Chriſti Euangelium, quo ciues in regnum cœlorum aggregantur, vt cum dicit Dominus: Regnum cœlorum intra vos eſt. TERTIO ſignificat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc eſt, vt Paulus Rom. 14. definit, iuſticia, gaudium, ſpiritus & pax in conſcientijs noſtris. QVARTO ſignificat ipſam futuram felicitatem in æterna vita poſt iudicium, vt cum Chriſtus promittit fore, vt multi ab oriente & occidente veniant & accumbant cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum. QVINTO ipſam viſibilem Eccleſiam ſignificat in hoc mundo, in qua ſunt boni & mali permixti vſq; ad meſſem, hoc eſt, conſummationem ſeculi. In hac ſignificatione capitur regnum cœlorum in hoc præſenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præſenti Parabola dicam. Simile eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo, &c. *Homo ſeminans eſt*

Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Chriſtus, verus Deus, & verus Homo. Ager eſt mundus: ſemen ſunt filij regni. Horũ trium ſinguli plura docẽt.

Primum enim, cum Chriſtus dicitur ſeminator, hæc ſignificantur: 1. Quanta ſit Eccleſiæ dignitas, quæ autorem habet Filium Dei. 2. Quòd ſapientes mundi non ſeminent Eccleſiam: id enim ſolius Chriſti eſt: quare nec ſapientia mundi conſeruatur. 3. Quod officium Chriſti ſit ſeminare, hoc eſt, docere iuſticiam & ſalutem æternam. 4. Quod nullus poſſit ſemen bonum fieri, id eſt, iuſtificari & innouari ad vitam æternam, ſine Chriſto ſeminatore.

Deinde cum Chriſti ager dicatur mundus, plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quod non vnum aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, non Iudæa, non deniq; vlla natio ſub ſole poſſit ſibi ſoli vendicare, quòd ſit ager Domini: nam totus mundus eſt ager ille, in quem ſuum ſemen conijcit Chriſtus ſeminator. Quare vt nulla natio, adeoq; nullus homo poteſt iure conqueri, ſe de regno cœlorum excluſum eſſe: ita nullus populus poterit hanc gloriam ſibi ſoli, vt dixi, vendicare. 2. Hic conſpicitur, quod immenſa ſit Dei miſericordia offerentis omnibus per vaſtum orbem Chriſti beneficia, hoc eſt, ſapientiam, iuſtificationem, ſanctificationem & redemtionem. 3. Cur ager dicatur, obſeruandum. Nam hîc Metaphora ſignificatur, quod cultura ſit neceſſaria. Nam vt ager hic prædicatione pœnitentiæ eſt arandus: Ita ſanguine & ſpiritu Chriſti irrigandus eſt, alioquin ſemen ſuffocatur & perit.

Semen eſt hic & id quod ſeminatur, et id quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

creſcit. Quid ſeminatur? Euangelium Chriſti, quod vt offert gratuitam remiſsionem peccatorum: ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc ſemen, id eſt, Euangelium Chriſti, ager excipit fide: ſed Spiritu ſancto fouetur & conſeruatur, ne obrutum tempeſtatibus, carne, & cruce intermoriatur, & pereat. Deinde ſemen dicitur id, quod è ſemine naſcitur, nempe triticum ipſum, hoc eſt, filij Dei. Eſt enim verbum Dei ſeu Euangelium, ſemen illud incorruptibile, quo renaſcimur in filios Dei.

Papa non ē ſeminator. Vera Ecclesia Christi.

Hæc ergo deſcriptio eſt regni cœlorum, id eſt, Eccleſiæ Dei in hoc mundo. Vnde primum docemur, quod Eccleſia non ſit opus hominis alius, quam filij Dei: Quare vanus eſt Papa, cum gloriatur ſe huius Eccleſiæ ſeminatorum eſſe. Deinde, quod humanis doctrinis non ædificetur Eccleſia, ſed tantum Euangelio Ieſu Chriſti, quod qui purum docent, cooperarij ſunt Chriſti, ſeminatoris.

DE SECVNDO.

De Hostibus huius Regni

Regnum Christi semper ab hostibus oppugnatur.

Hæc parabola docet, quod regnum Chriſti ſit ſuos habiturum hoſtes, quemadmodum etiam prima promiſsio habet Gen. 3. Semen ſerpentis inſidiabitur ſemini mulieris. Hoc quam verum ſit, docet Eccleſiæ Hiſtoria inde à promiſsione Seminis in hunc vſq; diem. Vbi eſt Abel, ibi eſt etiam aliquis Cain: vbi Iſaac, ibi etiam Iſmael: vbi Iacob, ibi etiam Eſau aliquis: vbi Dauid, ibi Saul: vbi Chriſtus, ibi Iudas: vbi Paulus, ibi Nero aliquis, nec eſt quod aliud ſperemus: perpetuo enim Satanas inſidiabitur Eccleſiæ Chriſti, quam aut prorſus

[illegible handwritten marginal note]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando veniunt hoſtes? Cum homines dormiunt, venit inimicus homo, & ſeminat zizania. Hoc ſomno cum miniſtri verbi, tum auditores taxantur. Miniſtri verbi dormire dicuntur, cum non fideliter faciunt officium, docendo, quæ ſalutaria ſunt: monendo eos, qui ſegniores vidẽtur: obiurgãdo eos, quos viderint nõ recta via incedere ad veritatẽ Euãgelij: conſolãdo pauidas conſciẽtias: & confutãdo erronea dogmata, quæ cũ fundamẽto, hoc eſt, articulis fidei pugnãt. Auditores quoq; dormire dicũtur, cũ vel ſegniter verbũ audiunt: vel frigent & paulatim deficiunt, quemadmodum hodie videmus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, venit inimicus homo, idq; ideo, quia hoſtis Chriſti eſt, cuius regnum, hoc eſt, Eccleſiam vaſtare cupit, & ſuum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? ſeminat in agro Domini. Quid? 1. falſam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: Idq; cœpit in Paradiſo & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim vera & ſincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adeſt, vt fontes ſaluatoris ſalutares veneno inficiat, ne homines ex fontibus puris ſaluatoris ſalutem hauriant. 2. ſeminat verbi contemtum in multis. Ex his ſeminibus naſcuntur zizania, id eſt, filij nequam, vt ſunt: 1. Hypocritæ. 2. Sophiſtæ. 3. Tyrãni. 4. Blaſphemi 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs, Eccle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſiam, hoc eſt, puſillum illum Chriſti gregem oppugnant.

Sed quid eſt quod dicit, inimicum hominem iacto zizaniorum ſemine in agro Domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophiſtis, Tyrannis diſcedit? Nullo pacto: ſed ideo abire dicitur, quia aliam perſonam induit: non vult videri hoſtis: ſed ſpiritus Dei & angelus lucis, quemadmodum in Anabaptiſtis videre eſt, qui iactant quidem ſpiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Satanæ præſtigijs fallantur.

Atq; ita hic ſecundus locus primum docet, quod Eccleſia habeat ſuos hoſtes etiam in medio agro, hoc eſt, in externa ſocietate Eccleſiæ. 2. Monet ne aſſentiamur hoſtibus. 3. Diſcamus hoſtes à veris ciuibus Eccleſiæ diſcernere. 4. Monet ne nos exemplo multorũ aut deficiamus ab Eccleſia prorſus, aut offendamur calamitate Eccleſiæ, quæ in hac vita hoſtium iniurijs expoſita eſt.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt et dicunt: Nonne bonum ſemen ſeminaſti in agrum tuum? *per hunc acceſſum ſeruorum ad patremfamilias, ſignificatur oratio piorum pro Eccleſia cõtra ſectas & ſcandala in Eccleſia. Pij enim vt perpetuo precantur bona & ſalutaria Eccleſiæ, ita deprecantur mala & nociua, id quod in Pſalmis Dauidicis paßim videre licet: Rogate, inquit, quæ ad pacem ſunt Ieruſalem: Ita proſperentur diligentes te. Contrà hoſtes confundantur,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tur, ait, & pereant, qui volunt mihi malum. Item Pſal. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in verticem eius iniquitas ipſius deſcendat.

Sed quomodo hoc ſtare poteſt cum Chriſti præcepto, qui iubet, vt oremus pro maledicentibus nobis, & iniuriam nobis facientibus? Oratio Eccleſiæ contra hoſtes habet ſemper annexam conditionem pœnitentiæ & conuerſionis: Eſt enim ſenſus, vt aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur & pereant, ne perpetuo blaſphemias in Deum crepent, & ſanctis Dei ſint moleſti. Orandum eſt ergo pro hoſtibus vt conuertantur, quod ſi non conuertantur, orandum eſt contra eos, vt confundantur, fruſtrati ſuis conſilijs, quibus ſtruunt Eccleſiæ Chriſti inſidias.

Viſne, inquiunt famuli, vt eamus & eradicemus ea? quibus ait, non: ſed ſinite vtraq; creſcere, ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticũ. Primum hic ſciendum eſt, quod Chriſtus neq; de paſtorum, neq; magiſtratuum officio diſſerat: ſed tantum offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum vidẽt in Eccleſia multos eſſe impuros. Paſtoribus enim cõmiſſus eſt gladius ſpiritualis, quo ſeparant impuros ab Eccleſia, dum eos excommunicant, quo pudore offuſi tandem reſipiſcant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magiſtratui eſt etiam gladius commiſſus, ſed ſecularis, vt vocant, quo turbatores humanæ ſocietatis punit & eijcit. Quanquam autem paſtores & magiſtratus vel maxime ſedulo fecerint officium, tamen ita nunquam purgabunt Eccleſiam quin aliquæ feces impuræ doctrinæ &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

praua vitæ remaneant, quod cum videmus, non debemus offendi: ſed admoniti hac parabola, purgare quantum poſſumus, reliqua Deo committentes. Non enim Chriſtus hoc dicto indulget alendis ſordibus in Eccleſia: ſed tantum fideles ſuos hortatur, ne animo deficiant, cum malos ſecum ferre cogantur. Ex hoc ergo loco colligamus. 1. Quanta ſit miſericordia Dei, qui tam patienter malos in Eccleſia fert, vt agant pœnitentiam. 2. Quòd his conſolemur nos contra ſcandalum paucitatis obedientium Euangelio. 3. Quod confutentur Anabaptiſtæ, qui negant illum cœtum Eccleſiam eſſe, in quo ſunt multi ſcelerati.

DE QVARTO.

Et in tempore meſsis dicam meſſoribus: Colligite primum zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum vero congregate in horreum meum. *Hîc concionatur de ſeparatione piorum ab impijs, quæ eſt futura in conſummatione ſeculi. Deinde prædicit fore, vt impij puniãtur: Pij vero aggregẽtur in regnũ Dei. Quemadmodum enim zizania colliguntur & igni mandantur: triticum vero colligitur & in horreum ſeruandum reponitur: ita in fine ſeculi futurum eſt, vt impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij vero liberentur & donentur æternæ vitæ poſſeßione. Hoc ſine parabola Chriſtus Matth. 25. ita exprimit in ſententia extremi iudicij, vbi impijs dicturus eſt: Ite vos maledicti in ignem æternum. Pijs vero: Venite benedicti Patris mei, & poßidete regnum vobis paratum ab initio.*

initio. In ſumma, Impijs lata duplex pœna nominatur maledictio, & ignis æternus, quia enim contemſerũt beneficium Chriſti gratuitò ſibi oblatum, maledictioni omnium creaturarum ſubijcientur, quæ pœna quam ſit horrenda, nulla lingua explicare poteſt. Deinde duplici punientur igni, nempe malæ conſcientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur: & igne corpus vrente & nõ cõſumente: nam æternis pœnis corpus deſtinatum, perpetuum ignem ſentiet. Si hæc ſerio cogitaremus, non ita frigidi eſſemus in rebus ſalutis noſtræ.

In ſententia piorum duplex proponitur præmium, nempe benedictio paterna, & regni Dei hæreditas: illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis. Duplex ergo argumentum hinc ſumamus: vnum à pœnis impiorum, Alterum à præmijs iuſtorum, vtrunque efficax eſt (modo rite cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei & veram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergo pacto tota hæc parabola hunc habet ſcopum, vt relinquat impius vitam ſuam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem ſuam, qua de remiſsione peccatorum deſperat, &, ſecundum Prophetæ dictum, conuertatur ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. In hoc MVLTO nihil deeſt, ſed eſt in eo omnipotens miſericordia & miſericors omnipotentia, cui gloria in ſecula, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA SEPTVAGESIMAE, EVANGELIVM

Matth. 20.

SIMILE eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo ſtatim diluculo ad cõducendos operarios in vineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs in ſingulos dies denario, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circiter horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro occiſos, & illis dixit: Ite & vos in vineam meam, & quodcunq; iuſtum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rurſum autem exijt circiter ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. Circa vndecimam vero exijt, & inuenit alios ſtantes ocioſos, ac dixit illis: Cur hic ſtatis totum diem ocioſi? Dicunt ei: quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Abite & vos in vineam meam,

meam, & quicquid fuerit iuſtum, accipietis. Cum autem veſpera facta eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à poſtremis vſque ad primos. Et cum veniſſent, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſinguli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt, quod plus eſſent accepturi, & acceperunt ipſi quoq; ſinguli denarium. Et cum accepiſſent, murmurabant aduerſus patremfamilias, dicentes: Hi nouiſsimi vnam horam fuerunt in opere, & illos pares nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtum. At ille reſpondens, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nónne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum eſt, & abi. Volo autem huic nouiſsimo dare ſicut & tibi. An non licet mihi facere quod volo in rebus meis? An oculus tuus malus eſt, quod ego bonus ſim? Sic nouiſsimi erunt primi, & primi nouiſsimi. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa Euangelij

HAEC *parabola imaginem Eccleſiæ nobis ob oculos ponit. Nam in ea oſtenditur, quomodo in Eccleſia, quæ vineæ cõfertur, agitur. Quemadmodum enim operarij ſe habent ad vineam: ſic ſe habent homines ad Eccleſiam. Operarij autẽ in vineam, alij maturius, alij ſerius vocantur: alij multum diuq;, alij*

Similitudo Vineæ et eiusdem comparatio.

parum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

parum breuiq; laborant tempore: ſic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Eccleſiæ aggregantur: alij minus, alij magis loborant. Præterea, vt paterfamilias alijs ex conducto dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœleſtis Pater æquè in omnes munificus eſt, qui in Eccleſia ſua laborãt. Deinde vt paterfamilias ſuperbos & cõtumaces abire iubet, & eos, qui ipſius liberalitatem boni cõſulunt, fouet: Ita DEVS *Pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cum eos, qui ex gratuita ipſius beneuolentia pendent, æterna donat vita. Atq; ita ſenſus huius Euangelij eſt, quod nemo debeat ſuis operibus vel fidere, ſi ſunt multa: vel deſperare, ſi ſunt nulla: ſed tantum ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore* DOMINI. *Porro loci tres conſtitui poſſunt.*

I. *Quod quilibet Chriſtianus conductus ſit in vineam Domini, vt laboret.*

II. *Generalis doctrina de bonis operibus & mercedibus bonorum operum.*

III. *De dicto Chriſti:* Sic erunt nouiſsimi primi, & primi nouiſsimi: Multi ſunt vocati, pauci vero electi.

DE PRIMO.

Eccleſia Dei ſæpe in ſcripturis vinea Domini dicitur: idq; primum, quia Dominus eam elegit, & dignatus eſt fœdere gratiæ & æternæ ſalutis, innumeriſq; beneficijs proſecutus eſt, plantauit & coluit. Tota Eccleſia vinea eſt: ſinguli autem Chriſtiani pal-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mites ſunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio oſtendit, quanti Dominus ſuam Eccleſiam æſtimet: nulla enim poſſeſſio vinea precioſior eſt. Nam nulla plus operæ & aſsidui laboris flagitat. 3. Cum Eccleſiam vineam ſuam appellat Dominus, ſuam curam & ſolicitudinem erga nos commendat. 4. Significat hæc appellatio nos aſsiduo cultu & continua cura indigere, & manum à Domino adhiberi oportere, ſi veros & fructuoſos palmites habere velit. 5. Quod qui in Eccleſiam recepti ſunt, debeant fructum bonum producere. Vt enim non labruſcas, ſed vuas vini palmites producunt: ita Chriſtiani non carnis, ſed ſpiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Chriſtianus in vinea Domini laborare debeat ſpectandum eſt. Vt enim in vinea varia ſunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius potat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram ſtercorat: Ita in Eccleſia diuerſæ ſunt vocationes & officia, pro quorum varietate in Eccleſia laborandum eſt. Dominus ordinat ſingulis labores ſuos pro ſua voluntate, vni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum ſiue ſecurim: Ita alius concionator eſt, alius magiſtratus, alius paterfamilias, alius in ſchola Doctor, alius diſcipulus, alius artifex, &c.

Verum hic quilibet in ſuo labore tria ſpectabit. 1. An ſuus labor ſit vtilis in vinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid vitandum ſit inter laborandum. 3. Quid quomodoq́; faciendum.

An labor tuus ſit vtilis & mandatus à patrefami-

lias, ſcias ex duobus, præcepto nimirum & vocatione. Præceptum habet: Omnis labor, qui ad hanc vineam plantandam, rigandam, fouendam, conſeruandam facit, hoc eſt, labor qui gloriæ Dei, ædificationi Eccleſiæ & hoſpitijs Eccleſiæ, id eſt, politijs & Oeconomijs deſeruit, diuinitus præceptus eſt in prima tabula, & in quarto præcepto. Deinde non ſufficit laborem præceptum eſſe, niſi legitima ſit vocatio facta ad laborandum. Qui enim ſibi ſumit laborem in vinea ſine vocatione, temerarius eſt, & nullum fructum edit.

Inter laborandum vitare oportet 1. Ne ſuperbias, ſi plus quam alius, aut etiam melius tibi laborare videaris. 2. Ne ſpectes mercedem operæ præſtitæ: ſed præceptum patrisfamilias, qui vt labores in vinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patremfamilias, ſi liberalis videtur in eos, qui te minus laboraſſe videntur.

Quid inter laborandum ſpectandum & aſsidue cogitandum? Primum vnumquemq; cogitare oportet, ſe non ad ocium, ſed ad laborem introductum eſſe in vineam Domini. Nullus enim in vinea Domini relictus eſt locus ſegniciei aut torpori: nullus ſine patrisfamilias offenſione, quod ſibi iniunctum eſt, in alium reijcere poteſt. Quare ſtrenue laboret, qui in hanc vineam introductus eſt ſine fraude. Nam maledictus eſt, qui facit opus Domini fraudulenter. 2. Inter laborandum cogitet ſe ſtare in conſpectu Domini, qui non ſolum videt externas actiones, ſed etiam ſecreta cordium, & ex cordis affectu opus æſtimat, potius quam ex operis effectu. 3. Hæc Domini inſpectio

ad ſoli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ad ſolicite agendum, laborantem ſolicitabit, vt alacri animo æſtum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem ſpectanda eſt: ſola inuitabit ad ſtrenue præſtandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem ſeruum eſſe. Nam ſi vel ſuperbias, quod prior veneris in vineam Domini, vel contemnas alios, qui te minus laboraſſe videantur, vel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis eſt in alios atq; in te, audies: Amice, non facio tibi iniuriam, nónne denario pactus es mecum? tolle quod tuum eſt, & abi. An non licet quod volo facere in meis? An oculus tuus malus eſt, quod ego bonus ſum? *Tria hic taxantur in murmuratione. 1. Quod confidat dignitati ſui laboris. 2. Quod liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, ſed culpet potius. 3. Quod inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales ſunt omnes, qui iuſticiam ex operibus ſectantur vacui fide.*

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus diſtinctius intelligamus, tria ſunt nobis perpendenda: PRIMVM, *quæ requirantur ad boni operis rationem.* DEINDE, *quæ ſint cauſſæ bonorum operum.* TERTIO, *Cur Deus adeo multas & præclaras promiſſiones adiecerit bonis operibus, cur ea mercede dignetur.*

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, vt aliquod opus ab homine factũ merito bonum dici poſſit: 1. Præceptum. 2. Spiritus Chriſti. 3. Fides.

4. Finis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

4. Finis verus. 5. Gratia qua boni conſulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur præceptum, manifeſtum eſt ex his quatuor: ex conditione noſtra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Noſtra conditio eſt, quod ſimus ſerui Dei, & is Dominus Deus noſter. Quare vt ipſius eſt præcipere nobis facienda: ita noſtrum eſt ipſius voluntatem ſequi, tanquam regulam certiſsimam officij noſtri.

Iam docet mandatum Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Eſa. 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, ambulare te faciens in via qua ambulas. Hier. 33. Speculatorem dedi te domui Iſraël, audies ex ore meo ſermonem, & annunciabis eis ex me.

Prohibitio eſt manifeſta Deut. 12. Non facietis ſinguli quod ſibi rectum videatur. Ezech. 20. In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere.

Cultus Dei ratio requirit, vt opus plus placeat ſit præceptum. Vnde Dominus pronunciat ſe fruſtra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Eſaiæ 29. vnum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo ſuo Dominus, quod coluerint ipſum mandatis hominū. Quare Paulus Col. 2. omnē ἐθελοθρησκείαν manifeſte damnat.

Hinc ergo patet, quod ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei. Sit ergo verbum Domini lucerna noſtra, quæ nobis præluceat in omnibus noſtris actionibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Secundo requiritur ad boni operis rationem Spiritus Chriſti. Quicunq; enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeo vt qui in carne ſunt, Deo placere non poßint. Opus eſt ergo ſpiritu regenerante nos in nouos homines, ſine quo nec nos, nec opera noſtra placent.

Tertio requiritur fides. Fide enim perſona reconciliatur Deo & fit iuſta: propter fidem ergo placent quoque opera. Nam ſine fide impoßibile eſt placere Deo. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum eſt.

Quarto requiritur finis verus ad operis bonitatem, quemadmodum hæc verba Auguſtini teſtantur: Noueris (inquit) nō officijs, ſed finibus à vicijs diſcernendas eſſe virtutes: officium autem eſt, quod faciendum eſt: finis vero propter quod faciendum eſt. Cum itaq; facit aliquid homo, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: eſſe autem finem vltimum omnium actionum noſtrarum gloriam Dei decet, cui multi alij ſæpe ſubordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni conſulitur defectus. Nam tametſi fide iuſtificatus non ſatisfacit legi Dei, imo ſentit multas maculas in omnibus ſuis operibus: tamē ipſius opera vere placent Deo, & quod eſt in illis vicium tegit gratia.

Iſta ergo quinq; requiruntur ad boni operis rationem, ſine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici poteſt: nunc quod ſecundo loco promiſi, cauſſas recitabo, quæ nos ad bene agendum permouebunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& ſunt in vniuerſum tres, Neceßitas, Dignitas, Præmium.

Neceßitas quintuplex eſt: mandati, debiti, fidei retinendæ, vitationis pœnarum, & conuerſionis.

NECESSITAS prima, eſt mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra.

SECVNDA neceßitas, eſt debitum, de quo Rom. 8. Debitores ſumus Dei, non carnis: non enim ſumus noſtri iuris: ſed eius qui redemit nos ſuo precioſo ſanguine.

TERTIA neceßitas, eſt fides, quæ retineri nequit, vbi peccatis contra conſcientiam indulgemus. Vnde Paulus: Si quis ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior eſt. Milita militiam honeſtam, habens fidem & bonam conſcientiam.

QVARTA neceßitas, eſt vitatio pœnarum: Propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

QVINTA neceßitas, eſt conuerſio: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: ſed vt conuertatur & viuat. Cum enim fit conuerſio, homo viuificatur & regeneratur in nouum hominem, vt iam ſpiritu facta carnis mortificet. Rom. 8.

Secunda cauſſa bonorum operum eſt dignitas. Nam iuſtificati ſunt Filij Dei: ſunt templum Dei ſanctum: ſunt reges & ſacerdotes, vncti à Spiritu ſancto, qui induti iuſticiam, Deum mente, voce, confeßione, & moribus, prædicare debent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Tertia cauſſa, eſt præmium, hoc eſt, compenſatio patientiæ, & obedientiæ credentium erga Deum. Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non nitentes operibus à nobis præſtitis: ſed promiſsionibus gratuitis. Ita Moſes Hebr. 11. legitur reſpexiſſe ad remunerationem. Cum ergo Deus promittit remunerationem, duo faciemus: Primum noſtri operis indignitatem & imperfectionem agnoſcamus. Deinde Deum promittentem in ſuis promiſsis veracem ſtatuamus, freti promittentis bonitate, non operis dignitate.

Perpendendum tertio loco propoſui, cur Deus adiecerit promiſsiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur. Huius rei cauſſæ potiſsimũ ſunt quinq;.

PRIMA, vt ſint teſtimonia prouidentiæ Dei. Vult enim ſciri Deus & bona corporalia res eſſe ab ipſo creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari, iuxta dictum: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

SECVNDA, vt ſint teſtimonia, quod velit Deus etiam in hac vita ſeruare Eccleſiam: vnde 1. Tim. 4. Pietas habet promiſsiones præſentis vitæ & futuræ.

TERTIA, quia Deus vult & neceſsitatem corporalem eſſe commonefactionem de fide, inuocatione, ſpe, gratiarum actione, & vult hæc bona fide peti, & expectari per patientiam.

QVARTA, vt ſint commonefactiones de promiſsione gratiæ. Beneficia enim corporalia fidelibus ſunt gratiæ obſignatio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

QVINTA, quia Deus vult vtrumq; fieri: & Eccleſiam eſſe ſubiectam cruci, & inter ipſa pericula ſeruari in hac vita. Vtrumq; Eſaiæ 17. indicatur: Domine Deus noſter ſalua nos de manu Zenacherib, vt cognoſcant omnia regna terræ, quod tu ſolus ſis Dominus.

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, diligenter obſeruanda eſt: Sic nouiſsimi erũt primi, & primi nouiſsimi. Quare? Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

Huius ſententiæ propoſitio, quæ eſt paradoxon rationi, vt erigit puſillanimes agnoſcentes ſuam infirmitatem: ita Hypocritas ſuperbos, tumentes opinione iuſticiæ & ſanctitatis, deijcit, & veluti diuino quodam fulmine proſternit. Sed qui ſunt primi? qui nouiſsimi? Primi apud ſeipſos ſua opinione & operum ſuorum æſtimatione, erunt nouiſsimi apud Deum, id eſt, nullius precij, imo homines ſententia Dei damnati.

Nouiſsimi apud ſeipſos ſunt, qui ſerio agnoſcunt ſuam vilitatem & infirmitatem, vt qui nihil ſentiant ſe habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc eſt, Deo accepti, modo firma fide in Chriſtum mediatorem recumbant.

Ratio ſententiæ huius, Multi ſunt vocati, pauci vero electi, duo docet: vnum, quanta ſit bonitas & miſericordia Dei vocantis omnes ad agnitionem ſui filij per Euangelium. Alterum, quanta ſit ingra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

titudo hominum, è quibus adeo pauci inueniuntur, qui ſunt electi, hoc eſt, ſinceri, pij, & agentes pœnitentiam ſeriam: ſunt pauci, qui ſuis operibus, adeoq́; ſibi totis renuntiant, & ſoli Deo fidunt, eum mente, voce, confeſſione & moribus glorificantes. Hæc ergo ſententia nos primum monet, vt agnoſcamus beneficium Dei, qui nos vocat per Euangelium. *Secundo, vt deteſtemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertio, vt iungamus nos pœnitentia, fide & vera inuocatione illis paucis, qui ſincere Euangelium recipiunt in gloriam Dei, cui honor in ſecula, Amen.*

DOMINICA SEXAGESIMÆ, EVANGELIVM

Lucæ 8.

CVm autem turba plurima conueniret, & è ſingulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: Exijt qui ſe-

mentem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuum: & inter ſeminandum aliud cecidit circa viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius, dicentes: Quæ eſſet iſta parabola? At ille dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cęteris autem per parabolas, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt ſermo Dei: qui autem iuxta viam, hi ſunt, qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit ſermonem de corde eorum, ne credentes ſeruẽtur. Nam qui ſupra petram, ſunt ij, qui cum audierũt, cum gaudio ſuſcipiunt ſermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum adferunt per patientiam.

ENARRATIO TEXTVS.

Imago Ecclesiæ militantis

HOc Euangelium continet pulcram imaginem Eccleſiæ militantis in hoc mundo, & naſcentis ex incorruptibili ſemine verbo Dei, in cuius viſibili cœtu quales, & quàm multiplices ſint auditores, ſeminis naturalis ſimilitudine depingit. Idem enim euenire ſemini cœleſti teſtatur, quod ſemini naturali, iacto in terram, accidere ſolet. Nam vt non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur: ſed vix quarta pars: Ita verbum Dei varios habet auditores, in quorum pauciſſimis ſalutarem producit fructum. Loci tres ſunt:

Summa Euangelij.

I. Parabolæ explicatio.

II. Genera auditorum verbi Dei.

III. De dicto Domini: Qui habet aures ad audiendum, audiat.

DE PRIMO. Explicatio parabolæ.

Cauſſæ cur Dominus in parabolis locutus ſit turbis, plures ſunt. Prima eſſe poteſt prædictio Prophetarum. Prophetæ etenim prædixerunt fore, vt Chriſtus adueniens in parabolis eſſet docturus. Fuit autem antiquiſſima docendi ratio, parabolis & ſymbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirifice in oculos, & animos hominum incurrit. 3. Quia quæ huiuſmodi imaginibus & ſymbolis traduntur, memoriam iuuant, vt doctrina per iſta, veluti ſymbola, ad poſteritatem omnem, tranſmittatur. 4. Parabolæ quoque duriores obiurgationes molliunt, & velo quodam tegunt, vt minus offendant: poſtea autem animo per-

1 2 3 4 Causa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ceptæ & intellectæ erudiunt, & idemq; perſpicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ ſunt: Seminator, Semen, Fructus, Terra.

Seminator Deus eſt, qui tametſi per homines ſemen in terram mittit: tamen ipſe vna adeſt & operatur: quare miniſtri verbi coadiutores Dei dicũtur: quo nomine ſignificatur vtrunq;, ſcilicet, quòd & Deus ſuo modo operatur, & homines cooperatores ſuam operam Deo collocant. Hic duo diſcamus: Primum eſſe precioſum & nobile ſemen: videmus enim in mundo, quo præclarius fuerit ſemen, eo prudentiores & peritiores adhiberi, qui ſemen in terram iaciunt. Si reges mundi dicerẽtur adhibitis ſapientibus mundi, hoc ſemen in terram mittere, omnes admirarentur: omnes ſingulari cura cuperent hoc ſemen cognoſcere: ſed hic iam adeſt ſeminator Deus, adſunt Oeconomi myſteriorum Dei: quare neceſſe eſt, & ſeriam & nobilem inprimis hanc eſſe ſationem. Alterum, quod hinc diſcamus eſt, magnũ flagitium eſſe, grauiſſimisq; pœnis plectendum: vel huius ſeminatoris Dei ſemen in terram, id eſt, in cor prius aratro legis præparatum, non recipere: vel receptum non maximo cultu, ſolicitudine, ac diligentia fouere vt creſcat, quò ſeminatori gratiſſimum ferat fructum.

Semen eſt ipſum verbum Dei, non hominis, quod ſemẽ Filius Dei vnigenitus attulit è ſinu Patris: hoc ſemen viuum eſt, quare ſi fructum aliquando nõ proferre videtur, non ſeminis, ſed terræ culpa eſt. Hoc ſemẽ qui vel viciant, vt hæretici faciunt: vel ſuffocant, vt hy-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vt hypocritæ, vel vi opprimunt, vt tyranni: vel adulterinum ſubſtituunt, vt Papiſtæ, ſentient olim iuſti Dei iram, qui vt ſemen purum dedit: ita idem purum & minime viciatum vult ſeruari, quod apud ſuam Eccleſiam depoſuit in theſauris Prophetarum & Apoſtolorum reconditum.

Fructus quem hoc ſemen producit, ſeminis, vt decet, naturam imitatur, poſtquam excreuit. Primum enim ex eo in terram iacto, naſcitur pœnitentia, hoc eſt, vitæ prioris ſceleratæ mutatio. quemadmodum enim nobile aliquod ſemen, terræ viſceribus conceptum, ſua virtute ſuffocat vrticas, quæ prius terrā occupârunt: ita hoc ſemen herbas malas, quas in corde hominis ſeminauit Diabolus, hoc eſt, peccata ſuffocat vera contritione, vt non amplius vt antea fructum ferant lethalem ad damnationē. Deinde hoc ſemē, vnà cum ſalutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus eſt Deo gratiſſimus: ex hac fide tanquam è ſpica proueniunt ſemina: hoc eſt filij Dei, iuxta illud: Qui credunt, dedit hanc dignitatem, vt filij Dei fierent. Hi, vt inquit Petrus, renati ſunt, non ex corruptibili ſemine, ſed incorruptibili, per ſermonem viuentis Dei & manētem in æternum. Filij Dei ita ex ſemine incorruptibili Dei nati, proferunt ſuum fructum, nempe bona opera & patientiam, quibus vſq; ad meſſem ager Domini fœcundus floret.

DE SECVNDO.

Ex ſeminis conditione iacti in terram, genera auditorum verbi Dei quatuor colligere eſt. Semen enim iactum in terram, aut non concipitur terræ viſceribus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bus, aut concipitur cum fructu, ſed mox flacceſcente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante vſque ad meſſem: atque hæc varietas ex conditione terræ prouenit: nam ſi in viam cadit ſemen, non agit radicẽ, ſed aut conculcatur pedibus, aut à volucribus deuoratur. Si in petricoſa loca cadit, quia in altũ radices nõ mittit, enatũ mox perit: ſi inter ſpinas cadit, à ſpinis ſuffocatũ moritur ſine vtilitate: Si in terram bonã iactũ fuerit, fructũ fert, eumque copioſum. Hinc eſſe quatuor auditorum genera, manifeſte DOMINVS concludit: de quibus nunc ordine dicendum eſt.

1. Genus auditorum

PRIMVM Auditorum genus hoc modo parabola ſignificatur: Aliud cecidit ſuper viam, & conculcatum eſt. *Parabola à Domino ita explicatur:* Qui ſecus viam, hi ſunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. *In hac explicatione multa concurrunt diligenter perpendenda.* 1. *Quæ cauſſa ſit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & ſicca eſt, hoc eſt, corda audientium ſunt ſaxea & dura, adeo vt verbo non cedant. Dureſcunt autem corda peccandi conſuetudine, impunitatis ſpe, cogitationibus Epicureis, exemplis peccantium infinitis, & Diaboli dolis. Quòd autem Dominus ait, ſermonem ſeminari in cordibus eorum, perinde eſt, ac ſi dicat, vicio hominum & prauitate fieri, quod de corde auditorum eripiatur: Deo proinde iniuriam faciunt, qui illi ſuam damnationem aſſcribunt:*

Ille enim in omnes miſericors: is ſemen mittit in terram, hoc eſt, mittit qui Euangelium doceant: ſed hominum culpa euenit, quod ſine fructu conculcetur. Secund: causa.
2. Diligenter obſeruandum eſt, quod Diabolus dicatur venire & tollere ſermonem de corde: vnde colligimus, hunc ſalutis noſtræ hoſtem, vt ſationis tempore ſolēt famelicæ aues, ſimul ac prodit in medium doctrina, inſtare & irrumpere ad eam rapiendam, priuſquam humore concepto germinet: hoc Satanæ perpetuum ſtudium eſſe, hiſtoria omnium temporū docet, ac Petrus teſtatur, cum ait: Eum tanquam Leonem rugientem quærere quē deuoret. Sicuti enim primis noſtris parentibus aduerſatus eſt, idq; per verbi diuini ablationem de corde ipſorum: ita hodie ſimili ſtudio incumbit, vt verbum prædicatū infructuoſum apud auditores maneat. Tert: causa
3. Eſt obſeruandum, quod Euangelium ſit ſalutis prædicatio. Nā cum dicit, Diabolum tollere verbum de cordibus auditorum, ne ſalui fiant, ſatis indicat, verbum Dei noſtræ ſaluti deſtinatū eſſe. Quart: causa
4. Obſeruanda eſt hic magna fidei laus, dum noſtræ ſalutis cauſſa aperta voce Chriſti hic vocatur, vt credentes, inquit, ſalui fiant. Quemadmodū enim ſalus miniſterio Euangelij hominibus offertur: Ita ſola fide recipitur oblata ſalus & retinetur. Vnde Apoſtolus: Euangelium eſt potētia Dei in ſalutem omni credēti. Quint: causa
5 Vt magna noſtra ingratitudo taxatur, qui ſalutem oblatā per verbum contemnimus: Ita execrandus eſt eorū error, qui verbo vocali ſuam virtutem adimere conantur, qui ſanè Diaboli organa ſunt ad impediendam hominum ſalutem.

SECVN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

SECVNDVM auditorum genus hac parabola notatur: Aliud cecidit ſuper petrã, & enatum exaruit, quia non habuit humorem. *Parabola à Domino explicatur his verbis: Nam qui ſuper petram, hi ſunt, cum audierint, ſuſcipiunt cum gaudio ſermonem: hi tamen radices non habent qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit & perſecutio, non infimum locum in Eccleſia habent: verum vbi perſecutio oritur propter Euangelium, ſuccumbunt, & in ipſis fides emoritur ſine fructu: huius generis auditores ſunt, proh dolor, plurimi. Cum primum in hoc regno repurgata doctrina Euangelij eſſet, plurimi viſi ſunt Euãgelium ſerio complecti: ſed cum viderẽt amicos offendi: cum animaduerterent non parum ſuæ autoritati apud Papiſtas decedere, & iam preßius eos crux tangere, obliti dulcedinis Euangelij, quod cum gaudio prius ſuſceperant, ab eo turpiter cum ignominia ſumma & animarum ſuarum horrendo interitu diſcedunt miſeri, quibus ſatius fuiſſet nunquam bonum Euangelij guſtaſſe quàm vt cum tanta ignominia gratia & ſalute rurſus exciderent.*

TERTIVM auditorum genus parabola hac pingitur: Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. *Parabolam Dominus interpretans, ait:* Quod autẽ in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. *In hac explicatione Domini plura ſunt conſideranda. Primum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mum quod hoc genus hominum fuerit idoneum ad fouendum intus ſementem, hoc eſt, quod vera pœnitentia ſint ad Dominum conuerſi, credant & ament verbum Dei. Deinde, quod aliunde proueniat corruptio ſeminis, hoc eſt, verbi Dei in corde hominis ſeminati, nempe à ſpinis. Quemadmodum ſemen bona terra conceptum, enatum ſæpe ſpinarum complexu corrumpitur, vt prorſus pereat ante meſſem: Ita multi in principio pij colentes Deum, ſpinis ante finem vitæ ſuffocantur, ſpinis, inquam, ſolicitudinum, diuitiarum & voluptatum. Tertio obſeruãdum hîc eſt, quod Dominus hic ponat tria genera ſpinarum, quæ ſementem cœleſtem, poſtquam in culmum aſſurrexit, ſuffocant: vt ſunt ſolicitudines, ſeu curæ huius ſeculi, vt Matthæus habet, diuitiæ, ſeu, vt Matthæus & Marcus habent, deceptio diuitiarum & voluptates vitæ.

Cùm ergo hæ ſunt ſpinæ, quibus verbum Dei ſuffocatur, & nemo noſtrum ſit, qui nõ ingenti ſpinarum copia & quaſi denſa ſilua refertus ſit, danda eſt opera, vt ſi ſpinas ipſas omnino euellere non poſſimus: ſaltem aculeos ipſorum retundamus, ne diuinam ſementem confodiant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM ſpinarum genus attinet, ita retundatur, ſi toti huic mundo cum ſuis concupiſcentijs renunciemus, & vtamur hoc mundo tanquam non vtentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, ſi Salomonis conſilio vſi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt, noli

cor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cor apponere. Item Pauli, qui ait: Præcipe diuitibus in hoc ſeculo, ne ſuperbiant, ne ſperēt in diuitiarum incertitudine: ſed in Deo viuente, qui præbet nobis abunde omnia ad fruitionem: ſed vt bene agant, & diuites eſſe ſtudeant in bonis operibus, & ſint liberales erga alios.

TERTIVM *genus ſpinarū, voluptatis vita eſt, quæ in delicijs, pompa, gloria mundi, delicatis cibis & veſtibus, & rebus Veneris poſita ſunt: quæ omnes & ſingulæ ſemen diuinum ſuffocant, vt fructum vitææternæ producere nequeat. Has ergo ſpinas diligenter caueant, quibus ſalus æterna curæ eſt.*

QVINTVM *genus auditorū hac parabolæ parte notatur:* Et aliud ſemen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atq; creſcentem, & attulit vnū triginta, & vnum ſexaginta, & vnum centum. *Explicatur parabola à Domino his verbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij ſunt, qui corde bono & benigno audientes ſermonem retinent, & fructum afferūt in patiētia. In hac explicatione quinque obſeruāda ſunt, quæ bonam terram, in quam iactum eſt ſemen Domini, definiunt. 1. Eſt corde bono & benigno recipere ſemen, & verbum audire. 2. Retinere ſemen, id eſt, non obliuiſci verbi auditi, ſed illud perpetuo meditari. 3. Eſt fructum facere in vera pietate, ſanctitate, caritate & vocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne videlicet vllis rebus ſinanius*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æquè multum fructus proferant: ait enim Dominus: vnum triginta, vnum ſexaginta, vnum centum, hoc eſt, qui credunt Euangelio, pro menſura fidei fructificant, alij plus, alij minus. Hoc in fructibus diſcrimen docet & conſolatur: docet quidem, quod ſemen DEI non debeat eſſe infrugiferum, modo ſalutare ipſum nobis eſſe cupiamus: conſolatur vero eos, qui benigno & bono ſunt corde, & multum fructus cupiunt producere in horreum Dei: ſentiunt tamen ſe viribus deſtitui, & non poſſe ſexageſimum aut centeſimum prouentum reddere. Hi non deſpondeant animum. Nam paterfamilias etiam inferiores dignatur ſuo honore & bonitatis elogio.

Quiſquis ergo ſuæ ſalutis amans eſt, ſtudeat fructum facere, pro ſuæ vocationis ratione: & quando ſe parum producere animaduertit, petat opem à Patrefamilias, & in ipſius confidat bonitatem, qui non abijcit eum, qui vel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

Qui habet aures ad audiendum audiat.

Dum hæc diceret, ait Euangeliſta, exclamãs alta voce, ait: Qui habet aures ad audiẽdum, audiat. Quoniam autem exclamat Dominus, ſignificatur & ipſius affectus erga homines, quod cupiat eos ſaluos fieri, & hominum ſurditas ad audiendum ea quæ ſalutis ſunt. Deinde cum ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat, haud obſcure in-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

re indicat, ſe duo genera auditorum habere, quorum quidam ſunt ſurdi, non quod non audiant externis auribus: ſed quod in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta ſit copia, docent ſcelerati mores multorum, qui fidem in ore habent ſine fructu omni, in vita & moribus: quidam ſunt auriti, quod auribus externis capiunt, in intima cordis reponunt, fructum ſeminis pro menſura fidei producentes. Verum ſciendum, neminem ſua induſtria ſibi aures, quibus fructuoſe verbum Dei audire poſsit, formare & aptare, ſed oportere aures ipſas à Domino perforari. Cum enim verbum foris in auribus ſonat, adeſt Spiritus ſanctus in verbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum verbum, modo ipſi noſtra malicia ſpiritui aperienti non reluctemur. Tametſi enim ſolus Dominus aures aperire poteſt, & omnibus ſe paratum exhibet, tamen illis ſolis aperiuntur, qui ſua contumacia Domino non reſiſtunt. Quare noſtrum eſt perpetuis ſuſpirijs ad Dominum clamare, vt aures noſtras aperiat, corda præparet, affectus purget, quo verbum audiamus in noſtram ſalutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in ſecula, Amen.

DOMINICA QVINQVAGESIMAE, EVANgelium Matth. 3.

TVnc autem accedit Ieſus à Galilæa ad Iordanem ad Iohannem, vt baptizaretur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, vt abs te baptizer, & tu ve

nis ad me. Reſpondens autem Ieſus, dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, vt compleamus omnem iuſticiam. Tunc omittit illum. Et baptizatus Ieſus, aſcendit protinus ab aqua: & ecce aperti ſunt illi cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem tanquam columbam, & venientem ſuper ipſum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa Euangelii.

HOC Feſtum inſtitutum eſt in Eccleſijs noſtris propter hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, quæ hiſtoria præcipuum factum, quod vnquam in mundo contigit, continet: neq; vnquam continget, priuſquam Chriſtum viderimus venientem in nubibus cum An-

Baptismus domini praecipuum factum quod unquam contigit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gelis ſuis poteſtate magna. Si ergo delectat nos maiorum Heroum hiſtoria, habemus hic maximi Herois hiſtoriam, quæ non ſolum ſua iucunditate oblectat animos legentium: verumetiam ſola plura commoda affert, quàm omnes Hiſtoriæ mundi afferre poſſunt. Priuſquam autem accedimus ad huius Hiſtoriæ expoſitionem, duæ nobis ſunt diluendæ quæſtiones: Quarum prior eſt, cúrnam hoc feſtum in Eccleſiaſtica noſtrarum Eccleſiarum ordinatione ſit inſtitutũ: Poſterior, cur hoc tempore anni potius quam alio. Ad priorem quæſtionem reſpondeo: Hiſtoria Chriſti texitur propter noſtram ſalutẽ, ideo voluit etiam Eccleſiaſtica ordinatio in Dania hanc potiſſimam hiſtoriæ partem non omittere: Sed certo tempore anni eam proponere.

Ad poſteriorem dico, quod hoc tempore conueniat maxime eam hiſtoriam tractare: idq; duabus de cauſis. Primum propter ordinem & ſeriem Hiſtoriæ. Hactenus enim ordine audiuimus, 1. de natiuitate Domini. 2. de Circumciſione. 3. de apparitione. 4. de oblatione eius in templo. 5. de diſputatione eius in templo, cum ageret 12. annum. Quid autem egerit à duodecimo anno vſq; ad 29. nihil ſcriptum eſt, niſi quod fuerit ſubiectus ſuis parentibus. 6. de Baptiſmo eius, qui hoc anni tempore optime recitatur. 7. ſequitur de ieiunio. 8. de tẽtatione. 9. de doctrina & miraculis. 10. de paſſione. 11. de reſurrectione. 12. de aſcenſione in cœlũ. 13. de miſſione Spiritus ſancti, qua Chriſti doctrina confirmata eſt. 14. ſequuntur reliquo tempore anni con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

conciones variæ, in quibus beneficia Chriſti Eccleſiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam ſanctamq́; vitam. 15. de iudicio extremo, & præmijs piorum & pœnis impiorum. Hæc ſunt præcipua membra hiſtoriæ Chriſti, quæ optimo ordine, ꝓ vt res geſtæ ſunt, ſingulis annis in noſtris Eccleſijs tractantur. Eſt præterea alia cauſa, cur hoc anni tempore de Baptiſmo Chriſti agit noſtra Eccleſia, nimirum vt doceatur, qualenam veſtimentum deceat Chriſtianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debacchandi ritum, qualis hactenus in vſu fuit in multis locis Chriſtiani orbis, non ſine graui Dei offenſa. Atq; hæc de præſenti feſto dicta ſufficiant. Loci tres:

I. Hiſtoria Baptiſmi Chriſti, cum ſuis circumſtantijs.

II. Vſus Hiſtoriæ in Eccleſia.

III. Noſtri Baptiſmi ratio & vſus.

DE PRIMO.

In Baptiſmo Domini plures ſunt perpendendæ circumſtantiæ, & potiſſimum hæ quinq;. 1. Quæ perſonæ hic agant. 2. Locus. 3. Colloquium Chriſti & Iohānis. 4. Baptizatio Chriſti. 5. Euentus, ſeu id quod contigit baptizato Domino. De his quinque circumſtātijs ordine dicam.

PRIMA: Tunc venit Ieſus à Galilæa ad Iohānem. Hic duas perſonas habemus, Iohannem, qui in ſpiritu Heliæ miſſus erat ad præparandam viam Domini. Vnde pater eius Zacharias ſpiritu prophetico de eo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dixit adhuc infante: Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius: ea de cauſa Chriſtus ipſe pronunciat, Iohannem plus quàm Prophetam eſſe, & quo nullus maior de muliere natus ſit. Deinde habemus hic alteram perſonam, nempe ipſum Chriſtum, Deum & hominem. Adſunt ergo hic duæ perſonæ, quibus nihil præclarius habet hic mundus vniuerſus: Iohannes fuit ſummus Propheta Dei: Chriſtus æterni Dei æternus Filius: quorum quia et ſumma dignitas & autoritas exiſtit, nobis hic inſinuatur quanta ſit & dignitas & autoritas Baptiſmi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus ſignatur celebrati Baptiſmi. Iordanis non fruſtra meminit Euangeliſta: vult enim, vt ad miracula quæ olim in Iordane contigerunt reſpiciamus, vt inde nos colligamus, quæ ſit vis & efficacia Baptiſmi ſpiritualis.

Primum itaq; occurrit miraculum, quod contigit, cum populus duce Ioſua ingrederetur in terram promiſſam. Nam Iordanis fluuius contra naturam āquæ ab altera parte ſtetit vt murus, præbuitq; populo Dei iter, vt ſiccis tranſiret pedibus, ſecutus arcam Domini, quam ſacerdotes Dei præferebant ante populum. Iſto typo ſignificatum eſt, nos è regno Satanæ in regnum Dei transferri per baptiſmum, præcedente Chriſto, qui vera propitiationis arca eſt.

Helias pallio diuiſit Iordanem, ac tranſgreſſus fluuium in cœlum ſubuectus eſt. Naaman Syrus lepro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſus ablutus in Iordane ad iuſſum Prophetæ ſanitati eſt reſtitutus. Vt autem Heliæ factum tranſitum in cœlum per Baptiſmum fieri adumbrat: Ita Naaman Syri purgatio ſpiritualem per Baptiſmum fieri mundationem à peccatis figurat. Nam quod foris figurat Baptiſmus, id intus ſua virtute operatur Dominus. Cum igitur hic ſit Iordanis mentio, meminerimus quod ſpiritualiter de Baptiſmo noſtro ſignificet.

TERTIA: At Iohañes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Reſpondens autem Ieſus, dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, vt compleamus omnem iuſticiã: tunc omittit illũ. *In hoc colloquio plura ſunt ſpectanda membra: Primum de prohibitione, qua Chriſtum obnixe prohibebat et oratione et manu. Duo quidem hic diligenter perpendit Iohannes, ſed tertium negligit. Perpendit ſe indignum eſſe, vt qui ſoluat corrigiam calceorum Chriſti, nedum eius nudum corpus abluat. Deinde perpendit, quod Chriſtus ſit immunis à peccato, atq; ideo iudicat ipſum non indigere Baptiſmo, vt eo abluatur in ſignum pœnitentiæ. Tertium, vt dixi, neglexit, nempe quod eſſet & ſui officij, & officij Chriſti. Debebat enim officium intueri, & non indignitatem ſuæ perſonæ. Debebat iudicare Chriſtum non aliquid moliri poſſe, quod non ſpectaret ad officium Mediatoris. Atq; ideo audit à Chriſto.* Omitte nunc, ſic enim decet nos implere omnẽ iuſticiam. *Tu miſſus es vt baptizes: ego autẽ veni vt baptizatis ſalutẽ conferam, faciamus ergo vterq; ꝙ nos deceat.*

Hic ergo tria à Iohanne diſcamus: Primum, agnoſcere nos indignos eſſe, quibus vllum in Eccleſia miniſterium cõmittatur. Deinde agnoſcere Chriſtũ eum eſſe, qui ſolus à maculis peccati nos abluere valet. Tũ mandato Chriſti obedire in noſtra vocatione, non impediente nos indignitate noſtra, ſed vrgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Ieſus. Hic æternus Filius Dei, ſanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelſior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures poſſunt aſsignari cauſſæ: Primum enim voluit per baptiſmum inaugurari miniſterio Dei, & hoc quaſi fœdere oſtendere, ſe miniſtrum Dei eſſe. Secundo, vt Baptiſmus externus eſſet figura mortis, ſepulturæ & reſurrectionis ſuæ: vnde & ſuam paſsionem Baptiſmi nomine deſignauit, cũ filijs Zebedæi reſpõderet Matthæi viceſimo, dicẽs, Poteſtis baptizari Baptiſmo, quo ego baptizor? Tertio, vt ſanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis. non enim Sacramenta Eccleſiæ conſecrantur murmure Sacerdotis, tanquam magica incantationes: ſed Sacramentorum conficitur conſecratio inſtitutione, facto, promiſsionibus Chriſti, ac noſtra obedientia erga ipſum. Quartò, Baptiſmum communem nobiſcum habere voluit, ceu certiſsimum vnionis & ſocietatis, quam nobiſcum habere dignatus eſt, teſtimonium & pignus. Vnde Paulus probat, nos eſſe filios Dei, qui Chriſtum per baptiſmum induimus. Quotquot, inquit, baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quinto, ipſe facere voluit, quod omnibus facere imperauit, quemadmodum ait Au-

guſtinus. optime enim is docet, & imperat, qui ſuæ doctrinæ typus eſt, & imperata primus facit.

QVINTO, euentus conſideretur. Nam quæ contigerunt baptizato Chriſto & orante, ſunt omnium maxima miracula, quæ vnquam contigerunt. Primùm aperitur cœlũ, quare ſignificatur, & quod ſolus Chriſtus ſit via in cœlum, quem induimus in Baptiſmo, & quod cœlũ clauſum maneat omnibus, qui Chriſtum viam vnicam in cœlum non agnoſcant. Deinde vidit Spiritum Dei deſcendentem quaſi columbam, & ſedentem ſuper eum: Hæc dulciſsima imago eſt beneficiorum Chriſti. Nos omnes in diluuio peccati perditi eramus: ſed Chriſtus venit nobis arca, qui nos in ſe recipit à diluuio, in cuius teſtimonium venit Columba, & quieſcit ſuper eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, & columba quam emiſit, quæ reuerſa ramum oleæ in ore habuit, in ſignum ſiccati diluuij: Ita hîc Spiritus ſanctus, in ſpecie columbæ apparens, teſtis eſt abſorpti diluuij peccatorum: ſed in ſola Arca eſt ſalus, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, vbi Spiritus ſanctus habitat. Tertiò, audita eſt vox de cœlo dicẽs: Hic eſt Filius meus dilectus, per quem placatus ſum. Ecce hic audimus Patrem cœleſtem præconem Euangelij eſſe. Quid quæſo poteſt admirabilius eſſe: quid magis ſtupendum? ô deploranda cæcitas hominum! ô deteſtanda ſurditas! Pater cœleſtis ſonat ſuum Euangelium de cœlo, & nos cœci non intuemur cœlum, nos ſurdi nõ audimus vocẽ docẽtis. Sed quid quæſo docet? Hic eſt, inq̃t, Filius meꝰ dilectus. En teſtimoniũ Patris de Filio, huic crede, ſi ſalꝰ tibi cura eſt, is natura

filius, nos gratia. Ideo dilectum appellat, non quod nos dilecti non ſimus: ſed in dilecto, in quo ſolo nos caros habet: illum propter ſe amat, nos vero propter illum. Natura enim ſumus filij iræ, Epheſ. 2. per Chriſtum verè adoptamur in filios. Vnde ſequitur in concione Dei: In quo complacitum eſt mihi, id eſt, per quem ſum placatus, & humano generi reconciliatus. Hîc tria ſunt alto animo perpendenda. 1. Quod ſine Chriſto Deus ſit nobis iratus, idq́ propter peccatum, quo Deum offendimus. 2. Quod ſolus Chriſtus ſit reconciliatio noſtri: Ipſe enim eſt propiciatio pro peccato. Sanguis enim Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quod hæc paterna beneuolentia & reconciliatio ſit fide accipienda, ac Baptiſmo obſignanda. Hanc fidem ſequi debet noua obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes ſummam Euangelij, ad quam in omni vita & mortis hora reſpicere debemus: non enim aliunde ſolida conſcientiæ conſolatio ſumi poteſt. Atq́ hæc ſint breuiter dicta de narratione Euangelica.

Prim: Secund: Tert: Vsus Historiæ

DE SECVNDO.

Etſi vſus ex ijs quæ dicta ſunt facile colligi poteſt: tamen quædam hic capita recitabo. Primum ergo ſciamus, quod noſter Baptiſmus hic conſecretur & ſanctificetur aqua Baptiſmi per Chriſtum, qua aqua baptizari dignatus eſt. Deinde totum ſpectaculum nobis ob oculos, tanquam in imagine Eccleſiā Chriſti depingit, hic conſpicitur Iohannes doctor in Eccleſia: vbi enim verbum Dei non eſt, ibi non auditur docentis vox, illic Eccleſia monſtrari non poteſt. Deinde

Primus Vsus. Secundus Vsus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

de Chriſtus baptizatur: à bene enim inſtituta Eccleſia vſus Sacramentorum abeſſe non poteſt. Tertio, Chriſtus baptizatus orat, cuius exemplum membra ipſius imitentur, & Deo verum cultum ex fide præſtent. Quarto, Filius ſtat in medio: vox Patris ſonat de cœlo. Spiritus ſanctus requieſcit ſuper Baptizatum: idem reuera hodie fit in noſtra Eccleſia. Deus enim Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ſuæ Eccleſiæ adeſt, & per vocē prædicantium teſtatur ſuam beneuolentiam erga Chriſti Eccleſiam. Per Filij præſentiam teſtatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per Spiritum ſanctum teſtatur ſe gubernare Eccleſiam ſuam: vnde & nos hanc fiduciam concipiamus, quod portæ inferorum non ſint præualituræ aduerſus eam.

DE TERTIO.

Pleraque quæ ad noſtrum Baptiſmum pertinent, ſunt in ſuperioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipue ſcire neceſſarium eſt, atq; duo dicam: quale ſignum Baptiſmus, & quæ ſit vera eius meditatio.

Quale ergo ſignum eſt Baptiſmus? Primum eſt teſtimonium gratiæ, eiuſq; & exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quod Deus ſit illi placatus per Chriſtum, quod ſane teſtimonium requirit fidem. Deinde eſt ſymbolum hoc ſignum, quod quadam ratione docet: Eſt enim ſignum virtutis ſpiritualis Chriſti, nimirum quòd Chriſtus ſua morte, ſepultura, & reſurrectione ſit noſtri liberatio à morte, ſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pulcro, & donator vitæ æternæ. Deinde eſt ſymbolum vitæ nouæ corã Deo, quemadmodum Paulus Rom. 6. docet his verbis: Quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus. Conſepulti igitur ſumus cum ipſo per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodũ Chriſtus excitatus eſt ex mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus eſt teſſera quædam profeßionis, qua teſtamur nos eſſe membra Chriſti & hoſtes Diabolorum.

Meditatio pia Baptiſmi in his rebus poſita eſt.

PRIMVM *ſtatuere oportet, quod Baptiſmus noſter ſit firmißima quædam obſignatio, & Sacramentorum noſtræ reconciliationis cum Deo.*

DEINDE, *Baptiſmus debet nobis eſſe perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio ſit facta per ſanguinem, mortem, ſepulturam ac reſurrectionem Chriſti.*

TERTIO, *admonebit nos mortificationis carnis, & viuificationis ſpiritus, adeoq́ perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ per Chriſtum glorificationis.*

QVARTO, *admonebit nos, quòd regenerationis beneficium ſit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, vt ipſi adhæreamus, ac colamus per totam vitam, cui honor & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA PRIMA IN QVADRAGESIMA, EVANgelium *Matth. 4.*

TVNC Ieſus ſubductus fuit in deſertũ à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunaſſet dies quadraginta ac noctes quadraginta, tãdem eſurijt. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube vt lapides hi panes fiant. At ille reſpondens, dixit: Scriptum eſt: Non ſolo pane victurus eſt homo, ſed omni verbo quod egreditur per os Dei. Tunc aſſumit illum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, dicitq; illi: Si Filius Dei es, præcipita te deorſum. Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandaturus eſt de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

um. Dixit illi Ieſus: Rurſus ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. Rurſum aſſumit illum Diabolus in montem excelſum valde, & commonſtrat ei omnia regna mundi & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris me. Tunc dicit illi Ieſus: Abi Satana, ſcriptum eſt enim, Dominũ Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Tunc dimittit illum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac miniſtrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

QVEMADMODVM *proximo die Dominico audiuimus hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem hiſtoriæ Chriſti continet, videlicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus ſingulari ſapientia ſuum Filiũ humiliari voluit, & oſtendere, quam verum ſit, quod olim prædixit: nimirum quod vt ſerpens inſidiaturus eſſet calcaneo Seminis mulieris, hoc eſt, quod Chriſti perſonæ ac eius regno eſſet Satan poſiturus inſidias (id quod hæc hiſtoria veriſſimum eſſe oſtendit) ita idem Semen contriturum eſſe caput ſerpentis. Cuius rei ſpecimen quoddam in hac hiſtoria videmus. Hæc omnia eo referenda ſunt, vt & Chriſti obedientiam ſub cruce diſcamus, & ſciamus qualem clypeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo:*

I. *De Ieiunio.*

II. *De Tentatione.*

DE PRI-

DE PRIMO.

In hoc loco duo ſpectanda ſunt: Primum quænam ſit ratio ieiunij in genere. Deinde quid ſentiendum ſit de Chriſti ieiunio in ſpecie.

Ieiunium eſt abſtinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & veluti mortificatur. Et eſt triplex: Indifferens, pium & impium.

Indifferens ieiunium eſt, cum vel præ inopia vel valetudinis cauſſa, vel ingenti aliquo animi mœrore abſtinetur à cibo & potu. Hoc per ſe nec placet nec diſplicet Deo, verum prout fides & patientia adfuerint, placere & diſplicere putandum eſt.

Ieiunium pium, Chriſtianum, & acceptum Deo, eſt abſtinentia non ſolum à cibo & potu, qua corpus premitur & mortificatur: Verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni vllam voluptatem adferre poſſunt, eo pertinens, vt plenum ſit ſpiritus imperium per veram pœnitentiam, piam orationem, & ſeriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus lædi poteſt. Nam corporis afflictio per ieiunium, eſt ſymbolum mœroris animi propter peccatum, & teſtimonium veræ pœnitentiæ. Huius fines ſunt (propter quos & acceptum eſt) tres: Mortificatio carnis: Excitatio ſpiritus: & intenſius omnis pietatis ſtudium. Huiuſmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit 2. Corint. 6. & certe deberent pij homines ſancto ieiunio ſæpe ſpiritum excitare, ne carnis cõcupiſcentijs ſuccumberent.

Eſt autem hoc ſanctum & Chriſtianum ieiunium duplex:

duplex: Priuatum & ſolenne. Priuatum eſt, quod quis ſua ſponte ſibi imponit, vel pietatis excitandæ cauſſa (quale vt ſæpe aliâs, ita potiſsimum ante ſacram ſynaxin, à quolibet Chriſtiano, cuius caro hac caſtigatione indiget, inſtitui vellem) vel officij noui capeſſendi gratia, vt ſe quis eo præparet ad meditationem officij, oretq́; vt Deus auſpicijs ſui muneris propitius aſpiret. huiuſmodi fuit olim ieiunium Moſis in monte, & Heliæ in deſerto, & ieiunium Chriſti in deſerto, cuius hic ſit mentio.

Solenne ieiunium pium & Chriſtianum eſt, quod Magiſtratus pius, ſiue gubernatores Eccleſiarum indicunt, vel vt præſens malum, vt peſtis, gladius, ſectæ, ſeditiones, &c. vera pœnitentia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: vel vt mala, quæ ob peccata graſſantia imminere videntur, caueantur. Huius generis ieiunia à ſanctis regibus & Prophetis ſæpe indicta ſunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuocationem, caritatem, meditationem beatæ vitæ, & huiuſmodi alia, quæ in Chriſtiano ieiunio adeſſe ſolent & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & ſolenni, tenēda eſt hæc regula, quod vt priuatum liberum eſt in arbitrio cuiuſq; poſitum: ita ſolenne mandato magiſtratus, caritatis lege, & publici commodi neceſsitate obligat, quare illud contumaciter violare grande peccatum eſt.

Impium ſeu Phariſaicum ieiunium, eſt abſtinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei eſſe per ſe, & res Deo grata propter ipſum opus, ideoque meritoria. Quaſi vero Deus moraretur externa ope-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ra, vbi conſcientia eſt impura: & ieiunium per ſe eſſet in eo genere operum, quæ Deo immediatè & ſimpliciter probantur, quemadmodum ea, quæ in lege ſua, hoc eſt, Decalogo præſcribit, & non potius eſſet externum quoddam exercitium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem ſpectans, nimirum vt pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, caritati, meditationi beatæ vitæ ſubſeruiat. Meritò ergo Prophetæ huiuſmodi hypocritica ieiunia damnant: in quibus plurima horrenda ſcelera concurrunt: vt opinio cultus, fiducia operis, neceſſitas, coactio, delectus ciborum neceſſarius, modus ieiunandi, quo vel porci ſaginari poſſint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Poteſt autem hoc ieiunium Phariſaicum diuidi in duo genera, vt vnum ſtatum, aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium eſt, & certo tempore anni affixum, quale apud Papiſtas quadrageſimale ieiunium, vt vocāt, & ieiunium quatuor temporum Apoſtolorum, quibus ſuffragia Apoſtolorum emere voluerunt, & eiuſmodi plurima, in quibus nihil præter meram ſuperſtitionem & multiplicem impietatem exercuerunt.

Arbitrarium ieiunium, eſt quod aliquis arbitrio ſuo, quo Deum ſibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit, qui iactabundus in oratione ſua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabbato, vbi ſuum ieiunium, vt opus ſanctum & meritorium, prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiſcatur.

Hæc ſint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

de Chriſti ieiunio adijciam. De hoc ita ait Euangeliſta: Tunc ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à Diabolo, & cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt. *Hic primùm tempus notatur, nimirum quòd ſtatim à Baptiſmo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe deſertum. 3. Modus ieiunij, videlicet ꝙ quadraginta diebus & noctibus abſq; omni cibo vixerit. 4. Miraculum, quod & tanto tempore potuerit abſq; cibo viuere, & quod non eſurierit tanto ſpacio: nam nō ſenſit famem, priuſquam quadraginta dies & totidem noctes præterierant.*

Sed cur Chriſtus hoc fecit? Primum, vt hoc miraculo teſtaretur de ſua diuina potentia. Deinde propter figuram: Moſes enim typus Chriſti, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem noctes. 3. Vt ſatisfaceret pro gula primorum parentum & noſtra. 4. Propter vocationem. Hoc enim vſitatum Deo eſt, cum velit aliquem arduo officio præfici, ſicuti in Moſe & Helia videmus. 5. Vt eſſet exemplum nobis, vt nos ſobrij perpetuo in timore Domini viuamus.

Eſt igitur vſus ieiunij Chriſti agnoſcendus, qui eſt multiplex: 1. Vt cogitemus quantum fuerit humiliatus Filius Dei. 2. Vt exemplo Filij Dei ſobriæ orationi ſtudeamus. 3. Vt illi gratia agamus, qui noſtro nomine tantum ieiunium ſuſtinuit.

Deinde ab altera parte cauendus eſt abuſus, ne videlicet abutamur hoc ſancto Chriſti ieiunio, quod fit, ſi vel præceptū vniuerſale faciamus ex hoc Chriſti facto: vel putemus nos fieri participes ieiunij Chriſti per

ſti per

ſti per noſtrum fictum ieiunium: vel ſuſpicemur ieiunium noſtrum peccatorum remiſsionem mereri, ex opere operato, ſicuti Thomas Aquinas ſacrilege docet: vel iudicemus cum Ambroſio hoc quadrageſimale ieiunium à Pontificibus Eccleſiæ impoſitum eſſe neceſsitatis, ita vt nemo pius habeatur, niſi qui hoc ienunium ſeruarit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipſo fidei fundamento, quod eſt, ſolius Chriſti merito ſaluari credentes.

At dicunt: Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio: Is autem ieiunauit quadraginta dies: ergo nos debemus hoc factum Chriſti imitari. Verum quidem eſt, quod dicunt, omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio, ſed non eſt verum, quod omnis Chriſti actio ſit nobis imitanda, id quod ex actionum Chriſti diſferentijs manifeſtum eſt. Sunt enim actiones Chriſti aliæ morales: aliæ miraculoſæ: aliæ peculiares. Morales vitam ac mores noſtros inſtruunt: eſt enim ipſe perfectiſsimum virtutum exemplar. Miraculoſæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem noſtram de veritate doctrinæ Chriſti informant & confirmant. Peculiares ſeu piaculares ſunt, quæ ad redemtionis & expiationis beneficium pertinent. Hæ ſalutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atq; ita omnis Chriſti actio eſt quidem noſtra inſtructio, ſed non omnis imitanda, ſed tantum quæ ad mores & vitam: iuxta legis decalogi præſcriptũ pertinent.

Licétne ergo ieiunium quadrageſimale ieiunare? licet, modo ſeruentur in eo conditiones, quas ſupra dixit in ſancto & Chriſtiano ieiunio ſeruandas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

eſſe. Et ſane aperte fateor iſto tēpore ſingulari ſobrietate opus eſſe, ad meditandum beneficium redemtionis, quod tum ſolet in noſtris Eccleſijs quotidie proponi in enarratione paſsionis Dominicæ: ſed coactio & neceſsitas abeſſe debent.

DE SECVNDO.

Accedens ad eum tentator, &c. *In his Chriſti tentationibus videre licet: Primum, quanta ſit audacia Satanæ, & ſtudium eius ad deſtruendum regnum Chriſti. Nam ne quidem Filio Dei pepercit, ſed eum accedit, tentat: & quemadmodum regnum Dei in Paradiſo inuaſit & ſuperior eſt factus: Ita nouum Paradiſum regnum Chriſti molitur deſtruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet videre, quàm ſit humiliatus Filius Dei, vt non ſolum ſit afflictus ieiunijs, verumetiam tentationibus Satanæ ſit petitus.*

Cæterum, vt nos hinc ſalutarem inſtructionem accipiamus, Primum de tentationibus Chriſti dicam. Deinde quare ſit tentatus: Poſtremo, quid nobis doctrinæ & conſolationis ſit petendum ex tentationibus Chriſti.

In ſingulis tentationibus Chriſti, quæ tres hic numerantur, quatuor ſpectemus. 1. Quæ occaſio. 2. Tentationis modus. 3. Tētationis finis. 4. Modus victoriæ. Quantum itaq; ad primam attinet tentationem, eius occaſio hiſce Euangeliſtæ verbis indicatur: Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt. *Ecce qualem*

occa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

occaſionem nactus eſt. Chriſtus ieiunat, parat ſe ad officium capeſſendum, ſed Satan aliud molitur, & ex bono facto Chriſti eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuum Satanæ ſtudium fuit, vt & benefactis ſanctorum & peccatis abutatur illis in perniciem: ſed nouit Dominus qui ſunt ſui, & poteſt eos è tentatione eripere.

Tentationis modus ſequitur, ait enim tentator: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant: *finis huius tentationis fuit, Chriſto perſuadere, periculum facere, an Deus miraculo ſuam diuinitatem comprobare vellet: quod ſi non faceret, vt ſuſpicaretur Dominus ſe Deo curæ non eſſe. Pugnat ergo hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus ſuis prouidet omnia, quæ ſunt ipſis ad ſalutem & præſentem vitam neceſſaria.*

Modus victoriæ ſequitur: Cui reſpondens, dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. *Hic videmus in verbo Dei victoriam eſſe ſitam aduerſus Satanam. Satā vult perſuadere Chriſto, quod ſit periturus, niſi ex lapidibus panes faciat: ſed Chriſtus negat hominem viuere ſolo pane ſeu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, niſi accedat benedictio diuina, à qua panis robur capit, ſcriptum eſt enim, Comedent & non ſaturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Chriſto habes Deut. 12. Quo in loco conſolatur Moſes populum in deſerto, vbi non erat panis: ſed Deus Manna de cœlo dedit, & aquam de petra. Hanc promiſsionem Chriſtus ſibi*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ætque omnibus pijs applicat: ſignificans fore, vt in medio famis Deus ſuis ſit adſuturus, & neceſſaria ſuppeditaturus. Huius promiſsionis exempla habemus in Iſraelitis, Helia, Eliſæo, Moſe, & hic in Chriſto. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur. Hæc promiſsio, cum ad nos quoq; pertineat, arripienda eſt fide, & opponenda eſt Satanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atq; hæc de prima tentatione Chriſti & eius vſu ſint breuiter dicta. Secunda ſequitur.

Occaſio ſecundæ tentationis hiſce verbis deſcribitur: Tunc aſſumſit eũ Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi. *Ecce occaſionem, ecce artificium Satanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.*

Modus tentationis additur: Si Filius Dei tu es, mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, Angelis ſuis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. *Finis, vt Chriſtus tentaret aliquid contra vocationem, ac ita in ſe iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt. Nam poſtquam vidit malignus iſte, quod Chriſtus ſcriptura ſe erigit, conatur ſcripturam mendacijs ſuis inuoluere. Pſalmus ille, quem citat Satan, loquitur de prouidentia Dei, quòd velit Deus quemlibet pium in ſuis vijs, hoc eſt, in ſuo vitæ genere & vocatione legitima conſeruare: non præcipit, vt aliquid temerarie faciamus contra vocationem. Sed quomodo Chriſtus hoc Satanæ telum ignitum extinxit? Verbo. Ait enim:* Rurſus eſt

ſus eſt ſcriptum: Non tentabis Dominum Deum tuum. *Hæc habemus Deut. 6. vbi tentare Deum ſignificat aliquid audere per diffidentiam, ſiue in rebus proſperis, ſiue aduerſis: quare talis tentatio aduerſatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus proſperis ſecurus viuit, & deponit timorem Dei, is certo tentat Deum contra primum præceptum: rurſus qui in calamitoſis ſuccumbit, quaſi Deus nullam noſtri curam gereret, etiam tentat Deum vocando in dubium eius promiſſiones. Eccleſia hodie vexatur cruce, & experitur foris pugnam & intus terrorem, hic certe non eſt tentandus Deus: non eſt dicendum, ſi ſumus eius populus, ſi verum eſt hoc Euangelium, quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hoſtibus omnia tam proſperè ſuccedere permittit? hic fortiter cum Chriſto dicamus:* Non tentabis Dominum Deum tuum. *Sequitur tertia tentatio.*

Tertiæ tentationis occaſio hiſce verbis indicatur: Iterum aſſumſit eum Diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum. *Vide, in prima tentatione abuſus eſt cruce Chriſti ad ipſum tentandum: nunc illa regna mundi proponit, vt illorum gloria perſtringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc eſt.* Hęc omnia dabo tibi, ſi cadens adoraueris me: *Finis fuit, vt Chriſtus fieret idolatra: ſed contra hanc tentationem victoria potitur Dominus. Primum repellendo Satanam, qui auſus eſt ſibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipſum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gladio Dei, dicens: ſcriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Hæc ſcriptura habetur Deut. 6. in qua duo ſunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim, vt vnum Deum adoremus, & ei ſeruiamus diuinis cultibus, iuxta primam Tabulam: prohibet vt vllis creaturis iſtum honorem tribuamus, ſiue Diabolis, ſiue hominibus, ſiue angelis. Sit hæc regula nobis perpetuo in conſpectu aduerſus omnes Papiſtarum dolos.

Sed cur tentatus eſt Chriſtus? 1. Vt nos tentati ſciamus nos habere Pontificem per omnia tentatum. Deinde, vt nos eius exemplum erudiat, ne ſinamus Diabolum vllis rebus nos auocare à vero timore Dei. Cum ergo vult nobis perſuadere, quod non ſimus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, reſpiciamus ad filium Dei, & gladio, quo ipſe vſus eſt, reprimamus hoſtem. Cum nos ſolicitat, vt aliquid tentemus contra vocationem, vnde coniici poſſimus in ſalutis & vitæ diſcrimen, opponamus gladium Dei. Cum magnis præmijs nos inuitat ad idolatriam, caueamus ne iſtis hamis nos in naſſam damnationis pertrahat. Breuiter, in tota vita laboremus, & creſcamus in vera Dei cognitione, & muniamur aduerſus Satanam præſentia Filij Dei, cui victori noſtro vna cum Patre & Spiritu ſancto ſit gloria in ſecula, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIUM *Matth. 15.*

ET digreſſus illinc Ieſus, ſeceſsit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananæa, quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum dicens: Miſerere mei Domine, fili Dauid, filia mea miſere à Dæmonio agitatur. Ille vero non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant illum dicentes: Amitte illam, nam clamat poſt nos. At ille reſpondens, dixit: Non ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſraeliticæ. Illa vero venit & adorauit eum, dicens: Domine, ſuccurre mihi. At ille reſpondens, dixit: Non eſt honeſtum ſumere panem filiorum, & obijcere catellis. Hæc autem reſpondit: Certe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Domine, etenim catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa Dominorũ ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus, dixit illi: ô mulier, magna eſt fides tua. Fiat tibi ſicut vis. Et ſanata fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium ad nos gentes præcipue pertinet. Exemplum enim huius mulieris Ethnicæ, gentes recipi docet. Nam vt eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; vult recipere, non enim apud Dominum eſt acceptio perſonarum, vt & Petrus ait: In veritate comperio, quod non ſit perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iuſticiam, acceptus eſt illi. Eſt autem hoc immotum decretum Dei, quod vt omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuocant, per Mediatorem vnicum Ieſum Chriſtum recipiantur, & ſola bonitate Dei ſaluentur. Cuius decreti exemplum videmus in hac muliere, quæ ſub cruce inuocat, exauditur, & fide iuſtificata ſaluatur, iuxta illud Ioëlis: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Loci tres:

I. *Quæ ſit vera & ſalutaris pœnitentia.*
II. *Cur Chriſtus hanc mulierem repulerit.*
III. *Viua imago veræ Eccleſiæ.*

DE PRIMO.

Omnino neceſſarium eſt recte doceri homines de vera pœnitentia: ea enim niſi adfuerit, nemo ſaluari

poteſt:

poteſt : ideo dicam clare & diſtincte, quid ſit ſalutaris pœnitentia : quomodo fiat : & quibus abſoluatur partibus.

Chriſtiana & ſalutaris pœnitentia abſq; omni dubio, eſt conuerſio hominis ad Deum, vt fiat noua creatura, iuxta ipſius voluntatem, quantum fieri poteſt in hac infirmitate, viuens: Vel, vt clarius dicam, ſalutaris pœnitentia eſt verus dolor de offenſa Dei, cum voto ac ſpe veniæ propter victimam filij Dei, & voluntate, ſingularíq; ſtudio omne poſthac peccatum vitandi, Deoq; totam vitam poſthac approbandi.

Hanc eſſe veram definitionem ſalutaris pœnitentiæ, vnico Ezechielis teſtimonio oſtendi poteſt. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait: Conuertimini & agite pœnitētiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras: & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum.

Hoc teſtimonio tria continentur: Primum eſt inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, venit ad me, niſi quem pater traxerit. Secundum eſt promiſſio: non erit vobis in ruinam iniquitas. Tertium eſt pœnitentiæ deſcriptio: Agite, inquit, pœnitentiam. Vult nos ergo dolere de offenſa Dei. Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras: ergo fugam & odium peccati requirit. Cum ait: Conuertimini ad Deum, fidem requirit, ſine qua nemo ad Deum conuerti poteſt: fide enim, vt inquit Paulus, acceſſum habemus ad Deum. Præterea cum additur: facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum vt noua ſimus creatura,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

poſtulat iuxta Dei voluntatem viuentes. Hinc conſicitur, quod vera & ſalutaris pœnitētia ſit dolor verus de offenſa Dei, cum voto ac ſpe veniæ, ardentiq́ʒ ſtudio omne peccatum vitandi, ac Deo in poſterum totam vitam approbandi. Hoc in illuſtri exemplo clarius videamu . Dauid poſt horrendum lapſum in adulterium & homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Pſalmo expreſſam. Primum ait: Miſerere mei Deus ſecundam magnam miſericordiā tuam. Hic & dolet ob ſuam miſeriā, quod Deum adeo indigne offenderit, & agnoſcit Deum miſericordem, vnde votum & ſpes in eo extitit, ac viua in Meſsiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor, quantaq́ʒ fides, qua ſuperauit dolorem, idē Pſalmus multis verbis indicat. cum autem addit in eodē Pſalmo: Spiritum nouū crea in viſceribus meis, ſe nouam creaturam fieri optat. Huiuſmodi multa ſunt exēpla, vt Adam, Manaſsis, Petri, Latrōis, Magdalenæ, &c, quæ nos cogitare oportet, vt illorum exemplo & erudiamur de vera pœnitentia, & ſeriam pœnitentiam cum illis agamus.

Etſi autē ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi poteſt, quomodo fiat vera pœnitētia: tamē illud diſtinctius declarare volo: nihil enim homini magis neceſſarium eſt, quam vt vera pœnitentia reconcilietur Deo & ſaluetur. Vt igitur ſciamus quomodo vera pœnitentia agatur, obſeruanda ſunt ſeptem puncta:

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc ſumitur ex Decalago: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, &c. Hic requirit Deus agnitionem ſui: deinde ſequitur qualē obedientiam

poſtu-

poſtulet: Non habebis Deos alienos coram me. Tertiò comminationes additæ teſtantur, quod damnet inobediẽtiam: Viſitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Poſtremò etiam de Deo ſciendum eſt quod ſit miſericors, ſecundum vocem Euangelij. Antequam igitur ad verã pœnitentiã pateat aditus requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis & dãnantis ſerio inobedientiam, & rurſus miſerentis & recipientis peccatores in gratiam propter mediatorem.

2. Hanc noticiam ſequi debet examen factorum noſtrorum ad legem Dei, & ſingula præcepta ſeorſim ſunt conſideranda. Primum ergo in hoc examine vide an Deum habeas cui ſoli fidas, an ipſum timeas, an ames, an totis viribus colas, an ipſius nomen tibi ſit ſacroſanctũ, an ipſum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen inſtituendum eſt in ſecunda Tabula de proximo, &c. Ex hoc examine venies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iuſtæ damnationis propter Dei offenſam: huiuſmodi examen à nobis requirit, quoties ſcriptura nos hortatur ad pœnitentiam. 2. Factorum examen.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei, oritur vehemens pauor in conſcientia, quem pauorem augent circumſtantiæ iudicij Dei, quæ ſunt præſentes calamitates, tyrãnis diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio. 3. pavor conscientiæ.

4. In hoc ingenti pauore, niſi fides ſuccurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex 4. Fides.

contem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

contemplatione miſericordiæ Dei promiſſæ propter Chriſtum, cõcipitur fiducia remiſſionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur, & apprehendit manum Filij Dei, qui ſe ex inferno eripit. Hic mens promiſſiones Dei cogitat, intuetur Filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit vocem Ioëlis conſolatione pleniſſimam: Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia gratioſus & miſericors eſt, tardus ad iram, & velox ad pietatem, & parcens ſuper malicia. Harum promiſſionum exempla conſiderentur, vt nos iſtis confirmemus.

5. Cognita hac Dei miſericordia, peccator cõcipit ſpem veniæ, & incipit palam ſuum deplorare peccatum, confitetur Deo ſuam turpitudinẽ, & confugit ſeria oratione & ardẽti corde ad miſericordiã Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus aſcendit: Primum agnoſcens Deum, ipſius iudicium & miſericordiam, ſicuti iam expoſitum eſt, is hac fiducia abſoluitur à peccato ſuo, et iuſtificatur coram Deo, non ſua iuſticia, ſed Chriſti, quæ omni credenti imputatur. Nam vera noſtri iuſtificatio eſt credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, acceptatio ad vitã æternam gratis propter Chriſtum.

7. Iuſtificatus fide & adoptatus in filium & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum, & totam vitam in poſterum emendat.

Verum vt hæc clarius à nobis intelligi poſſint, proponam exemplum ſalutaris pœnitentiæ, de qua audiſtis, & ſumam Manaſſem regem Iuda, in cuius pœniten-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pœnitentia ſalutari hæc omnia conſpiciuntur, quem admodum in ipſius oratione apparet.

PRIMVM enim cũ inquit, DOMINE omnipotens, Deus patrum noſtrorum Abraham & Iſaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ, & inſuſtentabilis eſt ira comminationis tuæ ſuper peccatores, immenſa vero & imperueſtigabilis miſericordia promiſſionis tuæ, quoniam tu es Dominus altiſſimus, gratioſus, miſericors, & multum miſerens, & pœnitens ſuper malicijs hominum.

In his verbis Manaſſis, eſt 1. Agnitio Dei. 2. Debitæ obedientiæ teſtificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confeſſio. 4. Miſericordiæ noticia & prædicatio.

DEINDE ſecundum ſequitur, videlicet examen factorum Manaſſis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui ſuper numerum arenæ maris, multiplicatæ ſunt iniquitates meæ Domine.

TERTIO, quantus pauor fuerit in corde ipſius oſtendit, cum ait: Et non ſum dignus intueri & aſpicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

QVARTO in his pauoribus erigit ſe cogitatione miſericordiæ, & ait: Et nunc flecto genu cordis mei precans ad te Domine, qui promiſiſti pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, qui peccauerunt tibi.

QVINTO ſequitur veniæ precatio: Quare petoro gans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternum iratus reſerues mala mihi, quia tu te Deus,

Deus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Deus, inquam, pœnitentium, & in me oſtentas omnem bonitatem tuam.

SEXTO, *hæc precatus ſtatuit ſe exauditum & iuſtificatum: quare & addit: Quia indignum ſaluabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hic Manaſſes iuſtus fide factus, noua eſt creatura.*

SEPTIMO, *hanc gratuitam iuſtificationem ſequitur emendatio in tota vita. Vnde ſequitur in ipſius oratione: Et laudabo te ſemper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes ſancti ſemper ſunt ſecuti. Dauid agnoſcit Deum, agnoſcit iudicium Dei, agnoſcit miſericordiã, ſuum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit ſe fiducia miſericordiæ. precatur veniam, iuſtificatur fide, iuſtificatus Deum celebrat. Hæc in Pſalmo 51. conſpiciuntur.

Audiuimus quid ſit pœnitentia, & quomodo fiat, iam quæ ſint eius capitales partes tenendum eſt, & numerantur tres, quæ ſunt, Contritio, Fides, & noua vita.

Ad contritionẽ requiruntur primo tria, quæ ſunt agnitio Dei, examen facti, & pauor conſcientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio miſericordiæ, petitio veniæ, & iuſtificatio.

Ad nouam vitam requiritur vltimum, quod in cordis, oris, & vitæ inſtitutione ſecundum Legem Dei conſiſtit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio, quod Chriſtus repulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare dicit ſe tãtum miſſum eſſe ad oues, quæ perierunt de domo Iſraël? An non idem Dominus eſt, qui dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, &c. Reſpondeo: Dominus hoc fecit non ſine magnis cauſſis 1. Hoc fecit vt mulieris fides hac mora exerceretur & creſceret. 2. Vt eſſet exemplum pietatis aduerſus pertinaces Iudæos, qui Chriſtum contemſerunt. 3. Vt oſtenderet Dominus, ſe velle vinci à nobis aſſiduitate precum noſtrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præſentes ſpectatores veram pietatis indolem. Sed Dominus aliam cauſſam aſſignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierũt de domo Iſraël. Reſpondeo: Hoc nõ dicit Chriſtus, quaſi negaret gentibus acceſſum ad gratiam ſuam: Fuit enim illa mulier gentilis, ſed aliæ cauſſæ ſunt. 1. Vult hic notare obſtinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum, qui Chriſtum peculiariter ad ſe miſſum non agnouerunt. 2. Quòd verbum Dei ipſe Chriſtus ante mortẽ ſuam prædicaret Iudæis, & poſt mortem daret mandatum prædicandi gentibus: Nã Dominus prohibuerat prædicare Euangelium inter gentes ante ſuã mortẽ. Verũ poſtea cũ à morte excitatus eſſet, dedit hoc mandatum Apoſtolis: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ &c. Hoc mandatum manifeſte oſtendit, quod Chriſti beneficia ad Iudæos & gentes pertinẽt, hoc eſt, ꝙ omnes ex Iudæis & gentibus, qui CHRISTVM reci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

recipiunt, & veram pœnitentiam agunt, ſint participes beneficiorũ Chriſti, ita vt ipſius ſanguine omnia illorum peccata ſint abolita, & tandem in extremo die ſurgant ad beatã imortalitatẽ & vitã æternam. Verum qui Chriſtũ recipere recuſant, viuentes abſq; pœnitentia, illi abſq; miſericordia æternis pœnis cum Diabolo puniẽtur. Nam ſicut Dominus fuit, eſt, & erit miſericors omnibus agentibus pœnitentiam, abſq; omni conditione perſonarum: ita fuit, eſt, & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur, ſiue ſimus reges, ſiue nobiles, ſiue ciues, ſiue ruſtici.

DE TERTIO.

Pulcerrima imago Eccleſiæ Chriſti, & ſingulorũ membrorum deſcribitur in hac Cananæa muliere. Primum enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Eccleſia & ſingula eius mẽbra. Hinc Paulus: Omnes, qui volũt pie viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Hoc Chriſtus docet, cum iubet nos tollere iugum ſuum. Vult enim Deus nos fieri conformes ſuo filio in afflictionibus & ærũnis, qui olim ſumus illi futuri conformes in gloria Roman. 8. 2. Eccleſia in his calamitatibus orat opem: nam nullum aliud aſylum habet Eccleſia, quam orationem ad Deum, qua impetratur auxilium. 3. Chriſtus videtur auertere aurem, dum nõ ſtatim impetramus quæ volumus. 4. Eccleſia exemplo huius mulieris nõ deſinit precari: ſed perſeuerabit in oratione, donec impetrauerit quod petit.

Porro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Porro ſingula membra Eccleſiæ hinc quod diſcant habent.

1. Vnuſquiſq; noſtrum ſe agnoſcat Cananæum, hoc eſt, impium & indignum gratia Dei.

2. Clamet cum hac muliere, Miſerere, miſerere.

3. Si tentaris, perſiſte tamen, huius mulieris exemplo: ſi non hodie aut cras te exaudierit, tuæ tamen preces non erunt inanes, ſed vere exaudientur propter Chriſtum, ſi ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.

4. Agnoſce te canem cum hac muliere: ſed talem, qui ex micis cadentibus de menſa Domini ſui ſaturetur, ideoq; in oratione perſiſte.

5. Futurum eſt & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita eſt: tanta eſt miſericordia Domini, cui honor & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIUM *Lucæ 11.*

ET erat eijciens Dæmonium, & illud erat mutum, cumq; eieciſſet Dęmonium, locutus eſt mutus, & admiratę ſunt turbę. Quidam autem ex eis dixerunt: Per Beelzebub principem dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo. Ipſe autem cum ſciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduerſus ſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ipſum diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadit. Quod ſi Satanas quoque ad-

uerſus ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere dæmonia. Quod ſi ego Beelzebub præſidio eijcio dæmonia, Filij veſtri cuius præſidio eijciunt? ideo ipſi iudices veſtri erunt. Porro ſi digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit ad vos regnum Dei. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet. Vbi vero fortior eo ſuperueniens vicerit eũ, vniuerſa arma eius aufert in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit. Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

meam, vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatam atq; ornatam, tunc vadit & aſſumit ſeptem alios Spiritus ſecum nequiores ipſo, & ingreſsi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. Factum eſt autem, cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo, Beati qui audiunt ſermonem Dei, & cuſtodiunt illum. Summa Euangelij

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium, dilecti, clare oſtendit, cur Chriſtus venerit in hunc mundum & aſſumſerit humanam naturam: nimirum vt & nouum regnum incoaret, & regnum Diaboli aboleret, hoc eſt, quod Deus dicit Gen. 3. Semen mulieris conteret caput Serpentis, quod Iohannes interpretatur, cum ait: Chriſtus apparuit, vt deſtrueret opera Diaboli, hoc eſt, regnum Diaboli, quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna abſoluitur. Huius Satanæ regni deſtructorem declarat ſe Chriſtus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obſeſſum à
Diabolo. Nam cum Diabolum expellit, primum ſi- 1
gnificat ſe potentiorem Diabolo eſſe. Deinde ſe ipſius 2
hoſtē declarat. Tum ſigno oſtendit ſe humani generis 3
Saluatorē. Præterea oſtēditur hic ingratitudo mundi 4
erga ſuum Saluatorem, cum impij Iudæi adſcribunt
Satanæ opera Dei. Poſtremo in fine huius Euangelij 5
mulier clamans dat Chriſto occaſionem monſtrandi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

veram beatitudinem. Nam dum mulier clamat: Beatus venter qui te portauit, Is reſpondet: Quin imo, Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Loci quatuor:

I. *Differentia regni Satanæ & regni Chriſti.*

II. *Contentio inter Iudæos & Chriſtum, in qua Iudæi reprehendunt Chriſti factum, ipſe vero illud defendit.*

III. *Quid futurum eſt illis, qui Chriſtum receptum rurſus reijciunt, obtemperantes Satanæ.*

IIII. *Quæ ſit vera beatitudo & felicitas.*

DE PRIMO.

Et erat eijciens Dæmonium. *Hæc verba aperte teſtantur duo diuerſa eſſe regna: Chriſti & Satanæ, & eſſe maximam differentiam inter hæc duo diuerſa regna, adeo vt nunquam inter ea conuenire poßit. Cum ergo Diabolus & Chriſtus duo ſint potentißimi diuerſorum regnorũ reges, de vtroq; dicemus, vt intelligatur, quantum mali ſit in Satanæ regno, & quantum boni & felicitatis in Ieſu Chriſti ſalutari regno.*

De Diabolo hæc quatuor puncta conſiderãda ſunt. 1. Quis ſit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat vt faciat.

Quis ergo eſt? Quantum ad naturam, eſt creatura Dei, ſicuti Angeli Dei: quantum ad ſtudium & peruerſitatem, quam ex ſe habet, eſt mendax, latro, fur: qui perpetuo homicidio & mendacio gaudet, & nihil

magis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

magis expetit, quam humani generis æternum interitum. Quod talis ſit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quod hunc miſerum hominem reddat cœcum & mutum. Conſidera quæſo hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduerſus hunc miſerum. 1. Aures obturat illi. Quare? ne verbum Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia ſcit Diabolus primum gradum in cœlum eſſe, verbum Dei audire. Nemo enim ſine auditu verbi Dei vnquā ſalutem conſecutus eſt: Euangelium enim, vt inquit Paulus, eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. 2. Cor obſidet, ne verbum in eo locū habeat. Quare hoc facit? Quia ſcit ſine fide, quæ ex verbi auditu eſt, neminem iuſtificari. Nam vt Chriſtus dicit, qui non credit, ira Dei manet ſuper eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Chriſtum ſuum ſaluatorem. nam ſcit neminem ſaluum fieri ſine oris confeſſione: ſic enim Paulus Ro. 10. ait: Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſſio ad ſalutem. 4. Reddit hunc miſerum cœcum ne videat. Quare? ne videat opera Dei, enarrantia gloriam Dei, vt Dauid teſtatur, cum ait, Cœli enarrant gloriā Dei, & opera eius annunciat firmamentū. Ecce occludit Satā huic miſero homini omnes vias ſalutis.

Quare hoc facit iſte malignus? 1. Quia ipſe damnatus eſt, & nullum ſalutis ſpem habet. 2. Odio Chriſti tanto laborat, quod ipſius regnum ferre non poteſt. 3. Odio implacabili aduerſus humanum genus inflammatur, adeo vt cupiat omnes ſecum æternum dam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nari: Ideo Petrus inquit: 1. Pet. 5. Diabolus vt Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Satanæ, vt ita homines vexet? 1. Hanc pœnam noſtro peccato meruimus: quicquid enim nobis mali acciderit, nobis ipſis adſcribemus, & cauſſam in nobis ipſis quæremus. 2. Deus hoc permittit, vt intelligamus quanta ſint beneficia Chriſti erga Eccleſiam: nemo enim melius intelligit libertatis aut ſanitatis commoda, quàm qui aliquando carceris mala & morbi moleſtias expertus eſt. 3. Vt Chriſtum inuocemus contra Diabolum, qui ſolus eum ſuperare poteſt. 4. Vt fide nos aduerſus illum muniamus, iuxta illud: Cui fortis reſiſte in fide. Eſt enim fides victoria mundi, vt ait Iohannes. Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. 5. Vt præſentia Chriſti liberati à Satanæ tyrannide, & agnoſcamus Chriſtum in nobis habitare, iuxta illud 1. Reg. 17. Vt ſciat omnis terra, quod ſit Deus in Iſraël, id eſt, in Eccleſia, & Deum prædicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis ſit, quid faciat, cur Eccleſiæ exitio ſtudeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Chriſto audiamus, de quo dicam: Quis ſit, quid faciat, & cur faciat.

Quis eſt Chriſtus? Deus & homo, à Patre ante ſecula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu ſancto, quemadmodum in Symbolis confitemur: Deſcendit de cœlo propter noſtram ſalutem, & aſſumſit humanam naturam, vt ſua morte liberaret nos ab æterna morte & ſupplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præſens Euangelium. 1.

Ape-

Aperit huic ſurdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum: ſoluit linguam, vt loqui poßit: oculos quoqꝫ aperit. Hoc ipſum quotidie facit in ſua Eccleſia. 1. Aperit aures, vt audiamus verbum. quicunqꝫ enim libenter audit verbum Dei, ſciat aures ſuas apertas eſſe, & qui contra non audit verbum libẽter, ſciat ſuas aures adhuc à Satana obturatas eſſe. Quare qui nondum habet aures ad audiendum verbum, confugiat ad Chriſtum, is ſolus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, vt credere poßimus. nam Iohannis 6. docet Chriſtus, quod fides ſit opus Dei: Ita enim ait: Hoc eſt opus Dei vt credatis in eum quem ipſe miſit. Si ergo non credis, adhuc diabolus occupat cor tuum: quare Chriſtus adeundus eſt, qui ſolus eum ſuperare poteſt. 3. Soluit linguam, vt eum ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur autem hoc facit Chriſtus? 1. Quia eſt amans hominum, quorum naturam aſſumſit, quando homo conceptus & natus eſt ex virgine. 2. Quia eſt hoſtis Diaboli. 3. Quia officium eius eſt, vt hoſtis ſui Diaboli regnum inuadat, ipſum hoſtem ſpoliet, ac omnes in ſe credentes donet vita æterna.

Ex his iam apparet, quantum ſit diſcriminis inter regnum Diaboli & Chriſti. In regno Diaboli eſt peccatum & mors: In regno Chriſti eſt iuſticia & vita. In regno Satanæ eſt damnatio: in regno Chriſti eſt abſolutio à damnatione, & ſalus. In regno Satanæ ſunt tenebræ: in regno Chriſti eſt lux perpetua. In regno Satanæ eſt crutiatꝰ: in regno Chriſti eſt gaudiũ. In re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gno Satanæ conſpicitur Diabolus cum damnatis omnibus: in regno Chriſti Sancti fruuntur conſpectu Dei & immortalitatis gloria, per Chriſtum Ieſum. Hinc ergo admoneamur, & quanto cum ſtudio fugiendum ſit regnum Satanæ, & quanta diligentia conandum ſit, vt ciues conſtituamur beati regni Chriſti.

Contentio inter Iudæos et Chri:

DE SECVNDO.

Iudæi videntes hoc factum Chriſti, tanquam legati Satanæ, ſe totis viribus Chriſto opponunt, & dicũt: In Beelzebub principe Dæmoniorum eijcit Dæmonia. Vide quanta ſit mundi malicia. Dei opus Diabolo aſcribit, quo in peccatis ſuis moriatur. Quis mortalium tanta inſania inſurgeret aduerſus Chriſtum, niſi ſpiritu Satanæ excitaretur? Verum Chriſtus illam contumeliam Dei nequaquam fert, ſed fortiſsimis argumentis iſtam Diabolicam contumeliam confutat.

1. Ab impossib:

PRIMVM argumentũ: Nemo poteſt per vnum Diabolum alium eijcere: Ergo vos improbe aſſeritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia: Nam ſi vnus Diabolus alij Diabolo vim faceret, & cum eijceret, non eſſet ſtabile regnum Diaboli. Nunc autem videmus regnum Satanæ maximè ſtabile & firmum eſſe. Nam omne regnum contra ſe diuiſum, deſolabitur. Vbicunq; enim eſt diſcordia, ibi certus expectandus eſt interitus.

2. Comparat: similit:

SECVNDVM argumentum eſt: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia, veſtri quoq; filij in eodem nomine eijciunt dæmonia: ſed hoc veſtro ipſorum iudicio eſt falſum: nam vos Dei virtute illos dæmonia

eijcere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

eijcere fatemini: quare improbe facitis, cum me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere aſſeritis.

TERTIVM *argumentum: In digito Dei, id eſt, potentia diuina eijcio dæmonia. Ergo falſo Diabolo aſſcribitis opus meum.*

QVARTVM *argumentũ: Fortis à fortiori ſuperatur: Diabolus à me ſuperatur. Nam illũ eijcio, illius ſpolia capio: igitur ſum illo fortior.* Cùm fortis armatus cuſtodit atriũ ſuũ, in pace ſunt ea quæ poſsidet. *Quis eſt ille fortis armatus? Serpens antiquus: Cuſtodit atriũ ſuũ, dũ habitat in incredulis, dum hominũ ſenſus excœcat, ne Chriſtũ agnoſcant: atq; tũ omnia quæ poſsidet, ſunt in pace, quãdo ſcilicet ſilet verbum Dei, & ſonãt humanæ traditiones. Verum cum gladius ſtringitur, quod eſt verbum Dei, mox Diabolus cogitur cedere: nam Chriſtus, qui in verbo eſt, potentior eſt Satana.*

QVINTVM *argumentum. Qui nõ eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit, hoc eſt, Diabolus diſsipat Eccleſiam, & ego colligo Eccleſiam, ergo inter me & Diabolum non conuenit: quod autem diabolus diſsipet Eccleſiam, probat pulcerrima ſimilitudine.*

DE TERTIO.

Cùm immundus Spiritus exierit de homine. *hoc eſt, cum Diabolus, qui & ipſe immundus eſt, & animos hominum coinquinare multis modis ſolet, exierit de homine, quemadmodũ iam de miſero*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

hoc, qui obſeſſus erat, mea virtute eiectus eſt. Quid tũ facit? Ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. *Ambulat per loca inaquoſa, id eſt, per corda nõ irrigata flumine S. ſancti. Quid eſt quod quærat requiem & non inueniat? hoc dicto ſignificatur eius ſtudiũ: nõ enim ſatis eſt ei nocuiſſe, niſi magis noceat. Tanto perdendi homines ſtudio laborat, non contentus eſt multa corda poßidere, niſi ad ea redeat, à quibus antea expulſus, vnde dicit:* Reuertar in domum meam vnde exiui. *His verbis ſignificatur, quod non ſinat intentatos eos, qui fide purgati ſunt: ſed conetur rurſus in eorum corda intrare, quo eos à regno* CHRISTI *abducat: quod cum fit, fiunt nouißima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hoſtis Chriſti, expellit Spiritum ſanctum, & grauiores pœnas luet, niſi rurſus per veram pœnitentiam eiecerit diabolum. Obſeruemus ergo, quam periculoſum ſit ijs, qui ſemel Chriſto dederunt nomina, & rurſus ſe iugo diaboli ſubijciunt. Hi enim vt grauißime in Spiritũ ſanctum peccant, ita etiam grauißimæ pœnæ ſunt ipſis metuendæ. Quare qui ſalutis ſuæ vlla tanguntur cura, cito reſipiſcant, & ſtrenue aduerſus Satanam militent: ne eos rurſus in peccatorum diluuium præcipitet.*

DE QVARTO.

Factum eſt cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Bea-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tus venter, &c. At ille dixit, Quinimo, Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiũt illud. *Hic primum obſeruemus diuerſa hominum iudicia de verbo Dei. Quidam admirantur & amant verbum, vt hæc mulier. Quidam male loquuntur de verbo, vt illi, contra quos hic Chriſtus agit. Nan ſemper à principio mundi fuerunt tales auditores verbi. Cain verbum contemſit: Abel amauit. Nohe amauit verbum: & reliquus totus mundus contemſit. Tempore Hieremiæ pauciſsimi verbum Prophetarũ receperunt cum fructu: pleriq; ad veterem idolatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt: Quando ſacrificauimus reginæ cœli (id eſt, Soli) omnia fuerunt nobis proſpera abundauimus frumento, &c. Ad eũdem modum noſtri dicunt: quando Miſſas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliore precio, maior erat timor Dei, maiorq; caritas. Hanc gratiam refert mundus Deo pro ſuo beneficio. Dat nobis verbum ſalutis: nos potius volumus humana ſomnia. Offert gratis: nos volumus Monachorum nugis mereri. Sed iſtis omiſsis audiamus Chriſtum*, Beati, *inquit*, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud *Hæc pauca verba ſunt, & habent additam magnam promiſsionem.*

Quódnam eſt illud verbum Dei? Aliud eſſe non poteſt, quam quod Prophetæ tradiderunt: Chriſtus ſuo confirmauit ſanguine: Apoſtoli docuerunt. Quódnam eſt illud? Eius ſummam habet puerilis noſtra doctrina Catechiſmus, & ſunt decem præcepta, Symbolum, doctrina de Sacramentis, & quam ſingulis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

lis diebus Dominicis auditis ex Euangelio, hoc eſt, vt vno dicam verbo, quam Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli docuerunt. Hoc verbum vult audiri: ergo vult miniſtros eſſe & paſtores, qui hoc verbum docere poſſint. Nam cum det verbum, offerat ſalutem, quæ fide ex auditu percipitur, neceſſarium eſt, vt ſint qui hoc verbum doceant.

Verbum Dei audiendum et Custodiendum.

Verum quia non ſatis eſt docere & audire verbum, niſi cuſtodiatur, addit Dominus: Et cuſtodiunt illud. *Quid eſt cuſtodire verbum? Eſt verbum auditum diſcere, retinere, eiq́ credere, & ex fide Deo veram obedientiam præſtare. Ita Abraham pater noſter fecit, audiuit verbum, retinuit, eiq́ obediuit, & ex fide tantam obedientiam præſtitit, quod potius, mandante Deo, voluerit ſuum vnigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum violare. Sed quis eſt inter nos, qui Deo hanc obedientiam præſtat? filij volumus Abrahæ dici, ſed nolumus patris veſtigijs inſiſtere. Quid illis promittit, qui audiunt & obediunt?* Beati, *inquit,* qui audiunt verbum, &c. *Beati, id eſt, ſunt ab omni miſeria liberi, à peccato & damnatione. Beati, id eſt, donati vita & gloria æterna, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit vnus Deus in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA LAETARE,
Iohan. 6.

POST hæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, & ſequebatur eum turba multa, quia videbant eius ſigna, quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur. Subijt autem in mõtem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Inſtabat autem Paſcha feſtus dies Iudæorum. Cum ſuſtuliſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet, quod multa turba veniret ad ſe, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes vt edant iſti? hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſq; puſillum quippiam accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis ipſius Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer hic, qui habet

quinque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quinque panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tam multos? Dixit autem Ieſus: Facite vt homines diſcumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt ergo viri numero ferme quinque millia. Accepit autem panes Ieſus, cumque gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis ſuis, Diſcipuli vero diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum volebat. Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, qui ſuperfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum vidiſſent, quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant: Hic eſt vere Propheta ille, qui venturus eſt in mundum. Ieſus ergo cum cognouiſſet quod venturi eſſent, ac rapturi ipſum, vt facerent ipſum Regem, ſeceſsit iterum in montem ipſe ſolus.

Summa Euang: **ENARRATIO TEXTVS.**

Math: 6.

SVMMA *huius Euangelij eſt, quod Chriſtus doctrinam, quam tradit Matth. 6. Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius (id eſt, Dei) & cætera adijcientur vobis, hic facto ſuo & exemplo confirmet: vt nos verbo Chriſti & miraculo eius edocti, curam ventris abijciamus, & ſequamur Chriſtum in deſertum, eiq; omnem curã pro nobis relinquamus, iuxta*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

iuxta eius mandatum : Iacta in Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet. Vult ergo totum hoc Euangelium docere, quod, qui verbum Dei audiant, ament & conſeruent, non ſint perituri fame, quia Chriſtus eorum in ſe curam recipit. Loci tres :

I. Quod Deus habeat curam illorum, qui ſe ſequuntur.

II. Circumſtantiæ præſentis miraculi, & eius apud nos vſus.

III. Factum huius turbæ volentis Chriſtum Regem creare. Item de Chriſti fuga.

De primo.

In hac prima doctrina multa perpendenda ſe offerunt, quorum ſingula aliquam doctrinam & admonitionem ſuppeditant : vt ſunt Chriſti profectio, operatio, ardor turbæ ad ipſum audiendum, quid turbam mouerit, quæ vtilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Chriſti diſcere debeamus.

Profectio Chriſti narratur his verbis: Abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. Fuit autem Tiberias vrbs in honorem Tiberij Imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Chriſti, obſeruandus eſt finis & exemplum. Finis fuit vt late propagaret ſuum Euãgelium, doctrina & miraculis. Exemplum eſt, vt nos Chriſtum imitemur, quiſq; in ſua vocatione, non parentes nobis, ſed nocte dieq; per terram, per mare, noſtræ ſtudeamus vocationi reſpondere. Neque hoc exem-

plum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

plum eſt miniſtris verbi imitādum tantum, ſed omnibus iuxta rationem vocationis cuiuſq;.

Quid in hac profectione agit Chriſtus? Marcus cap. 6. dicit, Chriſtum miſertum fuiſſe eorum, qui erant ſicut oues non habentes Paſtorem, & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quod tota die fuerit occupatus in ſanandis ægrotis. Hæc quatuor offerunt perpendenda. 1. Affectus Chriſti. 2. Cauſa iſtius affectus. 3. Quales ſimus ſine miniſterio verbi. 4. Quis finis miniſterij.

Cum Chriſtus miſeretur turbæ, monemur, vt cogitemus, quam paternè ſit erga nos affectus, vt qui noſtris calamitatibus afficiatur: hoc eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebræos: Nos habemus Pōtificem, qui poteſt compati infirmitatibus noſtris. Cur autē miſertus ſit turbæ, cauſa fuit quæ narratur à Marco, Quia erant ſicuti oues, non habentes paſtorem. Sed quales ſunt oues ſine paſtore? Miſeræ expoſitæ furum & luporum iniurijs. Cum autem hoc diceret Dominus, populus per falſos doctores erat abductus à vero Dei cultu in varias ſuperſtitiones, quarum fructus eſt animarum interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti ſumus, vbi pro vero cultu Dei fuerūt in Eccleſiam inuectæ horrendæ ſuperſtitiones, vt inuocatio ſanctorum, prophanatio Sacramentorum, purgatorium, & aliæ nugæ, quæ hodie vtinā in multorum animis non reſiderent. Hinc ergo diſcamus, quales ſint homines ſine miniſterio verbi, nempe ꝙ ſint veluti oues in deſerto vagātes: vbi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

imo, vt vno verbo dicam: Vbi non eſt verbum Dei, ibi nulla ſalus. Diſcamus & hic finem miniſterij verbi. Homines ſine verbo ſunt ſicuti oues vagantes ſine paſtore. Ergo verbum eſt illis veluti baculus paſtoralis, quo homines è deſerto ad ſuum paſtorem congregantur. Eſt & veluti pabulũ, quo reficiantur & alantur. Eſt & remedium, quo animæ noſtræ ſanantur. Breuiter eſt ſemẽ immortale, per quod renaſcimur ad vitã æternam, quando verbo prædicato credimus: quanta autem ſit diuini verbi neceßitas, hinc facile intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Chriſtum hic etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangeliſta, eum multitudo magna: Idq; in locum deſertum procul ab vrbibus, vbi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus geſtit Chriſtum audire vt nullam curam corporis ſui habere videatur: hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Chriſtum ita ſecuta ſit turba, explicat Iohannes in hodierno Euangelio: cum ait: Quia videbant ſigna quæ faciebat. Signa autem fuerunt cum teſtimonia potentiæ diuinæ in Chriſto, tũ doctrinæ quædam ſignacula, & ſummæ beneuolentiæ Chriſti erga homines indicia. Nam in horũ trium cogitationem deuenerunt per ſigna & miracula quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergo, quod hæc turba ſit Chriſtum ſecuta, hoc percepit commodum, quod in ſalutis ſuæ cognitionem deuenerit: nam cum doctrinam ſuam quam ore docuit, ſtupendis miraculis confirmauit, fidem verbo adhi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

adhibuerunt, qua fide illi omnes ſaluati ſunt, qui vſq; ad finem perſeuerauerunt. Deinde & corporalia beneficia perceperunt multi: nam ſanauit male habentes, quemadmodum referunt alij Euangeliſtæ.

Quomodo iam huius turbæ exẽplum eſt nobis imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, ſi verbum Dei diligenter audiamus & ei credamus, conuicti miraculis Chriſti, quibus veritatem ſuæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo, quod regulæ à Chriſto Matth. 6. traditæ obediat, ita enim Chriſtus ait: Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera adijcientur vobis. Hic ordo eſt diligenter ab omnibus pijs obſeruandus. PRIMA cura debet eſſe regni Dei, & iuſticiæ Dei. DEINDE etiam ſuo loco pro vocationis ratione eſt laborandum. Nam ita ſcriptura ait: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Et in Pſalmo dicitur: Labores manuum tuarum manducabis. Paulus quoq; dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnibus præſcribitur, ſed iuxta rationem cuiuſq;, alius eſt enim labor paſtoris, aliꝰ agricolæ, aliꝰ regis, aliꝰ Cãcellarij & Senatoris. Verũ cauendũ eſt omnibꝰ, ne ordine inuerſo laborẽt, quod faciunt illi, qui primam quidam curam ventris habent, proſtremam vero mentis. Qui ergo Magiſtratum gerit, ſic cogitet: Meus Chriſtus dicit, primum quærite regnum Dei & iuſticiam eius, & poſtea reliqua huic vitæ neceſſaria: huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quod vere, quod promiſit, ſit præſtaturus vtut ratio & mundus totus obmurmuret: & hunc ordinem à Chriſto præſcriptũ conetur euertere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tere. Deus oues paſcit: cur me ipſi obedientem non pa-
ſceret? Dat corpus: cur non veſtem? dat animam: cur
non cibum? dat æterna: cur non temporalia? Quicũq;
ergo pius eſt, debet hanc regulã CHRISTI ſequi:
Quærite primũ regnũ Dei & iuſticiam eius, & cæte-
ra adijcientur vobis. Verùm, pro dolor, multi contra
hanc regulã peccant Primũ enim qui non ſolum ipſi
verbũ Dei non audiũt, ſed alijs impedimento ſunt, vt
non audiant, quemadmodũ impij mariti faciunt, qui
ſuas vxores à verbo retinent, auariciæ ſuæ explendæ
gratia: Hi ſuo temerario auſu irrumpũt in officiũ Dei,
& Chriſti præceptum malignè contemnunt: vnde
quicquid agunt, male ſuccedit. Primum volunt corpo
ri proſpicere: Deinde, ſi quando vacat, animæ exigu-
am curam habent. Colligo, inquit aliquis, vxori meæ
& liberis Rectè facis, & probo tuum ſtudium: natu-
ra enim hoc docet, & ratio dictat, vt maritus vxoris
& prolium curam habeat, & Paulus dicit, Qui negli
git ſuos, eſt infideli deterior: ſed collige iuxta Chriſti
regulam, & huius turbæ exemplum. Primum quære
regnum Dei. Deinde in vocatione tua ſis diligens. Si
aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis labo-
ribus: Nam maledictus labor eſt tuus, & maledictus
fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis
tuis. Eſt autem hoc dictum veriſſimum: Ex male quæ-
ſitis non gaudet tertius hæres. Experientia docet
quod mala à parentibus parta liberi vt plurimum
cum meretricibus in ganeis, in potationibus, in con-
tentionibus & litibus abſumere turpiter ſoleant:
Quare ſi pietas nobis cordi eſt, Chriſti regulam &

huius turbæ exemplum imitemur, quod ſi fecerimus, ſentiemus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam videamus præſentis miraculi circumſtantias, quæ multæ ſunt. Primum Dominus dicit Philippo: Vnde ememus panes vt manducent hi? Cur hoc additur ab Euangeliſta? Hoc autem dicebat tentans eum, hoc eſt, vt experiretur quid haberet fidei, qui antea viderat aquam in vinum conuerſam eſſe in Cana Galileæ.

Sed quid reſpondet Philippus? Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſq; modicum accipiat. Hic Philippus immemor miraculorum, quæ antea viderat, rationem ſuam in conſilium adhibet, quaſi diceret, Magna turba eſt, requiritur ad eam ſaturandam magna pecunia, & nos nihil fere habemus, fruſtra enim de pane emendo diſputatur, deliberatio fruſtra adhibetur, dum impoſsibilitas impedit.

Sed venit alius diſcipulus Andreas, & dicit, puerum adeſſe, qui habeat quinq; panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc nihil ad tantam turbam, hic diſcipulus etiam deſperat.

Sed quid ad hæc Chriſtus? Dicit ergo eis. Facite homines diſcumbere, quaſi dicat, cum hoc ſit impoſsibile veſtro iudicio, vt tanta turba hic conſeruari poſsit, ne fame pereat: Ego quæ illis dixi & vobis: Quærite primum regnum Dei, & iuſticiam eius, & cætera omnia adijcientur vobis, oſtẽdam facto, meam promiſ-

sionem

ſionem non eſſe vanam, vos ſaltem iubete turbæ, vt ad comedendum diſcumbat.

Hic diſcipuli magiſtro obtemperant, & viri numero, quaſi quinq; millia ſe ad comedendũ componunt, expectantes miraculoſam ſaturitatem.

Cùm ita diſcumberẽt, accepit Ieſus panes illos quinq; hordeaceos & piſces, ac primum facta benedictione, & actis gratijs, diſtribuit diſcumbentibus: quantum volebat. Poſtquam autem ſaturati ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperſunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Chriſtus ſuam diuinam potentiam, ſuam promiſsionem & ſuum officium confirmat.

Quid nos hinc diſcere debemus? Multæ ſane doctrinæ hinc peti poſſunt.

PRIMVM confirmatur id quod in primo loco audiuimus, videlicet, quod qui Chriſtum ſequuntur, non ſint fame perituri, quemadmodũ iam audiuiſtis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Chriſti erga eos qui ſequuntur, de qua re etiam in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quod contra rationis iudicium Chriſtus poſsit iuuare, quãdo vult. Nam vt regnum Chriſti & regnum mundi ſunt diuerſa: ita alia fieri poſſunt in regno Chriſti, quàm in regno mundi. Nam qui regno Chriſti præſidet, omnipotẽs eſt, cuius velle eſt fieri: Omnia enim quæ voluit, vt inquit Dauid, fecit in cœlo & in terra. Cum igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei opera,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

de reſurrectione mortuorum, de vita æterna, de æternis Impiorum pœnis, & huiuſmodi alia, non adhibebimus in conſilium rationem noſtram, vt ab illa quæramus, quid fieri poßit, ſed ſolum verbum Dei interrogabimus. Si enim Deus aliquid dicit, mox veniet nobis in mentem eius potentia & veritas, quia potens eſt, nihil eſt ei impoßibile, & quia verax, quicquid dicit, ratum & firmum erit. Dicit enim, cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.

Docemur & hoc miraculo & Chriſti facto, quòd Deus res modicas piorum augere velit ſua benedictione: non enim in magna rerum copia ſita eſt ſaturitas: ſed in benedictione Domini, quæ ſola diuites facit. Vnde Chriſtus Lucæ 12. Non in abundantia cuiuſq; vita eius ex ijs quæ poßidet. Et Dauid Pſalmo 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpißime accidit, quod pauper aliquis timens Deum melius paſcitur pane & olere, quàm diues impius ex precioſis ferculis & dulcißimo vino. Pauper Lazarus melius paſcebatur micis, quæ ei vix dabantur, quàm diues epulo ex ſuis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus ſinguli, ac expectemus promißionem Domini, vt noſtris laboribus benedicat, & noſtrum panem augeat. Is enim iußit orare & dicere, Panẽ noſtrum quotidianũ da nobis hodie.

Adhæc docet nos Chriſti factum, vt vſurpaturi diuina beneficia, gratias agam⁹ Deo pro ſuo dono, & petamus, vt ſuum donum ſua benedictione conſecrare velit. Creatura enim Dei ſanctificatur per verbum & orationem, quemadmodum Paulus docet, 1. Timoth.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

moth.4. Verum ſit, vt multi, quia non agnoſcunt diuina beneficia, & multo minus gratias agunt datori, vel in magna rerum copia ſint egẽtes, vbi magna premuntur paupertate. Quare hortor vos, vt hoc Chriſti exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis vti volueritis. Atq; hoc ſit dictum de præſenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

Factum Turbæ Chriſti fuga

DE TERTIO.

Cũ vidiſſent *(dicit Euangeliſta)* quod Ieſus fecerat ſignũ, dicebant: Hic eſt vere ille Propheta, qui venturus eſt in mundum. Ieſus ergo cum cognouiſſet, quod venturi eſſent, vt raperent ſe, & facerent ſe Regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.

Hic duo proponuntur exempla, Vnum turbæ, alterum Chriſti. In turba duo videmus, Vnum, quod ex miraculo agnoſcit Meſsiam, id quod rectè à turba factum eſt: nam Propheta Iſaias prædixit fore, vt cum venerit in mundum Meſsias, magna miracula eſſet editurus, per quæ agnoſceretur. Hactenus ergo rectè iudicauit turba. Alterum quod videmus in turba, eſt error iudicij turbæ, quæ cum videret ex miraculo Ieſu eſſe Meſsiam, voluit eum in Regẽ creare. Sed Chriſti Regnum non eſt mundanum, ſicuti ipſe Pilato dixit, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Voluit quidem turba grata eſſe Chriſto, ſed non ſecundum ſcientiam ſuam declarauit gratitudinem. Vnde nos diſcamus gratitudinem erga Deum ab hac turba: verum quia illa errauit in facto, nos verbum Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

1. exemp.
2. exemp.
1
2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Cæterum cum Chriſtus cognouiſſet imperitum turbæ zelum volentis ſe in Regem creare, fugit in montẽ, & non patitur ſe Regem à turba creari. Quid nos hinc diſcamus? PRIMVM, quod modo dixi, ꝙ regnum Chriſti nõ ſit mundanum. DEINDE quod nullum honorem expetere debeamus contra noſtram vocationem. Vnuſquiſq; ſit contentus eo dignitatis gradu, ad quem vocatus eſt, & non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate. Verum hæc tria ſpectemus quiſq; in ſua vocatione. Primum laboremus ſtrenue in timore Dei. 2. Non quæramus vulgi laudes, ſi quid boni egerimus. 3. Hoc ſit noſtrum propoſitum, vt Deo, & ipſius Eccleſiæ ſeruiamus in timore Dei: qui aliter agunt, nihil recte faciunt, offendunt Deũ, ſuam ſuperbiam produnt, quos Deus ſæpe ſinit labi, vt ipſorum ſtulticia innoteſcat, ac ita ſuæ arrogantiæ pœnas luant. Quod ne nobis quoq; accidat rogemus Deum, vt nos ſuo Spiritu gubernet. Cui ſoli & æterno Deo ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorũ, AMEN.

DOMINICA IVDICA, IOHAN. VIII.

QVis ex vobis arguet me de peccato? Porro ſi veritatem dico, quare vos non credidiſtis mihi? Qui ex DEO eſt, verba Dei audit: Propterea vos non audiſtis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Nónne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & Dæmonium habes?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bes? Et reſpondit Ieſus: Ego Dæmonium non habeo, ſed cohoneſto Patrem meum, &

vos ignominia affeciſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet. Amen dico vobis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo illi Iudæi: Nunc cognouimus quod Dæmonium habes. Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: qui ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt, & Prophetæ mortui ſunt? quem teipſum facis? Reſpondet Ieſus: Si ego glorifico me ipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eum, ego autem noui eum, & ſi dixero quod non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nouerim eum, ero ſimilis veſtri mendax, ſed noui eum, & ſermonẽ eius ſeruo. Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum, & vidit atq; gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nõdum habes, & Abraham vidiſti? Dixit eis Ieſus: Amen amen dico vobis, Antequam Abraham naſceretur, ego ſum. Tollebant ergo lapides Iudæi, vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit è Templo.

Summa Euangelij.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet ſingularem doctrinam de Chriſto, & eiuſdem doctrinæ oppugnationem per Chriſti hoſtes. Quemadmodum enim Chriſtus ſuam perſonam, officium & doctrinam defendit, & monſtrat verum ſalutis fontem: Ita Iudæi Chriſti hoſtes ſe opponunt perſonæ, officio, & doctrinæ Chriſti, & contra illum agunt tribus armis, quibus Satanas inde vſq; ab initio mundi vſus eſt. Arma autem illa tria hæc ſunt: Hypocriſis (vdvaartis helighed) Sophiſtica (kragloff) tyrannis (offervold) Habet ergo hoc Euangelium duplicis regni deſcriptionem, videlicet Chriſti & Satanæ. Vt enim Chriſtus hic ſuum regnum tuetur: ita Satanæ ſatellites ſui Domini partes agunt. Verum quia noſtra intereſt potius quid dicat Chriſtus, quam quid contra ſentiat Satanas, ex verbis Chriſti duas doctrinas huius Euangelij proponam, & quid ad ſingulas reſponderint ac fecerint hoſtes Chriſti declarabo. Loci duo:

Arma Satanæ. 1. Hypocriſis 2. Sophiſtica 3. Tyrannis

I. Quod

I. *Quod quemadmodum* CHRISTVS *ſit verus Meßias: Ita omnis qui eum non audit, à Deo non ſit.*

II. *Quod, qui verbum Chriſti ſeruet, à morte æterna liberetur. Et in his duabus præcipuis huius Euangelij doctrinis, conuentionem inter Chriſtum & Iudæos exponam, in qua expoſitione multæ particulares doctrinæ ſe offerunt.*

De primo.

Primæ doctrinæ partes ſunt duæ: Vna, quod Chriſtus ſit verus Meßias. Altera, quod qui Chriſtum non audit, à Deo non ſit. De priori parte ita habet textus: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? *Doctrinam Chriſti reprehenderunt Iudæi, quia Satanas & eius miniſtri oderunt veritatem. Chriſtus ſuam doctrinam vitæ innocentia, Prophetarum teſtimonijs, & varijs miraculis confirmauit, vt & agnoſceretur à Iudæis verus Meßias eſſe, & ab illis crederetur Chriſto in ſalutem. Cùm ergo illi inſtinctu Satanæ, odio Chriſti, & amore ſuæ falſæ doctrinæ, quam à maioribus acceperãt, ſe Chriſto totis viribus opponerent: Chriſtus contra ſentiens ſalutem humanam, ſuam innocentiam, doctrinam & officium defendit, vt ſaltem quoſdam ex ſuis hoſtibus lucrifaciat Deo, & à dãnationis præcipitio reuocet. De innocentia ergo ſuæ perſonæ primum quærit:* Quis (*inquit*) ex vobis arguet me de peccato? *quaſi diceret:*

palam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

palā vixi inter vos ab infantia mea ita innocēter, vt nemo veſtrum poſſit me vllius peccati arguere. Hoc autem cum ſit proprium Meſſiæ, quare me Meſſiam olim promiſſum non agnoſcitis? Nam ſolus Meſſias eſt abſq; omni peccato. Cum ergo nemo veſtrum poterit me peccati conuincere, ſtulte facitis, qui non ſolum me non agnoſcitis Meſſiam: verum etiam me vt peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrinā ſua: Si veritatem dico vobis, cur non creditis mihi? quaſi dicat: cum doctrinam meam innocentia vitæ, teſtimonio Prophetarum, & multis miraculis ita veram eſſe doceam, vt velitis nolitis, eam veram eſſe fateamini, cur non creditis mihi? prorſus inſanus eſt, qui id quod verum eſſe nouit, tanquam falſum perſequitur: ſed ea eſt natura hominum, qui male inſtitutus eſt à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeo à teneris aſſueſcere multum eſt. Verum hic quid à Chriſto & à Iudæis diſcamus? A Chriſto quidem diſcant omnes miniſtri verbi, vitam ſuam inſtituere, & ita docere, vt nemo quicquam habeat, quod vel in vita, vel in doctrina arguere poſſit. Tametſi enim ſolus Chriſtus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere volunt cum fructu, debent publicis criminibus carere. Poëta enim recte dicit:

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Quomodo enim, quæſo, ſacerdos potator potatores reprehendere poterit? quomodo audebit ſcortator ſcortatores & adulteros caſtigare? quomodo auarus auariciam? Vſurarius vſuram? contentioſus, lites?

Super-

Solus Messias est absque peccato.
Omnis homo mendax Solus Christus verax
Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Superbus, ſuperbiam damnare? In ſumma: qui alios vult arguere, ipſe debet eſſe ſine culpa. Qui autem dicunt: Facite vt doceo, & nolite facere, vt ago, non ſunt Chriſti miniſtri, ſed Satanæ. Nam nemo docere cenſendus eſt, niſi vita exprimat, quod verbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: Eſto forma gregis, id eſt, quod voce doces, vita exprime, vt doctrinæ exemplum viuum in te conſpiciant auditores tui. Vnde & de ſe Paulus dicit: Eſtote imitatores mei, ſicut ego Chriſti. Deinde, qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis diſcere, non quidem vt cum illis ſe Chriſto & ſuis doctoribus opponant: ſed vt eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant, & Chriſti beneficio ſaluentur.

De altera parte primæ doctrinæ ita ait textus: Qui ex Deo eſt, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. *Cauſam aſsignat, cur Iudæi tam maligne doctrinã Chriſti contemſerint, videlicet, quod non fuerint à Deo, ſed à Satana. Non loquitur hic de humana natura, quæ vere à Deo eſt, ſed de malicia hominum, quæ eſt à Diabolo: hæc enim malicia facit, quod homines verbum Dei non libenter audiant. Hic vnuſquiſque ſe examinet, & de ſeipſo ſtatuat, num à Deo ſit aut Diabolo. Qui etenim verbum Dei libenter audit, habet teſtimonium Chriſti quod ſit à Deo, contrà qui verbum contemnit & perſequitur, vere eſt à Diabolo, tametſi hoc libenter non volunt audire homines impij. Sed quemadmodũ hic Iudæi Chriſtum, qui ſibi hoc indicauit, perſequebantur & calumniabantur:*

ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ita hodie miniſtros Euangelij perſequuntur, qui voce illorum declarantur à Diabolo eſſe. Quid ergo hic dicunt Iudæi? Reſponderunt & dixerunt ei: Nónne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Hæc eſt ars Satanæ, quod quando non poteſt inficiari veritatem, confugit ad conuicia: ita & hodie fit, quando non poſſunt homines negare, quin verbum Dei ſit, quo illorum impietas arguitur, ſtatim confugiunt ad conuicia, & aliquid quærunt, quod in miniſtris Euangelij reprehendant. Sed quid facit hic Christus? Reſpondet: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet. In hac reſponſione Chriſtus primum negat ſe habere Dæmonium, quod ex eo confirmat, quod quærat gloriam Dei, quod non faciunt, qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cum inquit: Et vos inhonoraſtis me, qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt, qui Deum honorant, à Diabolo eos duci neceſſe eſt. Præterea cum addit: Ego non quæro gloriam meam, eſt qui quærit & iudicat, remouet à ſe inanis gloriæ cupiditatem, & ſe in ſuo officio Patri commendat. Ex hac Chriſti reſponſione, miniſtri verbi tria diſcant: 1. Tueri ſe quantum fieri poßit à conuicijs quibus afficiantur, ne illorum miniſterium vileſcat, vbi ipſi in contemtum venerint. 2. Conuiciatoribus ſua peccata obijcere, quod non tam contra homines, quam contra Deum ipſum belligerantur. 3. Suam

gloriam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gloriam non quærere, ſed Dei, & certo ſibi perſuadere, quod Deus ipſorum innocentiam tueatur.

DE SECVNDO.

De ſecunda doctrina ita ſonant verba Domini: Amen amen dico vobis, Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. *Hæc verba ſunt bene perpendenda, quæ ſummum beneficium Chriſti erga homines continent, videlicet quod qui ſermonem Chriſti ſeruauerit, non ſit viſurus mortem in æternum. Verum quo hæc melius intelligamus, volo ordine explicare quid contineant. Primum enim hic obſeruandum eſt iuramentum Chriſti. 2. Quales ſimus ſine Chriſto. 3. Quid per illum conſequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Chriſti participes fieri valeamus.*

Iuramentum eo pertinet, vt confirmet nos de veritate Dei contra omnes humanas & diabolicas doctrinas, contra ſenſum carnis, atq; adeo contra totũ regnum Diaboli, quod Sophiſtica, hypocriſi & tyrannide conſtat: non enim fieri poteſt, vt Filius Dei fallat, qui tanto iureiurando fidem ſuæ doctrinæ fecit.

Quales ſumus ſine Chriſto? per Chriſtum fit, vt non videamus mortem in æternum: quare ſine Chriſto æternæ mortis ſumus rei. Eſt autem, vt quadruplex vita, ita & quadruplex mors.

PRIMA vita eſt naturæ, qua naturaliter in hoc mundo viuimus. Hæc vita bona quidem per ſe eſt, quia eſt donum Dei, quod promittit in quarto præcepto: ſed variat pro conditione hominum. Abrahamo qui-

mo qui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mo quidem fuit bona, quia is ea vſus eſt in gloriam Dei: Neroni vero fuit mala, quia ea vſus eſt, cum in contumeliam Dei, qui eam dedit, tum in ſuam ipſius cōdemnationem. Huic vitæ naturali opponitur mors naturalis, quæ mala quidem per ſe eſt, quia eſt pœna peccati: ſed pro conditione hominum variat. Nam vt Abrahamo hæc mors fuit tranſitus ad vitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA *vita eſt peccati, qua ſcilicet viuit peccatum in homine, & regnat per concupiſcentias ſuas, vt in omnibus impijs. Hæc perpetuo mala eſt, quia ad damnationem tendit. Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit, quando & vera pœnitentia & timore Dei viuimus. Hæc mors peccati ſemper eſt bona, quia tranſitus eſt ad vitam æternam.*

TERTIA *vita eſt gratiæ, qua viuit Chriſtus in nobis per gratiam: hæc ſemper bona eſt, quia eſt donum Dei, & via ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, hoc eſt, priuatio gratiæ, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc ſemper eſt mala, quia eſt via ad gehennam.*

QVARTA *vita eſt vita æterna, qua pij viuent cum Deo & Angelis in æterna beatitudine: hæc vita maxime bona eſt. Huic opponitur mors æterna, quæ eſt æterna damnatio, huic morti æternæ obnoxij ſunt omnes ſine Chriſto: niſi enim Chriſti beneficio ab hac morte liberemur, erit nobis perpetuum peccati ſtipendium: ſicut Paulus dicit Rom. 6. Tales ergo ſu-*

mus

mus ſine Chriſto, hoc eſt, miſeri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Chriſtum euadimus? Hoc Chriſtus iuramento aſtruit, nimirum quod ab æterna morte liberati donemur æterna vita, in qua erit gaudium ſine fine.

Quomodo Chriſti beneficiorum reddimur participes? Reſpondet hoc Euangelium: Amen amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non videbit mortem in æternum. *In verbo igitur Chriſti magnus theſaurus eſt: qui hoc ſeruat, habet Chriſtum, qui ſolus eſt via ad vitam. Quid eſt ſeruare verbum Chrſti? Eſt illud audire, illud diſcere eiq́; credere, iuxta illud: qui credit in Filium, habet vitam æternam. Quare? quia qui credit, iuſtificatur fide ſua, hoc eſt, abſoluitur à peccato, donatur iuſticia Chriſti, & acceptatur propter Chriſtum ad vitam æternam. Qui igitur vitam æternam cupit, hæc obſeruet quæ iam dicta ſunt, viuat in perpetua pœnitentia, audiat verbum Chriſti, ei credat, & vſque ad mortem in fide perſeueret: ita futurum eſt, vt hæc naturalis mors ſit illi tranſitus futura ad æternam vitam.*

Sed quid Iudæi dicũt ad hanc Chriſti ſalutarẽ doctrinã? Chriſtus dicit: Qui cuſtodierit ſermonẽ meum, non videbit mortem. *Iudæi reſpondent:* nunc cognouimus quod dæmonium habes: Abrahã mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum, nunquid tu mai-

ores Abraham patre noſtro, qui mortuus eſt, & c. quem teipſum facis? *quaſi dicerent: Si ſermo tuus adeo eſt efficax, vt te audientes non guſtent æternam mortem, ſane maior es Prophetis & Patriarcha noſtro Abraham, qui mortui ſunt: ſed hoc eſt falſum: non enim es maior Abraham. Eſt igitur falſum quod dicis, qui cuſtodierit ſermonem meũ, non guſtabit mortem in æternum: quare blaſphemus in Deum es, & habes dæmonium. Chriſtus reſpondet & ait:* Si ego glorifico meip um, gloria mea nulla eſt *(ſcilicet veſtro iudicio)* eſt Pater qui glorificat me. *Sententia horum verborum eſt, Filius vnigenitus Dei eſt maior ſeruis Dei & Filijs Dei adoptiuis: Ego ſum Filius Dei vnigenitus, quemadmodum Pater ipſe de me teſtatur voce ſua & operibus: Prophetæ autem & Abraham ſunt ſerui Dei & filij Dei adoptiui: Quare ſum ego maior, quam Abraham & Prophetæ: non eſt ergo mirum, ſi ſermo meus eſt efficacior quam illorum. Deinde Sophiſtica ſunt vſi: nam quod Chriſtus dixit de æterna morte, illi de naturali morte interpretati ſunt, ſed maligne. Quare Chriſtus pergit eos reprehendere dicens:* Si dixero quod nõ noui eum, ero ſimilis vobis mendax. Nam vos dicitis, vos nouiſſe quem non nouiſti. *Sed quid eſt noſſe Deum? Eſt 1. ſcire quis ſit, nempe Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipſius voluntatem vitam inſtituere.*

Verum quia Iudæi de Patre Abrahamo gloriabantur, pergit Chriſtus oſtendere, quam vana ſit iſta iactantia, & ait: Abraham pater veſter ex-

ultauit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ultauit, vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt. *His verbis tria docet Chriſtus: 1. Quod fuerit, antequam aſſumſerit humanam naturam, nempe ab æterno, æternus Deus. 2. Quod Abraham in ſe crediderit: nam credere in Chriſtum, eſt ſpiritualiter Chriſtum videre. Videtur autem Chriſtus tripliciter: Spiritualiter tantum, vt Abraham, & nos, qui in illum credimus hodie: Corporaliter tantum, vt Iudæi viderunt ipſum, qui hic cum eo colloquebantur: Corporaliter & Spiritualiter ſimul, vt ſancti, qui cum Chriſto in terra verſati ſunt, & nos qui credunt poſt reſurrectionem mortuorum. Prima & vltima viſio eſt ſalutaris. 3. Docet Chriſtus his verbis, quod Iudæi non inſiſtant veſtigijs patris ſui Abraham, de quo adeo gloriantur. Nam Abraham agnouit Chriſtum, & in eum credidit, & gauiſus eſt de eo: Iudæi autem nec in Chriſtnm credunt, nec de illo gaudent, imo potius Chriſtũ damnant, quare falſo gloriantur de Abrahã. Sed quid reſpõdent ad hoc Iudæi?* Quinquaginta annos nondũ habes, & Abrahã vidiſti? *ac ſi dicerent: Abraham mortuus eſt ante duo millia annorum & vltra: non igitur ipſum videre potuiſti, qui nondum fuiſti. Chriſtus reſpõdet:* Amen amen dico vobis, antequam Abrahã foret, ego ſum. *Tria aperte de Chriſto docent hæc verba. 1. Quod ſit verus Deus. 2. Quod ſit verus homo. 3. Quod Deus et homo in Chriſto nõ ſint duæ perſonæ, ſed vna tantum, diuina perſona, quæ humanam naturam aſſumſit, vt fieret victima pro mũdi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi?* Tulerũt lapides, vt iacerẽt in eũ. *Hic deſcri-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bitur extremum refugium Satanæ, quod eſt vis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Chriſtum conuitijs, hypocriſi, Sophiſtica: nunc tandem arma capiunt. Sed Chriſtus abſcondit ſe, & exit de templo. *Quo facto duo docet. Vnum quod Eccleſia diuinitus cuſtodiatur aduerſus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterum, quod non velit ſuum verbum, nec ſe in ſuo verbo eſſe apud eos, qui ipſum palam perſequuntur: ſed tantum apud eos, qui ſe recipiũt & amant. Huic vero Mediatori cum Patre, & Spiritu ſancto, ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA PALMARVM

MATTH. XXI.

Cũ appropinquaſſent Hieroſolymis, &c.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium bis in anno legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum: ſed non eadem de cauſa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ cõcionatur in eo de Aduentu Chriſti in mundum, qui futurus erat Rex & Saluator in ſe ſperantium: Hodie autem legitur propter Hiſtoriam, quæ hoc die geſta eſt, nempe ſexto die antequam pateretur.*

Summa autem Euangelij eſt, quod Chriſtus ſuper aſinam & pullum eius, adductos per diſcipulos ſedẽs, equitauit verſus Hieruſalẽ, cui populus acclamabat, Hoſanna filio Dauid, & palmas ſtrauerunt in via, & veſtes ſuas. Deinde quod ingreſſus eiecerit ementes & vendentes, &c. Loci ſunt tres.

De-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

I. *Deſcriptio regis Chriſti & eius regni.*
II. *De ciuibus huius regis & eorum officio.*
III. *De ijs quæ in Templo contigerunt, poſtquam eo Chriſtus eſt ingreſſus.*

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus, qui ibi eſt ſecundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: vnde petatur explicatio vſq; ad paragraphum de vſu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus eſt hiſtoria eorum, quæ contigerunt in templo, poſtquam eo Chriſtus ingreſſus eſt. Hæc Hiſtoria in quatuor partes diſtribui poteſt, quæ ſunt:

I. *Eiectio ementium & vendentium in Templo, & eius facti ratio.*
II. *Sanatio claudorum & cœcorum in templo.*
III. *Defenſio puerorum clamantium Hoſanna filio Dauid.*
IIII. *Fremitus principum, ſacerdotum & ſcribarum aduerſus Chriſtum.*

DE PRIMA PARTE.

Eiectio Ementium et vendentium

Narrat Euangeliſta, quod Dominus ingreſſus ſit templum, & eiecerit ementes & vendentes. Deinde quod cauſſam ſui facti addat, cum inquit: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem

 feci-

feciſtis illam ſpeluncam latronum. *In facto tria perpendēda ſunt. 1. Facti occaſio. 2. Factū ipſum. 3. Significatio facti. Occaſio facti fuit inexplebilis auaricia ſacerdotum, qui ideo hæc ordinarant, vt qui vellent offerre, haberent ad manum venale, quicquid cuperent.* Horum *auaricia cum ſit damnanda, cauere ſibi debent miniſtri* Euangelij, *ne artes expilandi plebem quærant: quemadmodū in* Papatu *factū eſt, vbi* Miſſas, *indulgentias, & alias nugas habuerunt venales in propriam & aliorum damnationem. 2.* Perpendendum eſt Chriſti *factum: nam hoc facto teſtatur ſe* Regem, *ſummum* Pontificem, *& diuini cultus præſidem eſſe:* Alioqui *priuata autoritate manum non admouiſſet: ſed voce tantum dolorem animi declaraſſet.* Hoc *factum* Chriſti *imitari debent et magiſtratus pius, & præſides cultus diuini, ne extent in templis* Chriſtianorum *pollutiones cultus diuini. Alij quibus non eſt ea autoritas, debēt dolere, & voce teſtari, quod cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti eſt perpēdenda: nā vt templū pollutū erat: ita ſignificauit ſpirituale̅ fore tēpli purgatione̅ per ſuā mortem & reſurrectionem glorioſam.*

Deinde in cauſſa huius facti, quæ exprimitur hiſce verbis: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem, &c. *duo diſcamus: Primum quod templum viſibile ſit ſedes diuini cultus. Etſi enim omnis locus eſt pijs templum, ſiquidem licet vbiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus eſt, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatu externam diſciplinam attinent, exercere oportet.*

Alte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Alterum, vt nos habeamus templa deſtinata cultui diuino in honore, & ſeruemus ea mũda ab idolis & idolorũ cultu. Verum adeo, proh dolor, adhæret multis Papiſtica ſuperſtitio, vt ne idolum de ſuo templo tolli permittant. Sed de hac re alias plura.

DE SECVNDA PARTE.

Secunda pars rerum geſtarum à Chriſto in tẽplo eſt, quòd claudos & cæcos ad ſe venientes ſanauit: quo facto teſtatur primum, quod ſit verus Meſſias. Nam Propheta Iſaias prædixit, vt cum veniſſet Meſſias, talia miracula ederet. 2. Significat hoc factum officium Meſſiæ, quod eſt deſtruere opera Satanæ: nam cum morbum tollit Chriſtus, cauſam etiam amouet: cauſſa autem morbi omnis, eſt peccatum. 3. Vſum templi indicat ſymbolo, quod eo deſtinatum eſſe debet, vt nos à ſpiritualibus morbis purgemur, quod fit dũ verbo, ꝙ illic prædicatur, credimus, & credẽtes abluimur à peccatis noſtris ſanguine Ieſu Chriſti, ſicut Iohannes dicit: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate.

DE TERTIA PARTE.

Cum pueri clamarent in templo Hoſanna filio Dauid, & obiurgarentur à Phariſæis, Chriſtus puerorum patrocinium ſumit, & eorum factum ſcripturæ teſtimonio comprobat. Nónne legiſtis, inquit, ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?

Hic habemus quod diſcamus ab vtriſq;, hoc eſt, à pueris & à Chriſto. A pueris primum diſcant noſtri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pueri Chriſtũ agnoſcere & prædicare. Chriſtus enim cum dicit, regnum cœlorum pertinere ad pueros, profecto vult puerorum fide & voce laudari & celebrari, ſed proh dolor, multi ſunt pueri, qui non ſolum ignorant Chriſtum, verumetiam adeo corrupte ſunt educati, vt nihil aliud didicerint, quam iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequicias exercere, qui non ſolum ipſi aliquando ſuæ nequiciæ dabunt pœnas, verumetiam parentes ipſorum à Deo punientur, qui pueros ipſis in pietate erudiendos dedit, adeo ſacrilege neglexerunt. Deinde diſcamus à pueris Chriſtum confiteri in medio hoſtium eius. Hic aderant Phariſæi, & Scribæ præcipui gubernatores Reipub. iſtius, qui Chriſtum perſequebantur & iraſcebantur omnibus, qui Chriſto aliquem honorem exhibuerunt: Verum hac ſæuitia nõ ſunt abſterriti pueri, ſed quo magis prohibebantur, eo magis clamabant. ea enim eſt vis fidei, quod vbicunq; ſit, non poßit celari, ſed ſemper prorumpat in Dei laudes. Hoc officium ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictum, Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeßio ad ſalutem.

A facto Chriſti diſcamus primum, quod velit eos, qui ſibi credunt, tueri. Deinde, quod exemplo Chriſti, ratione vocationis, debeamus innocentiam aliorum tueri, & præcipuè patrocinio noſtro pijs adeſſe, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTO.

Fremitus principum, Sacerdotum & Scribarum aduerſus Chriſtum, longe ante prænunciatus fuit vo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ce Dei & Prophetarum: Nam cum Deus Gen.3. prædicit fore, vt ſemen ſerpentis calcaturum ſit Semen mulieris, ſignificat quod Satan & eius membra homines prophani & impij ſint Chriſtum & Eccleſiam perſecuturi. Et Dauid Pſal.2. non ſolum hunc fremitum Iudæorum aduerſus Chriſtum Spiritu præuidet, cum ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditantur inania? verumetiam ex dicto Geneſis promittit futurum, vt ſemen mulieris, id eſt, Chriſtus, & omnes in illum credentes ſint ſuperaturi Satanam & ipſius membra. Qua autem in re conſiſtat iſta victoria, Dauid in eodem Pſalmo indicat, cum ait: Beati omnes, qui confidunt in eo. Quare nos Satanæ & eius membris renunciemus, & firma fiducia recumbamus in Chriſtũ victorem Satanæ & donatorem æternæ vitæ, cui honor & gloria in ſecula, Amen.

DE COENA DOMINI,
I. CORINTH. XI.

EGO accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quod Dominus Ieſus in ea nocte, qua traditus eſt, accepit panem: & poſtquam gratias egiſſet, fregit, ac dixit: Accipite, edite, Hoc meum eſt corpus, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite quotieſcunque biberitis in mei commemorationem. Quotieſcunque enim comederitis pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec venerit. Itaque quiſquis ederit panem hunc, aut biberit de populo Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indigne, iudicium ſibijpſi edit, & bibit, non dijudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa Euangelij

HOC Feſtum ideo inſtitutum eſt, vt hiſtoria inſtitutionis Cœnæ Dominicæ hoc die in Eccleſia tractetur, quo verus huius ſacræ Cœnæ vſus intelligi poßit. Nam cum Chriſtus pridie antequam pateretur, hanc Cœnam inſtitueret, mandatum dedit diſcipulis, vt hanc Cœnam in ſui conſeruarent memoriã. Quare neceſſe eſt, magnas & graues cauſſas eſſe, cur neceſſarium ſit huius Cœnæ inſtitutionem magni facere. Niſi enim cauſſas inſtitutæ huius Cœnæ diligenter perpenderimus, non poſſumus ſatis admirari ſaluatoris noſtri bonitatem, qui cum eſſet in grauiſſimo dolore propter imminentem mortem, voluit tamen hanc inſtituere & eam commendare Eccleſiæ in firmiſſimum Sacramentum noſtræ ſalutis per ipſum partæ, in quo perpetuo conſeruaretur fœderis inter Deum & hominem ſanciti ſanguine Chriſti memoria. Verum vt nos poßimus de hac Cœna diſtinctius docere, proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam. Loci tres:

Mandatum Christi

Fœdus inter Deum et hominem

I. Inſti-

I. *Inſtitutæ huius Cœnæ circumſtantia, & ſignificationes, vnde colligetur eius plena deſcriptio.*

II. *Vera & legitima probatio eorum, qui hac Cœna vtiliter vti volunt.*

III. *Verus vſus legitimaq; meditatio huius Cœnæ.*

De primo.

Multæ circumſtantiæ ſunt in hiſtoria inſtitutionis huius Cœnæ, quas ordine ex textu proponam.

PRIMA *eſt temporis: Ita enim habent verba textus:* Dominus noſter Ieſus Chriſtus in ea nocte qua tradebatur. *Nam die Iouis ſero, antequam die Veneris ſequenti crucifigeretur, hanc Cœnam inſtituit, vnde duo colligamus. Primum, quantum neceſſe eſt fuiſſe amorem Chriſti erga nos, qui cum ſciret ſe poſtridie paſſurum, voluit tamen hanc perpetuam ſuorum beneficiorum memoriam inſtituere. Alterum, quod huius Cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in vera pœnitentia, quemadmodum poſtea rurſus dicetur.*

SECVNDA *circumſtantia eſt de conuiuis, qui fuerunt in hac Cœna: in ea præfuit Chriſtus: aderant diſcipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi valde: malus fuit ſolus proditor Iudas. Hinc docemur, quod Chriſtus velit ſemper adeſſe huic Cœnæ, & quod Cœna hæc pertineat ad diſcipulos Chriſti, tametſi impij quoque ſe immiſcent: cedit tamen hæc Cœna illis in iudicium & damnationē, quemadmodum poſtea rurſus dicetur.*

TER-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

[3. Circumſt: Benedictionis] TERTIA circumſtantia eſt benedictionis: nam acceptopane gratias egit. Si filius Dei ante vſum rerum agit gratias, quid nos decet?

[4 Circumſt: Elementorum] QVARTA circumſtantia eſt elementorum: nam pane & vino vſus eſt in huius Cœnæ inſtitutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & vino: ita ſpiritualiter internus homo alitur corpore & ſanguine Chriſti.

[5 Circumſt: Rerum] QVINTA circumſtantia eſt rerum, quæ inuiſibilter adſunt in hac Cœna: vt ſunt verum corpus & verus ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti.

[6 Circumſt: Mandati] SEXTA circumſtantia eſt mandatum: mandat enim vt Eccleſia perpetuo hunc ritum celebrandæ Cœnæ retineat: Hoc facite, *inquit*.

[7 Circum: Noui fœderis] SEPTIMA circumſtantia eſt fœderis noui, Hic calix, *inquit*, nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. *Cur autem vocetur hæc Cœna nouum teſtamentum, poſtea dicetur.*

[8 Circumſt: Finis] OCTAVA circumſtantia eſt finis inſtitutæ Cœnæ, quæ his verbis exprimitur: Hoc facite, *inquit*, in mei recordationem, *hoc eſt, quotieſcunq; vtimini hac Cœna, memoriam beneficiorum, id eſt, Paſſionis & Reſurrectionis meæ recolite, & annunciate mortem meam donec veniam.*

[9 Circ: Ceremoni:] NONA circumſtantia ex octaua ſequitur, nimirum quod celebratio huius Cœnæ pertineat ad adultos tantum, qui poſſunt doceri de morte Domini, & qui publice gratias agere poſſunt Domino pro beneficijs ſuis.

Hæ ſunt circumſtantiæ huius Cœnæ diligenter perpen-

perpendendæ: Nunc quæ ſint huius Cœnæ ſignificationes oſtendam: nam vt agnus Paſchalis plures habuit ſignificationes in veteri teſtamento: ita & hæc ſacra Chriſti Cœna, quæ in locum Agni Paſchalis ſucceſsit. Vt ergo Agnus Paſchalis 1. admonebat populum de beneficio olim præſtito, id eſt, de liberatione à ſeruitute Aegyptiaca. 2. Confirmabat fidem vtentium. 3. Adumbrabat futuram victimam Chriſti. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat. Ita Cœna hæc habet quoque varias ſignificationes: idq́, partim reſpectu præteriti temporis, partim præſentis, partim futuri, partim æternitatis: quas ſignificationes nunc exponam quam poſſum clariſsime. Deus adſit & mihi docenti & nobis audientibus, vt in Dei gloriam cedat, & in noſtri ſalutarem inſtructionem.

Quæ eſt ſignificatio Cœnæ reſpectu præteriti temporis? ſi tempus præteritum reſpicimus eſt hæc ſacra Cœna commemoratio quædam hiſtoriæ de paſsione Domini, iuxta Chriſti mandatum: Hoc facite in mei commemorationem. Quotieſcunque ergo vel ipſi accedimus ad Cœnam, vel alioqui interſumus Cœnæ celebrationi, debemus meminiſſe mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Domini.

Quæ eſt ſignificatio Cœnæ reſpectu præſentis temporis? Primum ſignificat nos vniri & incorporari Chriſto, idq́; ſpiritualiter. Ita enim Paulus docet, cum ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, nónne communio corporis Chriſti eſt?

hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

hoc eſt, communicatio corporis & ſanguinis Domini facit nos habere quãdam communionem cum Chriſto. Deinde ſignificat, nos quoq; vniri inter nos ſpiritu Chriſti, qui vnà hanc Cœnam communicamus: Cuius communicationis ſymbolum vnus panis exiſtit, vt Paulus teſtatur, cum ait: Quoniam vnus panis, vnum corpus ſumus multi. Quemadmodum enim panis ex multis compactus eſt granis: ita qui vna communicãt, in vnum corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ſpiritualiter coaleſcunt: atq; ideo Paulus hanc Chriſti cœnam vocat communionem. Hinc quidam ex ſanctis Patribus ait: Cœna dicitur communio: 1. Quia communicamus per ipſam Chriſto. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & vnimur inuicem per ipſam.

Deinde ſignificat hæc Cœna nos ſpiritualiter ali & ſuſtentari corpore & ſanguine Chriſti. Vt enim panis & vinum corpora humana nutriunt, augent, conſeruant, exhilarant: ita corpus Chriſti & ſanguis alit, auget, conſeruat & exhilarat animas noſtras ad vitam æternam, modo vera fides in nobis ſentiatur.

Quæ eſt ſignificatio huius Cœnæ reſpectu futuri temporis? Hæc ſacra Cœna ſignificat, quod virtute corporis Chriſti reſuſcitati ex mortuis, noſtra quoq; corpora olim reſurgent, vt fiant conformia glorioſo corpori Chriſti. Vnde Paulus: Si Chriſtus reſurrexit, & nos ſurgemus, vt fruamur perpetua præſentia Chriſti corporis in omni æternitate. Vnde quidam ſancti Patres hanc Cœnam vocarunt viaticum, quia admonebant ante mortem ſumentes hanc Cœnam,

quod Chriſtus eſſet in ipſis via ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ eſt ſignificatio Cœnæ Domini reſpectu æternitatis? Eſt perpetuum fauoris Dei erga homines teſtimonium, nullo tempore mutationi obnoxium, ac propterea vocat ipſe Dominus hanc ſuam Cœnam nouum teſtamentum, vt quod nulli vetuſtati vnquam obnoxium fiat. Verum vt hoc intelligatur clarius, dicam breuiſsime, quæ in omni teſtamento concurrant, & quomodo illa quæ in omni teſtamento concurrunt, etiam hic adſint: adhæc quid ſit nouum teſtamentum.

In omni teſtamento ſunt quinq;: 1. Teſtator qui facit Teſtamentum. 2. Bona quæ teſtator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors teſtatoris. 5. Conditiones ſeruandæ à ſcriptis hæredibus. In hoc nouo teſtamento teſtator eſt Chriſtus: hæreditas vitæ æternæ poſſeſsio: Hæredes ſunt Filij Dei, id eſt, omnes qui credunt in Chriſtum: Mors teſtatoris Chriſti interceſsit. Nam mortuus eſt & ſepultus, & reſurrexit tertia die. Conditiones ſeruandæ à ſcriptis hæredibus ſunt, vt in Chriſtum credant, eiq; obtemperent, ac vitæ innocentiam tueantur vſq; ad finẽ, & ſi lapſi fuerint in peccatum, ſeriam ante mortem agant pœnitentiam. Hinc iam quid ſit nouum Teſtamentum concludamus hoc modo: Nouum teſtamentum eſt fœdus æternum, ſancitum morte teſtatoris Ieſu Chriſti, de gratia Dei, remiſsione peccatorum & donatione vitæ æternæ, promiſſa omnibus gentibus & populis in Chriſtum crucifixum credentibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Probet ſeipſum homo,& ſic de Pane illo edat,& de Calice bibat: nam qui ederit indigne, aut qui biberit indigne, iudicium ſibi edit & bibit. *Hæc verba Pauli quatuor confirmant. 1. Quod vſus Cœnæ in Eccleſia debet eſſe. 2. Quod ſit neceſſaria ante vſum huius Cœnæ probatio. 3. Quod indigne vſurpans hanc Cœnam grauiſſime peccet. 4. Quod hæc Cœna tantum porrigenda ſit ijs, qui ſe probare poſſunt. De ſecundo tantum dicam, videlicet quomodo vnuſquiſq; ſe probare debeat, qui hac Cœna vtiliter vti cupit.*

Quomodo ergo debet ſe probare, qui hac Cœna vult vti? Hoc Paulus docet 2. Cor. 13. his verbis: Vos ipſos probate, num ſitis in fide: vos ipſos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quod Chriſtus ſit in vobis? Ex quibus verbis intelligitur, quod iſta probatio in hoc ſita eſt, vt vera ſentiatur fides & Chriſti præſentia in nobis, hoc eſt, vt planioribus verbis dicam: is probatus eſt, & digne accedit ad ſacram Chriſti Cœnam, qui reuerenter in timore Dei, in vera pœnitentia, in vera fiducia, & cum pio propoſito ad hanc Cœnam accedit: & contrà, qui ſine reuerentia, ſine timore Dei, ſine vera pœnitentia, ſine vera fiducia, & cum propoſito peccandi accedit, is indigne accedit, non dijudicans corpus & ſanguinem Domini, & ſibi iudicium manducat. quare omnis qui accedit hanc Cœnam, & habet animum manendi in ſuis peccatis, is blaſphemus eſt, & cum Iuda Sacramentum ſumit.

Vt au-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Vt autem rudes homines non temere præſumant hanc cœnam adire, vtilis eſt inſtituta diſciplina confeſſionis & abſolutionis in Eccleſiis noſtris. Nam hæc diſciplina multum iuuat ad hoc, vt quis ſe legitime probare poſſit.

Verum vt de confeſſione & abſolutione recte iudicare poſſimus: Primum ſciendũ eſt, quod vt duplex eſt confeſſio: Ita & duplex abſolutio. Vna confeſſio eſt coram Deo tantum, cum videlicet quis ſuum peccatum coram Deo confitetur, agnoſcit ſe peccatorem, & petit veniam propter Chriſtum: ſine tali confeſſione nullus adultus ſaluatur. Sic confeſſus eſt Dauid, cũ inquit: Miſerere mei Deus, quia peccaui tibi: ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sic & Daniel confeſſus eſt, quando ait: Peccauimus, & inique egimus cum patribus noſtris. Sic publicanus, quando non audebat eleuare faciem in cœlum: ſed percuſſit pectus ſuum, dicens: Deus propicius eſto mihi peccatori. Huic cõfeſſioni reſpondet abſolutio, quæ fit per ſolum Deum: & hæc fit quando homo credit promiſſioni gratuitæ. Quicunque enim credit, eſt à peccato iuſtificatus, id eſt, abſolutus à peccato. Nam cum peccatum ſit defectus à lege & voluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortẽ & damnationẽ, erit profecto abſolutio liberatio hominis credentis ab obligatione ad æternam mortem & damnationem. Sic abſolutus eſt Manaſſe, Dauid, Latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidie abſoluimur, quando dicimus ex vero corde: Credo remiſſionem peccatorum, & cum precamur ex fide,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Remitte nobis debita noſtra. Hoc dictum ſit de primo genere confeßionis & eiuſdem abſolutione.

Confessio coram ministro.

Alia confeßio eſt diſciplinæ, cum homo conſilij, doctrinæ & confirmandæ fidei ſuæ cauſſa accedit miniſtrum Eccleſiæ, agnoſcit ſe peccatorem, petit conſolationem, cupit erudiri verbo Dei, quo ipſius conſcientia tranquilla reddi poßit. Hic miniſter verbi debet eum, qui ſic confitetur, erudire: & ſi nouit ipſum, debet vicia, quæ in eo animaduertit, ipſi indicare: debet oſtendere ei magnitudinem iræ Dei aduerſus impœnitentes: & rurſus ſi confitẽs dolet ob ſuum peccatum, & promittit emendationẽ, debet eum conſolari promißionibus Euangelij: & ſi dicat ſe promißionibus credere, debet ei miniſter Chriſti nomine teſtari, quod habeat Deum propicium, & annunciare illi remißionem peccatorum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum ſeria admonitione de peccato in poſterum vitando, ne poſteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc ſint dicta de ſecundo, confeßione publica, & abſolutione, quæ ei reſpondet. De confeßione publica, & abſolutione publica alio tempore dicendum eſt. Item de confeßione quæ fit fratribus, quos offendimus.

DE TERTIO.

Usus Cœnæ dominicæ.

Iam reſtat, vt quis ſit verus vſus, & quæ ſit huius ſacræ Cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cum ergo hæc ſacra Chriſti Cœna, ſit Sacramentum noſtræ, per victimam Chriſti, redemtionis, hæc ordine ſunt

medi-

meditanda & ſerio æſtimanda in huius ſacræ Cœnæ perceptione.

PRIMO, in mentē cōminationibus venire debet cauſſa mortis Chriſti, nempe peccatum generis humani, Rom. 4. Mortuus eſt propter pecata noſtra. Eſa. 53. Percuſſit eum propter iniquitates noſtras.

SECVNDO, cogitādus eſt finis victimæ Chriſti, qui eſt, vt nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. 1. Ioh. 1. Sāguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. Ioh. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TERTIO, ex præſtantia huius victimæ cogitandum eſt, quantā neceſſe eſt fuiſſe iram Dei aduerſus peccatum: quæ non potuit hoſtijs expiari, niſi hoſtia filij Dei vnigeniti.

QVARTO, cogitanda eſt maxima miſericordia Dei, qui voluit nos miſeros peccatores in gratiam recipere propter Filij ſatisfactionem.

QVINTO, cogitandus eſt ingens amor Filij Dei, qui natura humana aſſumta voluit fieri victima pro nobis, & in ſe deriuare irā Dei, & iuſticiæ Dei crucis ſupplicio ſatisfacere. Hæc omnia vult nos cogitare Filius Dei, cum iubet vt hæc Cœna fiat in ſui recordationem.

Cum hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei naſcitur contritio, ex cogitatione miſericordiæ & piacularis victimæ, fides: ex quibus gratiarū actio, confeſſio, patiētia, & aliæ virtutes, de quibus hæc Cœna nos admonet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Comparatio utriusque fœderis.

Breuiter, vt ipſe Filius Dei nobiſcum fœdus facit, quod nos clementer recipiat: Ita nos viciſsim cum ipſo fœdus facimus, quod ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus: quod vt vere faciamus, donet nobis huius Cœnæ inſtitutor IESVS CHRISTVS, *cui cum patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſecula, Amen.*

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI IVXTA *ordinem hiſtoriæ concinnata, ex collatione quatuor Euangeliſtarum.*

ET cum Hymnum ceciniſſent, egreſſus Ieſus, ibat, vt ſolitus erat, trans torrentem Cedron, in montem Oliuarum. Secuti ſunt autem illũ & Diſcipuli. Tunc dicit illis, Omnes vos ſcandalum patiemini in me in illa nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem ſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus ait illi, Etſi omnes ſcandalum paſsi fuerint in te, ego tamen nunquã ſcandalum patiar. Ait illi Ieſus, Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac, priuſquã gallus bis cecinerit, ter abnegabis me. At ille vehemẽtius dicebat, Imo ſi me oportuerit commori tibi, nõ te abnegabo. Similiter autem & omnes diſcipuli dicebant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Tunc venit Ieſus cum illis in villam, quæ dicitur Gethſemani, vbi erat hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Nouerat autẽ & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Tunc Ieſus ait illis: Sedete hic donec vadam & orem illic. Et aſſumpto ſecum Petro & Iacobo & Iohañe duobus filijs Zebedæi, cœpit expaueſcere, dolere, & grauiter angi. Et dicit illis, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Manete hic & vigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progreſſus puſillùm ab eis ferme ad iactum lapidis, poſitiſque genibus, procidit in faciem ſuam proſtratus in terram, & orauit, vt ſi poſsibile eſt, tranſiret à ſe hora, dicens: Abba, Pater mi, omnia poſsibilia ſunt tibi, ſi poſsibile eſſet, tranſeat à me calix iſte, veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et venit ad diſcipulos, & reperit eos dormientes, et dicit Petro: Simon dormis? Adeò non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promtus eſt, ſed caro infirma. Rurſus altera vice abijt & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire à me, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Et reuerſus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neque ſciebant quid reſponderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tertio eundem ſermonem, dicens, Pater, ſi vis, transfer Calicem hunc à me, veruntamen non mea voluntas ſed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentes in terram. Et cum ſurrexiſſet à deprecatione, veniſſetque ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitudine. Et ait illis: Dormite poſthac, & requieſcite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuo adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus è duodecim, accepta cohorte & miniſtris à Pontificibus ac Phariſæis & ſenioribus & ſcribis, antecedens turbam multam, venit illuc cum laternis ac facibus, cum gladijs & fuſtibus. Dederat autem hic proditor commune ſignum illis dicens: Quemcunq; oſculatus fuero, is eſt, comprehēdite illum, & abducite cautè. Ieſus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper ſe, proceſsit ac dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus, Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierunt retrorſum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

interrogauit eos: Quem quæritis? Illi autem
dixerunt, Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ie-
ſus: Dixi vobis, quod ego ſim. Si ergo me
quæritis, ſinite hos abire, vt impleretur ſer-
mo quem dixerat: Ex ijs quos dediſti mihi
non perdidi quenquam. Et appropinquauit
Ieſu Iudas, vt oſcularetur eum, confeſtimque
accedens dixit, Rabbi aue, ac deoſculatus eſt
eum. Dixitque illi Ieſus: Amice ad quid ades?
Iuda oſculo filium hominis prodis? Tunc
acceſſerũt, & manus ſuas iniecerũt in Ieſum,
& comprehenderunt eum. Videntes autem
ij, qui circa ipſum erãt, quod futurũ erat, dixe-
runt ei: Domine percutiemúsne gladio? Si-
mon ergo Pettus, cum haberet gladium, e-
duxit eum, & percuſsit ſummi ſacerdotis ſer-
uum, & abſcidit auriculam eius dextram. E-
rat autem nomen ſeruo Malchus. Reſpõdens
autẽ Ieſus ait, Sinite huc vſq;. Et ait Petro? Im
mitte gladiũ tuũ in vaginã. Omnes enim qui
acceperint gladiũ, gladio peribũt. An putas,
quod non poſsim nunc rogare Patrẽ meum,
& exhibebit mihi pluſquã duodecim legio-
nes angelorum? an nõ bibam calicẽ, quẽ de-
dit mihi Pater? Quomodo ergo implebũtur
ſcripturæ? quia ſic oportet fieri. Et cum teti-
giſſet auriculã ſerui ſeruauit eum. In illa autẽ
hora dixit Ieſus ad eos, qui venerant ad ſe
principes ſacerdotum & magiſtratus templi
& ſeniores: Tanquam ad latronẽ exiſtis cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gladijs & fuſtibus ad comprehendendum me, quotidie apud vos ſedebam docens in templo, & nõ extendiſtis in me manus. Sed hæc eſt hora illa veſtra & poteſtas tenebrarũ, vt impleantur ſcripturæ. Hoc autẽ totum factum eſt, vt complerentur ſcripturæ Prophetarum. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Et vnus quiſpiam adoleſcentulus ſequebatur illum, amictus ſindone ſuper nudum, & cõprehendunt illũ adoleſcentuli. Ille vero relicta ſindone, nudus effugit ab illis.

Cohors igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorum comprehenſum Ieſum ligauerunt, & abduxerunt eum ad Annam primùm. Annas erat ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autẽ Caiphas is, qui conſilium dederat Iudæis, quod expediret vnum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum ad Caipham pontificem, id eſt, principem ſacerdotum, vbi omnes ſummi ſacerdotes, ſcribæ & ſeniores conuenerãt. Sequebatur autem Ieſum eminus Simon Petrus & alius diſcipulus vſq; ad atrium pontificis: Diſcipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem ſerui & miniſtri, qui prunas congeſſerant inferius in medio aulæ, quia frigus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

erat, & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus, ſtans & calefaciens ſe, vt videret finem. Ancilla ergo ſummi ſacerdotis, quæ erat oſtiaria, ad lumen Petrum ſe calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Ieſu eras. Num & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? At ille abnegauit coram omnibus dicens: Mulier, non ſum, non noui illum, neq; ſcio quid dicas.

Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis & de doctrina ipſius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palam locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt, quid locutus ſim ipſis. Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſsiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Siccine reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si male locutus ſum, teſtare de malo, ſin bene, cur me cædis? Miſerat eum Annas vinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in veſtibulo, & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primam negationem, cum exiret ad veſtibulum, gallus cecinit, & vidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit dicere ijs, qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergo ei: Num & tu ex diſcipulis eius es? Et alius di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

xit: Et tu de illis es. Et iterũ negauit cum iureiurando, dicens: Homo, non ſum, ſed neq; noui hominem. Er poſt puſillum, interuallo interiecto fere vnius horæ, alius quidem affirmabat cum ijs qui aſtabant, dicens: Vere & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum fecit. Dicit ei vnus ex ſeruis Pontificis, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam: Nónne ego te vidi in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac peierare, non noui hominem iſtum, de quo dicis. Et continuo adhuc illo loquente gallus iterum cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini Ieſu, qui dixerat ei, priuſquá gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amarè.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt morti eum traderent, & non inueniebant, etiam cum multi falſi teſtes acceſsiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſsime autem venerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factũ, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens

gens ſummus ſacerdos in medium, interrogabat Ieſum dicens: Nihil reſpondes? Cur iſti aduerſum te dicunt, teſtimonia? Ieſus autem tacebat, neque quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit & dicit illi: Tu es Chriſtus filius benedicti? Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti, ego ſum. Veruntamen dico vobis: Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum abſcidit veſtimenta ſua dicens: Blaſphemauit, quid inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius, quid vobis videtur? Illi vero omnes condemnauerunt eum, dicentes: Reus eſt mortis. Tunc viri qui tenebant Ieſum, illudentes ei, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij vero cum obtexiſſent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maxime ſerui, dicentes: Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt ille qui te percuſsit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Mane auté facto cõuenerunt omnes principes ſacerdotum & ſcribæ, ſenioresq; populi ac totum concilium, & inierunt conſilium aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent. Et duxerunt eum in concilium ſuum, dicentes: Num tu es ille Chriſtus? Dic nobis. Et ait illis: Si

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſis: Si vobis dixero, non creditis, quod ſi etiam interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autẽ omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus ex ore eius. Et ſurgens vniuerſa multitudo eorum vinctum abduxit Ieſum à Caipha in prætorium, tradiditque Pontio Pilato præſidi. Erat autem adhuc mane.

Tunc videns Iudas, qui eum tradiderat, quod damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videbis. Et proiectis argenteis in templo receſsit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit. Suſpenſus autem crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera eius. Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli, in ſepulturã peregrinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hieroſolymæ, ita vt appellaretur ager ille, lingua illis vernacula, Akeldama, hoc eſt ager ſanguinis, vſque in hodiernum diem. Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Ie-

remiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

remiam Prophetam dicentem : Et accepe-
runt triginta argenteos precium æſtimati,
quem æſtimatum emerunt à filijs Iſrael, &
dederunt æs in agrum figuli, ſicut conſtituit
mihi Dominus. Iudæi autem non introiue-
runt in prætorium, ne contaminarentur, ſed
vt ederent paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos
foras, & dixit. Quam accuſationem affertis
aduerſus hominem hunc? Reſponderunt &
dixerunt ei: Si nõ eſſet hic nocens, haudqua-
quam tibi tradidiſſemus eum. Dicit ergo eis
Pilatus: Accipite eum vos, & ſecundum le-
gem veſtram iudicate eum. Dixerunt ergo
ei Iudæi: Nobis non licet interficere quen-
quam. Vt ſermo Ieſu impleretur quem di-
xit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accuſare
ſummi ſacerdotes & ſeniores de multis, di-
centes: Hunc deprehendimus euertentem
gentem, ac vetantem tributa dare Cæſari, &
dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Introiuit
ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocans
Ieſum, interrogauit eum, dicens: Tu es ille
rex Iudæorum? Reſpondit Ieſus ſtans ante e-
um: A temetipſo hoc tu dicis, an alij dixe-
runt tibi de me? Reſpondit Pilatus: Num e-
go Iudæus ſum? Gens tua & pontifices tra-
diderunt te mihi, quid feciſti? Reſpondit Ie-
ſus: Regnum meum non eſt ex hoc mundo.
Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, mi-
niſtri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

niſtri mei vtique decertarent, ne traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Reſpondet Ieſus: Tu dicis, Ego ſum rex. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundũ, vt teſtimonium feram veritati. Omnis qui ex veritate eſt, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc homine. Et cum accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Pilatus autem rurſus interrogauit illum dicens: Non reſpondes quicquam? Ecce quam multa dicunt aduerſum te teſtimonia, non audis? Et nõ reſpondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præſes vehementer. At illi inualeſcebant, Commouit populum docens per vniuerſam Iudæam, exorſus à Galilæa vſque ad hunc locum. Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit, quod ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus.

Herodes autem viſo Ieſu, gauiſus eſt valde. Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate vidẽdi illũ, eo quod audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurum ab eo. Interrogabat autem eum multis

ſermo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſermonibus. At ipſe nihil ei reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum & ſcribæ acriter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis. Cumque illuſiſſet, indutum veſte alba remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici inter ſe Pilatus & Herodes in eodem die, nam antea ſimultates inter eos interceſſerant.

Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum ac Magiſtratibus & plebe, dixit ad illos: Obtuliſtis mihi hunc hominẽ quaſi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullum crimen inuenio in homine iſto, ex his de quibus accuſatis eũ, ſed ne Herodes quidem. Nam remiſi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emendatum ergo illum dimittam.

In feſto autem neceſſe habebat & conſueuerat præſes turbę dimittere vnum vinctum quemcunque poſtulaſſent. Habebat autem tunc vinctum inſignem, videlicet latronem, qui dicebatur Barrabas, qui cum ſeditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem, qui per ſeditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerant. Et cum acclamaſſet turba, cœpit flagitare, vt faceret quemadmodum ſemper fecerat ipſis. Itaque congregatis illis reſpondit Pilatus: conſuetudo eſt vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha. Vtrum ergo vultis dimittam vobis? Barrabam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bam, an Ieſum regem illum Iudæorum, qui dicitur CHRISTVS? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi cum iuſto illo. Multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores concitauerunt turbas, perſuadentes vt ſibi potius dimitti peterent Barrabam, Ieſum vero perderent. Reſpondens autem pręſes, ait illis: Vtrum vultis vobis è duobus dimittam? Et exclamauit ſimul vniuerſa turba dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Iterum autem Pilatus locutus eſt ad eos, volens dimittere Ieſum, & ait: Quid igitur vultis faciam Ieſu, quem dicitis regem Iudæorum? At illi rurſum clamauerunt omnes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum ergo dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Et inſtabant, vocibꝰ magnis poſtulantes vt crucifigeretur. Et inualeſcebant voces eorum & ſummorum ſacerdotum.

Tunc ergo apprehendit Pilatus IESVM & flagellauit. Milites autem præſidis abduxerunt eum intro in atrium, quod eſt prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumq́; induunt purpura ſiue chla-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

myde coccinea, & plectentes coronam de ſpinis imponunt capiti eius, dantq; arundinem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt ſalutare, dicentes: Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas. Et cum expuiſſent in eum, acceperunt arundinem & percutiebant caput eius, & poſitis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco eum vobis foras, vt cognoſcatis, quod nullam cauſam in eo inuenio. Exiuit ergo Ieſus foras, geſtans ſpineam coronam & purpureum pallium. Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo vidiſſent eum pontifices & miniſtri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus: accipite eum vos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe fecit. Cum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. Et ingreſſus eſt iterum in prætorium & dicit ad Ieſum, vnde es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Neſcis quod poteſtatem habeam crucifigendi te, & poteſtatem habeam abſoluendi te? Reſpondit Ieſus: Non haberes poteſtatem aduerſus me vllam, niſi tibi datum eſſet è ſupernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quærebat Pilatus abſoluere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc abſolueris, non es amicus Cæſaris. Quisquis ſe regem facit, contradicit Cæſari.

Pilatus autem cum audiuiſſet hunc ſermonem, produxit foras Ieſum, ſeditque pro tribunali loco, qui dicitur lithoſtrotos, Hebraice autem Gabbata. Erat autem paraſceue paſchæ hora ferme ſexta. Et dicit Iudæis: Ecce rex veſter. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit ergo Pilatus: Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices: Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo Pilatus videns, quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, volens turbæ facere ſatis, adiudicauit vt fieret quod illi poſtulabant. Et accepta aqua abluit manus coram populo: Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, vos videbitis. Et reſpondens vniuerſus populus dixit: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabam, qui propter ſeditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem popoſcerant. Ieſum autem flagellatum & illuſum tradidit arbitrio illorum, vt crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exuerunt eum purpura, & induerunt eum veſtibus proprijs, & abduxerunt eum baiulantem ſuam crucem, vt crucifigeretur. Exeuntes au

tes autem inuenerunt quendam prætereuntem, hominem Cyreneum, nomine Simonem, venientem ex agro, patrem Alexandri & Ruſi. Hunc apprehendentes coegerunt, vt tolleret crucem eius. Et impoſuerunt illi crucem, vt portaret poſt Ieſum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas Ieſus dixit: Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper vobis ipſis flete & ſuper filijs veſtris. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beati ſteriles & ventres qui nõ genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos, quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinoroſi, vt interficerentur.

Et ducunt eum in locum, qui dicitur Hebraicè Golgata, quod eſt, ſi interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum ſiue myrrhatum vinum cum felle mixtum bibere. Et cum guſtaſſet, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgata, & cum eo duos latrones, vnum à dextris, & alterum à ſiniſtris eius, medium autem Ieſum. Et impleta eſt ſcriptura, quæ dicit: Et cum iniquis deputatus eſt. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Ieſus autem dicebat: Pater, remitte illis, neſciunt enim quid faciant.

Scripſit autem & titulum Pilatus, id eſt, inſcriptionem cauſſæ illius, & poſuerunt ſuper crucem ad caput Ieſu. Erat autem ſcriptum: IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptũ literis Hebraicis, Græcis & Latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum: Noli ſcribere, Rex Iudæorum, ſed quod ille dixerit, Rex ſum Iudęorum. Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi.

Milites ergo cum crucifixiſſent Ieſum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconſutilis, à ſummo contexta per totum. Dixerunt ergo inter ſe, ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit, vt ſcriptura impleretur, quæ ſcripta eſt per Prophetam, dicens: Partiti ſunt ſibi veſtimenta, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Sedentes autem ſeruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus ſtabat ſpectans.

Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria vxor Cleophæ & Maria Magdalena. Cum vidiſſet ergo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Ieſus matrem ac diſcipulum aſtātem, quem diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit Diſcipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua. Qui autem præteribant, conuicia iaciebant in eum, mouentes capita ſua, & dicenres: Væ qui demoliris templum & in tribus diebus extruis. Serua temetipſum, Si Filius Dei es, deſcende de cruce. Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes inter ſeſe cum ſcribis & ſenioribus & populo dicebant, alios ſeruauit, ſemetipſum ſeruare non poteſt. Si hic eſt ille Chriſtus, rex Iſrael, ille Dei electus, ſeruet ſeipſum, deſcendatq; nunc de cruce, vt videamus & credamus ei. Confidit in Deo, libere eum nunc, ſi vult eum. Dixit enim Filius Dei ſum. Idipſum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuiciantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atq; dicentes: Si tu es rex ille Iudæorum, ſaluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinoroſorum, conuicia dicebat in eum dicens: Si tu es Chriſtus temetipſum ſerua & nos. Reſpondens autem alter increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſte, nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine, memento mei, cum ve-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

neris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus: Amé diço tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.

Ab hora vero ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſque ad horam nonam, & obſcuratus eſt Sol. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Eli, eli, lamma azabthani? quod eſt, ſi quis interpretetur, Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me? Quidã autem illic ſtantium, cum audiſſent, dicebant: Ecce Heliam vocat iſte. Sciens autem Ieſus, quod omnia iam conſummata eſſent, vt conſummaretur ſcriptura, dicit: Sitio. Vas igitur erat poſitum aceto plenum, & continuo accurrens vnus ex eis, cum acceptam ſpongiam impleſſet aceto & hyſſopo, impoſuit harundini, obtulitque ori eius, vt biberet, & tum cæteri dicebant: Sinite, videamus, an veniat Helias ad deponendum eum. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatum eſt. Et iterum clamauit voce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo Spiritum meum. Et cum hæc dixiſſet, inclinato capite tradidit Spiritum.

Et ecce velum templi ſciſſum eſt medium in duas partes, à ſummo vſque ad imum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta, & multa corpora ſanctorum, qui dormierãt, ſurrexerunt, & egreſsi è monumentis poſt reſurrectionem eius venerunt

runt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Centurio autem qui aſtabat ex aduerſo illi, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, videntes quod ſic emiſſo clamore expiraſſet, viſoque terræ motu, & his quę facta fuerant, timuerunt valde, & glorificauerunt Deum, dicentes: Vere hic homo iuſtus erat & Filius Dei. Et omnes turbæ eorum, qui ſimul acceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & viderant quæ contingebant, percutientes pectora ſua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multæ mulieres, quę ſecutæ erant eum à Galilæa, hæc videntes. Inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi parui & Ioſe mater, & Salome mater filiorum Zebedei, quæ etiam, cum eſſet in Galilæa, ſecutæ fuerant illum, & miniſtrauerant ei, alięque complures, quæ ſimul à Galilæa aſcenderant cum eo Ieroſolymam.

Iudæi ergo, quoniam Paraſceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, nõ fregerunt eius crura, ſed vnus militum lan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cea latus eius fodit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quod vera dicit, vt & vos credatis. Facta ſunt enim hæc, vt ſcriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cum veſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue, quæ præcedit Sabbatum, venit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, vir diues, ſenator, bonus & iuſtus, qui nõ conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum Dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petijt ab eo, vt tolleret corpus IESV. Pilatus autem admiratus eſt, ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus IESV ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui venerat primum ad IESVM nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras ferme centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu depoſitum, & inuoluerũt illud in ſindone munda, obuinxeruntq; linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt

Iudæis

Iudæis ſepelire. Erat autem in eo loco, vbi crucifixus eſt, hortus, et in horto monumẽtum Ioſeph nouum, quod is exciderat in petra, in quo nondum quiſpiam poſitus erat. Ibi ergo quia paraſceue erat Iudæorum, & ſabbatum illuceſcebat, quod in propinquo eſſet monumentum, poſuerũt Ieſum. Et aduoluto ſaxo ingenti ad oſtium monumenti, abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalena & Maria Ioſe, ſedentes contra ſepulcrum, et aliæ mulieres, quæ & ipſæ venerãt cum Ieſu de Galilæa, ſpectantes vbi & quemadmodum poſitum erat corpus eius.

Reuerſæ vero parauerunt aromata et vnguenta, ac ſabbato quidem quieuerũt ſecundum præceptum.

Poſtremo autem die, quæ ſequitur poſt paraſceuen, conuenerũt principes ſacerdotum & Phariſæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati ſumus, quod impoſtor ille dixit adhuc viuens: Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo muniri ſepulcrum vſque in diem tertium, ne quando veniant diſcipuli eius & furentur eum, dicantque plebi, ſurrexit à mortuis: Et erit nouiſsimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiam. Ite, munite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes munierunt ſepulcrum obſignato lapide, adhibitis cuſtodibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ENARRATIO TEXTVS.

CVM nullum opus ſit magis admirandum, quam opus redemtionis, quæ eſt paßio & mors Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redemti eſtis caducis rebus auro & argento: ſed precioſo ſanguine agni immaculati & incontaminati, nempe Ieſu Chriſti, decet nos, cariſsimi fratres & ſorores, ſummo ſtudio incumbere, vt huius mirandi operis hiſtoriam cognoſcamus, præſertim cum nobis commendetur in articulis fidei noſtræ, vbi profitemur nos credere in Filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus, &c. Idque in eum finem, vt ex noticia hiſtoriæ in nobis fides per Spiritum ſanctum excitetur, vnde fiat, vt huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Cæterum quo diſtinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poßimus, diuidã totam doctrinã de paßione Domini in tres locos ſeu articulos, qui ſunt:

I. Quotupliciter Dominus eſt paſſus.

II. Paßionis Domini æſtimatio & fructus.

III. Pia et ſalutaris meditatio Paßionis Domini.

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri ſatisfactio pro vtroq;, Dominus noſter Ieſus Chriſtus paſſus eſt & anima & corpore: Idcirco dicam de vtriuſq; paßione, animæ videlicet & corporis Domini.

Quod ſit in anima paſſus, teſtatur ipſe & voce & ſigno. Voce, cum dicit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mortem: & in cruce: Deus meus, Deus meus cur deſeruiſti me? Huc pertinet & Prophetia Dauid de Chriſto: Dolores inferni circumdederunt me, id eſt, maximis doloribus afficiebar. Signo teſtatur dolorem apud ſepulcrum Lazari, Iohan. 11. & in horto. Apud ſepulcrum, cum cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum, & generis humani miſeriam. Nam omnes dolores animi, quos perpeſſus eſt Chriſtus 33. annis vſq; ad mortem eius, ſunt pars paſſionum, quibus afficiebatur Filius Dei.

In horto teſtatur maximam fuiſſe animæ ſuæ triſticiam, dum præ doloris acerbitate ſudauerit ſanguineas guttas. Naturale quidem eſt, quod homo lacrymet & ſudet interdum in ingenti dolore, audito ſubitaneo malo: ſed nullus vnquam inuentus fuit, qui ſudorem ſanguineum præ dolore ſudauerit: nemo enim tantum dolorem ſuſtinere poſſet.

Si quæritis cauſſas huius ingentis doloris, ſcitote non vnam eſſe, ſed multas: quarum hæ ſunt præcipuæ:

PRIMA: cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miſeriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA: cogitatio iræ Dei, quam ipſe ſuſtinere debuit, propter peccata noſtra, quæ in ſe recepit. Tametſi enim ipſe fuit immunis ab omni peccato, tamen in ſe recipit reatum peccatorum totius mundi. Vnde Iohannes: Agnus Dei tollit, id eſt, in ſuo corpore geſtat, peccata mundi. ſenſit igitur vere filius Dei iram Patris: qui ſenſus tantum dolorem in ſanctiſsima anima excitauit, quod ſanguinē ſudauerit.

TER-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

TERTIA: cogitatio ſupplicij, quod in ſanctiſſimo ſuo corpore mox ſequenti die ſe perpeſſurum præuidit, & contumeliæ qua afficeretur.

QVARTA: cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Præuidit enim fore, quod multi ſapientes, multi potentes, & alij omnino eſſent hoc ſuum ſupplicium pro illis redimendis ſuſceptum aſpernaturi, imo ſe & ſuos perſecuturi: præuidit etiam ꝙ maxima pars eorum, qui Chriſtianum nomen portant, ſuis ſceleribus effecturi eſſent, vt hoc ſuo beneficio ſe ipſi ingrati priuarent. Hæ quatuor cauſæ acerbiſſimum dolorem in corde Chriſti excitarunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quo ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc ſint breuiter dicta de animæ Chriſti cruciatu: nunc de corporis ſupplicio dicam. Etſi enim corporis ipſius cruciatus incepit in præſepi, quādo matri DOMINI nullus erat locus in diuerſorio, & poſtea cum octaua à natiuitate ſua die ſanguinem in circumciſione effudit: & deinde vſq; ad tempus, quo victima eſt factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo ſupplicio quod ſuſtinuit primum. Etſi autem iam ex Hiſtoria, quam recitaui, facile à quouis intelligi poteſt, quam varijs modis ſit afflictus in ſanctiſſimo ſuo corpore Dominus: tamen quod late in Hiſtoria ſparſum eſt, in breuem ſummam contraham & diſtribuam pro ratione locorum, in quibus eſt affe

ctus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ctus ſupplicio. Sunt autem hæc loca: hortus, domus Caiphæ, ſacerdotum conciliabulum, domus Herodis, prætorium, Golgata, hoc eſt, locus extra vrbem, vbi ſumebatur ſupplicium de latronibus.

Quid paſſus eſt in horto? Oſculo traditus eſt, manus militum in eum iniectæ ſunt: comprehenſus eſt & vinctus tanquam fur & latro abductus eſt, vbi & illum omnes ipſius diſcipuli deſeruerunt.

Quid paſſus eſt in domo Caiphæ? Illuditur falſis teſtimonijs & cõuicijs obruitur, & à miniſtro ſacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio ſacerdotum? falſis teſtimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, & iubetur vaticinari, quis illum percuſſerit.

Quid patitur in domo Herodis? Contemtum tyranni & totius aulæ ipſius, & in extremi contemtus teſtimonium, indutum Ieſum veſte ſplendida miſit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio? Illic accuſatur: producuntur aduerſus eum falſi teſtes: petitur vt crucifigatur: à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemtum: corona ſpinea imponitur capiti ipſius: datur arundo in dextram eius, & genuflexione illuditur hoc ſcommate: Aue Rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius, dabantur illi alapæ, percutiebatur ſanctiſſimum caput eius fuſtibus, & tandem ad petitionem ſacerdotum & totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemtiſſimo.

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

meris ipſius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, vt ipſe inter eos maxime facinoroſus iudicetur, crucifixo datur vinum myrrhatum, cum felle mixtum: & tandem in his grauiſſimis cruciatibus moritur. Hinc apparet quam acerbum ſupplicium ſuſtinuerit Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Sed quarum rerum nos admonebit ſupplicij grauitas? Sane multarum, & præcipue quatuor.

j adm: PRIMVM enim magnitudo iræ Dei aduerſus peccatum conſpicitur. Peccatum enim noſtrum ita prouocauerat iram Dei, vt non potuerit placari niſi per filium Dei, qui humana natura aſſumta noſtram vicem ſuſtinet, & ſatisfacit iuſticiæ Dei.

2 adm: SECVNDO hic conſpicitur fœditas peccati: Nam pro delicti qualitate ſupplicia quoq; variant, Latro rota punitur, fur patibulo, homicida gladio, puer delinquens virga: verùm Filius Dei turpiſſimam mortem & execrabilem in lege Dei perpeſſus eſt, quare ſignificatur, quam abominabile ſit peccatum in conſpectu Dei.

3 adm: TERTIO conſpicitur hic humiliatio Filij Dei, qui infra omnes creaturas deiectus fuit: qua humiliatione teſtatur amorem ſuum erga genus humanum, cuius redimendi cauſa tanta ſuſtinuit.

4 adm: QVARTO, conſpicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduerſus ſibi miſſum ſaluatorem. Tametſi autem nihil eſt hic factum præter conſilium Dei: Nam longe antea paſſio Chriſti eſt præfigurata & prædicta à ſanctis Dei Prophetis, vt Petrus

dicit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, vt Dei conſilio obtemperarent: ſed vt ſuo odio ſatisfacerent. Ea enim eſt mundi natura, quod eos qui ſcelera acerbius reprehendunt, è medio ſublatos cupiat, quo licentius peccare liceat. Hæc ſint breuiter dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Chriſti paſsio, nunc quod ſecundo loco promiſi, oſtendam quæ ſit paſsionis Chriſti æſtimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ eſt ergo eius æſtimatio coram Deo? Paſsio Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt ſacrificium propiciatorium, in quo æternus Filius Dei homo factus, & Sacerdos perpetuus à Deo conſtitutus, obtulit ſe per Spiritum æternum æterno Patri, vt iſta ſua oblatione placaret iram Dei, & ſatisfaceret pro culpa & pœna humani generis. vt omnes qui in illum credunt & credituri ſunt, per eundem ſanctificentur ad vitam æternam, iuxta illud Iohan. 17. pro illis ſanctifico meipſum. Hinc patet quæ ſit æſtimatio paſsionis Domini, & quis fructus inde ad nos homines proueniat, modo in Chriſtum viua fiducia recumbamus. Chriſtus Mediator inter nos & Deum conſtitutus, ſacrificio ſuo, id eſt, morte & paſsione placat iram Dei, ipſe Sacerdos ſeipſum offert Deo, idq; vt nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; eſſe in hoc ſacrificio: 1. Sacerdos eſt ipſe Chriſtus. 2. Victima ſeu res quæ offertur eſt ipſe Sacerdos. 3. Deus eſt cui hoc ſacrificium offertur. Quarto, Mundus eſt, pro

quo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quo ſit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus eſt, quod hæc oblatio fidelibus tantum cedat in ſalutem.

Sed quî fieri poteſt, vt vnius Chriſti mors ſit ſatiſfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi. nam ex indiuidua & ineffabili vnione diuinæ & humanæ naturæ in vna perſona eſt dignitas, æſtimatio & meritum infinitum omnium operum & paſsionum Chriſti. Cum ergo dicitur, Filius hominis redemit nos per meritum paſsionis ſuæ, opus infiniti precij & valoris nominatur, quia is Filius hominis, qui eſt paſſus, etiam eſt Deus. Item mors hominis eſt ſatiſfactio, quia eſt mors hominis qui eſt Deus. Obediẽtia filij hominis eſt noſtra iuſticia, quia eſt obedientia hominis, qui eſt Deus. Ita Filius hominis remittit peccata, quia eſt Deus. Caro Chriſti eſt cibus vitæ, quia eſt caro hominis, qui eſt Deus. Tametſi autem diuina natura in Chriſto non eſt paſſa, ſed humana tantum, vt Petrus ait: Chriſtus eſt paſſus carne, tamen paſsio eſt perſonæ: adeo vt quicquid contumeliæ factum eſt humanitati Chriſti, id totum in contumeliam perſonæ ceſſerit, iuxta illud: Dominum gloriæ crucifixerũt: vnde Eccleſia confitetur, Filium Dei paſſum eſſe, quia in humana natura aſſumta eſt paſſus.

Quæ ſit æſtimatio paſsionis Domini coram Deo dictum eſt, & quis ſit eius fructus in genere, nunc autem quo fructus paſsionis Domini conſpiciatur melius; eum in partes diſtribuam, ſunt igitur hi fructus.

PRI.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

PRIMVS, Deo præſtita eſt obedientia. Philip. 2. Humiliauit ſeipſum, factus obediens vſq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus eſt victus. In hoc (inquit Iohannes) apparuit Chriſtus, vt deſtruat opera Diaboli, iuxta primam promißionem: Semen mulieris conteret caput ſerpentis.

TERTIVS, homo à peccatis ſaluatus eſt & iuſtificatus. Ecce, inquit, peccatis ſaluatus eſt & tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatũ, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo, hoc eſt, Chriſtum fecit pro peccato hoſtiam, vt ipſius iuſticia nos iuſtificemur coram Deo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentiũ, iuxta illud Epheſ. 2. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum, & interſtitium maceriæ ſoluens, inimicitias per carnem ſuam, legem mandatorum in decretis abolens; vt duos conderet in ſemet ipſum in vnum nouum hominem, faciens pacem vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita eſt, Hoſeæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter, Chriſti victima eſt noſtra redemtio. Nam eſt precium perſolutum pro nobis, quo Deus placatus eſt, homo redemtus, Diabolus victus, atq; adeo omnia in cœlo et in terra vni capiti Chriſto ſubiecti ſunt, Epheſ. 1.

DE TERTIO.

Pia & ſalutaris meditatio Paßionis Dominicæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ad ſex partes reuocari poteſt, quas Chriſtiani nõ tantum hoc tempore: verum toto ſuæ vitæ tempore meditari debent. Harũ enim partium pia meditatio non ſolũ confutat eos, qui in Papatu putant ſe ſatisfeciſſe officio, ſi toties dominicam orationẽ & ſalutationem Angelicã recitauerint, procũbentes corã idolis erectis in ſuperſtitioſum cultũ: verumetiã mirum in modum pios confirmat & conſolatur. Proponã igitur ordine ſex partes huius meditationis.

PRIMA: veniet vobis in mentẽ, quantã neceſſe ſit iram Dei fuiſſe ob peccatum hominum, quæ nõ potuit placari vllius creaturæ opere: ſed neceſſe fuerit vnigenitum Filium Dei mori, quo iram Dei hac iuſta pro peccato ſatisfactione ſoluta placaret.

SECVNDA: veniet vobis in mentem, quam immenſa & imperueſtigabilis fuerit miſericordia Dei patris, qui potius voluerit Filium vnigenitum ſuſtinere acerbiſſimam mortem, quàm genus humanum à ſe conditum perdere. Forte cogites Deum potuiſſe alia ratione genus humanum liberaſſe. Tu qui es, qui Deum vis docere quî potuerit? cogita de iuſticia Dei & miſericordia ſimul. Vt enim miſericordia mouit illum ad ſaluandum: ita iuſticia eum mouit, vt fieret iuſta iniuriæ compenſatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire, aut ſatisfacere: non autem potuit purus homo ſatisfacere iuſticiæ Dei, neque debuit alius quàm homo. Sapientia ergo Dei hic inuenit ex miſericordia remediũ, vt Filius Dei æternus fieret homo, quo & poſſet, quia Deus, & deberet, quia humanam naturam in ſe recepiſſet, ſatisfacere iuſticiæ Dei. Ita

in Chri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

in Chriſti paſſione apparet mixta cum miſericordia iuſticia, & vtramq; temperauit ſapientia.

TERTIA: veniet in mentem ſummus & inenarrabilis amor Filij Dei erga genus humanū, qui voluit in ſe deriuare iram Patris, ac ſuſtinere tam ignominioſam mortem, idq; pro inimicis ſuis, vt Paulus teſtatur Rom. 5.

QVARTA: veniet tibi in mentem vera ratio, qua tibi poßit applicari fructus paßionis Dominicæ, vt tibi ſalutaris. Fit autem hæc applicatio verbo, fide, & Sacramento. Verbo offertur quaſi manu Dei beneficium paßionis Domini, vbi & quoties prædicatur Euangelium Ieſu Chriſti, & miniſtri verbi vice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum paſſionis Domini oſtendunt. Deinde, cum ita offertur quaſi manu DEI beneficium paßionis Domini, debet fide recipi quaſi manu quidem hominis, quam fidem Spiritus ſanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio. Præterea Sacramento vtroq; Baptiſmo & Cœna Domini obſignatur, ac eius vis & vſus tanquam in tabellis pingitur, quemadmodum heri audiuimus. Cum igitur recitas articulum fidei de paßione Domini, firmiter ſtatue, & certißime crede, quod pro te mortem Filius Dei ſubierit, quod cum feceris, mortis Domini es particeps, adeo tota Chriſti obedientia, tua ſit abſolutio à peccato, & tua iuſticia. Eſt autem duplex obedientia in Chriſto conſideranda: Obedientia crucis, & obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis eſt expiatio peccati: Ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

obedientia legis nobis imputatur in iuſticiam, Rom. 5.

QVINTA: cum ita participes ſumus effecti paſſionis Domini per fidem, in mentem nobis veniet, qualisnam ſit ſors piorum in hac vita. Quemadmodum enim Chriſtus eſt paſſus: Ita vult & reliquos pios pati, vt ſint conformes imaginis Filij Dei: Vnde Paulus Rom. 6. Ideo enim compatimur, vt vna cum illo glorificemur.

SEXTA: veniet nobis in mentem, quid Chriſtus à nobis, quos ſuo ſanguine redemit, requirat. nam cum iam ab ipſo redemti ſumus, debemus ei obedire. Quid vult ipſe? 1. vt renunciemus hoſti ipſius Diabolo. 2. vt fugiamus peccatum, ne rurſus ſcientes & volentes Deum noſtris peccatis offendamus. 3. Vt ſanctitati & pietati ſtudeamus, & ſeruiamus illi in vero timore omnibus diebus vitæ noſtræ: quod ſi fecerimus, finem fidei reportabimus ſalutem animarũ æternam, quam donet nobis Deus Pater per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI Ieſu Chriſti, ex collatione quatuor Euangeliſtarum concinnata.

CVM præterijſſet Sabbatũ, Maria Magdalena & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ venerant cum Ieſu de Galilæa, emerunt & parauerant aromata,

mata, vt venirent, & vngerent Ieſum. Nam Sabbato quieuerant ſecundum præceptum.

Veſpera autem ſabbatorum, quæ luceſcit in vnam ſabbatorum, id eſt, mane profundo crepuſculo, cum adhuc eſſent tenebræ primo die Sabbatorum, veniunt exorto ſole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio, ſedebatque ſuper eum. Erat autem aſpectus eius fulgur, & veſtimentum eius candidum ſicut nix. Præ timore autem eius concuſſi ſunt cuſtodes, & facti ſunt veluti mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Nam erat magnus valde. Et cum re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

reſpexiſſent, vident lapidem eſſe reuolutum à monumento. Et ingreſſæ in monumẽtum, non inuenerunt corpus Domini Ieſu. Currit ergo Maria Magdalena, vt hæc nunciet. Et factum eſt, dum mulieres mente conſternatæ eſſent de hoc quod nõ inueniſſent corpus Ieſu, ecce duo viri ſteterunt iuxta illas in veſtibus fulgurantibus. Cum expauiſſent autem & declinarent vultum in terram: dixerunt ad illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non eſt hic, ſed reſurrexit. Recordamini vt dixerit vobis, cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens, quod oportuerit filium hominis tradi in manus hominũ peccatorũ, & crucifigi & die tertio reſurgere. Et recordatæ ſunt verborum eius, & egreſſæ à monumento, nunciauerunt poſtea hæc omnia illis vndecim & cæteris omnibus. Et dicebant ad Apoſtolos hæc, & viſa ſunt apud illos ceu deliramentum verba illarum, neque crediderunt illis. Cum verò currit Maria Magdalena (vt dictum eſt) venit ad Simonem Petrum, & ad alterum diſcipulum, quem amabat Ieſus, & dicit illis, Suſtulerunt Dominum ex monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eũ.

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumẽtum. Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum, & cum ſe inclinaſſet, vi-

dit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dit poſita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina ſola poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius diſcipulus, qui prior venerat ad monumētum, viditque & credidit. Nondum enim nouerant ſcripturã, quod oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Diſcipuli ergo abierunt rurſus ad ſemetipſos. Et Petrus mirabatur quod acciderat.

Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. Dũ ergo fleret inclinauit ſe in monumentum, & vidit duos Angelos amictos albis ſedentes, vnum ad caput, & alterum ad pedes, illic vbi poſuerant corpus Ieſu. Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit eis: Suſtulerunt Dominum meum, nec ſcio vbi poſuerunt eum. Hæc cum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantem, nec ſciebat, ꝗ Ieſus eſſet, dicit ei Ieſus: Mulier quid ploras? quem quæris? illa exiſtimans quod hortulanus eſſet, dicit ei: Domine ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi vbi poſueris eum, & ego eum tollam. Dicit ei Ieſus: Maria. Conuerſa illa dixit ei: Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere. Nondum enim aſcendi ad Patrem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

meum. Sed vade ad fratres meos, & dic eis, aſcendo ad patrem meum & patrē veſtrum, & Deum meum & Deum veſtrum. Hæc eſt illa Maria Magdalena, de qua Ieſus eiecerat ſeptem Dæmonia, cui cum ſurrexiſſet apparuit primum, mane primo die Sabbati. Illa autem profecta renunciauit diſcipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quod vidiſſet Dominum, & ea dixiſſet ſibi. Et illi cum audiſſent, quod viueret, ac viſus eſſet ab illa, non crediderunt.

Ingreſſæ autem mulieres in monumentum, viderunt adoleſcentem à dextris, amictum ſtola candida, & expauerunt Erat autem Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere vos, ſcio enim quod Ieſum Nazarenum, qui crucifixus fuit, quæritis, Non eſt hic: ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite & videte locum, vbi poſuerunt Dominum. Et abeuntes cito, dicite Diſcipulis eius & Petro, quod ſurrexit à mortuis, & ecce præcedit vos in Galilæam, illic eum videbitis, ſicut dixit vobis, Ecce dixi vobis. Et abeuntes celeriter fugerunt à monumento cum timore & gaudio magno, & currebant, vt renunciarent diſcipulis eius. Habebat autem illas tremor & ſtupor, neque cuiquam quicquam dicebant, timebant enim. Cum autem iſſent ad renunciandum diſcipulis eius, ecce Ieſus occurit illis, dicens: Auete. Illæ autem acceſ-

ſerunt

ſerunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.

Quæ cum abijſſent, ecce quidam è cuſtodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quę acciderant. Et cõgregati cum ſenioribus, conſilio habito, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicẽtes: Dicite, Diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos perſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant docti, & diuulgatus eſt hic ſermo apud Iudæos vſque in hodiernum diem.

Summa Euangelij.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Feſtum ſummum omnium feſtorum eſt, in quo proponitur nobis Articulus de reſurrectione Domini ex mortuis, idq́; tertio die, iuxta ſcripturas, qui per ſuam glorioſam reſurrectionem, vt victor mortis, peccati, Diaboli: Ita redemtor omnium, qui in ſe credere non recuſauerint, factus eſt. Solet autem in hoc feſto dici ex hiſtoria reſurrectionis, de beneficio ſeu fructu eiuſdem & de vſu, quæ omnia hoc præſens Euangelium continet. Narratur ab Angelo, quod Chriſtus reſurrexerit. Hæc eſt hiſtoriæ ſumma, iubentur mulieres non timere. Et eſt fructus huius beneficij, ac mulieres Chriſtum excita- De resurrectione domini.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tum quærunt, quarum exemplo nobis ſalutaris reſurrectionis Domini vſus commendatur, quare non fruſtra Paulus Timotheo ſcribens, ait: Memento quod Ieſus Chriſtus reſurrexerit à mortuis. Nam, vt dicit idem Apoſtolus Rom. 10. Si in corde tuo credideris, quod Deus eum ſuſcitauit ex mortuis, ſaluus eris. Cæterum quo nobis hic articulus fidei noſtræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione, qui ſunt:

I. *Quotuplex ſit probatio reſurrectionis Domini.*
II. *Cur tertia die reſurrexerit.*
III. *Quæ ſit reſurrectionis Chriſti fructus.*

DE PRIMO.

Triplici teſtimoniorum genere confirmatur reſurrectio Domini: nam ſunt teſtimonia antecedentia, coniuncta, & conſequētia, de quibus ordine dicā.

Vt antecedentia teſtimonia reſurrectionis Domini diligenter expendamus, admonet Chriſtus Lucæ 24. vbi ita ait: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportuit Chriſtum pati & reſurgere tertia die, & prædicari in ipſius nomine pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus. Sed vbi hoc ſcriptum eſt? Ipſe reſpondit, & ait: In Moſe, Prophetis & Pſalmis de me ſcriptum eſt. Proinde in Moſe, Prophetis & Pſalmis debemus quærere teſtimonia antecedentia reſurrectionis Domini.

In Moſe eſt duplex genus teſtimoniorum de reſurrectione Domini. Nam & claris dictis prænūciatur, & figuris multis adumbratur. Clara ſunt hæc dicta:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dicta: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, id eſt, Chriſtus Diabolum ſuperabit, quod non fieri potuit, niſi per reſurrectionem Chriſti ex mortuis: nam ſi Chriſtus manſiſſet in ſepulcro, Diabolus victor fuiſſet Chriſti. Donec etenim iacuit in ſepulcro Chriſtus, nulla Chriſti victoria, id eſt, nullus triumphus erat. Verum dum aperto ſepulcro prodijt de ſepulcro viuus Dominus, ſe victorem Satanæ & triumphatorem declarauit. Huc & illud dictum pertinet: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Vt ergo in morte maledictio: ita in vita Chriſti benedictio conſpicitur. Adumbratur etiam figuris in Moſe. Adam dormiens & poſtea excitatus, figura fuit morientis & reſurgentis Chriſti. Sic enim ait Auguſtinus: Præfigurata eſt in protoplaſta Adam Chriſti reſurrectio. quia ſicut ille poſt ſoporem ſurgens Euam de latere ſuo fabricatam agnouit: ita Chriſtus è morte reſurgens, ex vulnere lateris ſui ædificauit Eccleſiam. Iſaac quoque impoſitus rogo vt cremaretur, liberatus tamen per Angelum, typus fuit Chriſti oblati in cruce, & poſtea è morte exemti virtute diuina. Ioſeph coniectus in carcerem, & poſtea eductus ad ſummos honores figurabat mortem & reſurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; ſunt & dicta & figuræ de hac reſurrectione, de qua loquitur Iſaias cap. 53. Si poſuerit pro peccato animã ſuam, videbit ſemen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel aperte dicit Chriſtum occidendum, & tamẽ perpetuo regnaturum. Hoſeas quoq; dicit: Tertia

die vi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

die viuificabit nos. Figuræ inter multas ſunt hæ: Sam ſon obſeratis portis clauditur in ciuitate. Dominus obſignato clauditur monumento. Samſon fractis ſe ris, ſubtractisq́ portis ſecurus euadit. Chriſtus ru ptis inferni poteſtatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, niſi Ionas perditum detur: ita perit mun dus, niſi Chriſtus patiatur. Et ſicut Ionas fuit in ventre piſcis tribus diebus, & poſtea in terram eie ctus eſt: ita Chriſtus triduum in terra erat, & poſtea viuus de ſepulcro prodijt.

In Pſalmis quoq́ ſunt teſtimonia & figuræ reſur rectionis Chriſti. Pſalmus 2. totus agit de regno & ſacerdotio Chriſti. Pſalm. 15. Non dabis ſancto tuo vi dere corruptionem. Pſal. 22. concionatur de paßione Domini & reſurrectione. Pſalm. 110. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & reſurrectionem Domini. Da uid toties fugiens, & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Chriſti & glorificationis per reſurrectionem. Huiuſmodi probationes mortis & reſurrectionis Domini, multæ ſunt in Moſe, Pro phetis & Pſalmis, ſed pauca recitaui ob temporis an guſtiam. Huc accedit quod Chriſtus ſæpißime præ monuit ſuos de ſua morte & reſurrectione.

Coniuncta teſtimonia ſunt etiam duplicia, nem pe clara dicta & ſigna. In hoc Euangelio Angelus di cit: Surrexit, & non eſt hic. Signum conſpicitur, va cuum ſepulcrum, terræ motus: oſtendit ſe Dominus primum Magdalenæ, deinde pluribus Apoſtolis, tum 500. fratribus, & 40. diebus cum ſuis verſatur diſci pulis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pulis, & tandem multis conſpicientibus viſibilis aſcendit in cœlum.

Conſequentia teſtimonia ſunt etiam duplicia, vox Apoſtolorum, ac totius Eccleſiæ vox confitentis Chriſtum ſuum Dominum & Mediatorem. Deinde ſunt ſigna quoq;: Internum eſt ſpiritus Chriſti in corde credentium, qui illis teſtimonium reddit, quod Chriſtus viuat. Externa ſigna ſunt Baptiſmus & Cœna, nam Baptiſmo figuratur mors, ſepultura, reſurrectio Chriſti, vt Paulus docet Rom. 7. Cœna Domini quoq; reſurrectionem Chriſti nobis commendat. His teſtimonijs antecedentibus, cōiunctis & conſequentibus, qui non credit, olim videbit iudicem in nubibus venturum, quē hic in terra non agnouit Saluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die ſurrexit? Cur non diſtulit ad extremum diem, vt nos vna cum illo ſurgeremus? Tertia die reſurrexit primum propter prophetias, fuit enim prædictum ab Hoſea propheta, & præfiguratum in Iona, vt tertia die reſurgeret. Deinde vt ſatisfaceret ſuis promiſsionibus, promiſit enim diſcipulis, quod poſtquam eſſet traditus gentibus, & illuſus ab illis occideretur, & tertia die reſurgeret. Non autem anteuertit tertium diem, vt omnibus conſtaret, eum vere mortuum fuiſſe. Oſtendit ergo ſe iacens in ſepulcro 40. horis vere mortuum. Cur autem non diſtulerit reſurrectionem in extremū diem, in promtu ſunt grauiſsimæ cauſæ.

PRIMA, quia ſcriptum erat: Non dabis ſancto

tuo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tuo videre corruptionem. Non enim debuit corpus Chriſti in ſepulcro putreſcere: 1. Quia erat ex caſtiſſimæ virginis ſanguine factum, operante Spiritu ſancto. 2. Quia dum verſaretur in mundo, illud purum & incontaminatum ſeruauit. indignum proinde fuiſſet tale corpus fieri vermium eſcam.

SECVNDA cauſa, cur non diſtulit reſurrectionem, eſt ſpes noſtra. Ita enim Petrus ait: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenuit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Chriſti ex mortuis.

TERTIA cauſa, vt eſſet primus reſurgẽtium: vt enim Adam erat primus, qui apparuit in mortali corpore, propter peccatum: ita Chriſtus primus debuit apparere immortali corpore iuſtificante & ſanante noſtra corpora ab æterna morte.

Tametſi autem omnes reſurgemus, & alij quidam præter Chriſtum reſurrexerunt: tamen maximum diſcrimen eſt inter Chriſti reſurrectionem & aliorum. Primum enim Chriſtus reſurrexit propria virtute: id nemo præter illum ſolum potuit vnquam facere. Deinde alij qui excitati ſunt, vt filius viduæ, filia Archiſynagogi, & Lazarus, ac alij ſurrexerunt iterum morituri: at Chriſtus reſurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Chriſti reſurrectio ab aliorum reſurrectione fructu & efficacia. Chriſtus enim virtute ſua excitat alios, id quod erat ſignificatum in horto, vbi erat ſepultus, & reſurrexit iam oriente ſole. Poſtremo & tempore differt Chriſti reſurrectio à noſtra: Chriſtus enim, vt iã oſtenſum eſt,

& ſym-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& ſymbolō profitetur, ſurrexit tertia die, noſtra vero reſurrectio differetur ad extremū diem. Tū enim apparebit æterna vita & ſempiterna iuſticia, quam daturus eſt omnibus ſuis, id eſt, in ſe credentibus. Hæc ſint dicta de ſecundo loco, cur Chriſtus reſurrexerit tertia die, quomodo illius reſurrectio à noſtra differat, vt per reſurrectionem Chriſti viuam ſpem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu reſurrectionis Chriſti reſtat, qui eſt copioſior & abundantior, quam vt humana lingua explicari poßit. Paulus dicit omnia per Chriſtum eſſe inſtaurata in cœlo & in terra. Primum enim Chriſtus prodiens de ſepulcro, apparet victor, triumphator mortis, inferni & Satanæ, atque ita ſatisfacit promißioni olim de illo editæ: Semen mulieris conteret caput ſerpentis: quod explicans Iohannes ait: Chriſtus apparuit vt deſtruat opera Diaboli. Verum quantum ad nos homines, propter quorum ſalutem de cœlo deſcendit, factus homo, mortuus eſt & reſurrexit, quadruplex fructus reſurrectionis Chriſti ſpectandus eſt. Nam reſurrectio Chriſti: 1. Eſt noſtra iuſtificatio. 2. Eſt virtus, qua in nobis domatur peccatum. 3. Exemplum nouitatis vitæ & cauſſa. 4. Eſt cauſſa noſtræ reſurrectionis, eiusq; pignus certiſſimum. de hoc quadruplici fructu ordine dicam.

PRIMVS itaque fructus reſurrectionis Domini eſt iuſtificatio noſtri, de quo fructu Paulus Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rexit propter iuſtificationem noſtri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas, & adducetur ſempiterna iuſticia. Quanti autem precij ſit hic fructus perpendendum eſt, quo nobis magis dulceſcat. Nos naſcimur in peccato & rei iræ Dei. Epheſ. 2. Nos omnes natura filij iræ ſumus, peccati ſtipendium eſt mors, Rom. 6. ab hac morte per reſurrectionem Chriſti liberamur. nam per Chriſtum abſoluimur à reatu peccati, atq; adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypſi: Beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima, in his ſecunda mors non habet poteſtatem, ſed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum illo. Vt enim prima mors per Adam eſt, ita reſurrectio prima eſt per Chriſtum. Huc & illud: Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus reſurrectionis Domini eſt, quod ea ſit virtus, quæ in credentes transfunditur, qua fit vt poßint à vicijs ad virtutem pergere. Hæc virtus nobis in Baptiſmo confertur & confirmatur Cœna Domini, modo nos ipſi nobis non defuerimus. Porro hæc virtus ſentitur in ijs tantum, qui ex immortali ſemine ſunt regeniti, 1. Pet. 1.

TERTIVS fructus eſt exemplum. nam, vt Paulus inquit, Chriſtus reſurrexit, vt nos in nouitate vitæ ambulemus. qui ergo vicijs ſuis indulgent, qui viuunt ſcelerate & impure, teſtantur ſuo facto, quod Chriſtum contemnant: Cuius reſurrectiō nobis, vt vitæ degendæ ſpeculum propoſita eſt. Nam illi exiſtimant Chriſtū flagellatum, ſpinis coronatum, fudiſſe ſangui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſanguinem in ara crucis, vt liceat ipſis indulgere omnibus furoribus, tyrannidi, ſuperbiæ, libidinibus, & hoc pacto, quantum in ſe eſt, de nouo crucifigunt Filium Dei. Nos igitur qui non ſolum dici, verumetiam eſſe cupimus qui dicimur, hoc eſt, Chriſtiani, id quod res eſt cogitemus, videlicet quod Chriſtus mortuus ſit pro peccato expiando eorum, qui illum fide recipiunt & in vera pœnitentia viuunt, per mortificationem veteris hominis, & viuificationem noui hominis. Quatuor ſunt mala, quibus grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, vicia, & concupiſcentiæ ingenitæ, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiam Chriſtus eſt nobis ſapientia, dum nos per Euangelium docet de ſua erga nos voluntate: niſi enim verbo Dei de voluntate inſtrueremur, perpetuis tenebris noſtra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

Contra reatum peccati eſt Chriſtus nobis iuſticia: nam ipſius obedientia nobis imputatur credentibus, vt iam non peccatores, ſed vt iuſti in Dei conſpectu appareamus.

Contra vitia & concupiſcentias carni ingenitas Chriſtus eſt nobis ſanctificatio, dum virtute ſuæ reſurrectionis per Spiritum ſanctum nos iuſtificat.

Contra metum damnationis æternæ, eſt Chriſtus nobis redemtio. Hæc quatuor Chriſti beneficia Paulus coniungit 1. Cor. 1. his verbis, Chriſtus factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſticia, ſanctificatio & redemtio: qui ergo extremum & vltimum beneficium expetit, debet per priores, tanquam per gradus, ad illud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

properare, vbi enim Chriſtum didicit, debet in eam credere: vbi credit, debet eius Spiritu ſanctificari, id eſt, exemplo reſurgentis Chriſti nouam vitam viuere. Hanc nouam vitam tandem ſequetur plena liberatio in extremo iudicio, quando reddet vnicuiq; iuxta facta ſua. Sit ergo hic tertius fructus reſurrectionis Domini, de quo modo dixi, videlicet, vt in noua vita iuxta ipſius exemplũ viuam⁹. Hinc illud Pauli, Si ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, &c.

QVARTVS fructus reſurrectionis Domini eſt, quod ſit & cauſſa & pignus noſtræ reſurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rurſus corporibus, in ſecundo Chriſti Aduentu, cum veniet iudicaturus viuos & mortuos. Hinc Paulus 1. Cor. 15. prolixe diſputat, & in hoc argumentum tractat: Chriſtus reſurrexit à mortuis, ergo & nos reſurgemus. 1. Theſſ. 4. Nam ſi credimus, quod Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ſic & Deus eos, qui obdormierunt, per eum adducet cum illo. Et Ioh. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in ſepulcris ſunt, audient vocem eius & prodibũt, qui bona egerũt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala fecerunt, ad reſurrectionem iudicij. Hic fit mentio duplicis reſurrectionis, ſcilicet vitæ & iudicij. Reſurrectio vitæ eſt, quæ promittitur ijs, qui bene fecerunt. Reſurrectio iudicij eſt, quam comminatur ijs, qui male fecerunt. Huc & illud Pauli Rom. 10. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus: Si confeſſus fueris ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo, quod Deus eum ſuſcitauerit ex mortuis, ſaluaberis, id eſt, reſurges ad reſurrectionẽ vitæ & ſalutis æternæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Atq; hæc ſint breuiter dicta de reſurrectione Domini: vnde primum confirmanda eſt fides noſtra de reſurrectionis arciculo. Deinde confutandus eſt error Iudæorum: qui negant Chriſti reſurrectionem. Tum admonebimur de fructu reſurrectionis, vt per eam & nos à peccato in hac vita reſurgamus, & tandem in extremo die reſurgamus ad reſurrectionem vitæ per Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FERIA SECVNDA PASCHATOS, *Lucæ 24.*

ET ecce duo ex illis ibant eodē die in caſtellum, quod aberat ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus, & ipſi confabulabantur inter ſe de his omnibus quæ acciderant. Et factum eſt dum confabularentur ac diſputarent, & ipſe IESVS appropinquans ibat vna cum illis. Cæterum oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos. Qui ſunt hi ſermones, quos confertis inter vos ambulantes, & eſtis triſtes? At reſpondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, qui ignores, quæ facta ſunt illic his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? & dixerunt ei, de Ieſu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potens opere & ſermone coram Deo & toto populo, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

lo, & quomodo eum tradiderunt ſummi Sacerdotes & Principes noſtri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos auté ſperabamus eum eſſe illum, qui redemturus eſſet Iſrael. Atqui ſuper hæc omnia tertius dies eſt hodie, quo hæc facta ſunt. Sed et mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos: quæ diluculo venerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe, qui dicerent eum viuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiſcum, ad monumentũ, & ita repererunt, ſicuti mulieres dixerant, ipſum vero non viderunt. Et ipſe dixit ad eos: O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti ſunt Prophetæ. Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, & intrare in gloriam ſuam? Et exorſus à Moſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Et appropinquauerunt caſtello quo ibant. Et ipſe præ ſe ferebat ſe longius ire. Et coegerunt illum, dicentes, Mane nobiſcum, quoniam vergit ad veſperam, & inclinatus eſt dies. Et intrauit vt maneret cum illis. Et factum eſt dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipſe euanuit è conſpectu eorum. Et dixerunt inter ſe, Nónne cor noſtrum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſtrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis ſcripturas?

Et ſurgentes eadem hora regreſsi ſunt Hieroſolymam, & inuenerunt congregatos vndecim, & eos, qui cum illis erant, dicentes: Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via, & quomodo fuiſſet agnitus ipſis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem veſpera die illo, qui erat vnus ſabbatorum, & fores erant clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa Euangelii

Quarta Apparitio domini nostri Jesu Christi.

SVmma huius Hiſtoriæ eſt, quod Chriſtus eo die, quo reſurrexerat, apparuerit duobus diſcipulis proficiſcentibus Emaus (fuit autē Emaus vicus duob. fere miliaribus diſtans à Hieruſalem) Et cum illis diſſeruerit de Meſsia, quos cum inſtruxiſſet, atq; illis fractione panis ſe notum reddidiſſet, euanuit ab illorum oculis. Verum illi iam certi facti de reſurrectione ipſius, mox redeunt Hieroſolymas, atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt diſcipulis vndecim. Vt autem nos hanc Hiſtoriam intelligamus facilius, eam diſtribuam in quatuor partes, quæ ſunt.

I. *Quid egerint hi duo Diſcipuli, antequam Chriſtus ad eos veniret in itinere.*

II. *Colloquium Chriſti & diſcipulorum in via.*

III. *Quid acciderit in domo.*

IIII. *Quid fecerint illi diſcipuli inſtructi à Domino.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hæ partes ſingulæ habent ſuas doctrinas & admonitiones, quas in ſingularum explicatione oſtendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipſo die, quo reſurrexerat Dominus, ibant in caſtellum, quod erat in ſpacio ſtadiorum 60. quæ faciunt ſeptē millia paſſuū, & paſſus quadringentos, hoc eſt, plus minus duo milliaria. Hæc occaſio fuit colloquij: & cum ita irent, colloquebantur de Chriſto. Hinc duo nos diſcamus. Primū occaſionē non negligendā eſſe exercendæ pietatis. Deinde vbi hanc nacti fuerimus, non eſſe alienis negocijs & friuolis interrumpendā: in his diſcipulis videmus tria. 1. Signū pietatis. 2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quod de Chriſto & eius geſtibus ſint locuti pie, ex eo conuincitur, quod iſto ſuo colloquio Chriſtum ad ſe alliciant. Infirmitas fidei fuit, quod tametſi antea Prophetias de Chriſto audierant: tamen tardiores fuerant ad perfectè credendum: Ita fides Chriſtiana habet ſuam conceptionem & ſuam teneritudinem, quæ fouenda eſt donec adoleſcat colloquijs de Chriſto. Admirati ſunt quoque de ijs quæ acciderant: nihil enim maiori admiratione dignum eſt, quam mortuum de ſepulcro viuum prodire. Hæc admiratio erat mixta ſpe & metu, ſeu aſſenſu & dubitatione. quemadmodum enim carnis ſenſus & rationis iudicium ad dubitandū ſollicitauit eos, ita igniculus fidei qui in ipſis erat, reſtitit dubitationi, etſi admodum langui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

languidæ. Ita fit ſæpe in Chriſtianis, Caro vna ex parte adoritur, & hominem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte ſe carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verum ne ſuccumbat ſpiritus, colloquijs de Chriſto, id eſt, meditatione & auditione Euangelij, alijsq́; pijs exercitijs eſt excitandus. Hoc ergo exemplo confirmatur dictum Prophetæ Iſaiæ 42. qui ait de Chriſto: Arundinem quaſſatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet, in veritate proferet iudicium. Hæ duæ ſimilitudines docet, quomodo Chriſtus agat cum ſuis in quibus aliquam pietatis ſcintillulam repererit.

Arundinis quaſſatæ ſimilitudine ſignificat ſe nolle eos, qui ſemifracti ſunt, frangere omnino & conterere, ſed leuare potius & ſuſtinere, vt quid boni in ipſis erit, conſeruet atque adaugeat. Hi duo diſcipuli ſemifracti fuerunt & non procul à caſu, adeo vento carnis agitabantur: ſed Chriſtus ne cadant, ſua ſubleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis ſumta eſt à lychnis, qui propter fumum quem edunt, non extinguuntur, modo adſit qui manum admouet, ita vbicunque emicat aliqua pietatis ſcintilla, vbi Chriſtus adeſt & eam fouet atque excitat, vt clarius ardeat, ſicuti in his duobus diſcipulis videmus Hinc maxima nobis hauriẽda eſt conſolatio. Etſi nos infirmi homines vacillamus ac claudicamus, tametſi iam quaſſati aut laxati ſumus, tamen nos non ſtatim abijcit quaſi prorſus inutiles, ſed diu præfert, quoad firmiores & conſtantiores reddiderit, modo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

horum diſcipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum eſt, cũ fabularentur & inter ſe quærerẽt, ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. *Hoc Chriſti factum primùm confirmat promiſsionem Chriſti, quæ eſt: Vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ſum, quod tametſi non fit corporaliter, ſemper tamen vere ſpiritualiter, id quod hac ſua corporali præſentia vult ſignificare. Hinc ergo diſcamus, de quo in priori hiſtoriæ huius parte admonui, quod quicunq; pie de Chriſto inquirunt, aperiunt Chriſto ianuam ad ſe iuuandos, ac ipſum doctorem ſuis pijs exercitijs accerſunt: ſicuti contra prophani homines impuris ſuis ſermonibus ei ianuam, quo minus ad ſe veniat, occludunt. Hoc confirmatur non ſolũ hoc exemplo: verum etiam dicto Prophetæ Iſaiæ 66. Ad quem reſpiciam? niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos.*

Sed quid eſt quod dicit Euangeliſta: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent? *Hinc monemur de noſtra imbecillitate: neque enim oculi noſtri neq; aures ſuo funguntur officio, niſi eam facultatem eis diuina conceſſerit clementia, ſi ita ſe habet res cum oculis corporeis, multo magis de oculis mentis verum eſt. Hinc tria diſcamus: Vnum, quod nulla ſint ſenſuum aut mentis noſtræ vires, niſi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne noſtra mente & noſtris ſenſibus abutamur in cõtumeliam Creatoris:* quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quod ſi fecerimus, metuenda eſt pœna, ne omnem mentem & ſenſum nobis adimat. Tertium, vt ab eo petamus & illuminationem & conſeruationem ſenſuum, in ipſius gloriam. 3 doctrin

Et ait illis: Qui ſunt hi ſermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & eſtis triſtes? *Hæc ſatis oſtendunt, quod antea dixi, eos verſatos fuiſſe inter metum & ſpem, ſed tandem metum non ſuperaſſe. Verum Dominus hic vacillantes confirmat, quod Paulus dicit: Dominus non ſinit nos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cum tentatione etiam inuaſionem, vt poßitis ſuſtinere. Hic duo illi diſcipuli ſuccubuiſſent, & illorum fides fuiſſet extincta tentatione, id quod illorum triſticia teſtatur, niſi Chriſtus mox adueniſſet & illorum ruinam erexiſſet: horum exemplo & Chriſti facto, & nos conſolemur & erigamus.* Confirma:

Et reſpondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & nō cognouiſti quæ facta ſunt in hiſce diebus? *Miratur Cleophas, quod ſolum ignoret, quod toti ciuitati notum erat, & omnibus, qui illuc ad feſtum Paſchæ confluxerant peregrinis.*

Quibus ille: Quæ? De Ieſu Nazareno, &c. *Reſponſio Cleophæ quatuor habet. 1. Confeßio eſt de Chriſto, & teſtimonium, qualis nimirum fuit:* qui (*inquit*) fuit Propheta, potens in opere & ſermone coram Deo & omni populo. primo: Confessio.

Hæc deſcriptio tria de Chriſto habet. Primo loco, quod Chriſtus ſit Propheta, id eſt, doctor voluntatis 1 doct.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

2. doct: Dei à Deo miſſus. Deinde quod non fuerit vulgaris Propheta: Sed potens in opere & ſermone, id eſt, excellens vitæ ſanctitate & docendi facultate. 3. doct: Tertio additur, coram Deo & hominibus, quo ſignificatur Chriſtum ita Propheticum munus obiiſſe, quod ſe ſancte in omnibus geſſerit tanquam ſub Dei oculis. Hæc Chriſti confeßio magna fuit, etſi non plena. Phariſæi, ſacerdotes ſummi, Pilatus, Herodes, Chriſtum tanquam blaſphemum occiderunt: Hi diſcipuli eum à Deo miſſum teſtantur, vnde nos hanc hauriamus doctrinam, quod in religione non ſit ſequendum potentum iudicium: ſed verbi Dei regula. Illi offenſi erant externa ſpecie Chriſti: hi veritatem Dei ſecuti, ſe quantum potuerunt blaſphemis iſtis oppoſuerunt.

Secund: Narratio doct: SECVNDVM, quod eſt in Cleophæ reſponſione, eſt narratio Domini: in qua, & à quibus ſit damnatus, & quo mortis genere ſit affectus teſtatur. Summi, *inquit*, ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis eum tradiderunt. Hoſtes Chriſti aperte pronunciat ſummos ſacerdotes & principes: vnde & nos monemur palam accuſari eos, qui Euangelium perſequuntur, vt Papa facit & multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere ſit afflictus indicat, cum inquit: Et crucifixerunt eum. Quo mortis genere nullum fuit ignominioſius in mundo: quo tamen non eſt abſterritus Cleophas, quo minus illum pro viro ſancto habuerit.

Tert: Fides in Christ: TERTIVM, quod eſt in Cleophæ reſponſione, eſt confeßio fidei in Chriſtum. Nos, *inquit*, ſperabamus

bamus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bamus quod ipſe eſſet redemturus Iſrael, *fatetur aperte Cleophas ſe in Chriſtum credere, quem ſummi Sacerdotes occiderunt: atque hæc eſt indoles veræ fidei: qui enim fide credit ad iuſticiam, ore confitetur ad ſalutem.*

QVARTVM, quod eſt in reſponſione Cleophæ, eſt fidei imbecillis confirmatio ex promiſſione Chriſti, & teſtimonio mulierum, viſione Angelorum & diſcipulorum quorundam teſtificatione. Nam cum tertium diem nominat Cleophas, id facit ideo, quia Dominus promiſerat ſe tertio die reſurrecturum. Hanc promiſſionē completam credit, etſi inter ſpem & metum iactatur: ſed contra metum adhibet fidei fomenta, ne prorſus extinguatur. Quod autem corpus à mulieribus non fuiſſe repertum narrat, & oblatam illis angelorum viſionem indicat, & quod de ſepulcro vacuo dixerant mulieres, viuorumq́ teſtimonio idem fuiſſe probatum, eo pertinet, vti ſibi certo perſuadeat Chriſtum reſurrexiſſe. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta, & contra metum pro ſua virili luctatur.

Sed quid ad hæc Dominus? O ſtulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus, quæ locuti ſunt Prophetæ. Hic primum fides noſtra habet quod à Chriſto diſcat. Chriſtus reprehendit quidem in illis diſcipulis cum diſcendi, tum credendi tarditatem, ſed non abijcit imbecilles: ſed ſuo more eos potius paterne caſtigat, & imbecilles iuuat, ne metu fracti, fidei igniculū extinguant. Venit enim vt medicus eſſet infirmorum, non vt infirmos terrore occideret. Hinc

nos diſcamus, quod Chriſtus non velit quenquam abijcere, qui exiguam & imbecillem fidem habet, modo eam confirmari & augeri per verbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus diſcipulis? Duo. Ignorantiam ſeu diſcendi ignauiam, & tarditatem ad credendum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata eſt fidem. Etſi enim habuerunt perexiguam fidem: tamen oportuit eos maiores progreſſus feciſſe, qui non ſolum ab ineunte ætate Prophetarum vaticinia de Chriſto audiuerant, ſed & ipſum Chriſtum prædicentem, quo mortis genere erat afficiendus, & quod tertia die iterum viuus de ſepulcro erat egreſſurus. Hic & noſtra taxatur ignauia, quia per tot annos audimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire eſt, qui nondum didicerunt ſymbolum Apoſtolicum, quibus admodum metuo, niſi mature reſipiſcant.

Poſtquam Chriſtus reprehendit, incipit docere, quod eſt boni magiſtri, ait igitur: Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Hæc Domini docētis propoſitio eſt, cuius hic ſenſus eſt: Chriſtus debuit iuxta Prophetarum vaticinia pati mortem crucis, & poſtea excitatus à mortuis in ſuam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata noſtra: reſurgere vero propter iuſtificationem noſtri, Rom. 4. Cum ergo fatemini me Chriſtum eſſe, debetis etiam ex Prophetis ſcire, quod me oportuerit mori & reſurgere à mortuis. Hæc enim ex Moſe & Prophetis oſtendit: ſed Euangeliſta quibus ſcripturæ locis hoc fecit, non explicat.

Non

Non eſt tamen dubium, quin promiſsionem de Chriſto primùm Adæ propoſitam expoſuerit, quæ eſt: Semen mulieris conteret caput Serpentis, & huiuſmodi alias multas, quales heri audiuiſtis. Moſes mandato Dei erexit æneum ſerpentem in deſerto, in quem qui aſpexerunt, à ſuis ſanabantur plagis: quem typum Chriſtus explicans Iohan. 3. ait: Sicut Moſes exaltauit ſerpẽtem in deſerto, ita oportet filium hominis exaltari, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Verum cum hæc ex Moſe & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quo iter inſtituerant, & ille finxit ſe longius ire, at illi cogunt eum & rogant, vt apud ſe maneat. Hinc nos diſcamus, quo in loco habere debeamus eos, qui nos errantes obiurgant, & in viam ſanæ doctrinæ reuocant. Non hic rurſus obiurgant Chriſtum & eum ſtultum vocant: ſed agnoſcunt ſuam ſtulticiam, & præbent ſe dociles ei, quod de errore ſuo & ſtulticia liberentur. Hæc omnes faciunt pij: contrà, impij fremunt, & aduerſus eos inſaniunt, qui ſe in viam reuocare conantur monſtrato eorum errore, ſicuti nuper audiuimus Iudæos feciſſe.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo geſtũ ſit, ſequitur: Et factum eſt (*inquit Euangeliſta*) dum diſcumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat eis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum. *Hic exponit Euangeliſta, quod diſcipuli agnouerunt Dominum in fractione panis:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

panis: nam quoties Dominus ſumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi, & ſingularem geſtum porrigendi panem: quæ cum ſæpe in Chriſto animaduertiſſent, agnouerunt ipſum, qui iam excitatus à mortuis, eundem morem ſeruauit, quem antea. Quemadmodum itaque diſcipuli hoc geſtu agnouerunt Chriſtum: ita nos eius exemplo diſcamus, quoties pane veſcimur, ipſi vitæ autori gratiarum actionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus diſcerneret.

Fructus Verbi dei

Porro agnitus Chriſtus euanuit ab oculis eorum: ipſi vero ſuauius de eo iam colloquuntur quam antea. Nónne (*inquiunt*) cor noſtrum ardebat in nobis in via, dum loqueretur nobis & aperiret nobis ſcripturas? *Hic obſeruemus fructũ verbi Dei in hominibus. Etſi autem Chriſtus iam non apparet corporaliter, & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per miniſtros verbi, ſicut ait: Qui vos audit, me audit. Quis eſt ille fructus? Qui autem verbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: vt ergo qui hunc ardorem in corde ſuo non ſentit, quando verbum Dei audit, habet aures, ſed non ad audiendum, & cor, ſed non ad intelligendum: idq́ ſuo proprio vicio, quia Spiritui ſancto reſiſtit: ita qui hunc ardorem ſentit in ſuo corde, habet teſtimonium loquentis ſpiritus Chriſti in ſe, & quod veram viuamq́ fidem habeat. Quare monemur, vt in timore Dei ſumma cum reuerentia & deſiderio verbum Dei audiamus.*

DE QVAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE QVARTA PARTE.

Et ſurgentes eadem hora regreſsi ſunt in Hieruſalem, & inuenerunt congregatos vndecim, &c. *Hæc docent, quod ardor ille, qui in nobis ad prædicationem verbi accenditur, non ſit ocioſus: ſed ſe mox etiam foris oſtendat. nam qui Chriſtum vere nouit, is etiam cupit, vt alij etiam ipſum agnoſcant, vt multi ſimul eum prædicare poßint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit Saluator noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula, Amen.*

FERIA TERTIA PASCHATOS, LVCÆ XXIIII.

DVM autem hæc loquuntur, venit Ieſus ipſe, diſcumbentibus illis, & ſtetit in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis. Et exprobra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

probrauit illis incredulitaté ſuam & cordis duriciem, q̄ ijs qui ſe vidiſſent reſurrexiſſe non credidiſſent. Expauefacti vero & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in cordib⁹ veſtris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Contrectate me & videte, quia ſpiritus carné & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes, & latus ſuum. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino. Adhuc autem illis nō credentibus, & præ gaudio mirantibus, dixit eis: Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerūt ei partem piſcis aſsi, & aliquid de fauo apiario. Et accepit, & in conſpectu illorum comedit, & dixit ad eos: Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cum adhuc vobiſcum eſſem, quod neceſſe foret implere omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Tunc aperuit illorū mentem, vt intelligerent ſcripturas. Et dixit eis: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam ac remiſsionem peccatorū in omnes gentes, initio facto ab Hieroſolymis. Vos autem eſtis teſtes horum. Et dixit eis iterum: Pax vobis. Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixiſſet, flauit in eos, & dicit eis:

Acci-

Accipite Spiritum ſanctum. Quorumcunq; remiſeritis peccata, remittuntur eis, quorum cunque retinueritis, retenta ſunt.

ENARRATIO TEXTVS

HAEC eſt quinta apparitio Domini ipſo die Paſchatos, qua apparuit diſcipulis confabulantibus de ipſo. Primum enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua ſeptem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeũtibus à ſepulcro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & ſocio eius. 5. Vt hic textus habet, vndecim diſcipulis de illo confabulantibus. Loci duo:

I. Salutatio Chriſti & teſtimonia quibus probatur eius reſurrectio.

II. Neceſſitas mortis & reſurrectionis Chriſti, & eiuſdẽ vſus, videlicet quod oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnib. gentibus.

DE PRIMO.

Ieſus ſtetit in medio eorũ & dixit eis: Pax vobis. *Diſcipuli mœſti loquuntur de Chriſto, qui illis adeſt iuxta promiſſionẽ: Vbicũq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum. Etſi enim id non ſemper fit corporaliter: tamen verè fit. Non enim vnquam faciet contra ſuam promiſſionẽ. Quid autẽ aſſert quãdo venit, oſtẽdit eius ſalutatio, quia hic ſuos mœſtos conſolatur diſcipulos. Nam cum datus eſt Chriſtus mœſtis in conſolationem, hic pacem offert, dicens:* PAX VOBIS. *Hæc pax, quam ſuis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

optat, non eſt vulgaris, ſed diuina: non mundi, ſed regni cœlorum, inter Deum & hominem. Verum vt nos intelligere poßimus, quantum ſit bonum hæc pax, quam Chriſtus ſuis offert., copioſius exponam, quæ in huius pacis conſideratione concurrant: vnde huius pacis plenam deſcriptionem colligemus.

Deſcriptio pacis

Quia pax ſancitur inter partes dißidentes, primum ſpectandum eſt, quænam ſint partes dißidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus felix & beatus eſt ſine homine, homo miſer & damnatus eſt ſine Deo: ergo Deus non opus habuit, vt pacem cum homine quæreret, ſed homo ſine pace cum Deo extreme miſer eſt, atq; ideo nulla re magis opus habet, quam pace cum Deo.

Deinde cũ partes dißidentes neceſſe eſt aliquam offenſam præceßiſſe. Hæc offenſa non à Deo, ſed ab homine initium ſumit. Quænam eſt illa offenſa? Peccatum. Hoc peccatum fuit quædam à Deo proditoria defectio ad Diabolum, cui ſe homo ſubiecit. Quanta autem ſit hæc offenſa, facile æſtimare eſt ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo eſt, quod creatura creatorẽ offendit & contempſit, qui hominis ſummum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus ſpectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis, quæ ſecuta eſt hanc offenſam. Pœna, maledictio & damnatio, vt taceam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanũ genus in hac vita tantum non oppreßum eſt.

Magnit:
Multitud:
Turpit:
Pœna:

Cognita offenſa, quæ fecit nos Dei hoſtes, tertio loco mediator conſiderandus eſt, qui certe debuit eſſe

talis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

talis,qui & Deum offenſum placare poſſet, & qui illatam iniuriam iuſte compenſaret. Deum offenſum creatura non potuit placare, iniuriam compenſare Deus non debuit: Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam, & debuit per naturam. Cum talis non potuit haberi, æternus Dei Filius altera perſona in trinitate venit in mundum, & aſſumſit humanam naturam, & factus eſt homo, Ieſus Chriſtus. Hic Ieſus Chriſtus coniunctus eſt Deo patri diuinitate, & homini per humanitatem: Quare potuit vt Deus, debuit vt homo, qui noſtram cauſam in ſe recipit.

Hic mediator compenſauit iniuriam: nam noſtrum reatum in ſe recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita ſatisfecit iuſticiæ Dei. Verùm quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Chriſtus tota ſua vita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuo, plene & perfecte, quam iuſticiam credentibus imputat, vt ſint iuſti in Dei conſpectu: atq; ita victima ſua iram Dei placat, & obedientia ſua nos veſtit, vt iuſti appareamus in conſpectu Dei.

Facta compenſatione reconciliatio inter Deum & hominem inita eſt: Nam pater placatus eſt per obedientiam Filij.

Verum quia in omni reconciliatione neceſſe eſt inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoque in hac cum Deo pace conſtituta conſpicitur. Nam vt ex parte Dei eſt liberalis & paterna miſericordiæ promiſſio, iuxta illud: Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Item: Hic eſt filius meus dilectus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

in quo mihi complacui. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat: ita ex parte hominis eſt fides, qua paterna promiſsio accipitur, quaq; adoptamur in filios Dei per vnigenitum filiũ Ieſum Chriſtum.

Cæterum quia in pactis adhiberi ſolent obſignationes, neq; hæ in hoc ſummo pacto omiſſæ ſunt. Sunt autem triplices obſignationes: Prima eſt iuramentum Chriſti: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Secunda eſt obſignatio per Sacramenta, Baptiſmum & Cœnam Domini, quæ ſunt firmiſsima pacti inter Deum & hominem ſigilla, quæ nunquam violabuntur, niſi homo ſua culpa abiecerit fidem. Tertia obſignatio eſt arrabo Spiritus, qui teſtimonium dat Spiritui noſtro, quod ſimus filij Dei. Huc etiam illud pertinet 2. Corinth.1. Obſignauit nos, & dedit arrabonem ſpiritus in cordibus noſtris. Hæ ſunt obſignationes & ſigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obſignatur & confirmatur, vt rata ſit.

Præterea, ne quis exiſtimet hanc pacem ad paucos quoſdam pertinere, obſeruanda eſt eius promulgatio, quæ eſt vniuerſalis: Chriſtus enim aſcenſurus in cœlum, mandatum dedit diſcipulis, vt hanc pacem proclamarent per vniuerſum orbem: ita enim ait: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes, qui vocem Euangelij recipiunt, & in Chriſtum credunt, perſeuerantes vſq; in finem. Nam ita ait Dominus: Beatus qui perſeuerauerit vſq; ad finem: non eſt

enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

enim ſatis, bene incepiſſe, niſi quis quotidianos faci-
at progreſſus.

Si quæris huius grauiſſimæ pacis fructus, inuenies Fructus
plurimos in hac vita, & poſt reſurrectionem. In hac pacis.
vita habes huius pacis beneficio, acceſſum ad Deum 1.
tanquam ad Patrem clementiſsimũ per Ieſum Chri
ſtum. Ita enim inquit Paulus: Fide iuſtificati pacem
habemus cum Deo per Ieſum Chriſtum, per quem &
acceſſum habemus ad gratiam hanc, in qua ſtamus. 2.
Secundus huius pacis fructus, eſt bona conſcientia: an
tea enim peccati conſciẽtia nos vexat: verũ poſtquã
hãc pacẽ ſentimus, conſciẽtia bona & læta redditur,
ſicuti latronis in cruce, quãdo audiuit, Hodie eris me
cũ in Paradiſo. Ad eundem modũ cũ audimus in Eu-
angelio annunciari remiſsionem peccatorum creden
tibus, conſcientia credentium redditur tranquilla. 3.
Cum hac bona conſcientia coniunctum eſt gaudium
ſpiritus, quo efficitur, vt in medijs afflictionibus glo-
riemur, vt inquit Paulus. Verum hæc gloriatio, &
hoc gaudium ſpiritus augetur meditatione verbi, o-
ratione, vſu Sacramentorum, & alijs pijs exercitijs,
Hunc fructum et quartus ſequitur, nimirum frater- 4.
na dilectio. Cum enim intelligimus, et fide ſentimus
nobis Deum communem Patrem, per communem Me
diatorem nobis reconciliatum, incipimus nos inui-
cem diligere, tanquam huius theſauri communes hæ-
redes. Hunc quartum fructum ſequitur quintus, qui 5.
eſt lætus deceſſus ex vita, quemadmodum Simeon con
ſpecto autore huius pacis Chriſto ait: Nunc dimitte

ſeruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.

Poſt reſurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucũditas, perpetua lætitia, & fruitio cõſpectus Dei, & ſanctorum omnium, qui vixerunt inde vſq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac vita ſatis cogitare poteſt.

Poſtquam iam dictum eſt fuſius, quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem ſummam ſeu deſcriptionem, quæ ſit hæc pax. Definitio pacis. *Pax igitur inter Deum & hominem eſt mutuus conſenſus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Chriſtum in gratiam recipientis: hominis vero oblatam gratiam fide recipientis: ac obedientiam erga Deum ſerio promittentis. Hæc ſint dicta de pace, quam Chriſtus hic offert, non ſolum diſcipulis vndecim qui tum aderant: verumetiam nobis & omnibus, qui hanc volunt recipere, cum illis per Euangelij prædicationem offertur. Poſt hanc pacificam ſalutationem ſequitur in textu, quomodo ſe Chriſtus probauerit vere à mortuis reſurrexiſſe, & id ita prænunciatũ in Moſe, Prophetis, & in Pſalmis oſtendit. Verum quia de his die Paſchatos & heri audiuiſtis: nunc tantum de neceßitate & vſu mortis & reſurrectionis Chriſti dicam.*

De secvndo.

Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtũ pati & reſurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſionem peccatorum omnibus gentibus, initio facto ab Hieroſolymis.

Primum ergo cum dicit: ſic ſcriptum eſt, vult vt non ratio, ſed ſcriptura apud nos valeat, quoties de regno Dei ſit quæſtio. Vbi autem hoc ſcriptũ ſit, addit inquiens: Neceſſe eſt impleri omnia in lege Moſis, & in Prophetis & in Pſalmis. Cum igitur quæritur de ſalute, cõſulendus eſt Moſes, legẽdi ſunt Prophetæ, & cognoſcendi ſunt Pſalmi, deinde ſcripta Euangeliſtarum & Apoſtolorum. Quicquid cum iſtis ſcriptis pugnat, repudiandum eſt, tanquam à Satana profectum.

Quid ſcriptum eſt? quod oportuerit ſic pati Chriſtum, & reſurgere ex mortuis tertio die. Cum dicit: Sic oportebat, neceſſitatem mortis & reſurrectionis Chriſti indicat.

Quare ergo oportebat? 1. Vt impleretur ſcriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum: ita eius verbum in æternum manet, & Chriſtus dicit: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. 2. Oportebat hoc fieri, quia ita Deus decreuit. Nullo enim pacto fieri poteſt, vt quod Deus certo conſtituit, non procedat. 3. Oportebat Chriſtum pati propter hominum redemptionem à pœnis æternis, quas ſuis peccatis meruerant, niſi enim Chriſtus fuiſſet paſſus, nos in peccatis ſub ira Dei manſiſſemus. 4. Oportebat Chriſtũ pati propter gloriam, qua poſtea coronandus erat. 5. Oportebat Chriſtum pati in noſtri inſtructionem & conſolationem: is cum caput ſit debuit præcedere, cum in cruce,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

6.

tum in gloria. 6. Oportebat Chriſtum pati, vt figuris reſponderet veritas. multæ enim figuræ veteris teſtamenti mortem & reſurrectionem Chriſti repræſentabant, de quibus dictum eſt die Paſchatos. Breuiter, vt vno verbo omnia complectar, Chriſtus paſſus, mortuus & excitatus eſt, vt placaretur Deus offenſus, ſaluaretur genus humanum, & deſtrueretur regnum Diaboli.

Fructus vſus Reſurrectionis.

Habemus quanta fuerit neceſſitas mortis & reſurrectionis Chriſti, iam audiamus quis ſit fructus & vſus huius admirandi operis. Id quod Dominus hiſce verbis exponit: Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum omnibus gentibus. Ex his primum colligitur, quid ſit Euangelium, & quæ eius ſumma.

Definitio Euangelii.

Euangelium eſt prædicatio pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum propter Chriſtum. Summa Euangelij eſt, quod liberatio à peccatis & ſalus contingat per ſolum Ieſum Chriſtum. Verum vt planius nobis euadat, quanta beneficia nobis offerantur per Euangelium, quæ omnia ſub his Chriſti verbis latent, paulo copioſiorem deſcriptionem ex ſcripturis afferam.

Alia definitio.

Euangelium eſt vniuerſalis prædicatio, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remiſſio peccatorum, ſalus ac vita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiuſdem victimam, ſecundum promiſſiones olim patribus factas, vt perpetuo gloria bonitatis Dei prædicetur, vtq; porro dignos Euangelio fructus edant homines per Chriſtum liberati, tandemq́; vita fruantur æterna.

In hac deſcriptione primum ſignificatur, à quibus malis per Euangelium liberemur, nempe à maledictione legis, iuxta illud Galat. 3. Chriſtus factus eſt pro nobis execratio, hoc eſt, execrationem, quam nos meruimus noſtris peccatis, is in ſe recepit, vt nos fieremus hæredes iuſticiæ & benedictionis. Hoc etiam teſtatur Paulus 2. Corint. 5. vbi ita ait: Eum, qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Hoc eſt, Chriſtus qui immunis erat ab omni peccato, factus eſt reus pro nobis: ergo recte dictum eſt nobis per Euangelium annunciari liberationem à maledictione legis. Deinde, quia cum maledictione legis etiam ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cum credimus Euangelio. Qui non credit (inquit veritas) ira Dei manet ſuper eum: proinde qui credit, non amplius eſt ſub ira: ſed ſub gratia. Iam vbi gratia regnat, nulla vis eſt tyrannidis Diaboli, nullus ſtimulus mortis æternæ, nullus motus inferni: ab iſtis ergo malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona ſunt quæ annunciat? Annunciat remiſſionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam. Nos rei peccati ſumus natura, maledicti & damnati ad mortem æternam: ſed iam Chriſtus in ſuo Euangelio annunciat nobis remiſſionem peccatorum, ſalutem, & vitam æternam, quæ bona nobis meruit ſua morte & glorioſa reſurrectione.

Habemus à quibus malis liberemur per Euangelium, & quæ bona nobis offerantur per idem: nunc ſequitur, quibuſnam contingant iſta bona, nimirum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

credentibus in filium. Hoc multis probatur ſcripturæ teſtimonijs: Qui credit, inquit Chriſtus, habet vitam æternam. Vt hanc præcedit remiſsio peccatorum: ita cum ea coniuncta eſt ſalus. Et Petrus dicit, fidei noſtræ finem eſſe ſalutem animarum. Hoc ipſum hic ſignificatur cum dicitur: Oportet prædicari pœnitentiam, qua ſcilicet ob peccatum perpetratum dolemus & confugimus ad Chriſtum, qui ait: Non veni vocatum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Poſt hæc ſequitur, cuius beneficio tanta bona conſequimur, propter victimam Chriſti, id eſt, propter mortem & reſurrectionem Chriſti. Vnde Paulus Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & excitatus propter iuſtificationem noſtri.

Et ne quis nouam doctrinam exiſtimet Euangelium eſſe, adieci in definitione, ſecundum promiſſionem olim patribus factam. Nam & Adamo poſt lapſum facta promiſſio, Gen. 3. & ſæpe poſtea repetita eſt, & inculcata patribus ſpacio 4000. annorum, donec Chriſtus in carnem venit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis ſententia per Chriſtum. 2. vt liberati fructos dignos Euangelio edant. 3. vt prædicent hoc tantum beneficium. 4. vt tandem plenam redemtionem conſequantur in vita æterna per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit laus, & gloria in ſecula ſeculorum,

Amen.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA PRIMA POST PASCHA, IOHAN. XX.

CVM veſpera eſſet die illo, qui erat vnus Sabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi diſcipuli erant congregati propter metum Iudæorum, venit Ieſus, ſtetitque in medio, & dicit eis: Pax vobis. Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac latus ſuum. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixiſſet, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum, Quorumcunq; remiſeritis peccata, remittuntur eis, quorumcũq; retinueritis, retenta ſunt. Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Ieſus. Dixerunt ergo alij diſcipuli: Vidimus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dimus Dominum. Ille autem dixit eis: Niſi videro in manibus eius veſtigium clauorum, & mittam digitum meum in veſtigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis & ſtetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed credens. Reſpondit Thomas, & dicit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Ieſus: Quia vidiſti me Thoma credidiſti, beati qui nō viderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc, hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis quod IESVS CHRISTVS ille Filius Dei eſt, & vt credentes vitam habeatis per Nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium continet partem hiſtoriæ, quam ſcripſit Iohannes Euangeliſta de reſurrectione Domini, in qua parte, viſibili & carnali præſentia, voce, facto, & ſignis teſtatur Dominus, ſe à mortuis reſurrexiſſe: Et commendans diſcipulis miniſterium verbi, prædicat, beatos fore qui in ſe credi-*

crediderint. In fine textus additur cauſſa finalis totius ſacræ ſcripturæ, ita enim inquit: Hæc ſcripta ſunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Cæterum quia ſatis dictum eſt ſuperiori ſeptimana de reſurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac vice agere: ſed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio.

LOCI.

I. *De miniſterio verbi, & poteſtate Eccleſiæ.*
II. *De Thomæ confeſſione.*
III. *De fine ſacræ ſcripturæ.*

DE PRIMO.

Verba textus de verbi miniſterio & poteſtate Eccleſiæ ſunt hæc: Pax vobis, ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixiſſet, inflauit, & dixit eis: Accipite Spiritū ſanctum, Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. *Hic habemus pauca verba, ſed efficacia, quæ continent copioſam doctrinam, quam omnes Chriſtiani ſcire debent. Quare vos hortor, vt ſitis attenti, quo hanc doctrinam percipere poſſitis, quo autem id fiat commodius, diſtinguam hæc verba, quibus miniſterium inſtituitur in quatuor partes. PRIMA pars:* Pax vobis. *SECVNDA pars:* Sicut miſit me Pater, ita ego vos mitto. *TERTIA pars:* Inflauit & dixit: Accipite Spiritū ſanctum. *QVARTA pars:* Quorumcunq; remiſeritis peccata,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

peccata, remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis, retenta ſunt. *de his quatuor partibus ordine dicam.*

PRIMA pars, nempe ſalutatio, PAX VOBIS, *conſolatur non ſolum diſcipulos, qui tum aderant, verumetiam animum addit omnibus, qui ſunt & qui futuri ſunt miniſtri verbi in Eccleſia. Qui miniſterium verbi in ſe recepit, ſtatim habet hoſtem Diabolum, qui perpetuo ipſius doctrinæ & vitæ inſidiatur. Si doctrinam corrumpere non poteſt, vitam contaminare ſtudet, vt quod verbis docet, quis factis neget. Si vitam non poteſt diabolus polluere, doctrinæ inſidiatur, vt homines decepti erronea doctrina, damnentur. In multis & doctrinam & vitam contaminat. Deinde habet miniſter verbi etiam mundum aduerſus ſe, qui nunc tyrannide, nūc hypocriſi, nunc ſophiſtica ſe adoritur, vt officio ſuo non recte fungatur.*

Quid faciet miniſter verbi in tantis periculis? Conſolabitur ſe hac Chriſti voce : PAX VOBIS, *& ſimul orabit Deum, vt ſe in hac pace contineat, ne vel doctrina, vel moribus curſum Euangelij impediat, pluris faciet pacem Chriſti, quam omnes mundi delicias & amicitias. Hæc ſit ergo conſolatio miniſtrorum Euangelij, qui pugnare debent aduerſus Diaboli inſidias, mundi tyrānidem, hypocriſin & Sophiſticen.*

SECVNDA pars eſt : Sicut miſit me Pater, ita ego mitto vos. *Quomodo Pater miſit filium? Pater miſit filium, vt regnum diaboli aboleret, iuxta illud: Semen mulieris conteret caput ſerpentis*

pentis. Itē, Chriſtus apparuit vt deſtruat opera Diaboli. Quid? An non ſolius Chriſti eſt conterere caput ſerpentis? An non ſolius Chriſti eſt deſtruere opera Diaboli? Vere ſolius Chriſti eſt: ſed in hoc tanto opere opus eſt duabus machinis: victima & doctrina. Chriſtus eſt miſſus, vt ſolus ſua victima iratum Patrem placet, & diabolum ſuperet. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinam offertur, deſtruxit etiam opus diaboli per doctrinam. Proinde Chriſtus miſſus erat ad duo, ad placandum Deum victima, & ad docendum. Ad prius illud ſolus Chriſtus mitti idoneus fuit: ad poſterius, hoc eſt, ad docendum miſſi fuerunt olim omnes Prophetæ, & poſtea Apoſtoli, & homines omnes, qui legitimi ſunt vocati ad prædicandi munus. Quantum ergo ad docendum attinet, Chriſtus mittit diſcipulos, quemadmodum ipſe erat à patre miſſus. Hinc duo colligamus. Primum diſcrimen inter regna mundi & Eccleſiæ adminiſtrationem, ſeu inter gubernatores mundi & gubernatores Eccleſiarum. Miniſtri enim verbi non mittuntur, vt dominentur in terra: Chriſtus enim nullum dominium ſibi vendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi, quas Chriſtus contemſit, ſed ad docendum Euangelium, ad erigendum regnum Dei, ad ſalutem annunciandam hominibus. Deinde hinc colligendum eſt, quæ ſit verbi, quod prædicant vocati ad miniſteriū, autoritas: Sicut Pater (inquit) me miſit, ita ego vos, vt nō veſtro, ſed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad diſcipulos, Matthæi 10. Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit.

Hinc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hinc habent, qui docent verbum, conſolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cum docentes verbum pie in legitima vocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo, habent ex eo conſolationem, quod vice Chriſti fungantur, & Chriſtus cum illis iniuriam patiatur, qui ſe ſuo tempore vlciſcetur: Qui vero audiunt verbum, admonentur primum de autoritate verbi: non enim ſecus audire verbum debent, quam ſi Chriſtum ipſum loquentem audirent. Deinde admonentur, vt pios verbi miniſtros in precio habeant, tanquam Chriſti legatos. Præterea admonentur pœnæ, in quam iuſto iudicio Dei incurrent quicunq; vel verbum prædicatum, vel ipſos miniſtros contemnent. Debent quoq; miniſtri verbi cogitare, in quem gradum dignitatis ſint euecti, ne vel doctrinæ puritatem inficiant, vel moribus malis à ſe auditores alienent.

TERTIA pars: Et cum dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum. *Hæc verba ſingularem doctrinam continent. Nam Chriſtus his verbis oſtendit, vnde verbum, quod prædicatur voce miniſtrorum, habeat ſuam vim & efficaciam, quæ ſane non incluſa eſt in voce miniſtri, nec pendet ex ſanctitate & dignitate hominis: ſed omnis verbi vis & efficacia ex virtute ſpiritus Chriſti proficiſcitur. Nam cum hic Chriſtus ſufflat in diſcipulos, ac iubet eos accipere Spiritum ſanctum, ſignificat Spiritum ſanctū perpetua affuturum miniſterio verbi: Quaſi dixiſſet: Ecce vos eritis miniſtri noui teſtamenti, qui Eccleſiam mihi in mundo ædificabitis*

cabitis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cabitis, per prædicationem Euangelij, & ſcio quam ſitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præſertim cum Diabolus, mundus & ratio omnium hominum ſe vobis opponet. Quapropter huic veſtro miniſterio volo adeſſe Spiritum ſanctum, per quem labor veſter erit efficax: is enim virtute ſua faciet, vt verbum meum quod prædicabitis, non ſit ad vos vacuum rediturum. Hic vtilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quod Spiritus ſanctus ſit alligatus verbo, & velit per illud eſſe efficax. Conſolationem vero, qua, & qui docent, & qui audiunt, ſe erigunt præſentia Spiritus ſancti aduerſus ſuæ ſalutis hoſtes.

QVARTA pars: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. *His verbis inſtituit & ſancit ſpiritualem illam Eccleſiæ poteſtatem, quam vocamus poteſtatem clauium, & oſtenditur clauis, qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.*

Verum vt hæc vtiliſſima doctrina clare ab omnibus intelligi poſſit, volo eam in quædam puncta diſtinguere, quæ ſunt: vnde ſit poteſtas Eccleſiaſtica, quid ſit, penes quem ſit, et in quo conſiſtat. His punctis bene intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus ſit, quænam res & qualis ſit poteſtas Eccleſiaſtica.

Vnde ergo eſt hæc poteſtas? A Deo per Ieſum Chriſtum. Si enim hominem ſpectes, eſt miniſterium purum. At ſi Chriſtum, ſublimis eſt poteſtas, qua nulla in terra maior, vel vtilior, vel dignior exiſtit. Nam Chriſtus ſedens ad dextram Patris in ſolio Maieſtatis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſuæ, hanc poteſtatem adminiſtrat. Qui igitur hanc poteſtatem contemnit, & eius fructu priuatur, & eſt in Filium Dei contumelioſus.

Secund: Quid eſt poteſtas Eccleſiæ? Eſt poteſtas remittendi & retinēdi peccata, hoc eſt, prædicandi Euangeliū, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, qui vero non credit, ei oſtenditur eſſe clauſum.

Tert: Penes quem eſt hæc poteſtas? Penes Eccleſiam: quando Petro & alijs Apoſtolis Dominus dedit claues, apud ipſam Eccleſiam claues has depoſuit, à qua miniſtri habent claues, tanquam ancilla claues ſuæ heræ habet.

Quart: In qua re conſiſtit poteſtas clauium? In efficacia Spiritus ſancti, qui in verbo & per verbū eſt efficax, & fidem in auditoribus verbi operatur: ita verbum eſt veluti vna clauis, quam adhibet miniſter verbi, & fides eſt altera clauis, quam adhibet Spiritus ſanctus, quæ claues cum adhibentur, aperitur regnum cœlorum.

1. His ita explicatis, verba huius textus altius perpendamus. Primum igitur cum dicit: Quorumcunque: ſiſte gradū, & de hac voce Quorumcunque cogita, 1. quod promiſsio gratiæ ſit vniuerſalis. Hanc vniuerſalem promiſsionem opponito tentationi de particularitate, & te in vniuerſalem promiſsionem includito. 2. Deinde hanc vocem quorumcunque multitudini peccatorum oppone. Cum igitur tentaris ad deſperationem ob peccatorum tuorum multitudinem, veniat in mentem hæc Domini promiſsio: Quorumcunque, &c. Non dicit, ſi pauca peccata

quis

quis perpetrauerit, aut ſi multa: neque dicit, ſi Iudæus eſt, ſi Græcus, nobilis, ignobilis, diues aut pauper, ſed dicit, Quorumcunque. Præterea hic locus monet, quod & publice & priuatim poſsit fieri abſolutio. Sic Deus tria millia hominum publice abſoluit. Item priuatim Corneliũ, ſicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa abſolutione vtuntur miniſtri verbi, quoties Euangelium prædicant. Speciali, quando ratio hæc poſtulat, hoc eſt, quando aliquis priuatum colloquium cum miniſtro verbi expetit, confirmandæ ſuæ fidei cauſſa.

II. Ponitur in textu PECCATA, ſine addito, quare omnia peccatorum genera hic intelligi debẽt, quæ ſunt quatuor: 1. vicioſitas naturæ. 2. pullulãtes rami ex mala radice. 3. peccata errore commiſſa. 4. peccata voluntaria. Nullum peccatum eſt, quod non ignoſcitur, ſi venia propter Chriſtum petatur.

III. Verbum REMITTERE obſeruandum eſt, pro quo Matthæus habet ſoluere. Iubet Dominus vt diſcipuli peccata remittant & ſoluant. Remittant quidem vt debitum: ſoluant vero vt onus prægrauans. Peccata ſiquidem ſunt debita, quia vt debita obligãt ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ, niſi fiat remiſsio. Sunt & onera peccata, quia vt onus graue portantem deprimit, vt tandem ſub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis ſententia opprimunt, donec Chriſtus venerit, & onus in ſe leuauerit. Sed quid? potéſtne homo peccata ſoluere & remittere? Deus dicit Iſaiæ 43. Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

non recordabor. Hoc teſtimonium conuincit, quod ſolus Deus remittat peccatum. Rurſus cum hic dicit Dominus, Quorumcunque peccata remiſeritis, erunt remiſſa in cœlo. Reſpondeo, Chriſti dictum manifeſte indicat duplicem eſſe remiſsionem, vnam in terris à miniſtris verbi: alteram in cœlo, quæ à ſolo Deo fit. De hac poſteriori loquitur Iſaias. Breuiter, Deus vt Dominus: miniſtri verbi, vt ſerui & nuncij remittunt, qui Domini ſui voluntatem annunciant, quæ remiſsio fit voluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. vbi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini ſuper filios Iſraël, ſed ipſe benedicam. ſoluere ergo ſacerdotis eſt indicare culpam à Deo remiſſam.

Duplex Remissio.

Sed quomodo retinent peccata? verbo, & iuxta verbum, hoc eſt, quæcunque peccata indicauerint verbo Dei eſſe retenta, erunt etiam in cœlo. Plura de hac re dixi in feſto Cœnæ Dominicæ. Quare nunc ad ſecundum locum pergo, de quo breuiſsime dicam.

DE SECVNDO LOCO.

Incredulitas et Confessio Thomæ.

De Thoma habemus duo in hac hiſtoria, nempe incredulitatem & confeſsionem: incredulitatem indicat his verbis: Niſi videro in manibus fiſſuram clauorum, &c. non credam. Audiuit alios diſcipulos narrantes ſe vidiſſe Dominum: is autem immemor omnium prædictionum Prophetarum & Chriſti non credit. Adeo ratio hominis in rebus ſalutis ſe Deo & eius verbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: ſequitur de eius fide & confeſsione. Poſt dies octo

ite-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

iterum erant diſcipuli & Thomas cum eis in vna domo, & venit Ieſus clauſis ianuis, & ſtetit in medio eorum, & dixit, Pax vobis, & dixit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, &c. & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. *Audita voce Domini & conuictus manifeſto ſigno, concipit fidem, ex qua hanc promit confeßionem, Dominus meus, & Deus meus. A Thoma igitur duo diſcamus, vnde fides ſit, & qualis vera fidei confeßio. Fides ex verbo & ſigno, ſicuti nos habemus Euangelium veriſsimum Chriſti verbum, & ſigna duo auguſtiſsima, Baptiſmum & Cœnam Domini. Hæc fides concepta verbo & confirmata ſigno, veram edet confeßionem, qualis hæc Thomæ eſt, qui hic clamat, Dominus meus, & Deus meus. Hæc Thomæ confeßio, ſi recte perpenditur, quatuor continet. Primum enim agnoſcit Chriſtum eundem hominem eſſe, qui ante triduum fuit occiſus à Iudæis. Deinde cum Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cum non duos Dominos aut duos Deos dicat, agnoſcit vnitatem perſonæ. Poſtremo cum meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemtionis profitetur, in quem & ipſe vnus recumbit fide.*

De tertio.

Beati qui non viderunt & crediderunt. *Hæc vniuerſalis doctrina de credentibus eſt obſeruanda: nam hic Chriſtus diſerte pronunciat beatos qui credunt, etiamſi oculis corporeis non viderint Chriſtum. Huc pertinet tota ſcriptura, vt inquit, Hæc*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

autem ſcripta ſunt, vt credatis, quod Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Finis ergo ſcripturæ eſt vt credamus: finis fidei, vt credentes habeamus vitam æternam, quam donet nobis autor vitæ Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula, Amen.

Finis Sacræ Scripturæ

DOMINICA SECVNDA POST PASCHA, *Iohan.10.*

EGo ſum paſtor ille bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, ac deſerit oues, fugitque, & lupus rapit ac diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & oues non ſunt illi curæ. Ego ſum Paſtor ille bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me Pater,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Pater, ita ego noui Patrem, &animã meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas quoque oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio, cur hoc Euangelium proponitur in Eccleſia hoc tempore, hæc eſt: Audiuimus in proximo Paſchatis feſto, in quem finem oportuerit Chriſtum pati & reſurgere ex mortuis, nimirum vt in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remiſſio peccatorum omnibus gẽtibus: per quam prædicationem deſtrueretur regnum Satanæ, & erigeretur regnum Chriſti. Hoc autem cum aliter fieri non poteſt, quam per fideles verbi miniſtros, quos ſcriptura paſtores vocat, placuit Eccleſiæ, hoc die proponere Euangelium de ſummo paſtore Ieſu Chriſto, de eius cura erga oues: idq́; ideo, vt fideles verbi miniſtri huius paſtoris exemplũ, in doctrina, vita & cura pro ouibus, imitentur. Hactenus de occaſione cur hodie præſens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij eſt, quod vt Chriſtus ſe verum paſtorem eſſe, & curam habere ſuarum ouium profitetur: Ita ex aduerſo lupos eſſe teſtatur, qui ouili ſuo inſidiantur, quos videntes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt: contra quorum perfidiam Dominus promittit ſe ſuas oues curaturum, & ſignificat ſe adhuc alias habere oues quas adducet, vt fiat vnum ouile & vnus paſtor.

Loci tres.

I. *De paſtore Chriſto alijsque veris paſtoribus.*
II. *De lupo, mercenario, & fuga mercenarij.*
III. *De ouibus Chriſti, earũ nota & vnitate ouilis.*

DE PRIMO.

In primo loco de paſtore Chriſto habemus duo. Vnum, quæ ſit eius indoles: Alterum quæ ſint eius beneficia erga Eccleſiam. Quantum autem ad Chriſtum paſtorem attinet, ſemper meminiſſe debemus confeſſionis Thomæ, quam ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cum dicit, Dominus meus & Deus meus. Primum confitetur eum, quem alloquitur, eundem hominem eſſe, qui erat crucifixus & mortuus, quẽ nunc vere à mortuis reſurrexiſſe agnoſcit. 2. Confitetur eundem hominem eſſe quoq; verum Deũ: Dicit enim, ET DEVS MEVS. *3. Confitetur hunc hominem & Deum vnam perſonam: non enim dicit Domini mei, ſed Dominus meus. 4. Confitetur hunc θεάνθρωπον (perſonam vnicam quæ eſt Deus & homo) eſſe ſuum ſaluatorem. Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus eſt, qui me in ſuam fidem & gratiam recipit. Confitetur ergo Chriſtum verum Meſſiam & Saluatorem mundi eſſe, adeoq; verum illum paſtorem olim promiſſum, de quo Zach. 10. Suſcitabo paſtorem in terra. Hunc Petrus vocat Paſtorem & Epiſcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confeſſione Thomæ de Chriſto paſtore: vt quæ ſit huius noſtri paſtoris indoles intelligamus. Iam verba Domini audiamus:* Ego (*inquit*) ſum paſtor bonus. *Sed quid*

paſtor

paſtor bonus? Paſtor bonus ponit animam ſuam pro ouibus ſuis, *hoc eſt, Paſtor ille bonus eſt, qui adeo ſuas oues diligit, quod potius velit mortem oppetere, quam oues ſuas lacerationi & prædæ furum luporum relinquere. Hoc promiſſum etiam facto declarauit, qui pro ouibus ſuis turpiſsimam mortem eſt perpeſſus.*

Habemus quantus ſit amor Chriſti erga ſuas oues: Iam vt conſpiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præſtat, ſimilitudinem paſtoris ouium Chriſto paſtori accommodabimus. Quid ergo facit bonus ouium paſtor? 1. colligit oues. 2. præcedit. 3. educit eas in paſcua. 4. paſcit eas. 5. excubias ſuper eas agit. 6. regit. 7. defendit. 8. læſis medetur. 9. errantes caſtigat virga paſtorea. 10. in ſua reducit paſtor. Hæc omnia beneficia Chriſtus ſpiritualiter Eccleſiæ præſtat.

PRIMVM *ergo Chriſtus paſtor colligit oues. Sed quando? per prædicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox poſt lapſum primorum parentum: Nam in ſpiritu adfuit Prophetis, & multas oues ſibi collegit. Deinde ipſe venit, vt ouem perditam quæreret: & hodie dat prædicatores, qui ſuo nomine colligunt oues.*

DEINDE *præcedit oues. Quomodo? In cruce & in gloria: in cruce quidem, dum varias in hac vita ærumnas perpeſſus eſt, quas etiam ſanctos experiri neceſſe eſt: in gloria, dum per reſurrectionem à mortuis in gloriam cœleſtem intrauit, quem ſuo tempore ſequentur, quotquot eius veræ oues fuerunt.*

TERTIO *educit eas in paſcua, in amœniſsi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ma prata, vt Dauid Pſalmo 23. loquitur: In paſcuis herboſis accubare me facit, ad aquas refectorias deducit me.

QVARTO, *eductas in prata paſcit ſpiritu & verbo: Spiritu quidem, dum intus animum confortat: Verbo verò, dum prædicatur Euangelium, vnde concipitur fides in hunc paſtorem.*

QVINTO, *excubias ſuper eas agit, & tanquam in ſpecula ſedet, vt obſeruet, ne quis ex inſidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per ſuos Angelos, per fideles verbi miniſtros, per pium Magiſtratum. Breuiter, per bonos rectores in familijs, politijs, œconomijs.*

SEXTO, *regit, ſcilicet Spiritu, verbo, & diſciplina, vnde Dauid: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ me ibi collocauit.*

SEPTIMO, *defendit, vnde Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et Dauid: Etiamſi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.*

OCTAVO, *læſis medetur, vt enim oues ſæpe ſpinis & venenis inficiuntur, quæ à perito paſtore ſanantur: ita Chriſtus paſtor ſuas oues ſpinis malorum morum & veneno peſtiferæ doctrinæ læſas curat & ſanat, vnde Pſalmus 146. Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego paſcam oues meas, & ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectũ erat reducam,*

& quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat conſolidabo.

NONO, errantes caſtigat virga, dum cruce premit, ac veluti capiſtrum inijcit. Hoc ſi non faceret bonus ille paſtor, multæ huius mundi delicijs, felici rerum ſucceſſu abducerentur à grege, & ſe ipſas in ora luporum conijcerent: vnde Dauid de ſe inquit: Bonum eſt mihi Domine, quod humiliaſti me, vt diſcerem iuſtificationes tuas.

VLTIMO, in ſua reducit paſtas. In hoc mundo Chriſtus ſuas oues colligit, paſcit, defendit, curat tanquam in deſerto in peregrino regno: verum in extremo die ſuas oues in ſua reducet, hoc eſt, in patriam, vbi pij cum Chriſto perpetua pace & ſecuritate fruentur.

Dixi de Chriſto paſtore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id eſt, omnes qui in ſe credunt: nunc aliquid adijciam de paſtoribus, qui ſub illo ſunt conſtituti, vt curam dominici gregis habeant. Et optandum eſſet, vt omnes doctrinam, vitam & curam erga oues haberent, qualem ſummus ille paſtor: verum quia id non fit, obſeruanda ſunt quatuor paſtorum crimina & genera.

VNVM genus eſt eorum, qui bene docent & bene viuunt, exemplum ſummi paſtoris imitantes. Talis fuit Iſaias, Hieremias, Ezechiel & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus, tales ſunt hodie omnes pij Parochi & Epiſcopi, qui doctrina, vita, confeſſione alijs prælucent. Hi à Dauide & Daniele comparantur ſtellis lucentibus in cœlo, vbi Chriſti Solis

æterno

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

æterno lumine illuſtrantur. Hi, vt Paulus ait, digni ſunt duplici honore, hi ædificant ciuitatem Dei vtraque manu.

SECVNDVM *genus eorum eſt, qui male docent & male viuunt. Hi peſſimi ſunt, qui vtraq; manu templum Dei deſtruunt, quales multos fore his poſtremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apoſtoli.*

TERTIVM *genus eorum eſt, qui bene quidem docent, ſed male viuũt. Hi quod dextra manu in Eccleſia ædificant, ſiniſtra rurſus deſtruunt, & ſunt omnino ſimiles fabris lignarijs, qui arcam Nohæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes arcam, per quam à Diluuio ſunt liberati, ipſi in medijs perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem, facite ſicut docemus, nolite opera noſtra imitari. De his locutus eſt Chriſtus: Cum Scribæ & Phariſæi ſedent in Cathedra Moſis, qui dicunt, facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iuſta eſt: ſciunt enim & docent facienda, ipſi tamen non faciunt, cum Turpe eſt doctori, cum culpa redarguit ipſum. Bernhardus igitur bene ait: Paſtores debent impinguare pecus ſuis potius quam alienis exemplis.*

QVARTVM *genus eſt eorum, qui male docent, ſed bene viuunt, ita vt publicis criminationibus non ſint obnoxij. Hi hypocritæ ſunt, & maximum damnũ faciunt. Nam cum homines admirantur externam morum ſpeciem, facile etiam pertrahuntur, vt doctrinam amplectantur: vt multi ex vobis in*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bis in Papatu vidiſtis Monachos, qui non ſolum ſibi ſancti viſi ſunt: verumetiam alijs ſua bona opera vendiderunt: ita & animabus hominū & facultatibus eorum inſidiati ſunt. Dixi de quatuor generibus paſtorum ſeu doctorum in Eccleſia, quorum primum tantum laudabile eſt, & Chriſti regnum in multorum ſalutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum ſummi paſtoris Ieſu Chriſti.

DE SECVNDO LOCO.

Iam ſequitur ſecundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Chriſti lacerat & perdit: hic oues periclitantes in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, vidit lupum venientem, dimittit eas & fugit, & lupus rapit ac diſpergit oues. *Hic nos ſcire oportet, quisnam ſit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quæ ſit eius in oues inuadendi ratio, & quando mercenarius fugere putandus ſit.*

Quis eſt igitur lupus, de quo Dominus hic loquitur? Eſt Diabolus. Is enim cum primum homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terrā proſternit? Ideo hodie circumit famelicus, quærens quem deuoret, neq; ceſſabit, donec hic mundus ſteterit.

Quomodo quæſo inuadit oues Chriſti? Non vna via eas adoritur, ſed ei eſt quadruplex inuadendi ratio: vel enim Sophiſtica, vel tyrannide, vel flagitijs, vel hypocriſi in oues Chriſti impetum facere conſueuit.

Sophi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Sophiſtica inuadit, quando vel vicia virtutum titulis ornat, vel pro veritate Dei errores ingerit, quo miſeras oues Chriſti perdat. Inuocare ſanctos, mereri vitam æternam operibus, ſunt grauiſsima vicia: ſed ea tanquam bona opera defendit, & ſic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Chriſti oues, quando facit vt vel victu vel præſidijs præſentis vitæ deſtituantur, vel aperto bello eos adoritur, vt Euangelij puritatem vel turbet, vel prorſus aboleat.

Flagitijs & ſcandalis oues Chriſti inuadit, quando multos pertrahit in crimina, per quæ excutitur Spiritus ſanctus, & homines rurſus fiunt Satanæ obnoxij. Quàm multi hodie de machina proſternuntur, nemo eſt qui non videt, quo pacto regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, ſcortationes & alia horrenda ſcelera. Hæc cum videmus, certũ teſtimonium habemus Satanæ inuadentis in ouile Chriſti.

Hypocriſi etiam inuadit in ouile Chriſti, quoties ſua externa ſpecie ſanctitatis grauiſsima ſcelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum eſt, & hodie in ijs fit, qui Phariſaiſmum nondum depoſuerunt.

Habemus iam quibus vijs lupus, qui eſt Diabolus, inuadit in ouile Chriſti: iam de mercenarij fuga dicemus. Eſt enim mercenarius, cuius non ſunt propriæ oues, atque ideo fugit, videns accelerantem lupum.

An non Chriſtus interdum fugit? An non mandauit diſcipulis ſuis? Cum perſecuti vos fuerint in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vna ciuitate, fugite in aliam. An non Paulus ipſe fugit, cum demiſſus eſt in vrbe per murum? Iam cum certum ſit, nec Chriſtum lupum fuiſſe, nec Apoſtolos reliquos, neceſſe eſt, vt non de quauis fuga intelligendum ſit, quod Dominus hic de fuga dicit. Verùm ſciendum eſt, quod ſit fuga corporis & fuga animi: illa interdum licita eſt, hæc non. Sed quænám eſt animi? cum aliquis ab officio præſtando fugit, & hæc fuga quadruplex eſt, iuxta quadruplicem lupi inuaſionem in ouile Chriſti. Nam quicunque verbi miniſter vlla de cauſſa ſe non opponit ſophiſticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocriſi, is mercenarius eſt, & non verus paſtor. Paſtor enim bonus 1. opponit ſe ſophiſticæ defendendo veram doctrinam, & reprehendendo, confutandoq́ falſam, ſed mercenarius ad hanc lupi inuaſionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare vel conniuet ad falſam doctrinam, vel ſaltem non vt deberet reprehendit, quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore, ſed animo, quia officium deſerit. Secundo, Bonus Paſtor opponet ſe tyrannidi: verum quia ſunt duo paſtorum genera, vnum ciuile, alterum Eccleſiaſticum, vt ciuilis paſtor armis, ita Eccleſiaſticus precibus opponet ſe luporum tyrannidi. Qui hoc nō facit, mercenarius eſt, non Paſtor. Tertio, bonus paſtor opponet ſe flagitijs, reprehendendo & excommunicando eos, qui ſuis moribus Eccleſiam offendunt, quemadmodū Iohannes reprehendit Herodem, Chriſtus Phariſæos, & Prophetæ omnes ſui ſeculi vicijs ſe oppoſuerunt. Diabolus fideli adul-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

adulterium perſuaſit, perſuaſit inceſtum, auariciam, libidines, potationes. Hic paſtor bonus non timet homines, ſed Deum, & hominum vicia ex officio carpit. Contra mercenarius, de ſua quiete ſolicitus, non audet aperire os. Si reprehendit, in genere id facit, non audet reos in faciem obiurgare cum Prophetis alijsq; veris paſtoribus. Sed poßit aliquis talis mercenarius obijcere: Ecce hic ſum, non fugi. Reſpondet Auguſtinus: Quia tacuiſti, fugiſti: tacuiſti, quia timuiſti. 4. *Quarto, bonus paſtor opponet ſe hypocriſi, quando detrahit laruam externorum hypocritarum, & oſtendit quam turpis ſit facies peccati: ſed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odium incurrat.*

Vtrum Corporalis fuga sit licita

Iam quæſtio excutienda reſtat, num fuga corporalis ſemper ſit licita. Ad quam reſpondeo: Paſtor aliquis, qui de loco in locum fugit, vel rei augendæ gratia, vel tædij cauſſa, vel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius eſt, & non Paſtor. Verum ſi tyranni perſequuntur & inſidiantur vitæ alicuius, licet pio paſtori fugere manus tyranni, vt poſtea, ſi id fieri poteſt, rurſus magis proſit viuus, quam mortuus prodeſſe potuit: verum hic pietas regula eſſe debet.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus eſt de ouibus Chriſti, earum nota, & quod ſit vnum ouile & vnus paſtor. Oues Chriſti ſunt omnes, qui Chriſtum audiunt, & eum veluti oues ſequuntur, in vera ſimplicitate, innocentia, manſue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

manſuetudine & obedientia. Neq; aliæ notæ ſunt ouium Chriſti, quam pietas erga Deum, caritas erga proximum, in vita puritas, & invocatione ſancta quædam cura & induſtria. Quod autem dicit, ſe alias oues habere, quæ adducendæ ſunt in idem ouile, ſignificat ex gentibus & Iudæis vnam eſſe ſanctam Eccleſiam catholicam. Et ſimul modum, quo adducantur oues, exprimit cum ait: Et audient vocem meam. Prædicatio ergo Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit, vt ouili Chriſti aggregemur. Qui ex hoc loco ſtatuunt fore, quod ante iudicium tantus ſit futurus conſenſus in vera religione, vt nulla ſint futuræ hæreſes, nulla ſchiſmata, toto cœlo errant: nam omnia vaticinia Prophetarum contrarium docent. Et Chriſtus cum dicit: Putatíſne, cum venerit filius hominis, quod ſit inuenturus fidem ſuper terram, ſignificat ob perſecutiones fore, vt plurimi à fide deficiant, & quo propior eſt dies Domini, eo magis ſæuit Diabolus, vt ſophiſtica, tyrannide, flagitijs & hypocriſi puſillum Chriſti gregem turbet. Quare nos oremus Chriſtum Paſtorem animarum noſtrarum, vt ipſe velit nos in tantis periculis defendere in ſui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA TERTIA POST PASCHA,

Iohan. 16.

PVSILLVM, & non videbitis me, & iterum puſillum, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem. Dixerunt ergo quidam ex diſcipulis eius inter ſe: Quid eſt hoc quod dicit nobis: Puſillum, & non videbitis me, & rurſus puſillum, & videbitis me, & quia ego vado ad Patrem? Dicebant ergo: Quid eſt hoc, quod dicit, puſillum? Neſcimus quid loquatur. Cognouit autem Ieſus quod vellẽt ipſum interrogare, & dicit eis: De hoc quæritis inter vos, quod dixi: Puſillum, & non videbitis me, & iterum puſillum & videbitis me. Amen amen dico vobis, plorabitis & lamentabimini vos, mundus con-

tra gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, ſed mœror veſter vertetur in gaudium. Mulier cum parit, dolorem habet, quia venit hora eius, cum autem peperit puerum, iam nõ meminit anxietatis, propterea quod gaudeat hominem eſſe natum in mundo. Et vos igitur nunc quidem mœrorem habetis, ſed iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis, & in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium pars eſt concionis Chriſti, quam habuit pridie antequam pateretur, in Cœna coram diſcipulis ſuis, in qua concione multa docuit. Nam de officio ſuo, morte, cruce, reſurrectione, & glorificatione verba fecit. Deinde de Eccleſia diſſeruit, quæ ſit, & quæ ſit eius in hoc mundo fortuna futura: quod ſit habitura aduerſarios, qui eam impugnent: quod fide tandem ſit ſuperatura omnes ſuas ærumnas, ad quam partem etiam præſens Euangelium pertinet. Conſolatur enim diſcipulos ſuos, quos mœſtos animaduertit ex prædictione ſuæ crucis: prænunciat fore, vt excitatus à mortuis, rurſus ſit eos viſurus, & addit pulcerrimam de muliere parturiente ſimilitudinem, cum qua ſimilem fortunam experietur Eccleſia. Quemadmodum enim triſtis puerpera conſolationem maximã capit ex prole nata: ita Eccleſia eluctata è præſentis vitæ ærumnis,*

plena tandem gloria cum Chriſto fruetur, modo in eius fide vſq; ad finem conſtans perſtiterit. Loci tres.

I. *Præmonitio Chriſti de ſua morte & reſurrectione.*

II. *Infirmitas Apoſtolorum adeóque omnium mortalium.*

III. *Crux Eccleſiæ in hoc mundo & eiuſdem glorioſa ac læta liberatio.*

De primo.

De morte & reſurrectione Chriſti breuius dicam quia nuper omnia copioſius audiuimus. Modicum, *inquit*, & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem. *Hic Chriſtus paulo obſcurius prædicit ſuam mortem & reſurrectionem. Senſus autem eſt:* Modicum & non videbitis me, *hoc eſt, mortuus ad triduum in ſepulcro iacebo, vt me non videatis:* & rurſus modicum & videbitis me, *hoc eſt: excitatus à mortuis conſpiciar à vobis quadraginta diebus antequam viſibiliter aſcendam in cœlum, ſublatus nube è conſpectu veſtro. Et hoc eſt quod dicit:* quia vado ad Patrem, *id eſt, per mortem tranſitum faciam à cruce ad gloriam cœleſtem. Quid an nō poſt aſcenſionē adeſt ſuæ* Eccleſiæ? *imo adeſt, iuxta ſuam promiſſionem, vſq; ad conſummationem ſeculi, nō quidem corporali modo, ſed ſpirituali. Nam verbum Dei & gratia Spiritus ſancti ſunt ſpeculum, in quo Chriſtus vult aſpici; & hic aſpectus ſatis eſt quo contenti eſſe debe-*

mus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mus, donec ipſe ad iudicium venerit: nam poſtea perpetuo fruemur eius conſpectu.

Sed cur diſcipulos ſuæ mortis & reſurrectionis admonuit? Multæ ſane ſunt cauſſæ, quarum præcipua eſt, quam ipſe aſsignat his verbis: Hæc prædixi vobis, vt cum facta fuerint credatis: multum enim confirmantur animi hominum, cum vident euentum prædictionibus reſpondere. Neque quicquam magis erexit Apoſtolos, quam quod viderunt omnia reſpondere prædictionibus Chriſti: vnde & eius diuinitatem intelligere, & eius officium perſpicere potuerunt. Deinde voluit Dominꝰ his crebris præmonitionib. diſcipulorum ſuorum infirmitati conſulere, idq; eſt fidelis magiſtri, vt habita ratione captus eorum, quos docendos ſuſcepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum medeatur. Præterea quoq; ideo prædixit ſuam mortem & reſurrectionem, quo diſcipuli ſcirent, eum ſuam præſciuiſſe mortem & reſurrectionem, & libenter vſq; ad mortem Patri obtemperaſſe, vt nos à morte liberaret. Hæc Chriſti concio nobis quoq; accommodanda eſt: nam non diſsimile nobis accidit. Modicum abeſſe à nobis videtur, dum nos ſine conſolatione relinquit luctantes ſub cruce. Deinde rurſus videtur, quando per Euangelium nos conſolatur, et ſui Spiritus præſentiam in noſtris precibus teſtatur.

DE SECVNDO.

Ruditas diſcipulorum Chriſti in rebus ſalutis his verbis deſcribitur, Quid eſt (inquiunt) quod dicit

 nobis,

nobis, modicum & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad patrẽ, neſcimus quid loquitur. *Valde mirum eſt quod toties admoniti, non ſolum typis, figuris & ænigmatibus: verum etiam claris verbis de morte & reſurrectione Domini, non tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei cauſſa eſt? Duplex ſane cauſſa eſt. Vna, quod opinio ſemel mente concepta, non facile euellatur, præſertim ſi altas radices egit. Iudæi atq; adeo ipſi diſcipuli Domini ſomniarunt Chriſti imperium ciuile fore, vt ipſe Chriſtus ſummus imperator, ſubiecto toto terrarum orbe, dominaretur, atque ipſi diſcipuli proximi ab eo eſſent futuri, id quod ſatis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petiјt, vt alter filiorum ſederet Chriſto à dextris, alter à ſiniſtris. Altera cauſſa, eſt caligo in toto humano genere, qua fit, vt nemo poßit quæ Dei ſunt percipere, niſi doctorem habeat Spiritum ſanctum. Hinc nos diſcamus 1. deplorare hanc noſtram cœcitatem. 2. audire frequentius verbum, quo ab iſta caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipſum Deum, vt ipſe nos doceat iuxta illud Pſal. 25. Deduc me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus ſalutis meæ: bonus & rectus eſt Dominus, propterea docebit peccatores in via. Sed nobis cauendũ eſt, ne cum Dominus doceat, aures cordis ad eius vocem occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui verbum Dei ſine fructu audiunt. Qui autem ita aures ad vocem Dei occludunt, tandem commerentur, vt perpetuo relinquantur in ſua cœcitate & ignorantia. Deus*

nos con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nos conſeruet, ne in hanc ingratitudinis pœnam incurramus, qua videmus multos eſſe horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos ſi interroges poſt auditam concionem, quid perceperint, non habent verbum quod reſpondeant: interrogati de ſermonibus habitis in conuiuio aut in placito, poſſunt ſingula referre, ita vt ne vnum quidem verbum eos fugiat. Quæ eſt ratio? In quibuſdam hoc facit naturalis ruditas de rebus ſalutis: in quibuſdam autem & pœna, vt audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, chariſsimi, mature reſipiſcamus, imploremus opem diuinam, & quando ſentimus tædium audiendi & diſcendi verbum Dei in nobis, mox cogitemus, quod Diabolus ſtruat nobis inſidias, mox confugiamus ad orationem, qua petamus à Deo, vt & doceat nos, & ſuo Spiritu faciat ſuo verbo locũ in nobis.

DE TERTIO.

Amen dico vobis, quòd plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vos autem contriſtabimini, ſed triſticia veſtra vertetur in gaudium. *Idem repetit, quod paulo ante dixit de ſua morte & reſurrectione: nam ſigno propoſito triplici, quid eueniet, indicat, ſed obſcurius. Ploratu diſcipulorum ſignificatur mors Chriſti & ſepultura. Gaudio mundi ſignificatur triumphus Iudæorum occidentium Chriſtum: nam illo mortuo, putabant ſe ſuamq; rempublicam ſecuram fore. At cum ſubiungit*, Triſticia veſtra vertetur in gaudium, *ſignificat ſe ex mortuis reſurrecturum,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vnde rurſus gaudium concipient diſcipuli. Hoc ipſum *declarat propoſita ſimilitudine mulieris parturientis, quæ quidem dum parturit graues dolores ſentit: verum poſtquam puerum natum videt, tantum percipit gaudium, quod doloris quē paulo antea ſenſit, prorſus immemor reddatur. Ad eundem modum diſcipuli* Domini, *mortuo & ſepulto* Domino, *graues dolores animi ſentiunt: ſed mox excitato ex mortuis* Domino, *præ gaudio præteriti doloris obliuiſcentur. Atq; hoc eſt, quod dicit:* iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, *quod me à mortuis excitatum videbitis:* & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis: *id eſt, poſtea non ſum moriturus, vt ex mea morte concipiatis dolorem: ſed perpetuo viuam, & ita vos Spiritu meo de noticia* Dei *inſtruam, vt non amplius ſit vobis opus me quicquam interrogare.* Ita *ſimpliciter vidimus ſenſum textus: Nunc autem hæc omnia ad* Eccleſiam *omnium temporum transferenda ſunt, quæ in hoc mundo erit ſub cruce, dum impij lætantur: verum tandem apparente* Chriſto *plenum & perfectum gaudium in omni æternitate conſequetur.* Nam *iſtud triduum, quo* Dominus *paſſus eſt & excitatus, imago eſt crucis* Eccleſiæ, *gaudij mundi, id eſt, impiorum perſequentium* Chriſtum, *& ipſum in ſuis membris occidentium, & glorioſæ liberationis* Eccleſiæ, *quæ tum futura eſt plena, quando* Dominus *veniet in nubibus, cum gloria & poteſtate magna, & aſſumet ſuos ad æterna gaudia, & impios tradet* Diabolo *æternis pœnis cruciandos.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Cum igitur hic locꝰ admoneat nos de cruce Eccleſiæ. & eius glorioſa liberatione: dicã 1. Quid ſit crux & quã varia. Deinde quæ cauſa crucis. Tum, diſcrimen inter crucẽ piorum & ſupplicia impiorũ. Ad hæc, quo animo pio ſit crux ferenda. Poſtremo, vnde conſolatio ſub cruce petenda ſit.

Quid eſt crux? Eſt quæuis afflictio, cui membra Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo obnoxia ſunt. Cuius differentiæ quadruplices eſſe videntur.

I. Nam crux pij hominis vel eſt animi dolor afflictioq; corporis, idq; varijs de cauſis: vt ex accepto damno, triſti amicorum caſu, ſiti, nuditate, carcere, tortura. Vt, ſanctus Iacob ſummum dolorẽ animi habuit propter amiſſum filium Ioſeph. Ioſeph corporis afflictionem in carcere expertus eſt: Lazarus extra portam diuitis famem & corporis vlcera ſenſit, & multi pij hodie varijs animi & corporis exercentur ærumnis.

II. Vel eſt pugna acerrima carnis & ſpiritus in pijs. Nam caro ſemper concupiſcit aduerſus ſpiritum, interdum vincit & prorſus videtur ſpiritum proſternere, vt in Dauide videmus, qui vinctus carnis concupiſcentijs in peßima ſcelera homicidij & adulterij lapſus eſt, & niſi reuocatus fuiſſet ad pœnitentiam, & rurſus imperio ſpiritus fuiſſet ſubiecta caro, æternùm perijſſet. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia DEI per Ieſum Chriſtum.

III. Vel eſt difficultas vocationis in Oeconomia, politia & Eccleſia. Quantam crucem pij etiam mariti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& matronæ experiuntur in educandis liberis, in quærendis neceſſarijs vitæ, norunt illi, qui hoc experti ſunt. Qui gerunt magiſtratum, vt reges, nobiles, conſules, præfecti, non ſunt immunes à cruce, modo alioqui pij ſunt: Ita quoq; pij Epiſcopi, parochi, & alij Eccleſiarum miniſtri, ſæpe ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

IIII. Vel crux eſt certi delicti pœna, ſicuti ſunt multæ cauſæ calamitatum Eccleſiæ, de quibus cauſis iam dicam.

Quæ ſunt itaq; crucis Eccleſiæ cauſæ? Quædam cauſæ crucis in nobis ſunt: quædam extra nos. In nobis ſunt tres cauſæ crucis, quarum prima eſt peccatum inhabitans, hoc eſt, originale: hoc peccatum, niſi coerceretur, produceret fructꝰ exitiales. Secũda eſt cõcupiſcentia inde pullulãs, tanquã flãma ex igni, quæ flãma, niſi aqua crucis extingueretur, incendiũ inferni excitaret. Tertia cauſa in nobis, ſunt quotidiani lapſus, quos peccatũ originis ꝑ ſuas cõcupiſcentias gignit. Septies, inquit Salomõ, in die cadit iuſtꝰ & reſurgit. Hos quotidianos lapſus reprimit crux nobis diuinitus impoſita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis noſtris.

Deinde ſunt & extra nos cauſæ crucis, ſed diuerſæ. Nam Deus ex paterna bonitate nos ſua virga viſitat. Quemcunq; enim recipit, caſtigat, non alio affectu quam bonus pater. Deinde Diabolus inſidiatur Eccleſiæ, vt in Iob videmus: Sed Deus ei limites præſcribit, vltra quos progredi non valet. Præterea membra Diaboli, hoc eſt, tyranni & mali homines in mundo,

qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

qui Eccleſiæ moleſtias faciunt in hac vita. Sunt & aliæ cauſſæ crucis, quas omittam, & dicam de diſcrimine crucis piorum & ſupplicij impiorum.

Quod eſt igitur diſcrimẽ inter crucem piorum & ſupplicia impiorum, poſtquam ſæpe in hoc mũdo videmus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt ſane multa diſcrimina.

PRIMVM diſcrimen ſumitur à cauſſis efficientibus. Nam vt afflictio piorum proficiſcitur ex paterno amore Patris cœleſtis erga filios ſuos: ita ſupplicia impiorum ex ira & furore iuſti Dei proueniunt, qui ſceleratos punit, vt hoſtes & aduerſarios. 1.

SECVNDVM diſcrimen ſumitur à cauſſis finalibus, pij enim cruce exercentur in illorũ bonum: impij vero ſupplicijs afficiuntur in ipſorum malum, niſi reſipiſcant. 2.

TERTIVM diſcrimen ſumitur ab effectibus: pij enim, vt Iob, Dominum benedicunt & inuocant ſub cruce: impij autem fremunt aduerſus Deum & indignãtur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: pij ſub cruce ſperant: impij vero deſperant. 3.

QVARTVM diſcrimen à tempore petitur, pij ad breue tẽpus, vt poſtea cum capite Chriſto glorificentur: impij vero perpetuo malo inuoluũtur, quorum præſens afflictio præludium eſt æternarum pœnarum in inferno. 4.

QVINTVM diſcrimen à loco ſumitur, pij in hoc mundo tantum erudiuntur: impiorum ignis nunquã extinguetur: hic enim mala cruciãtur conſcientia, il- 5.

tia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent ſupplicia. Ita habemus diſcrimina crucis piorũ & afflictionis impiorum : nunc pauca adijciam de conſolatione, qua pij ſe ſub cruce erigere debent.

1. Vnde ergo petenda eſt conſolatio? Pius qui ſub cruce premitur duo conſiderabit in ſua afflictione, nempe iudicium & miſericordiam. Iudicium quidem, quod propter ſua peccata puniatur. Ideo Chriſtus dicit: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Miſericordiam vero, quod ideo puniatur, vt cõuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud 1. Corinth. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cum exercetur cruce, ex paterna miſericordia conſolationem petat.

2. SECVNDO, pius in cruce petet conſolationem ab exemplis, cuiuſmodi multa ad Hebr. 11. recitantur, & Paulus ſæpe nobis proponit exemplum Chriſti, cui nos conformes fieri oportet in cruce, vt olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cum Chriſto, tanquam eius membrum. Nam vt Chriſtus paſſus eſt, primum vt obediret Patri: deinde, vt vinceret & damnaret peccatũ noſtrum: ita & nos Deo obedire debemus ſub cruce, & vincere & damnare peccatum noſtrum: non quidem illud expiando, vt ipſe fecit, ſed mortificando.

3. TERTIO, pius conſolationem petit à finibus crucis, non enim caſtigatur pius cruce vt pereat, ſed vt coerceatur, & veluti freno quodam retineatur, ne à Deo deficiat.

4. QVARTO, pius conſolabitur ſe ex præſentia

Dei:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Dei: ita enim Deus inquit: Ego tecum ſum in tribulatione. Niſi enim Deus nos ſua præſentia in cruce tueretur, omnino deſponderemus animum, & abijceremus confeſsionem.

QVINTO petet pius conſolationem ex promiſsione liberationis, mitigationis pœnarum, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Pſalmus, Patres noſtri, & exaudiſti eos.

SEXTO petet pius conſolationem ex collatione præſentis afflictionis & futuræ gloriæ. Illa momentanea eſt, hæc æterna. Hæc ſint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam, vt ſub cruce Deum vera patientia glorificemus, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA POST PASCHA,

Iohan.16.

VADO ad eum qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadam. Sed quia hæc locutus ſum vobis, mœſtitudo impleuit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, conſolator ille nō venit ad vos. Sin autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me. De iuſticia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vero, quia ad Patrem vado, & poſthac non videbitis me. De iudicio autem, quia Prin-

ceps huius mundi iam iudicatus eſt. Adhuc multa habeo, quæ vobis dicam, ſed non poteſtis portare nunc. Cum autem venerit ille, qui eſt Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura ſunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Omnia quęcunq; habet Pater, mea ſunt. Propterea dixi, quod de meo accipiet, & annunciabit vobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium eſt pars concionis Chriſti quam habuit poſt Cœnam, pridie quam pateretur, in qua, vt die ab hinc octauo admonui, præmonuit diſcipulos ſuos de ſua paſſione, morte, reſur-*

rectione,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rectione, & de Eccleſiæ perſecutione, conſolatione & ſtatu regni ſui, qualis futura eſſet vſque ad conſummationem ſeculi, diſſeruit: idq́ in eum finem, vt diſcipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confeſſionem, propter crucem & ſcandala inde orta inter multos. Iſta cauſſa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius ſumma eſt, quod Chriſtus polliceatur Eccleſiæ aduocatum, doctorem & gubernatorem Spiritum ſanctum: vnde indicatur diſcrimen inter adminiſtrationem regni politici & regni Chriſti. Illud enim externis opus habet neruis, vt legibus, magiſtratuum ordinibus, publicis pœnis, &c. Hoc, verbo, ſpiritu, diſciplina paterna & Sacramentis adminiſtratur. Loci tres.

I. *Vtilitas & neceſſitas abitus Chriſti ad Patrem, in quo regnum Chriſti deſcribitur.*

II. *Quid efficiat Spiritus ſanctus in mundo.*

III. *De dicto: Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo.*

De primo.

Vado ad eum qui miſit me, & nemo veſtrum interrogat me, quo vadis. *Hoc eſt: Nunc mea mors imminet & victoria ſuper morte, quã nactus ad Patrem aſcendam. Quod ita obſcure loquatur Dominus, ideo facit, vt diſcipulos excitet ad inquirendũ de ſua morte & reſurrectione diligentius. Verum illi nihil minus cogitarunt, quã vt traderetur tam turpi morti, quem illi Meſſiam agnouerãt: adeo cœcutit ratio in diuinis, repit hic in terra, non*

poteſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

poteſt recte de rebus cœleſtibus & de regno Chriſti cogitare.

Quia, *inquit*, hæc dixi vobis, triſticia impleuit cor veſtrum, *hoc eſt, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, triſticia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors & reſurrectio ſit vobis apportatura.* Sed veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam, *quaſi dicat: Non cogitabitis de mea morte, quaſi de morte alterius hominis: ſed hoc ſcitote, quod mea mors, mea reſurrectio, & abitus ad Patrem ſingularem vtilitatem vobis adferet. Vtilitas autem hæc in ſumma eſt. Vt Chriſtus natus, circumciſus, oblatus, Doctor factus eſt: ita etiam paſſus eſt & excitatus ex mortuis in noſtram ſalutem, modo firma fiducia in illum recumbamus: vnde illud Roman. 10. Si in corde tuo credideris, quod Deus excitarit Ieſum ex mortuis, ſaluus eris. Hanc vtilitatem abitus Chriſti non intellexerunt diſcipuli: ſed tantum ſomniarunt de regno mundano, in quo Chriſtus vt ſummus Monarcha præſideret.*

Si enim non abiero, Paracletus non venit ad vos, quaſi diceret, veſtra cauſſa patiar, veſtra cauſſa reſurgam, veſtra cauſſa vadam ad Patrem, vt inde vobis Paracletum, conſolatorem & aduocatū mittam. His verbis duo innuit. Vnum, quod Eccleſia ſit habitura hoſtes in hoc mundo, & quod ſit exercenda cruce. Alterum, quod in cruce & perſecutione ſit habitura conſolatorem & aduocatū Spiritum ſanctum, quem ipſe donabit ei. Ita enim ait: Cum autem

abiero,

abiero, mittam eum ad vos. *Hæc omnia eo pertinent: vt cum diſcipuli videant Chriſtum tradi à Iuda, rapi ad ſupplicia, condemnari ad mortem turpiſſimam, animum aliquo modo erigant, freti his Chriſti promiſsionibus. Hinc & nos petamus conſolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus diſcrimen inter regnum Chriſti & regnum mũdi. In illo eſt Spiritus ſanctus aduocatus & conſolator, quem Pater dabit petentibus, iuxta promiſsionem Chriſti: Et dabit Spiritum ſanctum petentibus. in hoc afflictio & miſeria.*

De Tertio.

In ſecunda parte textus dicit, quid Spiritus ſanctus facit in mundo. Cum venerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato, & de iuſticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: De iuſticia vero, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem, quod princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Hæc Chriſti verba ad duo tempora referenda ſunt, nempe ad illud quod mox conſecutum eſt aſcenſionẽ Domini, & quod reliquum totum tempus, vſq; ad conſummationẽ ſeculi. PRIMVM *ergo dicam quomodo intelligenda ſint hæc verba, reſpectu temporis, quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, & id quo Spiritus ſanctus viſibiliter die Pentecoſtes datus eſt Apoſtolis. Primum dicit: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, hoc eſt, ita conuincet mundum reum peccati, vt nihil habeat, quod prætexat. Mundus, id eſt, hoſtes à quibus*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſum reiectus, ſpretus, & in crucem adactus, manifeſto Spiritus teſtimonio, ac propria conſcientia conuictus, fatebitur ſe erraſſe, & vehementer peccaſſe, quod in me non crediderit. Hoc quam verum fuerit, oſtendũt illi, quos Petrus arguit homicidij, Act. 2. Hi enim conuicti de ſuo peccato, dicunt: Quid faciemus viri fratres? ita hi ad homicidij confeßionem adacti ſunt, & agnoſcunt, ſe vehementer peccaſſe, quod illum occiderint, in quem credere potius debuiſſent.

.2. De Iuſtit: Arguit:

Deinde arguet mundum de iuſticia. De cuius iuſticia? Mũdíne? Nõ: Mũdus enim nullã verã iuſticiam habet. De cuius ergo iuſticia? De Chriſti iuſticia. Conuincet enim Spiritus ſanctus coram mundo, quod Chriſtus vere iuſtus fuerit. Hoc ita eſſe, ex ſubiecta ratione patet, Quia, inquit, vado ad Patrẽ, & amplius non videbitis me. Hoc eſt, cum mundus apertè in Eccleſia ſpectabit Spiritum ſanctum, per me in vos effuſum, fateri cogetur me vere iuſtum fuiſſe, & non blaſphemum & impium, propterea quod me dicerem Dei filium: Spiritus ſanctus enim teſtabitur de mea innocentia.

3. De Iudi: arguit:

Præterea arguet Spiritus ſanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus eſt. Quid hoc eſt? Mundus, qui me per ludibrium Chriſtum dixit, & iußit vt de cruce deſcenderem, conuincetur per Spiritum ſanctum, quem die Pentecoſtes in vos effundam, quod inique iudicârit. Nam Spiritus ſanctus faciet, vt re ipſa intelligant & cognoſcant, me Diabolo ſuperato per reſurrectionem, imperium exercere in mundo, cum nemo vobis reſiſtere poterit. Hic eſt horam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rum verborum ſenſus, ſi ea ad efficaciam Spiritus in die Pentecoſtes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus vſq; ad ſeculi huius conſummationem referri poßint ac debeant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergo Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato? hoc eſt, reum oſtendet peccati. Cuiúsnam peccati? quod, inquit, non crediderunt in me: An ergo non ſunt alia peccata, quæ arguet Spiritus ſanctus, quàm infidelitas ſeu non credere in Chriſtum? Sane ſunt infinita & horrenda peccata contra primam & ſecundam Tabulam. Quare ergo hoc ſolum poſuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur, & hoc diſcedente, & cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adſunt: ita vbi fides eſt in Chriſtum, omnia peccata remiſſa ſunt. Nam credenti promittitur vita æterna, quod non fieret, ſi peccata remiſſa eſſent. Hic ergo videmus, quam ſit neceſſarium in Chriſtum credere. Sed quid eſt in Chriſtum credere? Eſt ſtatuere illum eſſe Pontificem & regem, qui ſua morte expiauit peccatum, & reſurrectione glorioſa adduxit iuſticiam, ſeu quod ſuo ſanguine, qui Deus & Homo eſt, ſibi Eccleſiam acquiſiuerit, Act. 20. Hæc fides non eſt opus hominis, ſed Dei: Non eſt nata ex ratione, ſed ex verbo Dei. Porro verbum Dei eſt duplex: Lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam noſtri: Euangelium operatur fiduciam Chriſti. Lex enim proponit nobis iuſtam voluntatem Dei, videlicet vt cuſtodiamus legē, alioqui voluntate Dei dānandi. Euangeliū

proponit nobis gratioſam voluntatem Dei, quæ eſt quod Deus velit nos remiſsis peccatis, propter Chriſtum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem noſtræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem voluntatis Dei iuſtæ, & iudicij, vnde & in deſperationem: Ita ex noticia Euangelij deuenimus in cognitionem miſericordiæ Dei, propter Chriſtum datum vt fieret victima, & tolleret peccata omnium in ſe credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu ſancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata, & offertur Chriſti iuſticia, vt non amplius vt peccatores damnemur, ſed iuſti & filij Dei in conſpectu eius appareamus: Quibus & hæreditas vitæ æternæ eſt promiſſa, iuxta illud: Qui credit in Filium, habet vitam æternam, qui vero incredulus eſt Filio, non videbit vitam: ſed ira Dei manet ſuper eum. Cur ita? quia in peccato ſuo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus eſt, iuxta illud: Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Iræ nomine maledictio & pœna cum damnatione coniuncta, ſignificatur. Hinc patet quã neceſſaria fides ſit, & q̃d efficiat.

Deinde ſequitur: Et arguet mundum de iuſticia, quia vado ad Patrem, et amplius non videbitis me. *Hoc eſt, Spiritus ſanctus arguet mundum, quod non ſectetur veram iuſticiam, qua coram Deo conſiſtere poſsimus, illa autem iuſticia eſt Chriſti, videlicet quod ipſe vadens ad Patrem, illic eſt Pontifex & interpellator pro credentibus: Nam Chriſtum pati & interpellare apud Patrem, eſt credentium iuſticia. Sed quia hoc non ſtatuit infidelis mundus,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dus, arguitur à Spiritu ſancto: Is enim efficaciter conuincit, quod non aliunde poßit hominibus iuſticia contingere, quam ex imputatione iuſticiæ Chriſti, quæ illis contingit, qui in ipſum credunt. Hæc ſunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iuſticiam fidei non intelligunt: ſed ſomniant ſe iuſtos eſſe, vel externa obedientia legis, vel humanis traditionibus, vt olim Phariſæi & hodie Papiſtæ faciunt. Hi non intelligunt, quod omnia opera mundi ſint longe imperfectiora, quam vt potentiam Diaboli & mortem ſuperare poſſint. Sed quomodo probatur, quod Chriſti obedientia ſit noſtra iuſticia? Id probatur firmißimis ſcripturæ teſtimonijs. Paulus Rom. 5. Quemadmodū per inobedientiam vnius, ſcilicet Adæ, peccatores conſtituti ſunt multi: Ita per obedientiam vnius Chriſti, iuſti conſtituentur multi. Hanc Chriſti iuſticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus, iuxta illud Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiā. Itē: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. Paulus Roman. 3. Arbitramur hominem iuſtificari fide abſq; operibus legis. Hoc ipſum ſignificat hic Chriſtus, cum ait: Arguet Spiritus ſanctus mundum de iuſticia, quia vado ad Patrem. Hoc eſt, Spiritus ſanctus non ſolum me iuſtū cōuincet fuiſſe: verū etiā iuſticiā eorum eſſe, qui in me crediderint, manifeſtabit.

Præterea ſequitur: Et arguet Spiritus ſanctus mundum de iudicio, quia Princeps huius mundi iudicatus eſt. Hoc eſt, Spiritus ſanctus conuincet inuito mundo, me Semen illud eſſe, quod promiſſum erat, vt contereret caput ſerpentis, id eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quod iudicaturum erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & dānata ſunt omnia eius membra. nam ſi caput damnatum eſt, quid poterunt membra? Quare ſæuiat Diabolus cōtra pios quātum velit, nihil tamen poteſt. Inſidiabitur quidem: ſed non proſternet, donec fidem ſeruauerimus firmam & conſtantem. Ita enim ait Iohannes: Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra. Per mundum ſignificatur ipſe Satanas, cum vniuerſa ſua cohorte, tyrannis, Sophiſtis, Hypocritis & piaculis. Nā Chriſtus per ſuum Spiritum confudit iudiciū Satanæ, qui per ſuos ſatellites condemnat Euangeliū. Non enim curſum Euangelij impediet: etiamſi id ſæpiſsime facere conatur flumine ſanguinis, indevſq; ab initio mundi, & maxime poſt reſurrectionem Chriſti.

Habemus quomodo Spiritus ſanctus arguat mundum: Nunc breuiter videamus, quid in Eccleſia faciat. Primum adeſt efficax in verbo & Sacramentis. Vbicunq; enim verbum Dei pure prædicatur, & Sacramenta iuxta inſtitutionem Chriſti adminiſtrantur, illic adeſt, & vult eſſe efficax in auditoribus verbi & participantib⁹ Sacramēta. Qui autē verbum vel ocioſe audiunt, vel Sacramentis vtuntur ſine reuerentia, hi ſe opponūt Spiritui ſancto, & verbi & Sacramenti miniſterium contemnunt in ſuum proprium malum & damnationem.

Deinde, vt hic textus docet, adeſt Spiritus ſanctus Eccleſiæ, vt conſolator, Aduocatus, Doctor veritatis. Nam nos in hoc mūdo premimur varijs malis, contra quæ opus eſt conſolatore, ne fracti aduerſis confeſsionem ab-

nem ab-

nem abijciamus. Aduerſarius noſter Diabolus quotidie nos accuſat, quemadmodum Iob accuſauit. Hic non conſiſteremus ſine aduocato, qui teſtatur nos Deum habere propicium, qui non velit nos abijcere propter noſtra peccata, modo pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, vt non poßimus, quæ Dei ſunt, intelligere. Quare opus habemus doctore S. ſancto, qui nos in omnem veritatem ducet, iuxta hanc Chriſti promißionem: Cum autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Venit autem S. ſanctus dupliciter, viſibiliter & inuiſibiliter. Viſibiliter venit in Apoſtolos die Pentecoſtes, quemadmodum ſuo tempore audiemus. Inuiſibiliter venit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium, & obſignat veritatem Euangelij in cordibus auditorū. De vtroq; Spiritus aduentu loquitur Chriſtus. Nam quod in Apoſtolis præceßit viſibiliter, id ſequitur inuiſibiliter, vbicunq; pure docetur Euangelium.

Sed quo ſpectat doctrina Spiritus ſancti? Non loquetur à ſemetipſo, ſed quæcūque audiet loquetur, id eſt, Spiritus ſanctus eandem doctrinam vos docebit, quam ego docui, & quæcunque ventura ſunt, annūciabit vobis: Hoc eſt, quale ſit meum regnum futurū in hac vita & poſt reſurrectionem communem, reuelabit vobis: Et me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Hoc eſt, Spiritus S. ſuo teſtimonio & efficacia gloriam mihi à patre datam ſtabiliet, ita vt portæ inferorum nihil præ-

valere poſsint aduerſus regnum meum, nunquam enim poterunt meam obſcurare gloriam.

De tertio.

Nunc reſtat vt dicamus de dicto: Adhuc habeo vobis multa dicere, ſed non poteſtis portare modo. *Hoc loco abutuntur Papiſtæ ac ſi Apoſtoli non plenam doctrinam tradidiſſent Eccleſiæ: idq́; in eum finem aſtruunt, vt ſuas Miſſas, inuocationem ſanctorum, roſaria, indulgentias, aquam luſtralem, & alias Antichriſti fraudes confirment. Verùm Chriſtus loquitur ad Diſcipulorum captum, & de infirmitate, quam habuerunt ante ſuam mortem, & de dono, quod accepturi erant poſt reſurrectionem in die Pentecoſtes. Quaſi dicat: Multa dicerem vobis de meo regno, & myſterijs alijs: ſed iam nondum plene edocti eſtis per Spiritum, quem ſuo tempore dabo vobis, qui ducet vos in omnem veritatem, id eſt, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam veritatem conſecuti ſunt Apoſtoli ipſo die Pentecoſtes, quam poſtea ſcriptis tradiderunt. Nos eandem veritatem petere debemus, & ea ſoli contenti erimus, ſi modo diſcipuli Spiritus ſancti eſſe velimus, cui cum Deo Patre & æterno Filio ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA QVINTA POST PASCHA,

Iohan. 16.

AMEN amen dico vobis, quæcunq; petieritis Patrem in nomine meo , dabit vobis. Hactenus non petijſtis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudiũ veſtrum ſit perfectum. Hæc per prouerbia locutus ſum vobis. Veniet tempus , cum iam non per prouerbia loquar vobis, ſed palam de Patre meo annunciabo vobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quod ego rogaturus ſim Patrem pro vobis. Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis, & credidiſtis, quod à DEO exiuerim. Exiui à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum & vado ad Patrem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Dicunt ei Diſcipuli eius: Ecce nunc aperte loqueris, nec prouerbium vllum dicis. Nunc ſcimus, quod ſcis omnia, nec opus eſt tibi, vt quis te interroget. Per hoc credimus, quod à Deo exiſti.

ENARRATIO TEXTVS.

Sapienter hoc Euangelium hodie Eccleſiæ proponitur. Cõtinet enim præcipuum Chriſtianorum opus, quod & illorum proprium eſt: ſoli enim Chriſtiani hunc cultum inuocationis præſtare poſſunt. Nam poſtquam proximo die Dominico traditum ſit, quæ ſit vera fides, quæ iuſticia, quod iudicium, breuiter, quódnam ſit regnum Chriſti, & in quibus ſitum ſit: opportune hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues regni Chriſti præſtare poſſunt, qui eſt vera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullum exercitium piorum eſt magis neceſſarium, quam oratio, & nullum opus ſit difficilius, quam recte orare, volo hac concione tantum de oratione dicere, & quo facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicam, quæ ſunt:

De precipuo cultu divino.

I. *Quid ſit Chriſtiana oratio, & quotuplex.*

II. *Quæ ſint conditiones, quæ in omni oratione eſſe debent.*

His enim duobus locis explicatis, ſpero quod nemo ſit futurus, modo ſe docilem præbuerit, qui non plane & clare intelligat, quídnam ſit Chriſtiana oratio, & quam neceſſario orandi cultus à nobis requiratur.

DE PRI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE PRIMO.

Quid eſt ergo Chriſtiana oratio?

Eſt ſupplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quod autem ſit duplex eleuatio mentis ad Deum, primum confirmatur Dauidis teſtimonio, qui precaturus ait Pſalm. 23. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præſcripta: Pater noſter qui es in cœlis. Præterea ex geſtu precantium, qui ſolent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur ſcire oportet, quod non ſit tantum vocis ſtrepitus oratio: ſed quod ſit eleuatio ſupplex cordis ad Deum, cum qua ſupplici cordis eleuatione verba quoq; ex ore procedunt.

Sed quotuplex eſt Chriſtiana oratio? Eſt quadruplex. Deprecatio (eff bedelſſe) Adoratio (tilbedelſſe) poſtulatio (faarbedelſſe) & gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ moleſtiam adferunt. Vt cum petimus nos liberari à tyrannide, violentia, morbo, fame & alijs, quæ nobis aſpera videntur.

Adoratio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: vt cum petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, caſtitatis, & cum petimus ea, quibus opus habemus ad huius vitæ ſuſtentationem.

Poſtulatio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis

ad Deum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ad Deum, qua alius pro alio petit, vel omnes pro ſe inuicem intercedunt, vt cum oramus pro morbo laborantibus, alijſúe, qui noſtra prece indigent.

Gratiarum actio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimus, vel pro beneficijs nobis ipſis alijſúe præſtitis, vel pro malis nobis alijſúe ſublatis. Iam tenemus quid ſit Chriſtiana oratio, & quot ſint eius genera: nunc reſtat, vt de piæ orationis perpetuis circumſtantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione has quinque perpetuas proprietates & circumſtantias adeſſe oportet: quæ ſunt: 1. affectus cordis in eo, qui precaturus eſt. 2. cogitatio cauſſarum, quibus ad orandum impellamur. 3. quiſnam ſit inuocandus. 4. per quem exaudiamur. 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ circumſtantiæ facient nobis diſcrimen inter inanem battologiam Ethnicorum, & efficacem precationẽ piorum. Quare rogo vos chariſſimi, vt diligenter has perpetuas orationis circumſtantias, & diſcatis, & perpendatis.

Prima circumſtantia piæ orationis eſt affectus cordis, vt cor ſit bene compoſitum inter precandum. Nam ſi honeſtas expoſtulat, vt corpus bene componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit ſermo: multo magis par eſt, vt coram Deo, in conſpectu Angelorum, animus noſter quam optime ſit compoſitus. Qualis ergo debet eſſe eius affectus, qui cum fructu inuocare velit? Primum omnium

nium exuat omnem cogitationem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde vere inopiam ſuam ſentiat, ſtatuatq́ ſe prorſus omni ope deſtitutum, niſi Dominus ipſe manus auxiliatrices porrexerit. Tum vera pœnitentia ſe coram Deo proſternat. Poſtremo fiducia promiſſionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim vel tumet opinione propria virtutis, vel ſuam inopiam non ſentiat, vel vera pœnitentia ſe coram Deo non proſternat, vel fide careat, cum Phariſæo orat, & non cum Publicano, hoc eſt, non orat vere & efficaciter.

Secunda circumſtantia eſt cauſarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ cauſſæ, ex quibus quaſdam recitabo, quo maius orandi deſiderium in nobis excitetur.

PRIMA cauſſa eſt mandatum Dei, cui obedire omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Chriſti Apoſtoli ſæpe ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc cauſſam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

SECVNDA cauſſa eſt promiſsio: promiſit enim Deus ſe exauditurum preces noſtras, ſicuti in hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item in Pſalmo: Inuoca me in die tribulationis, & exaudiam te. Exaudire nihil aliud eſt quam largiri petita.

TERTIA cauſſa eſt crux premens, id eſt, ſenſus cum noſtræ, tum aliorum inopiæ. Hic debemus circumſpicere, quid domi, quid foris nos premit: debe-

mus perpendere pericula publica & priuata: debemus anguſtias Eccleſiæ militãtis in hoc mundo contra diabolum & eius membra cogitare. Breuiter, *omnes neceßitates vrgentes in hac vita animo cogitandæ ſunt, quibus ad inuocandum excitabimur.*

4\. QVARTA *cauſſa eſt victoria in tentationibus: vnde Iacob. 1. iubemur orare, quoties tentationibus infeſtamur.* Et *Chriſtus inquit: Orate, ne intretis in tentationem.* Non *enim facile vel inſidijs diaboli, vel improbitate mundi, vel inſtigatione vicioſæ carnis ſuperabitur, qui ſerio & aßidue orat.* Hinc *Salomon: Turris fortißima nomen* Domini, *hoc eſt, inuocatio* Dei *aduerſus omnia mala tutißimum eſt præſidium.*

5\. QVINTA *cauſſa,* Satanæ *variæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus inſidiatur.* Paulus *Epheſ. 6. iubet nos gladium* Spiritus, *qui eſt verbum* Dei, *ſumere contra* Satanam *per omnem deprecationem & orationem.*

6\. SEXTA *cauſſa, fructus vberrimus orationis crebræ.* Nam *conſuetudo orandi nos in timore* Dei *& pietate conſeruat.* Non *enim facile lapſui eſt expoſitus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem ſerio meditatur: contra, qui orandi ſtudium negligunt, varijs caſibus ſunt obnoxij.* Pleriq; *qui rapiuntur ad ſupplicia, ignorant formam precãdi à* Chriſto *præſcriptam: & ſi qui norunt, interroganti fatentur ſe rarius oraſſe.*

7\. SEPTIMA *cauſſa, exempla ſanctorum, quorum præcipua cura in vita fuit* Deum *ſerio inuo-*

care

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

care. Iudaicus populus ter in die orauit, mane, meridie, veſperi. Sic & Daniel fecit, atq; adeo alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis non ſolum mane, meridie & veſperi: verumetiam integris noctibus & diebus ſcelera perpetrant, vt molle puluinar diabolo faciant, quo ſecurius in illorum pectoribus quieſcere poſſit. Has grauiſſimas cauſſas ſerio nos cogitare oportet, quo veternum noſtrum pellamus, & ad ſerio inuocandum excitemur.

Sed quidnam his cauſis grauiſſimis præteritis inquiunt, Deus ſcit quibus indigemus, & ipſe nobis bene vult. Nam eſt noſter Pater, ergo nō opus eſt, vt nos fatigemus precibus. Reſpondeo: verū quidē eſt, quod Deus ſciat quibus indigeamus, & vere eſt noſter Pater, modo eius filij ſimus per fidem, neque ideo petimus, vt Deum doceamus quid ignoret. Sed rurſus ſciendum eſt, quod nō vult turbari ordinem à ſe inſtitutum. Vt cum inſtituit, quod velit nos alere cibo & potu, quod tamē poſſet facere ſine iſtis medijs: ita vult vt bona, quæ cum ad ſalutē noſtram, tum ad huius vitæ ſuſtentationem pertinent, impetremus precibus quæ ex fide manant. Nō habetis, dicit Iacob. 4. Quia non petitis, petitis & non accipitis, quia male petitis. Et Chriſtus dicit: Dominus dabit Spiritū ſanctum petentibus, non dicit, ociantibus aut ſecure viuentibus. Petendum eſt igitur, modo ſalutaria nobis cupiamus. Agnoſcendum eſt vtrunq;, & Dei bonitas, quia paratus eſt ad dandū petentibus, & noſtra inopia, qui ne Spiritū trahere valemus, niſi nos ſuſtētet.

Tertia circumſtantia, *quiſnam ſit inuocandus: de hac circumſtantia non opus eſſet dicere, niſi inuenirentur adhuc, qui ſanctos, neſcio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac ſummopere neceſſaria circumſtantia. Et diſerte dico, quod ſolus Deus ſit inuocandus. Hic ſolus Deus eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Filius vt idem Deus cum Patre & Spiritu ſancto eſt inuocandus. Deinde eſt etiam inuocandus, vt Mediator inter nos & Deum. Quod ſolus Deus ſit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum prima eſt mandatum. Nam de ſolo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cum nihil placet Deo ſine fide, & fides non poteſt eſſe ſine verbo: ſequitur neminem eſſe inuocandum, niſi de quo mandatum habemus.*

Secunda eſt promiſsio: nulla inuocatio habet promiſsionem, niſi quæ fit ad Deum, igitur temere incamus id, quod non eſt Deus.

Tertia eſt exemplum: nulla exempla ſanctorum habemus, qui ſanctos inuocârunt. Quare nos inſiſtamus illorum veſtigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, niſi cui debetur, hoc eſt, ſoli DEO.

Quarta eſt manifeſta prohibitio: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Quare certiſsimum tenendum eſt, quod Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, hoc eſt, ſanctorum, propter tres fines. Primum, vt Chriſto ſuum honorẽ interciperet. Deinde, vt ignominia afficeret demortuos ſanctos: Præterea vt perirẽt idolatræ, qui ſanctos inuocant. Moneo vos igitur, qui adhuc in errore eſtis, vt reſi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vt reſipiſcatis mature, ne præter expectationem incidatis in manus Dei viuentis. Neq; iuuat, quod quidam ſe hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus ſalutis eſt mala, niſi quæ regitur verbo Dei & Spiritu ſancto. Sic enim ipſe Deus dicit: Praua ſunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo, (id eſt, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ ſunt Dei.

Quarta circumſtantia: per quem inuocãdum. Scriptum eſt enim, quod Deus non exaudiat peccatores: Eſt nobis datus Mediator Ieſus Chriſtus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodie Chriſtus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Huius ergo fiducia, non noſtra dignitate freti, inuocabimus, certi quod Deus per ipſum velit nos exaudire. Verum quia hæc Chriſti ſententia eſt inſignis & plena conſolatione, volo eam diſtinctius explicare: nam multas admonitiones vtiles continet hoc dictum, IN NOMINE MEO, id eſt, propter me, & in agnitione & fiducia mei, & multa complectitur. Nam docet, monet & conſolatur.

Quid quæſo docet? 1. Excludendam eſſe dignitatem noſtram. Non enim freti noſtra dignitate, ſed Chriſti patrocinio inuocabimus. 2. Separandam eſſe à pia oratione hypocriſin. Phariſæus in ſua oratione multa gloriabatur de ſua ſanctitate. Non ſum, inquit, vt cæteri homines: offero decimas de omnibus quæ poſſideo: ieiuno bis in Sabbato. Hic non in Chriſti nomine inuocauit: ſed fretus ſua ſanctitate, verba fu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dit inania potius quam orauit. 3. *Gloriationem Ethnicam deponendam eſſe. Ethnici enim putarunt ſe exaudiri, cum ipſi prius id à Deo meruiſſent, vt Agamemnon putauit ſe exauditum iri propter ſuas Hecatombas.* 4. *Docet diſcrimen inter Chriſtianam orationem, & aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Chriſtum facit diſcrimen inter orationem Chriſtianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici & ſimiles, putant ſe quidem inuocare, ſed reuera non inuocant, quia fiducia Mediatoris ſunt vacui, nec agnoſcunt illum Deum eſſe, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.*

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE MEO? *Monet nos noſtræ cœcitatis. Nam cum Chriſtus iubet nos petere in nomine ſuo, non eſt dubium, quin magna ſint illa, quæ ſunt nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos & circumſpiciamus, quæ publica, quæ priuata: quæ interna, quæ externa: quæ ſpiritualia, & quæ corporalia bona ſunt petenda nobis: & contra, quæ mala ſunt deprecanda.*

Quomodo conſolatur nos hoc dictum, IN NOMINE MEO? *Conſolatur nos cõtra duo orationis impedimenta maxima, quæ ſunt indignitas & diffidentia. Contra indignitatem enim noſtram, vult nos opponere ſuam dignitatem, cum ait: Petite in nomine meo. Cõtra diffidentiam vult nos ſuam promiſſionem opponere. Verum multi non accipiunt quod petunt, quia male petunt, fidem Chriſti negligunt, aërem potius verberant battologia inani, quam cœlum ardenti fidei affectu penetrant. Hi non poſſunt iuſte*

con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

conqueri, quod ſæpe orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero ex fide oremus.

Quinta circumſtantia eſt de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ ſunt in diſcrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, vel agitur ſalus noſtra, vel bona ad huius vitæ commoditatem ſpectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari petimus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verum hic non debemus Deo modum præſcribere: ipſe enim ſcit optime, quo modo ſua gloria illuſtrari poſſit: ſed vera fiducia petere, & perſuadere nobis, quod nos exaudire velit.

Salutem noſtram etiam petimus, ſed abſq; omni conditione, quia habemus vniuerſalem promiſsionem ſalutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic ſaluus erit.

Verum bona, quæ ad hanc vitam faciunt, petamus cum duplici conditione, videlicet ſi vel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, vel noſtram ſalutem remoratur,

Ad eundem modum mala, quæ cum his generibus bonorum pugnant, deprecanda ſunt. Primi & ſecundi generis mala ſunt deprecanda ſine cōditione: at ea mala, quæ nobis in hac vita moleſta ſunt, deprecanda ſunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & noſtræ ſalutis: omnia enim gloriæ poſtponenda ſunt. Hæc ſunt dicta de oratione. Deus det gratiam vt radicem agant in cordibus noſtris per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI, MARC. XVI.

DISCVMBENTIBVS vndecim, apparuit Ieſus, & exprobrauit illis incredulitatem ſuam, & cordis duriciem, quod his, qui ipſum vidiſſent reſuſcitatum, non crediſſent. Et dicebat eis: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euágelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Porro ſigna eos, qui crediderunt, hæc ſubſequentur: Per nomen meum Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi quid lethale biberint, non nocebit eis. Super ægrotos manus imponent, & bene habebunt. Itaque Dominus quidem, poſtquam locutus fuiſſet eis, rece-

ptus eſt in cœlum, & conſedit à dextris Dei. Illi verò egreſsi prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum in Eccleſia inſtitutum eſt propter articulum fidei noſtræ, in quo profitemur, nos credere in Ieſum Chriſtum, aſcendentem in cœlum, poſtquã à ſua glorioſa reſurrectione 40. diebus cum ſuis diſcipulis fuiſſet conuerſatus. In hoc feſto, vt in alijs, tria ſunt perpendenda. Primum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs. Deinde beneficium, quod nobis collatum eſt. Poſtremo, verus vſus & meditatio hiſtoriæ. Hæc tria ſe offerent in enarratione huius Euangelij: cuius ſumma eſt, quod Dominus 40. die à ſua reſurrectione apparuerit diſcipulis ſuis, quibus, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum, & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modo Euangelium fide receperint, oſtendit. Præterea vt fides prædicationi illorum habeatur, promittit ſe miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato viſibiliter in cœlum aſcendit, & ſedet ad dexteram Patris. Verum diſcipuli, mandato eius obtemperantes, profecti ſunt prædicatum Euangelium, quod Dominus ſequentibus ſignis confirmauit. Hæc Euangelij ſumma eſt. Loci tres:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

I. *Reprehenſio Apoſtolorum.*
II. *Inſtitutio miniſterij verbi.*
III. *Aſcenſio Chriſti in cœlum.*

DE PRIMO.

Quadrageſima die à reſurrectione apparuit Diſcipulis, exprobrauitq́; eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quod his qui viderant eũ ſurrexiſſe, non crediderunt. *Duo reprehendit in Diſcipulis: Duritiem cordis & incredulitatem, hoc eſt, radicem & eius fructum. Radix eſt duritia cordis, quæ cum ab origine ſua, tum à propria vicioſitate ſumit incrementa & vires: non enim poteſt homo, non afflatus Spiritu ſancto, quicquam eorum intelligere, quæ ſunt Spiritus Dei. Huius peſſimæ radicis fructus ſunt plurimi & mali. Primus eſt, qui hic præcipue taxatur, incredulitas. Ex hac poſtea peſſimi pullulant rami, vt inobedientia erga Deum, & quicquid eſt hac in vita ſcelerum & flagitiorum. Ex quibus & radicis virtus non ſuppreſſa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas ſumſerit, animaduertitur. Nam hoc eſt firmiſſimũ indicium, vbi peccatũ regnat, illic incredulitas, veluti imperatrix, cor hominis occupat.*

Præter ea nos hinc diſcamus primum, vt nos imbecilles, exemplo Apoſtolorum imbecillium, non deſperemus, etiamſi ſtatim non poſſimus cœleſtia myſteria percipere. Semper enim Eccleſia habet ſua quædam vulnera, in quæ Dominus noſter ſuum vinum & oleum infundit. Nec eſt quod quiſquam ſperet, ſe

ret, ſe omnem imbecillitatem poſſe exuere, donec hoc mortale corpus geſtauerit. Verum quemadmodum olim populus Dei, introductus in terram promiſſam, habuit vicinos hoſtes Philiſtæos, contra quos perpetuum bellum geßit: ita nos in Eccleſiam Chriſti introducti, & internos & externos hoſtes habemus, cõtra quos bellum gerendum eſt nobis, ne ignauia torpeamus. Alterum, quod hic diſcamus, eſt, vt ex Chriſti facto non abijcientis rudes diſcipulos & imbecilles, cogitemus, quam habeamus clementem Pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modo aliqua fidei ſcintilla in nobis fuerit. Deinde & huius exemplo & nos diſcamus clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

De secvndo.

Cum Chriſtus aſcenſurus in cœlum, mandatum dat diſcipulis, dicens: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. *Inſtituit modum erigendi ſui regni, & eius regni fructum indicat.*

Duobus modis erigitur regnum Chriſti: Verbo & Sacramento. Eius fructus eſt ſalus ciuium. Contra, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis ſententiæ ſubiacent. Hic videmus magnum eſſe diſcrimen inter regni mundi & regni Chriſti adminiſtrationem: neq; id mirum eſt. Mundi enim regnum carnale eſt: Chriſti vero ſpirituale.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

illud legibus hominum: Hoc verbo Dei erigitur & conſeruatur.

Cæterum quia verba Domini ſingulares doctrinas continent, volo ea paulo fuſius & diſtinctius explicare, quo magis animum Chriſti erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primum dicit: Euntes in mundum vniuerſum. *Vides mandatum: mittit enim diſcipulos ſuos, non ad vnam aliquam nationem, ſed ad omnes homines late per orbem habitantes. Hinc diuitias miſericordiæ Dei & precium victimæ Chriſti æſtimemus. Miſericordia Dei eſt, vt omnes, qui per peccatum damnati erant, audiant vocem Filij Dei de ſalute per Chriſtum conſequenda. Neq; enim hoc putandum eſt, quod Deus voluerit vocē Filij hominis in vniuerſo mundo ſonare, vt fructu eius maxima pars deſtitueretur: ſed potius, vt audientes viuerent, & ſaluarentur per Chriſtum, modo prædicationem Apoſtolicam fide reciperent.*

Hoc clarius explicatur voce: Prædicate, *ſeu* clamate. *Quibus? Omni creaturæ, hoc eſt, omnibus hominibus, abſque omni conditione perſonarum, nationum, ſexuum. Eſt enim Deus amans hominum, & vult omnium ſalutem, iuxta illud: Vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed quid debent Apoſtoli proclamare? Euangelium, hoc eſt, lætum nuncium de victis hoſtibus generis humani, qui ſunt peccatum, mors, diabolus & infernus: de pace facta inter Deum & homines, de ſalute æterna, quam credentes in Chriſtum hæreditate conſe-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

conſequentur. Hæc ſumma eſt Euangelij. verùm vt hæc ſumma intelligatur melius, definitionem vberiorem dabo, quam etiam breuiter ſcripturæ teſtimonijs declarabo.

Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remiſsio peccatorũ, ſalus & vita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiuſdem Filij Dei victimam, vt bonitas & miſericordia Dei prædicetur, vtq; liberati per Filiũ fructus Euangelio dignos ex fiducia Filij proferant. Vberior defin. Euangelij.

Hæc definitio multa continet, quæ ordine recenſebimus & confirmabimus.

PRIMVM dixi, quod Euangelium ſit doctrina diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur, quod eſt Rom. 6. vbi Paulus Euangelium myſteriũ abſconditũ à ſeculis pronũciat, quib⁹ verbis apertiſsime ſignificat, ex humana ratione non pendere Euangelium. Nunc ſi ratio vllo pacto potuiſſet ſuo acumine hãc doctrinã perſpicere, nequaquã myſterium abſconditum à ſeculis dicendum fuiſſet. 1.

DEINDE dictum eſt in definitione, quod in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis, & ira Dei. Dicit enim Daniel Propheta, Chriſtum ablaturum eſſe peccatum: & Paulus maledictionem Legis, per Chriſti aduentum, abolitam eſſe docet. Pater cœleſtis de cœlo dicit, ſe placatum propter Filium. Hoc veriſsimum eſſe experiuntur etiam omnes pij, teſtimonium habentes Spiritus ſancti per quem clamant: Abba pater. Quod profecto non 2.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

facerent, niſi certo ſtatuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, et iram Dei placatã.

3 TERTIO *loco additur, quod in Euangelio proclametur remiſsio peccatorum, ſalus & vita æterna. ita enim ipſe Dominus ait Luc. 24. Sic ſcriptum eſt, & ita oportebat Chriſtum pati, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſsionem peccatorum omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: Qui crediderit, ſaluus erit. Et ipſe Dominus dicit: Qui credit in Filium, habebit vitam æternam. Quid multis? vniuerſa ſcriptura remiſsionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium.*

4 *Verum quia hæc beneficia non contingunt omnibus: Cain enim, Iudas, Saul et multi alij perierunt, & hodie, proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum exitium, additur in definitione* QVARTO *loco, quod hæc beneficia contingant credentibus. Clare enim dicit Dominus: Qui credit in me non peribit, ſed habebit vitam æternam. Ne quis autem hoc ex operum conditione pendere exiſtimet, Paulus iuſtificari hominem ſine operibus ſcribit, & idem pronunciat vitam æternam donum Dei eſſe per Ieſum Chriſtumi, id eſt, contingere credentibus in Chriſtum, non ſuo merito, ſed Chriſti beneficio.*

5 QVINTO *additur: propter Filij Dei victimam. Sic enim ait Paulus: Per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Vox enim* ἀπολυτρωσις, *qua Paulus vtitur, ſignificat redemtionẽ, quæ fit ſoluto precio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis ſoluit Chriſtus, quan-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quando pro nobis factus eſt peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo, 2. Cor. 5.

SEXTO *additur: vt bonitas & miſericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo cohortis Angelorum canentis nato Domino hunc hymnum:* Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, & hominibus bona voluntas. *Hoc ideo eſſe factum exiſtimemus, vt omnes, qui hunc Chriſtum agnoſcunt, diſcant caſtiſsimorum Angelorum exemplo bonitatem & miſericordiam Dei prædicare, præſertim cum natura clamitet reddendam eſſe gratiam bene meritis.* 6.

POSTREMO *in definitione Euangelij additur, vt fructus Euangelio dignos edant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Epheſ. 2. nos in Chriſto Ieſu creatos ad bona opera, in quibus ambulandum eſt. Et idem Paulus dicit, nos in luce debere ambulare cum ſimus lucis filij. Quomodo enim quæſo conuenit, nos ex ſeruitute peccati exemtos eſſe, & tamen peccati ſeruitute & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus, vt abnegatis omni impietate & humanis deſiderijs, ſobrie pie & iuſte viuamus in præſenti ſeculo.* 7.

Cum igitur firmis rationibus oſtendimus per Euangeliũ tolli peccatum, maledictionem & irã Dei, & ſuccedere in horum locum iuſticiam, ſalutem & vitam æternam propter Chriſtum, dum in ipſum credimus, & quod velit nos Deus propter hoc beneficium

ſuam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſuam bonitatem prædicare, ac in tota vita gratitudinem oſtendere, ſequitur, Euangelium eſſe, ſicut dixi, doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis, & ira Dei, & proclamatur iuſticia, ſalus & vita æterna, omnibus credentibus in Chriſtum, propter eiuſdem victimam, vt bonitas & miſericordia Dei prædicetur, & vt liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio ſint dicta. Quod autem additur de Baptiſmo, quo beneficium Euangelij applicatur & obſignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima Quadrageſimæ.

DE TERTIO LOCO.

Iam ſequitur locus, qui eſt proprius huius Feſti: nam quod Dominus in cœlum aſcenderit, narrat Euangeliſta. Quare de aſcenſione Chriſti in cœlum, qua eſt Articulus fidei noſtræ, pauca dicam, idq́ clariſſime.

In hoc ergo Articulo de aſcenſione Domini ſunt tria nobis in primis ſpectanda. 1. Deſcenſus. nam prius quam aſcenderit, deſcendit. 2. Aſcenſio. 3. Fructus aſcendentis Chriſti.

In deſcenſu Chriſti de cœlo in terram duo ſpectanda ſunt: Donum & exemplum. Donum quidem, quod Chriſtus de cœlo deſcenderit, & humanam naturam aſſumſerit, vt per ſuam victimam peccata noſtra expiaret. Per Chriſti enim victimam placatus eſt Pater, & propter Mediatorem Chriſtum ita humili-

miliatum, omnes credentes recipiuntur, & ſunt filij & hæredes Dei. Ideo enim Dominus deſcendit de cœlo, ideo ſe humiliauit & deiecit, vt nos aſcenderemus ex terris ad cœlos, & vt exaltaremur ad æternam vitam & gloriam. Exemplum vero, vt & nos deſcendamus & humiliemur. 1. Petri 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius.

Aſcenſus Chriſti in cœlum qualis fuerit, oſtendit ſcriptura. Aſcendit viſibiliter, corporali & phyſico motu, & nubes ſuſcepit eum in cœlum. Vnde illud: Aſcendit ſupra omnes cœlos, Epheſ. 4. Neq; enim aſcendendo humanam naturam in diuinam mutauit, aut ita diffudit, vt ſit vbiq; cum diuinitate.

Fructus aſcendentis Chriſti eſt multiplex, ſicuti ex varijs ſcripturæ locis colligere eſt facile.

PRIMVS ergo fructus eſt, quod Chriſtus ſit triumphator ſuorum hoſtium, qui ſunt peccatum, mors, diabolus, infernus. Hos enim hoſtes deuicit, & ſuper eis triumphū egit, per ſuam glorioſam aſcenſionem. Deleuit peccatum, quando eſt factus victima pro peccato. Deleto peccato, exarmata eſt mors, nam peccatum eſt aculeus mortis. Deſtructa morte, Diabolus ſuas vires & arma amiſit. Poſtremo quia infernus tantum eos deuorat, qui ſub peccato, morte & Diabolo ſunt, ſequitur Chriſtum peccati, mortis, Diaboli victorem, infernum quoq; deuiciſſe.

SECVNDO aſcendit, vt ſit nobis caput, quod in cœlum prius aſcendit, quod nobis viam moſtret:

vnde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vnde Ioh. 14. Ego abeo paratum vobis locũ, & aſſumam vos ad me.

3. fructus. TERTIO aſcendit, vt de cœlo ſpargat radios ſuæ virtutis in vniuerſum mundum. Epheſ. 4. Aſcendit ſupra omnes cœlos, vt omnia impleat. Non ergo aſcendit, vt abeſſet: ſed vt præſenti virtute regat cœlum & terrã, & adſit ſuæ Eccleſiæ vſq; ad conſummationem ſeculi.

4 fructus. QVARTO aſcendit, vt det dona hominibus, Epheſ. 4. Ipſe autem dedit, alios quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Doctores. Hoc eſt, aſcendit vt ſit efficax in miniſterio, illud virtutibus admirandis confirmans & obſignans in cordibus hominum.

5 fructus. QVINTO aſcendit, vt habeamus in cœlo aduocatũ. 1. Ioh. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem, Ieſum Chriſtũ iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris.

6 fructus. SEXTO aſcendit, vt ad ſe corda noſtra trahat, Matth. 6. Vbi eſt theſaurus tuus, illic & cor tuum. Coloſ. 3. Si ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus ſedet ad dextram Patris: debet ergo noſtra conuerſatio eſſe in cœlo, vbi noſter ſaluator in gloria ſedet, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA SEXTA
POST PASCHA,
Iohan. 16.

CVM venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritus veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Quin & vos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis. Hæc locutus ſum vobis, ne quid offendamini. Alienos à Synagoga facient vos. Sed veniet tempus, vt quiſquis interficiet vos, videatur cultũ præſtare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem neque me. Sed hæc locutus ſum vobis, vt cum venerit tempus illud, reminiſcamini eorum, quod ego dixerim vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Chriſti, quam habuit ad diſcipulos pridie quam pateretur: cuius ſummam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promiſsionem aduocati Spiritus ſancti, qui aderit Eccleſiæ, quando ipſa ab impio mundo perſecutionem patietur. Nam Chriſtus futurum eſſe pronũciat, vt tanta rabie ferãtur aduerſus Eccleſiam impij homines, & præſertim Iudæi, vt religionis zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq́; perſuadeant mũdo, cultum quendam Dei eſſe pios trucidare eosq́; extra ſuos cœtus eijcere. Huius autẽ furoris cauſſam eſſe ait ignorantiam & cœcitatem, nimirũ quod nec Dei iram aduerſus peccatum agnoſcant nec beneficia Chriſti intelligant.

promiſsio Spiritus S.

Loci tres.

I. Officia Spiritus ſancti & miniſtrorum verbi in Eccleſia.

II. Admonitio, ne pij ſcandalo offenſi abijciant confeſsionem & fidem.

III. De cruce piorum & eorum glorioſa liberatione.

DE PRIMO.

Cum autẽ venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, is teſtabitur de me: ſed & vos teſtabimini. *Hæc verba primam doctrinam huius Euangelij continent, nimirum quòd Spiritus ſanctus & Apoſtoli, adeoq́; eorum ſucceſſores debeãt teſtari de Chriſto.*

Officium S. Sancti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

De Spiritu ſancto hæc ſunt colligenda ex textu: 1. quod ſit vnus Deus cum Patre & Filio. 2. quod ſit diſtincta perſona à Patre & Filio. 3. quod procedat à Patre & Filio. 4. quod detur Eccleſiæ à Chriſto. Cur autem detur Eccleſiæ exponitur, nimirum vt ſit Paracletus, vt ſit doctor veritatis, vt teſtetur de Chriſto, de quibus officijs breuius ideo dicam, quia hæc ſunt repetenda die Pentecoſtes.

Cur vocatur Paracletus ſeu aduocatus? vt hac appellatione innuitur Eccleſiæ perſecutio & accuſatio ſiue condemnatio à prophano mundo: Ita expreſſe ſignificatur, quod non ſit deſerenda à Chriſto tempore perſecutionis: ſed Chriſtus mittat ei aduocatum, nempe Spiritum ſanctum.

Conditiones autem aduocati ſunt quatuor: prima, vt adſit reo, id eſt, ei qui vim aut iniuriam patitur, ſeu accuſatur ab impio mundo. Secunda, vt cauſſam hominis adeoq́; totius Eccleſiæ in ſe recipiat tanquam ſuam. Tertia, vt doceat & admoneat errantem & inſtruat, ne cauſſa cadat. Quarta, vt conſoletur afflictũ. Proinde cum Spiritus ſanctus aduocatus dicitur, ſignificatur, quod ſit Eccleſiæ patronus, cauſſam eiꝰ in ſe recipiat, doceat ac cõſoletur Eccleſiã.

Deinde dicit textus, quod Spiritus ſanctus ſit futurus Doctor veritatis: quo nomine primum indicatur, quod homines ſuopte ingenio veritatem ſalutarem aſſequi non poſſint. Deinde quod veritatis doctrina non ſit legis ſed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo ſuopte ingenio intelligit. Tũ quod Spiritus ſanctus in docentibus & diſcentibus ſit effi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cax. Facit enim, vt docētes intelligāt veritatē, & diſcentes recipiant. Præterea admonemur, vt hunc doctorem veritatis imploremus, vt nobis clauem ſcientiæ donet, caueamusq́, ne noſtra impuritate ipſum caſtū Spiritum à nobis pellamus. Nam cū ſit ſanctus, id eſt, mundus, caſtus, & ſanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id eſt, in eo quod in ſuis ſordibus ſe inuoluit, & vt ſus in volutabro ſe coinquinat.

Ad hæc dicit: hic Spiritus ſanctus teſtabitur de me: cuius officij participes etiam erunt miniſtri verbi.

Teſtimonium de Chriſto fert. Sed quid teſtatur Spiritus S. de Chriſto? & quid de eodem teſtabuntur miniſtri verbi? Primum teſtatur Spiritus ſanctus & miniſtri verbi de Chriſto,
j. quod ſit verus Deus ſecundum ſcripturam, vnus in diuinitate cum Patre & Spiritu S. ſicuti nos in Symbolo
2. profitemur. Secūdo teſtatur Spiritus ſanctus, quod Chriſtus ſit verus Homo, iuxta Symbolum: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.
3. Tertio teſtatur Spiritus ſanctus, quod Chriſtus, etſi Deus & homo: tamen vnus ſit Dominus, vnus Chriſtus, vna perſona: quemadmodum Symbolū teſtatur, & Chriſtus ipſe de ſe, cum ait: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt
4. in cœlo. Quarto teſtatur Spiritus ſanctus de Chriſti officio, quod ſit Pontifex & Rex. Pontifex quidē, quia victima Patrem placauit, qui ſua interceſſione nos Deo adducit. Rex vero, quod hoſtes noſtros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium ſit venturus iudicatum viuos & mortuos. Hæc

quatuor

quatuor Spiritus teſtatur de Chriſto: hæc quatuor nobis in Symbolo de Chriſto cōmendātur: Hæc quatuor omnes ſinceri miniſtri Dei teſtabuntur de Chriſto, donec venerit ad iudicium,

DE SECVNDO.

Hæc locutus ſum vobis, vt non ſcādalizemini. *Significat Chriſtus, in quem finē ita multa de Eccleſia, de S. ſancto, de ſua morte & reſurrectione dixerit: nimirum vt his confirmati ne cum reliquo mundo ſcandalizentur. Hæc admonitio admodum neceſſaria eſt omnibus temporibus: nam mūdus eſt plenus ſcandalis. Væ, inquit Chriſtus, mundo à ſcandalis: ſignificans grauia ſupplicia manere eos, qui ob ſcandalū ab Euāgelio deficiunt. Vt autem vnuſquiſq; noſtrum recte iudicare poſſit de ſcandalo, plenam doctrinam de ſcandalo proponam.*

Scandalum in genere eſt quicquid impedit hominem à recto Euangelij curſu: hoc eſt, dictū, vel factum, vel apparentia, vt ita dicam, externa, quod cuidā vel cauſa vel occaſio offenſionis eſt vt à recto ſalutis curſu vel impediatur, vel deflectat. Definitio ſcandali in genere.

Huius ſcandali plura ſunt genera. Eſt enim vnum ſcandalū, quod datum vocant. Alterum, quod acceptū nominatur, quæ qualia ſint, definitionibus & exemplis declarabo. Scand: datum et acceptum.

Datum igitur ſcandalum, eſt quod oritur aut ex facto dictóue in ſe malo, aut ex facto dictóue in ſe indifferenti, id eſt, nec bono nec malo, ſed intempeſtiue ommiſſo. Vtrumq; grauiter prohibitum eſt voce Dei: Definitio dati ſcand.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& Chriſtus pronunciat melius eſſe hominem demergi in medium maris, quam vlli eſſe ſcandalo. Exempla ſunt hæc: Arius negauit diuinam naturã in Chriſto, quare plurimos offendit, & fuit & ſibi & alijs multis cauſſa æternæ damnationis. Dauid ſuo adulterio ſcandalo fuit omnibus ſui regni incolis, qui niſi reſipuiſſet, æternum perijſſet. Contra hoc ſcandalum orat Salomon, cum inquit: Cuſtodi me à laqueo quam poſuerunt mihi, & à ſcandalo operantium iniquitatem. Hoc ſcandali genere maxima pars mundi offenſa hæret in damnatione, & quotidie multi præcipites dantur in ruinam hoc ſcandalo offenſi, cũ priuatim, tum publice. Priuatim offenduntur pueri, ſerui, coniuges. Pueri vident parentes à cultu Dei abſtinere, abſtinent & ipſi: audiunt ipſos parentes iurare, iurant & ipſi eorum exemplo: audiunt eos impudice loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua enim tenacius hærent: vident potantes, fallentes, inique cum proximis agentes, illi quoq;, vt diſcipuli, eaſdem artes diſcunt: ſed væh illis per quos hæc ſcandala fiunt. Illi enim ſeminarium Eccleſiæ Chriſti turbine & tempeſtate ſcandalorum deijciunt & calcant.

Hoc domeſticum ſcandalum eſt ſemen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus diſcunt, retinent ſenes, & eadem quoq; ſuos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, ſumma cura cauere debent, ne ſuis pueris ſint ſcandalo: pie igitur loquantur, recte omnia agant, Deum colant, & ſuos pueros ad ſimile ſtudium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudiant, quemadmodum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

modum Paulus monet, & perpetuo meminerint huius dicti Chriſti, quod eſt Marci 9. Quiſquis offenderit vnum ex paruis iſtis, qui credunt in me, bonum eſſet ei potius, ſi circumponeretur ſaxum molare circa collum eius, & proijceretur in mare.

Præterea hoc ſcandalum etiam committitur, cum à magiſtratu, tum à ſubditis. Vt cum Hieroboam vitulum adorandum proſtituit in Samaria, cum idem tyrannide ſanctos Dei Prophetas perſecutus eſt. Eſt autem hoc ſcandalum grauiſſimum in miniſtris Eccleſiarum, cum illi vel praua doctrina, vel impura vita multis præbent occaſionem male loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occaſionem lapſus præbent, vt ſunt auari, ſcortatores, potatores, homicidæ & alij, qui ſuis moribus offendunt Eccleſiam, qui ſane à cordatis Epiſcopis deponi deberent, ne ſua ruina plures ſecum in lapſum traherent. Neq; ſubditi hic excuſari debent: videmus enim qualis ſit mundus, omnes corrupti ſunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi conſuetudine ſcandalizat? quotus quiſq; non aliquem laqueum ſtruit ad offendiculum?

Verum quia ſcandalum datum non eſt ſimplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in ſe malo, ſed intempeſtiue facto: ſciendum eſt quòd primum genus abſq; omni conditione fugiendum ſit omnibus, quibus ſalus æterna curæ eſt. Verum quantum ad illud ſcandalum attinet, quod datur ex indifferenti re, non ſemper fugiendum eſt, ſed hoc iuxta hominum diſcrimen eſt agendum.

Infirmi 1. Obſtinati 2. Indocilis 3.

Quidam homines ſunt firmi, vt qui iam norũt Chriſtianam liberatem: Quidam ſunt infirmi, qui habẽt initia religionis: ſed non ſunt ſatis edocti de Chriſtiana libertate: Quidam ſunt obſtinati & indociles & contumaces. Primum genus non offenditur vſu rerum indifferentium, imo potius gaudet de Chriſtiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, ſed eos non curabis, ſunt enim hoſtes Chriſti. Neq; ab vſu rerum indifferentium abſtinebis propter ipſos, multo minus abſtinendum eſt à veris virtutibus: vt ſunt verus cultus Dei, vera inuocatio, vera fidei confeſsio: Neq; à vera doctrina, ſed Chriſti exemplo, inuitis etiam portis inferorum, verum Euangelium doce & profitere. Sic enim Chriſtus fecit, ſic Prophetæ, ſic Apoſtoli, adeoq; omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici, quod qui recte iudicat, recte docet, & recte facit, non debeat propter ſcandalum abſtinere ab eo, quod rectum eſt. Hoc ſane veriſsimum eſt, & confirmatur etiam Apoſtolorum exemplis. Verum de medio genere hominum, hoc eſt, de infirmis, notanda eſt regula Pauli: Priuſquam offendam infirmum meum fratrem, non veſcar carnibus in æternum. Ad eũdem modum de alijs rebus adiaphoris iudicandum eſt. Nam in omnibus noſtris factis ratio mutuæ caritatis & ædificationis habenda eſt.

Verũ hoc datũ ſcandalũ, de quo iam dictum eſt, habet & aliã differentiã à diſcrimine perſonarum ſumtã. Aliæ enim perſonæ in aliqua dignitate cõſtitutæ ſunt: aliæ obſcuræ priuatã vitam degẽtes. Scãdalum

lum quod datur à perſona, in aliqua dignitate conſtituta, multo eſt eo grauius, quā quod datur à priuata perſona, quæ non in dignitate aliqua eſt, atq; ideo meretur grauiora ſupplicia, cū propter perſonā ipſam, quæ ſuum locū, in quem à Deo euecta eſt, cōmaculat, tū propter homines alios, quibus lapſus cauſam præbuit efficaciorē, ſuo exemplo malo. Vt enim quo ingentius fuerit ſaxum cadens ab alta rupe, eo plura fragmenta facit: ita quo dignior fuerit perſona, & in ſublimiori dignitatis culmine conſtituta, eo plures in lapſum ſecum trahit cū cadit. Vt miniſter verbi peccās ebrietate, ſcortatione, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo eſt, quā miles, aulicus, aut nauta ſiue ruſticus, atq; adeo maiori pœna coercēdus & puniēdus eſt: nā plures ſecum in ruinam trahit. Ad eundē modum de alijs iudicādū eſt. Dauid in regno Iudaico, non ſolus adulter & homicida erat: attamen eius peccatū ob maius ſcandalū inde ortū, in cōſpectu Dei aliorum delictis multo fuit atrocius. Quare & grauioribus pœnis, præſertim corporalibus, eſt punitus. Multo grauius peccat ebrioſus paterfamilias, quā ſeruus. Nā ille exēplum domeſticū eſt: hic vt contētus, nō niſi ab improbis in exemplū trahitur. Atq; hactenus de dato ſcandalo.

Acceptum ſcandalum eſt, quod aliquis ſibi ſumit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus, et eſt duplex: Humanum & Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum eſt. Impiorum quidē, quando impij offenduntur aut recte factis piorū, aut libero adiaphororum vſu, aut etiam externa Eccleſiæ

forma. Nam cum impij vident cruce premi pios, & eſſe veluti reiectamenta in mundo, occaſionem inde maioris ruinæ accipiunt impij: vt Iudæi, qui offendebantur humilitate Chriſti & calamitate Eccleſiæ, quemadmodum hodie offenduntur multi vulneribus Eccleſiæ. Contrà pij accipiunt ſcandalum, quando vident impios florere: quando Eccleſia à Tyrannis opprimitur: cum multi innocentes trahuntur ad ſupplicia: cum hæreſibus turbari Eccleſiam animaduertunt. Verum hoc ſcandalum rurſus ſuperant, partim confirmante eos Spiritu ſancto: partim exemplis Eccleſiæ Chriſti: partim ardẽtibus precib. Nec vllũ præſtantius eſt aduerſus huius generis ſcandala remediũ, quã opponere perpetuam conſuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideo ſinit Eccleſiam ſuam obrui varijs calamitatibus, vt olim glorificetur cum filio ſuo dilecto Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Diabolici scandali Exempla

Diabolicũ ſcandalum eſt, cum homines præpoſtere captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt, vt Cham, qui abſq; dubio ita proterue inſultauit patri, vt ſibi impune peccandi licentiam acquireret. Tales hodie videmus permultos, qui vicia ſanctorũ Patrum pluſquam ſtudioſe conquirunt, vt inceſtum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatũ Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quod impoſuit Ægyptijs Ioſeph, rapinam Zachæi, vt ſine pudore ad omnem nequitiam ſe proſtituant: imo ex hominum vicijs quærunt, quomodo ſe obdurent ad Dei contemtum. Quare non immerito

hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

hoc genus ſcandali Diabolicum vocatũ eſt, vt quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

De tertio.

Tertius locus eſt de perſecutione ſeu cruce Eccleſiæ. De quo loco vide ſupra Dominica tertia à Paſchate.

DOMINICA PENTECOSTES, EVANGELIUM *Iohan. 14.*

SI quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat: & ſermo quem auditis non eſt meus, ſed eius qui miſit me Patris. Hæc locutus ſum vobis, apud vos manens. Paracletus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

autem ille, qui eſt Spiritus ſanctus, quem Spiritum mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunq; dixi vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor veſtrum, neq; formidet. Audiſtis quod ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quod dixerim: Vado ad Patrem, quia Pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis, priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Poſthac non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus, quod diligo Patrem. Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio: Surgite, eamus hinc.

Enarratio textvs.

DE MISSIONE SPIRITIS Sancti.

HOC Feſtum, quod Pentecoſten, id eſt, quinquageſimam vocamus, eſt inſtitutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquageſimo à reſurrectione Chriſti. Nam eo die Dominus noſter mittit de cœlo Spiritum ſanctum, qui ſedet ſuper Apoſtolos viſibiliter inſtar flammæ ignis, qui non ſolum Apoſtolos in omnem veritatem, iuxta promiſſionem Chriſti deducit: verum etiam toti mundo confirmat, Ieſum in cœlo eſſe, & inde hoc ſtupendo facto ſuam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquageſimo die poſt Paſcha Iudaicum, quod primum

SS: Apoſtolos in omnem veritatem ducit.

comederunt in Aegypto, lata eſt Lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata eſt, quemadmodum ſcribitur Exod. 19. Ita poſt verum Paſcha, id eſt, poſt occiſum agnū Dei, qui eſt Ieſus Chriſtus, voluit Deus Euangelium filij ſui confirmare hoc mirando facto, id eſt, viſibili donatione Spiritus ſancti, quemadmodum in veſpertina concione fuſius audiemus.

Iam Euangelium dulciſſimum accedamus, quod eſt etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad Diſcipulos pridie quam pateretur. Summa autem textus, quem audiuiſtis, eſt, quod Chriſtus tradat veram notam fidei & dilectionis Dei, & eiuſdem fidei & dilectionis fructus, nimirum vt diſcipuli ſint pacatis conſcientijs per Spiritum ſanctum, quem promittit Patrem miſſurum in ſuo nomine. Monet etiam Chriſtus de ſua contra Satanam victoria, vt vel ex hac victoria cognoſcat Mundus, quā charus ſit Patri. Pertinent auem hæc omnia ad confirmandos diſcipulos, ne ſcandalo Crucis à confeſſione deficiant. Loci quatuor:

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.
II. Fructus & vſus ſeruati verbi Dei.
III. Promiſſio Chriſti de Spiritu ſancto Paracleto.
IIII. De pace quam ſuis promittit Chriſtus.

De primo.

Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Hæc verba diligenter obſeruemus. Verā enim notam fidei & dilectionis Dei oſtendunt. Qui diligit Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

git Chriſtum, libenter ipſum audit: libenter ſeruat, quod audit: libenter facit quod ſeruat. Hæc enim natura cõiuncta ſunt. Videmus inter homines hunc morem eſſe, quod non ſine tædio eos audiant, erga quos non optime ſunt affecti. Contra nihil magis expeti, quam vt magis audiant cum ſumma animi obſeruantia eos, quos intime amant, præſertim cum ſciant ſapienter & prudenter multa ſalutaria & vtilia ab illis dici.

Sed quis eſt ſermo Chriſti? Primum agere pœnitentiam. Ita enim & eius præco Iohannes Baptiſta, & ipſe ſuam concionem eſt orſus. Hic eius affectus erga nos indicatur. Nam ſine pœnitentia impoßibile eſt ſaluari. Vnde dicit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Secundo, credere Euangelio, hoc eſt, ſtatuere Chriſtum ſibi talem eſſe, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id eſt, ſaluator, iuſtificator & redemtor. Huius fidei finis eſt ſalus animarum, 1. Pet. 1. & apud Iohannem: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Tertio, ex hac fide fructum producere. PRIMVM, pietatem erga Deum ſeu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam vitæ, & ſanctificationem animi & corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex vera fide & ſincero corde, & bona conſcientia. QVARTVM, opus vocationis facere in timore, in gloriam Dei & vtilitatem proximi. Has omnes virtutes patientia vera ornat, quæ eſt quædam erga Deum ſub cruce obedientia. Qui meus vult eſſe diſcipulus, inquit Dominus, tollat crucem ſuam & ſequatur me.

Quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Quid? Cum tam multa requiris, an non ſola fide iuſtificamur & ſaluamur? Verum quidem eſt: Sed diſcernendum eſt inter ſalutis cauſſas, & obedientiam quam requirit à ſuis Deus. Sola fide iuſtificamur: ſed iuſtificati noui facti ſumus homines, nempe filij Dei, qui iam exemplo Patris nouam & beatam vitam degere debemus.

Verùm hic quoq; tenendum eſt, quod vt duplex nota eſt filiorum Dei: ita etiam duplex eſt nota filiorum Satanæ. Nota enim filiorum Dei, alia eſt interna, alia externa. Interna eſt pœnitentia, fides, pietas, bona conſcientia. Externa eſt auditus verbi, & honeſta conuerſatio inter homines. Nam vt Chriſtus hic indicat amorem ſui verbi ad auditum, notam eſſe ſuorum diſcipulorum: Ita Petrus honeſtam conuerſationem requirit inter homines, vnde Deus glorificari, & Eccleſia ædificari poßit. At nota filiorum Satanæ interna eſt, eſſe ſine pœnitentia, ſine fide, ſine pietate, mala conſcientia, imperium malorum affectuum, externus contemtus verbi & improba vita. Has notas obſeruate, & vnuſquiſque ſeipſum examinet, vtrum ſit inter filios Dei cenſendus, an inter filios Satanæ. Si inter filios Satanæ ſe ſenſerit eſſe, reuocet quam primum gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei ſe intellexerit eſſe, agat gratias Deo, petat incrementa fidei, dilectionis & aliarum virtutum, petat ſe cõfirmari Spiritu ſancto, ne Satanæ technis à pio ſanctoq; curſu abducatur.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE SECVNDO.

Et Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum manſionem faciemus.

Hic recitantur dulciſsimi fructus ſeruati verbi Chriſti.

PRIMVS *eſt, quod Pater diligit ſeruantes verbum Chriſti. Habet enim eos caros in dilecto, Epheſ. 1. Hoc quantum ſit bonum, ex eo intelligi poteſt, quod qui in Chriſtum non credunt, manent ſub ira Dei, iuxta illud: Qui non credit in Filium, manet ira Dei ſuper eum. Vbi ira Dei eſt, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, diaboli tyrannis, breuiter, omne malum. Contra, vbi amor Dei, ibi victi hoſtes ſunt, ibi ſalus, ibi gaudium, ibi vita æterna. Cogitemus ergo de hoc primo fructu ſeruati verbi Chriſti, vt eius cogitatione magis accendamur ad amorem verbi.*

SECVNDVS *fructus eſt:* & ad eum, *inquit,* veniemus. *Quo aduentu nullus honor maior eſſe poterit. Si Deus Pater, Filius & Spiritus ſanctus veniunt ad eum, qui ſeruat ſermonem Chriſti, profecto ſequitur, quod antea non venerint ad ipſum, ſed fuerit ſub Diaboli poteſtate, & in regno tenebrarum, vbi mors & damnatio regnant. Magna amicitia eſt, ſi rex venit ad ſubditum, magnus honor eſt à maiori viſitari: ſed huic honori nullus alius conferri poteſt, quod Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus ſanctus veniunt ad hominem diligentem Chriſtum, & ſeruantem ſermonem eius.*

TERTIVS *fructus eſt, quod non ſolum Trinitas veniat ad hominem ſeruãtem ſermonem Chriſti: verum*

rum etiam faciat manſionem apud eum, & in eo maneat. Significat Chriſtus hac dulciſsima promiſsione, audientes verbum Chriſti & illud ſeruantes eſſe templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, Filius & Spiritus ſanctus. Tametſi autem tota Eccleſia vnum Dei templum dicitur: tamen ſinguli Chriſtiani, ſingula Spiritus ſancti Templa ſunt. Ecce quam magnifica eſt hæc promiſsio. Si quis promitteret miſero homini magnum auri theſaurum, merito ſane gauderet & exultaret, q̄ è paupere & miſero diues & felix eſſet factus. Verum hic longe maximus theſaurus promittitur, nempe inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus theſauris in infinitum præſtantior eſt.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid Filius? quid Spiritus ſanctus? Pater homines in quib. habitat ſua politia, protegit & tuetur aduerſus furores Satanæ, cum in omnes incredulos plenum imperium exerceat Satan. Filius eoſdem ſua ſapientia & luce docet & illuminat contra omnes nebulas omnium tenebrarum. Spiritus ſanctus eoſdem ſua ſanctitate ſanctificat, conſecrat & vnguit in Prophetas, reges, ſacerdotes & ſanctos Domini. In Prophetas quidem, quia ea videmus oculis fidei noſtræ, quæ nullus corporalis oculus intueri poteſt: ea audimus auribus fidei, quæ nulla auris corporalis percipere poteſt. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodũ Lucas etiam meminit Act. 2. In reges, cum quia Dei filij effecti ſumus per victoriam Chriſti, tum quia virtute Chriſti dominamur morti & inferno. Lucæ 22. diſpono vobis regnum, quemadmodum pater

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

diſpoſuit mihi. In Sacerdotes, qui cum credimus in Chriſtum, habemus ius offerendi Deo ſacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Chriſtum vnicum Mediatorem, & ſummum ſacerdotem, habemus autoritatem docendi verbum Dei, ſed quilibet pro ſuæ vocationis ratione. In ſanctos vero, quia per fidem in Chriſtum nō aliter reputamur puri, quam ſi legem perfecte impleuiſſemus. Vide quam multiplices fructus adfert ſecum obſeruatio & amor verbi Chriſti: nulla maior dignitas, nulla gloria, nullū decus magis eximium eſſe poteſt. Sed quid hinc diſcemus? vt digne viuamus tanto honore, ne noſtra impuritate Deum expellamus è cordibus: ſed potius ipſum perpetuis laudibus celebremus in vera pietate & ſanctificatione. Quod huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1. Pet. 2. vbi ait: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus quem ſibi DEVS vt proprium vendicat, vt prædicetis virtutes illius, qui è tenebris vos vocauit in admirabilem ſuam lucem. Qui quondam eratis non populus, nunc eſtis populus Dei: qui quondam non conſecuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſecuti. Hinc infert Apoſtolus: Abſtinete ergo à carnis cupiditatibus, quæ militant aduerſus animam, & conuerſationem veſtram habete honeſtam inter gentes. Quot igitur beneficia Dei erga nos audimus, tot erunt nobis ſtimuli ad pie ſancteq; viuendum. Quare cum Chriſtus hic tanta promittat, & cum diuina Trinitas in credentibus habitet, demus operam, vt ſimus mundi & puri, quemadmodum

dum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dum decet templa Dei eſſe: ſimus ſpirituales reges, vt dominemur peccato, & non amplius ſeruiamus ei in concupiſcentijs noſtris: ſimus ſacerdotes, qui Deo viuas hoſtias offeramus, eumq́ꝫ ex fide Chriſti inuocemus: ſimus ſancti & ſegregati à prophanis mundi turbis, ne in priſtinas ſordes rurſus incidamus.

DE TERTIO LOCO.

Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittit pater in nomine meo, ille docebit vos omnia, &c. *Hæc eſt Chriſti promiſſio, qua pollicetur ſuis Spiritum ſanctum. Antea audiuimus, quæ ſit Chriſtianorum dignitas: nunc quid cum hac dignitate coniunctum ſit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non poſſumus, volumus infantum more de ſingulis, quæ hic dicuntur in hac magnifica promiſſione, balbutire. Continent igitur hæc pauca verba ſeptem de Spiritu ſancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad noſtrum vſum accommodabo. Hæc enim puncta cauſſas miſſi & dati Spiritus ſancti continent.*

PRIMVM *dicitur Paracletus: hac de appellatione, etſi nonnihil dixi die abhinc octauo, tamen ea hodie repetere forte non erit inutile.*

Dicitur itaque Paracletus, hoc eſt, aduocatus, vt adſit afflictis, illos doceat, illos cõſoletur, illorũ cauſſam tanquã ſuam in ſe recipiat, ac tandẽ nos impellat, vt clamemus & ex corde dicamus, Abba Pater, miſerere noſtri propter filium tuum, quem nobis ſaluatorem dediſti. Atqꝫ hæc eſt prima cauſſa dati Spiritus ſancti.

SECVNDA eſt, vt nos viuificet, atque adeo dicitur Spiritus. Eſt autem duplex vita: vna naturalis, qua omnia animantia viuunt. Hæc durat ad breue tempus, nam morte tandem abſorbetur. Alia vita Dei eſt, à qua dicit Paulus alienatos eſſe eos, qui non cognouerunt Chriſtum. Huius vitæ autor eſt Spiritus ille Chriſti, quem ſuis promiſit diſcipulis. Hæc non eſt momentanea, ſed perpetua, vt quæ Dei æterni propria eſt. Hanc viuunt omnes qui in filium Dei credunt, Gal. 2.

TERTIA cauſſa miſsi & dati Spiritus ſancti eſt, vt ſanctificet, à quo effectu ſanctus dicitur. Sanctificat autem, dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum noſtrā mentem, affectus & voluntatem reformat: breuiter, dum efficit, vt ſimus nouæ creaturæ, iuxta Dei voluntatem viuentes.

QVARTA cauſſa miſsi & donati nobis Spiritus ſancti, eſt, vt inter nos quandam confirmet charitatem, ideo à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima ſtorga & charitate complectitur ſuos filios: ita nihil magis expetit, quam vt filij Patris ingenium imitantes, fraternam inter ſe colant charitatem. Hoc facere decet eos, qui Deum communem Patrem agnoſcunt. Qui vero id facere recuſant, illi vel filij nunquam fuerunt, vel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA cauſſa miſsi Spiritus ſancti eſt, vt ab illo diſcamus, qualiter Pater noſter cœleſtis erga nos affectus ſit. Ideo dicit Dominus: Et docebit vos omnia. Quid? an aliud docebit, quam quod Pro-

phetæ

pheta & Moſes docuerunt? An aliud, quam quod in ſcriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non ſufficit ſcriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad noſtrum captum. Nam etiamſi millies audiamus verbum, tamen inefficax eſt, niſi ille intus doceat. Vnctio enim, vt inquit Apoſtolus, docet omnia.

SEXTA *cauſſa miſſi & donati Spiritus ſancti indicatur hoc dicto,* In nomine meo, *quo dicto ſignificatur vltimus finis donati Spiritus ſancti, qui eſt, vt in Criſtum credentes ſaluentur. Nam cum Chriſtus ſalus noſtra ſit, & Spiritus ſanctus eius nomine mittatur, non eſt dubium, quin noſtræ ſalutis cauſſa mittatur.*

SEPTIMA *cauſſa eſt, vt Chriſti ſermonem in nobis confirmet.* Ille vos, *inquit,* docebit omnia: ille ſuggeret vobis quęcunq; dixi. *Hæc de Spiritu ſancto in Euangelio noſtro, quod hodie in Eccleſia legitur, breuiter ſignificantur, plura in Symbolo adhuc breuius notantur, quæ ſunt, quod ſit verus Deus, & quod tertia perſona in diuinitate, quod viuificet & ſanctificet, & quod in illum viua fiducia, vt in Patrem & Filium, recumbere debeamus. Verum de his plura alias & quædã nuper audiuimus.*

DE QVARTO.

Pacem meam relinquo vobis, pacẽ meam do vobis, nõ quomodo mũdus dat, ego do vobis. *Hæc promiſſio Chriſti etiã eſt magnifica, & maior ſane quam mundus intelligit. An nõ dicit*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Chriſtus, ſicuti nuper audiuimus, In mundo preſſuram habebitis, & vos eijcient de ſynagogis ſuis? Sic eſt. Ideo Chriſtus diſtinguit inter duplicem pacem: pacem mundi, & pacem ſuam. Pax mundi, qualis ſit, nemo non intelligit. At pax Chriſti qualis ſit, filij DEI intelligunt. Nam ea eſt de qua Euangelium ſonat, de qua prima Dominica à Paſchate copioſe dixi. Verum vt breuiter ea repetam: Pax CHRISTI eſt reconciliatio noſtri cum Deo, remiſsio peccatorum, donatio Spiritus ſancti, ac vita æterna, iuxta orationem Eccleſiæ: Deus, qui corda fidelium ſancti Spiritus illuſtratione docuiſti, da nobis, quam mundus dare non poteſt, pacem, & vt corda noſtra ſint tranquilla. Hanc pacem donet nobis Filius Dei, cui cum patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſecula, Amen.

FERIA SECVNDA PENTECOSTES, IOHAN. III.

SIc Deus dilexit mundū, vt filium ſuum vnigenitū daret, vt omnis qui credit in eum, nō pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt condemnet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per eum. Qui credit in eum, nō condemnatur. Qui vero nō credit, iam condemnatus eſt, quia nō credit in nomen vnigeniti filij Dei. Hęc eſt autem condemnatio, quod lux venit in mundum, & dilexerunt

homines

homines magis tenebras quã lucem. Erant enim opera eorum mala. Omnis enim, qui

mala agit, odit lucem, nec venit ad lucẽ, ne arguantur opera ipſius. Qui autem operatur veritatem, venit ad lucem, vt conſpicua fiant facta ipſius, quod per Deum ſint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

HERI *audiuimus, confirmatum eſſe Euangelium Ieſu Chriſti per ſtupendum miraculum, videlicet, quod miſerit Chriſtus de cœlo Spiritum ſanctũ viſibili forma, quem nõ ſolum ſenſerunt Apoſtoli, verumetiam viderunt omnes, qui eo die adfuerunt Hieroſolymis, quemadmodum narrat Lucas Acto. 2. Hodie Eccleſia proponit Euangelium, in quo Chriſtus proponit ſummam eius doctrinæ, ad quam confirmandam datus erat Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes. Colloquitur autem Chriſtus cum Nicodemo,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

demo, qui fuit ex Phariſæis, & princeps Iudæorum, quemadmodum audiemus latius Dominica Trinitatis. Huic proponit Chriſtus in textu, quem legi, ſalutis & damnationis cauſſas, monſtrat'q́; vnde ſit & ſalutis origo, & vnde damnatio veniat. Dicit, Chriſtum ideo datum eſſe, vt credentes per ipſum ſaluentur: reliquos teſtatur hærere in ſua damnatione: quemadmodum clare videbimus in textus enarratione. Loci:

I. *Commendatio dilectionis Dei & miſericordiæ erga homines.*

II. *Inſtrumentum, quo hominibus applicantur beneficia Chriſti, ſignatur.*

III. *Conſolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.*

IIII. *Diſcrimen inter credentes & non credentes.*

DE PRIMO.

Sic Deus dilexit mundũ, vt filium ſuum vnigenitũ daret. *His paucis verbis commendatur nobis Dei dilectio & miſericordia: idq́; non nudis verbis, ſed facto omnium maximo. Non eſt enim vera dilectio, quæ vel in corde tantum latet, vel in lingua ſedet, ſed quæ ex intimo cordis affectu proficiſcens, voce & facto ſe declarat. Quomodo ergo hic diligit Deus? Diligit adeo, vt etiam Filium ſuum pro mundo redimendo dederit precium redemtionis, vt ſua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Rom. 5. Commendat nobis ſuam charitatem Deus, quod, cum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis*

mortuus ſit. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis cõtra nos? qui etiam proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidie maxima argumenta charitatis Dei erga homines contemplamur in tota vita & rerũ gubernatione. Verum illa charitas, quæ ita in rebus huius vitæ relucet, vix eſt tenuis vmbra illius ſummæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amariſsimam mortem pro nobis) complectitur. Hæc Dei dilectio habet ſummã miſericordiam cõiunctam, de qua in multis locis Moſes, Prophetæ, & Pſalmi concionantur, vnde pauca teſtimonia deſumam, ad nos cõfirmandos de voluntate Dei erga nos. Moſes Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus miſericors & clemens, & multæ miſerationis, & verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatẽ & ſcelera atq; peccata. Deut. 5. Ego ſum Dominus Deus tuus, & faciens miſericordiam in multa millia diligẽtib. me, & cuſtodientib. præcepta mea. Eſa. 16. Et præparabitur in miſericordia ſolium. Ionæ 4. Scio enim, quia tu Deus clemens & miſericors, patiens & multæ miſerationis, & ignoſcẽs ſuper maliciam. Dauid Pſal. 32. Miſericordia Domini plena eſt terra. Et Pſalm. 102. Secundum altitudinẽ cœli à terra, corroborauit miſericordiam ſuã ſuper timẽtes ſe. Item Pſal. 103. Miſericordia Domini à ſeculo vſq; ad ſeculũ ſuper timentes eum, & iuſticia eius ſuper filios filiorũ. Item in eodem Pſalmo: Pius & clemẽs Dominus, lentus ira, & magnus miſericordia, nõ ſecũdũ iniquitates noſtras agit nobiſcum, neq; ſecundũ iniquitates noſtras re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tribuit nobis: ſed ſecundum altitudinem cœli à terra præualuit miſericordia eius ſuper timentes eum. Sicut miſeretur pater filiorum: ita miſeretur DOMINVS timentibus eum. Huiuſmodi ſunt multa ſcripturæ teſtimonia, quæ nobis dilectionem & miſericordiam DEI inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & miſericordiæ amplitudinem, effectum & applicationem, mõſtrant. Amplitudo enim miſericordiæ Dei in his cernitur, quod ſe in millia extendat, quod impleat terram, quod excedat cœlum & terram, quod ſit veluti Pater miſertus filiorum. Effectus enim ſeu fructus cernitur in eo, quod tollat peccatum, quod iuſtificet peccatores, quod à pœna debita abſoluat. Hæc miſericordia in filio fundata eſt, quia ſua victima iuſticiæ Dei ſatisfecit, & ſua obedientia erga legem Dei iuſticiam nobis comparauit. Applicatio huius miſericordiæ fit diligẽtib. Deum, timentibus ipſum, & cuſtodientib. præcepta eius, hoc eſt, credentibus in Chriſtum, qui ex fide nouam obedientiam præſtant. Sed de hac re plura in ſecundo loco dicenda ſunt: Nos hic verba textus altius perpendamus. Ita, inquit, Deus dilexit mundũ. Quis diligit? Deus. Quem diligit? Mundum. Hic ſiſte gradum, & de hac voce cogita. Diligit mundum: ergo ſalutaris ipſius dilectio non ad ſolos Iudæos pertinet: ſunt enim pars mundi. Diligit mundũ: ergo non paucos quoſdam de mundo, vt ſanctos & probos, qui in mundo ſunt: imo Chriſtus ideo venit in mundum, vt peccatores ſaluos faceret. Quid ergo per mundum ſignificat? Omnes homines qui ſunt in mundo. Ecce,

inquit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

inquit Iohannes, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Quotieſcunq; ergo audimus, Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius eſſe, quem diligit. Quî fit quod diligat, cum ſimus peccatores? Deus duo in nobis inuenit: Vnũ, quod ipſe fecit: Alterum, quod à nobis profectũ eſt. Quod ſimus homines conſtantes animo & corpore, ab ipſo eſt: hanc ſuam creaturam diligit Deus. Quod autem ſimus peccatores, non ab ipſo habemus, ſed à nobis ipſis profectum eſt: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit Filium, & vult, vt illi, qui volunt miſericordiæ ipſius eſſe participes, hoc in ſe mortificent perpetua pœnitẽtia. Sed quomodo Deus mundum diligit? vt dederit filium pro eo, nempe vt ipſe mundi peccatum in ſe reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna ſane dilectio, qua nulla maior eſſe poteſt. Verum hic ratio offenditur, quæ Dei conſilium non intelligit, ac ita obijcit: An non Deus eſt omnipotens? Eſt ſane. Nónne omnia quæ vult poteſt? poteſt profecto. An non ergo fuiſſet melius, ſi alio modo ſuam erga homines dilectionem oſtendiſſet? Reſpondet Auguſtinus: Si feciſſet aliter, neq; hoc placuiſſet. Placuit, inquit Paulus, per ſtultã prædicationẽ ſaluos facere credentes. Quare nos, ſepoſito rationis iudicio, dicamus cum Dauide: Lucerna pedib. meis verbũ tuũ. Deinde hoc ſciendum eſt, quod Deus non ſolum ſit omnipotens, verumetiam iuſtiſſimus, maxime miſericors & ſapientiſſimus. Lapſum erat genus humanum in peccatum. Quid hic requirebat iuſticia? Certe vt ſecun

 dum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dum peccati magnitudinem puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nam eo infinitum b num offenſum erat) ita requirit Dei iuſticia vt vel infinitas pœnas lueret genus humanum, vel fieret iuſta pro pœna compenſatio. Hanc compenſationem nemo potuit præſtare, niſi Deus. Verum quia Deus non debuit pœnam, aſſumſit humanam naturam filius Dei, & in ea ſatisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus ſe non ſolum omnipotentem verumetiam iuſtiſſimum, maxime miſericordem & ſapientiſſimum declarauit. Solus enim ille inuenit viam, quam ratio inuenire non potuit. Dedit filium, qui diuina potentia ſuperauit peccatum, mortem, Diabolum & infernum, qui ſua miſericordia nos recepit, qui ſua iuſticia Dei iuſticiæ ſatisfecit, qui ſua ſapientia viam ſalutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. *Hic inſtrumentum proponitur, quo nobis beneficia Mediatoris Chriſti applicantur. Verum quia hæc verba ſunt filij Dei, & præcipuus flos ſeu clenodium totius ſacræ ſcripturæ, volo ea ſingulatim perpendere, & quid doctrinæ ex ſingulis vocibus ſit hauriendum, oſtendam.*

PRIMVM inquit: Omnis. *Hæc vox,* omnis, *medetur duabus grauiſſimis tentationibus, quarũ vna eſt de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi ſunt, qui fatentur quidem Deum propicium eſſe multis propter Chriſtum: ſed dubitant, an ad ſe quoque perti-*

neat

neat tantum bonum. Hæc grauis eſt tentatio, cui medetur filius Dei hac vna voce omnis, Nam ſi ad omnes ſe non extenderet beneficium Chriſti, nequaquam dixiſſet, omnis: ſed multi, aut quidam. Demus ergo Chriſto laudem veritatis, & firmiter vnuſquiſq; ſtatuat, Chriſti beneficia ad ſe quoque pertinere. Deinde alia tentatio oritur ex cogitatione magnitudinis peccatorum, quam augent ærumnæ præſentis vitæ. Huic quoq; medetur Chriſtus hac voce, omnis. Non enim dicit, omnis iuſtus, vel minora peccata committens, ſed omnis, ſcilicet qui in hoc vaſto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam preciũ redẽtionis. Sanguis Chriſti, inquit Iohãnes, emũdat nos ab omni iniquitate, id eſt, ab omni eo, ꝗ à nobis inique perpetratum eſt contra legem Dei. Nemo ergo deſperet propter magnitudinem morbi: Medicus Chriſtus ſapiens eſt & efficax remediũ contra omnes morbos habet, ſuã mortẽ & obedientiã.

DEINDE ſequitur ſecunda vox, Qui credit: qua voce diſtinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt, qui ſtatuunt Chriſtum ſibi propicium eſſe iuxta promiſsionem. Non credunt, qui condemnant Euangelium, qui nolunt Chriſto fidem adhibere, hi ſua culpa non credunt. Beneficium quidem ſe ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Chriſti: ſed tantum à credentibus accipitur, iuxta mandatũ & promiſsionẽ Chriſti: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, ſaluus erit. Ecce omni

bus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bus offertur beneficium, ſed ſoli credentes illud ap-prehendunt, reliqui vero ſua culpa pereunt. Tametſi enim Deus ſua miſericordia vult omnes ſaluos fieri: tamen vult iuſto ſuo iudicio perire incredulos, quos ſaluari voluiſſet, ſi ſalutem fide amplecti non recuſaſſent.

TERTIA vox eſt, In eum. Is enim ſaluatur, qui in eum, id eſt, in Dei filium, verum hominem et ſaluatorem mūdi, Ieſum Chriſtum, credit. Quid eſt in eum credere? eſt deſperare de te ipſo, & omnia bona ſperare ab ipſo.

QVARTA vox ſequitur, non pereat. Hac voce duo indicantur: Primum quod omnes non credentes in Chriſtum damnationis ſententiæ ſubiaceant. Alterum, quod ſolius Chriſti merito homines ſola fide ab hac damnationis ſententia abſoluantur. Eſt ergo hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVINTA vox, ſed habeat vitā æternam. Hoc eſt ſummū Euangelij beneficium. Mors æterna debetur nobis ex noſtro merito: vita æterna debetur nobis ex Chriſti merito, modo in eum firma fiducia vſq; ad finem recumbamus. Ex his iam firmum diſcrimen colligendum inter Legem & Euangelium, inter opera & fidem. Lex promittit vitā æternam, ſed facientibus legem. Verum quia nemo legi ſatisfacere poteſt, ſequitur neminem per legem vitam æternam conſequi. Euangelium promittit vitam æternam gratis omnibus, qui in Chriſtum credunt, quia Chriſtus pro omnibus ijs legis iuſticiæ ſatisfecit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cit. Fides igitur accipit gratuitum beneficiũ, quod lex adfert cum conditione impletæ legis. Verum nacti hoc beneficium fide, debemus opera facere, non vt illis mereamur cœlum & vitam æternam, ſed vt filij Dei, ipſi veram obedientiam, & noſtram fidem ex ſuis operibus declaremus in omni pietate & honeſtate.

DE TERTIO.

Non enim miſit Filium ſuum Deus in mundum, vt condemnet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum, non condemnabitur. Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. *Hæc verba tertium locum continent, nempe conſolationem & terrorem. Illa conſolatur credentes, agnoſcentes ſua peccata: hoc terret contumaces, qui in Chriſtum noluẽt credere. Cum autem dominus facile videret, quæ eſſet hominum infirmitas, & maxime eorum, qui vere ſententiam legis cogitant. Illi enim dum audiũt mortis ſententiæ ſubiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præſtant: non poſſunt non paueſcere ad legis minas: hos igitur conſolatur Chriſtus, & ait:* Non miſit Deus Filium ſuum, vt condemnet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. *Loquitur de primo ſuo in mundum Aduentu, qui fuit ad ſaluandum peccatores, agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione vſus eſt: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,*

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& ego reficiam vos. Item, Non veni vocare iuſtos: ſed peccatores ad pœnitentiã. Quotquot ergo voci Chriſti obtemperant & pœnitentiam agunt, liberi ſunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait veritas: Qui credit in eum, non iudicatur, ſcilicet iudicio condemnationis. Hæc promiſsio conſolabitur nos aduerſus legis & conſcientiæ ſententiam. Is enim, qui venturus eſt Iudex viuorum & mortuorum, dicit clara voce: Qui credit in eum, non iudicatur. Huius promiſsionis fiducia aduerſus minas legis, terrores mortis, flammas inferni, tyrannidem Diaboli, in hora mortis erit nobis neceſſaria: non enim fieri poteſt, vt ipſa æterna veritas mentiatur. Hactenus de conſolatione credentium. De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere, ſequitur: Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. Quid? An non ergo aliud futurum eſt iudicium? Imo ad iudicandum veniet filius hominis ſuo tempore, quemadmodum promiſit. Quid ergo eſt quod dicit: Iam iudicatus, id eſt, condẽnatus eſt? Hoc dicto oſtendit, qualeſnam ſint omnes filij Adam ſine fide, id eſt, ſine Chriſto mediatore, videlicet quod ſint iudicati, id eſt, condemnati, ſcilicet quantũ ad cauſſam attinet & materiam. Cauſſa enim & materia dãnationis in ipſis eſt, quæ eſt trãſgreſsio Legis diuinæ, & contumax rebellio aduerſus Deũ. Præterea legis ſentẽtia, olim à Deo creato primo homini propoſita, & deinde repetita in mõte Sinai eſt, quod maledictus ſit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipſius mandatum, ad hanc maledictio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ledictionem obligati ſunt omnes, qui non credunt in filium Dei, qui ſolus eorum maledictionem in ſe recepit, qui in ſe crediderint. Hoc ita eſſe ſignificant quæ ſequuntur: Hoc eſt autem iudiciũ, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. *Hoc eſt, ideo homines condemnabuntur, quia lucẽ filij Dei fide non receperunt: ſed potius in ſua ignorantia permanere voluerũt, idq́; ideo, quia eorũ opera erãt mala.*

De qvarto.

Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. *Fures cum furari volunt, tenebras amant: Ita homines qui nondum ad bene agendũ ſunt nati per fidem Chriſti, toto impetu ad male agendũ feruntur, ideo lucem Euangelij oderunt. Cum contra, qui ſincere agit, bene ſibi conſcius, venit ad lucem, id eſt, ſua opera manifeſte facit, non veretur hominum conſpectum. Id eſt, qui venit ad Chriſti lucem, & eius ſpiritu benefacere didicit, is non manet diutius in ignorantiæ tenebris, ſed vt lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo diſcamus primum differentiam inter credentes & nõ credẽtes. Diſcrimen enim ab operibus petendũ eſt, ſicuti Dominus in alio loco ait: Bona arbor bonum fructum facit: Mala vero malum producit fructum. Deinde etiam diſcamus, quod lux Euangelij non ferat; vt veteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Chriſti adhortationes & Apoſtolorum. Apud Matthæum ait Dominus:*

Sic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt glorificēt Patrem cœleſtem. Et Paulus ait: Lucis filij eſtis, tanquam in luce ambulate. Ad eundem modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus vero reprobatum, à Deo quidem electum & honorificatum, & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotiū ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias acceptas Deo per Ieſum Chriſtum. Nemo igitur cogitet, per Euāgelium datam eſſe licentiam peccandi. Euangelium à peccato liberat, quare non vult vt liberati amplius peccati iugo ſe ſubmittant. Si, inquit Saluator, filius vos liberauerit, vere liberi eritis: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Cum igitur liberi ſimus per Ieſum Chriſtum, libertate noſtra ita vtamur, vt ſimus ſerui, non peccati, ſed Dei, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor in ſecula, Amen.

FERIA TERTIA PENTECOSTES, *Iohan. 10.*

AMen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouiū. Huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas: Et cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues illum ſequūtur, quia nouerunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed effugient ab eo, quia non no

uerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Ieſus. Illi autem non cognouerunt

quæ eſſent, quæ loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico vobis, Ego ſum oſtium ouiũ. Omnes quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt oues eos. Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non venit, niſi vt furetur, & mactet ac perdat. Ego vero, vt vitam habeant, & abũdantius habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

HERI *audiuimus de vita æterna, quam conſequimur fide Chriſti: hodie nobis monſtratur verum oſtium & oſtiarius, ne quis à vera vitæ æternæ ianua aberret, & quærat viam aliam, aut oſtium per*

quod ad vitam peruenire non poteſt. Vt autem hunc Euangelij textum melius intelligamus, obſeruanda eſt eius occaſio & ſcopus, vnde ſumma ſententiæ colligetur. Occaſio fuit: Chriſtus ſanauit hominem cæcum, qui cæcus à natiuitate fuerat, quo facto ſuam declarauit diuinitatem, & ſe Meßiam olim promiſſum oſtendit. Verum Phariſæi & Scribæ, qui tum habebantur paſtores populi Dei, offendebantur, vt qui Chriſto honorem Meßiæ & paſtoris veri promißi inuidebant, contra quorum impietatem ſe tuetur, & verum paſtorem eſſe defendit. Scopus ergo eſt, vt monſtret verum ouile, id eſt, veram Eccleſiam definiat, cuius ipſe ſolus ſit verus paſtor. Habemus occaſionem & ſcopum huius concionis. Summa autem eſt, quod & confutat Scribas, qui ſe pro veris paſtoribus venditarunt, & ſe aſſerit verum paſtorem eſſe, in cuius ouili ſunt quotquot audiunt ipſius vocem, & ſe ſequuntur, & ab alienis, id eſt, à falſis paſtoribus diſcedunt.

Loci duo:

I. *De falſis paſtoribus.*
II. *De vero paſtore & ouili vero.*

DE PRIMO.

Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. *Hæc deſcriptio eſt falſi Prophetæ, & vnius propoſito exemplo, omnes falſos Prophetas intelligit. Falſus Propheta eſt qui non intrat per oſtium. Quid eſt non ingredi per oſtium?*

Eſt

Eſt aliam ſalutis viam proponere, quam ſolum Chriſtum. Quicunque igitur à Chriſto aberrat, ab oſtio aberrat, & eſt falſus paſtor. Arius negauit Chriſti diuinitatem, aberrauit ergo ab oſtio. Eſt enim Chriſtus verus Deus. Fontinus Chriſti humanitatem negauit, aberrauit igitur ab oſtio, eſt enim Chriſtus homo verus. Sabellius poſuit in Chriſto duas perſonas, aberrauit igitur ab oſtio, eſt enim Ieſus Deus & homo vnus Dominus & vnus Chriſtus. Papiſtæ dicunt, quod non ſolo Chriſti merito ſaluemur, errant igitur ab oſtio. Chriſtus enim ſolus mundi ſaluator eſt. Phariſæi & Papiſtæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab oſtio aberrant, & intrant in ouile, id eſt, in Eccleſiam per aliam doctrinam, quam Moſis, Prophetarum, Pſalmorum & Apoſtolorum. Hoc enim eſt aſcendere aliunde. Obſeruemus igitur hinc veram notam falſorum Prophetarum, quæ eſt aliunde quam per verum Chriſti Euangelium, & per Chriſtum ipſum aſcendere in ouile, & ſumere ſibi docendi officium. Hi falſi doctores ſunt fures & latrones. Latrones dupliciter ſunt: Primum, quia ſentiebant ſuam doctrinam ſatis eſſe ad ſalutem, & eam eſſe quæ ſola paſceret, cum tamen non ſit intellectus verbi niſi aperiente Chriſto & veluti recludente oſtium. Secundo quia nouas etiam traditiones comminiſcebãtur, quas putabant ad ſalutẽ conducere. Quemadmodum etiam à Papiſtis factitatum eſſe manifeſtũ eſt, qui hoc opus, hanc miſſam, hoc roſarium, hanc inuocationem ſanctorum, hunc ordinẽ docuerunt ſalutẽ mereri. Fures

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

præterea ſunt: quia primùm dolo veram doctrinam auferunt, 2. Cor. 11. ſicut Serpens Euam ſeduxit aſtutia. Deinde, quia poſtquam veram doctrinam ſuffurati ſunt, obtrudunt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant, & contriſtant cor iuſti, Ezechielis 13.

Sed quid eſt quod poſtea in textu ſequitur, Quotquot ante me venerũt, fures ſunt & latrones? *Nónne Moſes, Elias, Eſaias, Heliſæus, Hieremias, Daniel, & multi alij venerunt ante Chriſtum? ſi venerunt ante ipſum, fuerunt fures & latrones, ſicuti hic Dominus clare pronunciat. Illi venire dicuntur ante Chriſtum, qui ſine Chriſto veniunt, qui ſine ipſius doctrina & ſpiritu veniunt: verum ſancti Dei Prophetæ venerunt cum Chriſti ſpiritu & doctrina. Ergo non ante Chriſtum venerunt, nec fuerunt fures, aut latrones: ſed veri paſtores ouilis Chriſti. Hinc recte Auguſtinus: Cum illo veniũt, qui cum verbo Dei veniunt. Ego, inquit, ſum via, veritas & vita. Si ipſe eſt veritas, cum ipſo veniunt qui veraces fuerunt. Quotquot ergo veniunt ſine illo, ſunt fures & latrones, id eſt, ad furandum & occidendum veniunt ſponte. Fures quidem ſunt, quia quod alienum eſt, ſuum eſſe dicunt. Latrones, quia & quod ſunt furati occidunt. Videte ergo quantum periculum ſit à falſis doctoribus: Oues Chriſti ſibi vendicant, vt fures: eaſdem occidunt, vt latrones. Merito ergo Chriſtus in Euangelio hortatur omnes, vt caueant ſibi à Prophetis falſis, id eſt, à falſis paſtoribus, qui veritatem Dei non adferunt.*

DE SECVNDO.

Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. *Hic de bono paſtore agit, & definit bonum paſtorem eſſe, qui per oſtium intrat. Sunt autem quatuor genera bonorum paſtorum. Primum enim Deus ipſe paſtor ſuarũ ouium dicitur, iuxta illud Hier. 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eieceram eas, & conuertam eas ad rura ſua, & creſcent, & multiplicabuntur. Item Pſalm. 23. Dominus paſtor meus, nihil mihi deerit, in hoc loco paſcuæ me collocauit. Deinde Chriſtus Deus & homo eſt etiam paſtor verus, ſicuti in hoc Euangelio teſtatur, & nuper audiuimus, Ego ſum paſtor bonus, ꝙ inde probauit, quod ſuas oues vita redimeret. Tertium genus paſtorum ſunt pij doctores, de quibus loquitur Dominus apud Hieremiam: Suſcitabo inter eos paſtores & paſcent. Et Chriſtus Petrum paſtorem facit, cum ait: Paſce oues meas. Quartum genus paſtorum eſt magiſtratus ciuilis. Vnde Dauid rex paſtor populi dicitur: & olim reges paſtores populorum dicebantur. Verum de primo & vltimo genere paſtorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: ſed tantum de medijs generibus, hoc eſt, de ſeipſo & alijs pijs doctoribus Eccleſiæ: De quibus nonnihil dicam, ſed breuius, quia nuper de hac materia dictum eſt. Bonus igitur paſtor in genere eſt: Primum, qui intrat per oſtium, id eſt, qui cum Chriſto venit, & adfert verum Euangelium, quemadmodum Prophetæ & Apoſtoli olim fecerunt, & hodie omnes quotquot ſincere docent Euangelium. 2. paſcit oues, non caduco, ſed ſalutari*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pabulo, ſcilicet viuifico verbo Dei. 3. oſtiarius hic aperit, id eſt, Chriſtus facit vt verbum ſit efficax & proficiat ouibus ad ſalutem. Niſi enim Chriſtus aperit, fruſtra laboratur, nec oues efficaciter paſcuntur. 4. proprias oues vocat nominatim, hoc eſt, nouit ſuas oues, amat, & cura ſingulari complectitur. 5. vadit ante eas. Quomodo? doctrina, vita & cruce. Debet enim bonus paſtor eſſe forma gregis in doctrina, vita & cruce. 6. oues illum ſequuntur, ſcilicet in doctrinæ puritate, in vitæ ſanctimonia, & patientia ſub cruce. Sed quare oues ſequuntur illum? 1. Quia vocem eius agnoſcunt. 2. Quia ab alieno fugiunt, nam eius vocem non nouerunt. Habemus hic deſcriptionem non ſolum veri paſtoris, verumetiam verarū ouium, quæ in vno ſunt ouili ſummi paſtoris Dei. Quid eſt ouile? Eſt Eccleſia catholica. Quæ ſunt oues? omnes qui vocem paſtoris audiunt, eum ſequuntur, & fugiunt ab alienis paſtoribus, qui reuera nō ſunt paſtores, ſed fures & latrones. Hic tenendæ ſunt differentiæ veræ Eccleſiæ, & falſæ Eccleſiæ. Veræ Eccleſiæ propriæ notæ ſunt hæ, quas qui non habet, ſciat ſe non eſſe de ouili Chriſti.

Quæ ſunt iſtæ notæ veræ Eccleſiæ ſeu veri ouilis Chriſti? Prima eſt vox incorrupta doctrinæ cœleſtis, iuxta illud: Oues meæ vocem meam audiunt. 2. vſus Baptiſmi integer. 3. vſus Cœnæ Dominicæ iuxta Chriſti inſtitutionem. 4. vſus clauium iuxta mandatum Chriſti. 5. crux. 6. mutua ouium Chriſti charitas. 7. mutuæ pro ſe inuicem preces. 8. conſeruatio miniſterij verbi. Hæ ſunt veræ notæ Eccleſiæ Chriſti,

quas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quas paucioribus verbis comprehendere licet, vt diſcamus primam notam eſſe ouium Chriſti, incorruptam Euangelij vocem. Secundam, legitimum vſum Sacramentorum. Tertiam, obedientiam erga miniſterium verbi. In his enim tribus continentur octo illæ quas poſui.

Habemus in genere, quis ſit bonus paſtor, & quæ ſint veræ oues, nunc ea accommodemus ad exempla: Primum ad Chriſtum ſummum paſtorem & eius oues. Deinde ad alios verbi minſtros, qui ſub Chriſto paſtore etiam dicuntur paſtores.

Chriſtus probat ſe bonum paſtorem eſſe ex eo, quod vitam ſuam ponat pro ouibus, is enim de cœlo deſcēdit, vt quæreret quod perierat, vt ſanaret quod languidum erat, & conſolidaret vulnera ouibus à lupis inflicta. Hic præceſſit oues doctrinæ puritate, vitæ innocentia & cruce, hic paſcit oues ſaluifico pabulo Dei, id eſt, verbo Euangelij. Hic oues errantes colligit, hic lupos pedo ſuo arcet. Breuiter nihil carius habet ſalute ſuarum ouium. Huius oues ſunt Abel, Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Ioſeph, Anna, Maria, Simeon & multi alij, qui relicto errore, voci Chriſti præbuerunt aures, eum ſequentes in doctrina, vita & cruce, quem etiam ſuo tempore ſequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues ſunt hodie quotquot Euangelio credunt, & Chriſtum vera confeſſione & pietate colunt.

Quem autem fructum oues Chriſti à ſuo paſtore, qui & oſtium eſt & oſtiarius, expectabunt, Chri-

ſtus oſtendit, cum inquit: Per me ſi quis introie-rit, ſaluabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. *Hoc eſt, ſi quis relictis tenebris, me lucem ſecutus fuerit, ingredietur, ſcilicet fide, & egredietur confeßione, pietate & charitate, & paſcua inueniet, ſcilicet per verbum vitæ in hoc mundo, & æternam beatitudinem in futura vita.*

Deinde ſunt boni Paſtores omnes pij miniſtri verbi, qui exemplum Chriſti in paſcendis ouibus ſequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias, talis Eſaias, tales Apoſtoli, tales hodie omnes, qui Chriſtum ſincere prædicant, & oues præcedunt doctrina, vita, & cruce, qui lupos nõ fugiunt, ſed arcẽt ab ouili Chriſti gladio ſpiritus & ardentibus precibus. Hi etiam habent proprias oues, eos qui eorum vocem audiunt, ac ipſos ſequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad ſolum Chriſtum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergo dicit eas paſtorum eſſe qui eas paſcunt? Sunt paſtorum ſi curam ſpectes: ſolius vero Chriſti, ſi poſſeßionem & verum dominium. Is enim ſuo precioſo ſanguine ſibi oues ſuas acquiſiuit. Verum quia nuper etiam audiuimus concionem de paſtore & ouibus, nolo hic plura dicere, ſed commendo vos omnes ſummo paſtori noſtro Ieſu Chriſto, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſecula, Amen.

DOMI-

DOMINICA TRINITATIS, *Euangelium Iohan. 3.*

ERat homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad IESVM nocte & dicit ei: Rabbi, ſcimus quod à Deo veneris Magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: Niſi quis natus fuerit è ſupernis, non poteſt videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Num poteſt in ventrem matris ſuæ iterum introire ac naſci? Reſpondit Ieſus: Amen amen dico tibi, Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne mireris, quod dixi tibi: Oportet vos naſci è ſupernis. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, & quo vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt è ſpiritu. Reſpondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Tu es ille Magiſter Iſraelis, & hæc ignoras? Amen amē dico tibi, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur, & teſtimonium noſtrū non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia credituri ſitis. Et nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentē in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtū merito noſtri Symboli ſeu fidei Feſtū dici poterit. Eſt enim inſtitutum, vt doceatur in Eccleſia de Deo, qui eſt vnus & verus in eſſentia, trinus in perſonis, & de eius erga Eccleſiam beneficijs. Nam poſtquam ſuperioribus dominicis de Chriſto, eiusque beneficijs, de dilectione Patris mittentis Filium in mundum, de miſsione Spiritus ſancti ad confirmandum Chriſti Euangelium, dictum eſt: commodum iudicauit Eccleſia hæc omnia ſimul coniun-

gere,

gere, & de ijs hoc die docere, quo breuiter in memoriam, quæ fuſius declarata ſunt, reuocentur. Proponit autem Eccleſia hunc textũ Euangelicum, quem audiuiſtis, ſapienti conſilio. Nam in eo beneficia Dei erga Eccleſiam proponuntur. Vt enim Pater Filium mittit, vt fiat victima pro peccato, ita Spiritus ſanctus datur, qui credentes ad vitam æternam regenerat. Eſt ergo ſumma præſentis Euangelij, quod regenerati fide Chriſti ſint hæredes vitæ æternæ, beneficio & merito CHRISTI, quem Pater miſit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam:

I. De noticia Dei.
II. De ſpirituali regeneratione.
III. De conſolatiſſimo Chriſti dicto: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita oportet exaltari Filiũ hominis, &c.

DE PRIMO.

Cum noſcere Deum ſit vita æterna, operæ precium eſt, vt homines ad veram noticiam Dei aſpirent. Eſt autem noticia Dei duplex. Vna eſt gentilis, naturalis, & philoſophica, & hæc eſt imperfecta. Nam mundi ſapientes, qui verbo Dei non erant inſtituti, in quatuor errarunt. 1. in ſubſtantia. 2. in perſonis. 3. in prouidentia. 4. in voluntate. Epicurei ab omnibus exploduntur, qui negarunt vllum Deum eſſe. Sapientes, qui vnum Deum ſunt confeſſi, errarunt in ſubſtantia: nam non putarũt hunc eſſe Deum, qui eſt Pater, Filius, & S. ſanctꝰ. Nec recte iudicarũt de perſonis,

perſonis. Prouidentiam Dei quidam ſuſtulerunt, quidam vniuerſalem negarunt: putarunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Voluntatem Dei de gratuita miſericordia ignorarũt prorſus: at quod punire velit aliquando cõtumaces, propriæ conſcientiæ teſtimonio admonebantur. Sed vnde gentes hanc qualemcunq; noticiam Dei habuerunt: Dauid & Paulus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuiſſe teſtantur. Paulus enim Rom. 1. ait: Id quod de Deo cognoſcitur, manifeſtum erat ipſis. Deus enim eis manifeſtauit. Nam quæ eius ſunt inuiſibilia, dum per res creatas intelliguntur, ex creatione mundi peruidentur, æterna ſcilicet eius tum potentia, tum diuinitas, ad hoc, vt ſint ipſi inexcuſabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Hoc eſt, cœlum quod videmus oſtendit Deum opificem. Summa autem cognitionis Philoſophicæ de Deo huc redit. Primum homores conditas contemplans huc perducitur, vt aliquem eſſe fateatur, à quo hæc omnia ſint condita, & cuius virtute adminiſtrentur cuncta: inde vero ad æternam eius potentiam ac diuinitatem peruehatur neceſſe eſt. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum eſſe oportet: & incredibilis iſta vis, quæ tantæ moli regendæ ſufficiat, excellentior ſit neceſſe eſt quauis alia etiam præſtantiſsima virtute. Idipſum autẽ eſt, quod Deum vocamus, qui rurſus niſi vnus ſit, certe neque is ſit, qui omnia cõdiderit neq; qui omnia adminiſtret, ac proinde nec æternus, neq; omnipotens, deniq; nec

Deus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Deus fuerit. Hæc ſumma noticiæ Dei eſt apud mundi ſapientes: Cuius noticiæ vſus eſt triplex, Primus, vt homines Deum ex creaturis agnoſcant. 2. vt agnitum venerentur. 3. vt non colentes Deum agnitum ſint inexcuſabiles. Primus & ſecundus proprius eſt finis noticiæ Dei. Tertius eſt acceſſorius hominum culpa. Altera noticia Dei eſt ex ſcriptura ſeu ex verbo Dei, quæ noticia ſummatim in ſymbolo continetur Apoſtolico, quæ eſt, vt credamus eſſe vnũ Deum: vt credamus eſſe tres perſonas in vna diuinitate: vt cognoſcatur voluntas Dei, & eius erga Eccleſiam beneficia: vt modus à nobis intelligatur, per quem beneficiorũ ſanctæ Trinitatis participes fieri poſſimus.

Verum vt hæc Dei noticia plenior à nobis haberi poſſit, quatuor membra de hac ſalutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, quod tantum ſit vnus Deus. Secundum, oſtenſio, quod ſint tres perſonæ in vna diuinitate. Tertium quid in ſingulis perſonis ſit ſpectandum. Quartum, quinam ſit ſalutaris vſus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda eſt ex teſtimonijs. Teſtimonia autem confirmantia vnitatem Dei ſumam ex Moſe, Prophetis, Pſalmis & Apoſtolicis ſcriptis. Moſes Exod. 20. Deut. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, non habebis alios Deos coram me. Deut. 9. Audi Iſraël: Dominus Deus noſter Deus vnus eſt. Eſaiæ 43. Ante me non eſt formatus Deus, & poſt me non erit: Ego ſum, ego ſum Deus, & non eſt abſq; me Salutare. 44. Ego primus & nouiſſimus, & abſq; me nõ eſt Deus. Pſal. 18.

Quis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum noſtrum? Paulus 1. Cor. 8. Scimus quod non ſit alius Deus quàm vnus. 1. Tim. 2. Vnus eſt Deus. Hæc teſtimonia & multa alia, vnum eſſe Deum euidenter conuincunt, id quod etiam catholica confitetur Eccleſia, dum ait: Credo in Deum vnum.

SECVNDVM de perſonis: eſſe autem tres perſonas in vna diuina natura, non multiplicata, ſed vna numero manente, ratio non capit: Quare potius hoc myſterium eſt venerandum, quàm ſcrutandum. Hinc Bernardus: Scrutari hoc temeritas eſt, noſſe vero vita eſt æterna. Et Salomon: Scrutator maieſtatis opprimitur à gloria. Quare hic rationem noſtram ſub verbo Dei captiuam teneamus, & ſcripturæ teſtimonijs de tanto myſterio credamus. Cur autem Eccleſia credat tres eſſe perſonas in vna diuina natura, hæc eſt ratio: Vnus tantum eſt Deus, quod iam multis teſtimonijs probatum eſt: Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus: ergo Pater, Filius et Spiritus ſanctus vnus eſt Deus. Quod autem Pater ſit Deus, ſimiliter filius & Spiritus ſanctus, probatur quadrupliciter: 1. ex claris ſcripturæ verbis. 2. ex operibus. 3. ex cultu qui debetur Patri, Filio & S. ſancto. 4. ex Eccleſiæ perpetuo conſenſu.

Clara ſcripturæ verba ſunt Matth. 3. Pater ſonat de cœlo: Filius ſtat in fluuio: Spiritus ſanctus deſcendit vt columba ſuper Chriſtum. 1. Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt.

Deinde idem opera oſtendunt. Pater creat, Filius creat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

creat, & Spiritus ſanctus creat. Pater iuſtificat, filius iuſtificat, & Spiritus ſanctus iuſtificat: Pater omnia gubernat, filius omnia gubernat, & Spiritus ſanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iuſtificationis, & gubernationis Dei ſunt propria. Quare cum hæc Patri, Filio & Spiritui ſancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri neceſſe eſt.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, filius inuocatur, Spiritus ſanctus inuocatur. nunc autem ſolus Deus inuocandus eſt, & in ſolum Deum credere licet: Quare Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus Deus vnus eſt.

Huc & teſtimonium Eccleſiæ pertinet: Hæc eſt autem fides catholica, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, non confundentes perſonas, nec ſubſtantiam diuidentes. Nam alia eſt Perſona Patris, alia filij, alia S. ſancti.

TERTIVM de ijs quæ ſpectanda ſunt in perſonis. In perſonis ſpectanda ſunt quinq;: 1. eſſentia. 2. perſona. 3. perſonalis diſtinctio. 4 opus. 5. voluntas.

Eſſentia ſeu natura eadem eſt Patris, Filij & Spiritus ſancti. Non eſt enim aliud Pater, aliud filius, aliud Spiritus ſanctus. Nam vna eſt diuina eſſentia & natura ſimplex, atq; ideo dicitur Pater eſſe in Filio & Spiritu ſancto, Filius in Patre & Spiritu ſancto, Spiritus ſanctus in Patre & Filio.

ALTERVM, quod ſpectandum eſt in Trinitate, eſt perſona, videlicet quod alia ſit perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti. In hac perſona-

rum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rum Trinitate nihil eſt prius, nihil poſterius, nihil maius, nihil minus: idq́; nec tempore, quia omnes perſonæ ſunt coeternæ: nec natura, quia omnes ſunt vnius & eiuſdem eſſentiæ: nec dignitate, quia ſunt coæquales: nec intellectu, quia ſimul intelliguntur.

TERTIVM, quod eſt ſpectandum in perſonarum Trinitate, eſt perſonalis diſtinctio. Hic primum obſeruandum eſt, quomodo Deus à creaturis diſcernatur. Deinde, quomodo perſonæ diuinæ à ſe inuicem diſtinguãtur. Diſtinctiones, quibus Deus à creaturis diſtinguitur, ſunt hæ: 1. in vna & indiuidua natura non multiplicata, ſunt tres perſonæ. 2. Deus eſt mens æterna. 3. Deus eſt creator. 4. Deus eſt in mũdo & ſupra mundũ. 5. Deus eſt in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates ſoli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Perſonæ à ſe inuicem diſtinguũtur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus. Interiores ſunt, gignere, naſci, procedere. Solus Pater gignit filium: ſolus filius naſcitur è Patre: Solus Spiritus S. procedit ab vtroq;. Exteriores proprietates ſunt, mittere & mitti. Solus Pater mittit: Filius & S. ſanctus mittuntur, ſed diuerſimode. Filius miſſus aſſumſit humanam naturam, in qua victima factus eſt. Mittitur Spiritus ſanctus in corda, vt nouam lucem in cordibus incendat.

QVARTVM, quod in perſonis conſiderandum dixi, eſt opus Trinitatis. Hic obſeruanda eſt regula Auguſtini: Opera diuinitatis ad extra ſunt indiuiſa: ſed ſeruata cuiusq; perſonæ proprietate. Pater

creat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

creat, Filius creat, Spiritus ſanctus creat. Pater regenerat, Filius regenerat, & Spiritus ſanctus regenerat. Sed pater creat per Filium, & res creatas Spiritus ſanctus conſeruat. Pater regenerat in Filio per Spiritum ſanctum.

QVINTVM, quod conſiderandum in perſonis dixi, eſt voluntas, quæ qualis ſit, docent: 1. facta præterita & præſentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promiſſiones legales. 4. promiſſiones Euangelij. 5. exempla. 6. ἀπροσωποληψία, ſeu quod non ſit acceptor perſonarum. Hæc omnia ſimul docent, quod Deus iraſcatur peccantibus, & velit eos punire, & quod velit peccatum remittere omnibus ad mediatorem confugientibus, & dare eis vitam æternam, nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam vſus reſtat qui eſt multiplex. Primum igitur hæc recte formabunt iudicium noſtrum de Deo. Talem enim Deum agnoſcere debemus, qualem ſe patefecit verbo & teſtimonio, iuxta verſiculum: Ecce Deum credas quod de ſe prædicat ipſe. Secũdo hæc docent nos recte ſentire de creatione, quæ eſt opus totius Trinitatis. 3. Recte ſentire de reparatione generis humani, quæ eſt etiam opus totius Trinitatis, vt ſupra dictum eſt. 4. Hæc confirmant Articulos fidei noſtæ de Deo & Trinitate. 5. Hæc nos ad recte inuocandum inſtruunt. Inuocatio enim in hunc ſolum Deum eſt dirigenda, qui eſt Pater, Filius & Spiritus ſanctus. 6. Nos hæc monent, vt ſolicite & ſancte viuamus, tanquam in Dei conſpectu. Hæc ſint de Deo &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Trinitate dicta, quæ omnia in Symbolo noſtro breuiter indicantur.

De secvndo.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum Dei. *Hæc eſt ſecunda doctrina quam propoſui, quæ vt melius intelligatur, duo ſunt obſeruāda. Primum, cum quo loquatur Chriſtus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occaſio. Qualis autem fuerit cum quo locutus eſt Chriſtus, exponit textus. Fuit vir honeſtus & nobilis: fuit princeps Iudæorum: fuit Phariſæus, qui vixit inculpate ſecundum legem. Occaſio autem fuit hæc: Nicodemus venit ad Chriſtum nocte, qui vt Phariſæus iudicauit ſe iuſtum ex legis operibus, ſacrificijs & ſabbatiſmis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iuſticia & Baptiſmo, quam ipſe legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Chriſtus hoc dicto:* Niſi quis natus fuerit denuo, non poteſt intrare in in regnum Dei. *Ad hæc verba ſtupeſcit Nicodemus & ait:* Quomodo poteſt homo cum ſit ſenex iterum naſci? *cui Chriſtus:* Amen dico tibi: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum Dei. *Hic Chriſtus dicit ſe non de carnali natiuitate, quemadmodum eam intellexit Nicodemus, loqui: ſed de ſpirituali, quam neceſſariam eſſe eo probat, quod prior noſtra natiuitas eſt immunda.* Quod natū (*inquit*) eſt ex carne, caro eſt: *Id eſt, quicquid*

quid naſcitur in hac vicioſitate naturæ, immundum & reum eſt, atque ideo regni Dei non eſt capax. Huc addit modũ regenerationis: Spiritus vbi vult ſpirat, & vocẽ eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quo vadat: ſic eſt omnis qui natꝰ eſt ex ſpiritu. *Hoc eſt; quemadmodum ventus tum primum ſentitur, quando ſpirat, tametſi nemo nouit vnde veniat, aut quo vadat: ita ſpiritualis hæc regeneratio fit occulto quodam modo virtute Spiritus ſancti, quæ cum facta eſt, ſentitur per noui hominis nouos motus.*

Verum vt hæc intelligamus, obſeruanda ſunt organa & inſtrumenta huius ſpiritualis natiuitatis: 1. Semen huius natiuitatis eſt verbum Euangelij, quod annunciatur voce miniſtrorum. 2. Spiritus ſanctus, qui in prædicatione Euangelij eſt efficax, operatur fidem, qua & aſſentimur verbo Dei, & ſtatuimus, nobis Deum eſſe propicium propter filium, & ſimul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cum hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox ſentit in ſe motus Spiritus ſancti: aqua foris adhibetur, tanquam ſigillum internæ regenerationis, & teſtimonium collatæ gratiæ Chriſti. Huius regenerationis effectus conſpiciuntur in mente, in affectibus, in voluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illuſtratur, affectus purgantur, voluntas fit promta, & obedientia noua omnium virium incoatur: breuiter, qui credit regenitus eſt.

DE TERTIO.

Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium Dei, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam ęternam. *Hiſtoria exaltati ſerpentis in deſerto eſt in quarto libro Moſis cap. 12. quam figuram hic Chriſtus ad ſuam perſonam applicat, dicens:* Sicut Moſes exaltauit ſerpentem. *Hoc Chriſti dictum multa continet.* PRIMVM *enim aperte teſtatur, quod lex non tollat peccatum. Nam ſi lex tolleret peccatum, non opus eſſet expiatione per victimam Chriſti. Deinde cur ſit datus Meßias, & cur filius Dei aſſumſerit humanam naturam indicat: datus eſt enim vt exaltaretur in cruce, & ita per eum ſalus mundo contingeret. Præterea oſtendit hoc dictum, Chriſti regnum ſpirituale eſſe & æternum. Tum docet qualis ſit iuſticia, qua conſiſtimus coram Deo, ſeu quomodo participes reddamur beneficiorū Chriſti, videlicet cum credimus in Chriſtum exaltatum, id eſt, mortuum in ara crucis. Poſtremo dulciſſima eſt conſolatio hic propoſita, quod gratia hac, quæ eſt in cœlum aditus, offeratur omnibus. Id quod indicat vniuerſalis particula* OMNIS *qui credit. Nos igitur bonam ſpem concipiamus de ſalute, quæ omnibus offertur per Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS, EVANGElium *Lucæ 16.*

HOMO quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulceroſus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis. Sed & canes veniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, ac ſepultus eſt, atque in tartaro ſublatis oculis ſuis, cum eſſet in tormentis, vidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans, dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte La-

zarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili recordare, quod receperis bona tua in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fruitur, tu vero cruciaris. Et ſuper hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus eſt, vt ij, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſunt, neq; iſtinc huc tranſcendere. Ait autem: Rogo ergo te Pater, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinq; fratres, vt teſtificetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Moſen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent. Ait autem illi: Si Moſen & Prophetas non audiuut, neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus huc vſq;, propoſita eſt doctrina de ſingulis articulis fidei noſtræ: nunc in ſequentibus dominicis, vſque ad Dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Chriſti, & fidei natura veriſq; fructibus: idq́; ideo, vt miraculorum doctrina confirmetur Euangelij veritas, & doctrina de fide, & fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet autem Chriſtus de bonis operibus quinq; modis: 1. Interdum enim ſimplici doctrina eſt contentus, vt

cum dicit: Eſtote miſericordes, agite pœnitentiam, facite fructus pœnitentia dignos. 2. Interdum ſuum exemplum proponit, quod ſuos vult imitari, vt cum dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. 3. Interdum proponit parabolas, vt de bono villico, de virginibus decem, de ſemine in terram iacto, quales multæ ſunt paſſim in Euangelicis hiſtorijs. 4. Interdum minis vtitur, vt cum dicit: Niſi abundauerit iuſticia veſtra, pluſquam ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item, Væ vobis Scribæ, Phariſæi, hypocritæ, &c. 5. Interdum proponit præmia & pœnas in illuſtribus exemplis, quemadmodũ hoc Euangelio facit. Breuiter, nihil nõ agit Dominus, vt ſuos honeſtæ vitæ ſtudioſos faciat.

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius ſumma eſt, quod Chriſtus Dominus propoſitis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduerſus pauperes, & exhortetur ad pietatem & conſtantiam in ferendis ærumnis huius vitæ. Nam vt diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honeſtam vitam in timore DEI. Vſus ergo erit, vt diuites & crudeles erga ſuos proximos videant, tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, ſi non reſipiſcant mature. Deinde, vt pauperes pij & afflicti in hac vita huius pauperis Lazari exemplo ſe erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, ſi in fide ad mortem perſeuerauerint.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Loci tres:

I. *Deſcriptio huius Epulonis, cum ſuis doctrinis.*
II. *Deſcriptio Lazari, cum ſuis conſolationibus.*
III. *Dictum Domini: Habent Moſen & Prophetas.*

De primo.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo. *In hoc primo loco quatuor ſunt obſeruanda: quæ ſunt, 1. generalis reprehenſio eorum, qui ſunt crudeles in pauperes. 2. cauſſa damnationis huius diuitis. 3. verus vſus diuitiarum. 4. ſtatus animarum impiorum poſt hanc vitam.*

PRIMVM *ergo cum hic Epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui ſunt duri in pauperes, & qui, cum ipſi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi ſunt in mundo. Hæc reprehenſio etiam ad eos pertinet, qui neque conſilio, neq; re miniſterium verbi, aut egentia Eccleſiæ membra iuuant, quare vnuſquiſque apud ſe cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus ſapere diſcat.*

Cauſſæ damnationis huius Epulonis nõ ſunt diuitiæ & ſplendor veſtiũ & deliciæ in cibis, modo temperatæ fuiſſent, quod ex ipſo Euangelio patet. nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami ſinum receptus eſt. Si enim diuitiæ fuiſſent efficaces cauſæ damnationis, damnatus fuiſſet & Abraham: damnatus fuiſſet Dauid, & multi reges, & alij qui diuites fuerunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Verum diuitiæ, ſplendor & huiuſmodi alia, occaſio poſſunt eſſe damnationis, quando videlicet homines iſtis abutuntur in contumeliam Dei & contemtum proximi, in ſuperbiam & luxum. Sed quæ fuerunt cauſſæ damnati huius Epulonis? tria horrenda mala, quæ in textu diſerte notantur: quorum primum fuit ſecuritas carnalis, quæ habuit ſecum hæc mala, quod non egerit pœnitentiam, quod nullum ſenſum iudicij & iræ Dei habuerit, quod nulla curæ officij tangeretur, nam hæc perpetuo ſecum habet carnalis ſecuritas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poßint homines de rebus ſuæ ſalutis cogitare. Tertium malum, quod cauſſa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res ſatis indicat, quod nullam fidem habuerit: vbi enim fides vera eſt, non poteſt in miſeros & egenos eſſe crudelitas. Propter has tres cauſſas damnatus eſt Epulo, cuius exemplo multi quotidie ad damnationem certam properant, qui ſuis diuitijs ſecuritatem, crapulam & neglectum membrorum Chriſti fouent. Quare ſi nobis ſalus cordi eſt, mature reſipiſcamus, caueamusq́; ne donis Dei in noſtram perniciem abutamur.

TERTIO *loco ex hoc exemplo colligendum eſt per contrarium, quis ſit verus vſus diuitiarum, qui verus vſus in his quatuor eſt poſitus.*

PRIMVS *eſt vt conferamus partem noſtrarũ facultatum ad cõſeruationem miniſterij, quem vſum confirmat primum finis hominis: eſt enim ho-*

mo conditus, vt Deum agnoſcat et celebret. Quare & bona quæ habet, ad iuſtum finem referenda ſunt. Deinde hunc vſum confirmant ſæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, vt Eccleſiam noſtris facultatibus iuuemus. Præterea hunc vſum ſtabiliunt piorum regum & ſanctorum exempla, qui nihil in votis magis habuerunt, quam ſuis diuitijs miniſterium verbi ornare, & conſeruare. Contra hunc primum & pium diuitiarum vſum peccant multi: inter quos ſunt primum, qui ſuas diuitias conuertunt ad ruinam miniſterij, quemadmodum multi tyranni olim & hodie faciunt. Deinde, qui auferūt bona Eccleſiaſtica & ſibi occupant. Tum etiam, qui ex ſuis facultatibus nihil conferunt ad conſeruandum miniſterium verbi. Præterea & illi, qui vel precibus, vel artibus alijs bona Eccleſiaſtica ad ſe honeſto titulo transferunt, quaſi eſſent Eccleſiæ miniſtri, cum ſint prorſus canes muti, qui nec vnquam ſeruierunt Eccleſiæ, aut Reipub. nec poſſunt vnquam ſeruire, ventres pigri, & beſtiæ inertes, qui tamē Prælati, Canonici & Vicarij & Abbates ſalutari volūt.

SECVNDVS verus & legitimus diuitiarum vſus eſt, vt earum partem conuertamus ad conſeruandam & ornandam Rempublicam, in qua viuimus. Sunt enim Reſpublicæ Eccleſiæ hoſpitia, quibus etiam gratitudinem debemus, etiamſi alia commoda ad nos non peruenirent. Contra hunc vſum multi peccant, vt ſunt: qui iuſta tributa non ſoluūt: qui iniuſta exigūt: qui tributa non conuertūt ad rerūpublicarū conſeruationē, ſed ad luxum & crapulā.

TER-

TERTIVS vſus rectus & legitimus diuitiarum eſt, vt vnuſquiſq; ſuum ſtatum honeſte tueatur ſine ſordibus. Contra quem peccant primum, qui potationibus, comeſſationibus, veſtibus ſuo ſtatui non conuenientibus ſuas res abliguriunt, quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui ſordibus ſuis oblectantur, & ſuum ſtatum honeſte, vt decet, non tuentur, qui & male veſtiuntur, & male edunt, cum interim eorum pecunia ærugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum verus vſus & legitimus eſt, vt partem aliquam in pauperes erogemus, & maxime in eos, qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Eſt enim hæc potiſſima cauſſa, cur Deus ſinit eſſe pauperes inter nos, vt faciat periculum, an ipſius miſericordiam imitari velimus, iuxta mandatum Chriſti: Eſtote miſericordes, ſicut Pater veſter cœleſtis miſericors eſt. Contra hunc vſum etiam multi pecccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in ſupplicijs erunt ſocij, qui ipſum magiſtrū crudelitatis erga egenos in hoc mundo ſint ſecuti.

QVARTVM ſequitur, quod in Epulonis exemplo conſiderandum dixi, videlicet, qualisnam ſit ſtatus animarum eorum, qui ex hac vita ſine fide diſcedunt. Nam cum Chriſtus dicit, diuitem Epulonem apud inferos ſublatis oculis vidiſſe Abrahamum eminus, & petiuiſſe intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerādam linguam ſuam, depingit tabulam, quæ ſtatum animarū impiorum poſt mortē repræſentat, in qua hæc notātur: 1. ſum-

mus

mus cruciatus & conſcientiæ perpetuus vermis. 2. memoria crudelitatis, quam exercuerāt in miſeros. 3. votū recreationis per eorum officia in quos in hac vita crudeles erant. 4. quod non ſit futurus finis tormentorū, & quod fruſtra expetatur vlla in tormētis refectio. Quod enim hic Dominus per colloquiū Epulonis & Lazari depingit propter noſtrū captum, id ipſe Epulo in ſua conſcientia ſenſit, quā Dominus, qui omnia nouit, ignorare non potuit. Hæc igitur impietatis pœna ad ſeriam pœnitentiā inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

DE SECVNDO.

Et erat quidā mēdicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuā eius, vlceribus plenus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo dabat. *In hoc Lazari exemplo multa ſunt obſeruanda, vnde nos & doctrinam & conſolationem capere poterimus.*

PRIMVM hic confirmatur concio Petri, qui dicit iudicium à domo Dei incipere: punit enim ſuos in hac vita Deus, vt tanquā freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia ſuccederēt illis ex voto, ebrij facti fœlici rerum ſucceſſu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moſes de populo Iudaico dixit: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexit ad ludendum, hoc eſt, in idolatriam & alia ſcelera lapſus eſt. Quare memores ſimus dicti Pauli, 1. Cor. 11. Cum iudicamur, id eſt, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

igitur Dei animum reſpiciamus, quoties duris afficimur in hac vita, & cruce admoniti timeamus Deum pie & innocenter viuendo.

DEINDE hoc exemplo Lazari docemur, non omnes coram Deo miſeros eſſe, qui in hac vita ſint calamitoſi: nec contra omnes placere Deo, qui in hac vita videntur felices & beati. Lazarus in hac vita miſer fuit: ſed Deo erat carus. Epulo in hoc mundo felix: ſed Deo diſplicebat. Quæ cauſſa? Lazarus timuit Deum ex viua fide, Epulo autem Deum non timuit, fide enim vacuus erat.

TERTIO, in Lazaro videmus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemtus & ſpretus: verum cum nunc abſq; omni conſolatione iaceret, venerunt canes & linxerunt vlcera eius: quo ſignificatur, quod Deus non ſinat pios ita calamitatibus obrui, quin conſolationes ærumnis admiſceat. Neq; enim dubium eſt, quin prouidentia Dei factum ſit, vt canes venirent & lingerent vlceroſum, in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini ſui impietatem eſt imitata, textus enim dicit, & nemo dabat ei.

QVARTO obſeruemus hic communem ſortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem vtriq; eſt communis: ſed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miſeriam tranſijt: Lazarus verò ad felicitatē peruenit.

QVINTO hic obſeruetur in Lazaro Angelorum miniſterium. Epulo viuum Lazarum contemſit: ſed mortui animam Angeli deportāt, qui in vita con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

contemtus erat, in morte curatur & honoratur ab Angelis Dei. Neq; hoc in ſolo Lazaro accidit: ſed ꝙ de illo legimus, commune eſt omnibus. Nam vt piorum animæ Deo curæ ſunt: ita à ſanctis Angelis in portum ſalutis & felicitatis deportantur.

SEXTO in Lazari exemplo videmus, qualis ſtatus ſit animarum piorum poſt hanc vitam. Deportatur Lazarus in ſinum Abrahæ. Quid eſt ſinus Abrahæ? Sicuti Abrahā ideo pater fidelium dictus eſt, quia penes ipſum depoſitum fuit æternæ vitæ fœdus, quod fideli cuſtodia ſeruatū filijs ſuis primū, deinde cunctis gentibus, quaſi per manus tradidit: Filij eius vocantur, quicunq; eiuſdē promiſsionis ſunt hæredes: Ita poſt mortem dicuntur in eius ſinum colligi, qui eiuſdem cū eo fidei fructū percipiunt. Nam quemadmodū filij, dū veſpere ab operib. diurnis domi congregātur, & veluti in ſinu paterno fouētur, ita pij poſt labores exhauſtos in hac vita, poſt mortem colliguntur in beata requie, vbi bene & beate habēt vſq; ad reſurrectionem mortuorū. Hic Abrahæ ſinus vocatur etiam Paradiſus, vt in illo Chriſti dicto ad latronem, Hodie eris mecum in Paradiſo: vbi eſt, iuxta Pſalmum, abundantia læticiarum ex vultu Dei, & perpetuæ iucunditates in dextera eius. Breuiter, Beati qui in Domino moriuntur, quia perpetuo cum Domino erunt, & perpetuo gaudio fruentur.

Porro quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, ſciendū eſt, ꝙ iſta acciderunt ſpiritualiter. Ita enim apud ſe cogitauit Epulo in tormentis, & tale reſponſum accepit iſte in propria conſcientia.

SE-

SEPTIMO *obſerua in Lazaro imaginẽ Eccleſiæ in hac vita. Eſt enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.*

DE TERTIO.

Habẽt Moſen & Prophetas, audiãt illos. *Hæc grauiſſima eſt admonitio inprimis vtilis. Hoc enim dicto multi damnantur.*

PRIMVM, *damnatur omnis, qui Moſen & Prophetas non recipit. Nam hi dati ſunt diuinitus, vt ad Deum nos ducant, & ſalutis viam monſtrent. Qui ergo hos non recipit, manet in ſua damnatione.*

SECVNDO, *damnantur recipientes, ſed tamen pluris faciẽtes humanas traditiones, & potius vitam inſtituunt iuxta præcepta hominum, quam iuxta præcepta Dei, contra apertũ Dei interdictum. Ita enim ait apud Hie. cap. 22. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis patrum veſtrorum.*

TERTIO, *damnatur hic Gregorius Papa, Anabaptiſtæ & alij Enthuſiaſtæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis vicioſi & melancholici cerebri, quam voci cœleſti credunt: imo relinquunt verbum, & prorſus abijciunt.*

QVARTO, *diſcamus hinc magnifacere doctrinam Moſi, Prophetarum & Apoſtolorum, quæ lucerna nobis erat ad æternam ſalutem, modo eius ductum equamur: nullum enim habet mundus præſtantius linodium, quam verbum Dei. Hoc Dauid pluris fe it quã aurũ præſtantiſſimũ: hoc Lazarus in mũdo auper, diues erat corã Deo: hoc Iob in medijs ærũnis*

ſe erex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſe erexit. Quare & nos, Chariſſimi, amemus verbum Dei, ſciamus eſſe inſtrumentum, quo nobis offertur theſaurus omnium precioſiſſimus Chriſtus Ieſus, & per illũ vita æterna, quam donet nobis Pater cœleſtis per eundem Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA SECVNDA POST TRINITATIS, Luc. 14.

HOMO quidam apparauerat cœnã magnam, & vocauit multos, miſitque ſeruum ſuum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſſe mihi eſt exire & videre illam, rogo te habe me excuſatum. Et alter, dixit, iuga boum emi quinque, & eo ad pro-

ad probandum illa, rogo te, habe me excuſatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire. Ac reuerſus ſeruus, renunciauit hęc Domino ſuo. Tunc iratus paterfamilias, dixit ſeruo ſuo: Exi cito in plateas & viços ciuitatis, ac pauperes ac debiles claudosq; & cœcos introduc huc. Et ait ſeruus: Domine, factum eſt, vt imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait Dominus ſeruo: Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

Sicuti proximo die Dominico impedimentum ſalutis eſſe contemtum proximi in Epulone oſtenſum eſt: ita in hoc Euangelio aliud impedimentum cauendum docemur, ne videlicet noſtras poſſeſsiones & negocia, curasq; rerum mundanarũ pluris faciamus quã Euangelium Chriſti, néue ſinamus nos commodis & voluptatibus huius mundi impediri & occupari, quo minus veniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem vocamur.

Porro occaſio huius parabolæ fuit vox cuiuſdam Phariſæi in cõuiuio, ad quod Chriſtus erat inuitatus. Nam cum Chriſtus pronunciaſſet, retributum iri in reſurrectione iuſtorum ijs, qui ſunt liberales erga pauperes: Phariſæus Chriſti ſermonem approbaturus ait: Beatus qui comedit panem in regno Dei. Verum

quia Chriſtus huius Phariſæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruerſos & præpoſterũ ſtudium vidit: proponit hanc parabolã, in qua & Iudæorum iuſtam reiectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ ſcopus & finis eſt, ne ſinamus huius vitæ res caducas nobis impedimento eſſe, quo minus in cœnam cœleſtem inuitati per Euangelium veniamus.

Loci quatuor:

I. Magnitudo miſericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs, qui vocati recuſant venire.

III. De coactione, quomodo cogat, & per quos.

IIII. Comminatio pœnæ eorum, qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta ſit miſericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs oſtenditur. Nam non ſolum vox Dei, verumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipue erga Chriſti Eccleſiam, ineffabilem miſericordiam Dei teſtantur. Miſericordia (inquit Dauid) Domini plena eſt terra. Argumentum maximũ huius miſericordiæ eſt datus filius, vt mundum in extremam miſeriam demerſum redimeret, idq́ per ſuam mortem & paßionem, quo homines ab hac miſeria liberati, donarentur æterna vita, quæ hic cœna magna dicitur, & in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines vocantur

ex

ex mera Dei miſericordia, quo in ea ſaturentur deliciis ſpiritualibus in omni æternitate.

Verum vt nobis magis dulceſcant lauticiæ huius cœnæ, circumſtantias quæ in textu notantur proponam ſeorſum, & quid doctrinæ & admonitionis ex ſingulis petendum ſit, dicam.

PRIMA itaq; circumſtantia in hac cœna ſpectanda, eſt de eo, qui ad hanc cœnam inuitat: nam inde eius æſtimatio dependet. Quis ergo inſtruit hanc cœnam? Num Rex aliquis mundanus? Non. Imo magnifacienda eſſet eius regis liberalitas, & laude extollenda miſericordia, qui miſeris & pauperibus regale conuiuium & magnifice inſtructum pararet. Sed quis eſt? Deus pater cœleſtis, Dominus dominantiū, & Rex regum, ſolus diues & lauticijs abūdans. Hæc circumſtantia bonitatis & miſericordiæ Dei clariſſimum teſtimonium eſt.

SECVNDA circumſtantia eſt, quod hic Pater familias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine ſignificatur? Ipſum Euangelium, eaq; omnia, quæ cum Euangelio coniuncta ſunt: vt eſt ſalus & vita æterna. Vide quanta miſericordia hic relucet. Sed quæ ratio eſt appellationis? Cur hæc tāta bona cœna dicuntur? Id fit ſane non ſine magnis cauſis, quarum de numero ſunt tres præcipuæ. PRIMA, quia Euangelium æternum gaudium, & nunquam finienda bona, promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur: Ita bona, quæ Euangelium offert, poſt multos exhauſtos in ærumnis huius vitæ labores, credentibus ex mera Dei miſericordia donabuntur.

SECVNDA *cauſa eſt, quia ſicut veſpera, quando cœna inſtrui ſolet, eſt finis diei: ita ætas, in qua per miniſterium prædicationis omnes ad epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema eſt.* TERTIA, *quia Euangelium extrema vox Dei eſt in mundo, poſtquam nulla alia eſt expectanda: ſicut cœna vltimum in die cibum proponit. Nunquam enim alia de cœlo ſonabit vox Dei: ſed hæc eadem Euangelij vox ſonabit vſq; ad iudicij extremi diem.*

TERTIA *circumſtātia eſt in hac voce* MAGNA, *qua cōmendantur nobis diuitiæ miſericordiæ Dei: non enim Deus vnum & alterum regem & ſapientem inuitat ad ſuam cœnam, ſed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non ruſticos aut ciues à ſuo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos faſtidit: ſed omnes promiſcue per orbem ſparſos homines inuitat ad magnam illam cœnam: nam textus & magnam cœnam eſſe, & multos inuitatos teſtatur.*

QVARTA *circumſtantia eſt de modo inuitationis. Modus exprimitur hiſce verbis:* Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ, vt diceret inuitatis. *Hic ſerui nomine intelliguntur Prophetæ, Apoſtoli & omnes pij Doctores, quos inde ab initio mundi miſit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hāc cœnam ipſe Deus Patriarchum Nohe inuitauit. Hic inuitatus reliquum mundū vice Dei vocauit. Deinde cum ob ſuam ingratitudinem mundus diluuio perijſſet, inuitatur voce Dei Abraham ad hanc cœnam. Pra-*

terea

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

terea cum mundi malicia creuiſſet ſuper terram, vnum populum peculiarem elegit Deus, in quo ſæpe excitauit Prophetas, vt ad hanc cœnam inuitarent: idq; continuauit paterfamilias, donec proprium filium miſit, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem inuitati ſuſpenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, miſit Apoſtolos in vniuerſum mundũ, vt ad hãc lautiſsimã cœnã omnes gentes inuitarẽt.

QVINTA *circumſtantia eſt de hora cœnæ. Quænam eſt iſta hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ eſt quo annunciatur hominibus liberalitas & miſericordia patrisfamilias, quod in tres partes diſtribuitur. In promiſsionem, exhibitionem, & tempus ſecutum exhibitionem. Promiſsionis tempus fuit inde ab Adam vſq; ad Chriſtum natum fere 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat, dum Chriſtus ipſe in carne hic in terris verſatus eſt, prædicauit, obtulit ſeipſum precium redemtionis pro inuitatis ad hanc cœnam. Tempus ſecutum exhibitionem eſt inde à miſsione Apoſtolorum in mundum vniuerſum vſq; ad diem iudicij, in quo tempore & nos ſumus, & inuitamur ad hanc cœnam voce miniſtrorum verbi. Tempus gloriæ eſt æternitas, quãdo in cœleſti gloria accubabimus non ſolum cum Abraham & Iſaac: ſed cum Deo Patre, Deo filio, Deo Spiritu ſancto, & fruemur æterno gaudio & lætitia in Chriſto Ieſu Domino noſtro.*

SEXTA *circumſtantia eſt inuitandi forma.* Venite (*inquit*) quia parata ſunt omnia. *Hoc eſt, vt in Baptiſtæ & Chriſti inuitatione videmus:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Agite pœnitentiam, & credite Euangelio: appropinquat enim regnum cœlorum. Hæc inuitatio requirit pœnitentiam, hoc eſt, prioris vitæ mutationem, vt diſcedamus à malo, & faciamus bonum, & requirit fidem, id eſt, vt credamus hanc cœnam nobis apponi, non noſtrũ ob meritum, ſed ex mera miſericordia propter Filium, qui nobis à Deo datus eſt ſapientia, iuſticia, ſanctificatio, redemtio. His enim donis & veluti veſtibus filij Dei in cœnam æternæ vitæ intrabimus. Nam ſapientia ſua Chriſtus mentes noſtras reformat: iuſticia ſua nos ornat, cum in eum credimus: ſanctificatione ſua nos purificat, ac tandem recipit in ſuam cœnaculum, vbi erit perpetua redemtio, gloria & felicitas. Atq; hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis miſericordia Dei, quæ eſt à progenie in progeniem ſuper omnes timentes eum vt virgo mater Domini canit.

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt vno animo ſe excuſare. *Recuſarunt enim venire ad cœnam hanc cœleſtem. Quemadmodum enim ſus pluris facit cœnum, in quo ſe commaculat, quam aurum aut precioſas gemmas: ita homines ſordibus ſuis iuuoluti fugiunt ſplendorem tantæ cœnæ. Qua in re tria deploranda ſunt mala: Miſeria generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium. Miſeria eſt, quod peccatis & maledictione oppreſſi homines, nõ ſolum non eluctari de ſuis malis conantur, verumetiam ipſis ſordibus delectantur: tantum abeſt, vt remedium quærant*

quærant. Atq; hoc eſt, quod Chriſtus dicit: Nemo venit ad me, niſi quem Pater traxerit. Ingratitudo eſt, quod homines inuitati ad gratuitam cœnam, id eſt, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remiſſionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iuſticiam, ad cœlum, ad Deum, vt cum illo beati viuant in omni æternitate, recuſant tamen venire. Quis hanc ingratitudinem ſatis deplorare poteſt. Corruptum iudicium eſt, quod homines pluris faciant finita bona, quam æterna: pauca, quam multa: caduca, quam firma: terrena, quam cœleſtia: conſeruantia hanc vitam ad modicum tempus, quam conſeruantia animam & corpus in æterna vita. Stultúsne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sane ſtultiſſimus, vt qui nihil recte iudicare poſſit. multo ſtultior eſt, imo in infinitum ſtultiſſimus, qui præfert mortem vitæ, peccatum iuſticiæ, infernum cœlo, Diabolum Deo. Breuiter, infinita mala infinitis bonis. Hoc noſtrum corruptiſſimum iudicium agnoſcamus, & petamus noſtras mentes noua luce reformari, vt recte intelligamus, quæ vera bona ſunt: ordinate appetamus, quæ recte iudicamus, & vſq; ad finem perſeueremus in quærendis ijs, quæ ordinate appetimus.

Poſtquam autem hæc in genere dicta ſunt, de miſeria generis humani, de ingratitudine ſumma & corruptiſſimo iudicio hominum: textum videamus, quia varios modos excuſationis continet. Primum dicit: Et omnes cœperũt vna ſententia recuſare. Hoc eſt, maxima pars mũdi ingrata cõtemſit gra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tuito oblatum beneficium. Primus ergo dixit: Agrum emi, neceſſe habeo exire & videre eum, rogo te, habe me excuſatum. *Hic deſcribitur primum genus hominum excuſantium ſe, quo ſub genere omnes continentur, qui potentia ſua freti recuſant venire ad hanc præclaram cœnam. Neq; tamẽ potentia eſt efficax cauſa huius excuſationis: ſed occaſio tãtum in ijs, qui ſuam potentiam à Deo eſſe non agnoſcunt, qui ſua potentia nituntur, hoc eſt, baculo arundinis. Nam cum peccatũ, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominũ potẽtia non valet: hic enim ſola potentia valet, nempe Euangeliũ Chriſti, quod Paulus definit eſſe potentiam Dei ad ſalutem omni credenti. Quod autem hæc potentia, & agrorum poſſeßio non ſit efficax cauſſa recuſatæ huius opiparæ cœnæ, oſtendunt exempla. potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos, potens fuit & Nero, & habuit agros. Quorum ille inuitatus ad nuptias venit, hic recuſauit. Quare? Quia ille vſus eſt potentia in gloriã Dei: hic eadẽ eſt abuſus in ſui interitum. Nam ea deceptus recuſauit venire ad hanc cœnam. Hic ergo monemur recte vti agris noſtris, ne ſint nobis impedimento, quo minus ad hanc cœleſtem cœnam veniamus, exempla omitto.*

Alter vero dixit: Iuga boum emi quinque, & proficiſcor ad probandum ea: rogo te, habe me excuſatum. *Hic deſcribitur alterum genus hominum excuſantium ſe, quo minus ad cœnam venire poßint: ſub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ ſunt cauſſæ efficaces hu-*

ius recuſationis? Nequaquã. Fuit Abrahã diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus, ſed Abraham non impeditus eſt ſuis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quam terrenas diuitias. Contra, Epulo ebrius fuit ſuis diuitijs, atque ideo venire recuſauit. Sunt enim diuitiæ, quando à malis poßidentur, veluti eſca, qua illecti capiuntur & necãtur. Ideo Chriſtus dicit eas ſpinas eſſe, & difficile pronunciat diuitem poſſe intrare in regnum cœlorum. Plato Philoſophus recte dixit, diuitias cœcas eſſe ſine prudentia, & acutum cernere, quando ſequuntur prudentiam. Ita & nos poſſumus dicere, diuitias ſpinas eſſe ſine pietate, & roſas quando pietatem ſequuntur. Nam pij diuites ſuis diuitijs veluti roſis quibuſdam ornant miniſterium verbi, ornant Reſpublicas & propriam domum. Quicunque ergo huius mundi diuitias habet, det operam, vt earum adminiſtratrix ſit pietas & charitas, vt in ſanctis Patriarchis & regibus, alijsq́ multis pijs & ſanctis hominibus videmus.

Et alius dixit: Duxi vxorem, propterea non poſſum venire. Hic deſcribitur tertium genus hominum recuſantium venire ad hanc cœnam, quo ſub genere continentur omnes, qui huius mundi voluptatibus dediti Euangelium Chriſti non curant. Ducere vxorem non eſt per ſe aut malum, aut cauſa recuſationis, ſed tantum occaſio in quibuſdam, qui non recte vtuntur dono Dei. Abraham habuit vxorem & multi pij, qui tamen non propterea recuſarunt obtemperare Euangelio. Quare cõiuges dent operam, vt Chriſtum ſecum habeant, caueant ne occaſionẽ mali

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

à bono ſumant. Hactenus audiuimus tria genera hominum excuſantium ſe, quod non venirent inuitati ad hanc cœleſtem cœnam: ſed ex his intelligemus omnia, quæ hominibus impedimento ſunt, cur Euangelio non auſcultent.

De Tertio.

Seruus reuerſus domum, nunciat patrifamilias quæ reſponderunt, & rurſus miſſus multis collectis pauperibus & claudis, iubetur cogere homines, vt intrent, quo impleatur domus conuiuij. *In hac coactione nobis proponitur ſumma conſolatio. Deus enim nō ſolum promittit, non ſolum inuitat multos, nō ſolum mandat, ſed cogit & compellit intrare ad ſuam cœnam. Sed quomodo compellit? Multis ſane modis. Parentes in familia cogent ſuos domeſticos, & diſciplina domeſtica aſſuefacient eos, vt Chriſtum audiant, pie & ſancte viuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros & diſciplina & correptione Domini. Magiſtratus ſimiliter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, ſublatione Idololatriæ: quemadmodum Ezechias & Theodoſius fecerūt, qui inſtrumenta Idololatriæ ſuſtulerunt. Omnium autem maxime miniſtrorū verbi eſt cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Chriſtum Prophetas & Apoſtolos feciſſe legimus.*

De Qvarto.

Nemo virorum illorum, qui vocati fuerunt & recuſarunt venire, guſtabūt cœnam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

meam. Hoc eſt, omnes cōtemtores Euangelij excludentur de vita æterna. Nā ira Dei manet in omnes, qui nō credunt in Filium. Hæc ſumma eſt quarti loci.

Cæterum vſus totius hodierni Euangelij triplex eſt. Primus, vt conſiderata magnitudine miſericordiæ Dei, gratias agamus per Ieſum Chriſtum. Secundus, vt caueamus, ne vllo prætextu nos ſubducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & voluptariorum ſeducamur, & ruamus in proprium exitium, ſed potius totis viribus demus operam, vt in hanc cœleſtem cœnam includamur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA POST TRINITATIS, LVCÆ XV.

ACCEDEBANT ad Ieſum omnes publicani & peccatores, vt audirent illum. Et murmurabant Phariſæi ac Scribæ, dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolam hanc dicentes: Quis ex vobis eſt homo, qui habet centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nónne relinquit nonaginta nouem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens, veniensq; domū, cōuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem meam quæ perierat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

perierat. Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore reſipiſcente, ma

gis quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam vnam, nónne accendit lucernam, & verrit domum, quæritque diligenter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei, ſuper vno peccatore reſipiſcente.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO *hodierni Euangelij hæc eſt. Cum tanta eſſet bonitate Dominus noſter præditus, vt neminem quantumuis afflictum & magnum peccatorem faſtidiret, imo potius omnes ad ſe inuitaret,*

iuxta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

iuxta illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: factum eſt, quod ipſi publicani, cognita hac miſericordia & bonitate, ad eum venirent, quo gratiæ omnibus liberaliſsime oblatæ participes fierent. Atque ideo Chriſtus non voluit eos tantum voce conſolari, ſed facto & conuerſatione. Inuitatus proinde ab ijs venit & comedebat cum illis: idq́; ea de cauſſa, vt eos Deo Patri lucrifaceret, hoc eſt, conuerteret eos à vijs ſuis peſsimis ad veram & ſalutarem pœnitentiam, quo à maledictionis reatu abſoluti hæredes fierent vitæ æternæ per Ieſum Chriſtum. Hoc Chriſti factum obſeruantes Phariſæi, vt erant ſuperbi, tumentes ſua Phariſaica, id eſt, falſa iuſticia, murmurant, ac tacite Chriſtum violatæ legis diuinæ accuſant. Sed quid ad hæc Chriſtus? vtroſque docet. Publicanos quidem, quod venerit ſaluatum peccatores. Phariſæos vero, cur cum peccatoribus conuerſetur, vnde colligitur Chriſti regnum pugnare cum Phariſæorum opinione & Satanæ regno. Nam vt Chriſti regnum eſt miſericordia & remiſsio peccatorum, adeo vt Angeli in cœlo gaudeant ſuper ſingulis peccatoribus pœnitentiam agentibus: ita Satanæ regnum eſt crudelis immanitas & peccati inundatio quædam. Loci duo:

I. *Murmur Phariſæorum, & cur Chriſtus ſit conuerſatus cum peccatoribus.*

II. *Docetur parabolis duabus, cur Chriſtus in hunc mundum venerit, & quid nos facere oporteat, modo ſanari velimus.*

De pri-

DE PRIMO.

Appropinquabant ei publicani & peccatores, vt audirent eum, & murmurabant Scribæ & Phariſæi, dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. *Hic proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuerſa ſtudia. Vnum publicanorũ & peccatorum, qui Chriſtum accedunt, vt illum audiant, & ad ipſius ouile aggregentur & ſaluentur. Poſtquam enim audiuerunt Chriſtum nullos peccatores reijcere, ſed omnibus gratiam, modo pœnitentiam agere non recuſarent, offerre, ipſum accedere nõ dubitarunt, ſpe magna ſalutis concepta. Alterum Phariſæorum & Scribarũ. Hi Chriſti factũ & miſericordiam erga peccatores improbarunt, atq; ideo murmurarunt, dicentes: Hic peccatores recipit & manducat cum illis.*

Porro huius Phariſaici murmuris plures ſunt cauſſæ, quarum nonnullas recitabo, vt videamus, quo ſpiritu ſint locuti, nosq; caueamus, ne ſimili morbo laborantes, aliorum ſalutem impedire videamur.

PRIMA ergo cauſſa eſt Diaboli inuidia, quæ propria eſt Diaboli & membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne videre poßint, Chriſtum & Publicanos vna conuerſari. Tanta enim inuidia erga Publicanos laborârunt, quod noluerint eos bonorum conuerſatione emendari. Huius generis Phariſæi plures ſunt hodie, quam qui Phariſæorum titulum agnoſcunt.

SECVNDA cauſſa murmuris fuit intolerabilis ſuperbia in Scribis & Phariſæis, qua vt canes Publicanos

blicanos ſpreuerunt, adeo vt cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recuſarint.

TERTIA cauſſa murmuris fuit opinio iuſticiæ & ſanctitatis. Nam vt ſe iuſtos, tantum ex paternis obſeruationibus & ſacrificijs, reliquosq; vt iniuſtos contemſerunt (vt ille qui ait: Non ſum ſicut cæteri peccatores, nec vt ille publicanus, ieiuno bis in Sabbato, &c.) ita eos, qui hanc ſanctitatis laruam non habuerunt, ſtrenue tanquam anathemata & res abominabiles aſpernabantur.

QVARTA cauſſa fuit ſtudium Chriſto infamiæ notam inurere. Nam vulgo perſuadere conabantur Chriſtum talem eſſe, quales eſſent illi, cum quibus verſaretur.

QVINTA cauſſa fuit zelus legis diuinæ, ſed falſus. Mandatum enim legis ſuo murmuri prætexuerunt, lex enim præcipit Exod. 23. ne conuerſentur cum Inſulis terræ. Item Exod. cap. 34. præcipitur, ne vnquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerēt, ne ipſis foret in ruinam, hoc eſt, ne illorum praua corrupti conſuetudine idolatræ efficerentur, & prophani legis diuinæ contemtores. Nam, vt Paulus inquit, modicum fermentum corrumpit totam maſſam, & vt eſt in verſiculo quodam: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Vt vna à liuore alterius liuorem contrahit, ſic & malo conſortio homines facile deteriores fiunt. Sicuti & Medea quodam in loco dicit: Malarum fœminarū ingreſſus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Item: Qui cōmu-

nicauerit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Et Syrac. Omnis homo ſibi ſimilem ſociat. Huiuſmodi ſcripturæ teſtimonia multa haud dubie congeſſerant Phariſæi, vt Chriſtum infamarent.

Sed quid dicemus ad iſtas ſcripturæ ſententias? pleræq; ex illis habent adiunctas cauſſas prohibitæ cum peccatoribus cõuerſationis, & vt ſummatim dicam, prohibent adiuncta ſcripturæ teſtimonia, ne infirmi, qui facile deteriores fieri poſſunt, cõuerſentur cum ijs, qui conuerti nolunt, ſed potius in hoc totis incumbunt viribus, vt alios ſibi nequitiæ ſuæ ſocios adiungant. Primum non potuit Chriſto conuenire: non enim erat infirmus, vt peccatorum conſuetudine contaminari poſſet, quare interdictum legis non in illũ quadrat. Dicit enim diſerte lex, vnde reliqua dicta manant: ne forte peccare te faciant in me, ſi ſeruieris dijs eorum, quod tibi certe erit in ſcandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hic conuerſatus legitur. Non enim Chriſtum voluerunt ſibi ſuæ nequiciæ ſocium adiungere: verum accedebant, vt audirent illum, & ex auditu fidem conſequuti ſaluarentur. Cum ergo & Chriſtus motus miſericordia cõuerſetur cum illis, vt eos adducat in ſtabulum ouium, vnde aberrârunt: & publicani ſitientes ſalutem, cupiant ſubleuari abonere peccatorum ſuorum, quod ſenſerunt grauiſſimum eſſe, iniuſte aduerſus Chriſtum murmurant: quos in viam reuocare conatur propoſitis his parabolis: vna de centum ouibus, altera de decem drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta ſunt ad criminationes Phariſæo-

riſæorum, oritur quæſtio. Nam poſtquam reſponſum eſt, ſcripturas, quæ malorum conſuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri poteſt, cum nos infirmi ſimus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuo fugere debeamus Phariſæos. Ad hanc quæſtionem reſpondeo: Sunt fugiendi, & non ſunt fugiendi. Imbecilles qui conſcij ſunt ſuæ imbecillitatis, quod videlicet ſint faciles & proni ad lapſum, edocti propria experientia, ipſi fugient conuerſationem eorum, à quibus metuunt, ne illorũ pice inquinentur & ſcabie inficiantur. Nam, vt dicit Iuſtinus martyr, mens hominis ex malorum conſuetudine ſcabiem quandam ſibi acquirit, & multis malis ſuccis impletur. Hoc patrumfamiliarum, magiſtratus, & miniſtrorum verbi officium eſt, vt caueant, ne tales ferantur, quorum conuerſatione ſimplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum ſeruum debet ferre in ſua familia, qui pueris ſuis ſit ſcandalo. Magiſtratus gladio coercebit blaſphemos. Miniſtri verbi obiurgationibus primum caſtigabunt impuros: quod ſi nihil iſta via proficiunt, debent eos eijcere de Eccleſia per excõmunicationem, vt pij & ſimplices ſciant, quod ſibi cauere debeant ab iſtorũ conuictu. Quod autem huiuſmodi fugiendi ſint, docet & hoc pauli dictum, 1. Theſſal. 2. Denunciamus autem vobis fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubducatis vos ab omni fratre, qui inordinate ſe gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. Hoc ergo ſit dictum infirmis, qui omnino ſibi cauere debent ab improborum conſortio. Verum quan-

tum ad eos attinet, qui bene ſunt inſtituti, & qui in officio ſunt publico, quorum intereſt oues errantes ad Chriſtum adducere, illi poſſunt, imo debent nonnunquam cum improbis conuerſari, ſicut Medicus conuerſatur cum ægroto, non vt ipſius ægroti ſcabie inficiatur, ſed vt ſua arte & curandi peritia eum ſanitati reſtituat. At eundem modum non modo licet, verumetiam neceſsitas officij & fides in miniſtris verbi requirit, vt improborum maliciam retegant, & ſanent quantum quidem fieri poteſt, verum ſi morbus fuerit incurabilis, ſequentur medicorum exemplum, & quod curare non poſsint, amplius non curent, ſed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, &c. *Hac parabola docet Chriſtus duo: Vnum, cur in mundum venerit. Alterum, quod ex priori pendet, cur conuerſetur cum peccatoribus, vnde ſequitur confutatio murmurantium Phariſæorum. Cur in mundum venerit, docet exemplo paſtoris. Nam quemadmodum paſtor in deſertum vadit, vt quærat ouem amiſſam, ita Chriſtus in mundum venit, vt homines per peccatum in deſertum abductos quærat. Deinde quia officium eſt Chriſti, quærere peccatores, vt reuocentur ad ſalutem, quod ſane fieri non poteſt, quin cum eis conuerſetur, hinc ſequitur improbandũ eſſe murmur Phariſæorum aduerſus Chriſtum, qui eum à legatione ſua abſterrere voluerunt, ne ſanarentur infirmi. Apte ergo alibi teſta-*

teſtatur : Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hæc ſumma eſt parabolæ de ouibus, eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amiſſam. Iam parabolam de ouibus particulatim videamus, quo nobis fiat dulcior, perſpecta Chriſti paſtoris ſolicitudine pro nobis.

Homo ille habens centum oues, Chriſtus Ieſus eſt, verus paſtor, qui animam ſuam pro ouibus poſuit, Iohan. 20.

Per ouem errantem intelliguntur omnes, qui ſe in deſerto vagari intelligunt, id eſt, agnoſcunt ſe peccatores, & cupiunt recipi, ſicut hi publicani fecerunt. Agnouerunt ſe peccatores, audiuerunt famam de vero paſtore, atque ideo ab illo recipi voluerunt, dum audiunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam vos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in publicanis, qui vocem Chriſti audientes ad ipſum veniunt, ac ſuum errorem agnoſcunt.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui cum hæreant in ſuis peccatis & damnatione, tamen hoc non animaduertunt, imo ſe iuſtos & beatos putant, atq; ideo Chriſtũ audire recuſant. Putant enim ſe iuſtiores eſſe, quã vt Chriſto iuſto opus habeant. Putant ſe magis ſanos, quam vt Chriſti medici opera indigeant. Quod hi per nonaginta nouẽ oues intelligãtur, ipſe textus aperte conuincit. Nã nonaginta nouẽ oues cõferuntur Scribis & Phariſæis, id eſt, hypocritis, qui ſe iuſtos gloriabantur. Habemus quis ſit paſtor, quæ ſit ouis errans, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quæ nonaginta nouem non errantes. Iam videamus 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quando venit paſtor errantem quæſitum. 3. Quomodo inuentam reportet in ſtabulum, ſanet & paſcat. 4. Quid acciderit inuenta oue.

Quando ergo errare cœpit ouis? Primum cum abducta eſt per lupum in deſertum. Hoc eſt, cum Satan primos parentes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à vijs ſuis peßimis ſunt rurſus inſidijs Satanæ abducti ab ouili. Ita & hodie, quoties à recta ſalutis via, vel in doctrina, vel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo venit Chriſtus paſtor quæſitum ouem errantem? Venit primum in Spiritu, idq́ in ſanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, vt hominibus viam ſalutis monſtrarent. Sic venit miſſo Moſe, miſſo Helia, Heliſæo, Iſaia & alijs multis. Deinde venit in carne, quando aſſumſit humanam naturam, & eſt pro nobis paſſus.

Quomodo quærit, & quæſitam reportat in ſtabulum? Quærit errantem ouem prædicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium, & reportat in ſtabulum, quando credentes in Eccleſiam congregat. Subijt enim in deſertum, & inuentam ouem impoſuit humeris, hoc eſt, credentes in ſe merito ſuæ crucis in Eccleſiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in ſtabulum ſanat & paſcit? Sanat omnes contritiones eius ſuo ſanguine, dum credentes in ſe abſoluit à reatu, & donat ſua iuſticia. Paſcit, dum donat eos Euangelij pabulo,

& eos fouet ſuo Spiritu. Hæc beneficia paſtoris erga ouem errantem maxima ſunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. *Quid autem hoc ſit, exponit cum ait:* Dico vobis, quod ita gaudiũ erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, plus quã ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. *Ecce quid accidit quãdo peccator pœnitentiam agit? Ipſi Angeli Chriſto paſtori cõgratulantur. Gratulantur autem Angeli in cœlo propter tria. Primum, quia homines cum illis conditi ſunt ad celebrandum Deum, quod non poteſt fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam. Illi enim omnes laudes Dei, quantum in ſe eſt, impediunt. Deinde, quia vident regnum augeri per acceſsionem nouorum ciuium. Tertio, quia nihil magis illis gratum eſt, quam ſi videant regnum Satanæ aboleri, quod fit cum homines pœnitentiam agunt. Sed quínam ſunt illi nonaginta nouem iuſti, qui non indigent pœnitentia? an vllus igitur eſt abſq; peccato? Certe nullus eſt ſine peccato. Omnes enim aberrarunt & inutiles facti ſunt. Sed peccatores ſunt triplices. Sunt enim peccatores, qui ſe iuſtos eſſe putant, & propterea dicuntur non opus habere pœnitentia, quod ſane de ipſorum de ſeipſis iudicio eſt intelligẽdum, nam reuera nullus eſt, qui nõ indiget pœnitentia. Deinde ſunt peccatores, qui ſciunt ſe habere peccata, & nihilominus pergunt in peccatis, non morantes accuſantem legem Dei.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Sunt quoq; peccatores, qui agnoſcunt peccatum, id eſt, oderunt peccatum, atq; ideo agunt pœnitentiam, & confugiunt ad Chriſtum. Primum & ſecundum genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertium intelligitur vna errans ouis. Nonaginta nouem non agentium pœnitentiam ſimilitudinem referunt Scribæ & Phariſæi. Publicani referunt ouem illam vnam errantem. Quid hic docemur? Maximam eſſe multitudinem eorum qui pereunt, & minimam eſſe quæ recipitur, id eſt, vix vnum ex centum ſingulis. Hinc illa Chriſti querela: Multi ſunt vocati, ſed pauci electi, id eſt, probi, qui vocanti Chriſto per ſuum Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis videmus. Ante diluuium maxima pars mundi ſecuta eſt Caini nequitiam, adeo quod tantum octo homines reperti ſint iuſti, qui per arcam ſaluati ſunt. Deinde rurſus per multos annos Melchizedech & Abraham ſoli fuerunt pij fere. Præterea ex magnis illis ciuitatibus Sodoma & Gomorra & alijs,, ſolus Loth cum ſuis filiabus euaſit, reliquis propter ſua peccata incendio interemtis. Neq; aliter hodie fit, à plurimis contemnitur Euangelium, à pauciſsimis recipitur. Hoc ergo periculo admoniti agamus pœnitentiam, ne cum maxima parte ingratiſsimi mundi pereamus. Dominus clemens eſt ad nos recipiendos, Angeli expectant reſipiſcentiam, noſtra propria ſalus agitur, quam Chriſtus omnibus peccatoribus offert agentibus pœnitentiam, cui honor in ſecula, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA QVARTA POST TRINITATIS, LVCAE VI.

ESTOTE miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date & dabitur vobis. Menſuram bonam & confertam, & concuſſam atque exundantem, dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe mẽſura, qua metimini, metientur alij vobis. Dicebat autem illis ſimilitudinem: Nunquid poteſt cœcus cœcum ducere? Nónne ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum, perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut Magiſter ipſius. Quid autem vides feſtucam in oculo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio eſt, non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater ſine eijciam feſtucam, quæ in oculo tuo eſt, ipſe in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eijce primum trabem ex oculo tuo, & tunc perſpicies, vt eijcias feſtucam, quæ eſt in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC *Chriſti concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis enim quod ſint tres partes: Contritio, Fides, & noua obedientia. Contritio peccatum agnoſcit, deteſtatur ac fugit: Fides ad Chriſtum confugit, qui à peccato liberat, & credentes iuſtificat. Noua obedientia verſatur in quatuor, quæ ſunt: pietas erga Deum, ſanctimonia vitæ cuiuſq; apud ſeſe, caritas proximi, & diligentia vocationis ad quam quiſq; vocatus eſt. Cum autem hæ ſint partes nouæ vitæ, proponit Chriſtus in hoc Euangelio exhortationem ad charitatem erga proximum, quã hic per ſuas partes deſignat, & quoniam veluti prima eius proles eſt miſericordia erga proximum, hortatur ad miſericordiam, per quam intelligit omnia officia, quæ nobis alij alijs in hac vita debemus. Quicquid enim alter alteri debet, cum ſoluerit, non amplius debet, excepta vna charitate, quam non ita poſſumus reddere, quin ſemper ſimus debitores. Vnde Paulus Rom. 13. Nihil cuiquam debeatis, niſi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clarius intelligamus, duo dicam:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

I. *Quæ ſint dilectionis ſeu miſericordiæ opera, quæ nobis hic commendantur.*

II. *Quæ ſint rationes, quibus Chriſtus nos hic hortatur ad præſtandam miſericordiam, id eſt, opera charitatis proximo.*

De primo.

Eſtote miſericordes, &c. *Cum filius Dei ſuos diſcipulos hortatur ad miſericordiam, ſignificat & quo affectu erga nos mutuo eſſe debeamus, & quod in hac vita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod præceptum ſi hodie amplecterentur, qui Chriſtiani dici volunt, minus eſſet diſſenſionũ & minus calamitatum. Volumus quidem omnes diſcipuli Chriſti dici: ſed nemo vult facere quod præcipit. Famulus imperio ſui herri obedit, ancilla oculos ſuos habet intentos in matremfamilias: imo nemo eſt, qui non magis ſuis in mundo ſuperioribus auſcultat, quam multi, qui Chriſtiani dici volunt, ſuo Chriſto Deo & ſaluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, & cœlum meruit? Sed quæ eſt cauſſa? quia verbis tantum ſunt Chriſtiani, non corde. Qui enim vere Chriſtianus eſt, nihil prius in votis habet, quam vt Chriſto ſuo, à quo & nomen & ſalutem habet, obtemperet. Quare vos moneo, vt depoſita illa carnali ſecuritate Chriſto obtemperetis, & diligenter obſeruetis ex hoc Euangelio, quæ officia à nobis erga proximos noſtros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, ſicuti ait ad diſcipulos ſuos: Diligite vos inuicem, ſicuti ego dilexi vos: in hoc cognoſcent,*

quod diſcipuli mei ſitis, ſi vos mutuo dilexeritis. Nihil aliud hic requirit, cum ait: *Eſtote miſericordes.* Qui enim diligunt, miſericordes ſunt. Et qui ſunt miſericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem oſtendit. Verum ideo potius hoc loco Chriſtus vſus eſt miſericordiæ vocabulo, quia indolem veræ dilectionis monſtrat.

Hæc miſericordia, quæ ex dilectione proficiſcitur, & à Chriſto ſuis diſcipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus conſtat: quarum prima in ipſo corde eſt, quæ eſt candor & philanthropia quædam, qua & candide de proximo ſentimus, & ſemper meliora de ipſo ſperamus. Hunc candorem notat Chriſtus per contrarij remotionem, cum inquit: Nolite iudicare. Hinc Apoſtolus 1. Cor. 13. Caritas non cogitat malum. Atque hic ſenſus primæ partis miſericordiæ eſt. Non eſt ergo quod quiſquam hoc dicto, Nolite iudicare, exiſtimet tolli vel iudicium de diſcrimine virtutum & viciorum in hominibus, vel officium patrisfamilias, præceptoris, magiſtratus ciuilis & miniſtri verbi, vel debitam fraternam correptionem, qua alius aliũ errantem in viam ex mandato Chriſti reuocare debet: ſed tantum libidinẽ animi, qua ſumimus nobis officium male de alijs ſentiendi contra caritatis regulam. Quantum enim ad iudicium attinet diſcriminis honeſtorum & turpium, regula eſt nobis Lex Dei firma & immota: Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honeſtum, id nos quoq; tale iudicare debemus. Qualis enim eſſet inſenſibilitas iſta non diſcernere? Debemus ergo iudicare & diſcer-

diſcernere inter Neronis tyrannidem, & Fabricij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum inſtituendi proles ſuas in diſciplina & correptione Domini, Item, Salomon vult parentes caſtigare ſuos pueros. Et Heli Sacerdos punitus eſt propterea, quod, cum videret filios ſuos Ophni & Phinees male ſe gerere, cum in cultu diuino, nam meliores partes ſacrificiorum furati ſunt: tum in vita, nam libidine ſe contaminârunt, non eos iudicio paterno caſtigarit. Hinc manifeſtum eſt, quod dictũ Chriſti nõ tollat patrumfamilias officium, quod ſane exercere non poſſunt ſine iudicio, & diſcrimine recte & ſecus factorum. Præceptores præterea quid facerent ſine iudicio? Alij enim diſcipuli ſunt verberibus cogendi, vt faciant officium: alijs ſufficit admonitio: illorum quidem ignauia caſtiganda: horum vero induſtria eſt laudanda. Hic quæſo non iudicio præditus eſſe debet pædagogus pius? Neq; aliter de magiſtratu iudicandum eſt: Punire debet malos, & tueri bonos, quod ſane fieri nequit ſine iudicio: & Deus cum approbat magiſtratum, manifeſte iudicium eius probat, cum ſine iudicio magiſtratus tantum inanis ſit titulus. Miniſtri verbi alios recipient in Eccleſiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios conſolari debent, alios increpare: quod ſane requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam caſtigationem attinet, manifeſta eſt præceptio Chriſti, Matt. 18. Si peccauerit frater tuus te conſcio, vade & argue eum inter te & ipſum ſolum. An non hic cuilibet Chriſtiano mandatur iudicanti officium?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Ita ſane eſt. Quare cum Chriſtus dicit: Nolite iudicare, non tollit neceſſaria officia ſuperiorum in hac vita, nec eneruat diſciplinam Eccleſiaſticam: ſed tantum cohibet petulantiam hominum, qui vel corrupto iudicio, male de proximis ſentiũt, vel citra fidem & caritatem ius cenſorium ſibi in alios vendicant, quod vicium pleriq; cum inſectantur in alijs, ſibi impune permittunt. Vix vllus ſe iuſte excuſare poteſt.

SECVNDA pars miſericordiæ, quam Chriſtus erga proximum requirit, notatur his verbis: Nolite condemnare, quo dicto requirit, vt benigne & amanter de proximo loquamur, renunciantes turpiſsimo illi vicio, quo proni ſumus de alijs male loqui, & eos innocenter condemnare. Beuiter vult Chriſtus, vt voce & lingua noſtra quæramus proximi honeſtum nomen & incolumitatẽ. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam cõdemnationem, qua alius aliũ ex malicia condemnat, non ad officia magiſtratus & miniſtrorum verbi, qui Dei ſententiam ex officio illis demandatam pronunciant ſæpe in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyram, vt eſt in Actis Apoſtolorum, condemnauit: ſic Paulus Alexandrum & Hymenæum: ſic Chriſtus pronunciauit ſententiam damnationis in hypocritas, cum diceret: Væ vobis Scribæ, Phariſæi & Hypocritæ: ſic cum cõdemnamus Antichriſtum, pronunciamus iudicium Dei in ipſum. Sed hic caueat vnuſquiſq;, ne ſine verbo Dei ex petulantia potius quam vero iudicio condemnet.

TERTIA pars miſericordiæ eſt, iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur ex verbo: Dimit-

mittite. *Nam cum ſint multæ mutuæ offenſiones, quas ſi nobis inuicem non condonaremus, non poſſet vlla tranquillitas eſſe, imo rumperetur vinculum humanæ ſocietatis. Quam hoc officium ſit neceſſarium omnibus pijs, ex precationis forma, quam Chriſtus nobis præſcripſit, facile eſt iudicare, illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hanc adiectionem, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, eſſe ſumme neceſſariam, docet parabola de debitore decies mille talentorum, Matth. 18. Simile eſt, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cum ſeruis ſuis. Quemadmodum enim hic rex ſupplici ſeruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: Ita Deus pater, confugientibus in vera pœnitentia ad Chriſtum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id eſt, peccata. Verum ſicut rex ille ſeruum ingratum & durum aduerſus conſeruos, reuocat ad pœnam, & quod antea ſupplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conſeruos repetit: ita Deus Pater poſtquam recepit gementes in gratiam, vult nos imitari ſuum exemplum benignitate erga proximum, vt ipſi in nos peccanti condonemus, idq́, exemplo Patris cœleſtis.*

Hic oritur obſcura quæſtio. Si condonandum eſt ijs, qui nos offenderunt, videtur conſequi, quod accuſare quenquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæſtionem ſic reſpondeo. Diſtinguendū eſt inter ipſam accuſationem, & id quod homines mali accuſationi adijciunt. Accuſare quidem per ſe non

eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

eſt vicioſum : nam Paulus 1. Cor. 16. permittit Chriſtianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in ſuo populo conſtituit iudices, qui cauſſam inter fratrem & fratrem iudicarent, quod ſane fieri non fuiſſet neceſſe, niſi licuiſſet accuſare. Certum eſt igitur, quod accuſare per ſe, modo læſus quis ſit, & iniuria affectus, non ſit interdictum Chriſtianis. Verum quantum ad id, quod homines accuſationi adijciunt, vt ſunt multi vicioſi affectus, intemperantia, vlciſcendi libido, inimicitia, pertinacia & ſimiles, ſciendum eſt, quod iſti affectus ſunt prorſus abijciendi, modo Chriſtianus eſſe velit. Deinde diſcernendum eſt inter eum, qui læſit, ſeu rem tuam retinet, & deprecatur culpam, & reſtituit quod iniuria tenebat, & inter eum, qui te læſit & rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones, Chriſti præceptum & caritas ſuadet: & hunc accuſes petendo non tam vindictam, quam magiſtratus defenſionem, Chriſtus permittit, & multi ſancti ſuis exemplis confirmant. Eſt præterea diſcernendum inter eum qui te ſolum offendit, & eum qui Deum offendit & Eccleſiam turbat. De illo intelligendum eſt Chriſti præceptum, non de hoc. Nam charitas Dei & proximi requirit, vt quantũ potes, tollas quæ cultum Dei impediunt, & ſcandalo ſunt Eccleſiæ. Breuiter, vera fides & caritas ſatis docebunt, quando accuſare ſit vicium, & quando recte factum

QVARTA pars miſericordiæ ſignatur hiſce verbis:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bis: Date,& dabitur vobis. *Hoc præcepto exigitur,vt indigenti proximo conſilio & opere adſimus. Conſilio, quoties illum à recto aberrare videmus: opere vero aliâs dando eleemoſynam largius, aliâs mutuando hilariter, etiamſi ſimile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij viciſsim præſtandi vulgare officium eſt, etiam inter Ethnicos & peccatores qui nondum ſunt in familiam Chriſti per Euangelium vocati. Hactenus de miſericordia, quam ex dilectione & Chriſti mandato debemus proximo, & de partibus eius quæ ſunt quatuor, videlicet: bene ſentire de proximo, bene de eodem loqui: erranti noxam condonare: & indigenti, conſilio & opere adeſſe: nunc breuiter de ſecundo loco dicemus.*

DE SECVNDO.

Quinq; argumentis vtitur Chriſtus in hac exhortatione ad miſericordiam & ad ea officia, quæ ſunt præſtanda proximo, quæ nunc ordine recenſebo.

PRIMVM vocatur his verbis: Sicut pater veſter miſericors eſt. *Id eſt, exercendo miſericordiam reſpicite ad Patrem veſtrum cœleſtem: debent enim parentum mores ac facta eſſe norma viuendi filijs. Cum ergo videmus Patrem noſtrum cœleſtem ſummè miſericordē eſſe, decet vt eius imitemur exemplum. In hoc argumēto plures circumſtantiæ ſunt perpendendæ. 1. quod Pater noſter cœleſtis ſit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miſeris tantā præſtiterit miſericordiam. 2. quod nos ſimus miſeri*

pecca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

peccatores.3.quod ille cœleſtis Pater nos ex mera miſericordia recipit in gratiam.4.quod nos natura filij iræ eramus, Epheſ.2.5. quod hæc ſit eius voluntas, vt filij ipſius effecti, paternum imitemur exemplum. 6. vt quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præſtemus, quod niſi fecerimus, horribiliter peccamus.1.contemnimus eius mandatum.2. degeneramus ab ipſo.3.polluimus nos ſceleribus, quæ ſunt opera filiorum Satanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noſter noſtra culpa miſer iacet, cuius miſeria tangi deberemus. Hæc perpendant qui Chriſtiani eſſe volunt.

SECVNDVM *argumentum ſumitur ab vtilitate, quæ ad nosipſos venit.* Nolite, *inquit*, iudicare, & non iudicabimini: Nolite cōdemnare, & non cōdemnabimini. Dimittite, & dimittetur vobis: Date, & dabitur vobis. *Hic partes illas miſericordiæ, quas requirit, promiſsionibus ſuis confirmat. Propoſitio officij eſt:* Nolite iudicare. *Promiſsio mercedis, ſeu confirmatio propoſitionis eſt:* & non iudicabimini, *& ſic de alijs. Senſus ergo eſt. Qui candide de alijs ſentit, is quoq; ſentiet idem ſibi ab alijs præſtari: qui bene de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benigne, is inueniet facilitatem ſimilem, ſi is aliquando offenderit: qui conſilio & opere indigentibus adeſt, is viciſsim indigens ſentiet auxilium, idq; me efficiente. Verum contra: qui male ſentit de alijs, idem expectabit: qui male loquitur, male audiet: qui iniuriam vindicat, iniuriam*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

riam patietur, qui negat conſilium & opem indigenti, is quoque indigens fruſtra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM argumentum his verbis proponitur: Nunquid poteſt cœcus cœcum ducere? Nónne ambo in foueam cadunt? Quaſi diceret: Quemadmodum ſe habet dux cœcus ad cœcum ducendum, ita ſe habet homo male docens & viuens ad eos, quos doctrina & vita ducere deberet. Sed quando cœcus ducit cœcum, vterq; in foueam cadit, proinde qui perperam docet & male viuit, & alijs & ſibi occaſio eſt lapſus. Vt igitur hoc malũ vitetur, recte agendum eſt cum in doctrina tum in moribus.

QVARTVM argumentum ſignatur his verbis: Nõ eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum, perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Boni diſcipuli exemplum ſui magiſtri imitari debent. Proinde cum Chriſtiani ſint diſcipuli Chriſti, decet vt vita & moribus, quantum quidem id fieri poteſt, eum exprimant.

QVINTVM argumentum petitur à conſideratione propriorum erratorum. Quid vides feſtucam in oculo fratris, &c. Feſtuca in oculo fratris eſt erratum fratris leue, trabs in tuo eſt erratum magnum. Debet ergo vnuſquiſq; ſua potius vitia conſiderare, quam aliena, & prius ante ſuam ianuam, vt dici ſolet, purgare. Quod vt vere faciamus, donet nobis Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto honor & gloria in ſecula, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA QVINTA POST TRINITATIS, LVCÆ V.

FACTVM eſt autem, cum turba immineret Ieſu, vt audiret verbũ Dei, & ipſe ſtabat iuxta ſtagnum Genezareth, & vidit duas naues ſtantes ad ſtagnum, piſcatores autem deſcenderant ex illis, & abluebant retia. Ingreſſus autem in vnam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, vt à terra abduceret puſillum. Et ſedens docebat de naui turbas. Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iuſſu laxabo rete. Et cum hoc feciſſent, cõcluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt ſocijs, qui erant in

altera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

altera naui, vt venirent & adiuuarent ipſos. Et venerunt, atque impleuerunt ambas naues, ita vt mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, accedit ad genua Ieſu, dicens: Diſcede à me Domine, quia homo peccator ſum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, ſuper captura piſcium quem ceperant, ſimiliter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonem Ieſus: Ne metuas, poſthac homines capies. Et ſubductis in terram nauibus, relictis omnibus, ſecuti ſunt eum.

Enarratio textus.

OCCASIO *huius Euangelij hæc fuit: Turba auida verbi Dei eſt ſecuta Chriſtum quocunq; perrexit, vt ipſum audiret, in quem cum turba veluti incumberet præviſendi & audiendi ſtudio, cogitur nauē Petri ingredi, atq; ex ea docere turbam. Verum vt ſuæ doctrinæ fidem faciat, iuſsit eis, vt retia demitterent, qui antea conqueſti erant, ſe tota illa nocte fruſtra laboraſſe, quod cum feciſſent, magnam multitudinem piſcium ceperunt, adeo vt ne duo quidem nauigia piſces caperent. Hoc miraculo confirmati ſpectatores, & doctrinā eius receperunt, & ipſius diuinam potentiam agnouerunt. Et cum Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promiſsionē, quod poſtea eſſet futurus piſcator hominum. Hæc eſt ſumma præſentis Euan-*

gelij, quæ eo pertinet, vt non ſolum exemplo huius turbæ doceamur, primum quærendum eſſe regnum Dei, verumetiam vt confirmemur de potentia Chriſti. Oſtendit enim Chriſtus, quod habeat curam ſuorum, declarat quod nemo quicquam in ſua vocatione præſtare poßit, niſi ipſe laboranti adſit, ac operi veluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Et Pſalmus ait: Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.

Loci quatuor:

I. *Neceßitas audiendi Verbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeo auide Chriſtum audiuit.*

II. *Imago Eccleſiæ, Doctorum & auditorum verbi.*

III. *Miraculum præſens, & eius vſus.*

IIII. *Exemplum Petri cum in captura piſcium, tum in agnitione Chriſti imitandum.*

DE PRIMO.

Factum eſt autem, cum turba irrueret ad eum, vt ipſum audiret. *Exemplum huius turbæ docet, Euangelium auide audiendum eſſe. Neque enim adeo auide ſecuta fuiſſet hæc turba Chriſtum, niſi eius doctrinam ſumme neceſſariam eſſe intellexiſſet. Sequitur ergo Chriſtum hæc turba, non vt obſeruet ipſum, non vt in verbis comprehendat, non vt irrideat, quemadmodum Scribæ, Phariſæi & Hy-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pocritæ fecerunt, ſed vt audiat verbum Domini, & ſalutis pane ſaturetur. Eſt enim verbum Dei panis cœleſtis, cuius dulcedo eſt ſupra mel & fauum, vt in Pſalmo dicitur. Concurrit igitur ad hæc verba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemoſynam diſtribuit: Idq; non immerito. Quemadmodum enim corpus ſaturatur pane corporeo, quia eſt corporeum & ipſum, ita anima pane ſpirituali, qui eſt verbum Dei, alitur, ipſa enim ſpiritualis eſt. Deinde vt appetitus cibi eſt ſignum ſanitatis, & faſtidium eiuſdem, ægrotantis & languentis corporis indicium eſt, ita appetitus verbi Dei eſt animæ bene ſe habentis ſignum, & contrà, verbi Dei faſtidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (ſi nos verbi Dei faſtidium capit) eos, qui corpore ægro ſunt. Vt enim illi Medicos conſulunt, vt dato pharmaco conualeſcant, & cibum appetant, ita nos (ſi verbum Dei faſtidit & ad illud nauſeat anima noſtra) debemus Chriſtum Medicum quærere noſtris precibus, vt ille animas noſtras ſui verbi, hoc eſt, panis ſalutaris capaces reddat, ne fame verbi DEI deſtituti pereamus. Verbum enim Dei eſt cibus cœleſtis, hoc eſt, panis vitæ & potus, de quo qui bibet, non ſitiet in æternum. Iohan. 4.

Cæterum vt cum hac turba poßimus eſurire panem vitæ, & ſitire potum cœleſtem, cogitanda eſt huius cibi neceßitas, qua perſpecta, nemo non hunc cibum expetet, niſi qui ſuam ſalutem omnino non curat occœatus & dementatus à Diabolo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

PRIMA neceßitas hæc eſt, quod neceſſe ſit mori omnem animam, quæ ad finem vſque deſtituetur hoc cibo cœleſti. Nam primùm vitam conſequimur, quando ex verbo fidem concipimus. Deinde verbum eſt cibus fidei, quo ipſa alitur & nutritur. Hæc neceßitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit, morietur. Fides enim aliunde non eſt, quam ex auditu verbi, Rom. 10.

DEINDE ſine hoc cibo manet homo ſub ira Dei. Qui non credit (inquit Chriſtus) ira Dei manet ſuper eum.

PRAETEREA hic cibus eſt, qui confortat ad vitam æternam. Hinc Paulus: Euangelium eſt potentia omni credenti ad ſalutem.

POSTREMO, vt vno verbo dicam, verbum Dei ſemen eſt incorruptibile, ſicut Petrus Apoſtolus docet, quo regignimur & naſcimur per gratiam filij Dei, qui antea propter primorum parentum peccatum & noſtrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura naſcimur filij iræ, id eſt, damnationis ad mortem æternam, ita gratia per ſemen verbi Dei naſcimur filij gratiæ, id eſt, benedictionis ad vitam æternam. Qui enim credũt, ſunt filij Abrahæ & hæredes promißionis. Proinde ſi ſalus animæ noſtræ, ſi euaſio mortis, iræ Dei, & damnationis, ſi dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, ſimus auidi verbi Dei, illud audiamus & conſeruemus, idq́ non ſolum exemplo huius turbæ, verumetiam totius Eccleſiæ, quæ nihil magis expetit, quam ſatiari hoc verbo Dei.

DE SE-

DE SECVNDO.

Aſcendens Ieſus vnam nauim, in qua ſedens docuit turbam ſtantem in littore. *His verbis pulcerrime pingitur ſtatus Eccleſiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo, in qua pictura obſeruanda ſunt tria: Nauis ipſa, Chriſtus ſedens in naui, & turba ſtans in littore. Nauis ipſa adumbrat Eccleſiam, Chriſtus notat omnes ſinceros Doctores, Turba ſtans in littore ſignificat verbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempeſtate horribiliter concutitur, ita nihil in mundo magis concutitur quam Eccleſia, id quod totius mundi hiſtoria docet. Quam triſtis fuit concuſſio huius nauis, quando Cain ſuum fratrem occidit? Deinde in Sodoma ſanctus Loth, & Abraham in peregrinationibus ſuis. Præterea Eccleſia Dei quantum eſt concuſſa primum in Aegypto, & deinde 40. annis, vt taceam de perſecutionibus, quas Eccleſia perpeſſa eſt omnibus temporibus, ſub iudicibus, ſub regibus, in captiuitate Babylonica. Et vt omittã alia, de noſtro tempore dicam, quantum concutitur Eccleſia ab ijs, qui volunt ciues Eccleſiæ videri, alij hæreſibus, tanquam horrendis tempeſtatibus ab ipſo Diabolo emiſſis, in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid nõ alij ſectarij, Anabaptiſtæ, libertini faciunt, vt hanc nauiculam Petri euertant? Pontifices eam hæreſeos condemnant. Iudæi derident, Turcæ aſpernatur, ciuilis magiſtratus apud multos ſeditionis eam inſimulat, quemadmodum in hiſtoria impij Achab legimus, qui Heliæ ſanctiſſimo Prophetæ*

hæc verba obiecit : An non is es qui turbas Iſraël? Quid dicam de noua inuadendi Eccleſiam ratione, quam ipſi inuenerunt qui Euangelici eſſe & dici volunt? Impie & ſacrilege bona, quæ pertinent ad conſeruandum miniſterium verbi, conuertunt in prophanos vſus. Atq; adeo Satanas cum omnibus ſuis membris in hoc incumbit, vt fluctuantem Chriſti Eccleſiam euertat, ſed fortior eſt Chriſtus, quam vt portæ inferorum aduerſus eum præualeant.

Dixi de Eccleſiæ fluctuatione, vnde & quanta ſint miniſtrorum verbi pericula facile eſt intelligere. Vt enim Chriſtus in naui ſedet, ita & illi maximam periculorũ molem ſuſtinent, & multi ad grauiſsima rapiuntur ſupplicia. At turba ſtat in littore, hoc eſt, maxima pars auditorum ſunt extra periculum, nam cum oritur aliqua tempeſtas, vel ſe occultant, vel prorſus diſcedunt. Hæc ſint breuiter de concuſsione Eccleſiæ dicta.

DE TERTIO.

Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum, & demitte retia ad capturam. Tunc reſpondens Simon, ait illi: Magiſter, per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iuſſu laxabo rete. Et cum hoc feciſſent, cõcluſerunt multitudinem copioſam, &c. *Hæc deſcriptio miraculi eſt : Petrus deſperans de piſcibus, iuſſu Chriſti demittit rete, & cepit copioſam multitudinem, ita vt duo nauigia eos ferre non potuerint. Etſi autem hoc miraculum editum*

eſt, cum ad confirmandam doctrinam Chriſti, tum ad fidem ſpectatorum roborandam: tamen ſuo quodam modo ad nos quoque pertinet. Nam quicquid præſcriptum eſt, in noſtram doctrinam præſcriptum eſt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Dicam itaq; quomodo nobis ſeruiat præſens miraculum.

PRIMVM certificabit nos hoc miraculum de veritate Euangelij: eſt enim veluti authenticum ſigillum, quo Deus Pater Eŭãgelium filij ſui obſignat. Nam quidquid miraculorum Chriſtus, Prophetæ, Apoſtoli vnquam ediderunt, eo ſpectant, vt doctrinam confirment. Ita & in Marco & in Epiſtola ad Hebræos legimus. Marcus ait cap. 16. Dominus cooperatus eſt Apoſtolis, & confirmabat verbum ſequentibus ſignis. Ad Heb. 2. Doctrina ſalutis confirmata eſt Deo conteſtante ſignis & prodigijs, & varijs efficacijs, & Spiritus ſancti diſtributionibus.

SECVNDO hoc præſens miraculum cõuincit, quod Chriſtus non ſolum ſit hominum terræq; Dominus: ſed etiam maris: vnde fides noſtra hanc concipiet fiduciam, vt ſtatuat nihil vel in mari poſſe huic potenti Domino reſiſtere, quin poßit ſuos potenter ab omni periculo eripere: ſicuti Ionam Prophetam ex ore ceti eripuit ſua diuina virtute. Non eſt igitur quod formidemus vel Diabolorum vel hominum, vel mortis crudelitatem, modo viua fide in Chriſtum recumbamus. Vnde Iohannes: Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra.

Ad hæc docet præſens miraculum, vnde laboris no-

ſtri benedictio & incrementum rerum proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, ſed fruſtra. Quare? quia benedictionem ex ſua induſtria, & non ex fonte benedictionis Chriſto quæſiuit: Verũ poſtquam iuſſu Chriſti ſoluit retia, cepit magnam piſcium multitudinem, quo docemur, quod omnis benedictio ex verbo Chriſti pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui exiſtimant omnem benedictionem pendere ex proprio labore, aduerſus quorum ſtulticiam Dauid cecinit Pſalmum: Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.

DEINDE impij, qui ex vſuris & malis artibus, hoc eſt, ex benedictione Satanæ putant rerum & ſubſtantiarum prouenire incrementa: & profecto multi videntur inde diteſcere. Sed contrà Salomon dicit: Benedictio Domini diuites facit. Neq; enim ſtatim aliquis recte diues dicitur, cum multa poßideat. Aliud eſt panis, aliud robur panis. Multi panem habent, & alia bona: quorum alij ijs vti non poſſunt, alij ijs ad luxum & ſuperbiam abutuntur: alij inde ſe quotidie ingurgitant: alij ſunt inſtrumenta libidinum & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæſo, hæc eſt benedictio? Contrà pius qui mediocres habet facultates, ſuis rebus vtitur in gloriam Dei, ſubſidium aliorum, & prædicat datorem bona conſcientia.

TERTIVM genus hominum, qui hic peccant, eorum eſt, qui poſtquam audierunt ex benedi-

ctione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ctione Domini rerum incrementa eſſe, fiunt remiſſiores, & negligunt ſuæ vocationis laborem, cum Dauid in Pſalmo contra dicat: Beatus vir qui timet Dominum, & in mandatis eius volet nimis, labores manum tuarum manducabis: Beatus es, & bene tibi erit. Hic Dauid rerum ordinem præſcribit agendi. Primo loco eſt timor Dei. 2. deſiderium & ſumma voluptas in Dei mandato. 3. labores vocationis commendantur. 4. additur promiſſio: & bene tibi erit. Hanc regulam ſi multi ſequerentur hodie, ſentirent Domini benedictionem.

QVARTVM genus hic peccantium, eorum eſt, qui nec Deum inuocant, quando eius benedictione vtuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipſi gratias pro ſua benedictione.

Diſcamus ergo hic ex præſenti miraculo, & laborandum eſſe, & laboris ſucceſſum & benedictionem à ſolo Deo eſſe, in quocunq; ſtatu aliquis fuerit. Si quis præſit alijs, vt magiſtratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet, laborem ſtrenue in timore Dei: Deum colam, & inuocem, vt meis laboribus adſit. Colonus quando arat ſuum agrum, quando ſeminat, quando conuehit in horreum, Deum habeat præ oculis, ſciat omnem benedictionem à Domino eſſe, illum inuocet, vt ſibi laboranti adeſſe velit, & benedictionem ſuam largiri: Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur: ſed iuſſu Chriſti in timore Dei. Sed obijcies forte: ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, inſtituo familiam, ſed fruſtra. Nullum habet ſucceſſum mea induſtria. Diſce hic à Petro

quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quid tibi deſit. Petrus laborauit fruſtra, donec aſſumſit Chriſtum in nauem ſecum. Proinde tu exemplo Petri credito Chriſto, noli remiſſus eſſe, ſed in nomine Chriſti laborato, & videbis benedictionẽ Domini.

Sed video (ais) peßimos quoſq; fortunatißimos eſſe, & contrà pios ſæpe video miſerrimos. Reſpondeo. Reſpice finem. Quare hoc reſponſum Dauidis, quod eſt in Pſalm. 36. obſerua. Vidi (inquit) impium fortem & vireſcentem, inſtar lauri viridis, & tranſiui, & ecce non fuit, & quæſiui eum, & non eſt inuẽtus. Ita omnis gloria impiorum eſt veluti fumus pertranſiens. Contra qui timet Dominum non commouebitur in æternum. Exempla habemus: Vbi quæſo nunc ſunt Gigantes illi glorioſi? abſorpti ſunt diluuio. Vbi diues epulo? in tormẽtis iacet. Contra, vbi Abraham? vbi Dauid? vbi pauper Lazarus? In cœlo, vbi vera beatitudine fruuntur: horum beatitudine inuitemur.

DE QVARTO.

Quod cum videret Simon, procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi à me, Domine, quia homo peccator ſum. *Hic vide quid Petro & ſocijs eius acciderit ex iſta piſcium captura. Petrus timet horribiliter, & iubet Chriſtum à ſe exire. Quid an non potius debuiſſet dicere: Mane apud me Domine, vt felix ſit nobis piſcatura? Petrus vt ſe peccatorem miſerum: ita Chriſtum ex miraculo iuſtum & diuina potentia præditum agnoſcit. Quare & ipſe ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præſenti-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſentiam, ſed mox vbi adeſſe intelligitur, conſcientia eos reos peccati peragente, fugiunt & timent, donec diuina voce eriguntur, & ſentiunt contra peccati conſcientiam conſolationem: quemadmodum hic Dominus timentem erigit, dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hic non ſolum erigit Petrum, verumetiam eum elegit in Apoſtolum, vt ſuo tempore verbo prædicationis homines capiat. Nam vt piſces reticulo: ita homines verbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Eccleſiam Chriſti colliguntur, vt non moriantur: ſed vt æternum beati viuant, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor, laus, & potentia in ſecula ſeculorũ, Amen.

DOMINICA SEXTA POST TRINITATIS,

Matth. 5.

DIco vobis, Niſi abundauerit veſtra iuſticia pluſquam Scribarũ & Phariſæorum, non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

non poteſtis ingredi in regnum cœlorum. Audiſtis quod dictum ſit veteribus: Non occides. Quiſquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico vobis, quod quiſquis iraſcitur fratri ſuo temere, obnoxius erit indicio. Quicunque vero dixerit fratri ſuo: Racha, obnoxius erit concilio. Quiſquis autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaque ſi obtuleris munus tuum ad arã, & illic recordatus fueris, quod frater tuus habeat aliquid aduerſum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius concilieris fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduerſario tuo cito, dum es in via cum illo, ne quando te tradat aduerſarius iudici, & iudex te tradat miniſtro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec perſolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus eſt pars Concionis, quam habuit Chriſtus in monte ad diſcipulos, quos recens elegerat, in qua, vt ſummatim dicam, eos docet, quod non ſoluendæ legis gratia venerit, ſed implendæ. Et quoniam Phariſæi legis interpretes peruerſe & male legem Dei interpretati ſunt, Chriſtus eorum errorem corrigit, ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putarunt, contra, Chriſtus ad intimos animorum receſſus eam per

tine-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tinere conuincit. Deinde præſcribit Chriſtus in eadem concione formam Eleemoſynæ dandæ, ieiunij rationem, & precandi modum. Quæ omnia eo ſpectāt, vt homines intelligant, quam procul abſint à legis Dei perfectione, & quam neceſſarius fuerit Chriſti aduentus, in quem omnis qui credit, vindicatur à iure legis damnationis. Hæc ſint dicta de ſumma concionis Chriſti, quam habuit in monte. Verum particula eius concionis, quæ hoc die in Eccleſia proponitur, ſicuti audiuiſtis, reprehendit Phariſaicam iuſticiam, & propoſito legis quinto præcepto, oſtendit quantum aberrarunt in interpretando legem Phariſæi. Nam vt hi putarunt ſatis eſſe hominem manu non occidere: ita Chriſtus non ſolum reos huius legis pronunciat, qui homicidium externum committunt: verum etiā omnes, qui cogitant aliquid aduerſus proximum, ſicuti mox audiemus. Loci duo:

I. *De triplici iuſticia, Phariſaica, Legali, & Chriſtiana.*

II. *Explicatio quinti præcepti.*

DE PRIMO.

Niſi abundauerit iuſticia veſtra plus quā Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. *Vt hæc rite intelligamus, neceſſe eſt dicere de triplici iuſticia: de Phariſaica, quā Chriſtus hic reprehendit: de Legali iuſticia, quam Deus ſua voce nobis commendat: & de Chriſtiana iuſticia, qua ſola conſiſtimus coram Deo.*

Phariſaica iuſticia deſcribitur Matt. 15. cuius de-

ſcripti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſcriptionis hæc ſunt peculiaria capita. PRIMVM accuſant Chriſtum: tantum abeſt, vt eum redemtorem agnoſcant. DEINDE, omnia faciunt in hoc, vt ſpectentur ab hominibus: ſunt hypocritæ, apparent foris religioſi & ſancti: cum interim ſint hoſtes Dei & omnium piorum, quos vt rabioſi canes inſectantur. TVM, irrita faciunt præcepta Dei propter traditiones hominum. Nam in locum præceptorum Dei ſubſtituunt mandata hominū, vt Deus ab illis colatur velit nolit. Hæc maxima contumacia in Deum eſt. Nam hic non ſolum contemnitur Deus, et plus tribuitur humanæ ſtulticiæ, quam ſapientiæ Dei: verumetiam traditionibus humanis ſtudium pietatis erga Deum aboletur, & opera caritatis extirpantur. AD HAEC appropinquant Deo labijs, & cor eorum longe eſt ab illo. PRAETEREA, dicuntur comedere domos viduarum, dum eas ſub ſanctimoniæ ſpecie auare ad ſe pertrahunt. HVC ACCEDIT, amant primos accubitus, quare notatur eorum ſuperbia. POSTREMO, claudunt regnum cœlorum ante homines, dum falſa interpretatione legis homines à fide Chriſti abſtrahunt. Breuiter, ſunt ſimiles ſepulcris dealbatis, vt Chriſtus ait: foris enim apparent ſancti, intus vero ſcatent impuris affectibus. Exemplum habemus in Phariſæo, qui aſcendit in templū cum publicano, qui non ſolum gloriatus eſt de ſuis bonis operibus, ieiunio & decimis, verumetiam proximo ſuo detraxit, ita apertè totam legem Dei primam & ſecundam tabulam tranſgreſſus, & nihilominus putauit ſe iuſtum, & ſuis operib. meruiſſe cœlum. Ex his

quæ hactenus dicta ſunt, hanc iuſticiæ Phariſaicæ deſcriptionem poſſumus colligere. Iuſticia Phariſaica conſiſtit in externis moribus, vacans timore Dei & fide in Deum, quæ vt à Deo pro ſuis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ ſanctitatis laudem venatur. Non eſt igitur mirum, quod Chriſtus dicat: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarũ & Phariſæorum, non ingrediemini in regnum cœlorum. *Hæc ſint dicta de Phariſaica iuſticia: iam de legali iuſticia pauca dicamus.*

De legali iuſticia quatuor dicam. 1. Quid ſit. 2. An quiſquam iuſtificetur lege. 3. Quis ſit vſus legis. 4. Quomodo lex credentib. in Chriſtum ſit abrogata.

Iuſtitia legalis eſt obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: ſeu eſt perpetua & perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim Lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & proximum tuum ſicut te ipſum. Neq; enim lex Dei, quæ eſt regula iuſticiæ legalis, requirit externam obedientiam tantum, ſed ab omni homine requirit perfectam, puram & perpetuam obedientiã erga Deum, & ſimul promittit vitam & ſalutem obedientibus, & comminatur mortem æternã hanc obedientiam non præſtantibus: Non eſt contenta externa larua, ſed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, voluntatem promptiſſimã erga Deum. Deinde in omnibus viribus, interioribus & exterioribus planã & perpetuam harmoniã congruentem ad voluntatem Dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Huiuſmodi iuſticiam à lege requiri patet ex interpretatione Chriſti & ex illo Pauli dicto: Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis: requirit ergo ſpiritualem obedientiam.

Habemus qualis ſit legis iuſticia: iam ſecundo loco quæritur, an vllus in toto humano genere hac legali iuſticia poſſit iuſtificari. Ad quam quæſtionem ſimpliciter reſpondeo, quod nemo vnquam poſt lapſum Adæ extiterit præter ſolum Chriſtum, qui legis obedientia eſt iuſtus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA: Natura humana eſt impura & peccati contagine fœdata, non ergo magis poteſt producere puram obedientiam erga Deum, quam turbulentus & fœdatus fons producat puram & limpidam aquam: & quam arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Ieſa. 64. clamat, Omnem iuſticiã noſtram eſſe ſimilem impuriſſimo panno.

SECVNDA: Omnes homines experiuntur, obedientiam, quam præſtant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primum enim hominum obedientia eſt temporanea, ſed lex Dei requirit perpetuam. Deinde eſt cõtaminata. Impurum enim eſt cor hominis, vnde proficiſcitur. Tertio eſt imperfecta Non enim præſtatur iuxta exactam legis regulam. Quarto eſt fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura diſerte pronunciat, nullum iuſtum eſſe lege, ne vnum quidem. Et Dauid inquit: Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Item, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo (ſcilicet per opera legis) vllus homo.

QVARTA: Si iuſtificari poſſent homines ex operibus legis, non opus haberemus iuſticia Chriſti. Hinc Paulus Gal: 2. Si ex operibus eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Eſt enim ille mortuus propter peccata noſtra, & excitatus propter iuſtificationem noſtri. Hinc iam patet, quod nullus habeat eã iuſticiã, quam lex requirit.

Iam ſequitur tertia quæſtio de vſu legis, quis ſit. Vſus legis diuinæ eſt triplex: ſcilicet externus, internus & ſpiritualis. Externus pertinet ad hunc extremum hominem, vt honeſte in hac vita viuamus, quem vſum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad veterem hominem: nam nobis lex reuelat iram Dei monſtrato peccato. Spiritualis vſus pertinet ad nouum hominem, vt fide incoemus obedientiam Deo præſtare ſecundum ſuam legem, quantum quidem fieri poteſt in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata eſt propter fidem in Chriſtum.

Sequitur quarta quæſtio. Cum enim pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes, qui non præſtant legi perfectam obedientiam, incipit legis ſententiam metuere. Hic proinde ſciendum eſt, quod Dei lex ſit pijs abrogata & prorſus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet: Chriſtus enim maledictionem legis in ſe pro nobis, modo in Chriſtũ credimus, recipit. Vnde Paulus: Chriſtus factus eſt ꝓ nobis maledictũ. Et Ioh. 3. Omnis qui nõ credit in

Filiū, ira Dei manet ſuper eum. Et in Epiſtola: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate, id eſt, à maledictione, quæ nobis pro iniquitate noſtra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quænam ſit legalis iuſticia: quod legis operibus nemo iuſtificetur: Quis ſit legis vſus: & quatenus lex Dei abrogata ſit. Nunc de iuſticia Chriſtiana pauca dicenda ſunt, vt intelligamus, qua in re Phariſaicæ præferenda ſit.

Iuſticia Chriſtiana eſt obedientia Chriſti, credenti imputata. Iuſtus enim Euangelicè is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iuſticiam Filij ſui, & acceptat gratis ad vitam æternam. Quicunq; enim credit in Chriſtum, dum à reo fit non reus, & ab iniuſto fit iuſtus ob Chriſti iuſticiam ſibi imputatam, dicitur iuſtificari. Quod autem iuſticia Chriſti imputetur credenti, probatur multis ſcripturæ dictis. Qui credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Et Roma. cap. 5. Quemadmodum inobedientia vnius hominis multi conſtituti ſunt peccatores: Ita obedientia vnius Ieſu Chriſti multi conſtituentur iuſti. 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Quod autem ad hanc Euangelicam iuſticiam non requirantur opera legis, probant multa teſtimonia. Rom. 3. Arbitramur hominem fide iuſtificari abſq; operibus legis. Et Galat. 2. Scimus quod non iuſtificetur homo ex operibus legis, ſed ex fide Ieſu Chriſti, & nos in Ieſum Chriſtū credimus, vt iuſtificaremur ex fide, & non ex operibus legis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hinc iam concluditur, quod iuſtificatio Chriſtiana ſit credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Chriſtum.

Hæc breuiter ſint dicta de triplici iuſticia: nunc pauca addam de diſcrimine: & primum dicam, quomodo Chriſtiana iuſticia differat à legali iuſticia. Deinde quomodo à Phariſaica.

PRIMVM ergo diſcrimen inter legalem iuſticiam & Chriſtianam eſt, quod legalis ex operibus legis ſit: Euangelica vero ſine operibus legis. SECVNDVM, quod legalis ſit operantis, & Euangelica ſit credentis. TERTIVM, quod legalis non imputetur gratis, ſed ſit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica vero imputetur ſine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quod legalis ſit formalis, vt quæ ex iuſtis actionibus hominis formetur: Euangelica vero imputatiua ſit, cum iuſtæ Chriſti actiones credenti imputantur. Proinde iuſtificari dicitur legaliter, qui ab iniuſto fit iuſtus ob ſuam iuſticiam & legalis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Sed Euangelicè iuſtificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iuſticiam Chriſti, quæ fide apprehenditur. Iuſticia legalis eſt perfecta obedientia hominis erga legem Dei, ſed Chriſtiana ſeu Euangelica iuſticia eſt obedientia Ieſu Chriſti, imputata credenti. Iuſtus legaliter eſt, qui iuſte agit iuxta legis ſententiam: ſed iuſtus Euangelice dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iuſticiam Chriſti, & acceptat ad vitam æternam gratis propter Chriſtum: Iuſtifica-

tio legalis eſt approbatio hominis corā Deo ob integritatem & perfectionem ſuæ obedientiæ erga legem Dei: ſed iuſtificatio Chriſtiana ſeu Euangelica, eſt approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Chriſti erga Deum patrem.

Habemus diſcrimen inter iuſticiam Chriſtianam & legalem: nunc videamus, quomodo Chriſtiana iuſtitia Phariſaicam iuſticiam excedat. Excedit autem Chriſtiana iuſticia Phariſaicam his quatuor: Cauſa, qualitate, effectu, fine. Cauſa Chriſtianæ iuſtitiæ eſt Deus, Chriſti meritum, & fides apprehendens oblatum beneficium: ſed cauſſa Phariſaicæ iuſticiæ eſt hypocriſis hominis, ignorantia iuſticiæ Dei, & externa traditionum humanarum obſeruatio. Qualitas iuſticiæ Chriſtianæ eſt in Chriſto obedientia & impletio legis: ſed iuſtitiæ Phariſaicæ qualitas externa tantum larua eſt fictæ & mentitæ ſanctimoniæ. Effectus iuſtitiæ Chriſtianæ eſt nouitas ſpiritus, timor Dei, vera pietas, inuocatio, vera humilitas, patientia, & inchoata obedientia erga legem Dei, adeo quod fide iuſtificatus homo, nihil magis in votis habeat, quam vt Deo obtēperet. Breuiter, ſumma eius voluptas in lege Domini eſt, poſtquam ſcit damnationem ſublatam eſſe Chriſti merito: ſed iuſtitiæ Phariſaicæ effectus, eſt ſuperbia, gloriatio coram Deo, ſuperſtitio, contemtus proximi. Breuiter, talis eſt fructus, qualis arbor. Non enim poteſt mala arbor bonum fructū facere. Finis iuſticiæ Chriſtianæ eſt habere pacem cum Deo, acceſſū ad Deum,

gloriam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gloriam Deo tribuere, & tandem vitam æternam conſequi gratis propter Chriſtum: ſed finis Phariſaicæ iuſticiæ eſt ſibi ipſi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem ſequetur horribilis pœna, niſi fiat ad Dominum conuerſio. Hæc iam ſint dicta de triplici iuſticia & earum differentijs, quas tenere admodum vtile eſt.

DE SECVNDO.

Quintum præceptum, Non occides, interpretatur Dominus, vt Phariſæorum falſam interpretationem confutet. Illi tantum putauerunt externum homicidium prohiberi: At Chriſtus penitius legem introſpicit, & tria alia addit præter externum homicidium. Audiuiſtis (inquit) quod dictum ſit antiquis: Nō occides. Quiſquis autem occiderit, tenebitur iudicio, id eſt, quicūq; hominem occiderit, reus erit coram iudicio: loquitur enim hic de externo homicidio & eius pœna, quæ eſt damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur, in quo Triumuiri ſedebant, quando cauſarum dijudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, ſententia legis reus erat mortis, quam ſententiā pauci potuerunt pronunciare. Hic tantum loquitur de iudicio humano ex legis ſententia. Iudicium enim ſpirituale ſatis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio:

At ego dico vobis: Qui iraſcitur fratri ſuo, reus eſt iudicio. Hic iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non a-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

animaduertunt Phariſæi. Quare dicit: At ego dico vobis, *quaſi diceret, Phariſæi volunt, quod ſolus is violet quintum præceptum, qui manu ſua occidit hominē: ſed ego dico vobis, quod plus requirat iſta lex. Nam prohibet etiam iram, quæ non proficiſcitur ex iuſta cauſa, & tendit ad bonum finem.*

Deinde addit & aliud peccatum quinti præcepti: Et quicunque dixerit fratri ſuo Racha, *id eſt, qui vllo ſigno ſignificat proximi contemtum, eſt reus coram* Concilio. *Præterea qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus eſt gehennæ, id eſt, qui conuicijs & contumelijs obruerit proximum, reus eſt legis diuinæ, atq; adeo obnoxius pœnis inferni. Breuiter, quinto præcepto prohibētur, 1. omnia cogitata, quibus male de proximo cogitamus. 2. omnia ſigna contemtus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, vt conuitia, ludibria. 4. externum homicidium. Et contra, omnia opera mandantur, quæ cum his pugnant: vt candide iudicare de proximo, ſignis oſtendere candorem erga proximum, bene loqui de proximo, & eius perſonam defendere & tueri aduerſus iniuriam.*

Cæterum vt Chriſtus oſtendat, quam ſit neceſſarius amor proximi, & quam ſit pernicioſa iniuria qua proximus afficitur, duo conſilia, quæ argumenta continent, proponit.

Vnum ſumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum, à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læſit.

Prius ſic habet: Si obtuleris munus tuum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ad altare, &c. *proponit exemplum, quod conuenie-bat iſti tempori & iſti populo, ſtante Republica Moſis. Eſt autem dicti huius hæc ſententia: Deus non iudicat tuum munus ſibi gratum & acceptum, ſi fratrem tuum odis: hoc eſt, nullus cultus Deo eſt acceptus, qui ab eo præſtatur, qui charitate erga proximum eſt vacuus. Sed quæ eſt huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum eſt, quod ab eius hoſte proficiſcitur,* ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. *Iam autem Iohannes dicit: Si quis dixerit; diligo Deum, & odit fratrem, mendax eſt. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis eſt dilectio proximi. Qui (ait Dominus) diligit me, ſeruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non adeſt, arborem quoque abeſſe certum eſt. Quicunque ergo proximum non diligit, fruſtra ſacrificium offert.*

Oratio in ſcriptura ſacrificium eſt, ſed fruſtra oras, ſi odis proximum. Gratiarum actiones ſunt vituli labiorum, quos ſi vis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, & poſtea ex fide offerto. Crux eſt ſacrificium modo fide temperata fuerit. Nam ſine fide eſt iuſtum peccati ſupplicium. Sabbatiſmus eſt Deo gratus cultus, ſed contaminatur proximi odio. Eleemoſyna in ſcriptura dicitur ſacrificium boni odoris, ſed Paulus dicit: Si inſumſero totam ſubſtantiam in pauperes, & charitatem non habeam, nihil ſum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum eſt. Hic vnuſquiſq; ſeipſum examinet, & non adhibeat doloſam ſtateram.

SECVNDVM *ſic habet*: Habeto beneuo-

lentiam cum fratre tuo, cum adhuc in via es,&c. *Qui offendit & lædit proximum, incurrit in manus magiſtratus, & coniicietur in carcerem, vnde non eximetur, donec pro damno ſatisfecerit. Quare ne hoc fiat, mature tibi reconciliandus eſt proximus.* Cum *itaq; ſine charitate & fruſtra* Deum *colis, & in periculum coram Magiſtratu incidis, conſultum eſt, vt ſis proximo carus. Huc accedit ſententia* Dei: *Iudicium abſq; miſericordia ſentiet, qui non fecerit miſericordiam. Huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus cōdonauit totum debitum, &c.*

Cæterum Papiſtæ ex hoc loco ſuum Purgatorium extruunt, de quo hodie in ſuis templis concionantur. Quibus reſpondeo.

I. *In his verbis nulla fit mentio Purgatorij, ſed carceris, in quem coniicitur à Magiſtratu, qui proximum læſit.*

II. *Qui confugiunt ad allegoriam, ſciant ſe infirmo niti fundamento. Primum enim nulla allegoria eſt recipienda, niſi quæ expreſſo verbo confirmari poteſt. 2. nulla allegoria quæ pugnat cum analogia fidei eſt probanda. 3. nulla allegoria, in qua vel eſt aliquid abſurdi, vel ex qua aliquid abſurdi ſequitur, eſt admittenda. Huic proinde præcepto cum nullus ſatisfacere poßit, agamus pœnitentiam, cōfugiamus ad Chriſtum, & deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire, quantum fieri poteſt per auxilium Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA SEPTIMA POST TRINITATIS,
Marci 8.

IN diebus illis, cum turba admodum multa eſſet, nec haberent quod manducarent, accerſitis ad ſe Ieſus diſcipulis ſuis, ait illis: Miſericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in via. Quidam enim ex eis è longinquo venerant. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Vnde iſtos quis poterit hic ſatiare panibus in ſolitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi vero dixerunt: Septem. Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et acceptis ſeptem panibus, cum gratias egiſſet, fregit, deditq; diſcipulis ſuis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

vt apponerent. Et appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos, & cum benedixiſſet, iuſsit apponi & hos. Comederunt autem & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt quæ ſuperfuerant fragmentorum ſeptem ſportas. Erant autem qui comederant ferme quatuor mille, & dimiſit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC anni tempore proponitur iſtud Euangelium, quia eſt meſsis: idq́ ideo, vt admoneamur, quod fruges & fructus terræ generentur Dei benedictione, vnde admonebimur gratitudinis erga Deum pro iſto munere. Statuere igitur abſq́ omni dubitatione debemus, quod Deus terræ naſcentia nobis largiatur, ad huius vitæ ſuſtentationem, quibus reuerenter vti debemus tanquam donis, Dei manu nobis porrectis & datis, idq́ in Dei gloriam, proximi vtilitatem & ſtatus noſtri ſuſtentationem. Porro ſumma Euangelij eſt, quod præterquam quod Chriſtus hoc miraculo probet ſe verum Meſsiam eſſe præditum diuina potentia, etiam oſtendat ſe habere curam eorum, qui ſe ſequantur, iuxta promiſsionem ipſius: Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius, & reliqua adijcientur vobis. Loci tres:

I. *Sors eorum qui Chriſtum ſequuntur in hac vita.*
II. *Affectus Chriſti erga eos, qui ſe ſequuntur.*
III. *Recta vtendi Dei donis ratio.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE PRIMO.

Cum turba multa eſſet, nec haberet quod ederet, &c. *In hac turba tanquam in tabula oſtenditur nobis, qualiſnam ſit ſors eorum, qui Chriſtum ſequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœleſtis poſſeßionem peruenire oportet. Hæc turba venit in deſertum, vbi non eſt panis, ſed fames, periculum, mors. Eandem fortunam experientur omnes, qui Chriſtum ſequi volunt, ideo non fruſtra Chriſtus iubet, vt qui velit ſuus diſcipulus eſſe, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam & ſe ſequatur. Et Paulus: Omnes qui volunt pie in Chriſto viuere, perſecutionem patientur. Verùm ſit Deo gloria, ſors tamen noſtra melior eſt, quam eorum, qui in mundo beati videntur. Nam finis & exitus erit lætus. Ideo Chriſtus ait: Beati qui lugent, quia conſolationem accipient.*

Sed quæ cauſſa eſt, quod diſcipuli Chriſti in hoc mundo affligantur: hoc mirum non eſt. Quod præceſſit in capite, ſequetur in membris, donec hic mundus ſteterit, idq; ideo, quia ſunt in deſerto, hoc eſt, in mundo inter membra Satanæ, quæ Chriſtum & eius membra ferre non poſſunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen ſerpentis mordebit calcaneum ſeminis mulieris, hoc eſt, Satan cum ſuo ſemine perſequetur Chriſtum & eius membra. Nam vbi Satan videt creſcere Chriſti regnum, & ſuum deſtrui, fremit & iraſcitur, & tanquam ſaucius leo inſurgit aduerſus oues Chriſti, vt eas deuoret. Hoc eſt, quod Petrus dicit. Diabolus tanquam Leo rugiens circumit, quæ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rens quem deuoret. Leo enim amiſſis catulis & præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam fiunt, inſurgit, vt vaſtet, deuoret & perdat. Simile ſtudium eſt Satanæ, quando videt ſe ſuos catulos amittere, id eſt, eos, qui prius fuerunt ſub eius poteſtate, conuerti ad Chriſtū, armat ſuos ſatellites aduerſus Eccleſiam, vt alij eam oppugnent hypocriſi, alij Sophiſtica, alij tyrannide, alij ſcandalis & ſchiſmatibus, quemadmodum omnibus temporibus fecerat, & hodie non ceſſat, & ſi aliud non poteſt, conatur eam fame necare in deſerto. Verū Chriſtus contrà regnum, quod ſuo ſibi acquiſiuit ſanguine, fortiter tuetur, dat Spiritum ſanctum, dat panem, excitat pios doctores, qui pabulo cœleſti eam paſcant, & in medijs periculis adeſt opitulator, quemadmodum hæc præſenti facto declarat, vſque adeo furioſus Satan & rabioſi hoſtes Eccleſiæ non præualebunt aduerſus eum. Nam ipſe excubias agit ſuper Eccleſia, & eam ſtrenue tuetur. Nec eſt quod quiſquam aliter exiſtimet Chriſtum hodie affectum eſſe erga ſuam Eccleſiam, quàm fuit erga hanc turbam. Tametſi enim non ſemper Eccleſiam ſuam viſibilem miraculis defendit, tamen ſpiritualiter inuiſibiliterq; non minora miracula hodie edit in gubernanda Eccleſia. Non eſt enim perſonarum apud ipſum reſpectus, ſed fidei & bonæ cauſſæ. An non magnum miraculum eſt, quod illum vnicum virum beatum Lutherum, Satan & totus mundus aduerſus ipſum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum eſt hodie, quod Pontifex cum florentiſſima mundi parte non

poſſit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

poſſit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem Papa curſum Euangelij flumine ſanguinis Martyrum impedire, ſed quo plures occiderit, eo plures quaſi ex eorum ſanguine naſcuntur, ſicut in Hiſpania & Gallia hodie videre eſt.

Muniamus ergo nos contra furores Satanæ & potiſſimum contra ſcandalum deformitatis & paupertatis Eccleſiæ, nec deficiamus à Chriſto propter vlla terriculamenta Satanæ, nec abijciamus confeſſionem, etiamſi famem nos in hoc deſerto pati ſit neceſſe, nec ſinamus nos moueri eorū exemplo, qui propter perſecutionem & famem diſcedunt à Chriſto, quemadmodū populus Iudaicus fecit, dum fame & perſecutionibus à vicinis hoſtib. premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumelioſe reſtiterunt, quemadmodū legitur Hier. 44. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te, ſed faciendo faciemus omne verbum, ꝙ egreditur de ore noſtro, vt ſacrificemus reginæ cœli (id eſt, Soli,) & libemus ei libamina, ſicuti fecimus nos & patres noſtri in vrbibus Iuda, & in plateis Ieruſalem, & ſaturati ſumus panibus, & bene erat nobis, malumq; non vidimus. Verum ex eo tempore, quo ceſſauimus ſacrificare reginæ cœli, & ei libare libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame cōſumti ſumus. Sed quid reſpondet illis Hieremias ſanctus ille Propheta? Non ita eſt, inquit, ſed propter abominationes veſtras & multa ſcelera vos punit Deus, & quod nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodie multos inuenies, qui ob famem, caritatem an-

nonæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nonæ & alia incommoda, volunt deficere à Chriſto & eius Euangelio. Dicunt enim: Quando habuimus Miſſas, quando Monachos aluimus, quando Sanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis, ſed poſtquam hæc noua doctrina venit, plurima cum illa mala venerunt, non eſt tantus timor Dei (inquiunt) minor eſt inter homines charitas, maiora & frequentiora diſsidia, maior tyrannis, omnia cariora ſunt. Ita ſe homines excuſant, ne ſequantur Chriſtum. Sed ſi vis ſcire cauſas horum malorum, ego dicam. Seruus ſciens voluntatem domini (inquit Chriſtus) vapulabit plagis multis. Nos ſcimus quod rectum eſt, & non facimus. Ideo Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ ſunt cauſæ, nempe tyrannis Diaboli, qui magis ſæuit in Eccleſiam Chriſti, quam in alios cœtus mundi, idq́ Deo permittente, vt probentur electi, id eſt, vt periculum faciat de ijs, qui vere Chriſto adhærent, & eum corde colunt & non labijs. Vos igitur adhortor propter Chriſtum & propriam veſtram ſalutem, vt malorum hominum blaſphemis vocibus non permittatis vos corrumpi, vt à Chriſto deficiatis, propterea quod oporteat illum in deſertum ſequi, vbi eſt crux, vbi eſt fames, vbi ſunt lupi, vbi mille mortis pericula: Imo potius mentes noſtras in cœlum leuemus, vbi Chriſtus ſedet ad dexteram Patris in gloria cœleſti. Neque enim alia via nos in cœlum perueniemus quam ipſe, qui eſt caput & nos membra. Is in hac vita famem & frigus & alia dura paſſus eſt, hæc & nos patienter feramus, quod ſi fecerimus, olim cum illo glorificabimur.

DE SECVNDO.

Et ait Dominus ad diſcipulos: Miſereor ſuper turba, quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent. Et ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in via. *His verbis deſcribitur affectus Chriſti erga turbam ſe ſequentem. Dolet corporis famem, multo magis putandus eſt dolere animæ famem. Nam vt anima corpore multo eſt nobilior, ita animæ fames multo eſt pernicioſior. Quid facit ergo miſericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam ſpirituali, corpus pane terreno, animam pane cœleſti, hoc eſt, verbo Dei. Hic ratio noſtra, quæ vult ſapere in rebus diuinis, et ſi ſtulta eſt, quærit: Quid? an non Chriſtus eſt Deus? Cur igitur non ſtatim edito miraculo illos pauit? aut ſine pane illos ſuſtentauit? Noluit ordinē naturæ ſine magna cauſa mutare. Ordo autem diuinitus inſtitutus eſt, vt quemadmodū corpus pane, ita anima alatur & ſuſtentetur verbo Dei. Et hoc eſt, quod dicitur in Moſe: Non in ſolo pane viuit homo, ſed ex omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Non ergo vult, vt aliquid contra hunc diuinum ordinem expectemus, ſed vt ipſius diuina miſericordia nitamur, expectātes ab eo auxilium in tēpore oportuno. Hunc diuinum ordinem fanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cum incidiſſent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem ſunt perpeſſi, quorum tandem latrones miſerti, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum vnus ait: Non comedam, niſi panis mihi diuinitus detur. Alter ac-*

n cepit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cepit cum gratiarum actione, & comedit, & paulo poſt, qui expectauit de cœlo panem, mortuus eſt fame, & alter euaſit incolumis, qui non miraculum expectauit, ſed tanquam ex manu Dei ſumſit panem ſibi à latronibus oblatum. Anabaptiſtæ hodie etiam hunc ordinem inuertunt. Chriſtus iuſsit prædicari Euangelium, vt illo alatur anima tanquam pane ſpirituali, ſed Anabaptiſtæ, contemto verbo, nouas reuelationes expectant ſine verbo. Vnde fit, vt in laqueos Diaboli incidant, qui ſe conuertit in Angelum lucis, vt eos præcipitet in dãnationem. Vt ergo ordinẽ diuinitus inſtitutum non inuerteret Chriſtus, differt miraculum. Sed tandem vincit affectus, quem erga ſuos habet pluſquã paternum. Nam qualis ſit Chriſti affectus erga ſuos, non ſolum Euangeliſta in hoc Euangelio oſtendit, cum dicit: Miſericordia commoueor erga turbam, verumetiam Propheta Ieſaias cap. 49. pulcerrima figura oſtendit: Nunquid (inquit) obliuiſci poteſt mater infantis ſui, vt non miſereatur filij vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Hunc affectum Chriſti erga ſuos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de ſimilitudinibus & parabolis? Crux Chriſti oſtendit, qualem Chriſtus habuerit erga ſuos affectum. Adeo enim nos amauit adhuc hoſtes, quod ignominioſiſsimam mortem pro nobis redimendis ſubiret. Sed quo hæc ſpectant? Primũ eo, vt induamus filialem affectũ erga Deum Patrem & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Deinde, vt agnito eius erga nos amore, nihil ſit nobis in vita charius,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rius, nihil dulcius, nihil precioſius, quam eius voluntati nos totos ſubijcere, ac ipſius voci obtemperare, in quare conſiſtit perfectio Chriſtiana in hac vita. Ita legimus patrem noſtrũ Abrahamum feciſſe, qui poſtquam audiſſet à Domino: Ambula coram me, & eſto perfectus, accipit mandatum, vt filium ſuum vnigenitum Iſaac, quem peperit ei Sara in ſenectute, mactaret. Sed quid ille? Mox voluntati Domini obediuit, & inſtructa lignorum ſtrue filium mactare voluit, ſed Angelus Domini eum retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham: Iam ſcio quod times me. Videmus hic in Patre noſtro Abraham, quo fuerit erga Deum obedientiæ ſtudio, qui ne filio ſuo vnigenito parcere voluit, ſed mactare ad mandatum Domini. Sed proh dolor, multos inuenies, qui ne vnum quidem affectum iuſſu Dei clementiſsimi Patris iugulare volunt, tantum abeſt, vt Patris Abrahæ exemplum imitari cupiant. Præterea affectus Chriſti paternus erga nos, debet nos admonere ſimilis beneuolentiæ & amoris erga fratres. Exemplum dedi vobis (inquit) diligite vos inuicem, ſicuti ego vos dilexi.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præſens, quod Deus ſeptem panibus & paucis piſciculis alit quatuor millia hominũ, eo ſpectat, vt confirmet veritatem Euangelij Chriſti, & augeat fidem turbæ præſentis, de quo plura iam non dicam, ſed volo nonnihil de modo recte vtendi donis Dei loqui, quo nos excitemur ad gratitudinem erga Deum, & recte vtamur benedictione Domini.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

PRIMVM ergo hoc obſeruandum eſt, quod in manibus Chriſti orantis & gratias agentis Patri cœleſti creſcat panis, vnde docemur omnem benedictionem à Domino eſſe, quemadmodũ Paulus 1. Timoth. 4. docet, cum ait: Omnis creatura Dei bona eſt. Hic paululum ſubſiſte, & cogita res quas habes, cibum & potum eſſe Dei creaturam, non tuam creaturam. Quare furem agis, ſi ab inuito quicquam abſtuleris, quod facis quoties vteris creaturis Dei ſine gratiarum actione & inuocatione Dei. Quicquid enim habes tanquam tuum, alienum eſt & illicitum, niſi illud ab eo petas. Hinc eſt quod Chriſtus doceat ſuos orare: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Vide hic: Idem Panis dicitur noſter & Dei. Noſter eſt, quando labore partus eſt iuſto, Dei eſt, quia ipſius eſt creatura, qua non licet tibi vti, niſi antea eam ab ipſo petieris. Propterea Paulus etiam addit: Sanctificatur enim per verbum Dei & precationem. Sanctificatur, id eſt, eius vſus fit nobis purus & licitus, vt ipſa creatura vti poßimus conſcientia bona. Sed quomodo ſanctificatur? per verbum & precationem. Per verbum quidem fidem intellige, quam verbũ requirit. Ex verbo enim fide apprehenſa duo profitemur nos credere: VNVM, creata eſſe omnia hominum cauſſa à Domino pro immenſa ac infinita ſua ſapientia. ALTERVM, nos ex eorum eſſe numero, qui ius illud iuſtæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Chriſto receperimus, vt hanc vitam tueamur, quam ipſius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei profeßionem

ſequitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſequitur oratio, vt nobis det Dominus, vt bona conſcientia dapibus ab ipſius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui poßimus. Poſtremo gratiarum actione, repetitis etiam precibus, conuiuia noſtra claudemus, ita nobis ſanctificantur cibi. Verum ij, quibus non hoc pacto ſanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. PRIMVM enim Deum ſpoliant ſuo honore, quem non inuocant & agnoſcunt datorem omnium bonorum eſſe. DEINDE creatura Dei in vita abutuntur, vnde Paulus dicit, creaturam vanitati ſubiectam eſſe. A qua vanitate Deus apud Oſeam cap. 2. promittit ſe liberaturum creaturam. Etſi autem hæc, quæ iam dicta ſunt, ſatis mouere nos poſſunt, vt recte vtamur creaturis Dei exemplo Chriſti, tamen vt magis noſtra ſocordia vincatur, rationes quaſdam recitabo, quæ nos commouebunt.

PRIMA, ipſe Chriſtus, qui omnia condidit, petijt & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi vtendum, multo magis id nos decet facere, qui prorſus mendici ſumus in conſpectu Domini.

SECVNDA, pulli coruorum ſuo more inuocant, & Dominus eos paſcit. Vnde Dauid dicit, Dominum dare eſcam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos ſuos implumes non agnoſcit pro ſuis, quare eos deſerit, ſed Dominus, ne pereant, vermiculis illos alit, donec nigreſcant, tum enim mater redit, & agnitos alit.

TERTIA, Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini, & nos Chriſtiani negligimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

QVARTA, Ethnici ſemper ſua prandia inceperunt à ſacrificijs & inuocatione, tametſi rectè inuocare non potuerunt.

QVINTA, Eccleſia inde vſq; ab initio mundi vſura donis Dei, incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus noſtris Deum inuitamus ad noſtra prandia, cui ſit honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA OCTAVA POST TRINITATIS, *Matthæi 7.*

CAVETE vobis à Pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. A fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis vuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis

arbor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

arbor bona fructus bonos facit, putris autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur. Igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, ſed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO *huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Chriſti, quam in 5. 6. 7. capite propoſuit Dominus. Altera, falſorum doctorum apud Iudæos vanitas, qui partim deprauabant doctrinam Moſi & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus Dominus, vt & diſcāt, quæ recta ſunt, & caueant à corruptelis falſorum doctorum. Proinde hic Dominus Medicus animarum, imitatur fideles corporum Medicos. Nam vt illi, poſtquam veram medicinam tradiderunt, quæ noxia ſunt cauenda docent: ita filius Dei Saluator ac Medicus noſter, primo quidem loco præſcribit animæ ſalutarem medicinam, poſtea vero, quæ cauēda ſunt, monet. Summa autem huius Euangelij hæc eſt, quod vt fugiendi ſint falſi Prophetæ, qui ex fructibus ſuis agnoſci poſſunt, ita vera pietas non ſit in vana religionis profeſſione, ſed in vera pœnitentia & conuerſione.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Loci tres:

I. *Mandatum vitandi falſos Prophetas.*

II. *Falſorum Prophetarum deſcriptio.*

III. *Præmonitio Chriſti:* Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem, &c.

De primo.

Cauete à falſis Prophetis, &c. *Hoc mandatum Chriſti vniuerſale eſt, quod ad omnes homines pertinet, quare diligenter perpendendum eſt & obſeruandum. Verum in hoc mandato tria ſunt ſpectanda: Neceſſitas, obligatio, & vſus, de quibus ordine dicam.*

Neceſſitas ſane maior eſt, quàm vulgus intelligit. Nam Diabolus hoſtis Chriſti & humani generis inimicus, nihil non facit, vt vel regnum Chriſti prorſus aboleat, vel deformet ſcandalis. Ad quod vtitur varijs technis ſuo more. Aut enim doctrinam ſanam prorſus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat, aut eam corruptelis ſuis deprauare nititur, quemadmodum in Paradiſo fecit, & poſtea omnibus temporibus, aut Sacramenta mutilat & peruertit, ſicuti in Papatu & in multis locis fecerat, aut mores & vitam hominum ſuo veneno inficit. Scripturam igitur & ſanam doctrinam inuadit, vt vnum ad minimum ex his quatuor obtineat: 1. Vt perſuadeat nobis, quod non ſimus curæ Deo. 2. Vt tentemus aliquid cõtra noſtram vocationem facere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

3. Vt inſtituamus cultū contra mandatum Dei. 4. Vt omnia turpitudine & iniuſticia inuoluātur. Quoduis horum effecerit hoſtis iſte, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiā negat, Epicurus damnatus eſt: qui vocationem ſuam fraudulenter obit, infideli deterior eſt: qui cultum inſtituit contra Dei interdictum, Deum contemnit, & eſt Diaboli potius, quam Dei ſeruus, qui vitam turpem viuit, ſeruus eſt peccati, & ſtipendiarius mortis & Satanæ. Sed quid remedij eſt cōtra hæc mala? Doctrinæ puritas, & abſtinere à falſis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo eſſe curæ docet, adeo quod Dominus in numero habet omnes pilos capitis noſtri: eadē nos retinet in inuocatione noſtra: & formam veram colendi Deum tradit: Prætereaveræ ſanctimoniæ ac vitæ inculpatæ tranſigendæ regulam continet.

SECVNDVM, quod ſpectandum admonui in hoc primo loco, eſt obligatio. Quæri autem poteſt, an hæc obligatio ſit omnium, aut tantum gubernatorum Eccleſiæ. Multi enim putant ſe excuſari, ſi eis obtemperent, qui habeant ordinariam vocationem: quibus propheta Ezechiel cap. 3. imo ſpiritus Chriſti, qui in Ieremia loquitur, reſpondet his verbis: Speculatorem dedi te domui Iſrael, & audies ex ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si ego dixero ad impium, morte morieris, & non annūciaueris ei, nec locutus fueris, vt auertatur à via ſua impia, & viuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur: ſanguinem autē eius de manu tua requiram. Si autē tu annunciaueris impio, & ille non fuerit cōuerſus ab iniquitate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſua, & via ſua impia: ipſe quidem in iniquitate ſua morietur: tu autem animam tuam liberaſti. Hoc Prophetæ dictum ſatis oſtendit errare eos, qui putant ſatis eſſe, ſi ſuis parochis obtemperauerint, ſiue bene ſiue male doceant. Si ſic eſſet, Turcæ & ethnici eſſent ſaluandi, quorum multi ſuis obtemperarunt Doctoribus. Sciendum eſt igitur, obligari omnes, vt falſos Prophetas fugiant, tanquam ſuæ ſalutis peſtes. Nam mandatum Chriſti eſt manifeſtum, quod hic datur omnibus: loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epiſtolæ 4. ait: Ne cuiuis ſpiritui credatis: ſed probate ſpiritus, an ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Et Chriſtus dicit: Oues meæ vocem meam audiunt. Sed quid hic facit tyrannus Papa. Dicit, ad ſe & ſuos raſos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid quæſo impudentius cogitari aut dici poteſt? an non hoc eſt ſponſæ Chriſti imperare, & dominium ſibi vſurpare in ſortem Domini, contra prohibitionem Petri Apoſtoli, cuius ſucceſſorem ſe eſſe gloriatur? Iohannes Baptiſta dicit ſe miniſtrum ſponſæ eſſe: ſed Papa vult ſponſæ dominari. Chriſtus cupit ſibi ſponſam ſeruari caſtam: ſed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari diſcit. Paulus dicit: Deſponſaui vos vni viro, vt vos virginem caſtam exhibeam Chriſto. Hæc deſponſatio fit per fidem puriſſimi & caſtiſſimi verbi: Sed Papa, qui ſe Petri ſucceſſorem gloriatur, hanc virginem mille adulterijs conſpurcat: quãdo eã abducit ab amplexu Chriſti ſponſi ad idolatrias & cultum ſanctorum.

TER-

TERTIVM, quod ſpectandum propoſui in hoc primo loco, eſt vſus huius prohibitionis: Cauete à falſis Prophetis: qui vſus ſane eſt multiplex.

PRIMVM enim hæc prohibitio monet fore in Eccleſia falſos doctores, quod Dominus etiam ſignificauit parabola de homine mittente bonum ſemen in agrum, & inimico, qui venit, & in eundem ſeminauit zizania. Tāta enim eſt rabies Diaboli, vt nunquam quieſcat, quin verbum Dei corrumpere conetur: quod facere cœpit ſtatim conditis primis parentibus in Paradiſo: & hodie (proh dolor) in toto terrarum orbe graſſatur. Hoc cum ſcimus, diligentiores nos eſſe & cautiores oportet.

SECVNDO, hæc prohibitio: Cauete à falſis Prophetis: excitare nos debet ad acrius veræ doctrinæ ſtudium: vnde Paulus optat, vt Philippenſes creſcant in omni cognitione. Et Chriſtus dicit: Scrutamini ſcripturas, & diſcite à me. Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.

TERTIO, hæc prohibitio conuincit, quod Eccleſia & poßit deponere falſos doctores, & in eorum locum ſubſtituere veros doctores. Fruſtra enim iuberemur à falſis Prophetis abſtinere, niſi eos deponere liceret ab officio & docendi munere, & veros miniſtros in eorum locum ſubſtituere. Laudandi igitur ſunt pij Reges & Principes, qui de reformatio-

matione Eccleſiarum & conſeruatione miniſterij verbi ſunt ſoliciti.

QVARTO *oſtendit & hæc prohibitio, quomodo ſint accipiēda verba eorū qui docent. Si vera docent, audiendi ſunt, non ſecus atq; Deus ipſe. Ita enim ait Dominus: Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit. Si falſa docent, ſunt non ſecus atq; Satan ipſe fugiendi. Nam vt Satan Euam ſeduxit mala doctrina: ita qui falſa docent, homines à gratia Dei, imo à regno cœleſti deturbant, quemadmodum in Papatu factum eſſe nemo non nouit.*

DE SECVNDO.

Qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, ſed intus ſunt lupi rapaces. *In huius loci declaratione quinq; ordine videbimus. 1. Vnde veniant falſi Prophetæ & quo. 2. Quæ ſint illorum in ſcriptura appellationes: vnde periculi magnitudo intelligi poteſt. 3. Quæ ſit externa ſpecies falſorum doctorum. 4. Quodnam ſit illorum ſtudium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, vnde à veris Prophetis diſcerni queant.*

Si quæris vnde veniunt & quo? Breuiter reſpondeo: veniunt à Satana excitati, idq; in vineam Domini, hoc eſt, in Eccleſiam. Exempla ſunt multa. In paruam illam Eccleſiam Adam, Euæ, Abelis, venit falſus doctor Cain, qui armatus à Satana, proprium fratrē tandem propter diuerſam religionem occidit. Deinde multi ſunt ſecuti falſi Prophetæ vſq; ad diluuium, quo & ipſi falſi doctores, et ipſorū diſcipuli ſunt puniti. Mox à diluuio rurſus Satan miſit falſos Doctores

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

in Eccleſiam, qui adeo vineam domini vaſtarunt, quod veritas Dei ſolummodo manſerit apud paucos quoſdam de familia Sem. Sic & poſtea vſq; ad Chriſtum ſemper in Eccleſiam falſi doctores ſubintrarũt, & ſæpiſsime penes ipſos fuit ſumma rerum adminiſtratio, cum politica tum Eccleſiaſtica. Reſuſcitato Chriſto, multi venerunt falſi Prophetæ, & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem verus Antichriſtus innumeros emiſit hæreticos, Monachos potiſsimum, qui miſerrime Eccleſiam Chriſti falſa doctrina lacerarunt. Et hodie paſsim ſunt falſi doctores. Breuiter, vbicunq; Chriſtus ſuum bonum ſemen iacit in agrum, ibi Satan mox addit ſuum ſemen zizaniorum. Chriſtus igitur non fruſtra hortatur, vt caueamus à falſis Prophetis.

Scimus vnde veniant falſi doctores, & quo veniant: iam vt periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipſorum nominibus recitabo: 1. vocantur generali nomine falſi Prophetæ, id eſt, tales qui videntur eſſe veri doctores, habentes ordinariam ſucceſsionem & poteſtatem, & ſunt nihilominus mendaces, vt qui in locum veræ doctrinæ Satanica mendacia & humana ſomnia ſubſtituunt, quales in Papatu fuerunt multi. 2. A Iohanne Apoſtolo vocantur ſpiritus mali, tũ quod à Satana, qui malus eſt, ſint miſsi, cum quòd ſint alijs occaſio mali & damnationis. 3. A uda Apoſtolo vocantur nubes ſine aqua, ſimiles Ca n, Balaam & Chore. Væh ipſis, inquit, nam viam Cain ingreſsi ſunt, & de deceptione mercedis, qua cceptus fuit Balaam, effuſi ſunt, & contradictione

Choræ

Choræ perierunt. 4. Vocantur à Paulo canes, cum quia lacerant verbum Dei, tum quia oues ab ipſo ouili Chriſti arcent. 5. Vocantur mali operarij, quia male laborant, & finis laboris eorum eſt cum ipſorum exitium, tum eorum damnatio, qui eis auſcultant. 6. Vocantur ab apoſtolo Iohanne Antichriſti, non quod negant Chriſtum, ſed quia doctrinam Chriſti peruertunt, & vita ſua Chriſto aduerſantur. 7. A Paulo vocantur inimici crucis Chriſti, quia non tribuunt ſalutis principium, medium & finem vnius Chriſti merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, ſed habentes laruam ouium, hoc eſt, ſimulantes ſe homines manſuetos eſſe: ſed fraudibus tamen occulte in ouile Chriſti inſtar lupi inſilientes, lacerantes & occidentes oues Chriſti falſa doctrina, & ſimulata ſanctimonia.

Sed quæ eſt externa ſpecies falſorum doctorum? Veniunt, *inquit Chriſtus,* in veſtitu ouiũ. *Loquitur hic Dominus non in genere de omnib. malis doctoribus, ſed tantũ de vno genere. Nam quidã ſunt, qui bene docent & male viuunt: quidã qui male docent, & male viuunt: quidam qui male docẽt, & bene videntur viuere. De hoc tertio Prophetarũ genere hic Dominus loquitur. Nã lex his maximũ eſt periculũ.*

Quodnam eſt eorum ſtudium? Hoc docet Chriſtus pulcra imagine, cum eos dicit lupos eſſe. Vt lupus hoc ſtudet, vt oues ob ouili auertat. Deinde vt abigat in ſiluam. Tertio, vt deuoret & perdat: ita falſi Prophetæ oues, id eſt, pios & manſuetos homines, fraudibus conantur abducere à vera Eccleſia,

clesia, & abigere in deſertum, vbi non eſt pabulum verbi Dei, vt eis dominentur, & ad poſtremum trucident non tam corpora, quã animas. Quam hoc verum ſit docet Turcia à ſuo malo Propheta decepta : docet Papatus ab Antichriſto Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes, quæ à Libertinis & Anabaptiſtis in horribiles furores ſunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo poſſum ego rudis & imperitus in hac opinionum varietate iudicare, qui ſint veri & qui falſi doctores? Vt poſsimus iudicare & diſcernere inter paſtorem & lupum, Chriſtus nobis lupi notas monſtrat, & ſuis proprijs notis falſos doctores delineat. Veniunt, *inquit*, ad vos in veſtitu ouium. *Videntur, ſi laruam externam reſpicis, ſanctiſsimi, imo Angeli Dei: Verum ſi laruam detrahis, lupos agnoſcis, primum, quia non ſonant vocem Chriſti, imo alieno ſono abducunt oues Chriſti à vero ſuo ouili in deſertum, vt hominum conſcientias occidant, & animas eorum perdant. Atq; hæc eſt vna nota. Addit præterea & aliam cum ait:* à fructibus eorum cognoſcetis eos. *Hic diligenter cauendum eſt, ne folia pro fructu agnoſcas. Mala interdum arbor habet ſpecioſa folia, & rurſus bona nonnunquam fructum quidem copioſum habet, ſed folia non ita ſpecioſa. Sed quinam ſunt veri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultum, doctrinam, & mores habet iuxta præſcriptum verbũ Dei. Falſus Propheta habet cultũ ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionum, & mores*

externe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

externe quidem honeſtos, ſed meram hypocriſin redolentes.

DE TERTIO.

Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. *Hoc Domini dictum duplicem doctrinam cõtinet: vnam de damnandis, alteram de ſaluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Eccleſiæ ſocietate ſunt: nam de alijs non dubium eſt, quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Chriſto, & non faciunt voluntatem Patris cœleſtis. Quinam ſunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id eſt, profitentur fidem ſine pœnitentia & pia vita: hos damnari pronunciat Chriſtus: neq; id mirum eſt. Nam huiuſmodi horribiliter peccant. Primum peccant mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. Contumelia, quia abutuntur ſanguine Chriſti effuſo pro nobis, non vt indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis: ſed vt deleatur peccatum, & Deo ſanctificemur. 3. peccant furto, quia ſpoliant Deum ſuo honore. 4. homicidio, quia primum ſeipſos falſa perſuaſione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. Prophanant templum Spiritus ſancti. Quínam ſaluantur? Qui faciunt voluntatem Patris cœleſtis. Verum hic multi impingunt: 1. Qui gentes ſaluari dicunt, qui honeſte in mundo viuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit, ira Dei manet ſuper eum. 2. Qui dicunt, ſuam regulã eſſe voluntatem Dei, contra quos*

Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Chriſtus dicit: Fruſtra me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt, legem eſſe voluntatem Dei, quod quidem verum eſt, ſed ſi, qui hanc voluntatem facerent, ſaluarentur, tum nemo ſaluaretur. Quæ eſt ergo voluntas, quam facientes ſaluantur? Chriſtus reſpondet Iohan. 6. Hæc eſt voluntas Patris, vt credant in eum quem miſit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Hæc fides habet ſecum pietatem & charitatem germanos ſuos fructus, quos edunt pij per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA NONA POST TRINITATIS, LVCÆ XVI.

IESVS dicebat ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat diſpenſatorem, & hic delatus eſt apud illum, vt qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

diſsiparet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem diſpenſationis tuæ. Non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem diſpenſator intra ſe: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me diſpenſationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt, cum amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus Domini ſui, dicebat primo: Quantũ debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede cito, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionẽ tuam, & ſcribe octoginta. Et laudauit Dominus diſpenſatorem iniquum, quod prudenter feciſſet. Quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in natione ſua. Et ego vobis dico, facite vobis amicos ex mammona iniuſto, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

ENARRATIO TEXTVS.

HORTATVR *Chriſtus in hoc Euangelio ſuos diſcipulos ad beneficentiam erga proximum, idq́ parabolico exemplo, cuius ſumma hæc eſt: Oeconomus alicuius hominis prædiuitis eſt ſolicitus, quid ſibi amoto ab officio fiat, multo magis Chriſtiani, qui*

ni, qui ſunt Oeconomi Dei in varijs donis, debent eſſe ſoliciti, quid ſibi eueniat, reddita ratione, id eſt, vbi ex hac vita exceſſerint. Verum vt Oeconomus quærit amicos in mammona iniquitatis, qui ſe amotum ab officio recipiant: Ita Chriſtiani ſuis bonis & donis obſtringant ſibi pauperes, qui ſuo teſtimonio in æterna tabernacula ſe recipiant. Hæc Euangelij præſentis eſt ſumma, verum vt nobis in inſtructionem vberiorem cedat, quatuor tractabo locos.

Loci quatuor:

I. Reprehenſio abuſus donorum Dei.
II. Beneficentiæ erga pauperes cauſſæ.
III. Querela, quod filij huius ſeculi ſint prudentiores filijs lucis.
IIII. Vſus diuitiarum, & merita bonorum operum.

De primo.

Cum textus hic proponit nobis diſpenſatorem, qui diſſipauit bona Domini ſui, in vniuerſum reprehenditur abuſus donorum Dei. Nam quis eſt, qui donis ſibi à Deo collatis non magna ex parte abutitur? Hoc quale ſit, aliquod exemplis declarabimus. Sapientia data eſt alicui, vt alios imperitos & rudes iuuet ac regat conſilijs, ſed nunc dolo & impoſturis ſeruit. Diuitiæ conferantur ad Eccleſiæ membra fouenda, at nunc inutilibus pompis & ſumtibus impenduntur. Lingua conceſſa eſt homini, vt ea vtatur ad docendum, quæ honeſta & pia ſunt, & ad ferendum veritati teſtimonium, ſed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus & blaſphe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

blaſphemijs ancillatur. Vires collatæ ſunt ad iuſticia & rerum bonarũ defenſionem, at nunc tyrannorum præſidia ſunt, quibus vtuntur ad euertendam veritatem, ad euertendas honeſtas Reſpublicas. Ad eundem modũ alia dona Dei ſunt in magno abuſu, qui abuſus ſane non aliunde proficiſcitur, quam ex his fontibus.

PRIMVM, *peccatum quod in nobis habitat huiuſmodi germina producit, & quo minus fuerit ſpiritus imperio ſubactum, eo plura mala progignit. Eſt enim omnium malorum camarina profundiſſima, quæ in totum in hac vita expurgari nequit.*

DEINDE, *ipſe Diabolus aduerſarius noſter ſitiens damnationem noſtram, inſidiatur hominibus, & quærit mille perdendi vias, vt regno Chriſti in hoc mundo abolito, vel in anguſtiſſimum redacto, ſuum regnum ſtabiliat.*

TVM, *peſſima mundi exempla, quibus incitamur ad imitationem. Mala enim conſuetudo, vt quidam ait, pabulum eſt nequitiæ. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam maſſam.*

ADHAEC, *hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt diſciplina ſeueriori ad recte faciendum officium. Verum nos, qui Chriſtiani dici gloriamur, deberemus retineri in officio, harum rerum cogitatione.*

PRIMVM, *mandatum Dei perpetuo nobis in animo fixum, commonefaceret nos de officio.*

DEINDE, *honeſtas ipſa & virtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur.*

TERTIO *loco rei dignitas ſtimulos adderet.*

Quid enim dignius filijs Dei eſt, quam vt ſe conforment ad exemplum clementiſsimi Patris.

QVARTO loco vocatio noſtra. Sumus enim vocati ad ſanctitatem, vt & nos ſancti ſimus, & ſanctus ſit rerum, quas Dominus nobis conceſsit, vſus, hæc cogitare ſerio debemus.

DE SECVNDO.

Cum totum hoc Euangelium proponatur, vt nos ad beneficentiam erga proximos noſtros excitemur, dicam de beneficentia hæc ordine: Primum cauſſas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Deus in lege magnam rationem videtur proponere, cum dicit: Diligas proximum tuum vt teipſum. Quaſi dicat, hæc vna ratio eſt, cur nos mutuo diligamus, quod homo homini ſit proximus. Cuius dilectionis pulcerrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeo ſolicite & diligenter curauit. Beneficentia igitur præſtanda eſt homini ab homine, quia homo homini proximus eſt, idq; multis rationibus: 1. ratione creationis, idem enim Deus creauit nos homines. Nunc videmus quanta ſit in multis animātibus pietas, quæ ſe mutuis officijs iuuant & alunt, vt in ciconijs videre eſt. 2. homo homini eſt proximus ratione ſimilitudinis, nam omnes homines ad Dei ſimilitudinem conditi ſunt, & habent omnes eandem humanam naturam. 3. homo homini proximus eſt ratione commu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nis vitæ & humanæ ſocietatis. Atque hæc triplex ſocietatis ratio eſt nobis communis, non ſolum cum omnibus Chriſtianis, verumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis & Iudæis. Verum Chriſtianus Chriſtiano proximus eſt, primum ratione myſtici corporis. Nam omnes qui in Chriſtum credimus, Chriſtum induimus, & eius membra ſumus, & ipſe caput noſtrum, & viuimus ex eodem ſpiritu Chriſti. Hæc ſane ſocietatis ratio merito nos ad mutua officia præſtanda excitaret, ſi ſerio de hac ſocietate & myſtica coniunctione noſtra in vno corpore cogitaremus, tum profecto, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & ſibi & alijs, ita & nos propter hanc myſticam copulam, in vno corpore nos mutuis officijs proſequeremur. 2. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione regenerationis, quia in filios Dei Patris renaſcimur. Cum igitur fratres vterini in hac vita ſibi inuicem officia communicant, multo magis id nos decet, qui Deum communem Patrem interpellamus, & dicimus: Pater noſter, qui es in cœlis. 3. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione vocationis. Nam ad vnitatem ſpiritus in vinculo pacis vocati ſumus, Epheſ. 4. 4. Chriſtianus eſt Chriſtiano proximus ratione futuræ gloriæ, nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, vbi ſocij erimus in omni æternitate, Deum vnanimiter celebrantes.

Hæc ſint dicta de cauſis beneficentiæ mutuæ inter homines, ſed fines qui ſunt? quatuor ſunt præcipui: 1. gloria Dei. Hic finis merito filios Dei moueret ad bene-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

beneficentiam. 2. ſubleuatio indigentis proximi, qui eſt caro noſtra. 3. Exemplum, quo alij ædificentur & inuitentur ad ſimilem beneficentiam. 4. præmium, nam Chriſtus ait: Qui dederit vni ex meis diſcipulis meo nomine hauſtum frigidæ aquæ, non perdet mercedem ſuam.

Verum quia de beneficentiæ modo quæri poteſt, de eo etiam nonnihil adijciam. Salomon Prouerb. 5. Bibe aquam de ciſterna tua, & fluentia de medio putei tui: fontes tui deriuentur foras, ſint tibi ſoli, & non alienus tecum. Hic tria coniungit: Primum, vt ipſe tuis bonis fruaris. Secundum, vt cõmunices alijs. Tertium, vt ſis ipſe Dominus tuarum facultatum, non vno die omnia profundas. Breuiter, Verbũ Dei, fides, & charitas, vbi ſunt, regulæ certiſſimæ eſſe poſſunt. Sed de hac re plura, vbi de vſu diuitiarum agetur.

DE TERTIO LOCO.

Filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in generatione ſua. *Hæc eſt querela grauiſſima, quod filij huius ſeculi ſint prudentiores filijs lucis in generatione ſua. Hoc eſt, homines prophani magis ſunt ſoliciti pro acquirendis temporalibus, quæ tantum ſpectant ad præſentem vitam, idq; ad breue admodum tempus, quam Chriſtiani ſunt ſoliciti pro bonis cœleſtibus acquirendis æternum duraturis. Hæc deploranda ſane cœcitas eſt. Corpus curatur, anima negligitur. Quam verum hoc Chriſti dictum ſit, quis non videt? Da mihi ruſticum, qui non magis eſt ſolicitus pro acquirenda poſſeſſione & alenda familia,*

familia, quam Chriſtianus aliquis eſt pro acquirendis theſauris cœleſtibus. Mercator nauigat mare, experitur multa pericula, ſæpe damnum magnum facit, patitur frigus & æſtum, idq; non vna hora, non vno die, non vno anno, ſed toto vitæ tempore, tantum vt terrenas corradat poſſeſsiones, at Chriſtianus vix patitur vnius horæ moram, vt verbum Dei audiat, vt Sacramentorum diſtributioni interſit. Multas horas conſumunt in nugamentis & fabulis, vix vna hora, imo vix minima horæ particula vacat Deum inuocare, & cum Ieſu Chriſto in orationibus noſtris colloqui. Sed quæ ſunt huius cœcitatis cauſæ? duæ ſunt præcipuæ. Vna quæ & aliorum malorum cauſſa eſt, videlicet corruptio humanæ naturæ, quæ facit vt homo ſit pronior ad malum, quam ad bonum. Altera cauſſa huius cœcitatis eſt, quia bona terrena ſunt ſenſibilia, & ideo fortius mouent animum, quia bonum non mouet niſi cognitum, vnde Auguſtinus: Inuiſa, id eſt, non viſa, diligere poſſumus, incognita nequaquam. Senſibilia autē ſunt magis cognita, quam ſpiritualia, quia ſenſibilia ſunt cognita per experientiam, ſpiritualia tantum per fidem. Quid ergo faciendum eſt? conabimur abundare in cognitione rerum cœleſtium, quo etiam abundemus in eorum ſenſu. Quare Paulus optat Philippenſibus, vt abundent in cognitione & ſenſu, ad hoc, vt ſint ſinceri & abſq; offendiculo ad diem vſq; Chriſti.

DE QVARTO.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

æterna tabernacula. *Mammona iniquitatis dicitur, vel quia diuitiæ ſunt irritamenta malorum, vel quia ſunt falſæ & mendaces opiniones. Nam dici poſſunt mammona iniquitatis, quia iniuſte ſunt partæ. nam Eleemoſyna ex iniuſte partis Deo non placet. Porro duo ſunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs: Alterū, quid ſit quod dicat:* Cum defeceritis, recipient vos in æterna tabernacula.

Tametſi autem ante octo ſeptimanas, cum Euangelium de Epulone & Lazaro explicarem, dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam. Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere ſæpius. Dicam autem de diuitijs tria.

PRIMVM, *quænam rationes acquirendarum diuitiarum licitæ ſint.*

SECVNDVM, *qualiter nos Deus erga diuitias velit eſſe affectos.*

TERTIVM, *quis diuitiarum rectus & legitimus vſus.*

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum incoandum eſt à regula Chriſti, Matth. 7. Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius. Prima igitur & præcipua cura eſſe debet animæ, vt illa ſit in Deo diues. Deinde, quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri poſſunt facultates, licetq; ijs, quæ ad vitam cultumq; neceſſaria ſunt, quærendis operam dare, idq; non ſolum ſanctorum exemplis: verumetiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit pie laborãtibus. Tertio, lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum eſt, tanquam ex manu Dei: neq; malis artibus vti debemus, quibus facultates aliorum ad nos trahamus: fructum præterea laboris noſtri tanquam iuſtam mercedem percipere licet. In contractibus abſint fraudes & fallaciæ: aperte & ſimpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipſi ab alijs vellemus requirere: ſit labor in legitima vocatione, vt bona conſciẽtia gloriari poſsimus, nos in vllius fraudem nihil egiſſe.

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: nunc quomodo affectos nos eſſe deceat erga partas diuitias, breuiter exponam. Singularis enim ars adhibenda eſt, ne diuitiæ partæ nobis in ſpinas & laqueos conuertãtur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli ſequamur conſilia, quorum ille quidem Pſal. 6. ait: Si affluant diuitiæ, noli cor apponere. Hic vero 1. Tim. 6. Diuitibus in ſeculo præcipito, ne efferãtur, néue ſperent in diuitiarum incertitudine, ſed in Deo viuo. Eſtq; itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius ſeculi cupiditate ducamur, ne ijs animum aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare ſimus parati, quoties & quando Deo libuerit: ſiue habeamus eas, ſiue ijs careamus, tanquã res caducas & fragiles reputemus: & ſolam benedictionem Dei omnibus rebus mũdi anteferamus, abſit fallax ſpes in incertas diuitias, abſit ſuperbia & contemtus pauperum, adſit ſpes in diuitiarum largitore, adſit pius humiliſq; animus.

Atque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Atque ita habemus quomodo erga diuitias nos affectos eſſe oporteat: Nunc pauca de vero diuitiarum vſu adijciam. Dixi, cum Euangelium de Epulone tractarem, quadruplicem eſſe legitimum diuitiarum vſum: quorũ primus eſt, vt ſeruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conſeruando miniſterio verbi. Si enim nati ſumus, vt Deum glorificemus, profecto huic rei, quicquid habemus, ſeruire debet. Secundus vſus eſt. vt eas, in quibus viuimus, reſpublicas iuuemus & ornemus noſtris facultatibus. Qua de cauſa tributa hilari animo ſoluenda ſunt. Tertius vſus eſt, vt ipſi nos, pro conditione noſtri ſtatus, honeſte alamus: noſtram familiam foueamus: vt domus noſtra pro facultatum ratione honeſte conſeruetur, ſine fœda auaricia & ſtulta profuſione. Quartus & poſtremus vſus eſt, vt fontes noſtri, iuxta Salomonis conſilium, deriuentur foras: hoc eſt, vt liberales ſimus erga pauperes, diuites in bonis operibus: quo multi noſtris bonis gaudere poſſint, nobiſcum Deo Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti gratias agentes, qui abunde ſuppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem vſum diuitiarum multi peccãt, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: Nunc reſtat explicare, quid ſibi velit dictum: Vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna Tacernacula. Nonne ſolus Chriſtus recipit credentes in cœleſtia Tabernacula? quomodo ergo hic dicitur, quod pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mammona iniquitatis, ſint nos

rece-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

recepturi in æterna tabernacula? Primum, maniſeſtum eſt, Chriſtum hoc loco dirigere ſermonem ad credentes. Nam in principio textus ſcribitur: Et dixit Ieſus diſcipulis ſuis, *id eſt, iuſtificatis & habētibus vitam æternam in Chriſto. Deinde manifeſtum eſt & hoc, quod vita æterna ſit donum Dei per Chriſtum Ieſum. Sequitur ergo alium modum eſſe, quo pauperes eos, qui in ſe liberales fuerunt, recipiant in vitam æternam, quam quo Chriſtus recipit. Quomodo ergo recipient in æterna Tabernacula? teſtes & approbatores fidei noſtræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua ſola ſciunt homines ſaluari. Eadem ſententia alijs verbis ſæpe in ſcriptura proponitur. Deus reddet vnicuiq; iuxta opera ſua, non quod opera mereantur cœlum: Sed quia ſunt indicia fidei & timoris Dei: ſicut contra, mala opera ex incredulitate proficiſcuntur. Simus ergo memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Chriſti ſaluatoris noſtri: cui honor et gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA DECIMA POST TRINITATIS,

Matth. 7.

ET vt appropinquaſſet Ieſus ciuitati, videns eam, fleuit ſuper illam, dicens: Si cognouiſſes & tu, & quidem in illo die tuo, quæ ad pacem tuā pertinent, curares. Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circundabūt te inimici tui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tui vallo, & cingent te, & coanguſtabunt te vndique, & ſolo æquabunt te, & filios tuos

qui in te ſunt. Et non relinquent in te lapidẽ ſuper lapidem, eo quod nõ cognoueris tempus viſitationis tuæ. Et ingreſſus in Templum, cœpit eijcere vendentes in illo, et ementes, dicens illis: Scriptum eſt, Domus mea domus precationis eſt, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et docebat quotidie in Templo. Principes autem Sacerdotum & Scribæ quærebant illum perdere & primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audirent illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ ſunt partes huius Euangelij, quarum vna docet, quid egerit Chriſtus extra ciuitatem Hieruſalem: Altera, quid poſtquam in ciuitatem eſt ventum

tum

tum, in Templo egerit. Extra ciuitatem ciuitatis futuram calamitatem deflet, & ſimul vaticinatur de totius vrbis & populi interitu: qua re & ſuum affectum erga genus humanum oſtendit, & quanta ſit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clare indicat. Deinde ingreſſus Templũ, reprehendit abuſum templi: eijcit ementes & vendentes in templo: teſtatur templum eſſe domum orationis, id eſt, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negocijs prophanare. Sunt autem (vt dixi) duæ partes huius textus: Vna, de fletu Chriſti, & vaticinio eiuſdem, de vaſtatione vrbis & interitu populi. Altera, de facto Chriſti in templo. Sed hæ duæ partes plures in ſe locos & doctrinas continent, quare de ijs ſigillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci ſunt duo, qui ſunt:

I. *Vaticinium Chriſti contra ciuitatem Hieruſalem, cum ſuis circumſtantijs.*

II. *Huius partis vſus in noſtra Eccleſia.*

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumſtantiæ, quæ ſunt: 1. affectus Chriſti erga genus humanum. 2. vaticinium ipſum. 3. tempus viſitationis. 4. vnde poterant agnoſcere tempus viſitationis. 5. Quare non cognouerint tempus viſitationis ſuæ. 6. pœna neglectæ viſitationis. 7. mora viſitationis.

PRIMA: Videns Chriſtus ciuitatem, fleuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

uit ſuper illam. *Hic Chriſti fletus illuſtre teſtimonium eſt miſericordiæ Dei erga humanum genus. Nam non ſecus Dominus noſter, quam piiſſimus pater ſuorum liberorum, quos æque ac ſe diligit, perditionem deplorat. Quæ ſane perditio habet nullam aliam cauſſam, quam ingratitudinem erga Euangelium. Quî enim fieri potuit, vt filius Dei, qui verus homo natus in hoc fuit, vt ſua victima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad ſalutem ab initio creauit, & poſtea miſſus Prophetis & Apoſtolis ad pœnitentiam reuocauit?*

SECVNDA: Quia venient dies ſuper te, & circundabunt te inimici tui vallo, & prement te vndique, & ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt. *Hic Chriſtus vaticinatur de calamitate, quæ superuentura erat ſuper Hieruſalem: quæ quidem calamitas 40. anno poſtea ipſis contigit. Huius calamitatis hiſtoriam diuidam in tres partes, quarum prima erit aſſignatio eorum, quæ contigerunt ante deuaſtationem vrbis. Secunda, enumeratio malorum, quæ in obſidione experti ſunt ciues. Tertia, notatio calamitatis, quæ ſecuta eſt vrbis dereptionem.*

Quid contigit ante deuaſtationem vrbis? Multa ſane, quibus Deus iſtum populum ad pœnitentiam reuocare voluit, vt vaticinia, ſigna, prodigia, præſagia. Vaticinia, Vt hoc Chriſti vaticinium, de quo audiuimus, cuius & Zacharias cap. 12. meminit his verbis: Et erit in die illa, ponam Ieruſalem lapidem

dem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eā lacerando lacerabuntur, & colligentur aduerſus eam omnia regna terræ.

Prodigia quoq; præceſſerunt. Integro anno apparuit cometa ſuper ciuitatem Ieruſalem, repræſentans ignitum gladium: Currus bellici & equites in cœlo viſi ſunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu ſponte aperta eſt: vox in templo audita eſt, migremus hinc, migremus hinc.

Præſagia: Homo plebeius, Ieſus nomine, clamauit in plateis, vox ab occidente, vox ab oriente: qui quo magis caſtigabatur à Magiſtratu, eo magis clamauit. His vaticinijs, prodigijs, ſignis & præſagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, ſed fruſtra: quare ſecuta eſt grauiſſima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die Azymorum incepit obſidio, & perdurauit vſq; ad octauum diem Septembris. Mox oritur in ciuitate inteſtina ſeditio, qua amici & conſanguinei ſe mutuis vulneribus trucidant: ex cadaueribus mortuorum oritur grauiſſima peſtis, adeo vt ne mortui quidem ſepeliri potuerint. Accedit fames, quæ tanta fuit, quod matres proprios liberos comederint: & vt de alijs rebus turpiſſimis taceam, in ſeditione ciuili, in qua conciderunt duo millia hominum, templum incenditur, & penitus incendio vaſtatur. poſtea ab hoſtibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera, tandem tota ciuitas venit in hoſtium poteſtatem.

Poſt obſidionem tantus contemtus ſuperati populi fuit, quod ſeptem millia de nobilioribus & præci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

puis ſint deputata publicis & ſeruilibus operibus, & multi ſpectaculis publicis ſint reſeruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui peſte perierant in ciuitate, fuit nonaginta ſeptem millium, qui erant infra annum 16. à militibus venditi ſunt. Honeſtæ matronæ & virgines ſtupratæ ſunt à militibus. Poſtea rurſus ſub Domitiano noua eſt orta perſecutio, nam Domitianus inquirebat omnes, qui Dauidem vel Chriſtum vlla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali ſecuta contemtum filij Dei ſint dicta, cum qua coniuncta erat pœna ſpiritualis in conſcientia, & tandem cruciatus æternus in inferno ſecutus eſt.

TERTIA, Si cognouiſſes & tu, & quidem in hac die. *Tempus viſitationis eſt quo Deus viſitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idq́; multis modis. Verum potiſſimum tempus viſitationis miſericordiæ Dei, fuit tempus prædicationis Chriſti, quando & illos & totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & vitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.*

QVARTA, Vnde poterant Iudæi cognoſcere tempus viſitationis ſuæ? Multa habuerunt præclara argumenta: 1. Miracula potentiã Chriſti manifeſtarunt. Si, inquit, mihi non creditis, credite operibus meis, illa enim de me perhibent teſtimonium. 2. Daniel hoc viſitationis tempus apud Babylonios prædixit. 3. Iam translatum erat regnum Iuda, iuxta vaticinium Iacob, Geneſ. 48. Non auferetur ſceptrum

de Iuda, donec veniet Silo, id eſt, Semen mulieris, qui eſt Chriſtus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Chriſti, admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus veniet pauper. 5. Teſtimonium Iohannis de Chriſto. 6. Vox Dei Patris ſuper Chriſtum in Baptiſmo & in monte. Hæc & multa alia poterāt Iudæos certificare de Chriſti præſentia, & tempore viſitationis eius.

QVARTA, Sed quare non cognouerunt tempus viſitationis ſuæ, qui adeo multis ſignis erant admoniti? Duo fuerunt velamina, vnum carnale, alterū ſpirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi voluptatibus, illecebris, & curis, nō poterant conſiderare ea, quæ ad animæ ſalutem ſpectant ſed cogitârunt, ſicuti ſcribitur Sap. 2. Exiguum, & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt, qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ ſunt, & relinquamus vbiq; ſigna lætitiæ, nam hæc eſt pars noſtra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidam ſcribunt ciuem fuiſſe Hieroſolymitanum, ſic & ille qui dixit, (cum iam horrea ſua plena frugibus videret) fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In medijs delicijs vocatus eſt ad pœnam. Spirituale vero velamen fuit, de quo hic loquitur Chriſtus. Et Paulus Rom. 1. Tradidit eos in reprobam mentem. Et Theſ. 2. Dedit illis efficacem errorem, vt credant mendacio, qui veritati noluerunt obedire. Atque ita iuſtum eſt Dei iudicium.

SEXTA, Pœna neglectæ viſitationis, quæ eſt duplex:

plex: Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet iſta horrenda vrbis vaſtatio. Item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos merito admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA, cauſſa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Rom. 2. explicat, dum ait: diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare ad pœnitentiam. Deus enim tardus ad iram, id eſt, ad vindictam, idq; ideo vt nos tandē agnitis peccatis noſtris, ingemiſcamus, & confugiamus ad Chriſtum vera fiducia.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Omne quod ſcriptum eſt, in noſtram doctrinam ſcriptum eſſe, videamus quis ſit huius doctrinæ vſus.

Primum itaq; nos, qui in Chriſtum credimus, & ſumus Ieruſalem Dei ſancta, audiamus vocē Chriſti deflentis peccata noſtra, & diſcamus quomodo erga nos ſit affectus. Deinde agnoſcamus tempus viſitationis noſtræ, quia nos viſitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primum ſuo verbo, quod ſane pure in omnibus Eccleſijs Daniæ proclamatur. Sed quia parum fuimus Euangelio obedientes, viſitauit nos bello, fame, peſte, & ſingulos varijs modis. Verum ſi non egerimus pœnitentiam, idq; mature, viſitabit nos rurſus bello, peſte, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam, promittamus emendationem, amplectamur Euangelium Chriſti, breuiter, pie & ſancte vitam inſtituamus, vt poſsimus euadere in die iræ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE SECVNDA PARTE.

Et ingreſſus in Templum, &c. *In hac ſecunda huius Euangelij parte ſunt quatuor circumſtantiæ potiſsimum obſeruandæ.*

PRIMA, impietas Pontificum. Templum Salomonis fuit ordinatum propter has cauſas, nõ vt exerceatur mercatura in eo, ſed vt illic verbũ Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret, quemadmodũ ipſe Salomon inquit in dedicatione Templi: Quodcunq; orauerit populus tuus in loco iſto (id eſt, in templo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cum exaudieris, propicius eris. Præterea fuit ordinatũ lege, vt iuxta templum fierent mactationes ſecundum legem. Contra hæc omnia fecerunt Phariſæi & Pontifices. Contemſerunt enim verbum Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imo, vt ipſe Chriſtus inquit, fecerunt ex templo Dei ſpeluncam latronum. Trucidantur homines à latronibus, vt latrones occiſorum bona ad ſe conuertant. Põtifices autem falſa doctrina ac praua interpretatione ſcripturæ multa hominũ millia trucidârunt, dum illorum animas ſacrilege priuarunt æterna beatitudine. Hinc ſatis liquet, quam fuerint ipſi Pontifices impij in Deum, qui non ſolum ipſi cõtemſerunt verbum Dei, verum etiam alijs occaſio fuerunt cõtemtus, contumaciæ, & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & vendentium de templo. Chriſtus enim eijcit ementes & vendentes, idq; externa vi, quo facto primum teſtatur ſe

impro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

improbare impietatem Phariſaicam. Deinde declarat ſeverum Regem & Pontificem eſſe iſtius populi. Regem quidem, quod manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cum tolleret æneum ſerpentem propter idolatriam populi. Pontificem vero, quia veram doctrinam defendit, & reprehendit Phariſaicas corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit paterna quædam admonitio de futura templi deuaſtatione, niſi reſipiſcerent. Ad hæc, facto hoc admonet de pœna, in quam incurrent omnes impij, qui abuſi fuerint templo Dei, nimirum, quod à Chriſto aliquando ſint è templo eijciendi. Hinc præterea diſcant vtrique, magiſtratus dico & gubernatores Eccleſiarum. Illi quidem manu & externa vi tollere impietatis inſtrumenta, hi vero gladio ſpiritus, hoc eſt, verbo Dei amputare omnem ſuperſtitionem, quantum quidem fieri poteſt. Sic fecit beatus Theodoſius, qui omnes imagines & idola de templis ſuſtulit. Sic fecit pijßimus princeps Iohannes Fridericus dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus eſt ſanctißimæ memoriæ Rex Daniæ Chriſtianus, eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc Scholæ & Eccleſiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA *eſt de templo Dei, quod eſt duplex, manufactum ſeu viſibile, & ſpirituale ſeu non manu factum. Vtrunque eſt domus orationis. Domus mea, inquit Chriſtus, eſt domus orationis. Vſus manufacti templi præcipue in his poſitus eſt. Primum, vt ſit locus publicus, in quo doceatur & audiatur verbum Dei. Deinde vt illic adminiſtrentur Sacra-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

menta. Tum, vt illic conueniant pij, oraturi pro communibus neceſsitatibus. Poſtremo, vt ſit locus, in quo fiat publica confeſsio religionis. Sed quid fit in Papatu? pro verbo Dei traditiones hominum obtrudunt. Pro myſteriorum Dei diſtributione, ſacrilegia horrendiſsima proponuntur, venale habent cœlum, miſſam pro viuis & mortuis iactant, ſpoliant Eccleſiam Sacramentis, contaminant ſacramenta ſuis blaſphemis additamentis, faciunt ex loco publicæ confeſsionis Euangelij conciliabulum hypocritarum, qui conſpirant aduerſus Euangelium Chriſti. Hæc ſint dicta de manufacto templo. Nō manufactum & ſpirituale templum eſt cum tota Catholica Eccleſia, tum ſingula eius membra. Ita enim Paulus ait ſcribens Corinthijs: Neſcitis, quod templum Dei ſanctum ſitis vos? Imo Chriſtus ipſe architectus huius templi ait: Si quis ſermonem meum audit, ad eum veniemus, & manſionē apud eum faciemus. Proinde & tota Eccleſia, & ſingula eius membra, templum Dei dicuntur & ſunt. Huius templi fundamentum eſt filius Dei, fundamentū enim aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus Dominus noſter. Hoc templum erigitur à filio Dei, ædificatur à Prophetis, Apoſtolis, miniſtris verbi, à pio magiſtratu, à ſanctis patribusfamilias, prout Dominus ſingulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conſeruatur ſanguine CHRISTI. Huius templi oſtiarius eſt Spiritus ſanctus, quando precibus & fide ianua eius pulſatur. Neq; hoc templum ocioſum eſt. Nam in eo iugis eſt celebratio DEI, oratio

perpetua,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

perpetua, oblationes ſanctæ, cultus DEI (vt vno verbo dicam) indefeſſus, huic enim ſancto vſui dicatum eſt hoc ſanctum DEI templum. Verum homines, qui indulgent ſuis libidinibus, ſuæ tyrannidi, vſuræ, fraudibus, non ſolum hoc templum DEI prophanant, eiecto oſtiario Spiritu ſancto, expulſo Chriſto architecto, verumetiam fiunt templa Satanæ, in quibus ſanguis CHRISTI contumelia afficitur, verbum DEI ludibrijs exponitur, in locum piarum precum ſuccedunt inuocationes ſanctorum, execrationes, blaſphemiæ, contumeliæ, &, vt vno dicam verbo, laudes Satanæ illic perſonant.

Sed quid nos commouebit, vt templum Dei eſſe cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria eſt, quam eſſe templum ſanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas, nam hoc pacto tranſitur à Satanæ delubro (vbi mera mors & damnatio regnant) ad domum Dei & æternam felicitatem. 3. Finis cōditionis hominis. Conditi enim ſumus, vt ſimus templa Dei. Cōtrà cogitandum eſt, quam indignum ſit, & quam magnum ſacrilegium, hoc templum ſceleribus vllis cōtaminare. Proinde conandum totis viribus eſt, vt præſtemus Deo in ſuo templo verū cultum, & offeramus ſacrificia labiorum noſtrorum, hoc eſt, gratiarum actionem, & thura cordis noſtri, hoc eſt, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longe aliter iudicat de ijs, qui templa Dei ſunt, quam verbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potentes, ſapientes, diuites in hoc templum recipi, ſed contrarium docet verbum Dei, & monſtrant exempla. Tametſi autem nullus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

reijcitur propter claritatem generis, potentiam, ſapientiam, diuitias, tamen plerunq; fit, vt tales huius mundi negotijs impediti, minus de hoc ſpirituali templo cogitent. Exemplo ſunt Cain & Abel. Deinde Eſau & Iacob. Ita ſemper diligit Deus infirma huius mundi, vt quæ fortia ſunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Chriſtus enim dicit: Noli timere puſille grex, placuit enim Patri dare vobis regnum, cui per Chriſtum cum Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA VNDECIMA POST TRINITATIS,

Lucæ 18.

IESVS dixit ad quoſdam, qui in ſe confidebant, quod eſſent iuſti, & aſpernabâtur cæteros, parabolã iſtam: Duo homines aſcendebant in Templum, vt precarentur, vnus Pha-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Phariſæus, alter Publicanus. Phariſæus ſtans hæc apud ſe orabat: Deus gratias ago tibi, quod non ſim ſicut cęteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, velut eriam hic Publicanus. Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ poſsideo. Et Publicanus procul ſtans ne oculos volebat ad cœlũ attollere, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domũ ſuam magis quam ille. Quia omnis qui ſe extollit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij fuit, quod poſtquã Chriſtus docuiſſet de efficacia orationis & forma orandi, voluit etiã illuſtria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis & hypocriticæ oſtentationis naturam depingeret. Nam cum nemo rite orare poteſt, niſi idem ſit prius iuſtus ex fide Chriſti, fit vt multi ſe iuſtos putent, & propterea ſe recte orare arbitrentur. Quare neceſſe fuit diſcernere inter vere iuſtos, & eos qui iuſticiam ſimulant. Qui enim videri volunt iuſti, & non ſunt tamen, illi nequaquam inuocant. Verum qui agnitis peccatis ſuis, agunt ſeriam pœnitentiam, hi fide iuſti effecti, ſoli efficaciter & vere orare poſſunt. Ea itaq; de cauſa Dominus hic nobis proponit duas imagines: quarum vna eſt hypocriticæ orationis: altera veræ & piæ inuocationis. Phariſæus, qui putauit ſe pium

& iuſtum, & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoſcendam præbet: Contra, miſer Publicanus, proſternens ſe coram Deo, & agnoſcens ſuas ſordes, & nihilominus confugiens ad miſericordiam, veræ & ſalutaris orationis formam ſuo exemplo præbet.

Loci tres:

I. De iuſticia Legis, & Phariſaica vanitate.
II. De iuſticia Christiana & vera pœnitentia.
III. Iudicium Chriſti de Phariſæo & Publicano.

DE PRIMO.

Dicebat ad quoſdam, qui in ſe confidebāt tanquam iuſti, &c. *Hic neceſſe eſt dicere de legis iuſticia: quæ ſit, quis ſit eius vſus, finis & ius. Nam inde intelligemus, quantum Phariſæi aberrent à vera iuſticia.*

Quæ eſt legis iuſticia? Eſt perfecta obedientia omnium membrorum noſtrorum, interiorum & exteriorum, erga legem Dei, cordis, affectuum, volūtatis, oris. Breuiter, omnium potentiarum et virium corporis & animi: quam obedientiam non oportet eſſe momentaneam, ſed perpetuam: non inanem, ſed perfectam & abſolutam: non contaminatam, ſed puram & caſtam: qualis ab Adam præſtari potuit ante lapſum, & qualis à ſanctis Angelis in cœlo præſtatur. Quod talem deceat eſſe legis iuſticiam, cum Moſes, tum Chriſtus docent his verbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus viribus tuis, & proximum tuum ſicut teipſum. Deinde, quia ipſe purus, ſanctus

& caſtus eſt, nil poteſt illi placere, niſi purum, ſanctum & caſtum. Et qui hanc iuſticiam præſtant, ſoli habent promiſsionem legalem. Sic enim Moſes: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hanc obedientiam perfectam & perpetuam, qualem Lex requirit, nullus homo, excepto ſolo Chriſto, vnquam præſtitit. Quare omnes, qui ſe hac legis iuſticia iuſtos putant, non tantum cæci ſunt & arrogantes: verum etiam blaſphemi in legem Dei, quam metiuntur ſuo modulo, & non voce Dei. Quod autem nullus Legi Dei ſatisfacere poſsit, nuper dixi, & nunc breuiter idem nobis in memoriam reuocabo. Primum, noſtra membra interiora & exteriora, quibus exequi obedientiam erga legem deberemus, ſunt mutila, et horrenda quadam ataxia viciata, ita vt nihil recte exequi poſsint. Deinde Lex peccati tanquam fortiſsimus gigas noſtra membra occupat, etiam quando renati ſumus, vt non poſsimus præſtare quæ volumus. Hinc diuus Paulus clamat: ô infelix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco: Velle quidem adeſt mihi, ſed perficere non inuenio. Itē: Non quod volo bonū, hoc facio, ſed quod non volo, malū, hoc ago, Ita regenerati promtam quidē voluntatem habent, ſed exequendi quod volunt viribus deſtituuntur, adeo domeſticus noſter hoſtis eſt importunus, & nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum voluntas nondum eſt reformata, quales ſunt omnes, qui nondū ſunt regenerati? Huc accedit ꝙ Lex Dei ſit ſpiritualis, nos vero carnales. Ita enim Paulus iam fidelis dixit: Lex ſpiritualis, ego autē carnalis vēditus ſub pecca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

peccato. Hinc facile videre eſt, quod à nobis legi debita obedientia præſtari non poßit. Quî enim fieri poteſt, vt caro ſpiritualem iuſticiam præſtet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi, quibus oſtendi, neminem in hac vita perfectam legi obedientiam præſtare poſſe. Quid ergo fiet? hic vocē legis primum audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. Hic audis legis ſententiam. Hæc legis vox te humiliet coram Deo, & prorſus proſternat, vt agnoſcas & fœditatem tui peccati, & iuſtam damnationem. Quid hic faciendum? Poſſumus ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis viribus: quare tibi vel pereundum eſt, vel quærendum remedium contra hanc legis damnationem, quod ſane non eſt aliud, quam ſolus Ieſus Chriſtus, qui ideo venit in mundū, vt in ſe maledictionem legis reciperet, & omnes in ſe credentes liberaret à iure legis, id eſt, à damnatione, quam lex minatur tranſgreſſoribus ſuis. Hæc proinde maledictio extendit ſe ad omnes homines, qui non audiunt Chriſtum, & veſtiuntur eius iuſticia, vt illa ornati appareant in conſpectu Dei. Nam Chriſtus eſt finis legis in iuſticiam omni credenti, Rom. 10. Hæc de legis iuſticia ideo à me dicta ſunt, vt oſtendam quam vani fuerint Phariſæi iſti, qui ſe iuſtos confidebant, & aſpernabantur cæteros tanquam prophanos & iniuſtos. Sed quænam cauſa eſt, quod hic Phariſæus cum ſua turba confidat ſe eſſe iuſtum? cæcitas in cauſa fuit. Adeo enim cæcus erat, quod non viderit legis mentem, imo velamen tantum Legis vidit

& non introſpexit in legis adytum, quemadmodum textus huius Euangelij ſatis indicat, ait enim: Gratias ago tibi, quia non ſum ſicuti cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, aut ſicut hic Publicanus. Literam igitur legis vidit, non ſpiritum, hoc eſt, tantum in externis operibus hæſit, non ſpiritualem, quem requirit lex, ſenſum conſiderauit.

Verum vt hæc nobis clarius ponantur ob oculos, videamus 1. qualia ipſius opera fuerint. 2. cõferamus ea cum lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quam multis peccatis reus conſtrictus fuerit, etſi ſe iuſtum coram hominibus venditaret.

Opera huius Phariſæi fuerunt ſine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iã cũ ſcriptura aperte dicit: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: quis tam amens eſt, vt iſtam externam laruam iuſticiam vocet?

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei: Lex requirit puram obedientiam: hic ex impuriſſimo cor depromit conuicia in Deum & in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accuſat, idq; coram tribunali Dei. Quid multis? Nil ex Dei præſcripto fecerat. An non eſt magnum, non eſſe raptorem? non iniuſtum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? iſta quidem non ſunt contemnenda. Sed hic Phariſæus bona, quæ fecerat, miſere contaminauit philautia & ſuperbia.

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum, fides Chriſti, quæ per charitatẽ operatur. Vbi autem hæc non eſt, quantumuis ſpecioſum videtur opus, Deo tamen

men

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

men gratum eſſe nequit : imo potius abominatio eſt coram Deo, præcipue, quia accedit opinio iuſtitiæ, ſicuti videmus in hoc Phariſæo.

Vidimus vnde profecta fuerint opera huius Phariſæi, & quantum diſtent à legis iuſticia, & quid illi defuerit: nunc quam grauiter peccarit & quam iniuſtus fuerit videamus. Primum auſus eſt Deum accedere & interpellare ſine timore Dei, ſine fide, ſine pœnitentia, ſine mediatore Chriſto, per quem ſolum patet aditus ad patrem. Eſtne hoc graue ſcelus? Imo hic totam primam tabulam violat, & tanquam pedibus conculcat. Deinde auſus eſt puluis & cinis gloriari coram Deo, cum tamen ſcriptum ſit: Innocens coram te non eſt innocens, quanta quæſo hæc ſuperbia? Nónne tametſi & Deum & homines deſpicit: ſe tamen iuſtũ ſimulat? Tertio abuſus eſt tẽplo Dei, quod erat ordinatum ad deprecanda peccata publica & priuata. Sed quid hic facit è templo? prætoriũ, in quo accuſat alios. Quarto totã ſecundam tabulã inuadit, & violat contra caritatis naturam, quæ peccata proximi aut curare, aut tegere ſolet, quid facit? Non ſum, *inquit*, ſicuti cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri: *imo hoc videbatur ei parum. Quare cum in ſupremo loco templi eſſet, reſpicit à tergo, & videt miſerum Publicanum orantem, quem mox, vbi eum vidit, accuſat coram tribunali Dei.* Neque ſum *inquit*, ſicut iſte Publicanus. *Hic ſi vere pius fuiſſet, gratulatus fuiſſet Publicano cum angelis Dei, qui gaudent in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Verum cum accuſat pœnitentem, ſa-*

tis

tis arguit, ex quo ſpiritu loquatur. Debebat meminiſſe dicti Ieſu Syrach: Hominem auertentem ſe à peccatone deſpexeris. Omnes enim in correptione ſumus, id eſt, obnoxij varijs caſibus. Qui ſtat, videat ne cadat, inquit Apoſtolus. De ieiunio & decimis huius hypocritæ hoc tantum dico. Ieiunium, quo carnis ferocia domatur, eſt res non mala: verum ſi ieiunas, vt merearis aliquid à Deo, tuum ieiunium fit abominatio. Deus enim non vult coli humanis traditionibus, ſed iuxta legis ſuæ regulã. De decimis hæc dico, quod Deus ita ordinauit in ſua republica, vt ſacerdotes & Leuitica tribus haberẽt vnde viuerent. Et Chriſtus dicit: Dignus eſt mercenarius mercede ſua: &, Non obligabis os boui trituranti.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Phariſæo vidimus, qualis ſit iuſticia Phariſaica: & eius vanitatem oſtendimus ex collatione ad legis iuſticiam: Ita nunc ſequitur ſecunda doctrina de iuſticia Chriſtiana, quæ nobis in hoc Publicano, tanquam in viua quadam imagine repræſentatur. Verum quia ſcriptura duobus modis de virtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: volo primum videre, quid ſcriptura dicat de iuſticia Chriſtiana. Deinde idem oſtendam in Publicani exemplo, vt ita regula confirmetur exemplo.

Quantum autem ad regulam iuſticiæ Chriſtianæ attinet, hæc ſunt clara dicta. Paulus Rom. 3. Omnes peccauerunt, & priuãtur gloria Dei, iuſtificamur autem ipſius gratia, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominem iuſtificari fide abſq; operibus legis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Rom. 5. Sicut vnius hominis inobedientia multi ſunt conſtituti peccatores: ita vnius rurſus obedientia iuſti conſtituuntur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. Et Dauid: Beati quorum remiſſæ iniquitates, & tecta ſunt peccata. Huiuſmodi ſunt infinita dicta in ſcriptura de iuſticia Chriſtiana. Sed hæc pauca propoſui, vt inde generalē doctrinam de iuſticia Chriſtiana colligam.

PRIMVM ergo ex his teſtimonijs colligitur, quod Chriſtiana iuſticia non ſit ex operibus, tametſi iuſtificatus iam bene operari incipit. Hoc ergo primum tenendum eſt, quod opera excludantur ita, vt nō ſint huius iuſticiæ cauſa: ſed effectus & fructus, vt poſtea dicā. 2. ex his dictis colligitur, quod Chriſtiana iuſticia non ſit obediētia in ipſis, ſed in Chriſto. 3. quod hæc Chriſti obediētia donetur homini, vt ea, & nō ſua, ſit iuſtus. 4. quod quiſquis crediderit, huius iuſticiæ Chriſti fiat particeps, ita vt illi imputetur tanquā ſua. Chriſtus enim eſt finis legis, in iuſticiā omni credenti. 5. quod quia peccatores ſumus recōciliemur Patri per Chriſtum, quem Pater propoſuit propiciatorem. 6. quod pro peccatis credētium effuſus ſit ſanguis Chriſti, ita vt iuſticiæ Dei ſeu legis ſit ſatisfactum. 7. ex his omnibus collectis efficitur, quod hæc iuſticia Chriſtiana conſtet abſolutione

à peccato

à peccato, imputatione iuſticiæ Chriſti, & acceptatione ad vitam æternam, gratis propter Chriſtum. Hæc eſt ſumma doctrinæ Eccleſiæ Chriſti de Chriſtiana iuſticia, vnde efficitur, quod Chriſtiana iuſtificatio ſit abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternā gratis propter Chriſtum. Verum hoc præterea tenendum eſt, quod fides ipſa, qua iuſtificamur, ſit efficax, & producat fructus Deo gratiſſimos per Ieſum Chriſtum. Vbi autem hic fructus non conſpicitur, vix illic fides inuenitur. Nam cum credimus, ſimul renaſcimur in nouos homines, vt nouam Deo obedientiam præſtemus.

Iam hanc ipſam doctrinam de Chriſtiana iuſticia videamus in exemplo Publicani. Primum (vt textus ait) ſtetit à longo. Indignitate enim ſua territus, non audebat cum Phariſæo in conſpectum maieſtatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidens ad genua Chriſti, ait: Exi à me, quia homo peccator ſum. Similiter & centurio: Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Hæc trepidatio in conſcientia hominis oritur ex noticia legis, ad huius normam cum homo ſua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator ſum. Deinde non audet leuare oculos. Hic notatur pudor Publicani ob turpitudinem peccati ſui. 3. percutit pectus, quo ſignificatur lucta cum diffidentia & deſperatione. 4. cum inquit, Deus, &c. ſignificatur ad ſolum Deum cōfugiendum eſſe pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus eſt, qua lucta vera contritio declaratur. Nunc ſequitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quomodo ſit eluctatus ab iſto veluti inferno. Nam cum dicit: Deus propitius eſto mihi peccatori, *erigit ſe fide contra deſperationem. Nam hic animo recolit promißiones de Chriſto, quod Deus velit eſſe peccatoribus propicius, qui agentes pœnitentiam ad Chriſtum vera fiducia confugiunt. Ille enim eſt propiciatio pro peccatis noſtris. Cum ita ſe erigit, ſibi peccatum, & Deo miſericordiam tribuit, ſe ægrotum agnoſcit, & Deum medicum, opponit miſericordiam peccato, ac ita ſtatuens Deum ſibi propicium eſſe iuſtificatur ſola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iuſticia, nobis autem confuſio faciei.*

Atque ita ex hoc Publicano diſcere poſſumus primum rationem veræ pœnitentiæ, & iuſticiæ Chriſtianæ. Nam vt vera pœnitentia eſt verus dolor ob peccatum. Ita Chriſtiana iuſticia eſt abſolui à peccato, cum Deum vera fiducia accedimus, ſicuti ſupra dixit. 2. poſſumus ab illo diſcere, qualis debeat eſſe vera oratio. Debet enim ex intimo animo proficiſci in timore Dei, & niti propiciatione, quæ eſt in Chriſto Ieſu. 3. debemus à Publicano diſcere ſubmiſsè nos gerere cum coram Deo, tum coram hominibus.

Viuendúmne igitur eſt more Publicanorum? ſane ita eſt, quatenus agunt pœnitentiam, quemadmodum hic fecit. Vt enim Phariſæus iſte non eſt condemnatus propter externa opera honeſta, quæ fecit, ſed quia confidebat in opera, ita Publicanus hic non eſt laudandus ob peccata quæ fecerat, ſed propter pœnitentiam, quæ ſecuta eſt. Imo habemus ab vtroque quod vtiliter diſcamus. Cum vtroque eundum eſt in

templum, cum vtroq; agendæ ſunt Deo gratiæ, cum vtroq; orandum eſt. A Phariſæo honeſta externa opera facere. A Publicano animi pietatem & veram fidem adferre diſcamus.

DE TERTIO.

Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam, & non ille. *Hic habemus iudicium Chriſti de Phariſæo & Publicano. Publicanus (inquit) deſcendens de templo, in domum ſuam redijt iuſtificatus fide. Phariſæus autem non redijt iuſtus, ſed potius condemnatus. Hoc confirmat generali ſentẽtia:* Quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur. *Phariſæus ſe exaltauit, exiſtimans ſe iuſtum legis operibus, quæ nulla habuit, ideo humiliatus eſt ſententia damnationis. Publicanus ſe humiliauit peccati confeßione, humili inuocatione, fiducia in miſericordiam Dei per Chriſtum, ideo exaltatus eſt gratia abſolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo vt & nos humiliemur faxit Chriſtus, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit gloria in ſecula, Amen.*

DOMINICA DVODECIMA
TRINITATIS, MARCI VII.

IESVS rurſum egrediens de finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducũt ei ſurdum, impeditæq; linguæ, & deprecantur eum, vt imponat illi manum. Et cum apprehen-

diſſet eum de turba ſeorſim, miſit digitos ſuos in auriculas eius, & ſputo emiſſo, tetigit

linguam eius, ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephata, quod eſt, aperire. Et ſtatim apertæ ſunt eius aures, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, ac loquebatur recte. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quo magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prædicabant, & ſupra modum ſtupebant, dicentes: Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet vnum ex miraculis Domini, quibus ipſe oſtendebat potentiam, voluntatem & officium ſuum. Potentia oſtenditur in eo, quod imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs ventis, aliâs Diabolis, aliâs morbis, vt hîc. Vo-

luntas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

luntas indicatur ex eius promtitudine ad iuuandum, eſt enim promtiſſimus ad opem ferendam omnibus inuocãtibus ſe. Officium, quod ſit ſaluator iuxta nomen ſuum, quod eſt Ieſus. Hæc tria in ſingulis fere Chriſti miraculis conſpiciuntur, quibus nos recte vti diſcamus. Potentia ſiquidem Chriſti Domini, aduerſus mundi tyrannidem, Sophiſticam & hypocriſin, atque adeo aduerſus totum Satanæ regnum, vti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduerſus carnis noſtræ peruerſam voluntatem & iudicium. Officij cogitatione muniamus nos aduerſus omnes Antichriſtos, qui Chriſtum ſuo officio ſpoliare volunt. Hæc tria, vt in ſpeculo quodam contemplari licet in præſenti Euangelio. Hic ſurdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo, ſed quid ad hoc Chriſtus? Potentiam ſuam declarans, aperit aures eius, & linguam ſoluit inuito & repugnante Diabolo. Deinde, cum hunc calamitoſum & miſerum iuuat, oſtendit ſe affici eius calamitate, atque ita voluntatem ſuam erga ipſum indicat. Poſtremo declarat officium, dum ſe promtum ad hunc iuuandum & alacrem exhibet. Significat enim hoc facto miſſum eſſe ſe, vt afflictos & calamitoſos iuuet. Habemus quid Chriſtus oſtendat in ſuis miraculis: Iam ſummam præſentis Euangelij videamus. Chriſtus adductum ſurdum & mutum ad ſe ſanat, quo facto ſignificatur, quod Chriſtus venerit in mundum, ad iuuandos eos, qui ad ſe veniunt, iuxta illud: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Loci tres:

I. *Exemplum illorum, qui hunc ſurdum & mutum ad Chriſtum portant.*
II. *Factum & miraculum Chriſti.*
III. *Fructus huius miraculi ad ſpectatores.*

De primo.

Exiens iterum de finibus Tyri, &c. *Antequam veniamus ad primam doctrinam, obſeruanda eſt præſentis miraculi occaſio, quæ fuit profectio Chriſti, & locus profectionis.*

Profectio ipſa indicat, quam ſedulus Dominus in ſuo officio, & quam auide ſitierit ſalutem noſtram. Locus oſtendit, quod etiam gentes velit ſuorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam videamus. Adducunt ei ſurdum & mutum, & deprecantur eum, vt imponat illi manus. *Hic duo obſeruanda ſunt: Primum, quid faciant hi baiuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Chriſtum ſurdum & mutum. His paucis verbis Chriſtiana vita deſcribitur, quam deſcriptionem recte intelligere noſtra intereſt, vt poßimus illorum exemplum dextre imitari. Primum enim Chriſtum agnoſcunt Meßiam. Deinde fidem in ipſum habent, vtrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Chriſtum accedit vt Saluatorem, & eum inuocat, niſi qui in ipſum credit. Vt enim nemo credit, niſi qui audit, ita nemo inuocat, niſi*

qui

qui credit, Rom. 10. Hac ratione fides concepta ex verbo vitæ, eſt Chriſtianorum ſalus.

Eſtne ocioſa fides? Non. Hic eius triplex fructus indicatur. Primus eſt confeßio, nam hic facto & voce confitentur Chriſtum. Quemadmodum enim corde creditur ad iuſticiam, ita ore fit confeßio ad ſalutem. Secundus eſt inuocatio Chriſti. Sunt enim fides & inuocatio ita connexæ, vt citius calorem ab igne ſepares, quam eas à ſe inuicem diuellas. Tertius fructus fidei eſt dilectio fraterna, quam hi baiuli corde, opere, & ore declarant, hunc afflictum & miſerum Chriſto apportantes.

Vidéſne iam quales fuerint hi baiuli? vidéſne totã vitam Chriſtianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & ſcriptum eſt? vt ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum, & charitatis erga proximum. Hæc eſt forma veræ Chriſtianæ vitæ. In Chriſtum itaq; cum his nos credere oportet: Chriſtum cum his confiteri neceſſe eſt, eundem cum his inuocare fides poſtulat, proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quódnam, quæſo, maius dilectionis opus, quam hominem captiuum ſub Diaboli poteſtate, afflictum & miſerum, & coram hominibus ſpretũ extremeq; contemtum, adducere ad Chriſtũ, & tantã curam pro aliena ſalute ſuſcipere?

Hic diſcant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues & ruſtici quid illos deceat, modo non fruſtra Chriſtianum titulum iactare velint. Vnuſquiſque pro ratione ſuæ functionis conetur quamplurimos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Chriſto adducere, eum inuocare, & ſolicitudinem piam ſuſcipere pro aliorum ſalute.

Hic oritur quæſtio. Hic ſurdus fidem non habuit, non enim potuit verbum audire, vnde fides concipitur, ſanatur tamen à Chriſto ob alienam fidem, videtur ergo quod homo aliena fide ſaluari poſſit? Reſpondeo: Chriſtus aperit linguam muti, & inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus ſua propria, non aliena fide ſaluatur. Deinde diſcernendum eſt inter corporalia beneficia & ſalutem æternam. Corporalia beneficia pij poſſunt etiam impijs à Deo impetrare, ſalutem autem non poſſunt ipſis impetrare, niſi ipſi quoq; prius fidem ex verbo Dei conceperint. Niſi enim pij impetrare poſſent impijs beneficia corporalia, non poſſet ſtare mundus in hoc tantorum ſcelerum & ſcandalorum diluuio.

Hæc dicta ſint de facto horum baiulorum & eius vtili imitatione, iam quid à Chriſto petierint videamus. Deprecabantur eum (inquit textus) vt imponat illi manum, nam per impoſitionem manuum obſeruârunt Chriſtum antea multis contuliſſe ſanitatem. Verum vt iſtum ritum nos intelligamus, quatuor de impoſitione manuum ſunt obſeruanda.

I. Quam antiqua ſit hæc cõſuetudo impoſitionis manuum.

II. Quorum fuerit alijs manum imponere.

III. Ad quid & in quem finem manus impoſitæ ſint.

IIII. Quæ ſit manus ratio ſymbolica.

Quantum

Quantũ ad antiquitatem ritus imponẽdi manus attinet, ſcriptura oſtendit, quod à Patribus ſit hæc cõſuetudo accepta. Legimus enim Gen. 48. quod Patriarcha Iacob manus impoſuerit filijs Ioſeph, Manaſſeh & Ephraim. Quæ conſuetudo poſtea lege Iudæis commendata eſt, & peruenit hic ritus vſq; ad tempora Chriſti, qui & ipſo vſus eſt, & vſum illius ad Apoſtolos ſuos tranſmiſit. Quod autem manuum impoſitione coniuncta fuerit oratio, patet ex 19. cap. Math. vbi ſcribitur, quod oblati ſint pueri Chriſto, vt manus eis imponeret & oraret.

Habemus quam ſit antiqua conſuetudo manuum impoſitio: iam quorum fuerit alijs imponere manus videamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim fuit, vt maiores minoribus, parentes liberis, ſacerdotes populo, manus imponerent. Fuit enim ſolennis ceremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant autoritate.

Sed quem in finem iſte ritus inſtitutus erat? quintuplex finis è ſcriptura colligi poteſt. 1. Quod benedicendi ſeu orandi cauſa factum ſit, vt Matth. 19. & Marci 7. oſtenditur. 2. Offerendi cauſa: ſolebant enim Sacerdotes manus imponere capitibus victimarum. 3. Sanandi gratia. Sicuti Chriſtus ſæpe ſuas manus impoſuit ſanaturus, qui ſibi offerebantur. 4. Vt precando conferretur Spiritus ſanctus, vt in actis Apoſtolicis legimus. 5. In conſecratione miniſtrorum verbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad miniſterium,

Iam de ſymbolo manuum nonnihil adijciamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Qui benedixerunt impoſitis manibus, fungebantur vice DEI: manus ſignificabant auxilium & fauorem DEI: impoſitio manuum ſignificabat, eum, cui imponebantur manus, eſſe ſub fauore & protectione Dei, & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in ſacrificijs hoſtiæ dicabantur Deo: in ſanationib. manus DEI ſe exeruit, dum ſanitati reſtituit ſua potentia ægrotos: ſimiliter in donationibus S. ſancti, manus ſignificabant præſentiam Dei: in conſecrationibus ſacerdotum, hæc erat ſignificatio impoſitionis manuum, quod qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquam hoſtiæ, probarentur Deo, & ordinarentur ad opus diuinum. Hæc ſint dicta de primo loco, nẽpe de facto horum baiulorum, & impoſitione manuum: nos autem obſeruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat, quod filij Dei ſpiritu Dei ducantur, & exerceant ſe pietate & caritate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant ſine vera pietate erga Deum, & caritate erga proximum. Monet nos, vt præſtemus opera fidei interna & externa, modo velimus inter filios Dei cenſeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam propoſui, eſt de facto & miraculo Chriſti. Vt autem hoc factum intelligamus, quædam ſunt de miraculis Chriſti obſeruanda. Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli ediderunt miracula, vt doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo eſſe, & vt homines conuicti miraculis de veritate

ritate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ritate Dei, crederent, & credentes ſaluarentur. Hos *præcipuos fines fuiſſe miraculorum, oſtendit Iohannes Euangeliſta cap. 2. vbi ita ait: Hoc principium ſignorum fecit Ieſus in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli. Hic duo ſignantur fines: gloria Chriſti, & fides Apoſtolorum. Gloria autem Chriſti potentiam diuinam, affectum erga genus humanum, & officium doctrinæq́ ipſius certitudinem, complectitur. Verum diſcernendum eſt inter Prophetas, Apoſtolosq́ & Chriſtum. Prophetæ & Apoſtoli non ſua virtute ediderunt miracula, ſed diuina Chriſti virtute, cuius ſpiritus per os eorū loquebatur. Chriſtus vero ſua propria potentia edidit miracula. Quare vt Prophetæ & Apoſtoli ſuis miraculis declarârunt ſe fuiſſe Chriſti ſeruos: ita Chriſtus ſuis miraculis ſe Dominum & Deum ipſorum oſtendit. Verum ſi quæris, cur hodie non etiam edantur miracula à miniſtris verbi: ſcies quod miracula poſtquam confirmarunt gloriam Chriſti, & veritatem Dei, defuncta ſint ſuo munere, quare non amplius ſunt expectanda miracula, ſed contenti eſſe debemus doctrina Prophetica & Apoſtolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc ſint de miraculis dicta in genere: Nunc ad hodiernum miraculum deſcendamus, in quo ſunt multæ circumſtantiæ obſeruandæ, quarum ſingulæ ſingularum doctrinam & admonitionem continent.*

PRIMA: Chriſtus apprehendit eum de turba ſeorſim. *Sed quare hoc fecit? propter duo: ſcilicet tempus & ſignificationem. Propter tempus qui-*

quidem, quia nondum voluit ſuum regnum propagari toti mundo. Nõdum enim peregerat hoſtiam, nondum fregerat interſtitium, quod erat inter Iudæos & gentes: quod poſtea factum eſt, quando armauit diſcipulos hoc mandato: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter ſignificationem vero, quia qui Chriſtum deſiderat medicum, debet à turba malignantium diſcedere. Nulla enim eſt conſenſio Chriſti cum Belial.

SECVNDA: Miſit digitos ſuos in aures eius. Hoc ſane nõ fruſtra factum eſt. Nã & eo ſigno declarauit precium carnis ſuæ, quam aſſumſit, vt eius victima humanum genus reſtitueretur priſtinæ ſanitati, quam per peccatũ amiſerat, & ſignificat ſuum verbum nec audiri nec intelligi poſſe, niſi aures digito Chriſti aperiantur, id eſt, niſi Spiritus ſanctus cordis noſtri aures aperiat.

TERTIA: Et expuens tetigit linguam eius. Hoc ſymbolo ſignificat, & loquendi facultatem à ſe eſſe, & quod per media velit in Eccleſia eſſe efficax.

QVARTA: Suſpexit in cœlum. Hoc geſtu ſignificat ſuum animum ad patrem cœleſtem eleuatum eſſe, quem precatus eſt non ſolum pro hoc, ſed pro omnibus afflictis. Oratio enim non eſt tam oris ſonus, quam cordis ſupplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio ſymbolo oculorum ſuſpicientium in cœlum ſignificatur. Vnde Dauid: Ad te Domine leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius & nos monemur cum dicimus: Pater noſter qui es in cœlis.

QVIN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

QVINTA: Ingemuit. *Magnum certe neceſſe eſt eſſe, propter quod tantus heros ingemiſcat. Nō ergo ſolum in hunc mutum, quem vnico nutu liberare à ſuo malo poterat, reſpexit: ſed intuetur in hæc quinq́; 1. peccatum, quod cauſa eſt omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppreſſerat genus humanum: cum qua tyrannide ſe bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in ſe receperat, quo nos abſoluamur à reatu. 4. in amariſſimam ſuam mortem, quam erat perpeſſurus pro toto humano genere 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem. præuidebat enim quod multi ſuum beneficium eſſent contemturi prorſus, multi ignauia ſua eſſent neglecturi: adeo vt minima pars mundi ſua beneficia in ſalutem amplecteretur.*

SEXTA: *Alloquitur hunc mutum, & dicit:* Ephata, *hoc eſt,* tu aperire. *Non fruſtra hîc Marcus Hebraica voce vſus eſt. Hac enim voce primū indicat Chriſtus, quæ ſit ſua diuina potentia, qui verbo & imperat, & facit quæ vult: vnde fides noſtra non ſolum de diuinitate Chriſti confirmatur: verumetiā omnes eos in tuto eſſe intelligit, qui ſub eius imperio ſunt, & ſe eius fidei committunt. 2. hac voce indicatur, quanta ſit verbi Dei efficacia, præſertim vbi vera fide apprehenditur. 3. quod nemo ſaluari poſſit ſine Chriſti verbo, quo imperat nobis, quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato* APERIRE *ſignificat, quod voluntas hominis requiratur in ſalutis negotio, non quod voluntas non reformata manu* DEI *poſſit, aut*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

velit: ſed ne, cum mouetur & formatur à Spiritu ſancto, Spiritui ſancto repugnet. 5. quod opus ſalutis ſit totum Chriſti, non hominis, quemadmodum Hebraicum vocabulum indicat.

SEPTIMA. Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. *Hoc ipſum miraculum eſt & beneficium Chriſti erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, quod ad iuſſum Chriſti & ad prædicationem verbi ipſius ſoluamur à catenis Diaboli, ne amplius illis conſtricti teneamur. Hoc miraculum, vt ſummatim repetam, confirmat quod Chriſtus & poßit & velit iuuare omnes afflictos, qui ad ſe afferuntur, & ſuam opem implorant. Deſtruit eorum errorem, qui Chriſtum tanquam ſeuerum iudicem fugientes ſanctos inuocant. Monet præterea nos, vt in calamitatibus conſtituti ad Chriſtum ſolum fide & inuocatione fugiamus.*

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem magis eis præcipiebat, eo magis prædicabant & admirabantur. *Chriſtus prohibet ne patefacerent hoc factum, huius mandato obtemperaſſe oportuit: quare bonũ, quod ſecutũ eſt, non illorum inobedientiæ, ſed Chriſti bonitati adſcribendum eſt. Voluit enim hoc factum latere vſq; ad ſuam reſurrectionem.*

Sed quis fructus manauit ex hoc Chriſti miraculo? Primum ſpectatores conceperunt fidem in Chriſtum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſtum. Deinde prædicabant hoc factum, & Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio vltimus finis eſt omnium operum Chriſti. Sed quid eſt Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his ſita eſt: vt recte iudices de diuina ſubſtantia, & diuinis perſonis, vt ſtatuas eum fontem omnium bonorum: vt ad eum per Chriſtum confugias in omni neceßitate: vt palam tuam fidem cum his confitearis: vt tuo exemplo præluceas aliÿs, quo multi tuo exemplo moti ad Chriſtum confugiant, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula, Amen.

DOMINICA XIII. TRINITATIS, *Lucæ 10.*

COnuerſus Ieſus ad diſcipulos ſeorſim, dixit: Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & reges voluerunt videre, quæ vos vide-

videtis, & non viderunt, & audire, quæ vos auditis, & non audierunt. Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? Quomodo legis? ille reſpondens dixit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua: & proximum tuum ſicut te ipſum. Dixitque illi: Recte reſpondiſti, Hoc fac & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? Reſpondens autem Ieſus dixit: Homo quidam deſcendebat ab Hieroſolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerũt eum veſtibus, ac vulneribus inflictis, abierunt, ſemimortuo relicto. Accidit autem vt ſacerdos quidam deſcenderet eadem via, viſoque illo, præterijt. Similiter & Leuita, cum iret iuxta locum, cum acceſsiſſet ac vidiſſet eum, præterijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ad eum, & viſo eo, miſericordia motus eſt, & accedens obligauit vulnera eius, infundens oleum ac vinum, & imponens illum in ſuum iumentum, duxit in diuerſorium, & curam eius egit. Et poſtero die egrediẽs, depromtos duos denarios dedit hoſpiti, & ait ei: Curam illius habe, & quodcunque præterea inſumſeris, ego cũ rediero,

diero, reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit miſericordiam in illum. Ait igitur illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ ſunt partes huius Euangelij: in quarum priori agit Chriſtus cum ſuis diſcipulis de vera beatitudine, docetq́ in qua re ea conſiſtat, nimirum in ſui cognitione: in poſteriori diſputatur de recta via vitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei & proximi: vbi paradigmate propoſito docet, quis ſit proximus habendus.

Loci quatuor:

I. *Quæ ſit vera beatitudo.*

II. *Quæſtio Legiſperiti de conſequenda vita æterna, cum Chriſti reſponſione.*

III. *Summa capita legis diuinæ.*

IIII. *De parabola, qua docetur: quis ſit nobis proximus.*

DE PRIMO.

Ieſus conuerſus ad diſcipulos ſeorſim dixit: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis: Dico enim vobis, quod multi, &c. *Hic docet Chriſtus quænam ſit vera beatitudo, & quodnam ſit verum & ſolidum gaudium hominis in hac vita, videlicet videre filium Dei. Si ergo ſoli illi ſunt beati, qui filium Dei vident, ſequitur nullos ſuis ope-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ribus & meritis beatitudinem conſequi. Quare hæc Chriſti viſio merito expetenda eſt.

Verum ſciendum, dupliciter filium Dei videri, nempe in hac vita, & futura. In hac vita videtur tripliciter: 1. carnaliter tantum. 2. carnaliter & ſpiritualiter ſimul. 3. ſpiritualiter tantum.

Carnaliter tantum vidit maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata eſt: proinde carnalis Chriſti viſio non eſt per ſe ſalutaris: imo cedit potius in maiorem damnationem. Herodes vidit Chriſtum, Pilatus ſimiliter, Iudas & Caiphas, & multi impij alij, quorum interitus docet non eſſe ſalutarem viſionem Chriſti externã, vbi nõ eſt vera fides in Chriſtũ.

Carnaliter & ſpiritualiter ſimul viſus eſt Chriſtus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apoſtolis, & multis alijs, quorum viſio fuit illis ſalutaris, quia non ſolum Chriſtum externis oculis viderunt, ſed etiam lumine cordis: quod manifeſte conſpicitur in illa muliere, quæ Chriſti pedes lotos lacrymis ſuis abſterſit capillis, quæ à Chriſto audit, peccata ſua eſſe remiſſa, propter fidem quam in ipſum habuit. De hac viſione præcipue loquitur hic Dominus, cum ait: Multi Prophetæ & Reges cupierunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt.

Spiritualiter tantum videt Chriſtum, omnis qui credit in eum. Ita enim Chriſtus ipſe interpretatur, cum dicit: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: Ita oportet exaltari filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic vidit Chriſtum Abel in ſuo ſacrificio: ſic Abra-

brahā,de quo teſtatur Chriſtus, dicens: Abraham vidit diem meum,& gauiſus eſt. Sic hodie nos Chriſtum videmus,quotquot in ipſum credimus. Quod autem,qui ita Chriſtum vident,ſint beati,teſtatur hoc dictum Domini ad Thomam: Beati qui non viderūt, & crediderunt. Nam in Euangelio ipſum videmus, vbi facie ad faciem nobis apparet, vt in imaginem eius transformemur.

Hactenus de primo genere viſionis & eius partibus, quo Chriſtus in hoc mundo videtur. Altera viſio ſequitur,quæ eſt in futura gloria,vbi illum perfectiſſime videbimus,& perpetua lætitia afficiemur,fruentes ipſius dulciſſimo conſpectu.

Sed qua de cauſa pronunciat beatos qui Chriſtum vident? Primum, quia Chriſtus eſt verbū vitæ, ſine quo nulla eſt ſalus expectanda. Hoc enim vitæ verbum ab æterna morte liberat credentes. Nam vt qui Chriſtum non videt,& potiſſimum oculis fidei, in carcere & ſub manu Diaboli manet: ita qui Chriſtum videt,victor eſt mundi,atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: Hæc eſt victoria, quæ mundum vincit,fides veſtra. An non videmus multos pios male in hac vita habere,& rapi ad grauiſſima ſupplicia? Reſpondeo: Sunt beati propter euentum. Eſt enim futura lætiſſima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruūtur in hac vita. Ideo Chriſtus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam conſolationem accipient.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres ſurrexit, tentans eum, & dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſsidebo? Ille reſpondit: Diliges Dominum Deum tuum, &c. *Et vt in Matthæo habetur: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata. Vt hoc Chriſti reſponſum recte intelligamus, obſeruandum eſt, eſſe duo genera hominum, cum quibus Chriſtus agit. Quidam enim ſunt hypocritæ: quidam agunt ſeriam pœnitentiam. Hypocritæ, ſuperbi & tumidi opinione propriæ iuſticiæ, putant ſe non opus habere Chriſto: atq; ideo eum perſequuntur: nũc tentando illum: nunc calumniando ipſius doctrinam: nunc perſequendo ipſum. Hi cum quærunt viam ſalutis, monſtrat eis legem, & dicit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Qui vero pœnitentiam agunt, & quærunt à Chriſto ſalutis viam, non mittuntur à Chriſto ad Legem & Moyſen, ſed ad ſe eos recipit, & iubet eos in ſe credere. Quod cum faciunt, donat eis ſuam iuſticiam, ne maledictioni Legis ſint obnoxij. Hoc exemplis illuſtrabimus. Phariſæus de quo nuper audiuimus, iuſtus ſibi viſus eſt, ſed iniuſtus à Chriſto eſt pronunciatus, eo quod legis iuſticiam, quam iactitauit, non habuit. Contra, Publicanus, qui peccata ſua ſecum in templum attulit, quæ illic deflet, & confugit ad miſericordiam, iuſtus deſcendit in ſuam domum. Si iuſtus, vitæ quoq; æternæ hæres erat. Apud Matthæum interrogat Legiſperitus Chriſtum, & dicit: Quid faciam vt poſsideam vitam æternam? Reſpon-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſpondit Chriſtus: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Contra miſer Latro peccator in cruce agit pœnitentiam, & ex fide inuocat Chriſtum, cui Chriſtus dicit: Hodie eris mecum in Paradyſo, id eſt, in vita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam Legis interpres, tentaturus Dominũ, & ait: Quid faciendo vitã æternam poßidebo? Cui Dominus reſpondit: Diliges Dominum Deum tuum, & proximũ ſicut teipſum. Quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. At mulieri peccatrici Lucæ 7. ait: Fides tua te ſaluam fecit. Atq; ita Chriſtus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum varietate monſtrat rectam in cœlum viam.

Quare viam per legem monſtrat, cum nemo vnquam per illam viam poßit in cœlum venire? Quia eſt via rectißima in cœlum, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Hãc ergo monſtrat Chriſtus ſuis contemtoribus. Quicunq; enim Chriſtum contemſerit, aut peribit æternùm, aut Legi ſatisfaciet, quod eſt illi impoßibile. Deinde eſt alia via in cœlum, quæ tantum patet ijs, qui in Chriſtum, qui eſt via in cœlum, credunt.

DE TERTIO.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, ex tota cogitatione tua: & proximum tuum ſicut te ipſum. *Hæc eſt ſumma Legis diuinæ & epitome Decalogi. In vtroq; horum præceptorum quatuor ſunt ſpectanda: 1. Affectus, qui ab homi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

homine requiritur erga Deum & proximum. 2. Obiectum, nempe Deus & proximus. 3. Cauſæ obedientiæ ſeu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.

Affectus, quem requirit Lex, eſt dilectio, quæ placere non poteſt, niſi ſit ſincera, & careat omni hypocriſi. Nihil enim poteſt placere Deo quod eſt fucatũ: quia ipſe eſt abſq; omni fuco, ſanctus, purus & ſincerus.

Obiecta, hoc eſt, res circa quas verſari debet affectus dilectionis, ſunt Deus & proximus.

Cauſæ dilectionis Dei & proximi proponuntur in præcepto. Deus enim diligendus eſt, quia eſt Deus & Dominus noſter: proximus vero, quia eſt proximus noſter.

Modus dilectionis etiam exprimitur: Deus enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione eſt diligendus: proximus eſt diligendus, vt teipſum diligis. Verum, quæ breuiter notauimus, fuſius ſunt explicanda.

Dilectio ſeu caritas in genere eſt intimus affectus, rem quampiam amanter & beneuole complectendi, adeo vt animus eius ſtudio ardeat, cupiatq; ei quam optime. Hæc caritas duplex eſt. Vna Dei erga creaturam. Altera creaturæ erga Deum, & alias res. Dei erga creaturam caritas rurſus eſt duplex. Vna vniuerſalis, qua complectitur omnem ſuam creaturam, eam ſuſtentat & continet, vt ſuum ſtatum tueatur: hæc caritas dicitur etiam vniuerſalis miſericordia. Altera eſt peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affe-

ctu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ctu Ecceſiam ſuam caram habet in Filio: hac motus
filium dedit, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum,
vt Filium ſuum vnigenitum daret: hac motus Spiri-
tum ſanctum donat: hac motus conſeruat Eccleſi-
am: breuiter, hæc caritas facit, vt ſe totum ſuæ Eccle-
ſiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio conſolabi-
tur nos contra ſententiam Legis, contra acerbita-
tem crucis, contra tentationes in mortis articulo.
Hæc etiam dilectio Dei facit, vt Deus caſtiget ſuos fi-
lios, & rurſus afflictos ſanet.

De caritate Dei erga creaturam dixi: Iam ſequi-
tur de caritate creaturæ erga Deum & homines, at-
que res alias. Hæc caritas eſt affectus intimus, quo De
us diligendus eſt ab homine, & ſecundum Deum pro-
ximus, perinde vt nos ipſi. Eſt itaq; & hæc creaturæ
caritas duplex. Vna, qua Deum proſequimur: alte-
ra, qua creaturam. Ea autem caritas qua creaturas
complecti nos decet, plures habet gradus: quorum
primus eſt, quo fratres neceſſitudine ſpiritus Chriſti
nobis coniunctos diligimus. Secundus, quo eos, qui ali
qua neceſſitudine carnali nobis deuincti ſunt, proſe-
quimur. Tertius, quo reliquos ignotos amamus.
Quartus, quo inimicis benefacere laboramus. Quin-
tus, quo reliquas creaturas ſingulas pro ſuæ dignita-
tis ſtatu complectimur.

Quæ cauſæ ſunt dilectionis Dei, ſeu cur Deum
diligimus? Etſi ſatis ex præcepto cognoſci poteſt,
tamen altius cauſas repetam & diſtinguam. Dile-
ctio itaq; hominis erga Deum, 1. accenditur ex me-
moria beneficiorum Dei erga nos, & ex cogitatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ne immenſæ dilectionis ipſius, qua nos proſequitur. 2. augeri debet ex viuo ſenſu fauoris Dei erga nos, quem omni momento experimur. 3. inprimis inflammari debet ex ſpe & fiducia promiſſorum bonorum. Hæ cauſæ ſunt in verbis his: Dilige Dominum Deum tuum. Eſt Dominus, id eſt, defenſor: Deus, gubernator & ſaluator: Tuus, vt omnia bona ab eo expectes.

Habemus vtcunq; qualis res ſit dilectio DEI, qua homo Deum diligere debet. Deinde, & cauſas vidimus: ſed modus dilectionis quis eſt? is in textu expreſſus eſt his verbis: Ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis viribus, ex tota cogitatione. Hæc vox TOTO tria ſignificat, quæ cõiuncta eſſe debent caritati hominis erga Deum. Primum, quod caritas hominum erga Deum debeat eſſe perfecta: Deinde pura: tum perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfecte, pure, & perpetuo ardent dilectione Dei: ita vt illum ſolum timeant, in illum ſolum confidant, in ſolum ſpem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cum ipſorum voluntas eius voluntati diuinæ perfecte, pure & perpetuo in omnibus reſpondet: id quod precamur fieri, cum dicimus: Fiat voluntas tua. Ex totis viribus diligitur, cum omnia membra interiora & exteriora perfecte, pure, & perpetuo ſe ad obſequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cum nullum interuallum ſentitur, quo non diligitur Deus pure, perfecte & ſancte. Hic modus eſt ſolidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

talium vnquam fuit poſt lapſum, niſi in ſolo Chriſto, licet quædam eius tenuia principia ſint in renatis. Cuius ſigna ſunt quatuor:

PRIMVM, *obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me, præcepta mea ſeruabit, & Pater meus diliget eum.*

SECVNDVM, *reuerenter in timore Dei ſacra myſteria tractare.*

TERTIVM, *exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.*

QVARTVM, *ipſum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illuſtria habes ſigna incoatæ charitatis erga Deum, quæ indies in renatis noua incrementa ſumere debent.*

Dixi de primo capite Legis, nempe de dilectione erga Deum, nunc de ſecundo dicam, videlicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obſeruentur: Cauſæ dilectionis, modus, & ordo. Cauſæ duæ ſunt præcipuæ: Vna mandatum Dei. Altera natura, quia homo homini proximus eſt. Mandatum Dei eſt, vt diligamus alter alterum. Chriſtus præcipit: Diligite vos inuicem. Huic mandato non obedire grauiſsimum ſcelus eſt. Altera cauſa eſt natura, videlicet quod homo homini ſit proximus, idq; multis modis: Ratione creationis, ratione ſimilitudinis, ratione regenerationis, ratione communis vitæ, & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum eſt.

Quomodo eſt diligendus proximus? Reſpondet Dominus: Dilige proximum tuum vt tei-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pſum. *Quomodo autem quiſq; ſeipſum diligat, à ſeipſo diſcat.*

Ordo dilectionis ante indicatus eſt, vt maxime diligantur, qui nobis ſpiritu Chriſti coniuncti ſunt. Deinde ſecundo loco, qui nos aliqua neceſsitudine carnali attingunt. Tertio, inimici etiam diligendi ſunt, quemadmodũ Chriſtus docet Matth. 5. & Chriſtus hic paradigmate propoſito explicat. Hæc ſint dicta de legis duobus capitibus, quibus neminem plenam præſtare obedientiam poſſe manifeſtum eſt, & nuper quatuor rationibus oſtendi.

Neque tamen ideo fruſtra hæc lex eſt propoſita: Primum enim hic docemur, qualis fuerit integer hominis ſtatus ante lapſum. Tum enim homo potuit huic legi ſatisfacere. Deinde hic intelligimus, quanta ſit deprauatio naturæ, cum videmus quam procul abſimus à perfecta legis obedientia. Tum monemur, vt cognita imbecillitate & immunditia noſtra confugiamus ad Chriſtum, qui eſt perfectio legis in iuſticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis ſit finis legu, & quæ ſint ſumma capita religioſæ vitæ, in qua nos exercebimus. Poſtremo hinc admonemur, vt cogitemus qualis ſit futura obedientia ſanctorum Angelorum & hominum in vita æterna.

DE QVARTO.

Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? *Cum hic Legis interpres aliud reſponſum accepiſſet quam expectauit, ne cõfuſus videretur tacere, opinione iu-*

ſticiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſticiæ legis tumens quærit, quiſnam ſit ſuus proximus, cui longe aliud reſponſum dat Chriſtus, quam expectauit, & vt eliciat confeſsionem ab ipſo Legiſperito, proponit longam parabolam, & ait: Homo quidam deſcendebat à Ieruſalem in Iericho, &c. *Sed cum omnis homo alteri ſit proximus, cur non ſimpliciter reſpondit: Homines omnes ſibi inuicem ſunt proximi? Hæc reſponſio viſa fuiſſet & facilior & breuior. Hoc fecit Dominus, vt corrigeret malam Phariſæorum & Legiſperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto: Dilige amicum tuum, & odi inimicum tuum. Horum ergo iudicio, qui amici erant, ſibi etiam proximi iudicabantur, quem errorem Chriſtus Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos eſſe. Quia igitur de amicis conuenit inter Chriſtum & Legiſperitum, nam vterque confitebatur amicos diligendos eſſe, Chriſtus conatur efficere, vt Phariſæus inimicus in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis ſunt. Amicos pro proximis habere fatetur Phariſæus. Verum quia de inimicis eſt quæſtio, Chriſtus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc eſt, de duobus, qui acerrimi hoſtes ex profeſsione fuerunt. Iudæus enim extremo odit Samaritanum, & tanquam canem habebat, nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, ſpoliatur, vulneratur, relinquitur ſemiuiuus: Venit hic Samaritanus poſt Iudæos, qui vulneratum præterierunt, & non moti ſunt eius calamitate, & fert*

miſero

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

miſero opem, præſtat ei charitatis officia, imponit eum in iumentum ſuum, portat in diuerſorium, habet eius curam, tranſigit cum hoſpite, vt illum amanter & bene foueat, promittit ſe ſoluturũ, ſi quid vltrà in eius curationem expoſuerit. Quis horum, *inquit Chriſtus,* videtur tibi fuiſſe proximus illi: Leuitáne, qui præterierat? an Sacerdos, aut hic Samaritanus? Reſpondit Phariſæus: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter. *Fatetur Phariſæus Samaritanum præſtitiſſe ſaucio charitatis officia, ideoq; proximum eius recte dici. Vnde conficitur hæc reſponſio, quod omnis homo ſit homini proximus. Verum vt deprimat ſupercilium Phariſæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum, quo dicto oſtendit, Phariſæum procul abeſſe à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantum poſſumus per Chriſti gratiam, cui cum Patre ſuo, & ſpiritu ſancto, ſit honor, laus, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA XIIII. TRINITATIS, LVCÆ XVII.

FACTVM eſt, dum iret IESVS Hieroſolymam, tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cũ ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterũt procul, intentaq; voce dixerunt: Ieſu præceptor, miſerere noſtri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite, oſtẽdite vos ſacerdotibus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tibus. Et factum eſt, vt inter eundum mundati ſint. Vnus autem ex illis, vt vidit quòd

mundatus eſſet, regreſſus eſt, cum magna voce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Reſpondens autem Ieſus, dixit: Nónne decem mundati ſunt? Nouem autem illi vbi? Non ſunt reperti qui redierent, vt darent gloriam Deo, niſi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, fides tua te ſeruauit.

ENARRATIO TEXTVS.

SVMMA *huius Euangelij eſt, quod Chriſtus ſit verus Meſsias, Deus & homo, qui ſola ſua potenti voluntate poteſt iuuare quos vult, vult autem iuuare omnes, qui ad ſe confugiunt, quemadmodum horum decem leproſorum exemplum oſtendit. Hos enim non contemnit, vt multi alij, ſed ſuum pater-*

num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

num erga eos animum declarat, dum inuocantes ſanat, & liberat à morbo cùm fœdiſſimo, tum contagioſiſſimo. Neque aliter affectus eſt erga vllos, quam erga hos miſeros, modo horum exemplo ipſius opem implorent. Diſcamus ergo & nos intuentes in hos leproſos, qualem habeamus Pontificem, nimirum non ſolum talem qui noſtris afficiatur calamitatibus, verum etiam eum, qui potenti ſua voluntate, quos ſuam ſentit implorare opem, iuuare poßit, & ab omni miſeria vindicare. Quemadmodum enim diſcedentes hos, imo iam abſentes purgat, ita etiamſi coram non aſpiciatur, iuuare poteſt. Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceßitatibus noſtris, certi, quod ſimus auxilium inuenturi in tempore oportuno. Hæc breuiter ſint dicta de ſumma & vſu huius Euangelij.

Loci tres:

I. *De his decem Leproſis.*
II. *Cur eos mittat Dominus ad Sacerdotes.*
III. *De gratitudine huius Samaritani, & ingratitudine nouem reliquorum.*

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leproſis propoſui, hæc ordine dicam, quàm contemti fuerint leproſi in populo Iſraelitico, quid horum factum nos doceat, quomodo multi ſpirituali lepra infecti opus habeant medico Chriſto, & quid ex Chriſti facto de ipſius affectu ergo nos colligamus.

Leproſi apud Iudæos immundi habebantur, & indigni

dignì qui inter Iſraelitas verſarentur, idq; propter fœdiſsimum & contagioſiſsimum morbum, quo contaminati erant, & circumferebant ex mandato legis diuinæ ſigna opprobrij & luctus, quibus admonebantur ſuæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miſeriam incidiſſent. Numerantur autem in Leuitico quinq; notæ, per quas ab alijs hominibus dignoſcerentur, ne ipſorum contagione pollueerentur. Vna fuit, veſtis diſſoluta. Altera, detectū caput. Tertia, os velatum. Quarta, habitatio ab hominum conſuetudine ſeparata. Quinta, publica proclamatio, qua immundi proclamabantur, vt qui indigni eſſent, qui inter Iſraelitas conuerſarentur. Hic facile eſt cogitare, in quanto dolore fuerūt, & quam miſera fuit illorum conditio, tamen in his malis poſiti cōfugiunt ad Chriſtum. Vnde nos remedia contra triplicē tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miſeriæ & fœditatis peccati noſtri. Secunda, ex indiſpoſitione noſtra, quod nō ſimus ſatis compoſiti ad compellandum tantum Heroa, hoc eſt, Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum. Tertia manat ex cogitatione meritorum, quæ nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum leproſorum non ſinamus nos his rebus abſterreri, quo minus ad vnicum noſtrum medicum & ſaluatorem confugiamus.

Iam videamus quid hi decem Leproſi fecerint. Cum ingrederetur *(inquit textus)* Dominꝰ in vicum quendam, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt à longe, & leuauerunt vocem, dicentes: Ieſu pręceptor, miſerere noſtri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſtri. *Hic habemus exemplum in leproſis veræ humiliationis, fidei, inuocationis & confeſsionis.*

Quod ſtant à longe, humiliationis ſignum eſt, nam propter morbum ſuum, & morbi cauſſam peccatum, ſe in animo proſternunt coram Deo, agnoſcunt ſuam miſeriam, peccati turpitudinem, iuſtiſsimam legis ſententiam damnatoriam aduerſus ſe, atq; ita vere humiliantur coram Deo, quæ humiliatio primus eſt gradus ad gloriam, ſicut ſuperbia primus gradus eſt ad ignominiam, quod & Dominus ipſe teſtatur, cum ait: Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, qui autem ſe humiliat, exaltabitur. Horum ergo exemplum & nos imitemur, & nos proſternamus in vera pœnitentia coram Deo, quod ſi fecerimus, fiet nobis ſecundum Chriſti dictum: Qui ſe humiliat, exaltabitur.

Luce 18.

Quod accedunt Chriſtum, fidei teſtimonium eſt, quam ex auditu famæ ipſius habuerunt. Audiuerunt enim abſq; omni dubio hanc dulciſsimā vocem Chriſti, qua tam paterne omnes ad ſe inuitat, & omnibus ſuam gratiam offert: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Hanc vocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt, & conceperunt ſpem, vt ſe non excluderet, qui ſe omnibus benigne offerret. Quare concepta fiducia, erigunt ſe, & Chriſtum accedunt. Horum exemplo, quo paterna promiſsio confirmatur, & nos excitemur ad bene ſperandum de Chriſto in omnibus noſtris ærumnis.

Matt: 11.

Huius fidei fructus ſequitur inuocatio. Ita enim orant: Ieſu præceptor miſerere noſtri. In hac ſua ar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dentiſsima oratione, primum agnoſcunt ſe nulla habere merita, ſed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE, nullum iactat meritum, nullam ſentit dignitatem; imo potius confitetur ſuam indignitatem, & ſe agnoſcit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoſcunt Chriſtum verum Meſsiam eſſe victorem mortis & omnium calamitatum: agnoſcunt ipſum mitem & miſericordem, qui afflictis non addit afflictionem, ſed potius medetur afflictis & eos ſanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & vere Chriſtum talem cogitemus, & inuocemus, qualem illum in hac ſua oratione deſcribunt.

Habemus etiam in his leproſis exemplum confeſsionis, quæ nunquam poteſt ab oratione auelli, & ſane confeſsio Chriſti non carebat periculo eo tempore. Potentiſsimi enim & ſapientiſsimi perſequebantur Chriſtum, & confeſsionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Ioannis 6. Vbi Phariſæi obiurgant cæcum, cui viſum reſtituerat Dominus, propterea quod Chriſtum ſit confeſſus. Verum nos imitemur exemplum horum leproſorum. Nam tametſi grauis videatur afflictio, quæ propter confeſsionem ſubeunda eſt: tamen ſalus, ad quam tendit confeſsio, maior & certior eſt, quam vt vllis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, & horum leproſorum laudabili facto: nunc breuiter lepram ſpiritualem deſcribam, & eius remedia tradam. Lepra ſpiritualis eſt labes & contagio mentis, cordis & affectuum

hominis:ita vt nulla pars in homine ſit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas ſuas, quarum prima eſt ſeparatio à domeſticis Dei, & cœtu ſanctorum Angelorum & hominum. Secunda eſt caput detectum, hoc eſt, nuditas à donis Spiritus ſancti, plena opprobrio, de qua apud Ezechielē: Nuda eras & confuſione plena. Tertia, eſt os velatum, hoc eſt, fœdus halitus & ſpiritus peſtifer peßimorum colloquiorum, quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum conſuetudine ſeparata, qualis eſt diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta publica proclamatio, hoc eſt, legis maledictio, quæ publice proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc eſt, in ſpiritualiter leproſos.

Ezech: 16.

Sed quid eſt remedij contra hanc lepram ſpiritualem? nulla humana arte eſt curabilis. Vnicus eſt medicus, qui eam purgare poteſt, qui eſt Ieſus Chriſtus: ad quem ſi leproſus venerit, & ſe coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens ſanationem, mox hic ſapientißimus medicus, ſanguine ſuo primum abluit ſordes huius ſpiritualis lepræ: deinde ſuo ſpirituali oleo fouet affecta membra, donec plene ſanantur. Hic igitur adeundus eſt fidei pedibus: huius pharmacum, quod voce Euangelij offertur, cordis ore, id eſt, fide recipiendum eſt: & ab eo impetrandum eſt oleum illud efficax, quo vires amiſſæ reparantur: atq; cauendum ita, vt hoc ſalutari pharmaco verbi Dei, & oleo ſalutari Spiritus ſancti amißis, rurſus in lepram incurramus: quod ſi fecerimus, difficilior erit poſtea curatio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Nam poſtquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO.

Quos vt vidit, dixit eis: Et ite, oſtẽdite vos ſacerdotibus. *Quos ſolo nutu abeũtes ſanauit, hos ad ſacerdotes mittit: qui tametſi improbi & auari erant, tamen miniſterio fungebantur diuinitus inſtituto. Sed quare illos ad Sacerdotes mittit? multæ & magnæ cauſæ fuerunt.*

PRIMA, *vt ita probaret fidem illorum, an ſuo verbo & promißioni crederent. Solet enim Deus varijs modis ſuorum in fide conſtantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum: ſed vt fides explorata, & veluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides eſt explorata, dum iubetur ire mactatum vnigenitum filium: ſic explorata fides mulieris Syrophœniſſæ, & multa ſunt exempla, vt Iob, Ioſeph, Dauid &, aliorum omnium.*

SECVNDA, *vt hoc ſuo facto miniſterium publicũ diuinitus ordinatum approbet. Habebãt enim Sacerdotes mandatum cognoſcendi & iudicandi de lepra: qui bene purgatos reciperent in cœtum publicum, alijs excluſis. Nam ſi ſecus feciſſet, videretur Moſaicam legem violare, ad quam non ſoluendam, ſed implendam præſtandamq; venerat.*

TERTIA, *quia Lex & Sacerdotium fuerunt teſtimonium de Chriſto, quemadmodum ipſe ait: Lex & Prophetæ ferunt teſtimonium de me. Nam*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quod ſacerdotibus iniunctum erat, vt iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leproſi ſanati purgatione, typus fuit vittutis Chriſti, qui non ſolum de lepra iudicare, ſed eam emundare poteſt: idq́; proprij corporis victima & precioſo ſanguine.

QVARTA, vt ex miraculo diſcerent ſacerdotes vere adueniſſe Meßiam. Sic enim prædixit Eſaias, quod Chriſtus ſuam præſentiam declararet ſtupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quod cæcos illuminaret, & leproſos purgaret. Sacerdotes igitur, viſo hoc miraculo diuino, debebant ex prophetia Eſaiæ concluſiſſe, Ieſum filium Mariæ verum fuiſſe Meßiam olim Patribus promiſſum, præſertim cum omnes Prophetiæ de aduentu Chriſti in hoc tempus collimarent.

Eſaiæ 42.

QVINTA, vt ſacerdotes hoc miraculo conuicti de Aduentu Chriſti veri Meßiæ, mitterent ſuos auditores & populum ad Chriſtum corporum & animorum medicum peritißimum: quod tamen non fecerunt, ne quid ſuo quæſtui decederet. Habent multos æmulatores hoc tempore, præſertim in Papatu.

SEXTA, vt hi leproſi teſtimonio ſacerdotum recepti, ſuam gratitudinem oſtenderent erga Deum & ordinarium miniſterium.

Cæterum præter has veras cauſas, propter quas miſit Chriſtus hos leproſos ad ſacerdotes: Papiſtæ finxerunt aliam, nimirum, vt ſacerdotibus confiteamur peccata noſtra, enumeremus omnia peccata cũ omnibus ſuis circumſtantijs: quod ſane impoßibile eſt. Textum proinde hunc detorquent Papiſtæ in per-

egri-

egrinum ſenſum, & ſua allegoria fabricant laqueos, quibus miſeræ conſcientiæ horribiliter conſtringuntur. Atq; ita ex conſolatiſſimo Euangelio conſcientiarum carnificinam faciunt: Quid non ergo priuata confeſſio eſt retinenda? Eſt ſane: ſed non propter hanc allegoriam: neque more Papiſtico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant vllam fieri remiſſionem, ſi non fiat plena enumeratio peccatorum, quæ nemo, vt teſtatur Dauid, intelligit, tantum abeſt, vt ea quis enumerare poſſit.

Sed quæ ſunt cauſæ, cur retineatur confeſſio auricularis in noſtris Eccleſijs? Propter eius vtilitates, quæ ſunt maximæ.

PRIMA, vt in priuato iſto colloquio inſtituantur rudes & ignari, qui opus habent inſtructione in Catechiſmo.

SECVNDA, vt in ea iuuenum et adoleſcentum exploretur profectus. Nam boni eſt paſtoris, non ſolũ publice pietatis doctrinam tradere, verum etiam eius officium requirit, vt Pauli exemplo domi experiatur, quouſq; ſui auditores in pietate profecerint. Nam in iſto priuato colloquio ſegnes ſtimulis excitabit eorum, qui multum profecerunt, diligentiam laudabit, & ad ſimilem perſeuerantiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iuſte poteſt haberi dubitatio.

QVARTA, in eo colloquio infirmæ cõſcientiæ doctrina, conſilio & conſolatione iuuantur, præſertim

cum aliquo ſcrupulo conſcientiæ perplexæ teneantur. Hi enim ſibi recte conſulunt, ſi ad ſuos paſtores ſe recipiunt, vt erigantur, ac conſolationem capiant.

QVINTA, tametſi, qui verè in Chriſtũ credit, abſolutus eſt à peccato: nam cum peccatum ſit defectus à lege Dei & voluntate, cum oblgatione ad æternam mortem & damnationem, abſolutus abſq; dubio eſt omnis, qui credit promiſsioni gratuitæ, iuxta illud: Qui credit in filium, habet vitam æternam: ex quo ſequitur, veram abſolutionem eſſe liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem, tamen prodeſt etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur miniſtri ore remiſsio peccatorum credentibus, & hæreditas regni cœlorum. Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

DE TERTIO.

Vnus autem ex illis videns quod mundatus eſſet, regreſſus eſt, cum magna voce glorificãs Deum, & cecidit in faciẽ ante Ieſum, gratias agens. *In hoc Samaritano videmus pulcerrimum gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verum, vt nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de vera gratiarum actione, hoc ordine: Primum, quæ ſit, & quas habeat cauſas. Deinde, quæ ad eum requirantur: & poſtremo, pro quibus rebus gratias nos agere oporteat.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Quantum ad primum attinet, vera gratiarum actio eſt agnitio & confeßio beneficiorum acceptorum, vna cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clare in Samaritano noſtro apparet: agnoſcit ſe mundatum à ſua lepra: hoc publice confitetur: ac grata mente ad Chriſtum redit, ei gratias pro beneficijs agẽs & prædicans eius bonitatem. Hæc vera gratiarum actio habet cauſas, 1. noticiã Dei benefacientis. 2. noticiam ſui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia videmus in hoc Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratitudinem nos excitabunt.

Habemus quæ ſit gratiarum actio, & quas habeat cauſas: iam quæ ad eam requirantur videamus. Requiruntur autem duo, 1. virtutes quæ nunquã à vera gratiarũ actione ſeparari poſſunt. 2. legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes præcipuæ ſunt duæ: veritas & iuſticia: Veritas, vt cãdide & aperte agnoſcit benefactorem Deum (vt hic Samaritanus facit) ita excludit hypocriſin & mendacium. Hypocriſin quidem, vt non ore tantum agas gratias, vt Phariſæus fecit, ſed mente & voce ſimul. Mendacium quidem, ne Deo aſſcribas ſucceſſum in rebus turpibus: vt ſi latro vellet Deo gratias agere pro optimo ſpolio, & adultera pro lepido amatore. Iuſticia excludit ſuperbiam & abuſum rei: & econtra admonet gratitudinis, humiliationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: Gratias ago Deo per Ie-

ſum Chriſtum, ſatis indicatur. Cum enim ait Apoſtolus, per Ieſum Chriſtum, primum ſignificat, quod in gratiarum actione fides debeat prælucere. Deinde, vt agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe beneficium. Tum, vt omnia ad gloriam Dei referamus. Poſtremo, vt & ſciamus noſtrā gratitudinem per Chriſtum placere, & quod acceſſum habeamus ad Patrem per eundem Ieſum Chriſtum, vt pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæſtio ſequitur, pro quibus ſint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: hic Samaritanus pro plaga oblata agit gratias. Vnde ſequitur, quod & pro malis & pro bonis ſint agendæ gratiæ, ſed diuerſimode.

Pro malis quidem cum ages gratias, vt pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies: 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam eſt teſtimonium iudicij Dei propter peccatum. 2. crucem & quamuis aliam calamitatem accipies tanquam optimi Patris virgam erudientis te & caſtigantis, ne cum immorigeris pereat. 3. pro hac paterna caſtigatione agas ſerio Deo gratias. 4. ſupplex petas aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & propriæ tuæ ſalutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promiſſione. Hæc de vera gratiarum actione dicta ſint. Sed proh dolor, vnus ex decem redijt, alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Dominus: Nonne decem mundati ſunt, & nouem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nem vbi ſunt? non eſt inuentus, qui rediret & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. *Hic vides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recens accepti beneficij ſunt obliti. Tales ſunt pleriq; in mundo. Sed quid illis factum eſt? excuſſa fide, manſerunt in damnatione, cum interim hic Samaritanus audit:* Surge, vade, quia fides tua te ſaluum fecit. *Hunc & nos ſequamur ad noſtrum Saluatorem vnicum, qui eſt Chriſtus Dominus, cui cum Patre ſuo & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA XV. TRINITATIS, MATTH. VI.

NEMO poteſt duobus Dominis ſeruire. Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget, aut huic adhęrebit, & alterum negliget. Non poteſtis Deo ſeruire, & mam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

monæ. Propterea dico vobis, ne ſitis ſoliciti vitæ veſtræ, quid eſuri ſitis aut bibituri, neq; corpori veſtro, quibus indumentis vſuri. Nónne anima pluris eſt quam cibus, & corpus pluris quam indumentum? Vertite oculos ad volatilia cœli, quia non ſerunt, neque metunt, neque conuehunt in horrea, & Pater veſter cœleſtis alit illa. Nónne vos longe præcellitis illa? Quis autem ex vobis ſolicite cogitando, poteſt addere ad ſtatutam ſuam cubitum vnum? Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? Cognoſcite lilia agri quomodo creſcant, non laborant, neque nent, attamen dico vobis, ne Salomonem quidem in vniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe, vt vnum ex his. Quod ſi gramen agri, quod hodie cum ſit, cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, an non multo magis vobis id faciet, ô parum videntes? Ne ſitis igitur ſoliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia iſta gentes requirunt. Nouit enim Pater veſter cœleſtis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum Dei, & iuſticiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne ſitis igitur ſoliciti in craſtinum, nam craſtinus dies curam habebit ſui ipſius. Sufficit ſua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium pars longa iſtius concionis eſt, quam Chriſtus habuit coram diſcipulis ſuis, Matth. 5. 6. & 7. cap. In qua parte auariciam & diffidentiam damnat, vt quæ ſtare non poſſunt cum cultu Dei.* Nemo enim (*inquit*) poteſt duobus dominis ſeruire. *Deinde multis argumentis à prouidentia Dei ſumtis, dehortatur à profana & Ethnica cura rerum huius vitæ, quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ Dei, partim ab innata diffidentia. Poſtremo ſuis firmam & certam regulam præſcribit:* Quærite primum regnum Dei, & cætera adijcientur vobis. *Verum ne quis ignauia hoc dictum patrocinari exiſtimet, addit:* Sufficit enim diei malicia ſua.

Hæc Euangelij ſumma eſt, nunc quoſdam locos proponemus, qui ſunt:

I. *Sententia Domini:* Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.

II. *Quanta ſit prouidentia & cura Dei pro nobis.*

III. *Mandatum & promiſsio Chriſti:* Quærite primum regnum Dei, & cætera adijcientur vobis.

DE TERTIO.

Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterũ diliget, &c. *Per quos Dominos, quibus Chriſtus dicit neminem ſeruire poſſe, intelligere debemus res duas,*

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quæ ita ſibi inuicem ſunt aduerſariæ, vt vna eſſe nequeant, ſed vbi vna earum fuerit, alteram cedere neceſſe ſit. Qualia ſunt, exempli gratia, vitia & virtutes, cœleſtia & terrena, caro & ſpiritus, verus cultus Dei & idolatria, ſub qua continetur auaricia, Deus & Diabolus. De quibus Paulus ita pronunciat: quæ eſt conuenientia Chriſti & Belial? Quod autem nemo poſsit huiuſmodi dominis ſeruire, in promtu eſt ratio, quia contraria imperant & exigunt à ſuis ſeruis, idcirco ſi huic obtemperas, mox facis contra alium, & contra. Populus Iſrael (ſicuti habetur 3. Reg. 18.) voluit domino vero Deo ſeruire & Baal ſimul, quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Vt quî claudicatis in duas partes? Si Dominus eſt Deus, ſequimini eum, ſi autem Baal, ſequimini eum, quaſi diceret: Vos vultis duobus Domiſeruire, qui vobis contraria imperant, quod fieri non poteſt abſq; alterius contemtu. Nam cum Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc vicium in eodem populo reprehendit Hoſeas Propheta. Sed homines ita ſibi conſultum volunt. Ethnici quidem Deum & Diabolum coluerunt, illum album, hunc nigrum pingentes, interrogati cur iſtud facerent, reſponderunt: Deum colimus, vt nobis bene faciat. Diabolum vero veneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodie quidam ſuperſtitionem Papiſticam retinent magna ex parte, & nihilominus verbum Dei & veram religionem ſe amplecti ſimulant. Hodie nos auaritiæ & ventri ſeruire volumus, & ſimul nos veros Dei cultores eſſe gloriamur. Ve-

rum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rum hoc fieri non poteſt. Qui Diabolum colit, Deo renunciauit, qui Papiſticam idolomaniam amplectitur, fontem verbi Dei turbauit, qui auariciæ ſeruit, Dei cultor eſſe nequit, id quod Dominus in hoc Euangelio potiſsimum monſtrare conſtituit. Quî ſic? Quia Paulus Timotheo ſcribens, ait: Qui volunt diteſcere, incidunt in tentationes, & laqueos Diaboli, & deſideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaricia: quam quidem appetentes aberrarunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Hic Paulus graphice ingenium auariciæ depingit, cum qua ex diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auaritiæ ſeruit, incidit in laqueos Diaboli, qui Deo ſeruit, perrumpit laqueos Diaboli. Auaricia demergit hominem in interitum & perniciem, cultus Dei inde liberat, auaritia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet, auaricia implicat hominem doloribus multis, cultus Dei hominem ad æterna gaudia introducit. Auaritia eſt radix omnium malorum, cultus Dei eſt fons omnium bonorum. Non igitur mirum eſt quod Chriſtus dicat: Nemo poteſt Deo ſeruire & Mammonæ. Nam inter ſe pugnant, & diuerſa ſectantur ſtudia. Deus imperat, vt conſulas commodis fratris tui, ſed auaritia ſuadet, vt tibi viuas, vt in diuite Epulone videmus. Deus imperat, vt ex tuis facultatibus largiaris egenti. Mammon iubet, vt per fas & nefas rapias aliena. Deus vult, vt ſis ſobrius, Mammon imperat luxum & voluptates. Verum hic no-

tandum eſt, quod Dominus non neget aliquem poſſe habere diuitias, & ſimul ſeruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioſeph in Aegypto, Ezechias, Ioſias, Theodoſius, Cornelius, & multi alij, qui nihilominus Deo ſeruierunt. Quare? quia non ſeruierunt diuitijs, ſed diuitiæ ipſis famulabantur. Ideo Dominus diſerte dicit: Nemo poteſt ſeruire Deo, & diuitijs. *Seruire diuitijs quid eſt? Eſt cor apponere, vt Dauid loquitur: Eſt per fas & nefas opes cumulare, eſt cum iniuria opes proximi retinere, & non iuxta Dei conſilium iſtas diſpenſare, eſt diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, & varias cumulandi diuitias vias quærere. Verũ cum auaritiæ præcipua cauſa ſit prophana ſolicitudo ventris, Chriſtus iſtam cauſam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cum morbum aliquẽ curare inſtituũt, indicato morbi periculo, radices & cauſas morbi prius expellere ſatagunt.*

DE SECVNDO.

Ne ſitis ſolliciti vitæ veſtræ, quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini. *His verbis Chriſtus non prohibet piam & ſanctam curam, ſed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari ſocordiæ, dicam pauca (priuſquam ad argumenta venero, quibus nos Dominus vocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Neceſſe eſt enim hic cautum eſſe, & diligenter alteram ab altera diſtinguere. Nam vt nulla maior peſtis eſt veri cultus Dei,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Dei, quam Ethnica & prophana cura & ſolicitudo, ita nihil magis optandum, quam vt vnuſquiſq; ſolicite ambulet coram Deo in vocatione ſua. Sciendum eſt igitur triplicem eſſe curam: Vna prophana eſt & Ethnica. Altera neceſſaria & ſancta. Tertia mixta ex illis. Media eſt non ſolum licita, ſed ſancta & neceſſaria, adeo vt qui hanc non habeat, inter filios Dei cenſeri nequeat.

Impia ſeu Ethnica & prophana ſolicitudo & cura eſt, quæ oritur ex diffidentia & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno voce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodum poſtea videbimus. Hæc cura prophana & prohibita interdū carnis dicitur, cum quia ex carnis corrupto iudicio ſine fide proficiſcitur, tum quia ſcopum habet carnalem, nimirum præſentis vitæ quietem & ſecuritatem.

Solicitudo, quam dixi neceſſariam, piam & ſanctam, ſine qua nemo poteſt cenſeri inter filios Dei, commendatur nobis ſcripturæ teſtimonijs, & multis ſanctorum exemplis. Rom. 12. dicitur. Qui præeſt, in ſolicitudine. 1. Tim. 5. Si quis ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Abraham, Iſaac, Iacob piam ſuæ familiæ curam habuerunt: Ioſeph in Aegypto ſeptem annorum curam pie in ſe recepit ad imperium Pharaonis, poſtquam prædixiſſet de ſeptem fertilibus annis, & alijs ſeptem ſterilibus, qui fertiles illos ſequerentur: Daniel in Babylonia, pij Reges &

Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Prophetæ in populo Dei non tanta geſſerunt ſine hac ſancta cura. Paulus 2. Corinth. 11. Coloſ. 2. Theſſ. 2. ſuam ſolicitudinem pro Eccleſia teſtatur, ſic Reges pro ſuis regnis, Patresfamilias pro ſuis familijs, miniſtri verbi pro ſuis auditoribus, præceptores pro ſuis diſcipulis. Breuiter, ſinguli in ſua vocatione ſanctam curam habere poſſunt, imo debent, ſi rite ſuo fungi officio velint. Verum ne hæc ſancta & neceſſaria cura vllo vicio contaminetur, ſciendum eſt, quinque ad eam requiri, quorum primum eſt mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet ſine mandato Dei. Honeſta igitur erit vocatio, cuius pia & ſancta cura eſſe debet. Deinde, cura illa ſancta à fide proficiſci debet. Nam ſine fide Deo nihil placere poteſt. Tertia quia niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam, adhibenda eſt inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus, gratiarum vero actio, qua ſucceſſum Deo tribuamus, & non noſtræ prudentiæ aut dignitati. Eſt ſiquidem optimum remedium aduerſus ſolicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere, id quod Paulus docet Philip. 4. his verbis: De nulla re ſoliciti ſitis, ſed in omni re per precationem & obſecrationem cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. Quarto cura noſtra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etſi enim noſtræ domus incolumitas ſpectari poteſt, tamen principalis finis erit gloria Dei. Quinto, ſi parum cura noſtra & labor votis reſpondeat, ſubmittamus nos paternæ voluntati Dei

ti Dei in vero timore & humilitate, iuxta conſilium Petri dicentis: Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore exaltationis, omnem ſolicitudinem veſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Et Pſal. 54. Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet, & nõ dabit in æternum fluctuationem iuſto.

Mixta cura eſt, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur, vt cum curamus quidem quæ officij noſtri ſunt, id quod Deus à nobis ſerio requirit, ſed propter innatam in nobis dubitationem de prouidentia Dei limites tranſgredimur, ac in officium Dei ſacrilege irrumpimus, vt cum paterfamilias recte & pie inſtituit liberos, familiam ſuam curat, ſed nimia trepidatio & anxietas ad impatientiam impellit, quando votis nõ reſpondet labor & cura ipſius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum, & ſtrenue faciat officium, nec ſinat ſuam piam curam Ethnica diffidentia conſpurcari, quod abiecta Ethnica diffidentia & anxietate, pax nobis interne conſtet, ac erga homines ſimus modeſtiores & manſuetiores, cum quibus eidem Domino ſeruiamus, excuſſo iugo Mammonæ & Ethnicæ ſolicitudinis. Hæc dixi de triplici ſolicitudine, vt ſciamus, à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & ſancta cura, qualem & ipſe omnium maxime ſuſtinuit, ſed à prophana & Ethnica. Quibus autem id faciat argumentis, id nunc ex textu videbimus. Ponuntur autem hic ordine ſex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nob

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quare decet vt Ethnicā ſolicitudinem, quæ ex ignoratione prouidentiæ Dei proficiſcitur, abijciamus.

PRIMVM, Nónne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quam veſtimentum? *Hoc eſt, ſi Deus id quod maius eſt ſine veſtra cura dedit, quare non daret quod minus eſt, ſi ergo ſine veſtra cura dedit animam & corpus, quæ magna ſunt, cur non daret victum & amictum, quibus iſta indigent, vt perſiſtant & non collabantur, præſertim cum ipſe hæc omnia in noſtros vſus condiderit.*

SECVNDVM, Reſpicite volatilia cœli, quę non ſerunt, neq; metunt, neque congregant in horrea ſua, &c. *Hoc eſt, Pater cœleſtis alit aues cœli, quæ vobis longe ſunt inferiores, ſi dignitatis gradum reſpicitis, cur non vos, quos ad imaginem ſuam creauit, aleret? Hoc argumento Dauid ſe conſolatur, dum inquit: Qui dat eſcas pullis coruorum inuocantibus eum.*

TERTIVM, Quis veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum, & de veſtimentis quid ſoliciti eſtis? *Quaſi diceret, vana iſta ſolicitudo veſtra eſt. Deus dat ſtaturam corporis ſine tua cura, cur non daret veſtimentum ſine prophana diffidentia de Deo, quaſi is tibi adeſſe in tuo labore recuſaret.*

QVARTVM, Conſiderate Lilia agri, quomodo creſcunt. *Lilia in agris ſuccum ex terra attrahunt, ita antea diſponente Domino, & ita pulcre veſtiuntur, adeo vt ne Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit, ſicut vnum ex iſtis. Cum hoc Deus*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

præſtat Lilijs, quæ breue marceſcent, & comburentur, cur non vos veſtiret, quos ad æternam vitam creauit?

QVINTVM, Hæc omnia gentes inquirunt. *Quaſi dicat, vos olim more gentium ignari eratis prouidentiæ Dei & vacui fide, ſed nunc ſcitis Deum curam pro vobis habere, cur igitur Ethnica diffidentia neceſſaria vitæ quæritis?*

SEXTVM, Scit Pater veſter, quod his omnibus indigeatis. *Hæc diligenter nota. Nō dicit, ſcit Deus tremendus Zelotes, cōditor cœli & terræ, viſitans iniquitatem in filios, ſed dicit: Scit Pater, cuius Pater? veſter. Qualis? cœleſtis. Hic quia cœleſtis eſt, eſt & optimus, & omnipotens, & ſapientiſſimus, quia optimus, vult dare quæ bona ſunt, quia omnipotens, poteſt quæ vult, dare, quia ſapientiſſimus, nouit quomodo, quid, & quando dare conueniat.*

DE TERTIO.

Quærite primum regnum Dei, & iuſticiam Dei, & cætera adijcientur vobis. *In hoc breui dicto Chriſti ſunt duo: Mandatū & Promiſſio. Mandatum quidem eſt:* Quærite primum regnum Dei, & iuſticiam Dei. *Promiſſio vero:* Et cætera adijcientur vobis. *Primo ergo loco mandatum videam. Deinde promiſſionem.*

Mandatum eſt, vt quæramus regnum Dei & iuſticiam Dei. Hic quæritur qualénam ſit regnum Dei, & quæ Dei iuſticia. Deinde, quis quærendi modus. Regnum Dei triplex in ſcriptura eſt, ſcilicet poten-

tiæ, gratiæ & gloriæ. Potentiæ regnum non iubet nos quærere, ſed gratiæ, vnde eſt tranſitus ad regnum gloriæ. Quódnam eſt regnum gratiæ? Eſt in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euãgelium eſt veluti præconis vox, quo inuitamur ad hoc regnum, de hoc loquitur Chriſtus alibi: Regnum Dei intra vos eſt. Hoc ergo regnum eſt gratia Dei quam Euangelium Chriſti offert, promiſsio eſt ianua, introductor Spiritus ſanctus, qui nos ſanctificat, & regenerat lauacro aquæ per verbum. Breuiter, hoc gratiæ regnum eſt miſericordia, remiſsio peccatorum, gaudium conſcientiæ, liberatio à regno Satanæ. Quæ eſt iuſticia Dei, quam iubet nos quærere? ea abſq; omni dubio eſt noua vita & obedientia, quam Deus à filijs ſuis requirit.

Promiſsio eſt, Et cætera adijcientur vobis. Hoc eſt, quæ pertinent ad huius vitæ ſuſtentationem donabuntur vobis. At Paulus, id quod nemo dubitat, ſedulo quæſiuit regnum Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur, ſe fame & ſiti laboraſſe. Deinde ſanctus Iacob laborat frumenti & aliorum victualium inopia, adeo quod cogatur cum tota familia ire in Aegyptum, ne cum ſuis fame pereat, videtur ergo hæc Chriſti promiſsio vana eſſe. Reſpõdeo: Promiſsio Chriſti non fallit, veritas enim mentiri nequit. Nam Chriſtus, qui eſt medicus noſter, non ignorat quando apponẽda, & quando detrahenda ſint remedia. Non tam noſtram imprudentiam, quam ſuam ſapientiam conſulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quod ſuos non deſeret. Quod autem nobis aliquando neceſſaria

ceſſaria deſunt, multæ ſunt cauſæ. 1. vt exerceamur patientia. 2. vt interdum noſtra peccata iſtis plagis puniantur. 3. quia ſæpe ſuperflua quærimus, iuſte & recte neceſſarijs caremus. 4. propter abuſum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, noſtro ſtudio & induſtriæ magis, quam Deo donanti aſſcribimus. Quare ſi volumus benedictionem Domini, confiteamur, & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua ſunt omnia, Domine, & quæ de manu tua accipimus, tibi reddimus. Hic vt fatetur Propheta omnia Dei eſſe, ita omnia in laudem Dei conuertit, quod vt nos quoque faciamus, donet nobis Pater cœleſtis, per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XVI. TRINITATIS, LVCÆ VII.

IESVS ibat in ciuitatem, quæ vocatur Nain, & ibant cum eo diſcipuli eius multi, turbaq; copioſa. Cum autem appropinquaret portę ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris ſuæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum vidiſſet Dominus, miſericordia motus eſt ſuper eam, dixitq; illi: Noli flere. Et acceſsit, tetigitque loculum. Porro qui portabant, ſubſtiterunt. Et ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge, & reſedit qui erat mortuus, & cœpit lo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pit loqui, & dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabāt Deum,

dicentes: Propheta magnus ſurrexit inter nos, & Deus viſitauit plebem ſuam. Et exijt hic rumor in vniuerſam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

PAVLVS *Apoſtolus ſcribens Romanis, dicit: Quæcunque ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Quapropter cum legimus hodiernum Euangelium dulciſſimum, ſciamus quod non ſolum ad illam viduam de Naim pertineat, verumetiam ad totū genus humanum. Chriſtus enim in hoc Euangelio teſtatur de ſua diuina potentia, de affectu ſuo erga afflictos, & de officio ſuo. Primum ſiquidem teſtatur ſe Dominus omnipotentem eſſe, dum morti, quæ eſt aculeus peccati, imperat. Deinde teſtatur ſuum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tur ſuum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur, teſtatur ſuum officium eſſe, vt deſtruat opera Diaboli. Ideo enim in mundum venit, quemadmodum Moſes, Prophetæ, ipſe Chriſtus & Apoſtoli teſtantur. Hæc in genere conſideranda ſunt in hoc Euangelio. Cæterum quo nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis ſit affectus Chriſti erga nos.

II. Præſentis miraculi declaratio cum ſuis circumſtantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euangeliſta Hiſtoriam de quodam adoleſcente mortuo, cuius funus efferebatur, vt ſepeliretur, quod cum videret Dominus, miſericordia motus eſt. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem lapſus humani generis, tyrannis diaboli, calamitatū magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat ſuum officium eſſe, vt has munitiones Satanæ deſtruat. Vidit enim in hac muliere exemplum humanæ miſeriæ, quæ ipſum de lapſu hominis & de ſuo officio admonuit.

Duo ergo ex hoc loco colligamus: Vnum, quales nos ſimus. Alterum, qualis Chriſtus erga nos. Nos ſumus reuera miſeri, afflicti, & damnati, nec poſſumus noſtris virib. è tantis malis eluctari. Chriſtus eſt Deus & homo, qui venit, vt ſaluet quod perijt, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

hic ſuum affectum declarat erga genus humanum. Neque enim aliter affectus eſt erga nos, quam erga hanc viduam. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & noſtris, hanc iuuat, vult & nos iuuare. Hoc eſt plane quod Apoſtolus dicit, Hebræis ſcribens: Habemus pontificem, qui condolere poteſt noſtris infirmitatibus. Imo maiorem affectum erga nos habet, quam hæc vidua habet erga vnicum ſuum filium, quem hic plorans comitatur ad ſepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid poteſt mulier obliuiſci infantis vteri ſui, & ſi illa oblita fuerit, ego non obliuiſcar tui.

Sed quæ cauſæ ſunt huius ineffabilis dilectionis Chriſti erga nos, qui ſumus multis ſceleribus & ſordibus defœdati? certe hic nullum eſt noſtrum meritum, nulla ex nobis dignitas, ſed ſunt quatuor cauſæ, quibus filius Dei mouetur, vt tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA eſt affectus paternus, nam ab ipſo conditi ſumus. Proinde iure creationis ipſius ſumus. Et tametſi nos plenos ſordibus & ſceleribus nouit, tamen aliquid de ſuo in nobis adhuc reperit, nimirum quod ſimus ipſius creatura. Miſereris omnium Domine (inquit Sapiens) & nihil odiſti eorum quæ feciſti.

SECVNDA, dignitas creationis, nimirum quod ad Dei imaginem cõditi ſimus, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et quia hæc imago ex potiſſima ſui parte abolita per peccatum erat, ipſe Dominus venit, vt

eam

eum rurſus repararet, quod ſit, dum in ipſum vera fide intuentes transformamur in imaginem Dei.

TERTIA, *finis creationis. Creati enim nos ſumus, vt ſimus templum Dei, Deum celebrans. Etſi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum, tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Chriſtus nouum templum extrueret.*

QVARTA, *deſtructio regni Satanæ, ad quod deſtruendum Dominus in mundum venit, & huius deſtructionis ſpecimen quoddam editum eſt hoc miraculo. Chriſtus ſæpe congreſſus eſt cum Satana, ſæpe illum in fugam vertit: quem tandem vicit reſurgens ex mortuis. Hæc victoria Chriſti in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hoſtium mors abolebitur. Hæ quatuor cauſæ mouerunt Dominum noſtrum, vt aſſumta carne fieret homo: & in carne, hoc eſt, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.*

Tametſi autem hic Chriſti affectus nobis ſæpe cõmendatur verbo Dei, multis comprobatur miraculis, atq; adeo obedientia ipſius filij Dei, qui obediens fuit Patri vſq; ad mortem crucis: tamen tria ſunt, quæ nobis aliud perſuadere moliuntur: Lex, conſcientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac vita. Hæc enim nos à Chriſto abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, & nemo non eſt, qui ſe non videt infinitis modis legem tranſgreſſum eſſe. Intueamur in Euam, quæ ob vnum præ-

ceptum violatum maledictionis ſententiæ ſubiacuit. Quid nos quoties Deum offendimus?

Hanc legis ſententiam confirmat conſcientiæ trepidatio, quæ eſt inſtar mille teſtium, ſicuti in Prouerbio dicitur: Conſcientia mille teſtes. Huc illud Poetæ: Conſcia mens vt cuiq; ſua eſt, ita concipit intra Pectora pro meritis ſpemq; metumq; ſuis. Et diuus Bernardus ait: Mala conſcientia delictorum noſtrorum ipſa teſtis eſt, ipſa iudex, ipſa tortor, ipſa carcer, ipſa accuſat, ipſa iudicat, ipſa damnat. Quid, quæſo, grauius eſt, quam talem nocte dieq; ſuo geſtare in pectore teſtem? Huius conſcientiæ teſtimonio multi victi ſibiipſis vitam ademerunt, dum hanc accuſantem & teſtantem aduerſus ſe ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ ſententiam legis & conſcientiæ confirmant. Contra has tres grauißimas tentationes, in vera pœnitentia opponamus Ieſum Chriſtum. Is venit in mundum, vt maledictionem legis tolleret, peccatum aboleret, omnes calamitates credentium in ſe conuerteret in gloriam, ſed ita tamen, vt omnia ordinate fiant: eſt hic deſertum vaſtum, vnde tranſeũdum eſt nobis in patriam. Populus Iſrael non ſtatim venit in requiẽ promiſſam. Ioſeph in AEgypto non ſine carcere ad tantam dignitatem peruenit: Chriſtus non ſine cruce, morte & ſepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patiemur cum illo, etiã cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, fruſtra coronam expectat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

expectat. Nemo, inquit Apoſtolus, coronabitur, niſi qui legitime certauerit. Idem ait: Salui facti ſumus ſpe. Opponamus ergo maledictioni legis Chriſtum, qui pro nobis factus eſt maledictum. Opponamus conſcientiæ accuſanti Chriſtum abſoluentem à peccato. Si Filius vos (inquit) liberauerit, vere liberi eritis. Opponamus præſentibus ærumnis crucem Chriſti & conſilium Dei, qui vult nos eſſe conformes imaginis Filij ſui. Breuiter in vera pœnitentia & fide confugiamus ad Thronum gratiæ, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. In hoc vno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in ſe credentibus: Noli timere puſille grex, quia placuit Patri dare vobis regnum. Atq; ita non ſinamus vllam rem in cœlo, in terra, in inferno, perſuadere nobis, quod Chriſtus ſit aliter affectus erga nos, quam fuit erga hanc viduam. Proinde hinc diſcamus lõge aliud DEI iudicium eſſe quam mũdi. Deus & Mediator noſter Ieſus Chriſtus non reijcit more mundi calamitoſos & miſeros, ſed omnes recipit, quotquot ad ſe veninunt, iuxta ipſius promiſsionem: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Præterea hinc diſcant viduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & conſolatorem: Diſcant & hinc gubernatores Eccleſiarum non auerſari miſeros & calamitoſos: diſcant magiſtratus, Chriſti exemplo, non ſpernere, non reijcere, non damnare miſeros & calamitoſos, ſed eos amanter potius fouere & conſolari. Deinde diſcamus nos mutuo caritatis affectu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

fectu & officijs pijs proſequi. Hæc ſint dicta de prima huius Euangelij parte: Sequitur ſecunda.

DE SECVNDO.

In præſentis miraculi declaratione multæ circumſtantiæ ſunt: quarum ſingulæ habent ſuam doctrinam, quare eas ordine cum ſuis doctrinis & admonitionibus recitabo.

PRIMA: Cum efferebatur funus, ſequebatur vidua mater, & turba ciuitatis cum ea. *Hic duo videmus: quorum primum eſt, honor & pompa funebris. Honeſte demortui corpus deducunt ad ſepulturæ locum: ſic & ſancti Patres fecerunt. Abraham honorifice ſuam vxorem ſepelijt. Ioſeph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Eſau honorifice patrem Iſaac ſepeliunt. Breuiter, apud omnes pios magnus fuit honos ſepulturæ, idq́; propter ſpem reſurrectionis corporũ, & futuram immortalitatis gloriam. Hoc ſanctorum patrum exemplum imitatur eccleſia hoc tempore: tametſi multos inuenies, qui ſuos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorum. In noſtris funerib. huiuſmodi ſolennitas adhibetur: Pij præſentes ſequuntur funus, canitur, pulſatur, prædicatur aliquãdo.*

Qui ſequuntur funus, 1. ſuum amorem teſtantur erga mortuum. 2. hoc facto edunt exemplum fidei ſuæ de reſurrectione mortuorum. 3. admonẽtur, quod ſuo tempore (quando viſum fuerit Domino) ſequantur, & his mundi calamitatibus per mortem valedicant.

De-

Deinde canitur, idq; vt Pſalmis pijs conſolentur viui, & vt agant Deo gratias pro eo qui mortuus eſt, ſi in confeßione vera deceßit.

Pulſatur, nõ ſolum vt conuocetur populus ad deducendum funus: verumetiam vt viui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Poſtremo prædicatur, vt qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & conſolationis contra mortem ſecum domum reportent. Hæc breuiter ſint dicta de prima circumſtãtia, & de pompa funebri, quæ apud nos ſeruatur.

SECVNDA, Dominus dicit viduæ: Noli flere. Hic quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla ſanctorum & ſciptura fletum ſuper mortuos admittunt. Deut. vltimo totus populus in deſerto defleuit Moiſen mortuum: Abraham defleuit Saram vxorem ſuam: Ioſeph vir ſanctus multos dies defleuit patrem Iacob: Dauid luget filium Ammon: Iſrael Samuelem: Martha Lazarum. Ipſe Dominus etiam defleuit Lazarum. Ieſus Syracides capite 38. ait: Fili in mortuum produc lacrymas, & quaſi dira paſſus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipſius, & non deſpicias ſepulturam ipſius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Chriſtus hic dicit mulieri, Noli flere. Has antilogias Paulus conciliat 1. Theſ. 4. vbi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicuti cæteræ gentes, quæ ſpem non habent. Prohibetur ergò luctus Ethnicus, qui nullam ſpem habet conſolationis

per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

per reſurrectionem mortuorum: & cōceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus conſolatio eſt propoſita.

Sed dicamus breuiter, poſtquam in conſolationis mentionem incidimus, vnde Chriſtiani ſe conſolari poſſunt in morte ſuorum amicorum: 1. cogitent voluntatem Dei, cui obtemperandum eſt. 2. cogitent vniuerſalem conditionem. Omnibus enim nobis ſemel moriendum eſt. 3. cogitent iuſticiam Dei. Quid enim iuſtius, quam vt qui dedit vitam, rurſus ad ſe eam recipiat & conſeruet, quando viſum fuerit. 4. cogitent Dei ſapientiam, qui nouit ſolus, nobíſne magis expediat viuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne vel ipſi peiores fiant, vel plures ærumnas in hac mortali vita perpetiantur. 5. cogitent mortuum liberatum eſſe ab omnibus ærumnis huius vitæ. 6. cogitent fruſtra magnum luctum ſuſcipi pro ijs, qui luctu reuocari non poſſunt. Ita Dauid 2. Regum. 12. ſe conſolatus eſt: Luxit ægrotante puero, quo mortuo, ſurrexit, ſe lauit & comedit. 7. cogitent, immodice lugentem corpori ſuo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitēt non mortuo inuidendam immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait ſcriptura) qui in Domino moriuntur. 9. cogitent reſurrectionem Chriſti & noſtram, quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium eſſe debet non ſolum aduerſus dolorem, quem pro mortuis concipimus: verumetiam contra omnes calamitates animi & corporis. Verum obijciet aliquis: Solatio vitæ ſum deſtitutus, ergo non ipſum qui mortuus eſt, ſed teipſum & iacturam, quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quam inde habes, defles. Naturale eſt flere. Verum eſt: ſed vincat gratia naturam. Hæc ſint breuiter in hac ſecunda circumſtantia addita de conſolatione in morte carorum.

TERTIA: tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuus: quo tactu indicat ſuũ corpus organum fuiſſe acquirendæ nobis vitæ & ſalutis.

QVARTA: loquitur adoleſcenti, & ait: Tibi dico adoleſcens, ſurge. Ita etiam puellam excitauit, vt in Marco habetur: ſic & Lazarum quatriduanum, vt eſt in Iohanne. Hic docemur, quod & Chriſtus ſit potentior morte, & quod verbum ipſius ſit verbum vitæ & ſalutis.

QVINTA: Mortuus ſurgit ad vocem Chriſti, & hoc mirandum eſt. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui. Et Dominus dedit illum matri ſuæ.

SEXTA: Accepit omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus ſurrexit in nobis, & Deus viſitauit plebem ſuam, & exijt hic ſermo in vniuerſam Iudæam de eo. Hic duplex fructus miraculi deſcribitur. Vnus attingit præſentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præſentes ſpectatores hinc fidem conceperunt, vnde timuerunt Deum, vero cultu glorificarunt Deum, agnouerunt Meſſiam veniſſe, quem & confeſſi ſunt. Deinde hic rumor peruenit ad alios, qui fuerũt in Iudæa & finitima regione, qui & ipſi conceperunt fidem in Meſſiam: Et hodie iſte rumor ad nos venit, vnde

vnde agnoſcamus Chriſtum eſſe verum Meßiam, eſſe potentiorem morte, concipiamus in ipſum fidem: prædicemus Deum corde, voce, confeßione & moribus: ita futurum eſt, vt olim læti per ipſum ad æternam vitam excitemur.

DE TERTIO.

Diuus Ambroſius imaginem Eccleſiæ hic proponi dicit, quæ quia noſtras conditiones pingit, digna eſt explicatione. Vidua, inquit, ſignificat Eccleſiam: adoleſcens mortuus quemlibet peccatorem viuentem ſine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur ſuum filium mortuum, hoc eſt, Eccleſia ob impœnitentiam ſceleratorũ lamentatur, & rogat Chriſtũ vt ipſos moueat, & ad ſe pertrahat ſuo verbo & ſpiritu. Chriſtus igitur iubet, vt ſiſtant baiuli. Peccator enim à quatuor baiulis geſtatur ad infernum, qui ſunt: 1. ſpes diuturnioris vitæ. 2. conſideratio alienæ culpæ. 3. præſumtio diuinæ miſericordiæ. 4. adulatio ſocietatis prauæ. Si autẽ vis reſurgere à morte peccati, neceſſe eſt vt audias Chriſtum, qui iubet baiulos ſiſtere. Primum ergo depones fiduciam longioris vitæ, quia vita incerta eſt, ſicuti multorum experientia docet, & periculum in promtu eſt, vt videre eſt in diuite epulone. Deinde non debes alienam vitam tibi proponere imitandam: ſed exemplo Abraham Deo te ſubijcies, confides in illum, emendabis mores, ſciens quod errantium multitudo neminem ſit excuſatura in iudicio. Non iuuit Adam quod diceret: Mulier, quam dediſti mihi, dedit

mihi

mihi de pomo. 3. depone præſumtionem miſericordiæ Dei. Nam hæc præſumtio eſt magnus Dei contemtus, Rom. 2. 4. reijce adulatores, qui te ad mala ſolicitant. Quo facto, recumbe in Chriſtum viua ſiducia, & ipſe te viuificabit ad æternam vitam, quam donet nobis Chriſtus, cui ſit honor in ſecula, Amen.

DOMINICA XVII. TRINITATIS, LVCAE. XIIII.

ACCIDIT, vt introiret Ieſus in domum cuiuſdam principis Phariſæorum Sabbato, ad capiendum cibum. Et ipſi obſeruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad Legiſperitos & Phariſæos, dicẽs: Num licet Sabbato ſanare? At illi tacuerunt. Ipſe vero apprehenſum ſanauit eum ac dimiſit. Et reſpondens ad illos, dixit: Cuius veſtrum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

aſinus aut bos in puteum cadit, & non continuo extrahet illum die Sabbato? Et non poterant ad hæc reſpondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne quando honoratior te ſit inuitatus ab illo, & veniens is, qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum vocatus fueris, vade, accũbe in nouiſsimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Quia omnis, qui ſe extollit, deijcietur, & qui ſe deijcit, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO *huius Euangelij fuit hæc: Chriſtus à Phariſæo quodam ad prandium inuitatus, obſeruatur à diſcumbentibus, idq; ideo, vt habeant quod accuſent, vel in dictis, vel in factis Chriſti. Hæc enim eſt improbitas mundi, vt quemadmodum vicia palliant virtutum larua, ita honeſta facta & veram virtutem infamia proſcindere non verentur. Tanta eſt malitia hominum. Verum Chriſtus eorum improbitate nequaquam abſterretur, ſed obtinet antiquum, ac officium ſuum exerit in medio hoſtium, nobis relinquens exemplum, vt in rectè factis non deſinamus*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſinamus progredi, etiamſi totum mundum nobis aduerſum animaduerterimus. Miſerum itaque hunc Chriſtus ſanat, potentiam ſuam diuinam, promtiſſimam iuuandi voluntatem erga miſeros, & officium ſuum, ob quod in mundum venerat, declarans. Deinde veram ſabbatiſmi rationem explicat, & facto ſuo veluti definit verum ſabbatiſmum. Quare vt ſimul arguit & Phariſæorum ſuperbiam & in ſcripturis inſcitiam, ita ad veram humilitatem hortatur. Hæc de ſumma præſentis Euangelij. Loci autem ſunt tres:

I. *De Sabbato atq; eius veris operibus.*

II. *De miraculo, quo confirmatur verus vſus Sabbati.*

III. *De vera humilitate.*

DE PRIMO.

Cum dominus Sabbato inuitatus eſſet à quodam Phariſæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui ſibi plus alijs ſapere videbantur, nunquid liceat Sabbato curare. Ideo autem hanc quæſtionem proponit, quia ſicuti alias ſcripturas ſuis corruptelis, ita etiam ſabbatiſmum infecerant Phariſæi. Verum quia quæſtio eſt de Sabbato, nos doctrinam integram de Sabbato proponemus, & quatuor ordine dicemus: 1. cur Deus Sabbatum inſtituerit. 2. quiſnam ſit verus vſus ſabbatiſmi Iudaici. 3. qualia noſtra feſta eſſe debeant. 4. de veris Eccleſiæ ceremonijs & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabbatum inſtituit? Quinq; cau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſæ præcipue numerantur, quarum prima eſt, vt eſſet perpetuum ſymbolum quietis Dei poſt creationem mundi, quem ſex diebus cum omnibus ſuis ornamentis & contentis creauit. Hæc cauſa aßignatur Geneſ. 2. vbi Moſes ait: Dominum præcepiſſe Sabbatū ſanctificari, quia eo die à creatione quieuit, ſeptimus dies eſt Sabbatum Domini, ſex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda cauſa inſtituti Sabbati fuit, vt eſſet figura & antitypon ſabbatiſmi Chriſti. Figurabat enim Sabbatum, quod Chriſtus verum Paſcha, & noui cœli & nouæ terræ creator, requieſceret in ſepulchro die Sabbati, & ageret verum ſabbatiſmum. Quapropter ſeuere præcipit populo Iudaico vt Sabbatum obſeruarent. Et ſapientiæ ſuæ conſilio inſcrutabili ordinauit, vt Chriſtus verus agnus paſchalis in ipſo die Paſchatos mactaretur & occideretur, & proximum Sabbatum requieſceret in ſepulchro. Tertia, fuit etiam inſtitutum Sabbatum, vt eſſet ſymbolum promißionis. Promiſit enim Deus ſuo populo ſabbatiſmum, id eſt, requiem. Ieſai. 14. Et erit in die illa cum requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à confuſione tua, & à ſeruitute dura, qua antea ſeruiſti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præſentium ærumnarum in hac vita. Secundam à tentationibus, quibus nos propria concupiſcentia & Diabolus adoritur. Tertiam à ſeruitute diaboli, vt ille nunquam poßit nos redigere in ſuam ſeruitutem, & durum iugum. Quarta, vt eſſet certum tempus docendi & diſcendi verbum Dei, ſeu vt eſſet tempus, in quo fieret

publica

publica Religionis profeſsio, in qua pij conſolationem caperent, & rudes erudirentur ad pietatem. Iſai. 58. Si vocaueris Sabbatum delicatum, tunc delectaberis ſuper Domino. Iob. cap. 22. Tunc ſuper omnipotentem delicijs afflues, & eleuabis ad Deum faciẽ tuam. Nõ enim ad ludendum & potandum, ſed ad laudandum & orandum Deum inſtitutum eſt Sabbatum. Vnde Auguſtinus vere dicit, tali die minus malũ eſſe arare, quam ludere. Quinta politica eſt, quæ populo Dei Deut. 5. commendatur his verbis: Obſerua diem Sabbati, vt requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua, & tu. Et poſtea: Non facies in eo quicquam operis, tu, & filius, & filia tua, ſeruus & ancilla, bos & aſinus, & omne iumentum tuum. Atq; ita habemus & veras cauſas, & verum vſum Sabbati Iudaici. Etſi autem Iudaicum Sabbatum vna cum alijs ceremonijs Moſis abolitum eſt & abrogatum, quantũ ad ſeptima diei ſeptimanæ obſeruationem attinet, tamen quantũ ad vſum attinet, eſt perpetuum, vtpote quod & iuris diuini & naturalis eſt. Vt enim Deus vult coli & ſuum verbũ ſonare, ita natura dictat omnino neceſſarium eſſe, vt ſit quoddam tempus ſacris rebus deſtinatum. Neceſſe eſt igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congreſſus certis horis, & doceatur diſcaturq; verbũ Dei, quo omnia fiant in Eccleſia ordinate & decenter, vt Paulus Corint. docet.

Porro in noſtris feſtis duo ſunt obſeruanda: Vnum, quid ſit vitandum. Alterum, quid ſit faciendum. Vitanda ſunt tria: 1. Externus labor, idq; ideo, vt animus totus poſsit vacare cultui diuino, hoc eſt,

vt vacet audire verbum, illud diſcere & meditari, proinde magiſtratus officium eſt curare, ne ſeruilibus operibus impediatur cultus Dei iſto tempore. Verum hic ſciendum eſt, quatuor eſſe exceptiones, quæ laborantes iſto tempore excuſant. 1. Neceſsitas. Nam & Dominus excuſat diſcipulos ſuos vellicantes ſpicas die ſeptimo, Matth. 12. 2. Vtilitas Eccleſiæ, ſicut ſacerdotes fecerunt in die Sabbati omnia, quæ in Eccleſia videbantur neceſſaria, non impediti Sabbati religione. 3. Proximi vtilitas & ſalus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die Sabbati. 4. Superiorum autoritas, quibus obtemperandum eſt. Verum ſuperiores caueant, ne ſe ſuperiorem offendant, dum inferiores ſe nimium grauant.

Habemus quæ ſunt in noſtris feſtis vitanda, nunc quid in illis faciendum ſit videamus. PRIMVM itaque, quoniam Iudæi occupati erant in mactandis ſacrificijs & offerendis, mactemus & nos ſacrificia propriorum corporum, & offeramus vitulos labiorum noſtrorum, agamus ſeriam pœnitentiam, glorificemus Deum corde, ore, confeſsione & moribus, offeramus thymiama cordis noſtri, id eſt, fidē & ſpem, offeramus ſacrificium beneficentiæ, quo ſacrificij genere (vt inquit Apoſtolus ad Hebræos) exhilaratur Deus, ſimus ad dandam Eleemoſynam impigri, foueamus Eccleſiæ imbecillia membra, ſanemusq́ʒ ea quantum id fieri poteſt, idq́ʒ exemplo Chriſti aliorumq́ʒ ſanctorum, qui ſe in veris Sabbati operibus exercuerunt.

Reſtat vt nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

moniæ ſunt ritus & ordinationes ad regendam Eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. Hæ ſi ſint licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum verbum Dei, vt Baptiſmus & Cœna Domini, aut faciunt reuera ad conſeruandam doctrinam & politiam Eccleſiaſticam, & ſunt à Senatu Eccleſiaſtico ordinatæ, vel à pio magiſtratu. Hæ cæremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinatæ decori & ordinis gratia. Decori partes ſunt duæ: Prior eſt, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis. Poſterior, vt modeſtia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes ſunt tres: PRIMA, vt præſidentes habeant certam regulam agendi. SECVNDA, vt auditores aſſueſiant ad obedientiam & diſciplinam. TERTIA, vt bene compoſito Eccleſiæ ſtatu paci & tranquillitati conſulatur. Hæc ſint breuiter de ceremonijs pijs dicta, & eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, eſt de miraculo, quo ſanatus eſt hydropicus. In hoc Euangelio ſunt quatuor obſeruanda: Quæſtio, ſanatio, defenſio facti, & vſus.

Quæſtio ab ipſo Chriſto proponitur, an liceat Sabbato curare? Ad hanc nihil reſpondent Phariſæi. Si enim negaſſent licere, viſi fuiſſent crudeles in miſerum hydropicum. Si affirmaſſent, tranſgreſſores legis ſe eſſe timuiſſent. Tacent igitur, vt explorent quid Dominus velit facere. Si non ſanaſſet, dixiſſent

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

illum vel non potuiſſe, vel noluiſſe huic afflicto opem ferre. Si ſanaſſet, putarent ſe habuiſſe iuſtam cauſam accuſandi Chriſtum, tanquam tranſgreſſorem Sabbati, adeoq́ʒ legis diuinæ contemtorem. Hic vtrinque eſt periculum. Sed Dominus nō moratus illorum Sophiſticam, apprehendit hunc miſerum hydropicum, eum ſanat intuentibus Phariſæis, atque ſanum dimittit. Quo facto, vt in principio dixi, declarauit potentiam, voluntatem, & officium ſuum. Nunc ſequitur tertio loco defenſio facti. Cuius, *inquit*, veſtrum bos aut aſinus in puteum cadit, & nō extrahit illum die Sabbati? *Quaſi dicat, aut licet curare hominem in die Sabbati, aut non licet. Si licet, cur me obſeruatis tanquam legis tranſgreſſorem, ſi hoc facio? Si non licet, cur aſinos & boues ſeruatis vos die Sabbati? quid illi contra? & non poterant (inquit Euangeliſta) ad hæc reſpondere. Sed quis vſus eſt hydropici huius ſanati à Chriſto? Duplex: Vnus generalis, de quo dixi, videlicet vt hoc miraculo Chriſtus oſtenderet ſuam potentiam, voluntatem, officium, veritatem ſuæ doctrinæ, & inde fides in ſpectatoribus confirmaretur. Alter ſpecialis. Nam hic hydropicus ex ſua haud dubie intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos diſcamus, quod Chriſtus non contemnit eos, qui ſe ſua culpa coniecerunt in morbos, modo hunc hydropicum imitentur, ac patiantur ſe ab illo tangi & ſanari, hoc eſt, ſi cordis affectu Chriſtum accedant, ſi ipſius verbo credant, agant pœnitentiam, agnoſcant iuſtam iram Dei, propter Chriſti meritum precentur*

culpa

culpæ condonationem, & plagæ aut ſanationem, aut mitigationem.

DE TERTIO.

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt: Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c. *Vt hac parabola ſuperbiam damnat: ita veram humilitatem, quæ eſt rariſſima virtus, docet: de qua hoc ordine dicam: Primum, quid ſit humilitas. Deinde, quot ſint eius genera. Tertio, quas habeat cauſas, cum efficientes, tum impedientes. Quarto loco, quis ſit fructus & quæ præmia veræ humilitatis.*

Quantum ad primum attinet, vt ſciamus quid ſit humilitas, debemus videre quos ſcriptura humiles vocet. Vocat autem Paulus humiles, quos Chriſtus vocat pauperes Spiritu, quales ſunt, qui omnis propriæ virtutis, ſapientiæ & iuſticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni eſt ad ſolum Deum referunt. Proinde humilitas eſt virtus, qua veriſſima noſtri agnitione nobis ipſis vileſcimus, omnis propriæ virtutis, ſapientiæ, iuſticiæ fiducia exinaniti, nos corā Deo proſternimus, ac in eo ſolo omnia bona per Chriſtum quærimus. Illuſtre exemplum eſt in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide & alijs multis ſanctis. Hæc vera eſt humilitas, de qua Chriſti promiſſio eſt intelligenda: Beati pauperes ſpiritu. Habemus quid ſit humilitas: iam quotuplex ſit videamus. Eſt itaq; humilitas duplex: vna, qua coram Deo nos proſternimus: altera, qua coram hominibus nos ſubmittimus: ſed ca-

uendum eſt, ne ſuperbia laruam humilitatis induat, quam ſi homo detrahere non poteſt, Deus certe eam pudefaciet. Sed illa larua omiſſa, dicamus de vera humilitate, quæ Deum & hominem reſpicit. Humilitas coram Deo eſt verus timor Dei, ex agnitione noſtræ infirmitatis & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manaſsis in carcere, qui poſteaquam genua corporis propter anguſtiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abraham ſe humiliauit, quando ſe puluerem & cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus eſt vera dilectio, qua nos nemini præferimus ſuperbe, ſed omnibus nos ſincere accommodamus. Huius humilitatis exēplum maximum habemus in Filio Dei, cuius exemplum vt imitemur, monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata virgo, Anna prophetiſſa, & multi alij.

Iam de cauſis, ſicuti promiſi, tertio loco dicendum eſt, quæ ſunt ſanè multæ. PRIMA, *Mandatum Dei. Primum enim præceptum requirit humilitatem erga Deum: tota ſecunda tabula requirit humilitatem erga hominem.* SECVNDA, *Exemplum Chriſti, vnde Paulus Philip. 2. Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto, qui cum eſſet Deus, aſſumſit formam ſerui.* TERTIA, *Conſideratio tuiipſius, quid fueris ante ortum, quid ſis ab ortu ad occaſum, quid futurus ſis poſt hanc vitam. Fuiſti ſemen & ſanguis in vtero materno, iam es in deſerto miſerarium huius vitæ, & tandem eſca eris vermium.* QVARTA, *quod bona, ſi quæ habes, non tua ſint, ſed Dei, tibi in aliorum bonum collata. Si ergo inde ſuperbis, aut*

male

male eis vteris, pœnæ tibi horribiles metuendæ ſunt. QVINTA, cogitatio quod Deus poßit tibi auferre quicquid habes donorum, ſi illis abuſus fueris, & illi ſoli laudem non tribueris. SEXTA, quod multi qui minora dona videntur habere, quam tu, ſæpe vtiliorem operam collocent Reipub. & Eccleſiæ, quam tu. Nam vt Deus eſt robur panis, ita vis, qua aliquid gratum illi ſit. Atq; iſtæ ſunt cauſæ ſex, quæ coniunctæ veram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Philip. 2. ait: Nihil ex contentione aut inani gloria, ſed per humilitatem alij alios ſeipſis exiſtiment excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant, vt deſtituuntur caritate, ita vera humilitate ſunt vacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid ſit humilitas, quotuplex, & quas habeat cauſas: nunc ſequitur, quod quarto loco promiſi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui vere humilis eſt, triplicem fructum, primum coram Deo, ſecundum coram hominibus, tertium in ſe ipſo, conſequetur.

Coram Deo hic primus fructus eſt, quod vere humilis habeat Deum in ſe habitantem. Vnde Iſaias 57. in ſancto habitans, cum contrito & humili ſpiritu. Et 66. Ad quem reſpiciam, niſi ad contritum ſpiritu & trementem ſermones meos. Luc. 2. Deus exaltat humiles. 1. Pet. 5. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam.

Coram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum ſuperbus ab omnibus contemnitur: ita vere humilis ab omnibus honoratur: eũ honeſtum nomen & fama comitatur.

In ſeipſo hos percipit humilis dulciſsimos fructus: 1. humilitas eſt mater pudicitiæ & patientiæ. 2. eſt via ad ſapientiam, Prouerb. 11. Vbi eſt humilitas, ibi & ſapientia. 3. eſt cuſtos timoris Dei & fidei. 4. eſt opitulatrix inuocationis, & veluti exauditionis in Domino conciliatrix. Pſal. 101. Proſpexit Dominus in orationem humilium. 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Matth. 24. Qui ſe humiliauerit, exultabitur. Prouerb. 29. Humilẽ ſpiritu ſuſcipiet gloria, non quod humilitas iſta mereatur, ſed quod iſta contingant humilibus propter humilitatem Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XVIII. TRINITATIS, *Matth. 22.*

CVm audiſſent Phariſæi, quod obturaſſet Ieſus os Saducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis, Legis doctor quiſpiam, tentans eum, & dicẽs: Magiſter, quod eſt mandatũ magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt primum & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

eſt huic: Diliges proximum tuum perinde atque teipſum. In his duobus mandatis tota

Lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Phariſæis interrogauit eos Ieſus dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in Spiritu vocat eum Dominum? dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere quicquam, neque auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC *Euangelium continet ſummam doctrinæ Chriſtianæ, videlicet doctrinam Legis & Euangelij;*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gelij: Phariſæus proponit quæſtionem de Lege, Chriſtus rurſus de Euangelio: ſed diuerſo conſilio: Phariſæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi cauſa: Chriſtus autem eo animo quærit de Euangelio, vt errantes Iudæos & Phariſæos deducat in veram Legis & Euangelij cognitionem. Illi enim quia putarunt homines ex legis operibus iuſtificari, Euangelium contemſerunt, putantes non eſſe opus alia doctrina ad ſalutem conſequendam, quam legis, quorum errorem confutat Chriſtus. Vide hic Chriſti bonitatem: Tametſi Phariſæi ex malicia interrogant: tamen Chriſtus ex officio reſpondet, & tradit abſolutam doctrinam de Lege & Euangelio. Proinde ſumma Euangelij eſt, quod Chriſtus totam legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ ſunt dilectio DEI, & dilectio proximi. Deinde de Meſſia quærit, hoc eſt, de ſeipſo, vt oſtendat qualis ſit, nimirum Deus & homo, qui ideo promiſſus erat patribus, vt deſtrueret opera Diaboli, & benedicerentur in ipſo omnes cognationes terræ, qui ſacerdos effectus iram Dei placaret, ſoluto precio pro nobis. Loci tres:

I. *De Saducæis, quibus Dominus os obſtruxit.*
II. *Quæſtio de legis ſumma, & norma cultus Dei.*
III. *Quæſtio de Meſſia.*

DE PRIMO.

Phariſæi audientes, quod ſilentium impoſuiſſet Saducæis, conuenerunt in vnum. *Tametſi Phariſæi & Saducæi inter ſe aduerſam religio*

ligionem, & diuerſas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quod vtrię ſe Chriſto opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hoſtes: verum in hoc conueniunt, quod ambo cupiunt Chriſtum è medio ſublatum. Ita impietas conſpirat aduerſus Chriſtum & eius ſanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quod dicit Chriſtum ſilentium impoſuiſſe Saducæis, attinet, ſciendum eſt, quod Saducæi, qui negarunt animas viuere poſt mortem, & ſuſtulerunt reſurrectionem mortuorum, Chriſtum impugnarunt, vt vel ſuæ ſententiæ ſubſcriberet, vel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab iſtis doctoribus erat ſeductus. Adorti ſunt ergo Chriſtum hoc modo: Si reſurrectio mortuorum erit, multa incommoda, multa diſsidia, & magnæ abſurditates ſequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædam apud nos fuit, quæ nupſerat ſeptem viris, vni poſt alterum: iam ſi futura eſt reſurrectio mortuorum, reſurget iſta mulier, reſurgent & ſeptem mariti, quos habuit illa. Iam ſi vnus ex illis ei adhæſerit, alij mouebunt ei lites, ſi omnes ſimul cum illa vna habitauerint, nihil erit mulieri moleſtius & viris difficilius. Cum igitur hæc abſurda ſequerentur reſurrectionem mortuorum, male aſſeritur reſurrectio mortuorum. Hæc fuit eorum ratiocinatio, quorum officium erat recte populum inſtituere de ſpe vitæ æternæ, à qua perfide homines auocant, & tamen iuſti videri volunt. Sed his Chriſtus os obſtruit, & ita ſilentium imponit, vt conuicti verbis Chriſti, nō habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehen-

prehendit quod ignorent ſcripturam, & tamen voluerunt eſſe ſcripturæ doctores. Confutat manifeſte propoſito exemplo: Deus eſt Deus viuorum. Deus eſt Deus Abraham, Iſaac & Iacob: Ergo Abraham, Iſaac & Iacob viuunt. Sed ſi illi viuunt: viuunt, aut ſecundum corpora, aut animas: nõ ſecundum corpora, quia illorum ſepulchra noſtis, igitur ſecundum animas, quas vos mori cum corpore falſo dicitis. Nunc autem animæ viuunt, vt ſuo tempore redeant in corpora, vt qui bona fecerunt in hac vita, mercedem recipiãt, & qui mala, luant ſupplicia iuſta. Hæc ſumma eſt confutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quod mortui reſurgant potentia & virtute Dei, cui nihil impoſſibile eſt. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præſertim cum illud & decreuerit, & ipſius iuſticiæ & gloriæ interſit. Paulus Philip. 2. ait: Nos expectamus Saluatorem de cœlo, Chriſtum Ieſum, qui transfigurabit noſtra contemta corpora, vt fiant conformia glorioſo corpori ipſius, per eam potentiam, qua poteſt ſibi omnia ſubijcere.

Cum igitur ratio noſtra incipit diſputare de reſurrectione, opponamus illi quatuor: Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iuſticiam, & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & propoſuit ſe velle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus eſt immutabilis, nunquam antiquabit. Et extãt huius decreti quædã exempla. Chriſtus Dominus reſurrexit à mortuis: Enoch viuus in cœlum translatus eſt: Helias in curru ardenti in cœlum viuus ſubuectus eſt.

Omnipo-

omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impoſſibilem eſſe reſurrectionem mortuorum. Si enim non poſſit facere quæ decreuit, non eſſet omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici poſſet.

Iuſticia eſt, vt reddat bene meritis præmia, & impijs ſupplicia. Iam videmus, quod in hac vita pijs vt plurimum male ſit, impijs vero bene. Sed nunc cum iuſticia Dei requirat, vt bonis bene ſit, & malis male, & id non fit in hac vita, neceſſe eſt aliam vitam reſtare, in qua Deus iuxta ſuæ iuſticiæ normam pijs vitam æternam, impijs vero infernales pœnas reddat.

Gloria Dei etiam opponenda eſt Sadducæorum opinioni & rationi noſtræ. Deus condidit hominem in ſuam gloriam, vt ſe perpetuo prædicet & glorificet, quod ſane non fieri poſſet, niſi eſſet reſurrectio mortuorum.

Præterea docet Chriſtus Sadducæos de ſtatu hominum poſt reſurrectionem. Non erit illic vſus coniugij, non erit procreatio ſobolis, ſed viuent perpetuo in omni æternitate caſti, ſicut Angeli Dei. Quare nō eſt metuendum bellum inter maritos multos, qui vnam & eandem vxorem vnus poſt alium in hac vita habuerunt. Hæc ſint dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum, & confirmatione noſtri de reſurrectione mortuorum, cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei immutabile, potentia, qua ſibi omnia ſubijcere poteſt, iuſticia, qua reddit vnicuiq; iuxta facta ſua, gloria, quæ illi redditur à ſanctis in omni æternitate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE SECVNDO.

Procedit Phariſæus, interrogat Chriſtum, quódnam ſit ſummũ legis præceptum. Dominus reſpōdet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum eſt huic ſimile. Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. *Id eſt, quicquid Prophetæ & Moſes de vero cultu DEI docent, ſub his duobus capitibus continetur. Cum nuper Dominica decimatertia Trinitatis & ſæpe alias de lege Dei dixi, quæ ſit, quis eius vſus, quod nemo poßit ei ſatisfacere, & quomodo pijs ſit abrogata, nolo hic eadem repetere, ſed duo dicam: Vnum cur Chriſtus ſecundum mandatũ de diligendo proximo, dicit ſimile eſſe primo, de diligendo Deo. Deinde, quia Chriſtus dicit, totam Legem & Prophetas in his duobus mãdatis pendere, idq́ ideo, quia quicquid Moſes & Prophetæ docuerunt, de cultu Dei, his contineatur, dicam pauca de vero cultu Dei, vt nobis certa eius ratio conſtet.*

Quantum ad primum attinet, ſciendum eſt, quod ſecundum præceptum de amando proximo non dicatur ſimile primo vel ordine, vel obiecto, vel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius eſt. Obiectum primi præcepti eſt Deus, vt ſecundi præcepti obiectum eſt homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, vt ſummũ bonum maxime ametur, deinde reliqua quoq; ſuo ordine iuxta ſuæ dignitatis gradus.

gradus. Non eſt ergo ſecundum primo ſimile ordine obiecti, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo eſt ſimile? Primum affectu dilectionis, quia vtrumq; requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam vtrumque nos obligat vel ad obedientiam, vel ad pœnam. Poſtremo conſecutione obedientiæ. Qui enim dicit ſe diligere Deum, & proximũ ſuum odit, mendax eſt, ait Apoſtolus Iohannes. Hoc ſit breuiter dictum, quomodo ſecundum præceptum ſit ſimile primo de diligendo Deo, nunc de vero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de vero Dei cultu melius intelligamus, quatuor, quæ ad eius explicationem faciunt, ordine dicam: 1. tradam regulam, ad quam exigendus & probandus eſt cultus Dei. 2. oſtendam cultus Dei ſolidum fundamentum. 3. quódnam opus recte dici poſsit cultus Dei, aperiam. 4. indicabo, quínam homines verum cultum Deo præſtare poſsint. His quatuor rite cognitis, conſtabit nobis quænam ſit vera colendi Deum ratio.

Quantum ergo ad regulam cultus Dei attinet, hoc ſtatuatur pro generali & immota regula, quod nullus cultus Deo placeat, niſi quem ipſe inſtituit. Hanc regulam non omnes recipiunt, quare nobis eſt firmis fundamẽtis munienda. Primũ itaq; Deus apud Iſaiam Prophetam, & Chriſtus in Euãgelio hanc regulam cõfirmat his verbis: Fruſtra me colunt, docentes doctrinas mandata hominũ. Et Spiritus ſanctus per os Pauli Col. 2. damnat omnẽ cultum, quẽ homi-

nes ſibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: In præceptis meis ambulate. Deinde impoßibile eſt placere Deo ſine fide. Cultus autem præſtatur, vt placeat, quare ex fide fieri eum neceſſe eſt, ex fide autem fieri nequit, niſi habeat mandatum & manifeſtum verbum. Fides enim ex verbo pendet. His certiſſimis rationibus ita confirmatur regula cultus Dei, vt qui contradicere pergit, ſtultior eſſe videatur, quam qui negat ſolem exortum eſſe, cum ſit clariſſimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus, nec ſinamus eam à nobis extorqueri vlla ſophiſtica.

Huius regulæ vſus eſt multiplex: 1. hac regula ſtabilitur autoritas legislatoris. Vbi enim in repub. liberum eſt vnicuiq; condere leges, vileſcit autoritas ſuperioris Domini. Hanc autoritatem ſibi vendicat Dominus in præcepto primo, cum inquit: Ego ſum Iehoua Deus tuus, &c.

Secundus vſus huius regulæ eſt, quod liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius eſt, quod impediat ſuperſtitiones & petulantiam hominum, in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei ſit dictum, videlicet quod nullus cultus Dei placeat, niſi quem ipſe inſtituit, & de huius regulæ confirmatione vſq;, nunc quod ſecundo loco propoſui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc poſitum eſt cum in cognitione Dei vera, tum in cognitione noſtri ipſorum. Cognitionem Dei conſequimur verbo & teſtimonio verbo addito. Vtrumq; enim nos docet: 1. quod Deus

ſit fons

ſit fons omnis virtutis, ſapientiæ, iuſticiæ & veritatis. 2. quod illi omnis gloria tribuenda ſit. 3. quod ad iuuandum ſit promtiſſimus. 4. quod velit omnes ad ſe confugere in quouis periculo. Cognitionem noſtri conſequimur ex duabus rebus, ex cōſideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus eſt, & ex præſentium virium noſtrarum æſtimatione. Conſideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati ſumus homines rationales, monſtratq; officium, in quo nos perpetuo occupari decet, nimirū vt referremus imaginem Dei in omni ſanctitate & puritate. Aeſtimatio præſentium virium cogit nos fateri, quod nequaquam debitum officium præſtare valeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eo, vt Deo quidem omnem gloriam tribuamus, nobis vero omnem gloriandi materiam adimamus, monſtratq; nobis hæc cognitio noſtras ſordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius vero fundamento, accedam ad illud, quod tertio loco propoſui, & clare definiam quis ſit cultus Dei.

Eſt itaq; cultus Dei opus mandatū à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hic primum indicatur, quæ opera ſint cultus Dei, nempe ſola illa, quæ Deus in lege ſua præcepit, quemadmodum ex regula ſupra tradita clare liquet. Deinde additur fides, vnde opus debet procedere. Eſt enim illa omnis operis boni effectrix, idq; ideo, quia nullum opus poteſt placere Deo, niſi prius perſona placeat, placet autem perſona fide. Sacrificat Cain, ſacrificat Abel. Vterq; habuit mandatum Dei, ſed

ſacrificium Cain non fuit cultus Dei, ſicut Abelis fuit. Quare? quia Cain fidem non habuit. Abel vero habuit. Dant eleemoſynam Cornelius Act. 9. & Phariſæus. Vterq; mandatum habuit, ſed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum eſt. Phariſæi vero fuit abominatio, quia perſona Deo non placuit. Duo ruſtici arãt agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo. Alter non placet, quia fide & timore Dei vacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Ancillæ duæ præſtant obedientiam ſuæ heræ forte in verrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei, ſed illa, quæ fidem ad laborem affert, cultum Deo reddit, quæ vero fide deſtituitur, facit quidem quod debet ex officio, ſed eius opus cultus Dei dici non poteſt.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum, debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Iſaiæ teſtimonio: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid eſt Deum glorificare? Breuiter, eſt illi omnem gloriam tribuere, & eum corde, ore, confeſſione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promiſi, ſcilicet quínam poßint Deo verum cultum præſtare. Hoc tametſi ex ſuperioribus colligi poteſt, tamen illud hic breuiter dicam. Illi ſoli Deum colere poſſunt, qui habent ad illum acceſſum, ſoli autem filij Dei habent ad illum acceſſum. Quare illi poſſunt ſoli Deo verum cultum præſtare. Sunt autem filij omnes, qui

credunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

credunt in nomen eius, Iohan. 1. & hi per fidem acceſſum habēt ad Patrem, Rom. 5. Et ea de cauſa Chriſtus docens ſuos orare, iubet dicere: Pater noſter qui es in cœlis, ſignificans tantum filios inuocare poſſe. Hæc de vero cultu Dei ſint dicta, cuius ſumma continetur dilectione Dei, & dilectione proximi, nunc reſtat vt dicam de tertia doctrina.

De Tertio.

Quid vobis (*inquit*) videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauidis eſt filius. *Phariſæi putarunt ſe iuſtos eſſe Lege, quod ſi verum fuiſſet, fruſtra Chriſtus promiſſus fuiſſet. Sic enim Paulus Galat. cap. 2. ait: Si iuſticia eſt ex Lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Quærit igitur Dominus de Meſsia, id eſt, Chriſto, vt ea mentione excitet eos ad agnoſcendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Meſsias eſſet promiſſus. Quod ſi recte feciſſent, ita fuiſſent ratiocinati: Meſsias eſt promiſſus, vt tollat peccatum, ſicut ipſe Iſaias teſtatur: Ipſe languores noſtros tulit. Geneſ. 15. In ſemine tuo benedicentur gentes. Ergo neceſſum eſt, vt non tantum ſit homo filius Dauid, verumetiam Deus, Dominus Dauidis, quemadmodum & Pſalmus teſtatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & recte de Lege & recte de Chriſto iudicaſſent, & Chriſtum vt verum Saluatorem fuiſſent amplexi, cui ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA XIX. TRINITATIS, MATTH. IX.

IESVS ingreſſus nauem, traiecit, ac venit
in ſuam ciuitatem. Et ecce, adduxerũt illi
paralyticum in lecto decumbentem. Cumq́;
vidiſſet Ieſus fidẽ illorum, dixit paralytico:
Bono animo eſto fili, remittuntur tibi pecca
ta tua. Et ecce quidam è Scribis dicebant in-
tra ſeſe: Hic blaſphemat. Et cum vidiſſet Ieſus
cogitationes illorum, dixit: Quare vos cogi-
tatis mala in cordibus veſtris? Vtrum enim
eſt facilius dicere? Remittuntur tibi peccata,
an dicere: Surge & ambula? Vt autem ſcia-
tis, quod poteſtatem habeat filius hominis
in terra remittendi peccata, tunc dicit para-
lytico: Surge, tolle tuũ lectum, & abi in do-
mum tuam. Et ille ſurrexit, abijtq́ue in do-
mum ſuam. Turbæ vero quæ viderant, ad-
miratæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

miratę ſunt, & glorificauerunt Deum, qui dediſſet poteſtatem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium continet vnum ex miraculis, quibus Dominus ſuam potentiam, voluntatem, & officium teſtatur, & ſimul confirmat ſuæ doctrinæ certitudinem. Narratur enim in præſenti Hiſtoria, quomodo Chriſtus paralyticum ſanet, quod factum non excipiunt auditores eodem modo. Phariſæi enim blaſphemant: turba viſo miraculo admonetur de præſentia Dei: confirmatur de Chriſti doctrina: vnde non ſolum timorem & fiduciam concipit, verumetiam veros edit fidei fructus, & prædicat bonitatem Dei. Eſt proinde hoc Euangelium veluti pictura quædam, in qua regnum Chriſti in hoc mundo depingitur, in quo ſunt, qui infirmos ad Chriſtum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, vt Phariſæi, omnibus temporibus. Sunt quoq; qui vere timent Deum, eumq; ob ſua facta glorificant. Inter hos varios auditores ſtat in medio Chriſtus, recipit ad ſe venientes, neminem ob miſeriam contemnit, ſanat vulnera, remittit peccata, ac ſuo Spiritu ſancto, veluti balſamo precioſiſsimo, liuores noſtros mitigat & ſanat. Hæc ſumma & hic ſcopus eſt hodierni Euangelij, quod docendi cauſa in tres diuidam locos.

I. *De ijs qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Chriſtũ portant, vt ſanet ipſum.*

II. *Murmur Phariſæorum accuſantium Chriſtum, & eius defenſio.*

III. *Miraculorum Chriſti finis & vſus.*

DE PRIMO.

Et aſcendens Ieſus in nauiculam,&c. *Hic omnium primum animaduertenda eſt occaſio miraculi hic à Domino editi. Chriſtus,inquit,aſcendit in nauiculam, transfretauit,& venit in ſuam ciuitatem,id eſt,Capernaum. Illic enim frequentius erat. Quæ cauſa fuit huius profectionis? fuerat in terra Geraſenorum,vbi dæmoniacum curauit, & cum dæmones peterent,vt ſibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & ſuffocatus eſt. Hoc cum viderent incolæ, venerunt ad Ieſum rogantes ipſum, vt à ſe diſcederet. Pluris enim ſuos fecerunt porcos, quam Chriſtum cum ſuo Euangelio: qui ſane hodie multos ſocios habent, quos iure vocare poſſumus Geraſenitas. Duo ergo hic obſeruentur: Vnum,quod nobis vitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda eſt ingratitudo Geraſenorum,qui pluris petaſonem, quam ſalutem fecerunt. Quorum ſimiles maxima pars eorum eſt, qui Chriſtiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur induſtria Chriſti, qui quamuis occaſionem nactus, pomeria ſui regni dilatare ſtuduit. Vt enim hac ſua profectione oſtendit, quantum hominum ſitiat ſalutem: ita nobis omnibus cõmendat ſuo exemplo in officio diligentiam.*

Iam ſequitur prima huius Euangelij pars. Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem,& videns Ieſus fidem illorum,dixit

paralytico:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

paralytico: Confide fili, Remittuntur tibi peccata tua. *In hac prima huius hiſtoriæ parte habemus quatuor, quæ obſeruare vtile fuerit. Primum, exemplum baiulorum. 2. Paralyticus ipſe. 3. reſpectus Chriſti in fidem eorum. 4. quomodo excipiatur paralyticus à Chriſto.*

In baiulis ex certis indicijs prodit ſe illorum fides, quæ ita ardet vbicunq; vere eſt, vt nullis cineribus eius flamma ſuffocari poßit. Hæc fides vel inde concepta erat, quod ipſum docentem & ſonantem prius viderant, vel ex fama, quæ ad eos peruenerat de factis Ieſu. Sūma eſt, quod ſibi perſuaſerint, quod afflictos reciperet & iuuaret. Hæc viua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum primus eſt confeßio Chriſti, quam tum confiteri in tanta hoſtium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio, quæ non magis abeſſe poteſt à fide, quam calor ab igni. Omnia enim vota credentium, quæ nunquam intermittuntur, ſunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi, quod ſe expoſuerint periculo vitæ propter confeßionem Chriſti. Nam Phariſæi, Scribæ & præcipui homines in iſto populo perſequebantur omnes, qui Chriſto aliquid honoris tribuerent. Quartus, dilectio proximi, qua ſincere proximum ſuum complexi ſunt. Quintus, labor & moleſtia propter ſalutem proximi. Nam non ſolum portant illum, quod fuit caritatis intimæ: verum etiam cum recta ad Chriſtum propter turbam venire non poſſent, aſcendunt tectum, & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid

Quid nos hinc diſcemus? Cum his baiulis vel inuito mundo confiteamur Chriſtum: inuocemus ipſum, cum pro nobis ipſis, tum pro alijs: exponamus nos periculo propter veritatem Euangelij, ſi res ita poſtulauerit: intime diligamus proximum, non ſolum affectu, ſed opere etiam, & nullos detrectemus labores, modo eis prodeſſe valeamus.

ALTERVM, quod in hac prima parte obſeruandum dixi, eſt ipſe paralyticus, in quo tria ſunt obſeruanda. Morbus, morbi cauſa, & quod ſe ad Chriſtum portari voluerit. Morbus fuit paralyſis, quæ eſt vbi alterum latus, aut dextrum, aut ſiniſtrum, ſenſum ac motum perdit. Morbus ſane grauiſſimus, quo totum officium hominis impeditur. Cauſa morbi duplex: Vniuerſalis, quæ eſt peccatum originis in omnibus hominibus: & ſpecialis, quæ ortum habuit vel ex intemperantia, vel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quod autem ſe ad Chriſtum portari voluerit, ſignificat ſe fidem habere in Chriſtum, quemadmodum & ipſi qui illum portarunt.

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum noſtrum internum & externum agnoſcamus, peccatum noſtrum fateamur, & cum hoc paralytico ſinamus nos ad Chriſtum vnicum medicũ portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte conſiderandum admonui, eſt, quod Ieſus viderit fidem illorum, hoc eſt, baiulorum & paralytici. Vnde hæc diſcamus: primum, quo ſit erga nos Chriſtus affectu. Non enim aliter eſt erga nos quam erga hunc paralyticum affectus. Nam non eſt perſonarum acceptor.

Dominus. Deinde, quod Chriſtus non tam magnitudinem peccatorum reſpiciat, quam fidem. Hæc impetrat à Chriſto ſalutaria animæ & corpori. Quamuis autem exiſtimem hunc paralyticum aliquam ſcintillulam fidei habuiſſe: tamen non repugno, ſi quis dicat baiulos habuiſſe fidem, & non ipſum paralyticum. Non eſt enim inſolens, beneficia corporalia, imo etiam ſpiritualia, impetrari aliena fide. Vt enim aliquis ſua ſapientia poteſt efficere, vt alius euadat ſapiens: ita qui credit, ſua fide poteſt alijs fidem impetrare. Verum ſicut nemo eſt ſapiens aliena ſapientia, ſed ſua: ita nemo ſaluatur aliena fide, ſed ſua propria. Hic ergo diſcamus & orare pro alijs, vt gratia Dei in illis augeſcat, & petere ab alijs, vt ſuis nos precibus Deo commendent. Multum enim valet deprecatio iuſti.

QVARTVM, quod in hac prima parte ſpectandum propoſui eſt modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hiſce verbis exprimitur: Confide fili: remiſſa ſunt tibi peccata tua. *Hic duo perpendantur: Vnum cur ita exceperit hunc afflictum, alterum excipientis oratio.*

Hic paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ego dicit, remiſſa ſunt tibi peccata tua? Magnæ ſunt profecto & graues cauſæ.

PRIMA eſt, vt doceat morbos ſtipendia peccati eſſe, vt Paulus dicit: ſtipendium peccati mors. Et Chriſtus Iohan. 5. dicit cuidam quem ſanauerat: Ecce ſanus factus es, caue ne poſthac pecces, ne quid deterio tibi eueniat. Et 1. Cor. 11. Propter irreuerēter vſurpatam

tam Domini Cœnam, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDA, *vt doceat vnde ſit incoanda curatio corporis, nimirum ab animo, cuius maculæ prius ſunt expurgandæ, quam adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in noſtris morbis curandis ordinem. Primum agnoſcamus morbum: Deinde agamus pœnitentiam, et petamus propter Chriſtum remiſſionem peccatorum: tum vtamur medijs ordinatis in timore Dei, & cum gratiarum actione: & agnoſcamus medicum miniſtrum Dei eſſe, qui vice Dei manum nobis curandis adhibet.*

TERTIA, *vt hac oratione Phariſæos arguat, qui nec de ſua perſona, nec officio ſincere iudicarũt. Semper enim ſunt, qui in operibus Dei quærunt, quod cauillentur, quod nos monebit, ne officium noſtrum minus diligenter obeamus.*

QVARTA, *vt hanc occaſionem nactus, plenius doceret de ſua perſona, affectu erga homines, & officio ad quod erat à Patre in mundum miſſus.*

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: Fili confide, remittuntur tibi peccata tua. *Hæc verba filij Dei ſunt, quare diligenter ſunt expendenda. Hæc vox* FILI *opponenda eſt deſperationi, quã ei morbus præſens perſuadere voluit. Vox* CONFIDE *opponenda eſt maledictioni, quam mala conſciẽtia miſero conata eſt perſuadere.* PECCATA, *inquit,* TVA. *Hic gratia ſuperabundat peccatum. Vox* REMITTVNTVR *opponenda eſt ſummo ſatisfactionis meritorum & iuſticiæ legis. Remi-*

tuntur

tuntur, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic miſe ro voce ſua accommodat. Habemus ergo hic doctrinam ſalutis, remiſsionis peccatorum, iuſtificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuo cohærent ita connexa, vt à ſe inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum: abſolutum à peccato optat in filium, & vt iuſtũ acceptat, quem iuſtificauit, etiam glorificabit, collata æternæ ſalutis beatitudine. Nec eſt alia ratio vlla conſequendi ſalutem, quam quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit, agnoſcit peccatum ſuum: agnoſcit ſe iuſte puniri ob peccatum, confidit in filium Dei. Chriſtus rurſus tria: Remittit peccatum, adoptat in filium, et acceptat ad vitam æternam. Tu hoc exemplum imitare: Agnoſce ſerio peccatum: agnoſce iuſtum Dei iudicium: & confidito in filium, & vere ſenties, quod Chriſtus ſua beneficia ſit tibi collaturus. Hæc ſint de prima huius Euangelij doctrina dicta: ſequitur ſecunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra ſe, hic blaſphemat. Et cum vidiſſet cogitationes eorum, dixit, vt quid cogitatis mala in cordib. veſtris? *Hic Scribarum murmur & Chriſti reſponſio docent, quomodo regnum Chriſti & Satanæ inter ſeſe concurrant. Habemus hic duo: quorum alterum eſt accuſatio Scribarum accuſantium Chriſtum: Alterum eſt Chriſti iuſtiſsima defenſio.*

Accu-

Accuſatio ſcribarum hæc fuit: Iſte blaſphemus eſt. Quare? quia dicit ſe remittere peccata, quod ſolius Dei eſt. Eſt enim vſu ſciptura blaſphemia, creaturæ tribuere quod eſt Dei propriũ. Iam dimittere peccatum eſt Dei proprium, quod vel ex Iſaia conſtat, vbi Dominus per os prophetæ ait: Ego ſum, ego ſum, qui iniquitates tuas deleo propter me, & peccatorum tuorum non recordabor vltra. Hinc iam immota conſequentia exiſtimant ſe concludere, Chriſtum blaſphemum eſſe, hoc modo: Quicunq; ſibi tribuit quod Dei eſt proprium, eſt blaſphemus: iſte Ieſus ſibi tribuit, quod eſt Dei proprium. Igitur iſte Ieſus eſt blaſphemus. Et profecto vera fuiſſet ratiocinatio, ſi Chriſtus fuiſſet Scribis ſimilis, hoc eſt, ſi merus homo eſſet, & nõ Deus. Videte quæſo quanto ſunt noſtri Papiſtæ & monachi deteriores his Scribis. Scribæ verbo Dei edocti, defenderunt hanc propoſitionem: Nemo poteſt remittere peccatum, niſi ſolus Deus. Verum Papiſtæ remiſſionem peccatorum tribuunt ſanctorum meritis, miſſis & indulgẽtijs: quæ non communicant gratis, ſed vendunt magna pro pecunia. Mirabile ſane mercatorum genus. Vendunt quod non habent: vendunt fumos verborũ, & accipiunt aurum, ementibus promittunt cœlũ, ſed conferunt infernum.

Sed quid dicemus de miniſtris verbi? Remittúntne illi peccatum? Non remittunt ipſi, ſed annunciant remiſſionem peccatorum omnibus, quos inuenerint ſimiles huic paralytico eſſe, non dant de ſuo, ſed offerunt alienum mandato Chriſti, offerunt remiſſionem peccatorum voce Euangelij. Qui-

cunq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cunq; hanc vocem fide recipiunt, remiſsionem peccatorum accipiunt abſq; omni dubio. Dicit enim Chriſtus: Qui vos audit, me audit.

Sed quid Chriſtus ad hanc accuſationem facit? Viſis cogitationibus eorum, dixit: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quid eſt facilius dicere? Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, ſurge & ambula? Hic Chriſtus tria facit: 1. videt cogitationes eorum, quod eſt ſolius Dei. Vnde Scribæ debebant cogitaſſe, quod Chriſtus plus eſſet, quam merus homo, nemo enim hominum poteſt alterius ſcire cogitationes. Solus enim ſpiritus Dei ſcrutatur profunda cordium. 2. arguit eos: Quid, inquit, cogitatis mala in cordibus veſtris? Quaſi diceret: Vos de me peruerſè cogitâtes peccatis. Notemus ergo, quod malæ cogitationes ſint peccata. 3. ſigno viſibili confirmat occultam ſuam diuinitatem, quaſi diceret vos dicitis: Qui tribuit ſibi quod eſt ſolius Dei, eſt blaſphemus. Nomini enim Dei & famæ nocet. Hoc ſane verum eſſe fateor. Sed quod me Deum eſſe non creditis, erratis, quare vos blaſphemi eſtis, non ego. Vt autem hoc oſtendam, & conuincam me verum Deum eſſe, hunc paralyticum ſolo nutu ſano, quod ſane diuinæ eſt potentiæ. Si hoc poſſum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis poteſt morbum penitus tollere, niſi qui morbi cauſam tollit? Iam veſtris oculis videtis me morbum tollere. Cur non etiam creditis me poſſe auſferre peccatum morbi cauſam, ita Chriſtus ad facta ſua prouocat, quæ de ipſo teſtimonium ferunt. Ita enim apud Iohannem

dicit: Si mihi non creditis, credite operibus meis, quæ teſtimonium perhibent de me. Ex hac ergo ſecunda doctrina tria diſcamus: 1. perpetuam pugnam eſſe inter regnum Chriſti & Satanæ, ſemper enim murmurat Satan, & varias technas excogitat, vt Chriſti regnum inuadere poßit, iuxta illud: Tu inſidiaberis calcaneo eius. 2. Chriſtum ſua ſapientia & potentia ſuperare potentiam & conſilia Satanæ, iuxta illud: Non eſt ſapientia, non eſt conſilium aduerſus Dominum. 3. vt nos ei ſubijciamus, & eum verum Deum agnoſcamus & confiteamur cum omnibus, qui in vera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE TERTIO.

Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificarunt Deum. *Hic habemus effectum & fructum huius miraculi apud ſpectatores, quem fructum Euangeliſta ſua hiſtoria ad nos transfert. Sæpe de miraculis Chriſti dictum eſt, ideo hic pauca dicam. Chriſtus hoc miraculo confirmauit ſuam diuinam potentiam, ſuam paternam voluntatem erga homines, ſuum officium, quod eſt ſaluare, ad quod eſt miſſus, & veritatem ſuæ doctrinæ obſignauit tanquam authentico ſigillo & regio. Deinde in auditoribus concepta eſt fides, timor Dei è fide manauit, & ex fide Deum glorificauerunt corde, voce, confeßione & moribus. Hinc ergo & nos iſta quatuor de Chriſto colligamus, ac vna cum his ſpectatoribus concipiamus fidem, timeamus Deum, glorificemusq; eum, qui eſt laudandus in ſecula ſeculorum, Amen.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DOMINICA XX. POST TRINITATIS, MATTH. XXII.

SIMILE factũ eſt regnũ cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et emiſit ſeruos ſuos, vt vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebãt venire. Rurſum emiſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis, Ecce prandiũ meum paraui, tauri & altilia mea mactata ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam ſuam, alius vero ad negociationem ſuam. Reliqui vero tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderũt. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & miſsis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerũt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus autem Rex, vt videret diſcumbentes, vbi vidit illic hominem non veſtitum veſte nuptiali, ait illi: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit Rex miniſtris: Ligatis pedibus, & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

QVOD *Chriſtus perpetuo facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam vt bonus & fidelis Pater ſuos liberos ad vitam honeſtam hortatur, idq; varijs modis: Ita Chriſtus Dominus & Pater futuri ſeculi non vna via contentus eſt, ſed multas tentat, quò ſuos in officio retineat. Aliàs enim id agit blandis verbis, vt apud Matthæum 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Alias paternis promiſsis, vt cum dicit: Qui venerit ad me, dabo illi aquam viuam. Alias muneribus, vt cũ præſentia cõfert beneficia. Alias minis, vt cum dicit Marci 12. Veniet & perdet colonos iſtos, & dabit vineam ſuam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio partim minis agit, propoſito paradigmate. Mi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

te. Minatur enim extrema ijs, qui recuſauerint ad ſuas venire nuptias induti veſte nuptiali, partim promiſsionibus, quod venientes & ornatos veſte nuptiali velit magnifice excipere & bene tractare. Proinde huius Euangelij ſumma eſt, quod Chriſtus requirat à ſuis vitam adeo ſancta vocatione dignam, & minetur ijs horrenda ſupplicia, qui in Eccleſia vixerint ſine pœnitentia & ſanctificatione, quæ veſtis illa nuptialis eſt, quam hic ſponſus requirit.

Loci tres:

I. *Explicatio parabolæ nuptiarum.*

II. *Reprehenſio eius, qui in nuptijs ſedet ſine veſte nuptiali.*

III. *Querela Chriſti: Multi ſunt vocati, pauci electi.*

DE PRIMO.

Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi. *Vt autem nobis fiat dulcius præſens Euangelium, ſimilitudines huius partis videamus, quæ ſunt multæ.*

PRIMA, *Regnum cœlorum hoc loco ſignificat Eccleſiam congregatam voce Euangelij, quod à Petro vocatur gens ſancta, & regium ſacerdotium, genusq; electum.*

SECVNDA, *Homo rex ſignificat Deum Patrem cœleſtem, quem Paulus Regem Regum & Dominum dominantium appellat.*

TERTIA, *Regis filius eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quo inquit: Hic eſt filius meus dilectus,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

in quo mihi complacui. Hunc filium Dauid ſponſum nominat ornatum decoro ſancto.

QVARTA, Huic filio pater nuptias fecit, quando noſtra cauſa eum naſci voluit ex beata virgine, qui tanquam ſponſus, vt loquitur Dauid, de thalamo ſuo procedit. Hic Eccleſiam ſibi tanquam ſponſam adiunxit, & eam ſibi deſponſauit, iuxta hoc Hoſeæ Prophetæ dictum: Sponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſticia & iudicio, & in miſericordia, & in miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum. Hæ nuptiæ, quantum ad humanum genus attinet, incoatæ ſunt per ſponſalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad ſui cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iuſticia originali, impreſſa eis imagine Dei, hæc ſponſalia celebrauit: Verum hæc ſponſalia mox ſunt violata artibus Satanæ, qui hominem ad nefarium adulterium pellexit, vt deficeret à ſuo vero ſponſo ad turpiſſimum adulterum diabolum, quam iniuriam ſponſus contemtus vltus eſt, dum adulteram nudam ſtatuit, ablata imagine regis, & detractis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandam bonitatem ſponſi, ſponſam ſibi ademtam & fœdiſſime pollutam redimere ſtatuit, atque ita ſtatim ſpem huius redemtionis facit Pater ſponſi data promiſſione ſeminis. Tandem quando venit plenitudo temporis, emittit Pater ſuum filium, natum ex Maria virgine, factum ſub lege, vt ſponſam, quæ ſub maledictione Legis erat, redimeret, quod factum eſt, quando ſe-

ipſum

ipſum precium ſtatuit, quo redemta eſt & erepta è manibus adulteri Satanæ.

Quantum autem ad ſingulos homines attinet, initiantur per Fidem & Baptiſma, quemadmodum ipſe ſponſus ait: Deſponſabo te mihi in ſempiternum, & deſponſabo te mihi in iuſticia & iudicio, & miſericordia & miſerationibus, & deſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum.

In hac deſponſatione duo in vniuerſum ſpectandæ ſunt: Vnum eſt pactio ſponſi, & eius promiſſio: Alterum pactio ſponſæ, qua ipſa obligatur ſuo ſponſo. In pactione ſponſi ſunt tria: 1. beneuolentia & amor ſponſi gratuitus, quo ipſam ſponſam abſq; omni eius merito complectitur. 2. ſignificatio durationis coniugij inter Chriſtum ſponſum & Eccleſiam ſponſam. Deſponſabo te mihi, inquit, in perpetuum. Manet igitur perpetuus Eccleſiæ ſponſus. 3. Enumeratio dotum, quas ſuæ ſponſæ largitur ſponſus Chriſtus, & numerantur hic quatuor: Iuſticia, iudicium, pietas, & miſeratio. Iuſticia propria ſponſam ſuam ornat, dum remiſſis peccatis, illi ſuam imputat obediētiam, qua ſponſa decora apparet, & pulcra in cōſpectu Patris ſponſi. Iudicio eam ab iniuria vindicat, tuetur, ac errantem in viam reuocat. Pietate, hoc eſt, vera ſtorga cōiugali eam amplectitur. Eſt enim pietas hic charitas ex intimis animi receſſibus promanans. Miſerationibus eandem proſequitur, dum quotidiana condonat errata, & eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor ſunt in pactione ſponſi. Verum in pactione à parte ſponſæ duo ſunt: Agnitio beneficij cum celebra-

tione Dei, & fides qua recumbit ſponſa in ſponſi pectus, & ab eo omnia bona promiſſa abſq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione nos doctrinam, conſolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti illis aduerſis ab hoc ſponſo deficiamus, qui ſuam ſponſam nunquam deſerit, niſi illa prior fidem coniugij perfidè violauerit. Deinde hic etiam diſcimus, quod quicunq; fidem Chriſti non habeat, non ſit Chriſti, ſed eſt nefario adulterio pollutus. Hinc patet, quam vere dixerit Iohãnes in ſua Apocalypſi: Beati qui ad cœnam agni vocati ſunt.

QVINTA, Quinam ſint inuitatores ad has magnificas nuptias, obſeruandum eſt. Primum itaq; Deus æternus ſponſi pater ſua voce ad has nuptias inuitat. Deinde multi ſancti Patres ante diluuium. Poſt diluuium Nohe, Melchizedech, Ioſeph & Moſes in Aegypto, ſancti Prophetæ & reges in terra Canaan, Daniel in Iudæa. Poſt hos venit Paranymphus Iohannes Baptiſta, & digito monſtrauit ſponſum, qui & ipſe cum Apoſtolis clamauit & inuitauit ad has nuptias, dicens: Venite, omnia parata ſunt.

SEXTA, Apparatus nuptialis eſt conſiderandus. Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: Ita hic quoq; nuptiarum apparatus inſtituitur ſplendidiſſimus: 1. panis non corruptibilis, ſed viuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ediderit, non eſurit in æternum. 2. potus adeſt aquæ vitæ. Ita enim ipſe ſponſus ait: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. corpore ſuo & ſanguine fatigatos nos refocillat ſponſus. 4. ornat

nos ſuis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nos ſuis veſtibus, dum ipſum per Baptiſmum induimus. Ita enim Spiritus ſanct. ait per os Pauli: Quotquot baptiſati ſunt, Chriſtum induerunt. 5. bellariæ ſunt fructus de arbore vitæ, vnde vires ſponſa habitura eſt, vt vnquam moriatur.

SEPTIMA: Illi autē, inquit textus, recuſarunt venire. Quid? Quæ eſt hæc ingratitudo? Inuitati nolunt venire. Quid impediuit eos? 1. Hoſtis illorum domeſticus peccatum inhabitans. Hic hoſtis ſuis illecebris detinet eos, quo minus ad has nuptias inuitati veniant. 2. hoſtis ſponſi, hoc eſt, diabolus, vias occupat omnes, & intercludit varijs modis acceſſum ad nuptias. 3. negocia varia. Alius enim villā, alius boues, alius vxorem, alius aliud curat: Reliqui vero tenuerunt ſeruos eius & occiderunt. Hoc veriſsimū eſſe docet mundi hiſtoria. Ad has nuptias inuitauit Abel, ſed Diabolus emiſſo ſuo ſatellite Cain, ipſum occidit. Ad has centū & viginti annos inuitauit Nohe, ſed ab inuitatis deriſus contemnitur. Ad has Ioſeph in AEgypto inuitauit, ſed ab impudica adultera accuſatus in carcerem cōijcitur. Ad has inuitauit Moſes, ſed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges ſanctiſsimi, ſed illorum vox ſpernitur. Tandem venit Paranymphus ipſe Ioannes, ſed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipſe Sponſus filius Dei, ſed in patibulo crucis ſuſpēditur. Ad has inuitant Apoſtoli, & deinde omnes pij miniſtri verbi, quos Diabolus adortus, partim Sophiſtica, partim tyrannide, partim hypocriſi, necare contendit. Adeo maxima pars mundi ingrata recuſat ad has filij Dei nuptias venire.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

OCTAVA: *Quid rex ad hæc? Primum iraſcitur, quod ſane non mirum eſt. Vidit enim ſe contemni & ſuas nuptias ab ijs, qui quicquid habent boni, velint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus, expertus eſt. Hoc Sodomiticũ incendiũ teſtatur: hoc excidiũ Hieroſolymitanũ cõuincit. 3. punit ſpiritualiter in hac vita tenebris & ignorãtia, poſt mortẽ æternis ſupplicijs. Exempla huius pœnæ ſunt Græcia, Turcia, Italia, et maxima florentiſſimaq; pars totius orbis terrarum. Hoc ſerio, ſed fruſtra reſipiſcens in inferno teſtatur diues ille Epulo, qui illis æternis pœnis cruciatur.*

NONA: *An rex nuptias, quas inſtituerat, propter hominum ingratitudinem intermittit? Minime, ſed ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui erant inuitati, non erant digni. Hoc etſi de ingratitudine totius mundi intelligi poteſt: tamen potiſſimùm Chriſtus hic agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione comminatur excluſionem à nuptijs filij Regis.*

Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. *En liberalitatem huius regis. Iubet ad nuptias filij inuitare omnes abſq; conditione gentis & perſonarum. Loquitur enim de vocatione gentium ad Euangelium. Et diligenter obſeruandum eſt, quod dicit: Quoſcunq; inueneritis vocate ad nuptias. Sed quando hoc dictum eſt miniſtris ſponſi? Quando Chriſtus dixit: Ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni*

creaturæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

creaturæ, qui crediderit & baptiſatus fuerit, ſaluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur.

DECIMA: *Et egreßi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, bonos & malos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Hoc factum eſt poſt diem Pentecoſtes, poſtquam armati fuerunt Apoſtoli Spiritu ſancto, & deinde vſq; in hunc diem per Euangelij miniſtros.*

De secvndo.

Intrauit autẽ Rex, vt videret diſcumbentes, & vidit hominem non veſtitum veſte nuptiali, & dicit ei: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? *Hic locus primum docet, quod in cœtu Eccleſiæ viſibili debeant mali commixti eſſe bonis, vſque ad extremum diem: id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec eſt ſperanda talis Eccleſia in hac vita, qualem Anabaptiſtæ fingunt. Eſt enim Eccleſia perſimilis agro, in quo creſcit cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum ibi manet triticum, etſi plurimum zizaniæ ſubinde oriatur: ita Eccleſia ſancta manet, tametſi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Eccleſiæ membra, quotquot profitentur Chriſti religionem: ſed alia ſunt viua, alia mortua. Viua ſunt, qui viuam habent fidem: Mortua ſunt, qui religionem profitentur ſine viua in Chriſtum fiducia. Qui autem ſunt extra viſibilem Eccleſiæ cœtum, hoſtes doctrinæ, nec viua nec mortua membra ſunt.*

Sequitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Sequitur, quod rex ingreſſus viderit hominem non indutum veſte nuptiali. Quænam eſt iſta nuptialis veſtis? Hoc neceſſarium eſt ſcire, vt nuptiarum Chriſti dulcedine perpetuo frui liceat. In extremo die in conſpectu huius regis ſtabunt duo genera hominum, quorum alij recuſarunt venire ad has nuptias, quales ſunt Turcæ, & impij Iudæi, & multæ prophanæ gentes hodie. Horum neminem habere veſtem nuptialem manifeſtum eſt, quarũ tamẽ multi ciuilem honeſtatem amant. Quare iſta externa ciuilitas Ariſtidis, Fabricij, Fabij Maximi, Catonis, nequaquam eſt veſtis ipſa nuptialis, quam hic requirit. Alij venerunt ad nuptias, hoc eſt, ad prædicationem Euangelij ſe in externum Eccleſiæ cœtum receperunt. Verum hi non ſunt vnius generis. Quidam cum ſuis operibus fidunt, & putant ſuam turpitudinem tectam veſtitu operum ſuorum. An hic veſtis nuptialis eſt? nequaquam: nam excluduntur à nuptijs. Nemo autem qui veſtem nuptialem affert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera niſi mala: ſed gloriantur de fide, & iactant ſe fideles eſſe, & hanc ſuam vanam gloriationem exiſtimant veſtem eſſe nuptialem, ſed fruſtra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: Sed qui Patris mei voluntatem facit, qui in cœlis eſt. Alij vere credunt, hoc eſt, qui mortificant carnem, & viuunt Spiritu, agunt pœnitentiam, & innocentiam meditantur. Hi ſoli veſtem nuptialem habent. Siue ergo fidem viuam, ſiue ſignificationem, dixeris veſtem nuptialem, non

erra-

erraueris. Nam vocatio ad nuptias vt fidem, ita ſanctificationem veram requirit. Quod autem hæc ſit veſtis nuptialis in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis ſanctis, apparet. Neq; mirum eſt huiuſmodi viuam fidem veſtem nuptialem eſſe. Nam qui credit, eius peccatum remiſſum eſt, & ira Dei ablata eſt, is filius Dei eſt. Nam ſcriptum eſt: Dedit poteſtatem filios Dei fieri, quotquot credunt in nomen eius. Qui credit in eum, habet vitam æternam. Deinde credenti imputatur iuſticia Chriſti, qua homo ornatus apparet iuſtus in conſpectu Dei. Verum hic cauendum eſt, ne laruam aliquam pro vera veſte ſumas, id eſt, ne inanem fiduciam pro vera & viua fide iactes. Si vis ergo eius notas habere, ſcito has eſſe: Vbicunq; eſt vera fides, ibi ſimul adeſt pœnitentia, verum odium peccati, veri terrores, rurſus conſolatio in corde accenſa per Spiritum ſanctum, ſtudium gloriæ Dei promouendæ inter homines, officia caritatis, ſeu, vt vno verbo dicam, vera ſanctificatio, quæ non eſt aliud, quam ſeparatio à prophanitate mundi per mortificationem carnis, & applicatio ad Deum per viuificationem ſpiritus. Hæc ſanctificatio vbicunq; eſt, in perpetua lucta eſt poſita. Nam caro militat aduerſus ſpiritum. Sanctificatio hæc non vno perficitur momento: ſed toto vitæ tempore creſcit: id quod vita ſanctorum facile docere poteſt. Hæc ſint dicta de veſte nuptiali.

Sed quid quæſo fiet eis, qui hanc veſtem non habent? Hoc textus his verbis docet: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras

exteriores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. *Tenebræ exteriores notant ſupplicia & triſticias, quæ ſunt extra regnum Dei, nempe in inferno. In has tenebras miſſus eſt d ues Epulo, & omnes, quotquot veſte nuptiali non inueniūtur induti, eo conijciētur.*

De tertio.

Multi ſunt vocati, pauci vero electi. *Hoc Chriſti dictum duo continet, nempe prædicationem miſericordiæ & bonitatis Dei (qui omnes vocat ad nuptias filij ſui, neq; vllos vocare putandus eſt, quos non vult intereſſe nuptijs filij ſui) & querelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi.* Multi ſunt *(inquit)* vocati. *Iußit enim ſponſus, vt Apoſtoli irent in orbem vniuerſum, & vocarent ad nuptias hos omnes, & vt ſupra dixit: Vocate ad nuptias quoſcunq; inueneritis.* Sed pauci ſunt electi, *id eſt, pauci habent veſtem nuptialē. Electi enim dicuntur, quia ab alijs ſegregati ſunt, & præ alijs ſunt eximij. Ideo Petrus dicit, Chriſtianos electos eſſe in ſanctificationem ſpiritus, id eſt, vt ſpiritu ſint ſancti. Deus vult quidem omnes homines ſaluos fieri, vt Paulus docet, & parabola hæc oſtendit, imo Chriſti vox Matth. 11. hoc conuincit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam vos. Hoc dictum opponamus omnibus hoſtibus gratiæ Dei. Si ergo Deum reſpicis, Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire, & vocat omnes promiſcue ad nuptias filij ſui. At ſi homines reſpicis, pauci ſunt electi, id eſt, pauci auditum Euangelium*

fide

fide recipiunt, & ſpiritu ſanctificantur. Quare cauſa damnationis non eſt in Deo, ſed in nobis ipſis quærenda eſt. Quoties volui (inquit Chriſtus) congregare filios tuos, & noluiſti? Ecce duo hic habes: Chriſtus voluit. Ieruſalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quod non ſatis ſit audire Euangelium: ſed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideo prædicatur, vt Petrus docet, vt mortificemur ſecundum carnem, & viuamus ſecundum ſpiritum.

Hæc ſint dicta de hodierno Euangelio: ex quo diſcamus, Deum nos non ad perditionem, ſed ad beatitudinem creaſſe, & omnia quæ ad veram beatitudinem ſpectant gratis præparaſſe. Deinde quod qui damnantur, ſua damnentur culpa, vt qui nolint Euangelio obtemperare. Quare ſi nobis ſalus curæ eſt, induamus veſtem nuptialem, & meditemur veram ſanctificationem per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXI. POST TRINITATIS, *Iohan. 4.*

ERat quidã regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audiſſet, quod Ieſus adueniſſet à Iudæa in Galilęam, abijt ad eum, & rogabat eum, vt deſcenderet ac ſanaret ipſius filium, ſiquidem is agebat animam. Dixit ergo Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, deſcende priuſquam moria-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

moriatur filius meus. Dicit ei Ieſus: Vade, filius tuus viuit. Credit homo ſermoni, quem

dixerat ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus viuit. Sciſcitatus eſt ergo horam ab eis, in qua melius habuiſſet. Et dixerunt ei: Heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixiſſet ſibi Ieſus: filius tuus viuit. Et credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum edidit Ieſus, cum veniſſet à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium docet nos, quo ſit in omnibus huius vitæ calamitatibus fugiendũ: nimirum ad omnis ſalutis & felicitatis fontem Ieſum Chriſtum: quod etiam Iſaias monet, cum ait: Haurietis a-

quas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quas de fontibus Saluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, ſed affectibus: nō ratione, ſed fide, accedendum eſt. Docet præterea hoc Euangelium, quam promtus ſit Chriſtus ad iuuandum, qui nullum, qui ad ſe venit, dimittit ſine conſolatione. Non enim aliter eſt affectus erga quenquam, quam erga hunc regium virum & aulicum de aula Herodis: quem non ſolum verbo conſolatus eſt, verumetiam miraculo eum iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Ioëlis dictum includitur: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Loci tres:

I. De humanis calamitatibus, earum cauſa & remedio.

II. De increpatione, qua Chriſtus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

De primo.

Erat aulicus quidam, cuius filius infirmabatur. Hic mœſtus pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ ſicuti ſunt pœnæ peccatorum: ita etiam veluti conciones quædam ſunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, ſicuti hic aulicus mœſtus propter filij morbum ſentit ſuum peccatum, & illud deplorat. Huc pertinet illud Iſaiæ: Anguſtia erit illis diſciplina. Verum vt bonitatem Dei erga nos conſideremus melius, dicam quibus modis Deus potiſſimum ſoleat nos ad pœnitentiam inuitare: ſunt autem præcipui ſex modi. Isaias

PRIMVS: Proponit doctrinam legis, qua tanquam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quam in tabula pingit peccata noſtra: oſtendit mentis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promiſsionibus & cõminationibus: oſtendit affectuum impuritatem: oſtendit cordis fœtorẽ, voluntatis auerſionem à Deo, & omnium virium ataxiam. Deinde in ſecunda legis tabula, iniuſticiam noſtram erga homines, & impuritatẽ affectuum noſtrorum, adeo vt ſi quid iuſti in tota noſtra vita antequam ad Chriſtum conuerſi fuerimus appareat, id ſit non ſecus, quam pannus tabe & impuriſsimo ſanguine fœdatus: id quod Iſaias conqueritur his verbis: Omnis iuſticia noſtra tanquam pannus ſordidiſsimus. Has noſtras ſordes ideo nobis lex proponit, vt earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam, & diſcedamus à vijs noſtris peſsimis.

SECVNDVS: Magnitudo calamitatum internarum, quas nemo ſatis deſcribere & deplorare poteſt, neq; vllius hominis tanta calamitas vnquam fuit, quin aliquis noſtrum poßit in eam incidere, ſicuti pie monet Ambroſius, cũ ait: Aut ſumus, aut fuimus, aut poſſumus eſſe quod hic eſt. Quãta fuit calamitas Adam, qui non ſolum vidit vnũ filium alterũ occidere: verumetiam vidit nongentis annis triſtißimos nepotum ſuorum lapſus? Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis, cum ſtupra filiarum, fratricidia filiorum vidit? quid dicam de paucis? omnes homines morſum ſerpentis ſentiunt, qui morſus alio non ſpectat, quam vt inde cognoſcamus iuſtißimũ iudicium Dei, & confugiamus ad veniam per veram pœnitentiam. Manaſſe rabioſe inſurrexit aduerſus Eccleſiam

De

Dei 25. annis, & ſe horrendis modis contaminauit, nec vnquam cogitaſſet de agenda pœnitentia, niſi in Babylonicum carcerem fuiſſet abductus, vbi anguſtia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatũ magiſterio doctus, flectit genua cordis, & veniam peccatorũ ſupplex petit, quam & impetrat.

TERTIVS: Proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapſus, & multorum horrenda ſupplicia, vt illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes enim lapſus hominum, qui in hiſtorijs ſacris & prophanis proponuntur, eo pertinẽt, vt nos cautos reddant. Cain lapſus in peccatum obrutus eſt æternis pœnis. Saul deficit à Deo, & non reuerſus eſt per pœnitentiam, ſed eſt ira Dei oppreſſus. Multi hodie ab Euangelio deficientes, incidunt in laqueos diaboli: vnde nunquam extricare ſe poſſunt. Quare horum horrendis lapſibus & triſtiſſimo ſupplicio admoniti, agamus mature pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & ſimus memores dicti Poëtæ: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

QVARTVS: Concionatur aliquando Deus per tempeſtates, terræmotum, horrendos aſpectus in cœlo, quales viſi ſunt ante deſtructionem Ieruſalem: vt cometæ inſtar gladiorum, quales vidit hæc ætas permultos, quorum admonitu niſi egerimus pœnitentiam, in pœnas incidemus grauiſſimas. Hoc anno, qui eſt à natiuitate Chriſti 1561. viſus eſt in cœlo vir cruci affixus, habens in capite coronam ſpineam. Pluit ſanguis, & alia multa quotidie conſpiciuntur. Quoties ergo offeruntur nobis huiuſmodi

viſa cœleſtia, ſciamus Deum inuitare nos ad pœnitentiam his ſymbolis ſuæ iræ. Cum autem Dominus dicit: Nolite à ſignis cœli metuere, vult vt agamus pœnitentiam, ne mala, quæ minantur ſigna, nos obruant. Nam omnibus pœnitentibus cooperantur in ſalutem.

QVINTVS: Proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus oſtendit maximam ſuam iram aduerſus peccatum, & ſimul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia ſanguine madida, & inuitat totum nundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnib. pœnitentiam agentibus. Quicunq; ergo differt pœnitentiam, contemnit filium Dei: ſuo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: Incertus vitæ huius exitus. Vita enim noſtra ſimilis bullæ eſt, & flori, qui eſt in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur. Huius vitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui ſine pœnitẽtia vixerant, ſubitanea morte tolli, adeo vt locus ad pœnitentiam non ſit illis relictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum poſita eſt. Et Salomon dicit: Si ceciderit arbor ad auſtrũ, aut ad aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipſe arbor, ibi erit, id eſt, talis iudicaberis, qualem te in hora mortis inuenerit iuſtus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat. Ipſe ait: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Hanc ſuam voluntatem declarat, cum tot modis adeo paterne ad pœnitentiã inuitat: quæ ſane ad pœnitẽtiam inuitatio ad omnes ſpectat.

Sed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Sed Paulus dicit, Deum non multos ſapientes ſecundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegiſſe: ſed idem dicit: Deus vult homines omnes ſaluos fieri. Quomodo ergo non elegit? Dicitur Deus eos non elegiſſe, non quia non voluit eorum ſalutem, ſed propter euentum, hoc eſt, quia ſapientia huius mundi, potentia & claritas generis multos ineſcat & abſtrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues & potens: fuit etiam diues & potens Nero: quorum ille non eſt ineſcatus ſuis diuitijs & potentia, vt deficeret ab Euangelio: hic vero qui pluris fecit præſentem fortunam, quam futuræ vitæ gloriam, à diuitijs ſuis damnationis materiam ſumſit. Iſaac fuit claro genere natus, fuit & Iſmael clarus: ſed non vtriq; fuit par ſtudium. Iſmael enim claritate ſui generis contentus promiſſiones ſpreuit: contra, Iſaac fide promiſſionis iuſtificatus & ſaluatus eſt. His exemplis clare docetur, quod Dominus neminem abijciat propter dona, quæ in ipſum cumulauit. Nam potentiæ, diuitiæ, claritas generis, bona Dei dona ſunt, quibus qui recte vtitur, felix eſt: Qui vero male, ſua culpa vertit ſibi dona Dei in damnationis inſtrumenta. Conſilium ergo Pauli amplectamur, modo nobis ſalus curæ eſt. Is enim ita dicit 1. Cor. 7. Qui vtuntur hoc mundo, ſint tanquam non vtentes. Vult Chriſtiani hominis animum rebus terrenis non occupari, vt nos à via recta vitæ abducant. Sic nos vult viuere, quaſi ſingulis momentis migrandum ſit ab hac vita. In omnibus ergo rebus præſentis vitæ corda habeamus erecta ad meditationem vitæ

cœleſtis. Huc illud Pauli: Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus ſedet ad dextram Patris.

DE SECVNDO.

Dixit Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. *Hic Chriſtus increpat aulicum & virum, qui fuit in magna dignitate & ſingulari autoritate apud Herodem, quod tamen raro fecit Chriſtus, præſertim cum homines triſtes petentes opem ad ſe venirent. Hinc nos diſcere debemus, non eſſe adulatores aulæ & dicere placentia: ſed exemplo Chriſti vlcus tangere, vt dolor ſentiatur, vt poſtea felicior cura adhiberi poſſit. Quantum autem ad hanc Chriſti increpationem attinet, ſciẽdum eſt, quod increpet Deus alias vt Iudex, alias vt Pater, vt ſit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua vt Iudex increpat impœnitẽtes, vt Scribas, Phariſæos, Hypocritas, qualis illa apud Matthæũ, Væ vobis Scribæ, Phariſæi & Hypocritæ. Hæc horrenda eſt comminatio æternæ damnationis, cui ſubiectus eſt totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: Qui non credit, iam iudicatus eſt. Hæc increpatio nos merito mouere debet, vt fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei viuentis, & noſtra culpa abiecti æternum pereamus. Hic leuemus oculos, ac mores mundi videamus.*

Multi alieni à pietate videri non volunt, ſed ſpe diuturnioris vitæ procraſtinant pœnitentiam. Multi decipiuntur Stoicis imaginationibus, & dicunt: Si ſum prædeſtinatus ad vitam æternã, non eſt quod ego

magno-

magnopere ſim ſolicitus, ſiue bene ſiue male agam, Deus decretum ſuum propter mea ſcelera non mutabit. Hæc horrenda eſt blaſphemia. Primum, quia hoc horrendo dicto Deo fit ſumma iniuria, qui neminem vult damnari, ſed ſaluari, idq; per ſalutem, id eſt, Ieſum Chriſtum, quem fide amplecti oportet. Non iuſſit Dominus prædicari Euangelium huic vel illi, ſed omnibus promiſcue, & addit conditionem: Qui crediderit, ſaluus erit, qui non credit, condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde ſic ſentiendum eſt, vt quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum eſt, pugnare pro patria: ita fatum minime fallax eſt, Euangelio credere, modo ſalutem velis.

Alij, qui audiunt miſericordiam magnam eſſe, volunt peccare: & quando illis viſum fuerit, pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos proſtrauit & proſternit hodie. Paulus dicit: Ne ſeducamini: Deus non irridetur. Quicquid ſeminauerit homo, hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium ſibi proponunt. Is (inquit) non minus ſalutem ſuam vellet, quam ego: Deus non tantam multitudinem perdet. Sed vide quid acciderit in diluuio. Chriſtus ſpiritu per os Nohæ prædicauit ſpiritibus, hoc eſt, illis quorum animæ nunc ſunt in carcere: ſed maxima pars orbis terrarum Chriſti ſpiritum concionantem audire recuſauit, adeo quod tantum octo homines ſeruati ſint. Nihil hic iuuit malorum multitudo. Quinq; ciuitates, quarũ capita fuerunt Sodoma & Gomorra, vocẽ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Loth contemſerunt. Quid iuuit illos multitudo? Nónne ad vnum omnes perierunt, excepto vno viro Loth cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitētia impediat: fugiamus impiorum voces, qui nos ad peccandum inuitant, meminerimus dicti Chriſti qui mentiri nequit: niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.

De tertio.

Et credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus, & ibat. *Hic primum obſeruandum eſt, quod Chriſtus non reiecerit hunc alienum, propterea quod ipſius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, ſed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, ſed potius ſanat & excitat. Diſcipulos obiurgat ob vacillantem fidē, ſed non eos tanquam indignos à ſe repellit. Nouit enim quæ ſint imbecillitates noſtræ: nouit, quantis arietibus concutiatur fides noſtra, nouit, quod in omni homine ſit dubitatio horribilis.*

Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptiſmum: Si perfecte credideris. Ergo ſi baptiſmus conferri nequit ſine perfecta fide, neq; alia beneficia ſunt expectanda. Hic ſunt duæ quæſtiones: Vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantum ad dubitationem, ita reſpondeo: Fides eſt firma & infirma: ſed ſecundum diuerſa principia. Si enim carnem reſpicis, ſubinde ſuboriuntur dubitationes. Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam

dubitatio-

dubitationem habuit. Sic Abraham & multi ſancti, quoties carnis ſenſu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro enim perpetuo aduerſatur ſpiritui, nec eſt quod quiſquam tantum robur fidei expectet, quin ſubinde carnis arietibus concutiatur. Verum ſi ſpiritum reſpicis, fides firma eſt, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, nõ hæſitauit diffidentia, eo quod fuerit effœtus, & vxor Sara fuerit ſterilis & natura & ætate, ſed dedit gloriam Deo, qui præſtare poſſet quod promiſerat.

Quomodo perfecta eſt fides? nónne quotidianis incrementis indiget? Eſt perfecta fides, & tamen indiget quotidianis incremẽtis. Perfectã habuit fidem qui dixit: Credo DOMINE, ſed auge fidem meam. Hoc pulcerrima hac ſimilitudine oſtendi poteſt. Puer recens natus eſt homo perfectus. Vir adultus eſt homo perfectus. Ita eſt cum fide. Fides eſt perfecta, quæ Chriſtum perfectum recipit & apprehendit, ſed opus habet quotidianis incrementis, quo abſoluta fiat ſuis partibus. Sicut puer etſi perfectus eſt homo, tamen victu & alimento indiget, quo iuſtam quantitatem acquirat, ita qui credit, opus habet perpetua meditatione verbi Dei, opus habet pane cœleſti, opus habet potu ſpirituali, quo indies noua incrementa accipiat, id quod in Apoſtolis videmus. Petrus fidem habuit, quando dixit: Quo ibimus? verba vitæ habes. Verum hæc Petri fides maiores vires habuit, & veluti adulta fuit die Pentecoſtes, quando Spiritum Chriſti viſibiliter nactus prodijt in medium, & Chriſto vna concione tria millia hominum adduxit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Ita in cæteris quoq; creſcere debet fides. Cuius ſi ſubſtantiam reſpicis, ſtatim vbi concepta fuerit ex verbo, eſt perfecta, ſi verò quantitatem, quotidianis incrementis augeſcit.

Quantum autē ad actiones fidei attinet, pulcerrime oſtenduntur in hoc aulico. Primum etenim vrget fides hunc aulicum, vt in ſuis calamitatibus ad Chriſtum confugiat, tanquam ad veriſsimum & peritiſsimum medicum omnium morborū & calamitatum. Deinde eum impellit, vt Chriſtū inuocet petatq; ab eo auxilium. Ad hæc facit, vt nō ſtatim Chriſtum deſerat, vbi ad primam petitionem non impetrat quod vult, ſed vt vrgeat Chriſtum precando, vt nō ſinat ſe aſperiori reſponſo terreri ab eo, quem vnicum Saluatorem agnoſcit. Hoc enim dum fit, impetrat à Chriſto quod vult, vnde creſcit magis, & fit ad petendum alacrior & ardentior, & edit fructus confeſsionis & glorificationis, ſicuti hic dicitur: Et credidit ipſe, & domus eius tota.

Hinc ergo ſex fidei proprietates colligere licet, quas habet perpetuas.

PRIMA, Fides nos ad Chriſtum in noſtris calamitatibus petitum auxilium impellit, non nouit Sanctos quos inuocet, ſed ſolum Chriſtum, quem agnoſcit vnicum Mediatorem eſſe inter Deum & hominem.

SECVNDA, Vbi Chriſtum acceſsit, eum inuocat, non ſua dignitate, ſed eius clementia & miſericordia freta.

TER-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

TERTIA, *Non ſi mox non impetrauerit ocioſa quieſcit & deſpondet animum, ſed in orando perſeuerat.*

QVARTA, *Impetrat quod vult, vult autem quod in Dei gloriam cedere poteſt.*

QVINTA, *Poſtquam impetrauit quæ voluit, magis creſcit, & iuſtam quantitatem accipit.*

SEXTA, *Edit fructum confeſſionis & prædicationis Dei. Et diligenter obſeruanda eſt hæc clauſula:* Credidit ipſe, & domus eius tota. *Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergo diſcamus noſtram familiam ad pietatem aſſuefacere, ſimus ei typus & forma doctrinæ, rudes inſtituamus, delinquentes corripiamus, deſides excitemus. Breuiter, omnia faciamus, vt quot ſunt familiæ, tot ſint & Eccceſiæ. Verum qui nullam curam familiæ habent, vt pie inſtituatur, fidem quidem iactare poſſunt, ſed tantum fumum fidei habent, & non veram fidem, quæ perpetuo frugifera eſt per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA XXII. POST TRINITATIS, MATTH. XVIII.

ASSIMILATVM eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit conferre rationem cum ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cæterum cum is nõ eſſet ſoluendo, iuſſit eum Dominus venundari, & vxo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& vxorem eius, & liberos, & omnia quę habebat, ac fieri ſolutionem. Procidens autem

ſeruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, eſto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Miſertus autem Dominus ſerui illius, abſoluit eum, & æs alienum remiſit ei. Egreſſus vero ſeruus ille, inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum, dicens: Eſto patiens erga me, & omnia reddã tibi. At ille nolebat, ſed abijt, & cõiecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porro cum vidiſſent conſerui eius quæ fiebant, indoluerunt valde, & venerunt, aperueruntq; Domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Tunc accerſiuit illum Dominus ſuus, & ait illi: Serue ſceleſte,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

leſte, totum debitum illud remiſi tibi, cum obſecraſſes me. Nónne oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut ego tui miſertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quouſque redderet totum quod debebatur ſibi. Sic & Pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis ſuo quiſque fratri de cordibus veſtris delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCCASIO *huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Chriſtum interrogat, quoties remittat peccanti aduerſus ſe fratri, an vſq; ſepties. Huic Dominus reſpondet: Non dico tibi vſq; ſepties, ſed ad ſeptuagies ſeptem, ſcilicet peccata. Septuagies ſeptem ſunt 490. quo numero ſignificatur, quod fratri reſipiſcenti toties condonabimus offenſam, quoties in nos peccauerit. Poſuit enim numerum finitum pro infinito. Verum quia hoc durum videbatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc eſt ſententia: Deus pater cœleſtis condonat nobis ſæpiſſime contra ſe peccantibus. Quare nos quoq; fratribus reſipiſcentibus, qui nos læſerunt, condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, videlicet ad nouam vitam ex fide degendam, cuius nouæ vitæ quædam pars eſt mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quo autem hæc parabola clarius intelligi poſſit, rerum collationem inſtituam hoc modo: Quemadmodum homo prædiues creditor habet ſe ad debitorem pauperrimum, ſed*

humi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

humiliantem ſe, proſternentem ſe coram creditore, & petentem veniam, ſic ſe habet Deus erga peccatores humiliantes ſe in vera pœnitentia coram Deo proſternentes ſe, & petentes remiſſionem peccatorum propter Chriſtum. Sed creditor diues humilianti ſe debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex miſericordia condonat omnia ſua peccata. Iam ſicut Deus ſe habet erga peccatores ſæpiſſime aduerſus ſe delinquentes, ſic habebit ſe Chriſtianus erga fratres ſeu conſeruos ſuos in ſe delinquentes. Proinde vt Deus condonat gratis nobis errata noſtra. Ita & nos offenſas, quibus læſi ſumus à fratribus, remittemus. Verum contra, quemadmodum creditor habet ſe aduerſus eum debitorem, cui condonauit prius debitum, & poſtea eum crudelem deprehendit aduerſus fratrem ſuum, ſic ſe habet Deus erga eos quos receperat prius in gratiam, & poſtea deprehendit crudeles erga proximum ſuum. Sed creditor huiuſmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad ſeuerum iudicium, qui fuerant duri erga proximos. Proinde, condonandum eſt proximo, quotieſcunque aduerſus nos peccauerit.

Loci tres:

I. *Vera agendi pœnitentiam ratio.*
II. *Commendatio miſericordiæ Dei erga peccatores.*
III. *Officia mutua Chriſtianorum, condonare & condonari.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE PRIMO.

Parabola creditoris & debitoris pulcherrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non eſt alia illuſtrior in toto nouo Teſtamento: Quare omnes eius circumſtantias perpendamus. Quis ſit creditor? Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum vbi vrgeatur ratio: Quomodo ſatisfiat iuſticiæ Dei, quæ efflagitat, vt ſoluatur quod debetur.

Quis eſt creditor? Deus Rex cœleſtis. Is nos donauit multis bonis, formauit nos ad ſuam imaginem, dedit lucem in mēte, rectitudinem in corde, & vires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præſtare.

An non hæc ſunt abolita per peccata primorum parentum? Verum quidem hoc eſt, ſed dona, quæ contulit Adam, ad totam eius poſteritatem pertinebant. Cum ergo ille noſter parens amiſit dona, & ſe & nos ſecum in mortem coniecit, proinde recte repetit à nobis Deus, quod in noſtro parente amiſimus, imo multis modis nos auximus debitum, vt eius ſumma ita magna ſit facta, vt nemo poßit eam ſoluere, etiamſi ſe & ſua omnia vendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etſi autem perpetuo nos huius debiti admonet, tamen potißimum rationem exigere putandus eſt. Primum, quoties noſtra conſcientia peccati nos coarguit, & veluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde, quando ſanctus Spiritus in miniſterio legis venit, & arguit

peccatum,

peccatum, & prouocat ad pœnam, niſi fiat ſolutio. Præterea, quando ſigna iræ Dei conſpiciuntur, vel in cœlo, vel in terra. Ad hæc cum cruce aut morbo vexamur, quæ ſunt veluti miniſtri Dei, qui nos ad ſoluendum debitum vrgent.

Sed cur peccata vocãtur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad ſolutionem, ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ, niſi fiat ſolutio.

Cur debemus? hoc iam dictum eſt. Debemus enim tantum, quantum apud parentem noſtrum Adam depoſuit, quod totum amiſimus, & inſuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis tranſgreßionibus aduerſus Dei ſanctißimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta eſt debiti ſumma? Reſpondet creditor, quod debeas decem millia talentorum, & quod tu non habeas obolum, tantum abeſt, vt tantum debitum vnquam ſoluere poßis. Decem præcepta continent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto, quia hanc obedientiam non præſtitiſti & ſoluiſti, debes pœnam. Ita examinandum eſt debitum in ſingulis præceptis primæ & ſecundæ tabulæ, vnde magnitudo debiti colligenda eſt.

Sed quid hic faciendum eſt? Imitari debemus exemplum huius debitoris, qui ſe proſternit coram ſuo creditore, ſe humiliat, petit veniam, quam & conſequitur. Hoc eſt, Agnoſcamus peccati magnitudinem, dolebimus ex corde, quod non reddiderimus quod debuimus, & confugiemus fiducia Chriſti ad Pa-

trem cœleſtem, petentes veniam & condonationem debiti, quod cum fecerimus, habemus promiſsionem, quod velit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clare in præſenti miraculo indicatur, cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix, Luc. 7. agnoſcens ſuum debitum, confugit ad gratiam, & viua fiducia recumbit in Chriſtum, quam Dominus mox pronunciat conſecutam eſſe condonationem debiti. Ita enim ait: Remiſſa ſunt ei peccata multa. Sed ibi auditur, quia dilexit multum. Chriſtus non eam dicit debito ſatisfeciſſe dilectione, ſed poſtquam nacta eſt ſolutionem debiti, dilexit, id quod Chriſtus aperte propoſita hac parabola indicat. Nam cum Phariſæus offenderetur, quod Chriſtus non reijceret hanc mulierem, tanquã peccatricem, & miniſterium eius non improbaret tanquã impurum, ita eius peruerſum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori, vnus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Cum autem illi non eſſent ſoluendo, condonauit vtriſq;. Horum igitur dic vter plus diligit? Reſpondens Phariſæus dixit: Exiſtimo quod is cui condonanatum plus eſt. At ille dixit ei: Recte iudicaſti: & conuerſus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Ingreſſus ſum in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti, hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis ſui exterſit. Oſculũ mihi non dediſti, hæc autem non intermiſit deoſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti, hæc autem vn-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

guento vnxit pedes meos. Cuius rei gratia dico tibi, quod remiſſa ſunt peccata eius multa, nam dilexit multũ. Cui enim paululũ remittitur, paululum diligit. Dixit autẽ ad eam: Remiſſa ſunt tibi peccata tua. Hic aperte videmus, quod nacta remiſsionẽ debiti dilexerit. Nam remiſsione peccatorũ debet noua obedientia ſequi, quæ dilectionis nomine hic ſignificatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conſpiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice vidimus, ingens pauor, & conſolatio. Nam cum à Propheta Nathan arguitur de rapta coniuge alterius, & de nece mariti, exiſtunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti ſui, quales pauores ſæpe deſcribit: Non eſt pax oſsibus meis à conſpectu peccatorum meorum. Agnoſcit iram Dei aduerſus peccatum, dolet propterea quod offendit Deum, metuit ſe abijci à Deo, ſicuti ante viderat horribiliter abijci Saulem, denique metuit æternas & præſentes pœnas. Hic fuiſſet dolore extinctus, niſi audiuiſſet conſolationem à Propheta, vice Dei: Non morieris, Dominus abſtulit peccatum tuum. Hac audita conſolatione, accenditur in eo fides, qua apprehendens abſolutionem, incipit intueri miſericordiam Dei, & in mediatore acquieſcit.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in Publicano, qui adeo agnouit magnitudinem ſui debiti, quod nec oculos leuare ſit auſus, tamen audita miſericordiæ Dei magnitudine, erigit ſe fide, & precatur: Deus propicius eſto mihi peccatori, atque ita totius debiti gratuitam remiſsionem accepit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clare monſtrant nobis pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum doctrinam, quod remiſſio peccatorum ſit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit qui agit pœnitentiam, & confugit ad miſericordiam Dei propter Chriſtum. Etſi autem hæc remiſſio omnino gratuita eſt, ſi nos reſpicimus, tamen ſi Chriſtum reſpicimus, qui pro peccatis noſtris horrenda ſuſtinuit ſupplicia, facta eſt Deo ſufficiens pro debito noſtro ſolutio.

Notemus proinde REMISSIONIS vocem, quæ vel vnica multiplicem in ſe continet doctrinam. Primum deſtruit doctrinam Monachorum de ſatisfactionibus. Nam ſi ſalus contingit per remiſſionem debiti, iuxta Euangelium, quis furor eſt dicere, ſalutem contingere propter ſatisfactionem debiti. Nam remiſſio & ſatisfactio ita inter ſe pugnant, vt eidem nequaquam conuenire poſſint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo enim quod gratuitum eſt, ex merito eſſe poteſt? Aperte Paulus inquit: Ei qui operatur, merces confertur non ex gratia, ſed ex debito, ei vero qui nō operatur, ſed credit in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Tertio, euertit remiſſionis nomen compenſationem, quam Papiſtæ docent, quæ compenſatio debet fieri, vt docent, per peregrinationes, ieiunia, eleemoſynas. Ignem quoq; purgatorij extinguit. Si enim eſt remiſſum debitum, cur punitur debitor? Poſtremo remiſſionis vox ianuam gratiæ miſeris peccatoribus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

aperit, in agone mortis ſalutis eſt portus, & omnis conſolationis fons. Hæc ſint dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta ſit dilectio & miſericordia DEI *erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Eſt autem duplex Dei miſericordia. Vniuerſalis vna, qua ſinit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & peculiaris, qua, vt cariſsimus Pater, Eccleſiam filij ſui complectitur, de qua Chriſtus Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, nõ pereat, ſed habeat vitam æternam. Nullo maiori teſtimonio potuit cœleſtis pater ſuam erga nos declarare miſericordiam, quam quod dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem ſuam redimeret, & daret vitam æternam. Quoties igitur audimus nominari miſericordiam* **Dei,** *hæc cogitemus:*

I. *Cogitabimus quanta ſit miſeria generis humani priuſquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum proſtratum & vulneratum à Diabolo, eius veneno inſuper infectum, nihil ſpirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis eſt obnoxium.*

II. *Huius miſeriæ cauſæ ſunt cogitandæ, quæ ſunt cum peccata primorum parentum, tum noſtræ propriæ ſordes. Etſi enim illorum lapſu obnoxij ſumus ſententiæ damnationis, tamen quotidie nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

III. Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum eſt cogitanda. Apparuit, inquit Paulus, Philanthropia & benignitas Dei ſalutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia eſſe, quam quod nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & fœditatem.

IIII. Cogitandum eſt antilytron, hoc eſt, victima filij, qua ſuccurritur miſeriæ humanæ, & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo, 2. Corinth. 5.

V. Cogitanda eſt via, per quam nos peruenire poſſumus in poſſeſsionem miſericordiæ Dei, illa via monſtrata eſt in primo loco, quæ nulla eſt alia, quam vera pœnitentia.

VI. Cogitandum eſt, quouſq; ſe diuina miſericordia extendat, quod nō ad paucos quoſdam pertineat, vel ad homines vnius ætatis, ſed promiſcue ad timentes eum. Ita enim canit beata virgo edocta ſpiritu Chriſti, quem conceperat iam ex ſancto Spiritu: Miſericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id eſt, omnibus qui agunt pœnitentiam.

VII. Cogitanda eſt perpetua gratitudo in tota vita, vt Deum pro tanta miſericordia glorificemus corde, ore, confeſsione & moribus.

VIII. Cogitandum eſt, vt ſoliciti ſimus in tota noſtra vita regenda, ne noſtra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

De tertio.

Tertiam doctrinã propoſui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere ſolent. Nam hæc coniuncta eſt cum fide remiſſionis peccatorum. Sunt autem duo cum fide remiſſionis peccatorum cõiuncta, nempe gratia & donum. Gratia eſt ipſa iuſtificatio, qua hominibus credẽtibus imputatur iuſticia Chriſti remiſſis peccatis, de hac dictum eſt in primo loco. Donum eſt ipſa donatio Spiritus ſancti, qua homo ſola fide iuſtificatus ſimul regeneratur, ſanctificatur, hoc eſt, mortificatur carne, & viuificatur ſpiritu. Mortificatur caro, quando aboletur peccandi conſuetudo, viuificatur ſpiritus, quando nouam obedientiam Deo præſtare incipimus. Huius viuificationis quædam particula eſt condonatio mutua, qua alij alijs peccata & offenſas condonant. Quam ſit hæc condonatio neceſſaria, hodiernum Euangelium apertiſſime oſtendit, ſicuti in præfatione dixi. Chriſtus iuſſit nos precari: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut nos dimittimus debitoribus noſtris. Vult enim Chriſtus nos imitari Patris ſui exemplum.

Verum ſunt duo genera hominum, qui nos offendunt, quidam offendere pergunt, & non petunt condonationem, quidam, poſtquam ſenſerunt ſe offendiſſe, mox ſupplices veniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offenſas remittas hoc modo: Depoſito vindictæ affectu, eum amare non deſines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, vt meretur, ſiniſtre ſentis. Nam cum Deus hoſtibus nos bene velle iubet, non

ideo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ideo protinus exigit, vt probemus in ipſis quæ ipſe damnat, ſed tantum animos noſtros vult eſſe purgatos. At quantum ad illos attinet, qui poſtquam læſerunt, mox veniunt & deprecantur veniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, vt de ijs rectè ſentiamus, ſimulq́ perſuaſi deletam coram Deo eſſe peccati eius memoriam.

Porro ſciendum eſt, quod duplex offenſio contingit inter fratres: Vna læditur frater à fratre: Altera læditur Eccleſia, ſcandalo videlicet, cum quis male viuit & agit, etiamſi noſtræ perſonæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læſit inceſtuoſus ille Eccleſiam Corinthiacam, quem reſipiſcentem in gratiam recepit. Hæc condonatio ſeu remiſſio eſt duplex: 1. Odium aduerſus eum depones. Deinde confugientem ad gratiam recipies, & tanquã fratrem illum complecteris, quem antea fugiſti, ne ipſius maculis te inuolueres. Hæc ſint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq́ exemplo Patris cœleſtis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXIII. POST TRINITATIS, MATTH. XXII.

ABEVNTES Phariſæi conſilium cœperunt, vt illaquearent Ieſum in ſermone. Et ad illum mittũt diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quod verax ſis, & viam Dei in veritate doceas, ne-

que cures quenquam, nõ enim reſpicis perſonam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi

videtur? Licet cenſum dare Cæſari, an non? Cognita autem Ieſus malicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius eſt hæc imago & ſubſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati ſunt, & omiſſo eo abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

CONSILIVM *ſanctorum Patrum, qui hoc Euangelium in Eccleſia proponendum iudicarunt, fuit, vt extaret doctrina in Eccleſia de diſcrimine ſpiritualis regni Chriſti, & regnorum mundi. Deinde vt ſcirent pij, quatenus obediendum ſit politico magiſtratui.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Occaſio autem huius Euangelij fuit malicia Phariſæorum, qui iuxta vaticinium Dauidis conſilia inierunt aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius, quo ipſius regnum euertant, & ſuam ſuperſtitionem ſtabiliant.

Verſatur autem totum Euangelium in hac quæſtione: Iuréne populus Dei externo & politico magiſtratui eſſe ſubiectus, & ei tributa dare et obedire debeat. Chriſtus ad hanc quæſtionem ita reſpondet: Eccleſia ijs omnibus, quibus eſt ſubiecta, obedientiam debet. Cum ergo populus Iudaicus & Deo ſubiectus ſit, nam ab eo in peculiarem populum eſt electus, & Cæſari, qui armis eum ſubiecit, Deo reddere quod illi debetur, & Cæſari quæ ſunt Cæſaris, debet. Hoc reſponſum eo pertinet, vt doceat Eccleſiam ſuam debere ſubiectam eſſe magiſtratui ciuili, atq; tributa ſoluere, & tantiſper obedire, donec aliquid contra verbum Dei & legem naturæ præcipiat. Loci duo:

I. *De hypocriſi & vſitata ingratitudine erga bene meritos.*

II. *De quæſtione Phariſæorum et de magiſtratu.*

DE PRIMO.

Tunc abeuntes Phariſæi conſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone. *Hoſtes Chriſti fuiſſe Phariſæos, teſtatur tota Euangelica hiſtoria. Et tametſi nec in doctrina quicquam, nec in vita erat, quod poterant reprehendere: tamē omnes quærunt occaſiones, vt innocenti ſint moleſti, eumq́; traducant, tanquam qui male doceret & male viueret.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hoc perpetuum fuit hypocritarum ſtudium in mundo. Exemplum habemus in Eccleſia Dei hoc die. Monachi & Phariſæi Papiſtici bene norunt noſtram doctrinam, quam docemus, ex Moſe, Prophetis & Apoſtolorum ſcriptis deſumtam eſſe, nec aliquid habent, quod iure reprehendere poßint in multorum piorum miniſtrorum moribus: tamen varias excogitant caluminandi artes, mille vias quærunt ad abolendum Euangelium, potius viderent Turcam regnare, quam Euangelij puritatem conſeruari. Vnde tāta rabies? vnde hæc malicia? ſunt ſatellites Satanæ, quare non eſt mirum, ſi in caſtra Chriſti irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio, & ſalutabantur ſanctißimi Patres: nunc autem detecta illorum hypocriſi vileſcunt, & illorum ſuperſtitio exploſa contemnitur. Totas igitur vires intendunt, vt curſum Euangelij cadauerib. & ſanguine ſanctorum intercludant. Sed Deo ſit gratia, Eccleſia Chriſti eſt ædificata ſuper firmißima rupe, vt portæ & conſilia viresq; inferorum aduerſus eam præualere nequeāt. Hoc proinde cum ſit perpetuum, non eſt mirandum, quod hi Phariſæi ſuo faciant more.

Videamus ergo quibus artibus Chriſti regnum inuadant: Euangeliſta noſter quatuor illis tribuit artes, quibus vtuntur prius quam manum admouēt. Primū conſiliū: Conſiliū inquit inierūt. Eſt enim conſilium actionis fundamentum. Conueniunt ergo, conferunt ſua nefaria conſilia, & quo quiſq; ſit in conſultando nequior, eo maiorem laudem reportat. Hoc longe ante præuidit ſpiritus Chriſti in Dauide,

de,

de, quemadmodum habemus in 2. Pſalmo. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Vere inania, quia Dominus fatuabat conſilia eorum. Deinde notatur hic, quo omnia ipſorum conſilia tendebant. Vt (inquit Euangeliſta) caperent eum in ſermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: vileſceret autoritas: vtq́; ad extremum raperetur ad ſupplicium, vt contumelioſus in Deum, hæreticus & maleficus. Vides ſcopum conſultationis Phariſæorum. Tertio loco ſequitur, qualenam inuenerint conſilium. Placuit iſtis bonis conſiliarijs, vt mitterent ſuos diſcipulos cum Herodianis. Aſtute admodum, vt haberent præſentes teſtes, qui poſſent ipſum apud Herodem traducere, ſi quicquam dixiſſet, quod alias minus placuiſſet. Hos diſcipulos egregie hypocriſi inſtruxerunt, vt eſſent ad fallendum magis idonei. Nulli enim citius fallunt, quam qui cum externam ſanctitatem & comitatem ſimulant, occulte fallere inſtituunt. Quarto deſcribitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: Magiſter, ſcimus quod verax ſis, & viam Domini vere doceas, & quod non ſit tibi cura de aliquo. Hoc eſt principium orationis illorum: quod ſane, ſi verba ſpectes, aptiſſimum eſt. Continet enim duo: Primum, agnoſcunt eum magiſtrum, deinde tribuunt ei virtutes, quas habere oportet fidelem doctorem. Cum eum verbis agnoſcunt Dominum, volunt non hoſtes, ſed amici, imo diſcipuli videri, qui magno diſcendi deſiderio teneantur. Cum tribuunt ei virtutes, quas verus doctor habere debeat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

beat, fraudulenter ſe inſinuant Domino, vt nihil ſibi ab illis periculi eſſe credat. Sed nullum eſt conſilium, nulla prudentia aduerſus Dominum. Sed quænam ſunt illæ virtutes, quas Chriſto tribuunt? PRIMA, *eſt veritatis ſtudium:* Scimus *(inquiunt)* quod verax ſis. *SECVNDA, certitudo doctrinæ:* & viam Dei *(inquiũt)* in veritate doceas. TERTIA, *eſt conſtantia & animi fortitudo :* & non *(inquiunt)* eſt tibi cura de aliquo. *Quare? Quia non reſpicis perſonam alicuius (& hæc eſt quarta virtus)* Non enim (*inquiunt*) reſpicis perſonã hominum. *Hæ quatuor virtutes ſunt magnæ, & requiruntur ab omnibus Dei miniſtris.*

Veritatis ſtudium facit, vt excuſſis ignorantiæ tenebris, veritas illuceſcat. Certitudo doctrinæ facit, ne variæ doctrinæ ventis, & rumorum vanitate fluctuemus. Conſtantia & animi fortitudo inuictum in officio reddit. Quod non perſonas hominum reſpiciat, Doctor efficit vt veritas non metu aut alia re ſupprimatur. Has virtutes Dominus Iohanni Baptiſtæ tribuit : & quod fuerit eis vere præditus oſtendit effectus. Nam cum Herodes accepiſſet per vim vxorem fratris ſui Philippi, audacter illi reſtitit, non veritus perſonam, quam ſuſtinuit Herodes. Dicit enim: Non *licet tibi habere vxorem fratris tui: propter quod paulo poſt raptus eſt ad ſupplicium. Huiuſmodi virtutes habuit & Helias, qui impio regi reſtitit, & aperte illi in os dixit :* Tu *perturbas Iſrael, & domus patris tui. Verum hoc qui non faciunt, verius mercenarij*

dicen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

dicendi ſunt, quam veri paſtores. Hactenus de machi nis Hypocritarum aduerſus Chriſtum.

DE SECVNDO.

Quæſtio ſequitur, qua ita putant ſe Chriſtum poſſe conſtringere, vt non habeat quo euadat. Licet *(inquiunt)* cenſum dare Cæſari an non? *Hic pu tarunt quod neceſſario & ſimpliciter alterum ex his duobus eſſet reſponſurus, licere, aut non licere. Si dix iſſet licere: turbam offendiſſet, quæ inuita iſtud onus ſuſtinuit, ac ita habuiſſent acceſſum ad ipſum per dendum, deficiente ab eo turba. At ſi dixiſſet non li cere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam ſe ditioſum rapuiſſent ad pœnã. Quid ergo ad hanc quæ ſtionem Dominus? Duo facit, Primum obiurgat eos. Deinde ſoluit quæſtionem. Cognita, inquit Euange liſta, Ieſus nequicia eorum, ait: Quid me tentatis hy pocritæ? Hic experiuntur verum eſſe, quod illi antea adulandi gratia dixerant: non reſpicis perſonas ho minum. Quæſtionis ſolutionem hoc pacto inſtituit:* Oſtendite mihi numiſma cenſus: at illi obtu lerunt ei denarium. Cuius eſt imago hæc *(inquit)* & ſuperſcriptio? Dicunt ei, Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſa ris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. *Quæſtio ſolu ta eſt, ita vt nec veritatem tacuerit Dominus, nec an ſam calumniandi habuerint Phariſæi. Quare confu ſi mirati ſunt & abierunt. Adeo nullum conſilium, nulla prudentia valet contra Dominum.*

Sed quid hæc Chriſti reſponſio nos docet? Primum diſcernit inter regnum Cæſaris & Dei, id eſt, inter

regna

regna mundi & Eccleſiam. Deinde diſtinguit inter perſonas, quæ his diuerſis regnis præſunt. Tum docet obœdientiam præſtandam eſſe in vtroq; regno, hoc eſt, vt Deo ſuus cultus tribuatur in ſpirituali ſuo regno, & politico magiſtratui debita præſtentur officia. Hoc loco dicendum eſſet, quid Deo debeatur, & quid politico Magiſtratui: verum quia ſæpius alias dictum eſt de cultu Dei, hic de magiſtratu dicam, quo admoneamur, quam pie nos de magiſtratu ſentire oporteat. Dicam igitur quinq; de magiſtratu: 1. vnde, & quid ſit. 2. quæ conditiones boni magiſtratus eſſe debeant. 3. quod officium, quiq; fines ſint adminiſtrationis politicæ. 4. qualenam magiſtratus ius exiſtat in ſubditos & ſubditorum bona. 5. quid magiſtratui ſuo debeant ſubditi.

Vnde Magiſtratus à Deo.

PRIMVM, quod propoſui, nempe vnde & quid ſit magiſtratus, Paulus Rom. 13. declarat, vbi docet magiſtratum à Deo eſſe. Non enim (inquit) eſt poteſtas niſi à Deo, quæ vero ſunt poteſtates, à Deo ſunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum eſt, non de confuſione, quæ ſæpe in imperijs propter ſcelera hominum cernitur. Dum itaque boni magiſtratus præſunt, Deum veluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos conſtituit, manu imperantem. Contra cum impij magiſtratus præſunt, impietas quædam à diabolo & praua voluntate imperantis eſt: ſed Deus iratus laxat frena Tyrannis & impijs, vt ita ingratitudinem hominem vlciſcatur.

Habes vnde ſit magiſtratus: quid autem ſit idem Paulus

Paulus definit: nempe quod ſit ordinatio Dei ſubditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVNDVM, quod propoſui, fuit de conditionibus boni Magiſtratus, quæ Exod. 18. quatuor recenſentur, nimirum vt Iudex ſeu magiſtratus ſit ſapiēs, timens DEI, verax, ac minime auarus. Sapientia gubernet actiones, ne in adminiſtratione per errorem peccet, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, vt Deum reſpiciat in omnibus cauſis, caueatq́ ne quicquam committat, quo illum offēdat. Veritas monet, ne falſas legum interpretationes & ſycophantias admittat. Odium auariciæ ſinceritatem in iudicando conſeruat. Vbi enim munerarij iudices ſunt, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, vt nullus ſit æquitati locus, profecto auaritia efficit, vt Iudex potius perſonam quam cauſam intueatur. Quiſquis igitur magiſtratu fungens pretio ducitur, æquum & bonum perſpicere non poteſt. Munere enim excæcantur oculi ſapientum, & peruertuntur verba iuſtorum. Hinc eſt quod auari iudices furum ſocij dicantur ab Iſaia.

TERTIVM, quod propoſui de Magiſtratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Oſtendam autem magiſtratus officium cum ex teſtimonijs ſcripturæ, tum per exempla illuſtrium hominum, qui magiſtratu cum laude functi ſunt. Officium magiſtratus in genere eſt, vt ſit cuſtos diuinæ legis, hoc eſt, veræ religionis conſeruator. Hoc autem officium tum demum exercet pius Magiſtratus, cum exemplo

Dauidis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ tollit idolatriam & idolatriæ occaſionem: vt Ezechias æneum ſerpentem diminuit: Ioſias templum purgauit à varijs idolis: Moſes vitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad verum cultum Deo præſtandum adduxit. Nam ſi Magiſtratus à Deo ordinatus eſt, vt ſit miniſter Dei homini in bonum, debet vtique, quæ homini noxia videt, pro viribus amoliri, ne reipublicæ bonum & ciuium ſalus impediatur. Deinde curabit magiſtratus exemplo Ioſiæ, vt vera religio proponatur, conſeruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem diſtincta ſunt officia magiſtratus ciuilis, & miniſterium verbi: tamen in hoc cõuenire poſſunt & debent, vt gloriam Dei & ſalutem generis humani ſimul quærant, ſed ſeruata vtriuſq; legitima ratione: hoc eſt, vt magiſtratus ciuilis edicto & gladio, miniſter autem verbi doctrina, exhortatione, obiurgatione & comminatione, impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea quia religio ſine docentibus & diſcentibus conſeruari nequit, Magiſtratus officium eſt ſcholas erigere, ſtipendijs conſeruare, vt docentes & diſcentes pietatis ſtudijs incumbere poſſint. Adhæc Ezechiæ & regis Niniuæ exempla commonefaciant magiſtratum, vt vel præſentem, vel imminentem iram Dei ſolennib. ad Deum precibus, veráq; ad Dominum conuerſione auertere ſtudeant. Atq; hæc quidem ad eam partem legis referẽda ſunt, quæ ad religionem potiſſimum ſpectat. Quantum autem ad externum politicum ſtatum attinet, idem officium eſt magiſtratus boni in ſua republica, quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

honeſti patrisfamilias in ſua domo, nimirū vt quemadmodum pater liberos diſciplina regit, caſtigat contumaces, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter in hoc totus incumbit, vt ſua familia quam optime conſtituta videatur, ita magiſtratus in ſua republica facere debet, vt vere Pater patriæ dici poſſit.

Verum ſi quis officia magiſtratus numerata ſibi cupiat, is ſciat primum magiſtratus officium eſſe ſtudium pacis, vt in tranquillitate Deum colamus abolitis ſuperſtitionibus, quæ veram religionem corrumpunt, ac pietati veræ ſunt impedimento. Secundum magiſtratus officium eſt, vt ſinguli ſua officia recte faciant, quod fieri non poteſt, niſi vbi legum maneat autoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non ſequitur, rerumpublicarum pernicies eſt, quare vt honeſtas leges magiſtratui ferre licet, ita caueat oportet, ne in contemtum veniat, quod fit, quando non ſequitur executio. Tertium officium eſt, vt puniat ſontes, & inſontes tueatur iuxta legum præſcriptum, & prudentem moderationem. Ex his facile eſt colligere, quínam ſint fines magiſtratus, nimirum quod ſit ordinatus propter Deum ad Eccleſiæ & Rerumpublicarum vtilitatem, quare recte dicitur, quod gubernatio, religio, & propria domus principi curæ eſſe debeant.

QVARTVM, quod promiſi me dicturum, eſt de iure magiſtratus in ſubditos & ſubditorum bona. Xenophon Philoſophus hanc legem tradit magiſtratui: Regula regi non affectus, ſed lex eſſe debet. Vnde ſequitur, tantum iuris magiſtratum habere in ſub-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ditos & illorum bona, quantum leges conſentientes Decalogo & legi naturæ permittūt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptum imperare ſubditis, neceſſaria officia, cum ad publicam incolumitatem, tum ad ſingulorum vtilitatem facientia.

Reſtat quod quinto loco propoſui de officio ſubditorum erga magiſtratum. Poteſt autem officium ſubditorum erga magiſtratum ad quatuor capita reuocari, vt primum ſit, iuxta quartum præceptum, honorare magiſtratum, hoc eſt, ſuſpicere & reuereri ipſum tanquam miniſtrum & legatum Dei, ita vt ipſum honores, timeas, candide de ipſo iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum vulgo magiſtratui detrahas. Nā id ſeuere prohibetur verbo Dei: Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis voce omnes calumniæ & obtrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parere cum in tributis dandis, tum in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legem naturæ liceat. Huc illud Pauli pertinet: Admoneto illos, vt principibus & poteſtatibus ſubditi ſint, vt magiſtratib. pareant, vt ad omne opus bonum ſint parati. Tertium, orare pro magiſtratu. Adhortare, inquit Paulus, vt fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia conſtitutis, vt placidam & quietam vitam degamus, cum omni pietate & honeſtate. Quartum, non irrumpere in partes officij magiſtratus, ſed magiſtratui cognitionem deferre, ſi quid ad Reipublicæ ſalutem pertinere videatur. Hæc ſint dicta de magi-

ſtratu

ſtratu. Deus det nobis gratiam, vt & Deo verum cultum, & magiſtratui noſtro debita præſtemus officia, per Ieſum Chriſtum Dominum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXIIII. POST TRINITATIS, MATTH. IX.

PRIMAS quidam venit, & adorauit Ieſum, dicens: Filia mea modo defuncta eſt, ſed veni & impone manum tuam ſuper illam, ac viuet. Et ſurgens Ieſus ſecutus eſt eum, ac diſcipuli eius. Et ecce, mulier quæ ſanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam veſtiméti illius, dixerat enim intra ſeſe: Si tantum tetigero veſtimentum illius, ero ſalua. At Ieſus conuerſus, vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua ſaluam te fecit. Et ſalua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

facta fuit mulier à tempore illo. Et cum veniſſet Ieſus in ædes primatis, vidiſſetq́; tibicines & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant illum. Cum autẽ fuiſſet eiecta turba, introgreſſus tenuit manum illius, & ſurrexit adoleſcentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clariſſime deſcribitur, quomodo Dominus noſter opem ferat ſuæ Eccleſiæ ſubiectæ cruci. Quemadmodum enim Chriſtus ſaluator noſter erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem eſt affectus, ſic etiam eſt affectus erga me & te, adeoq; omnes, qui horum, hoc eſt, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipſum confugiunt, iuxta illud vaticinium Ioelis de Chriſto: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Cum hoc vaticinio & Chriſti verba & facta conſentiunt. Verba ſunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego vos reficiam. Facta multa occurrunt: Cæcos ſanat, leproſos purgat, hunc Iairum & hanc mulierem exaudit, & ſe implorantibus fert opem. Hæc eſt ergo ſumma huius hiſtoriæ, quod Dominus duo edat miracula, ſanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo, excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat, vtroque facto ſuum erga omnes animum declarat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Loci tres:

I. *Exemplum huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & ſanatio.*

II. *Exemplum Iairi, & excitatio puellæ mortuæ.*

III. *Deriſio, qua Chriſtus ridetur ab hoſtibus ſuis.*

DE PRIMO.

Etſi primo loco ſit mentio principis Iairi, qui venit ad Chriſtum, tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum ſanguinis, quia ponitur in medio hiſtoriæ de principe hoc. In hac itaque muliere quatuor ſunt nobis perpendenda: 1. conditio eius. 2. fides. 3. inuocatio. 4. eiuſdem à morbo, quo laborauit, ſanatio, quorum ſingula ſingularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit: 1. fuit mulier ſimplex & timida. 2. duodecim annos fluxum ſanguinis paſſa fuit, vnde facile cogitare eſt, quam fuerit exhauſta & imbecillis. Qui vno menſe tam graui morbo laborat, ſatis miſer & afflictus eſt, quid dicemus de hac, quæ tot annis eſt vexata? Addit Marcus, quod multa paſſa ſit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miſerã excarnificarunt. Huc accedit, quod iam ſuas facultates conſumſerat, vnde in hoc grauiſſimo morbo ad mendicitatem erat redacta, neq; tanti ſumtus quicquam profuerunt, imo quotidie fuit deterius. Morbum hunc corporis morſus conſcientiæ acerbiorem fecerat. Nam cum ſcriptura dicat, eum qui peccat cōtra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare, quam Deum ſe abieciſſe. Hæc

fuit huius mulieris conditio dura ſatis, morbus corporis, mala conſcientia, mendicitas, contemtus. An propterea eſt abiecta corā Deo? An propterea Chriſtus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos, venit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in noſtris calamitatibus, agnoſcamus iuſtam iram Dei aduerſus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, ſequitur fides.

Acceſsit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, ſi tetigero (cogitat) tantum veſti menti fimbriam eius, ſalua ero. *Hæc vox ſatis declarat, qualis fuerit eius fides. Certo ſibi perſuaſit, quod ſi tantum tangeret fimbriam veſtimenti illius, conſequeretur ſalutem. Vnde tanta fides? Ex vniuerſali promiſsione, quam ſibi accommodauit. Nouit abſq; dubio hanc Chriſti promiſsionem: Venite ad me omnes, &c. Hic primum tribuit Chriſto laudem veritatis. Deinde generale dictum ſibi accommodauit, hoc modo: Omnes vocat ad ſe, omnibus promittit opem, vult omnes laborantes reficere: Ego ſum in numero laborantium, ego ſum ex ea turba, quam totam ad ſe vocat, vere igitur ſtatuo, quod me velit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodemus.*

Quoties te premit crux interne vel externe, agnoſce iſtam crucem eſſe veluti concionem quandam, qua tua miſeria & damnatio tibi ob oculos ponitur. Deinde verbum promiſsionis & exempla intuere, & cogita Deum non eſſe acceptorem perſonarum, ſed

velle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

velle omnium miſereri in Chriſto Ieſu. Hac fiducia Chriſtum inuoca, & ſtatue illum te vere velle exaudire. & dare quod petis, niſi venenum petieris, id eſt, niſi petieris id, quod tibi non ſit vtile, ſeu quod impediat gloriam Dei, & hoc dictum: Venite ad me omnes, tibi applica, quod cum feceris, conſolationem ſenties.

Verum iſta mulier habuit Chriſtum præſentem, quem oculis vidit, à me procul abeſt. Iſta tentatio eſt carnis, contra quam primum opponito promiſſionem Chriſti: Ego ero vobiſcum vſq; ad conſummationem ſeculi. Deinde, quod Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt, & non viderunt. Præterea, quod Chriſtus nō ſit acceptor perſonarum, & in aliquot exēplis declarauit, cum hic eſſet præſens in carne, quomodo vellet agere cum reliquis ſe inuocaturis.

At ſum peccator magnus? Credo, ſed Chriſtus venit in mundum peccatores ſaluos facere. Ita dicit primum ipſe: Non veni ad vocandum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus ſermo, & omni approbatione dignus, quod Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum ſaluos facere peccatores. Item, Apparuit gratia ſalutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla miſericordiæ Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationem, ſed agit pœnitentiam, & recipitur. Paulus perſecutus eſt Eccleſiam Chriſti, Petrus negauit Chriſtū. Manaſſes ſe horrendis idololatrijs, & copioſo Sanctorum ſanguine polluerat, ſed reſipiſcentes in gratiam ſunt recepti. Qua re declaratur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quam verum ſit dictum illud apud Prophetam: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Huc illæ Chriſti aſſeuerationes: Amen amen dico vobis, qui credit in me, non peribit, ſed habebit vitam æternam. Has ſententias & hæc exempla oppono to cogitationi de peccatorum magnitudine, & ſcito miſericordiam excedere peccatum, & gratiam abundare ſupra delictum.

At neſcio an ſim prædeſtinatus? Hæc grauiſsima eſt tentatio ab ipſo Satana profecta. Quis eſt lapſus? Adam cum ſua poſteritate, nam fuimus in illo tanquam in maſſa communi humani generis. Quis accepit promiſsionem? Nónne Adam? Ergo quemadmodum lapſus es in Adam, ita cum eodem es promiſsionis particeps, modo promiſsionis verbo fidem adhibere velis. Deinde clarum eſt Pauli dictum: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Huc facit, quod Chriſtus mandatum vniuerſale dat ſuis diſcipulis: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur.

At fides eſt donum Dei, quod dat quibus vult. Vide quam multa caro inuenit, quibus ſibi ipſi viam ad ſalutem intercludit? fides eſt donum Dei, ſed hoc modo confertur. Proponit tibi verbum, huic vt credas iubet, & in cogitatione vult eſſe efficax: Sed tu caue, ne cum Iudæis reſiſtas Spiritui ſancto, quod Stephanus ſuis obiecit. Chriſtus cum videret ciuitatem Ieruſalem, & cogitaret de eius vaſtatione, flens dixit:

Quoties

Quoties volui te congregare, ſicut gallina colligit pullos ſuos, & noluiſti. Ecce Chriſtus vult, nec aliud vult quam pater. Quid voluit? congregare filios Ieruſalem ad ſuum ouile: ſed Ieruſalem noluit, decepta à ſuis ſeductoribus, falſis prophetis, & ineſcata diuitijs, potentia, voluptatibus & curis huius mundi, noluit Chriſto ſuo paſtori obedire. Quare vt iuſto Dei iudicio: ita propria culpa perijt. Promiſsionibus igitur diuinis eisq; vniuerſalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in doloribus & cruce confugiamus ad Chriſtum, ita futurum eſt, vt inueniamus auxilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris vidimus: nunc, quod tertio loco in hac muliere ſpectandum dixi, videamus, videlicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud ſe, tangit tantū fimbriā veſtimenti Ieſu. Nulla hic auditur oratio. Verum quidem eſt: nulla orantis verba hic recitantur, ſed ſunt hic orationis ſigna & orationis effectus. Signa ſunt, quod accedit, tangit fimbriam, & apud ſe cogitat de eius clementia, & intimo cordis voto miſericordiam ſibi præſtari expedit. Hoc votum non ſecus quam ardentiſsimas preces exaudiuit Chriſtus. Effectus ſunt conſolatio & ſanatio.

De Moiſe etiam legimus, quod cum labia non viderentur mouere, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? vnde docemur, quod oratio, quæ nubes penetrat, non ſit labiorum motus, non ſit verborum βαττολογία & multiloquium: ſed potius ſupplex animi eleuatio ad Deum, qua fide Chriſti ali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quid à Deo petitur. Hoc etiã confirmatur Dauidis teſtimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animã meam.

Porro, quia nullus cultus maior eſt, quam recte Deum inuocare, & oporteat pios perpetuo in hoc cultu occupari, volo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulo ante, quid ſit oratio: nunc quas conditiones perpetuo habere debeat oſtendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & veluti proprietates piæ orationis, quæ ſunt: 1. quomodo noſter animus compoſitus eſſe debeat ad orandum. 2. quid nos ad orandum impellat & vrgeat. 3. quis ſit à nobis inuocandus. 4. quo fundamento freti prodeamus in conſpectum Dei oraturi. 5. quid ſit petendum, & quando cum conditione, & quando ſine conditione.

PRIMA: Animus noſter in hunc modum compoſitus eſſe debet. Primum exuenda eſt omnis cogitatio propriæ gloriæ, ſicut hæc mulier nihil niſi ſordes in ſe agnouit. Deinde inopia ſentiatur, quam ſane maximam hæc afflicta mulier ſenſit. Tum in vera pœnitentia homo ſe proſternat coram Deo, idq; potius animo quam corpore. Id hanc mulierem feciſſe inde apparet, quod à tergo acceſſerit. Poſtremo, certa fide adorandum incendatur animus. Nam niſi quis certam fidem attulerit, verba fundit potius quam precatur. Huiuſmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attuliſſe, ex ſuperiorib. manifeſtum eſt.

SECVNDA: Cauſæ, quæ nos ad orandum impellent, ſunt multæ. Hæc mulier absq; dubio co-

gitauit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gitauit de mandato Dei, in quo ſerio à nobis hunc cultum requirit. Deinde promiſſiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijſſet. Quicquid (inquit Chriſtus) petieritis in nomine meo, Pater dabit vobis. Senſit præterea & Diaboli tyrannidem & ſuam inopiam, vnde mota auxilium quærit ab eo, qui ſolus iuuare poteſt. Conſiderauit quoq; exempla: vidit Iairum Dominum inuocaſſe pro filiæ valetudine, & multa alia exempla cogitauit. His multis cauſis ad deprecandum eſt excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis præſtandum. 1. mandato Dei. 2. promiſſionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. ſenſu propriæ miſeriæ & inopiæ. 5. ſanctorum exemplis.

TERTIA: Quis inuocandus? ſolus Deus, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus: nec Angeli, nec homines ſunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum eſt: Inuoca me in die tribulationis. Item, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Inuocare enim creaturam ſumma eſt idolatria, propter quam mundus horribiliter punitur, quia talis idolatria in Deum ſumma blaſphemia eſt.

QVARTA: Iure quæritur, quo fundamento nixi prodeamus in conſpectum Dei. Nam ſi vos intueamur, confuſio faciei noſtræ nos precando abſterret. Deinde ſcriptura dicit, Deus peccatores non exaudit. Certum eſt, quod nemo fretus ſua dignitate poſſit orare. Quare quærēdus eſt ille vnus Mediator inter Deum & hominem, Chriſtus Ieſus, qui ſe pro nobis interpellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis

Patrem

Patrem in nomine meo, dabit vobis. Huius ergo dignitate habemus acceſſum ad Deum patrem.

QVINTA: Quid orandum ſit. Triplicia ſunt precanda, & triplicia deprecanda. 1. gloriam Dei ſanctificari inter homines precabimur. 2. ſalutem animæ. 3. neceſſaria ad præſentis vitæ conſeruationem. & contrà deprecabimur: 1. quicquid impedit gloriam Dei. 2. quicquid aduerſatur noſtræ ſaluti. 3. quicquid nobis in hac vita moleſtum eſt. Hæc ſtatuamus nos impetraturos, & præſertim quæ primo & ſecundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cum conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ noſtræ ſalutis.

QVARTVM, quod propoſui de hac muliere, eſt eius ſanatio: in qua quid Chriſtus dixerit & egerit, & quid illi acciderit, dicendum eſt. Quid dixit Chriſtus? Confide filia: fides tua te ſaluam fecit. Et hoc cum diceret, diuina ſua virtute mulierem ſanauit. Quid accidit mulieri? & ſalua facta mulier ex illa hora. Hic habemus multa: 1. quod qui credunt, adoptantur in filios, iuxta illud: Dedit poteſtatem, vt filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis ſit affectus Chriſti in afflictos. 3. quod fides quoduis à Deo impetret. 4. quod Chriſtus hic declarat ſuam diuinam potentiam, oſtendit voluntatem, monſtrat officium, ac veritatem Euangelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum

fidei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

fidei,inuocationis, confeßionis & ſpei. Ecce princeps acceſsit:*Hic habes fidem.*Et adorauit eum: *Habes fidei fructum,inuocationem. Hæc duo confeßionem continent.* Domine, *inquit*, filia mea modo defuncta eſt: ſed veni,& impone manum tuam ſuper eam, & viuet. *Ecce quanta cum ſpe precatur. Nos ergo ex hoc diſcamus in noſtris neceßitatibus Chriſtum accedere, illum ex fide inuocare,confiteri,& certo ſtatuere, nos ab illo impetraturos,quæ nobis ſalutaria ſunt. Sed quid facit Chriſtus? Sequitur illum,& cum veniſſet Ieſus in domum principis, & vidiſſet tibicines & turbam tumultuantem,dicebat:*Recedite.Et eiecta turba, dixit puellæ: Puella ſurge, & ſurrexit puella, & exijt hæc fama per vniuerſam terram illam. *Quia circumſtantiæ huius exempli congruũt fere cum exemplo mulieris, ſufficiant hac vice quæ de muliere dixi.*

DE TERTIO.

Cum Chriſtus diceret: Puella non eſt mortua,ſed dormit,deridebant eum. *Hic tria intueamur. Primum, quod mundus non ſolum ſit ingratus erga Chriſtum benefactorem: verumetiam derideat ipſum. Quare hoc? quia cæcus eſt mũdus, & ideo de Chriſti doctrina & factis non poteſt recte iudicare. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Caro non niſi carnem ſapit. Sapientia carnis inimicitia eſt cum Deo. Niſi ergo cum mundo velimus errare & fieri deriſores, audiamus Euangelium,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

um, quo mens rectius de operibus Dei inſtruatur. Secundum, quod hic non ſolum intueri, ſed etiam mirari oportet, eſt, quod Chriſtus nihilominus pergat in ſuo ſancto propoſito. Non abſterretur vel ſumma ingratitudine mundi, vt ſuam Eccleſiam deſerat. Dominatur in medio inimicorum ſuorum. Tertium, quod hic obſeruare decet, eſt Chriſti exemplum. Si ergo deridemur propter confeßionem, intueamur filium Dei, & contemnamus iſtos deriſores, qui ſunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, ſed exemplum filij Dei nos conſolabitur, qui nobis adeſt iuxta ſuam promißionem: Ego ero vobiſcum vſq; ad conſummationem ſeculi. Huic noſtro vnico Mediatori, vna cum Patre & Spiritu ſancto, ſit honor & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXV. POST TRINITATIS, *Matth. 24*

CVM videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantē in loco ſancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes: qui in tecto, nō deſcendat, vt tollat quicquā de domo ſua: & qui in agro, non reuertatur, vt tollat veſtes ſuas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, vt nō fiat fuga veſtra hyeme neque Sabbato. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc vſque tempus,

pus,neque fiet.Et niſi decurtati fuiſſent dies illi,non fieret ſalua omnis caro. Sed propter electos decurtabuntur dies illi. Tunc ſi quis vobis dixerit:Ecce hic Chriſtus,aut illic, nolite credere. Surgent enim Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia,ita vt in errorem inducãtur (ſi fieri poſsit)etiam electi.Ecce prędixi vobis. Si ergo dixerint vobis:Ecce in deſerto eſt,nolite exire:Ecce in penetralibus,nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente & apparet vſque ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunque enim fuerit cadauer, illic congregabuntur aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HAEC Domini concio continet inſignem admonitionem, admodum hoc periculoſo tempore neceſſariam. Nam cum Paulus dicit: Quæcunq; ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt, non eſt quod putemus hæc propter ſolos Iudæos dicta & ſcripta eſſe: ſed potius propter nos, qui iam viciniores ſumus extremo diei, quam Iudæi fuerunt. Eſt autem hæc concio & plena terrore & conſolantiſsima. Nam ſi impios & non agentes pœnitentiam reſpicis, nulla concio magis terribilis eſſe poteſt: illis enim horrendas pœnas comminatur: Sin autem ad pios & agentes pœnitentiam reſpicis, concio hæc plena eſt conſolatione. Nam his ab omnibus ærumnis liberationem permittit. Cum hæc, inquit, videritis, leuate

capita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

capita veſtra, quia appropinquat redemtio veſtra. Porro occaſio huius concionis fuit diſcipulorum Chriſti interrogatio duplex, qui ſumta occaſione ex prædictione vaſtationis vrbis Ieruſalem, de qua in hoc ipſo capite præcedit vaticinium, quæſiuerunt primum quando id fieret. Deinde de ſigno aduentus Domini quærunt. Ad has quæſtiones reſpondet Dominus, non vt eorum carnale deſiderium expetebat: ſed prout ipſe ſciuit eorum inſtructioni ad ſalutem vtile eſſe. Summa huius concionis eſt, quod Chriſtus prædicit tempus vaſtationis Ieruſalem, & monſtrat aduentus ſui ſigna ad iudicium. Loci duo:

I. Reſponſio Chriſti, & eiuſdem prædictio.

II. Huius doctrinæ vſus.

De primo.

Reſponſio Chriſti habet duas partes, in quarum priori reſpondet ad primam interrogationem, videlicet qua interrogarunt diſcipuli, quando Ieruſalem vaſtaretur: in poſteriori ad ſecundam interrogationem, in qua quærunt diſcipuli de aduentu Chriſti ad iudicium.

Prior pars continet ſigna, quæ præcedent vaſtationem vrbis Hieroſolymitanæ, quæ multa hic enumerantur, non ſolum in textu, quem audiuiſtis, ſed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM ſignum eſt, quod venient Pſeudochriſti, hoc eſt, homines vani qui mentiantur ſe Meſſias & Saluatores eſſe: id quod etiam accidit. Nam tres præcipui nobiles fuerunt, vnus poſt alium, qui ma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gnam multitudinem hominum poſt ſe traxerunt. Teudas, vir quidam AEgyptius, & Simon Magus. Teudas, Cuſpio adminiſtrante rempublicam, ſuaſit populo, vt acciperent ſubſtantias ſuas, & ſe ſequerentur ad Iordanem. Illic enim ſe recipit ſuo nutu diuiſurum aquas, vt ipſi ſiccis pedibus tranſiret, & ita aſſerta libertate ſeruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans ſtulta turba ad Iordanis ripam, cum fruſtra expectaret miraculum, eſt trucidata. AEgyptius ille ſuis ſequentibus ſalutem & requiem promiſit. Verum illi quoque deluſi ſuæ temeritatis iuſtas dedere pœnas. Simon Magus, qui cum à Petro pecunia non poſſet emere donum conferendi viſibiliter Spiritum ſanctum, & audiuiſſet à Petro: Pecunia tua ſit tecum in maledictionem, excogitauit aliam viam, quam Diabolicis artibus fucauit, & pietatis larua eam induit: dixit igitur ſe virtutē Dei eſſe, cuius præſtigijs multi decepti ſunt. Quare autem id Deus permiſerit, Paulus ad Theſſ. reſpondet: quia non voluerunt credere veritati, dedit eis Deus efficacem illuſionem, vt crederent mendacio. Hac pœna digni ſunt, qui ad claram Euangelij lucem ſponte cæcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Chriſtus: Videte ne quis vos ſeducat, multi venient in nomine meo, dicentes, ego ſum Chriſtus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei, & reuerentiæ erga Euangelium Chriſti.

SECVNDVM ſignum, quod præcedet vaſtationem vrbis Ieruſalem. Audituri eſtis (inquit)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bella & rumores bellorum. Huiuſmodi bella multa præceßiſſe vaſtationem Ieruſalem teſtantur hiſtoriæ. Primum 2000. ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occiſi ſunt. Deinde latrones publicè graſſabantur, qui gladios ſub pallijs tectos geſtantes, quoſuis obuios trucidarunt. Adhæc Cæſareæ ſunt trucidati 2000. Scytopoli tredecim millia. Aſcaloni 2500. Ptolomaide viginti millia. Alexandriæ quinquaginta millia. Damaſci decem millia trucidati ſunt. Ecce quam vera fuerit prædictio Chriſti, & quam grauiter punitus ſit populus Iudaicus ob ſuam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de peſtilentia, & terræmotu, quæ contigerunt iuxta Chriſti vaticinium? Hæc omnia peccata iſtius populi monſtrant, ſed fuerunt tantum præludia quædam ad illa mala, quæ ſecuta ſunt.

TERTIVM ſignum, perſecutio diſcipulorum. Inuiſi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc perſecutio incepit à nece ſanctißimi Stephani, & poſtea quotidie magis ac magis creuit. Fuit autem diſcipulorum Chriſti afflictio quadruplex: 1. corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio ſupplicij genere afficiebantur. 2. afflictio fuit ex ſcandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim perſecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum ſummo dolore diſcipulorum Chriſti. 3. afflictio diſcipulorum Chriſti fuit à Pſeudoprophetis, quorum plurimi fuerunt iſto tempore, de quibus Epiphanius ſcribit: vt Simoniani, qui Simonis Magi ſectatores fuerunt:

runt: qui Simon poſtea in medio vrbis Romæ collapſus interijt. Hos ſequuntur Menandriani, Menandri ſectatores. Saturniliani ſequaces: Baſiliani, qui Baſilidem quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat vnus de ſeptem Diaconis, turpitudinem ſectati ſunt: Gnoſtici, quorum infiniti fuerunt furores: taceo Ebionem & Cerinthum, qui naturæ diuinæ in Chriſto hoſtes fuerunt. Ecce quam multa agmina falſorum doctorum habuerunt: qui ſimplicitate Euangelij filij Dei contenti eſſe noluerunt. *Quarta afflictio diſcipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.*

QVARTVM ſignum, & prædicabitur regni Euangelium in vniuerſa terra in teſtimonium omnibus gentibus. Hoc factum eſſe teſtatur Paulus, cum ait: An nõ audiuerunt? atqui in omnem terram exiuit ſonus eorum. Hactenus de ſignis præcedentibus vaſtationem Ieruſalem: nunc in textu typus vaſtationis ſignatur: Cum videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantẽ in loco ſancto. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes. *Quaſi diceret:* Tunc ipſe exercitus, qui vaſtaturus eſt Ieruſalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit ſcelerum & idolatriæ populi Iudaici, quo totus fere iſte populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea, quod Deo, vt res fœdiſſima, diſplicuit. Deſolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ ſecuta eſt: quæ pœna fuit deſolatio & vaſtatio populi Iudaici.

Hactenus de prima reſponſione ad priorem di-

ſcipulorum quæſtionem de vaſtatione Ieruſalem: ſequitur reſponſio ad ſecundam interrogationem, quæ fuit de Chriſti aduentu, in qua quatuor ſunt ſpectanda. Primum, quod iubeat cauere ſigna falſa. Si quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, aut illic, nolite credere. *Alterum, quod admoneat diſcipulos, ne per oſcitantiam ſuæ admonitionis obliuiſcantur.* Ecce, *inquit,* prædixi vobis. *quaſi diceret: Velim vos perpetuo huius meæ prædictionis memores eſſe, ne exemplo aliorum obliti mei, abijciatis confeſſionem. Tertium, quod aduentus ipſius non ſit futurus in angulis mundi, aut in deſerto: ſed quod ſit conſpicuus toti terrarum orbi.* Sicut, *inquit,* fulgur exit ab oriente, & apparet vſque ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. *Nō eſt ergo quod credatis illis, qui venient & mentientur Meſsiæ nomen. Quartum, eſt electorum collectio ad Chriſtum.* Vbicunque, *inquit,* fuerit cadauer, illuc congregabuntur & aquilæ. *Hoc eſt, quemadmodum Paulus interpretatur, cum Chriſtus ad iudicium venerit, obuiam rapiemur Chriſto in aërem, & ſic cum eo perpetuo erimus.*

DE SECVNDO.

Cum iſta, quæ contigere Iudæis, ſigna ſint eorū, quæ contingent in extremis diebus in quos nos incidimus ante aduentum Chriſti, par eſt, vt aſpiciamus ea, quæ noſtro ſeculo fiunt, vt videamus quomodo cū iſtis congruant. Inter ſigna ſupra audiuimus primū, quod eſſent venturi, qui ſe Meſsiam eſſe fingerent,

cui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cui ſimile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam Hollandus, Dauid Georgius nomine, finxit ſe Chriſtum, qui multos ſeduxit, qui poſtea mortuus, & deinde effoſſus & combuſtus eſt. Fuerũt & alij tum ex Iudæis, tum ex alijs, qui male cum ſuis ſectatoribus perierunt. Deinde quantum ad bella attinet et rumores bellorum, Turcia docet et aliæ multæ nationes, quam iſtud ſignum bene in hoc ſeculum quadret, & certe metuenda ſunt adhuc grauiora. Tum quanta ſit perſecutio Eccleſiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hiſpania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent. Multæ ſubinde oriuntur ſectæ, maxima eſt ingratitudo mundi erga Euangelium, & corruptiſſimi ſunt plerorumq; mores. His accedit et quartum ſignum aduentus Domini ad iudicium, quod prædicetur Euangelium in vniuerſo fere orbe terrarum. Etſi autem id publice non fiat vbiq; in publico loco: tamen in omnib. regnis mundi ſunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in teſtimoniũ: idq; dupliciter. Teſtimonium enim ſalutis eſt, ſi Euangelio credimus: teſtimonium iuſtæ noſtræ damnationis erit, ſi fuerimus Euangelio increduli. Vſus iam colligamus prædictionis Chriſti.

PRIMVS eſt, de quo iam dixi, videlicet, quod iſta omnia contigerunt nobis quoq; in doctrinam, vt inde cogitemus, quid immineat ingratiſſimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum noſtrorum,

& ſunt veluti præludia pœnarum, quas ſuſtinebunt, qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admonemur hic, quæ vltio illos manet, qui ſanguine ſanctorũ ſe polluũt. Qui vos perſequitur, inquit Chriſtus, me perſequitur. Quare? Quia propter Chriſti Euangelium & eius confeßionem iſta fit perſecutio. Nunc lætantur quidam aduerſarij Chriſti cum malefecerint: Verum futurum eſt, vt ſatis acerbas luant pœnas effuſi ſanguinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum, & expetit vindictam, quam iuſtus iudex reddet illis tempore ſuo, iuxta illud: Mihi vindicta, & ego retribuam, tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis ſuæ & longanimitatis inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum, ſed mauult omnes reſipiſcere & viuere, quemadmodum ipſe apud Prophetam teſtatur his verbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Verum qui hac bonitate diuina abutitur, theſaurizat ſibi iram in die iræ.

QVARTVS vſus huius prædictionis eſt, quod admoneat nos pœnitentiæ. Chriſtus, cum quidam ſibi referrent, quomodo Pilatus miſcuiſſet ſacrificia Iudæorum ſanguine, et quod turris Siloe collapſa 13. viros occidiſſet, ait: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Nam aſſeuerat hoc non tantum factum eſſe propter eos, qui iſtic perierunt, ſed etiam propter alios, qui eorum caſu admoniti reſipiſcerent. Multo magis calamitas populi Iudaici nos admone-

bit pœnitentiæ, præſertim cum cauſa non ſit diſsimi-lis. Illi enim potiſsimum puniebātur propter religionis contemtum. Quid quæſo hic non eſt ſimile? Quare admoniti caſu Iudaici populi mature reſipiſcamus, ne prius opinione noſtra incurramus in manus Domini viuentis.

QVINTVS vſus, quod ex perſecutione Eccleſiæ, quæ tum fuit maxima, diſcere debeamus, quod ciues regni Chriſti in hoc mundo non debeant florere, & externo imperio mundi gaudere. Vt enim Eccleſia Chriſti non eſt affixa certo loco, ita ipſius gloria & decus partim in conſciētia piorum eſt, partim in expectatione reuelationis Ieſu Chriſti eſt poſita.

SEXTVS vſus eſt, vt ciuibus regni Chriſti nos adiungamus, non perſecutionum mole abſterriti à confeſsione. Tametſi enim omnes, qui pie in Chriſto volunt viuere, patiuntur perſecutionem: tamē Chriſtus eos beatos eſſe pronunciat, quia præſentem afflictionem ſequitur gloria, ad quam nulla patet via, niſi per crucem.

SEPTIMVS, vt incommodo Iudæorum & damno ſimus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, ſequamur lucernam verbi Dei. Hæc enim nos ſola tutos ab errore facere poteſt. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Et Paulus vult nos verbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

OCTAVVS, vt admoneamur, vt ſupereminentibus malis opponamus verbum Dei, quod eſt turris fortiſsima. Ita enim Salomon inquit: Turris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

fortiſsima nomen Domini, ad quam confugiet iuſtus, & ſaluabitur. Hi in curribus (inquit Dauid) hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus. Eſt autem nomen Domini ſupplex oratio, quæ ex vera Chriſti fiducia proficiſcitur, quæ fiducia eſt victoria mundi. Ita enim ait Apoſtolus: Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra. Quare ſic? Quia Chriſtum inuocat mundi victorem, Chriſtum præſentem habet, contra quẽ portæ inferorũ nihil poſsũt. Oremus ergo, ne vel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, vel fiducia labaſcat in tantis tumultibus.

NONVS, vt muniamus nos etiã aduerſus ſcandala, quæ ſunt plurima futura: quæ cum venerint, meminerimus dicti Chriſti: Ecce prædixi vobis. Neq; ſcandala illa ſunt futura eiuſdem generis. Alia enim erunt ſcandala perſecutionis, alia paucitatis confitentium Chriſtum, alia defectionis. Multi enim prorſus in iſtis malis, quæ ventura ſunt, renunciabũt Chriſti nomini eiuſq; Euangelio, et rurſus ſe ſubijcient Satanæ: multi erunt autores diuerſarum ſectarum in iſto exiguo cœtu, qui Chriſtum confitebuntur. Contra hoc muniri nos vult Chriſtus: & quia mala præſcita minus nocent, voluit Chriſtus ſuam Eccleſiam de his præmonitam eſſe.

DECIMVS, vt nos viuentes in timore Dei, expectemus aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nobis plenam redemtionem afferet: quæ redemtio eſt veluti omnium beneficiorum Chriſti finis, ad quam alia beneficia deſtinantur. Eſt enim hic ordo beneficiorum Chriſti, qui 1. Cor. 1. deſcribitur his verbis:

Chriſtus factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſticia, iuſtificatio, & redemtio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis eſt, cũ nobis reuelat voluntatem Patris in Euãgelio. Iuſticia, quando credentib. in Euangelio ipſius iuſticia nobis imputatur. Sanctificatio fit nobis, quando iuſtificati donamur Spiritu ſancto, cuius virtute iam nouam vitam meditamur. Tandem erit nobis redemtio, quando perfecta ſalus nobis per ipſum continget, cui cum Patre & Spiritu ſancto, ſit honor, laus & gloria, in ſecula ſeculorum.

Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

IN FESTO PVRIFICATIONIS MARIAE,

EVANGELIVM LVC. II.

POSTEAQVAM completi fuiſſent dies purgationis eorum ſecundum Legem Moſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Omne maſculinũ adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur, & vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce, homo erat Hieroſolymis, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & pius, expectans conſolationẽ Iſrael, & Spiritus ſanctus erat ſuper eum. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mini. Et venit per ſpiritum in templum. Et cum inducerent puerum Ieſum parentes, vt facerent ſecundum conſuetudinem Legis pro eo, ipſe quoq; accepit eum in vlnas ſuas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei Salutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

ENARRATIO TEXTVS.

IN *hoc Feſto tractatur pars hiſtoriæ Chriſti, videlicet quomodo ſit oblatus in templo iuxta legem, & quomodo Simeon vir iuſtus agnouerit Ieſum Mariæ filium verum Meſſiam eſſe, idq; ex inſtinctu Spiritus ſancti, à quo reſponſum acceperat, ſe non moriturum, priuſquam viderent oculi eius Chriſtum Dominum, quem cum vidiſſet, accepit eum in vlnas ſuas, benedixitq; ei, quo facto, carmine ſuam gratitudinem erga Deum oſtendit. Debemus autem hic reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Chriſto, vt eius perpetuam hiſtoriam cognoſcamus. Audiuimus itaque primum de natiuitate eius glorioſa, quod natus ſit in Bethlehem. Secundo, de eius circumciſione, quod octauo die ſit circumciſus. Tertio, quomodo à Magis ſit agnitus & honoratus. Iam ſequitur eius oblatio in Templo, quæ oblatio ſecundum Legem contigit, exactis ſex ſeptimanis ab eius natiuitate.*

Loci tres:

I. *Oblatio Chriſti in Templo.*
II. *Simeonis deſcriptio, & benedictio.*
III. *Simeonis carmen.*

DE PRIMO.

Deus in veteri Teſtamento varios offerendi ritus ordinauerat, idq́ʒ non vt ſacrificandi opere iuſtificarentur homines corā Deo. Si enim ſanguis taurorum & hircorum abolere potuiſſet peccatum, Chriſtus non veniſſet in carnem, vt ſui corporis victima peccatum expiaret, ſed fuerunt aliæ cauſæ, quarum de numero ſunt hæ:

PRIMA, *vt iſto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cum omnes homines etiam barbariſſimi tangantur quadam religionis reuerentia, volunt ſuo iudicio ritus colendi Deum inſtituere, verum quia nullus Deo placet, niſi quem ipſe inſtituit, ordinauit ipſe Deus per Moyſen varios cultus, vt multitudine rituum, quos Deus ordinarat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & ſeruiret vni Deo, qui eos de terra Aegypti eduxerat, infinitaq́ʒ alia beneficia ſpiritualia & corporalia præſtiterat.*

SECVNDA, *vt interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neqʒ enim iſta externa ſacrificia per ſe cultus erant, ſed tantum veri cultus excitamēta, id quod ex Eſaia patet, vbi Dominus externa ſacrificia abominatur ſine interna animi pietate.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

TERTIA, vt eſſent publica teſtimonia gratiarum actionis, quibus populus iſte & excitaretur & confirmaretur, teſtareturq́; palam ſe hunc Deum colere, qui eos in terram Canaan introduxiſſet, & miraculoſe in deſerto pauiſſet.

QVARTA, vt hoc pacto confirmaretur miniſterium verbi, vt miniſtri cultus Dei, & ſacerdotes haberent quo aleretur. Qui ſeruit, inquit Paulus, altari, viuat de altari. Et Chriſtus: Dignus eſt operarius mercede ſua. Hanc conſuetudinē retinuerunt in Eccleſia olim, quando ad verbum audiendum, & ad celebrationem Sacramentorum conuenerunt. Pij contulerunt pro modo ſuarū facultatum aliquid ad miniſtros verbi & pauperes alendos, quæ contributio collecta vocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

QVINTA, vt iſtæ oblationes veteres eſſent vmbra futuræ victimæ Chriſti, & veluti præludium, quo admonerentur de venturo Chriſto. Hoc pij bene intellexerunt, Abel, Nohe, Abraham. Non enim putarunt ſe ſuis victimis abolere peccatum & mortem, ſed confiſi ſunt victima Chriſti, cuius virtute & ipſorum peccata ſunt expiata. Abel, cum ſuas victimas mactaret, ſic cogitauit: 1. videns ſanguinem victimæ, cogitauit de peccato generis humani, quod pœnam æternam meruerat. 2. proſpexit ad ſignificatum. Nam ſuam victimam cogitauit figuram eſſe promiſſi Seminis, hoc eſt, Chriſti, qui ſua victima eſſet peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & creſcebat, qua & coram Deo iuſtificatus eſt, & placuit Deo. 4. hanc fidem ſequebatur gratia-

rum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

rum actio, & vitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerunt. Hoc ſit dictum de ſacrificijs veteris Teſtamenti in genere, nunc de ea ſacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio ſit mentio.

Prole nata duplex præceptũ erat poſitum. Vnum de matre, quod ſeptimanis extra cœtum hominum eſſe deberet. Alterũ de puero nato. De matre hoc præceptum erat, vt nata maſcula prole, extra cœtum eſſet 37. dies, ſed nata fœmella, duplicabatur numerus. Nam tum extra cœtũ publicum eſſe debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, ſed propter duas alias cauſas, nempe neceßitatem & ſignificationem. Neceßitas fuit, vt iſto pacto conſuleretur mulieris ſanitati, quæ poſt dolores partus habet opus quiete, quo vires colligere poßit, & deberent pij mariti imbecillitatis vxorem iſto tempore rationem habere, & mulieres etiam oporteret cum propter ſe, tum propter alias hanc naturæ legem ſeruare. Significatio fuit, vt iſta excluſio ſignificaret, omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo naſcuntur, excluſos eſſe à Deo, & ideo opus habere expiatoria Chriſti victima.

Alterum præceptum erat de nato puero, idq; duplex. Vnum generale. Alterum de primogenitis.

Generale erat mãdatum, vt expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Eccleſiæ, offerrentur ſacrificia ſiue pro filio, ſiue pro filia quocunque ordine nati eſſent. Hoc ſacrificium primum admonebat, quod pueri nati eſſent peccatores, & ideo opus haberent mundatione & remißione peccatorum.

Deinde,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Deinde, vt iſto pacto conſecrarentur Deo. Tum, vt parentes ſcirent, ſe pueros generare Deo, & non ſibi, aut Satanæ. 4. propter ſignificationem, nimirum vt eſſent typi offerendi Chriſti.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tam in hominibus, quam in iumentis, vt offerrentur Deo. Primum in memoriam iſtius magni beneficij, quod Dominus, reſeruato populo Iſraelitico, percuſſerit primogenita Aegypti ab homine vſq; ad pecus. Deinde propter ſignificationem, videlicet quod vnigenitus Dei & primogenitus Mariæ, olim eſſet offerendus pro nobis liberandis ab Aegypto peccatorum. Hoc ſit dictum de lege & eius ſignificatione, nunc ad oblationem Chriſti veniamus.

Lex iubet, vt omne primogenitum aperiens vuluam, cõceptum ex virili ſemine, iſto pacto offeratur. Sed Chriſtus non erat ita humano more conceptus, ſed de Spiritu ſancto erat conceptus, & natus de caſtiſſima virgine, ergo non erat obligatus lege, vt more aliorum primogenitorum offerretur in Templo. Reſpondeo: Chriſtus etiam erat liber, ne conciperetur & naſceretur homo, & poſtea circumcideretur & pateretur, ſed qui liber fuit, factus eſt omnium ſeruus, vt omnes liberos faceret. Siue, vt Auguſtinus ait, Deus eſt factus homo, vt homines Deos faceret. Paulus dicit, eum factum eſſe ſub Lege, vt eos qui ſub Lege erant, redimeret. Ideo hic primogenitus etiam in templo offerri voluit.

Sed quando fuit primogenitus? Nemo vnquam talis extitit primogenitus: 1. fuit primogenitus di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nina ſua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neq; pòſt genuit. 3. gratia. Primus enim homo natus eſt, qui Deo oblatus per ſe placuit. 4. virtute, quia eſt primogenitus mortuorum. 5. vt per ipſum nos noui homines naſcamur.

Præterea obſeruandum eſt, quod Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius ſignificatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebãt. Nos hinc diſcamus non pudere noſtræ paupertatis. Chriſtus pauper naſci voluit, vt nos diuites faceret, modo ipſius diuitias grata mente accipere voluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomen Simeon. *Hic habemus primùm deſcriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionem. Primum prædicatur ob iuſticiã. Ita enim inter ſuos vixit, vt ab omnibus vir bonus & iuſtus ſit habitus.*

Non vult hæc Euangeliſta, quod fuerit ita iuſtus, vt non opus habuerit aliena iuſticia. Nam in ſuo carmine fatetur Chriſtum ſuum eſſe Saluatorem, ſed quod vixerit inculpate inter homines & honeſte, vt qui nemini malefecerit, ſed omnibus pro viribus bene fecerit. Qui talis eſt, à Cicerone, imo ab omnibus, iuſtus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem, timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, vt caueat omnia quib. ipſum offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum ſenſerit.

Hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei eſt ſine fide, qui nō eſt cultus Dei, talis eſt in omnibus impijs. Semper enim metuunt aduerſus ſe iudicium Dei, qui potius vellent Deum non eſſe, quam propter ſua ſcelera puniri. Talis nō fuit timor, qui in Simeone prædicatur. Nam ſequitur, quod expectauerit conſolationem Iſrael, quo dicto oſtenditur, quod ardenti affectu expectauerit Chriſti aduentum. Sciuit enim vaticinia Iacob & Danielis in iſtud tempus reſpicere. Quare ardentius expectauit, & cupiuit ſibi vitam prorogari, donec præſentem Chriſtum videret. Neq; mirum eſt, cum tanto effectu expectaſſe Chriſtum. Nam erat, vt inquit Euangeliſta, plenus Spiritus ſancti. Talis fuit hic ſanctus vir.

Sed quódnam fuit præmium huius pietatis? Accepit reſponſum à Spiritu ſancto, vt non videret mortem, priuſquã videret Chriſtũ Dominum, cuius impulſu venit in templum. Sed quid illic fecit? cum parentes Ioſeph & Maria introducerent puerũ, accepit eum in vlnas, & laudauit Deum. Iam habet hic ſanctus ſenex, quod adeo ardẽter poſtulauit, & fert Chriſto teſtimonium, publice profitetur hunc Ieſum Chriſtum eſſe, qui Patribus erat promiſſus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipſum nobis proponamus. Primum ſenes, deinde & alij diſcant ab illo timere Deum: diſcant iuſte & ſancte inter homines viuere, diſcant Chriſtum recipere in vlnas ſuas, hoc eſt, in corda ſua: hunc prædicent, laudẽt, confiteãtur: quod ſi fecerint, olim cum Simeone mercedem copioſam in cœlis accepturi ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

DE TERTIO.

Sequitur Canticum Simeonis: Nunc dimittis ſeruum tuũ Domine, ſecundũ verbũ tuum in pace. *Hoc canticum multis ſeculis in Ecclesijs cani ſolitum eſt, & nos, quando funera ſepeliuntur, illud ipſum canere conſueuimus. Continet enim doctrinam de Chriſto, & docet vnde ſumma conſolatio ſit petenda, maxime cum ex hac vita nobis diſcedendum erit. Quo autem hoc carmen melius intelligamus, illud diuidam in duas partes: in quarum priori ſibi gratulatur ſenex Simeon: in poſteriori Chriſti regis beneficia erga totum mundum breuiſsime complectitur.*

Prior pars eſt: Nunc dimittis Domine ſeruum tuum, ſecundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. *Hic Simeon ſenex ſibi gratulatur, quod corporeis oculis viderat Chriſtum, quemadmodum reſponſum acceperat à Spiritu ſancto. Etſi enim prius illum vidit oculo fidei, ſicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham vidit diem meum, & gauiſus eſt: tamen quia acceperat à Spiritu ſancto promiſsionem, vt Chriſtum præſentem corporeis oculis videret ante obitum, valde hoc intuitu eſt delectatus, & magno fidei robore nunc petit liberationẽ, vt aggregetur ad patres ſuos in pace. Sed fide accepit promiſsionem, vt videret Chriſtum Domini. Hic offertur infans pauper, nulla externa ſpecies hic apparet, niſi cõtemta. An hac externa ſpecie offenditur? non. Quem vidit minimum*

corpo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

corporeis oculis, hunc vidit maximum fidei luminibus: quem in forma ſerui aſpexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem regum, & Dominum dominantium eſſe. Neq; ignorauit prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce Rex tuus venit pauper. Sciuit eum non venire, vt occuparet regna mundi, ſed vt regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos diſcamus ſcripturis credere, & Chriſtum & ipſius Eccleſiam intueri, non tantum oculis corporeis, ſed multo magis oculis fidei. Sed quoniam petit ſe iam dimitti, vt hanc ærumnoſam vitam morte commutet, ſatis oſtendit, Chriſti regnum non eſſe huius mundi, ſed æternum, quod in pace conſcientiæ poſitum eſt. Quaſi diceret: Da mihi nunc, vt in pace & feliciter moriar. Hinc doctrinam & conſolationem hauriamus. Doctrinam quidem, quod viſio Chriſti ſpiritualis, quæ fit per fidem, facit, vt lætus hominis ſit exitus ab hac vita, quia qui Chriſtum ita videt ante mortem, quam ſequatur lucem ad vitam habet. Qui ſequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Contra, qui Chriſtum non videt, à morte præſentis vitæ tranſit ad æternas tenebras. Conſolationem vero, quia qui Chriſtum vident in articulo mortis, habent quo ſe conſolentur: ſciunt ſe iam dimittendos eſſe in pace: ſciunt ſe non ituros ad tenebras, ſed ad gaudium æternum. Latro quia non ſolum in cruce vidit Chriſtum oculis corporeis miſerrime afflictum, ſed etiam eundem oculis vidit victorem mortis, audiuit a Domino: Hodie mecum eris in paradiſo. Sic Stephanus moriturus vidit Chriſtum, & ſumma cum voluptate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Ad hunc modum & tu, cum iam morbus te grauat, fide aſpice Chriſtum ſaluatorem, & ab illo pete, vt te in pace dimittat, id eſt, ſinat ab hac vita diſcedere, & in requiem omnibus fidelibus promiſſam intrare. Hæc cogitatio faciet, vt hunc mundum & præſentis vitæ calamitates fortiter contemnamus, & mentem noſtram conſolemur ſpe ſalutis, quam nobis promiſit qui mentiri nequit. Sequitur altera pars Cantici:

Quod paraſti ante faciem omniũ populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. *Hic breuiter duo indicantur: Vnum quæ ſint beneficia Chriſti. Alterum, quibus deſtinata ſint illa beneficia. Beneficia ſunt, ſalus, lumen, gloria. Sine Chriſto ergo mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idq́; propter peccatum. Nam Chriſtus damnationem tollit, & reddit ſalutẽ: tenebras aufert, & affundit lumen: ignominiam amouet, & gloriam tribuit. Quanta quæſo ſunt hæc? ſane nemo ea ſatis æſtimare poteſt.*

Sed quibus beneficia illa deſtinata ſunt? omnibus populis, Iudæis & gentibus: verùm fide ſunt accipienda. Offeruntur enim vniuerſaliter omnibus: ea eſt enim inſcrutabilis Dei bonitas, ſed additur conditio: Qui crediderit, hic ſaluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Quare nos, ſi hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Ieſum Saluatorem & Dominum in vlnas cordis noſtri recipiamus, firma fiducia in il-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

lum recumbentes. Huic noſtro Saluatori ſit honor & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO ANNVNCIATIONIS MARIAE, *Luc. 1.*

IN menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginē deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, ac nomen virginis Maria. Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Aue gratioſa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa vero cum vidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat, qualis eſſet ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. Is erit magnus, & Filius altiſsimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ipſius, regnabitque ſuper domum Iacob in æternū: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit iſtud, quādoquidem virum non cognoſco? Et reſpondēs Angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Atque ecce, Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

menſis eſt ſextus illi, quæ dicebatur ſterilis. Quia non erit impoſsibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Ac diſceſsit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum continet hiſtoriam conceptionis Ieſu Chriſti, quæ nunciatur virgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem, promiſit Deus Semen mulieris, quod contriturum erat caput ſerpentis, id eſt, quod demoliturum erat opera Diaboli peccatum & mortem. Huius promiſsionis memor Deus mittit Angelum ſuum ad caſtiſsimam virginem, cui annunciat, quod ſit conceptura ex Spiritu ſancto ſine virili ſemine, & paritura filium, qui ſit futurus ſaluator mundi. Hæc ſumma eſt hiſtoria, cuius ſunt quinq; præcipua membra, quæ ſunt:

I. *Deſcriptio Legationis.*
II. *Salutatio Angelica.*
III. *Conſolatio turbatæ virginis.*
IIII. *Expoſitio legationis.*
V. *Conceptionis ratio.*

DE PRIMO.

In deſcriptione huius Legationis plures ſunt obſeruandæ circumſtantiæ, quarum ſingulas ſeorſim conſiderabimus, quo aliquid doctrinæ ad nos confirmandos inde hauriamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

PRIMA: *Tempus eſt.* In menſe, *ait*, ſexto, *ſcilicet à conceptione Iohannis Baptiſtæ, qui iuxta vaticinia Prophetarum erat futurus præcurſor Domini, vt pararent homines viam regi ſuo aduenienti. Et fuit 20. annus, poſtquam ſceptrum ablatum eſt. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat:* Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat Silo, *id eſt, mulieris Semen, quod promiſſum erat primis Parentibus. Hæc igitur temporis circumſtantia conuincit, hunc filium virginis verum Meſsiam eſſe. Nam eo tempore eſt natus, quo eum naſciturum prædixit Spiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc eſt memorandum, quod in eundem anni diem incidit mactatio agni Phaſe, Cõceptio Chriſti, & Paſsio eiuſdem: quo die etiam putant ſancti patres Adamum fuiſſe creatum. Hæc commendãt nobis veritatem promiſsionum diuinarum. Diſtulit diu Deus mittere filium poſt factam promiſsionem, ſed tamen manſit verax in ſuis promiſsis. Promiſit ſe Filius venturum ad iudicium, ſed differt. veniet tamen, vbi ei placitum fuerit.*

SECVNDA: *Legatus eſt Angelus Gabriel. Quare? Primum, vt ſeruaretur diuina ordinatio. Nam vt antea Deus ſolitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent voluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, vt ſeruiat ſaluti hominum. Hoc enim Angelorum officium eſſe docet Apoſtolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit cauſa, conueniebat, vt bonus Angelus reparandæ ſalutis primus eſſet nuncius. Tertio, hoc quoq; vir-*

gini caſtiſsimæ conueniebat, vt ad eam caſtiſsimus mitteretur legatus.

TERTIA: *Quod hic legatus à Deo miſſus ſit. Imperatorum & regum legati auide expetuntur, vt ſciatur quid tanti principes velint. Ecce hic ſummus, qui mittit, imperator, & magnus, qui mittitur, legatus. Quare merito in admirationem excitari debemus.*

QVARTA: *Locus, ad quem mittitur, ſignatur. Mittitur enim in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideo factum eſt, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus oſtendit ſe quæ humilia ſunt in terra reſpicere. Quare non eſt, quod quiſquam ſe abiectum putet, propterea quod vel pauper vel abiectus ſit in terra.*

QVINTA: *ad quam perſonam mittitur, nempe ad virginem deſponſatam viro. Debuit quidem Chriſtus à virgine concipi, & à virgine naſci, iuxta vaticinia Prophetarum. Quatuor enim hominum in mundum propagationes fuerunt: 1. fuit ſolius Adam, qui ex limo terræ formatus eſt. 2. fuit ſolius Euæ, quæ è coſta Adam ædificata eſt. 3. fuit ſolius Chriſti, qui ex puriſsima virgine natus eſt. 4. communis eſt omnium aliorum hominum, qui ex ſeminibus maris & fœminæ naſcuntur.*

Cõceptus eſt igitur & natus ex virgine Chriſtus. Primum, quia ſi ex viri & mulieris ſemine fuiſſet natus, in peccatis fuiſſet conceptus & natus. Sed decuit eum, qui venit, vt tolleret peccatum, abſq; peccato eſſe. Deinde, vaticinijs debuit ſatisfieri. Gen. 3. di-

ctum

ctum erat, Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Gen. 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat Siloh, id eſt, eius ſcilicet mulieris filius. Eſa. 7. Ecce, ait, virgo prægnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter ſignificationem ſpiritualis regenerationis, quæ non ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo eſt. Vnde Auguſtinus: Oportebat caput noſtrum inſigni miraculo ſecundum corpus naſci de virgine, vt ſignificaret ſua membra ſecundum ſpiritum naſcitura.

Quod autem hæc virgo fuerit viro deſponſata, habuit etiam ſuas cauſas. Nam & hac ratione matrimonij dignitas commendatur, & conſultum eſt pudicitiæ & famæ virginis, imo etiam datus eſt cuſtos virgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: Quod Ioſeph fuerit de domo Dauid, idq; ita conueniebat, primum propter oracula. Fuit enim prædictum, vt Chriſtus adueniens naſceretur de propſapia Dauidica, id quod ipſis Scribis & Phariſæis ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ hiſtoriæ eſt ſalutatio Angelica, quæ eſt: Aue gratia plena, Dominus tecū, benedicta tu in mulieribus. Hic cogitemus de Eua prima parente & ſanctiſſima virgine matre Ieſu, & obſeruemus, quam diuerſas voces audiuerint. Eua audiuit: Multiplicabo ærumnas tuas. Aerumnæ autem maledictionis ſigna

ſunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε, id eſt, gaude. Et cauſam addit : Plena es gratia, *id eſt, Deus te in gratiam recepit, & delegit te vnam ex toto humano genere, cui ſingulare præſtabit beneficium.* Dominus eſt tecum, *hoc eſt, tu habes Deum protectorem & ſaluatorem.* Benedicta tu inter mulieres. *Hoc eſt, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres, imo omnes mulieres erant maledictæ propter illam, ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi enim tanta contigit felicitas, vt Seminis promiſsi mater ſis futura. Hæc eſt ſententia ſalutationis, vnde facile eſt colligere, quam ſtulti ſunt, qui hinc volunt facere precationem, qua inuocant beatam virginem contra manifeſtum verbum Dei, quibus hoc dictum volo hoc tempore, maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet ſcripturæ verba ad ſtabiliendum horrendā idololatriam, in contemtum filij Dei, in ignominiam ſanctiſsimæ virginis, & in ſui certiſsimam perniciem. Quando docetur in Eccleſia de vera inuocatione, etiam oſtēditur, quod inuocatio ſanctorum ſit cultus Diabolicus, in Eccleſiam à Diabolo inuectus.*

De Tertio.

Audita hac inſolita ſalutatione, turbatur, & apud ſe cogitat, qualiſnam ſit iſta ſalutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. *Vide hic quid faciat verbum Dei. Primum terret, deinde conſolatur. Ne timeas, inquit, quaſi dicat : Non venio, vt tibi aliquid*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

quid triſte annunciem, non venio prædicaturus iram Dei aduerſus te. Nam inueniſti gratiam apud Deum. Hic habemus firmam doctrinam, quod ſola gratia Dei timorem expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deſerant, cum maxime eis opus habeamus, ſanitas timorem habet ne perdatur, diuitiæ non poſsidentur ſine metu, nam amitti poſſunt, & amiſſæ dolorem relinquunt, potentia timet, vt quæ à ſuperiori vincatur, ſola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac eſt, ipſe poteſt & in vita & in morte libere inſultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia poſsidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operæprecium eſt cauere, ne eam noſtra culpa amittamus. Ea enim amiſſa, nihil eſt reliquum præter turbationem conſcientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. *Hæc propoſitio legationis eſt, cuius ſenſus eſt, ego ex mandato Dei tibi denuncio, quod ſis iam mater futura, & filium paries, quem vocabis Ieſum. Hic haud dubie caſtiſſima virgo cogitat de promiſſo Semine, audit ſibi nomine Dei denunciari, quod ſit paritura filium, quem Ieſum appellare iubetur.* Hoc nomen IESVS, *quod Saluatorem ſignificat, intellexit opponi maledictioni & morti, in quam primi parentes ob ſuam tranſ-*

greſsionem

greßionem inciderant. Hoc nomen ſolet fuſius explicari die Circumciſionis, quare nũc ad reliqua pergo.

Hic erit (*inquit*) magnus. *Vere magnus, vtpote filius altißmi, vere magnus, qui potentem Satanam vinceret, vere magnus, qui maxima daret, vere magnus, cuius regnum æternum.* Dabit illi (*inquit*) Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. *Hanc deſcriptionem ſi obſeruemus, quatuor de Chriſto hic dici inueniemus. Primum enim eius veram humanitatem indicat, cum dicit illum naſciturum ex virgine. Deinde eius diuinitatem non tacet. Dicit enim,* Filius altiſsimi vocabitur. *Filius altißimi eſt eiuſdem naturæ cum altißimo. Tertio, cum addit,* hic erit magnus, *ſignificat vnionem perſonalem. Et ſi enim eſt Deus & homo, vna tamen perſona eſt, non duæ. Quarto loco notatur eius officium, quod ſit* IESVS *&* REX, *qui regnabit in æternum. Quomodo de Chriſto dici potuit, quod eſſet habiturus ſedem Patris ſui, cum ipſe dicit: Regnum meum non eſt ex hoc mundo, quemadmodum etiam euentus declarauit, & Dauidis regnum fuit politica adminiſtratio in Iudæa? Vmbram regni tenuit Dauid, hic eius filius veritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & vmbra Chriſti, & ideo vnum regnum dicitur vtrumque, quia illud eſt vmbra, hoc eſt veritas eiuſdem regni. Deinde, mos ſcripturæ eſt, diuina externis rerum imaginibus depingere, vt noſtræ infirmitati ſeruiat collatio.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

De qvinto.

Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum nō cognoſco? *Quaſi diceret: Quomodo poſſum abſq; viro grauida fieri corporaliter (vt tu dicis) cum nondū cognouerim virum? Sciuit caſtiſſima virgo ordinem diuinitus ſancitum eſſe, vt homines conciperentur ex ſemine virili & muliebri, neq; contrarium exemplum vidit aut audiuit poſt creationem primorum parentum. Quare hoc ſuæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus ſancito ſecuta, quærit: Quomodo fiet iſtud? quoniam virum non cognoſco, an aliquo inſolito more hic fiet conceptus?* Et reſpondens Angelus, dicit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcitur ex te ſanctū, vocabitur Filius Dei. *Hic modū conceptionis declarat Angelus, & cauſam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quaſi diceret: Non concipies ex virili ſemine, ſed ex tuo ſemine ſolo naſcetur tibi filius, idq; operante non natura ſed gratia. Spiritus enim ſanctus ſua diuina virtute faciet, vt ex tuo ſemine naſcatur verus homo. Hinc Auguſtinus: Per gratiam Dei, ſeu potentiam Dei, & operationem Spiritus ſancti, de carne virginis aſſumtum eſt, quod Verbo eſt vnitum, idq; ideo, quia ſi ex virili ſemine fuiſſet, cum omnibus natis in Adam immundus extitiſſet. Quod autem ex carne natum eſt, caro eſt, mendacium eſt, vanitas eſt, Iohan. 2. Nunc autem per Chriſtum oportuit fieri*

gratiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

gratiam & veritatem. Non igitur potuit de viro concipi, ſed oportuit id fieri occulta quadam Dei virtute, quo omnis peccati purus & ſanctus, nos quoque purificaret & ſanctificaret, futurus Patri hoſtia ſancta & incontaminata. Deinde de Spiritu ſancto conceptus eſt, vt ſciamus, quod quicquid filius loquatur, eſſe ipſiſſimam patris voluntatem. Eſt enim Spiritus ſanctus amor Patris & filij ſubſtãtialis. Præterea, quia Spiritus ſanctus eſt Spiritus ſanctificationis & purificationis. Hic enim ex ſanguine, quem purificauerat, Chriſti corpus ædificauit, vt eſſet mundum & immune ab omni peccato, vt ſupra quoq; dictum eſt. Hæ cauſæ fuerunt & ſunt, quod nõ decuerit Chriſtũ naſci ex virili ſemine, ſed per efficaciam Spiritus ſancti. Id Angelus inſinuat, cum dicit: Ideoq́ue quod naſcitur ex te ſanctum, filius Dei vocabitur.

Etſi autem beata virgo his verbis Angeli fidem habuit, tamen vt ſit confirmatior virginis fides, addit ei ſignum quo certificatur. Et ecce, *inquit*, Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ vocatur ſterilis. *Quaſi diceret: Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus inſtitutum fieri, vt virgo concipias & virgo parias, ſed ego tibi aliud oſtendam, quod etiam eſt contra naturæ ordinem, Elizabeth cognata tua eſt ſterilis natura & ætate, natura quidem, quia tot annis vixit cũ marito ſine prole, adeo quod in eius ignominiam ſterilis ſit vocitata, ætate vero, quod iam ex-*

ceſſerit

ceſſerit annos pariendi, etiamſi maxime olim fuiſſet fœcunda. Verum hic ſextus menſis eſt à quo concepit, ita Deo ordinante & volente. Quare hoc ſigno te confirmes, vere futurum eſſe, vt tu quoq; parias.

Vide hic conſuetudinem in Deo, qui nunquã nudo verbo agit cum homine, ſed ſemper ſignum aliquod externum addit, quo noſtræ imbecillitati magis ſe accommodet, dum ſuam voluntatem menti per verbum, & ſenſibus per ſigna externa verbi ſignacula offert veluti ſpectandum. Sic nobis per Euangelium hodie ſuam patefecerat voluntatem, quam externis ſignis obſignat, Baptiſmo & Cœna Dominica.

Verum in hoc colloquio Angeli cum virgine obſeruandum eſt dictum, quo ait: Non erit impoſſibile apud Deum vllum verbum. Hoc verbum & hæc vox Angeli duo continet. Primum, veritatem & certitudinem promiſſorum diuinorum obſignat. Deinde monet nos, vt potentiam Dei opponamus omni carnis ſenſui & iudicio, & ſtatuamus Deum veracem eſſe, etiamſi tota rerum machina aliud nobis perſuadere moliretur, vtq; dicamus cum virgine, fiat ſecundum verbum tuum, verbo voluntatem reuelas, potentia voluntatem adimples, vt tibi ſoli ſit gloria. Peccator es, deploras tuam miſeriam, ſed audi verbum voluntatis: Nolo mortem peccatoris. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Include in verbo & voluntatem & potentiam Dei, cui nihil reſiſtere poteſt. Quando vicinus morti triſtaris, confugito ad Chriſtum, &

audi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

audi verbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc verbo coniunge voluntatem & potentiam Dei, & certo ſtatuito mortem tibi fore viam ad beatitudinem, idq́ per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula, Amen.

IN FESTO IOHANNIS BAPTISTÆ, LVCÆ I.

ELIZABETHAE impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quod magnifice Dominus miſericordia ſua vſus eſſet erga illam, & gratulabantur ei. Et factum eſt in die octauo, venerunt ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et reſpondens mater eius, dixit: Nequaquam, ſed vocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam: Nemo eſt in cognatione tua, qui vocatur iſto nomine. Innuebant autem patri eius, quî vellet vocari eum. Isq; poſtulatis tabellis ſcripſit, dicens: Iohannes eſt nomē eius. Et admirati ſunt vniuerſi. Apertū eſt autē os eius illico, & lingua eius, & loquebatur laudans Deum. Et peruaſit timor omnes vicinos eorum, & per omnem montanam regionem Iudęis diuulgabantur omnia verba hæc, & poſuerunt omnes, qui audierant, in corde ſuo, dicentes: Quidnam

puer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus eſt Spiritu ſancto, prophetauitque, dicens: Laudandus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemtionē populo ſuo. Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo fuerunt Prophetarum ſuorum: Fore vt ſeruaremur ab inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt vteretur miſericordia erga patres noſtros, ac memor eſſet teſtamenti ſui ſancti. Præſtaretque iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, ac daret nobis. Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiremus ipſi cum ſanctitate & iuſticia corā ipſo, cunctis diebus vitæ noſtræ. Et tu puer Propheta Altiſsimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini ad parandum vias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſsionem peccatorum eius. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, quibus viſitauit nos oriens ex alto. Vt illuceſceret his, qui in tenebris & vmbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Puer autem creſcebat, & corroborabatur ſpiritu: & erat in deſertis, donec veniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraelitas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ENARRATIO TEXTVS.

ETſi autem prophana idolatria eſt inuocare Sanctos, id quod à Papiſtis in ſanctorum feſtis factitatum eſt: tamen aliquod ſanctorum feſta retinere eſt perutile, idq́ꝫ multis de cauſſis. Prima, vtile admodum eſt, vt cognoſcatur hiſtoria Eccleſiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & conſolationem petere poſſumus. Secunda, dulce eſt cogitare beneficia Dei erga Eccleſiam, vnde ſingularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia, vt gratiæ Deo agantur pro beneficijs DEI erga Eccleſiæ membra. Quarta, vt perpenſis varijs ſanctorum caſibus, obfirmemus animos noſtros aduerſus præſentes & futuros caſus, quos experiri neceſſe eſt. Quinta, vt ſancti ſint nobis in pœnitentia, & vita, cultu, confeßione, conſtantia, patientia & alijs virtutibus, quaſi exemplaria, ad quæ noſtram vitam formemus. Sexta, vt pijs ſuſpirijs ſanctorum expetamus conſortium. Hæ & aliæ graues ſunt cauſæ, cur ſanctorum feſta quædam in Eccleſia retinemus. Vtinam non abuterentur multi ſanctorum feſtis & alijs, ad ſuas voluptates & inſanias: quemadmodum hoc feſto præcipue multi abuſi ſunt in Papatu, dum in nocturnis ſaltationibus, amatorijs corollis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc feſtum celebrarunt, quo non Deo, eius Angelis, & ſanctis placuerunt: Sed Satanæ ſeruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & ſanctorum. Hæc ſint breuiter dicta de feſtis ſanctorum, & eorum recto vſu. De hoc feſto vnum tantum locum tractabo,

nempe hiſtoriam Iohannis,vnde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS Baptiſtæ.

IN Hiſtoria Iohannis Baptiſtæ hæ perpendantur circumſtantiæ: Parentes, conceptio, natiuitas, educatio, vocatio, officium, de Iohāne teſtimonium Chriſti, mors, & ea, quæ circa mortem & poſt mortem contigerunt.

Parentes Baptiſtæ fuerunt Zacharias, ſacerdos, vir ſanctus, & inculpatæ vitæ, & Elizabeth mater fuit, vt ætate prouecta, ita pietate eximia. De vtriſq; ita teſtatur Euangeliſta Lucas cap. 2. Erant iuſti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini irreprehenſibiles, & non erat illis filius, eo quod eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in dieb. ſuis. Hæc deſcriptio cōtinet, qua fuerint pietate parentes Iohannis, qua vixerint innocentia, & quod iam ſenium adepti ſolatio ſenectutis deſtituti fuerint, eo quod Elizabeth ſterilis fuerit, non ſolum natura, dum adhuc iuuencula erat: verumetiam ætate, cum iam anus eſſet facta. Verū contra naturæ curſum & ſterilitatis incōmodum tandem conſequuntur, quod magno deſiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumſtantia de parentibus Iohannis multa docet: 1. quod preces piorum tandem exaudiantur. 2. quod ab officio non ſit diſcedendum, propterea quod diutius differri poſtulata videntur. Eſt enim pulſandum, donec nobis gratiæ oſtium aperiatur. 3. quod afflicti in fide manentes &

innocentiam tuentes, tandem conſolationem conſequantur. 4. quod qui matrimonio ſunt copulati, debeant in timore Dei viuere, & irreprehenſibiles eſſe. 5. quod miniſtri verbi & ipſorum vxores debeant alijs prælucere in omni genere virtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit ſanctitate vitæ: ita Elizabeth vxor ſanctam vitam & inculpatam degit. Sciuerunt enim ſe in eum dignitatis locum euectos eſſe, vnde ipſorum vita alijs magis conſpiceretur. Vtinam non eſſent multi, qui Zachariam prædicant, & non Zachariam viuunt: verum hi ſuum inuenient iudicium.

SECVNDA circumſtantia eſt conceptionis, in qua plura ſint conſideranda. Nam primum conceptio Zachariæ patri fungenti ſuo officio in Templo prædicitur ab angelo: quod cum non credit ſenex effœtus, mutus efficitur in pœnam ſuæ incredulitatis. Hic primum ſe offert officium ſanctorum Angelorum, qui ſunt nuncij Dei, & miniſtri Eccleſiæ Dei, vt eam defendant, & ſeruiant iuxta Dei voluntatem. Sed de Angelis dicenda ſunt plura die Michaelis. Deinde, hic obſeruetur, quod Deus ſoleat exaudire eos, qui officio ſuo rite fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commiſſo non recte, quantum poteſt, fungitur fide vacuus eſt, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exemplum ſequentes, & rite fungamur noſtro munere, & ardenter Deum inuocemus, vt noſtris neceſſitatibus ſuccurrat. Eſt enim ſuarum promiſſionum memor. Præterea hic docemur, quod Dei actio & conſilium non impediatur impedimentis naturæ.

Etſi

Etſi enim Zacharias erat effœtus: Elizabeth ſterilis & natura & ætate: Dei tamen conſilium procedit, & Elizabeth concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, videlicet quod nihil decretum & conſilium Dei impedire poßit. Decreuit mortuos excitare, ſed naturæ hoc videtur fieri non poſſe. Cui hic magis credendũ, naturæne an voci Dei? Deo reddatur veritatis laus, & certo ſtatuamus, quod qui omnipotens eſt veritas, & veriſsima omnipotentia, velit & poßit præſtare quicquid decreuit. Concipit ergo ſterilis, & effœtus ſenex fit pater aduerſante natura, ſed mandãte naturæ autore, quem puer in vtero matris agnouit, quando adueniente Maria poſt conceptionem ad vocem Angeli, in vtero exaltauit in teſtimonium, quod DEVS recipiat infantes, & velit ab eis coli, iuxta Pſalmum: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti tibi laudem. Verum de hac re plura dicenda ſunt die Viſitationis beatæ Virginis.

TERTIA circumſtantia eſt natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas: Vocabis, inquit Angelus ad Zachariam, nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: & cũ natus eſſet Iohannes, vicini quod acciderat Eliſabeth audientes, prædicarunt miſericordiam Dei & congratulati ſunt Elizabethæ. Hæc circumſtantia admonet nos gratitudinis erga Deum pro acceptis beneficijs: admonet nos congratulationis, vt gratulemur illis, quibus Deus benefacit: ad-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

monet nos officij piorum parentum, vt noſtros infantes Deo commendemus: admonet nos gaudij, quod ex benedictione Domini percipimus, & illud ad Dei gloriam referamus.

QVARTA circumſtantia eſt educationis Iohannis, de qua Euangeliſta: Puer creſcebat & confortabatur ſpiritu, & erat in deſerto, vſq; in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael. *Et cum in deſerto eſſe, vt narrat Matthæus, habebat veſtimentum de pilis Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos. Eſca autem eius erant locuſtæ, & mel ſilueſtre. Hæc eſt educationis ſatis aſperæ deſcriptio. Quia enim arduum erat futurum ipſius officium, non in delitijs erat educandus, ſed potius erat aſſuefaciendus laboribus ab initio. Nam, vt ille inquit, à teneris aſſueſcere multum eſt.*

Sed quid nos hinc diſcemus? Monaſticénne? nequaquam. Quídnam igitur? tria hinc diſcere debemus: ſobrietatem, obedientiam erga Deum, & aſſuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non ſolum futuris miniſtris verbi, verumetiam omnibus Chriſtianis commendatur. Deinde, obedientia erga Deum in noſtra vocatione commendatur nobis Non enim putandum eſt, quod Iohannes hoc opus & viuendi genus elegerit, tanquam ſanctius eſſet in deſerto viuere, quam in theatro hominum: ſed vocationi obtemperandum putauit. Aſſuefactio præterea commendatur nobis hoc exemplo, vt durioribus aſſueti, non frangamur laborum mole, ſi quando duriora ferenda ſunt. De-

licate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

licate educati effœminati redduntur, vt ad nihil præclare agendum ſint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius, ſymbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio ſuo cum Scribis, Phariſæis, Herode, & alijs regni Chriſti hoſtibus.

QVINTA circumſtantia eſt vocationis Iohannis. De hac circumſtantia ita ſcribit Lucas: Factum eſt verbum Domini ſuper Iohannem, Zachariæ filium. Hoc verbum fuit vocationis, qua diuinitus vocatus eſt ad miniſterium. Hic nobis commendatur modeſtia, vt exemplo Iohannis expectemus vocantis vocem, ſiue Dei ſine medijs, quod olim ſæpius fiebat: qua ratione ſunt vocati Prophetæ, Apoſtoli, & alij interdum: ſiue Dei per media, hoc eſt, per homines, penes quos ius eſt vocandi ad aliquod miniſterium in Republica ſiue Eccleſia. Contra hoc modeſtiæ exemplum peccant curioſi, qui ſine vocatione rumpunt in officia, per feneſtras potius & tectum, quam per oſtium. Huiuſmodi ſunt, qui vel per amicos, vel per munerum largitionem aucupantur officia Eccleſiaſtica, idque non vt Deo ſeruiant, & Eccleſiam ædificent, ſed vt ſuo ventri conſulant, quæ res non bene cedere ſolet.

SEXTA circumſtantia eſt officij, de qua Lucas hoc modo: Et venit in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, ſicuti ſcriptum eſt in libro Eſaiæ: Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

& rectas facite ſemitas eius, &c. Habemus officium Iohannis, videlicet vt baptizet & prædicet pœnitentiam, vt paret viam Domino, vt Chriſtum Dominum monſtret.

Quia autem primus Dei miniſter fuit, qui baptizauit ex mandato Dei, Baptiſta dictus eſt: quia prædicauit pœnitentiam, Propheta eſt dictus: quia Chriſtum monſtrat, Elias eſt vocatus, vt ſpiritu Eliæ veniens Domino viam pararet. In huius officio multæ virtutes lucent: vt conſtantia, fortitudo, confeßio, crux, defenſio veritatis, ardor & ſtudium propagandi Regni Chriſti. Herodem non timuit, Phariſæos non eſt reueritus, ſed officium conſtantiſsime tuebatur vſq; ad mortem.

SEPTIMA circumſtantia eſt teſtimonij Chriſti de Iohanne. De hac circumſtantia ſcribitur Matthæi 11. vbi Iohannes coniectus in vincula mittit duos diſcipulos ad Ieſum, vt quærerent, num is ſit, qui venturus ſi, an alius ſit expectandus. Verum poſt reſponſum Chriſti, ſubijcitur teſtimonium Chriſti de Iohanne. Quid exiſtis, inquit, in deſertum videre? num arundinem? verum quia hic Chriſti præconium de Iohanne, declaratum eſt tertia Dominica Aduentus, nolo de ea plura dicere.

OCTAVA circumſtantia eſt de morte Iohannis, & de ijs quæ circa mortem & poſt mortem contigerunt. In morte: occaſio, cauſa, mortis genus, & exemplum Iohannis.

Occaſio fuit hæc: Herodes accepit fratris ſui vxorem, qua vſus eſt vt ſua. Hoc quia Iohannes vidit eſſe

ntra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

contra Legem Dei, & naturæ honeſtatem, dicit Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui, quod cum ægre tuliſſet Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohãnis factum amabat Iohannem: Habuit illum pro Propheta Dei, vſus eſt interdum eius conſilio, ſed poſtquam à Iohanne taxari cœpit ipſius inceſtus & impura vita, ex amico fit inimicus Herodes, Iohãnes in carcerem tanquã maleficus cõijcitur. Huius Herodis exemplũ multi hodie imitantur. Cõplectuntur veros Dei ſeruos, donec nõ offendant, donec vicia nõ carpant, ſed mox vbi morbũ iudicauerint, vt phrenetici in medicos manus inijciunt.

Cauſa mortis fuit iuramentum Herodis. Nam cum Herodes in conuiuio vidiſſet filiam Herodiadis ſaltantem, adeo placuit Herodi puellæ ſaltatio, quod iurarit ſe daturum quicquid peteret etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito, currit ad matrem, interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio proſequebatur propter reprehenſam eius libidinem, iubet vt petat caput Iohannis Baptiſtæ, quod & impetrat. Nam mox miſſo carnifice obtruncatur Iohannes, & caput illius puellæ traditur. Habemus cauſam mortis Iohannis & mortis genus. Ecce hic ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Chriſti teſtimonium. Hæc ſane ſors eſt Eccleſiæ. Hic videmus Chriſti regnum ſanguine parari & ſanguine ſeruari.

Exemplum hoc Iohannis omnibus ſinceris Chriſti miniſtris imitandum eſt, vt videlicet eligant potius mor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

mortem, quam vt ad peccata hominum conniueant, certi quod is, qui Iohannis ſanguinem tanquam oblationem gratiſsimam ſuſcepit, etiam ſui curam in medijs flammis ſit habiturus, cui ſit honor, laus, confeſsio & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO VISITATIONIS MARIÆ, LVC. I.

EXVRGENS autem Maria in diebus his, abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac ſalutauit Elizabeth. Et factum eſt, vt audiuit ſalutationem Mariæ Elizabeth, ſalijt infans in vtero eius. Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth, exclamauitque voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Et beata quę credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exltauit ſpiritus meus, in Deo Seruatore meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillę ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica, qui potens eſt, & ſanctum nomen eius. Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum.

Præ-

Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus, & erexit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, vt memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, nimirum Abraham, & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres, & reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVR feſta de Sanctis inſtituta ſint in Eccleſia cum alias, tum ipſo die Iohannis Baptiſtæ, dictũ eſt. Summa autem eo redit, vt habeamus exempla pœnitentiæ, & miſericordiæ Dei, ſeu vt explicatius dicam. Primum, vt cum illis lapſis non deſperemus de venia, ſed aſpiremus ad gratiam, ſeriam pœnitentiam peccatorum exemplo ſanctorum agentes. Deinde, vt fidem illorum imitemur, quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans, Rom. 4. Tum, vt mores Sanctorum exprimere conemur honeſte, pie, & iuſte viuentes, & abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiſcentias, vt Paulus ad Titum docet.

In hunc vſum & hoc Feſtum inſtitutum eſſe cogitemus, non vt ſanctam virginem inuocemus, quod impia eſt idololatria, ſed vt habeamus, quo & animum noſtrum, & vitam informemus ad pietatem & virtutem, exemplo huius caſtiſſimæ virginis.

Summa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Summa autem huius Hiſtoriæ eſt, quod Maria virgo, poſtquam & ſe cognouit ex Spiritu ſancto concepiſſe, & ſciuit Elizabetham cognatam iam in ſua ſenectute prægnantem eſſe, proficiſcitur ad ſuam cognatam Elizabeth, eam ſalutat, atq; ita colloquuntur de eo quod acciderat, & ſe mutuo confirmant. Quo facto, Maria, vt ſuæ gratitudinis erga Deum ſignũ ederet, Pſalmum componit, & canit in laudem Dei. Loci duo:

I. *Hiſtoria viſitationis.*

II. *Canticum virginis.*

DE PRIMO.

In hiſtoria viſitationis quatuor præcipuæ ſunt ſpectandæ circumſtantiæ, quæ ſunt:

1. *Mutuum officium virginis & Elizabethæ.*
2. *Salutatio virginis.*
3. *Elizabethæ teſtimonium de fide virginis.*
4. *Miraculum infantis in vtero matris geſtientis.*

Prima Circumſtantia.

Exurgens Maria in diebus illis, abijt in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zacharię. *Beata virgo fructum ſuæ fidei pulcherrimum edit, nempe charitatis erga proximum. Illa enim cum iuuencula eſſet, anum Elizabetham non contemnit, ſed cum feſtinatione accedit, vt eam iuuet & conſoletur, ſic cogitans: Ecce cognata mea eſt ſenio confecta, præterea etiam, quod natura denegatum fuit, miraculo eſt fœcunda facta, eget proinde mea opera, volo itaq; ad eam*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ad eam proficiſci, vt mutuis nos conſolemur colloquijs, & vt ei miniſtrem.

Hinc iuuenculæ matronæ diſcant, quomodo eas affectas eſſe erga grandæuas deceat. Maria etſi maioribus donis erat ornata, quam nulla fœminarum in Mundo fuit, nō tamen inde ſuperbit, non cogitat, egóne tantis donis ornata ſeruirem iſti anui? Sed potius, quod quo maior ſit, & præſtantioribus donis pollens, eo magis ad ſeruiendum alijs ſit obnoxia. Ioſeph tametſi ſomniauit Solem & Lunam & vndecim ſtellas ſe adorare, quo ſomno ſignificabatur, quod parentes ipſius & fratres aliquando ipſum eſſent vt Dominum veneraturi, non tamen inde ſuperbit, ſed ſeni parenti ſeruit, & eſt obediens iuxta regulam Syracidæ: Quanto maior es, eo magis te ipſe humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam, congregationi pauperum affabilem te facito, & ſeniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam & Mariæ exemplum vitam inſtituit, vberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deum, nam vt Deus ſuperbis reſiſtit, ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt ſuperbos, ita humiles & affabiles amore proſequuntur. Præterea, meretur vt ipſe ſenex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iuſtum iudicium Dei eſt, vt qui iuuenis ſenes contemſit, ipſe ſenex contemtibilis fiat, ita iuſticia Dei eſt, vt qui iuuenis reueritus eſt ſenes, & eos in honore habuit, ſenex honoretur & ametur à iuuenibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Diſcant & hinc virgines noſtræ non circumcurſitare per alienas domos, non ocio indulgere, ſed cum feſtinatione pie & modeſte res ſuas agere, niſi potius placuerit ipſis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum ſecum tulit, quàm beatæ Virginis, quæ decus & perpetuum honeſtatis teſtimonium ſecum reportauit. Olim nullus theſaurus pudentia virginibus erat carior, at nunc & veſtibus & geſtibus omnem impudicitiam produnt multæ, quarum pleræque iuſtas ſuæ impudicitiæ pœnas luunt.

Secunda Circumſtantia.

Secunda circumſtantia eſt ſalutationis. Nam ingreſſa domum virgo mox ſalutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ eſt teſtimonium. Salutandi forma apud Iudæos vſitata fuit: Pax tibi, & pax huic domui, quæ ſalutandi forma de multis rebus nos admonet. Primum enim hæc ſalutandi ratio eſt confeſſio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia proſpera à Deo eſſe confitemur. Secundo eſt petitio. Qui enim ſincero corde dicit: Pax tibi, perinde eſt, ac ſi diceret: Te Pater cœleſtis oro, vt huic tuam largiare pacem, hunc tua protectione munias aduerſus Satanam Eccleſiæ tuæ hoſtem implacabilem. Tertio, ſalutatio eſt adhortatio, qua hortamur quem ſalutamus, vt Deum inuocet, vt ſe, ſuam domum, liberos, &c. tueatur. Quarto, ſalutatio & pacis precatio eſt ſignificatio quædam, quod hoſtes habeamus, qui

nobis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nobis perpetuo ſtruunt inſidias, vnde monemur, ne ſtertamus, ſed vigilemus, ne incautos nos opprimant. Quinto, pia ſalutatio eſt gratiarum actio. Nam cum precamur aliis à Deo pacem, publice agnoſcimus Deum eſſe autorem pacis, quem hac confeſſione prædicamus. Diſcamus ergo ab hac virgine mutuis ſalutationibus nos inuicem excipere.

Tertia Circumſtantia.

Tertia circumſtantia eſt teſtimonium Elizabethæ de fide Virginis. Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth, & exclamauit voce magna, ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui, &c. Beata es quę credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. *Elizabeth impletur Spiritu ſancto, à quo certificatur de conceptione virginis. Nam cum contra naturam ſit virginem geſtare vterum, oportuit autorem naturæ doctorem eſſe gratiæ & doni quod contigit præter naturam. Deinde vt edocta erat à Spiritu ſancto, fidem virginis prædicat, cum ait:* Beata es quæ credidiſti, *quæ breuis ſententia plura docet. Primum enim inquit: Omnes eſſe miſeros qui ſunt ſine fide. Deinde docet, quod credentibus contingat beatitudo vera, quæ eſt in Chriſto Ieſu beatitudinis fonte vberrimo. Tertio, indicat quis ſit fructus fidei, cum ait:* Quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. *Quaſi dicat: Etiamſi omnium hominum experientia*

rientia reclamat, etiamſi natura negat, etiamſi ratio contra ſtatuit, tamen perficietur quod tibi à Domino dictum eſt, videlicet quod virgo paries Filium, iuxta Dei verbum. Hinc diſcamus & nos, quæ ſit veræ fidei indoles, & exemplo virginis verbi Dei adhibeamus fidem, etiamſi tota rerum natura contrarium polliceri videatur.

Quarta Circumſtantia.

Ad ſalutationem Virginis exultat puer in vtero matris, & geſtu quodam adeſſe ſignificat in vtero virginis Meßiam. Hoc ſane magnum miraculum fuit, quod puer nondum in mundum editus, naturæ reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promiſit Abrahamo, quod vellet ipſius Deus eſſe, & ſeminis eius in ſempiternum, in cuius promißionis certitudinem legem ſanxit, vt infans octo dierum circumcideretur, quæ promißio, cum ad nos pertineat, impie & impudenter faciunt Anabaptiſtæ, qui nolunt Chriſtianorum infantes baptizari, hoc eſt, nolunt eos obſignatione gaudere, qui gratiæ cœleſtis iuxta promißionem ſunt hæredes. Anabaptiſtæ ita aiunt: Qui audit & credit, baptizandus eſt: Infans vero non audit, nec credere poteſt, quare nullo pacto eſt baptizandus. Sed falluntur miſeri. Sic potius deberēt colligere: Infantes Chriſtianorum habent promißionem, igitur hæc promißio eſt ipſis Baptiſmo obſignanda, ſicut infantibus Iudæorum obſignata fuit circumciſione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Promiſsionis verbum offert gratiam: Promiſsionis Sacramentum obſignat gratiam, & ſymbolo docet: quemadmodum die Cœnæ Dominicæ dictũ eſt. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in vtero matris plenus Spiritu ſancto hæres eſt gratiæ communis omnibus infantibus, qui habent promiſsionem.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuiſſe miraculum, & ſane magnum miraculum, ſicuti omnia opera Dei in Eccleſia ſunt miracula. Verum hoc adeo, quod hoc ipſum miraculum docet nos, quod pueri poſsint eſſe capaces Spiritus ſancti. Si ſunt capaces Spiritus ſancti: ſi ſunt filij Abrahæ: ſi ſunt ſecundum promiſsionem hæredes: ſi Chriſtus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præſertim cum baptiſmus iſtarum rerum ſit quædam obſignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio ſibi facto, videlicet quod eſſet mater Meſsiæ futura, ſui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hoc Pſalmo, cum propter ingens illud beneficium, quod ſibi contingit, tum propter miſericordiam, potentiam & veritatem, qua exercet erga homines, dum timentes ſe ex miſericordia in gratiã recepit, contumaces iuſte punit, & quod olim promiſit Patribus, iam tandem vere complet. Vſus huius Pſalmi eſt, vt cognita miſericordia Dei credamus: vt cognita potentia timeamus: cognita veritate ſperemus, ac expectemus cum patientia, quæ Deus nobis ex gratia promiſit. Miſericordiam opponamus pec-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

cato: potentiam tyrannidi diaboli: veritatem tentationibus omnibus, quas caro vel Satan ſuggerit. Atq; his de cauſis Eccleſia vetus ordinauit, vt quotidie in cœtu piorum caneretur hoc virgineũ carmen. Nunc ſingulos verſus breuiter explicemus.

1. Magnificat anima mea Dominum.
2. Et exultat ſpiritus meus, ſuper Deo ſalutore meo.
3. Quia reſpexit me humilem ancillam. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Hoc eſt: Ego magnifice Deum prædico, & tota gaudio perfundor, idq; ſuper Deo Saluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit ſalutem. Is reſpexit & gratuito fauore complexus eſt me humilem & vilem ancillam, quæ iam ſpreta, vilis inſtar vilium ſeruulorum vixi: atq; ita reſpexit, vt non poſthac vilem & contemtam, vt antea, ſed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta gratia facta eſt, vt ſim mater futura Meſſiæ, qui Saluator eſt meus & omnium in ſe credentium.

Ex Mariæ exemplo hoc diſcamus: 1. agnoſcere noſtram vilitatem, & proſternere nos coram Deo in vera pœnitentia. 2. agnoſcere beneficia Dei erga nos. 3. prædicare Deum ob ſua beneficia. 4. alios ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.

4. Quia magnifice mecum egit potens ille cuius ſanctum eſt nomen.

Nulla hic iactat merita pudica virgo, nihil ſuis tribuit viribus, ſed omnia accepta fert Deo, qui ſo-

lus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

bus potens eſt, & cuius ſolius nomen ſanctum exiſtit, vt quod ſummam mereatur reuerentiam. Deus enim quoties nominatur, debet ob ſanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti miſericordia, in iuſto iudicio, in potentia & veritate, quemadmodum particulatim virgo in ſuo exponit Pſalmo:

5. Et cuius miſericordia in omnes ætates parata eſt timentibus ipſum.

Hic verſus tria docet. Primum, quod Deus ſit miſericors. Secundum, quam late ſe extendat Dei miſericordia. Tertium, quibus illa infinita contingat miſericordia. De Dei miſericordia multa ſunt illuſtria dicta & exempla. Ero (inquit) Deus tuus & ſeminis tui vſq; in ſeculum, Item. Ego ſum Deus faciens miſericordiam. Et apud Eſaiam: Ego adſum, quia miſericors ſum Dominus Deus tuus. Et Syracides: Pius & miſericors eſt Deus, & remittet in die tribulationis peccata. Hinc Paulus Deum vocat Patrem miſericordiarum, inquiens: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarũ, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Exempla huius declaratæ miſericordiæ ſunt plurima, quorum ſummum eſt, quod Filium ſuum vnigenitum dederit, vt ſaluetur mundus per ipſum. Huc illud: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Imagines huius miſericordiæ ſunt, filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Quam late ſe extendit hæc Dei miſericordia? Reſpondet Virgo: In progenies progenierum, hoc eſt, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: Miſericordia Dei plena eſt terra. Huc illud Pſalmi: Miſericordia Domini à ſeculo vſq; ad ſeculum. Iuſticia Dei Adam miſeriæ ſubiectus eſt cum tota ſua poſteritate. Miſericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum ſua poſteritate, modo illi ſua culpa non acerſiuerint ſibi iudicium. Huc illud Eſaiæ: Dedi te in lucem gentium, vt ſalus ſis mea vſq; ad extremum terræ. Et Simeon: Lumen quod paraſti omnibus populis.

Quib. contingit iſta miſericordia? Reſpondet Maria: timentibus eum. Hoc ipſum Dauid hiſce atteſtatur verbis: Miſericordia Domini à ſeculo vſq; in ſeculum ſuper timentes eum. Et rurſus: Prope timentes eum ſalutare ipſius. Vbi ergo timor Dei verus, illic & miſericordia Dei locum habet.

Sed quis eſt iſte timor Dei? Eſt vera pietas & religio, qua ſunt præditi, qui in Chriſtum firma recumbunt fiducia. Eſt autem hic diligenter obſeruandum inter cauſam miſericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Cauſa nulla eſt præter εὐδοκίαν paternam in dilecto, ſicuti ipſe ait: Hic eſt Filius meus, per quem placatus ſum. Qualitas eorum, quibus miſericordia contingit, non eſt meritum, ſed nota filiorum Dei, qui fide ſunt effecti filij, iuxta illud: Dedit poteſtatem, vt fierent filij Dei, quotquot credunt in nomine eius. Fide ſola naſcimur filij Dei, ſed filij Dei effecti debemus, vt filios Dei decet, in omni pieta-

te &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

re & innocentia, & alijs virtutibus viuere, quas bea ta Virgo hic timoris vocabulo complectitur.

6. Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

7. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.

8. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

Prædicat iudicium Dei in ſuperbos, & miſericordiam in humiles. Exempla infinita præbet ſacra hiſtoria & quotidiana experientia.

9. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, memor miſericordiæ ſuæ.

10. Sicuti locutus eſt Patribus noſtris, Abrahamo & ſemini eius in æternum.

Hoc eſt: Promiſsionem miſericordiæ compleuit Deus miſſo Filio. Eſt igitur verax, & ob veritatem celebrandus: cui ſit laus, confeßio, & gloria miſericordiæ, potentiæ, iuſticiæ, veritatis in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO MICHAELIS, EVANGELIVM
Matth. 17.

IN illo tempore, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis eſt maximus in regno cœlorum? Et accerſitum ad ſe puerum Ieſus ſtatuit in medio illorum, & dixit: Amen di-

co vobis, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quiſquis igitur demiſerit ſemet ipſum, ſicut eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellum talem in nomine meo, me recipit. Qui autem offenderit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpẽdatur mola aſinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Neceſſe eſt enim vt veniant offendicula, veruntamen væ homini, per quem offendiculum venit. Quod ſi manus tua, vel pes tuus obſtaculo eſt tibi, abſcinde eum, & projce abs te: Bonum eſt tibi ad vitam ingredi claudum aut mutilum, potius quam duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternũ. Et ſi oculus tuus offendit te, erue eum, et proijce abs te. Bonũ eſt tibi, vt luſcus intres in vitam potius, quam vt duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne contemnatis vnum ex puſillis. Dico enim vobis, quod Angeli eorũ in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. Venit enim filius hominis ſeruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC feſtum in Eccleſia ideo ordinatum & receptum eſt, vt diſcamus beneficia Dei erga nos, qui

qui dederit nobis Angelos cuſtodes. Quare de Angelis potiſsimum hoc die docenda eſt Eccleſia. Verum, quia Euangelica lectio, quæ hodie tractari ſolet, continet ſingulares doctrinas: volo primùm textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de Angelis dicere.

Occaſionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia diſcipulorum Chriſti, qui poſtquam Chriſtus ſui abitus mentionem feciſſet, contendunt de primatu, quos Chriſtus ab errore reuocat, & ſtatuit puerum in medio eorum, dicens: Niſi fueritis ſicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à ſcandalo, & commendat nobis pueros, vt eos in Eccleſiam recipiamus, ſcientes talium eſſe regnum cœlorum. Loci quatuor:

I. *Diſputatio Apoſtolorum de primatu, & eorum reprehenſio.*
II. *Admonitio de cauendo ſcandalo.*
III. *Mandatum Chriſti de recipiendis pueris.*
IIII. *Angelorum natura & officium.*

DE PRIMO.

Diſcipuli accedunt Ieſum, dicentes: Quiſnam maximus eſt in regno cœlorum? *Hic primum obſeruanda occurrit cœcitas diſcipulorum Chriſti, non intelligentium adhuc, qualénam ſit Chriſti regnum. Somniabant fore ciuilem adminiſtrationem, in qua Chriſtus, vt ſummus Monarcha, Diſcipuli vero ipſius ſub eo, tanquā duces, dominarētur toti terrarum orbi: ideo quærunt, quiſnam illorum ſit futurus ſummus, & à Chriſto proximus.*

Adeo ſtupenda cæcitas eorum mentes faſcinauerat.

Deinde licet hic videre virus diaboli, quod fuit etiam efficax in illis Dei organis, nēpe diſcipulis Chriſti, qui erant deſtinati Apoſtoli & legati regis Chriſti in ſpirituali eius regno. Quid facit? teterrimo vicio ſuperbiæ eos commaculat, adeo vt iam de primatu diſputent, hoc eſt, quisnam eorum ſit aliorum futurus Dominus.

Quid Chriſtus facit ad hanc diſcipulorum ſuorum ſtultam arrogantiam? Potuit ſane iuſte eos reijcere, vt ſuperbos & minime idoneos, qui ſuo ſpirituali regno adminiſtrando præficerentur: hoc tamen nō facit, ſed eos paterne admonet, & vt corrigit errorem: ita ſuperbiæ vicium ſeuere taxat. Ita enim ait: Et cum aduocaſſet puerulum Ieſus, ſtatuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & fiatis vt puerulì, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum. *Hic exemplo & doctrina docet, quales velit habere adminiſtratores ſui regni. Vult æqualitatem, quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non vult, vt vnus alterum tanquam ex alto deſpiciat: ſed vt amanter ſint erga ſe inuicem affecti, mutuis ſe proſequentes officijs: non vult vt more gentium alij alijs ſuperbè dominentur in ſpirituali ſuo regno. Nam de regnis politicis alia ratio eſt. Deinde, hic facit diſcrimen inter ſuum regnum & imperia mundana. Qui ſummus eſt in regnis mundi, is ab omnibus vult coli & miniſtrari. Contra, qui vult hic ſummus eſſe, debet omnium eſſe miniſter,*

non

non verbis, vt Papa, ſed reuera, vt Paulus, Petrus, Apoſtoli, & alij ſinceri Euangelij præcones. Ita maximus in Eccleſia Chriſti eſt, qui maxime ſeruit, minimus vero qui minime dominatur. Vt autem Chriſtus ſuos diſcipulos ab iſta arrogantia reuocet, addit ſeueriſsimam comminationem, dicens: Niſi fiatis vt pueruli, non ingrediemini regnum cœlorum. Sed quid eſt quod velit Dominus ſuos diſcipulos eſſe ſimiles puerulis? an non Paulus ſecus docere videtur, cum Corinthijs in hunc modum ſcribat: Ne ſimus pueri ſenſibus? Chriſtus vult nos eſſe pueris ſimiles. Paulus vult nos eſſe pueris diſsimiles. Vtrumque verum eſt. Debemus eſſe pueris ſimiles, & rurſus debemus eſſe pueris diſsimiles.

Pueris ſimiles eſſe debemus, primum vera humilitate & abnegatione noſtri ipſorum, ſicuti Dominus ait: Quiſquis demiſerit ſeipſum, ſicuti eſt puerulus iſte. Eſt igitur omnis ſuperbia deponenda illi, qui vult Chriſti diſcipulus eſſe. Huc illud Chriſti: Qui vult me ſequi, abneget ſemetipſum, hoc eſt, qui vult meus diſcipulus eſſe, humiliter de ſe ſentiat, nihil ſibi arrogāter tribuat. Deinde, pueris ſimiles erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri nō poſſunt aduerſus parentes de ſuis gloriari meritis. Ita nec diſcipuli Chriſti coram Domino vlla merita iactare debent, ſed fateantur ſe infantes, qui ſine paterna cura nihil poſſent. Tertio ſimiles erimus pueris affectu. Quemadmodum enim pueri ſe totos paternæ curæ committunt, ita diſcipuli Chriſti ſe totos in Chriſti fidem conijciant, ab eo omnia ſalutaria expectan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

tes. Quarto, ſimiles erimus pueris obediendi ſtudio. Pueri boni non diſputant, quale ſit quod mandat pater, ſed quid, & eius voluntatem agendi regulam ſequuntur, ſicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandum filium vnigenitum. Non cogitauit Abraham, quid hoc opus Deo proderit? Mors filij mei mihi moleſtiſſima quidem eſt, & Deo nihil confert. Sed hoc potius: Tu mi Deus hoc mihi mandas, tuam igitur voluntatem agendi regulam ſequar, & tibi morem geram. Poſtremo pueris ſimiles eſſe debemus malicia, hoc eſt, vt infantes malis artibus non ſtudent, nō auare colligunt, non turpem libidinem ſectantur, ita diſcipuli Chriſti à malo abſtinebunt.

Diſſimiles autem debemus eſſe pueris. Primum, ne pueriliter deſipiamus, abſurda ſectantes, vt pueri faciunt, ſenſibus nondum firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide ſimus, ſicuti pueri, qui per ætatem non poſſunt res ſpirituales capere. Tertio, ne indulgeamus luſibus carnalium affectuum. Quarto, ne inſtar puerorum in doctrina pietatis incerti & inconſtantes fluctuemus, & ne, vt Paulus inquit, circumferamur quouis vento doctrinæ, ſed ſanctam exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cum ait: Quaſi modò geniti infantes, &c. 1. Petr. 2.

Huc & præmium veræ humilitatis apponit, cum ait: Quiſquis exceperit vnum puerulum talem in nomine meo, me recipit. Hoc diligenter expendatur. Primum, Chriſtus hoc dicto vult, vt omnes pueros amanter complectamur, idq; ipſius

nomi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nomine. Deinde teſtatur, quicquid in nomine ſuo collatum fuerit pijs, id ita ſe æſtimare, ac ſibi ipſi collatum eſſet. Quem non excitaret hæc promiſsio ad humanitatis officia erga ſuos, & maxime erga membra Eccleſiæ Chriſti? Ab altera parte admonet de pœna quam luent, qui vllos in Chriſtum credentes contemſerint. Qui, *inquit*, offenderit vnum ex paruis iſtis, qui in me credunt, præſtiterit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, vt demergatur in profundo maris. *Deberet vel hæc comminatio retinere nos in officio, ne tam faciles eſſemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco ſequitur.*

DE SECVNDO.

Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala, veruntamen væ homini per quem ſcandalum venit. *Hoc Chriſti dictum tria habet. Primum eſt prædictio, quod mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Secundum eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcandalorum. Tertium eſt comminatio pœnæ, quam luet autor ſcandali.*

PRIMVM *nos docet, admonet, confirmat. Docet quid ſit euenturum, hoc eſt, quod mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Deinde, quod iſta ſcandala ſecum ſint allatura hominibus* VAE, *hoc eſt, pœnas, ſub quibus homines ſuper ſe* VAE *clamabunt præ anguſtijs. Eſt autem Væ, vt Baſilius ait:* θρηνῶδες ἐπίφθεγμα, *hoc eſt, flebilis acclamatio,*

qua

qua ſuum dolorem teſtantur, qui ſub cruce gemunt. Tum quod Eccleſia non ſit futura tranquilla in hac vita, ſed cum maxime quieta videbitur, ſubito excitabuntur tempeſtates, quibus mirum in modũ concutietur. Erit Eccleſia in mundo ſimilis Halcyoni aui, quæ in mari oua parit, & pullos nutrit. Hæc nunquam ſibi polliceri poteſt vnũ tranquillum diem, ſed ſe in omnem euentum parat, tranquillo mari cum ſuis pullis gaudet, obortam tempeſtatem perfert fortiter, ſperata tranquillitate animum alens. Sic Eccleſia eſt in mundo vt in mari, in quo gignit ſibi liberos. Hæc nunquam ſecura eſſe poteſt à tempeſtatibus mundi, quæ ſunt falſi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempeſtates cum in Eccleſiam ingruunt, debet ipſa parata eſſe in omnem euentum, ſed tandem omnia ſuperabit per victorẽ mundi Ieſum Chriſtum, quem cum fide apprehendimus, & nos victores mundi euadimus, iuxta illud: Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra. Quare hæc vincit mundum? quia Chriſtum habet.

Deinde, admonet nos hoc dictum Chriſti, ne vel ipſi autores ſcandalorum ſimus dicto aut facto, vel ſinamus nos abduci ſcandalis, ac rurſus relabamur in priſtinas tenebras, ac à Chriſto Saluatore turpiter deficiamus, ſicuti multis hodie accidit, vbi ſophiſtæ & tyranni pro ſua libidine omnia ſurſum ac deorſum verſant.

Tertio, hcc dictum Chriſti nos confirmat in fide Chriſti. Nam cum videmus euentum prædictioni reſponde-

ſponde-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ſpondere, certificamur de Euangelio, & confirmatur fides, ne cum maxima parte mundi confeßionem abijciamus.

SECVNDVM, quod habet dictum Chriſti, eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcandali: Neceſſe eſt, inquit, vt veniant ſcandala. Sed vnde illa neceßitas? à Deóne? Nequaquam. Deus enim non eſt autor malorum, nec delectatur ſcandalis, ſed iraſcitur autoribus ſcandali, ſicuti pœnæ oſtendunt. Vnde ergo? num à Diabolo? vere à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quam vt Chriſti Eccleſiam ſcandalis in doctrina, moribus, in cruce euertat. Hic ſibi adiungit Sophiſtas, Hypocritas, & tyrannos mundi, quos excitat, vt nihil intentatum relinquant, quod faciat vllo modo vel ad euertendam, vel lacerandam Eccleſiam, id quod hiſtoria Eccleſiæ docet, ante diluuium, poſt diluuium, in Aegypto, in deſerto, in varijs perſecutionibus, ſub iudicibus, regibus, & ducibus, in captiuitate, poſt captiuitatem vſq; ad Chriſtum exhibitum. Deinde poſt Chriſtum hiſtoria Eccleſiæ infinita teſtimonia habet ſcandalorum, quibus Satan Eccleſiam Chriſti horribiliter inuadit.

TERTIVM, quod Chriſti dictum habet, eſt comminatio pœnæ, quam autores ſcandalorum ſuſtinebunt. Væ homini (inquit) illi, per quem ſcandalum venit. Significat ergo fore, vt quia alij ſunt ſcandalo, grauißimis puniantur pœnis. Nec eſt dubium, quin de pœnis æternis loquatur.

Cæterum, vt diligentius caueamus, ne fiamus autores ſcandali, breuiter dicam, quænam ſcandalorum

genera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

genera ſint cauenda, quæ à ſuis cauſis differentias accipiunt. Vnum genus ſcandali eſt, quod oritur ex mala doctrina, ſeu ex corruptelis doctrinæ Eccleſiæ. Qui hoc pacto alijs eſt ſcãdalo, diabolum patrẽ ſuum imitatur, qui primos homines hoc genere ſcandali euertit, Gen. 3. Alterum genus ſcandali eſt, quod oritur ex malis moribus, hoc eſt, cum alij in te reſpicientes tuos malos mores induunt. Qui ita ſcandalo eſt hominibus, regnum Satanæ extruit, & demolitur Chriſti regnum, quare ſummopere cauendum eſt. Quotus quiſq;, quæſo, hic non dat ſcandalum? Siue ad clerum, ſiue ad populum, ſiue ad magiſtratum, ſiue ad ſubditos reſpicis, vides omnia plena ſcandalis morum, adeo vt non fruſtra Chriſtus dixiſſe videatur: Væ mundo à ſcandalis.

Tertium genus ſcandali oritur ex abuſu rerum, quæ ſua natura ſunt indifferentes, quod cauendum eſt, ne offendantur infirmi. Obſtinati & impij ſunt contemnendi, idq; Chriſti exemplo. Plura de ſcandalis alias diximus.

DE TERTIO.

Videte ne contemnatis vnum ex pueris his. Dico enim vobis, quod Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt. *Hic Chriſtus nobis pueros commendat, ne illos vllo pacto offendamus, & rationem ſubnectit:* Quia Angeli eorum vident faciem Dei Patris, qui in cœlo eſt. *Hoc eſt, cum tanta cura Deus pueros complectatur, vt eis Angelos cuſtodes dederit, non decet, vt nos inhonoremus. Hic obſeruemus, quod*

pueri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

pueri habeant Angelos cuſtodes, qui eos aduerſus Satanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem erga Deum pro tanto beneficio. Tum ſtudeamus pijs moribus eos retinere. Poſtremo caueamus ne vlla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum ſanctitate & vitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod propoſui, fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, vt cum ſciamus quales cuſtodes habeat Eccleſia, tum intelligamus in quanto verſemur periculo.

Angelus eſt creatura Dei, ſpiritualis, intelligens, potens, condita in miniſterium Dei & Eccleſiæ, à quo ſuæ cōditionis fine quidam defecerunt, & facti ſunt hoſtes Eccleſiæ, quidam autem non defecerunt, ſed manſerunt in ſua innocentia, in qua Deo & Eccleſiæ ſeruiunt. De quibus Epiſtola ad Hebræos ita ait: Nónne omnes ſunt miniſtratores ſpiritus, qui miniſterij cauſa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt ſalutis. De malis Dominus ait, quod Satan cum ſuis ſit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus ſicut Leo circumit, quærens quem deuoret. Hinc facile eſt intelligere, quod Eccleſia in mundo ſit veluti ciuitas, quam vt Angeli boni intus defendunt, ita mali foris oppugnant. Cum igitur in tanto verſemur diſcrimine, rogemus Deum, vt ſuis nos Angelis tueatur, cui laus, honor, & poteſtas, in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FE-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

IN FESTO OMNIVM SANCTORVM, MATTH. V.

CVM vidiſſet IESVS turbas, aſcendit in montem, & cum cõſediſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, & poſtquam aperuiſſet os ſuum, docebat illos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam cõſequentur. Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorum. Beati eſtis, cum probra iecerint in vos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſus vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

FESTA de Sanctis in Eccleſia inſtituta ſunt non ſine grauiſſimis cauſis, quas ordine recenſebo, vt in noſtrum commodum ſanctorum feſtis vti poſſimus. Prima, vt cognoſcatur Eccleſiæ hiſtoria. Id enim

valde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

valde vtile eſt: nam & inde Eccleſiæ ſtatum, & quos habuerit defenſores & hoſtes Eccleſia, intelligimus.

Secunda, vt cogitentur beneficia Dei erga Eccleſiæ membra. Paulus ex perſecutore factus eſt Apoſtolus. Petrus, qui Dominum ſuum negârat, in gratiam eſt receptus. Magdalena peccatrix pro filia agnita eſt, dum in Chriſtum fide recumbit. In mortis articulo Chriſtus ſe contemplandum præbuit Stephano: atq; ita in ſingulis ſanctis Dei ſingularia beneficia videre eſt.

Tertia, vt conſideratis hiſce Dei beneficijs erga ſanctos, nos agamus Deo gratias, quod in miſeros peccatores conuertentes ſe ad Dominum per veram pœnitentiam fuerit adeo miſericors, & eos in gratiam receperit, & tot ornauerit beneficijs, ac ſpiritu ſuo in hoc deſerto rexerit.

Quarta, vt varij Sanctorum caſus perpendantur & conferantur cum periculis noſtri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs: ita & hodie. Olim Sancti gaudebant ſub pijs gubernatoribus, & interdum iugum grauius tyrannorum experiri cogebantur: ita & hodie. In his caſibus varijs debemus nos erigere exemplo ſanctorum.

Quinta, vt ſanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeßione, conſtantia, patientia, & alijs virtutibus. Debent ergo ſancti nobis eſſe veluti exempla regulæ vitæ noſtræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam, cultum Dei, confeßionem, patientiam: ſed ſancti Dei huius verbi exempla ſuppeditant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Sexta, vt pijs ſuſpirijs ſanctorum expetamus conſortium, quo liberati tandem ex his anguſtijs, beati viuamus cum Chriſto in omni æternitate: qua de cauſa Chriſtus pronunciat ſuos diſcipulos beatos, etiamſi varijs ærumnis in hac vita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinib. varijs, ſicuti nunc audiemus: ſingulas ergo beatitudines ordine declaremus. Locus vnicus:

De beatitudine diſcipulorum Chriſti:

Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. *Hoc verſu oſtendit Chriſtus primum gradum ad ſummas opes. Summæ opes ſunt poſſeßio regni cœlorum & æternæ vitæ. Gradus autē eſt ad has opes primus paupertas ſpiritus, quia contriti & contuſi ſentimus nos omnis iuſticiæ eſſe inopes.*

Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regnò cœlorum? Sicut recte dicitur: primus gradus eſt ad ſanitatem nouiſſe morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remedium: ita primus gradus eſt ad opes cœleſtes paupertas ſpiritus, quia qui hanc ſentit, quærit opes aliunde. Et ſicut morbus ſua natura gradus eſt ad mortem, niſi ſuccurrat medicus: ita hæc paupertas rectà ad infernum mitteret, niſi Chriſtus ſuas opes nobiſcum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt ſpirituales merito paupertatis, ſed beneficio regis cœlorum, ad quem implorandum nos cogit ſenſus ſpiritualis huius paupertatis. Senſus ergo huius loci eſt, nihil eſſe, cur illi ſe infelices eſſe putent, qui reuera ſentiunt in animo, ſe eſſe om-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

nis iuſticiæ inopes, cum iſte ſuæ inopiæ ſenſus ſit primus gradus, quo ad ſummas opes, id eſt, in regnum cœlorum aſcenditur, non quidem per ſe & ſua natura, ſed quia cogit nos illum quærere, qui ſolus via eſt in cœlum.

Qualis autem ſit paupertas ſpiritualis, ex collatione facilius intelligi poteſt. Vt enim paupertas mēdicitatis eſt non ſolum ſumma inopia, verumetiam eius publica profeſſio: ita paupertas ſpiritus eſt non ſolum ſumma opum cœleſtium, hoc eſt, iuſticiæ, ſanctitatis, & innocentiæ inopia: verumetiam eius profeſſio coram Deo, à quo petimus vt propter Chriſtum noſtræ ſuccurrat inopiæ. Hæc ergo paupertas ſita eſt in vera pœnitentia & expetitione opum cœleſtium.

Monachi abuſi ſunt hoc loco. Nam ex eo docuerūt, paupertate, id eſt, mendicitate, homines mereri regnum cœlorum, cum Paulus aperte dicit, Rom. 6. Donum Dei eſt vita æterna per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Si donum eſt gratuitum, certe non comparatur paupertate, quæ ſane ſua natura nihil meretur, ſed eſt pœna, cuius cauſa eſt partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. *Hæc mirabilis eſt concio. Pronunciat beatos lugentes: cum nihil magis felicitati repugnet quam luctus: verū Chriſti dictum intelligendum eſt non de luctus tempore, ſe de euentu. Nam ita ait:* quia conſolationem accipient, *ſcilicet finito in hoc mundo luctu. Hic luctus cauſam habet*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

partim ſpiritus paupertatem, partim ærumnas præſentis vitæ, quæ nos tanquam igni quodam excoquũt & explorant, & quaſi ſtimulis nos excitant ad expetendum æternum gaudium, quod omnes lacrymas abſterget. Non ergo luctus per ſe cauſa eſt felicitatis, ſed quia compellit nos ad Chriſtum, qui eſt autor omnis conſolationis.

Huc proinde Pauli dictum pertinet: Gloriamur in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem, probatio ſpem, ſpes autem non confundit, quia Deus nos diligit. Hinc facile intelligi poteſt, Chriſtum non loqui de quouis luctu, ſed de luctu, qui eſt ſecundum Deum, non de luctu mundi.

Beati mites, quoniam ipſi hæreditatis iure terram poſsidebunt. *Mites ſunt placidi, manſueti, faciles, humani, qui ſuos affectus mitigant: qui læſi faciles ſunt ad condonandam iniuriam: qui malunt rem perdere, quam contendere. Hæc virtus manſuetudo è timore Dei et vera humilitate naſcitur, quam Chriſtus ſuis commendat, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Regula eſt: Diſcipuli Chriſti mites eſſe debent. Exemplũ regulæ eſt Chriſtus. Vult enim vt hanc virtutem meditantes ſe intueamur. Non dicit Dominus: Diſcite à me mortuos ſuſcitare, dæmones effugare, ſuper mare ſiccis pedibus ambulare, 40. dies & noctes ſine cibo viuere, ſed hic dixit: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Hæc humilitas habet ſecum germanam dilectionem, de qua Dominus: In hoc cognoſcent omnes, quod mei diſcipuli ſitis, ſi vos mutuo dilexeritis.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idq; propter euentum: nam hæreditatis iure terram poſſidebunt, non quod in terra ſimus victuri, ſed propter typum. Terra enim olim promiſſa patribus, fuit typus & figura regni cœlorum, adq; ideo veritas vmbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad ſtabiliendum dogma de merito, ac ſi noſtris virtutib. mereri cœlum poſſemus, ſtulti ſunt, non animaduertentes Chriſti verba. Dicit enim eos poſſeſſuros iure hæreditatis terram. Vbi eſt illud hæreditatis ius? Nónne ideo hæredes ſumus, quia in Chriſto gratis adoptati per fidem? Nónne Paulus dicit: Vita æterna eſt donum Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Aliud eſt loqui de cauſis ſalutis, aliud de nouis qualitatibus eorum, qui hæredes ſunt ſalutis.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiã, quoniam ipſi ſaturabuntur. *Chriſtiani in hac vita nunquam ita ex fontibus ſalutis hauriunt aquam, quin magis ſitiant, quos hic conſolatur Dominus, promittens fore, vt tandem ſaturentur: ex qua ſaturitate ſe felices profitebuntur. Quisquis eſurit & ſitit iuſticiam, duo optat. Primum vt publice glorificetur Deus recta doctrina, ſancta vita, & confeſſione. Deinde, vt priuatim ſinguli agnoſcant Deum, fidem Chriſti concipiant, impleantur Spiritu ſancto, ac ſancta puraq; vita iuſticiam Dei meditentur. De hac ſatietate loquitur Dauid, quam tum demum fore dicit, cum apparuerit gloria eius. Ibi enim (vt eſt in Apocalypſi) ſancti non eſurient neq; ſitient amplius.*

Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. *Hic nobis commendatur miſericordia erga miſeros. Vult enim Chriſtus ſuos diſcipulos non tantum tangi proprijs malis, verumetiam affici aliorum miſeria: quod ſane eſt veræ charitatis officium. Neq; Chriſtus tantũ requirit, vt condoleamus ærumnis & miſerijs aliorum: ſed opus ſimul requirit: vult vt miſeris manus auxiliatrices porrigamus. Ne autem hominum ingratitudine frangantur, adiungit promiſsionem. Promittit enim fore, vt qui miſericors fuerit in proximum, miſericordiam rurſus conſequatur: idq; non ſolum apud Deum, verumetiam apud homines. Deus promittit miſericordibus miſericordiam, & facit etiam vt inueniamus miſericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.*

Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. *Mundities cordis hic nobis commendatur, quæ opponitur duobus maximis vicijs, aſtutiæ & libidini. Cum opponitur aſtutiæ, eſt ſimplex candor, quo agimus cum hominibus ſincere & aperte ſine obliquis fallendi artib. Hoc ergo Chriſti dictum aduerſatur iudicio plerorumq; hominum. Pleriq; enim tum demum ſe beatos putant, quando alios aſtute circumuenire poſsint ac fallere: vnde & prudentiæ laudem & lucrum venantur, & fauorem magnorum hominum aucupantur. Verum Chriſtus non vult, vt ſui diſcipuli ita agant, ſed vt potius ſint contenti ſimplici candore, vt cor, manus, lingua, quam optime conſentire videantur. His promittit, vt*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Deum videant, in cuius viſione ſumma eſt ſita felicitas. At cum munditíes cordis opponitur libidini, eſt vera caſtitas, quam Paulus ſanctitatem vocat, cum inquit: Præſtate ſanctitatem, ſine qua nemo videbit Deum. Vt enim Deus abominatur libidines, ita ſumme delectatur caſtitate fidelium.

Beati pacifici, quoniam ij filij Dei vocabuntur. *Hic magnam & raram virtutem ſuis diſcipulis commendat Chriſtus. Pacifici ſunt, qui paci & tranquillitati faciendæ & conſeruandæ ſtudent. Hi quia diuerſum ſtudium à filijs Satanæ habent, filij Dei vocabuntur, vt qui Dei Patris exemplo pacis & tranquillitatis ſunt autores, et multos ſuo hoc pacis ſtudio iuuant & oblectant. Quemadmodum enim balſamum precioſum integram domum ſua replet fragrantia: ita vnus vir pacis ſtudioſus magnum cœtum diſſidentem in concordiam reducere poteſt. Non ergo immerito Dauid concordiæ & pacis ſtudium celebrat, ita canens: Ecce quam bonum & quam iucũdum, habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum optimum ſuper caput defluens ſuper barbam, barbam Aaron, quod defluit per oram veſtimentorum eius. Sicut ros Hermon, qui deſcendit ſuper montes. Vt enim rore terra fœcunda redditur benedicente Domino: ita vbicunq; ſunt multi pacis ſtudioſi, fœcundæ ſunt & felices politiæ, Eccleſiæ & œconomiæ. Cõtrà vbi non eſt pacis ſtudium, illic ariditas & ſiccitas, hoc eſt, ſumma miſeria.*

Beati qui perſecutionem patiuntur iuſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

ciæ cauſa, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. *Quia maxime concutit infirmorum animos ſcandalum perſecutionis, valde commode ſuos de cruce admonet, vt non fracti perſecutionum acerbitate abijciant confeßionem: ſed potius propoſitum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi deſiderio magis contendant per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum currunt in ſtadio, reſpiciunt ad præmium, quod ab Agonothete propoſitum eſt, & ita alacres properant, donec ad metam ventum fuerit: ita vult ſuos facere Chriſtus: non vult ſegnitiam, ſed infatigabile currendi ſtndium, donec ad metam regni cœlorum perueniant.*

Deinde, cum Chriſtus hic vnam perſecutionis cauſam ponit, nempe iuſticiam, vult vt ita vitam inſtituamus, ne pati cogamur noſtra culpa, ſeu propter noſtram iniuſticiam. Tum enim perſecutio eſt iuſta pœna, non teſtimonium defenſæ iuſticiæ & veritatis. Et Petrus monet, Ne patiamur vt iniuſti, ſed vt iuſti, idq́ exemplo Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum, & multorum martyrum.

Beati eritis, cũ conuitiati fuerint vobis, & vos perſecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduerſus vos, mentientes mea cauſa. *Exponit quid ſit pati perſecutionem propter iuſticiam,* Si conuitiati vobis (*inquit*) fuerint iniuſte, ſi perſecuti vos fuerint odio Euangelij. Si dixerint omne malũ mentientes. *Nam ſi verum dixerint, non eritis beati. Si propter peccata veſtra perſecutionem*

ſecutionem patiemini, non continuo eritis felices. Nam cauſa (vt inquit ille) facit martyrem, non ſanguis.

Gaudete, *inquit*, & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. *Merces eſt compenſatio obedientiæ erga Deum in perſecutione præſtitæ. Non hoc dicto ſignificat Dominus, nos cruce mereri cœlum, quia cœlum eſt filiorum hæreditas, ſed potius nos ad ferendam crucem extimulat, propoſita Patris clementia, qui nobis compenſationem laborum, quos ſuſtinemus in hac vita, pollicetur, quæ compenſatio in cruce fundata eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui vna cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, poteſtas, & gloria, in ſecula ſeculorum,*

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

CVM ALIQVOT PAGELLAE VACAturæ eſſent, adiunximus Confeßionem Fidei, editam in Synodo Nicena, & Symbolum Athanaſij, quæ omnibus pijs non inutilia futura eſſe ſperamus.

FIDEI CONFESSIO EDITA IN SYNODO NICENA.

CREDO in vnum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium, & in vnum Dominũ Ieſum Chriſtum, Filium Dei vnigenitum, ex Patre natum ante omnia ſecula, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto & Maria Virgine, & homo factus eſt, crucifixusq; pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas, & aſcendit in cœlos, & ſedet à dextris Patris. Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni nõ erit finis. Et in Spiritum ſanctum, qui loquutus eſt per Prophetas. In vnam ſanctam, catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor vnum Baptiſma in remiſsionem peccatorum. Expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſeculi.

SYM-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

SYMBOLVM SANCTI ATHANASII.

QVICVNQVE vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem, quam niſi quiſque integram, inuiolatamq; ſeruauerit, abſq; dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc eſt, vt vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate veneremur, neq; confundentes perſonas, neq; ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Et tamen nõ tres æterni, ſed vnus æternus. Sicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immẽſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus, & tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, & tamen nõ tres Dij, ſed vnus eſt Deus. Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicut ſigillatim vnamquanque

perſo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

perſonā Deum ac Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere, catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus. Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Vnus ergo Pater, non tres Patres, vnus Filius, non tres Filij, vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales. Ita vt per omnia (ſicut iam ſuprà dictum eſt) & vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſaluus eſſe, ita de trinitate ſentiat.

Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, vt incarnationem quoq; Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta, vt credamus & confiteamur, quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei Filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantia Patris ante ſecula genitus, & homo ex ſubſtantia matris in ſecula natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens. Æqualis Patri ſecundum diuinitatem, minor Patre ſecundum humanitatem. Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus, vnus autem non

con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

conuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in Deum, vnus omnino, non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonę. Nam ſicut anima rationalis & caro, vnus eſt homo, ita Deus & homo, vnus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, vnde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque fideliter firmiterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

FRANCOFVRTI AD MOE-
num, apud Georgium
Coruinum.

M. D. LXXX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 883 8°